

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FRA HIMMERLAND OG KJÆR HERRED

AARBØGER
UDGIVNE AF
HISTORISK SAMFUND FOR AALBORG AMT

1936—1937

IX BIND

AALBORG
P. HANSENS EFTF'S BOGTRYKKERI
AKSEL SCHØLIN
1939

INDHOLD.

<i>Egholmbogen.</i> Af viceskoleinspektør Kr. Værnfelt, Aalborg.	1
<i>Af Aarestrup sogns historie.</i> Af lærer Th. Johansen, Aarestrup	81
<i>Det underjordiske Aalborg II.</i> Af bankdirektør Chr. Iørgensen, Aalborg	145
<i>Minder fra Vokslev sogn.</i> Af S. Kvist, Kongeslev	180
<i>Mundheld og Talemaader fra Sønderholm ved 1870—80.</i> Af lærer G. Kr. Mortensen, Simsted	193
<i>Skarpsallingkarrets findested og hvorledes det fandtes.</i> Af J. Thulstrup Christensen, Løgstør	216
<i>En rotteproces og dom.</i> Af forfatter Anthon Fuglsang, Aarhus	226
<i>En bog om Limfjorden.</i> Ved lærer Henrik Møller, Haals	529
<i>Meddelelser fra styrelse og redaktion</i>	231
<i>Nye medlemmer</i>	234
<i>Regnskab for perioden 1. juni 1934 til 31. Maj 1936</i>	236
<i>Aars sogns oldtidshistorie.</i> Af lærer S. Vestergaard Nielsen, Aars	237
<i>Egholmbogen.</i> Af viceskoleinspektør Kr. Værnfelt, Aalborg.	287
<i>Af Aarestrup sogns historie.</i> Af lærer Th. Johansen, Aarestrup	349
<i>Sebbekloster.</i> Af cand. mag. Poul Møller, København	379
<i>Aalborg pinsemarked.</i> Af postmester C. Klitgaard, Hjøring	473
<i>Fra sogneforstanderskabets første dage i Horsens-Hammer kommune.</i> Af lærer N. Hald, Horsens	481
<i>Jens Kristensen i Ersted.</i> Af J. Nørgaard, Aars	488
<i>Aalborg historiske museum i det forløbne Aar.</i> Af museumsinspektør Peter Riismøller, Aalborg	491
<i>Historisk Samfund for Aalborg amt 1912—1937.</i> Af lærer Henrik Møller, Haals	494
<i>Sommermødet.</i> Ved Henrik Møller	522
<i>Sognerepræsentanter</i>	529
<i>Meddelelser fra styrelse og redaktion</i>	532
<i>Nye medlemmer</i>	536
<i>Register til IX bind</i>	539

EGHOLMBOGEN

HISTORISK-TOPOGRAFISK BESKRIVELSE AF
ØEN EGHOLM, VOR FRUE LANDSØGN,
GENNEM 400 AAR

AF KR. VÆRNFELT, AALBORG

GAARDHISTORIE

DE TRE ÆLDSTE GAARDE OG ØENS SLÆGTER

KORT efter 1500 dukker Egholm frem af Middelalderens Mørke, og fra den Tid vides der noget om Øen og dens Beboere. Der fandtes da kun 3 Gaarde, og et gammelt Sagn beretter, at der oprindeligt kun var een Gaard paa Egholm. Det skal nok passe, thi saa sent som i 1671 skrives i Kronens Skøde til Christoffer Lindenov: »Egholmsland — een Gaard, Peder Andersen og hans Gaardmænd.«

1671 var der imidlertid 3 forskellige Gaarde, hver med 2 Fæstere, saa Udtrykket maa vel være en Tilkendegivelse af, at der før havde været een Gaard med flere Fæstere. De tre gamle Gaarde er Damgaard, Torpsminde og den 1832 nedlagte Toftegaard. Efter Markbogens Agerfordeling at dømme er Damgaard den oprindelige Gaard, hvorfra først Torpsminde, senere Toftegaard er udskilt. Denne første Gaarddeling maa være ældgammel.

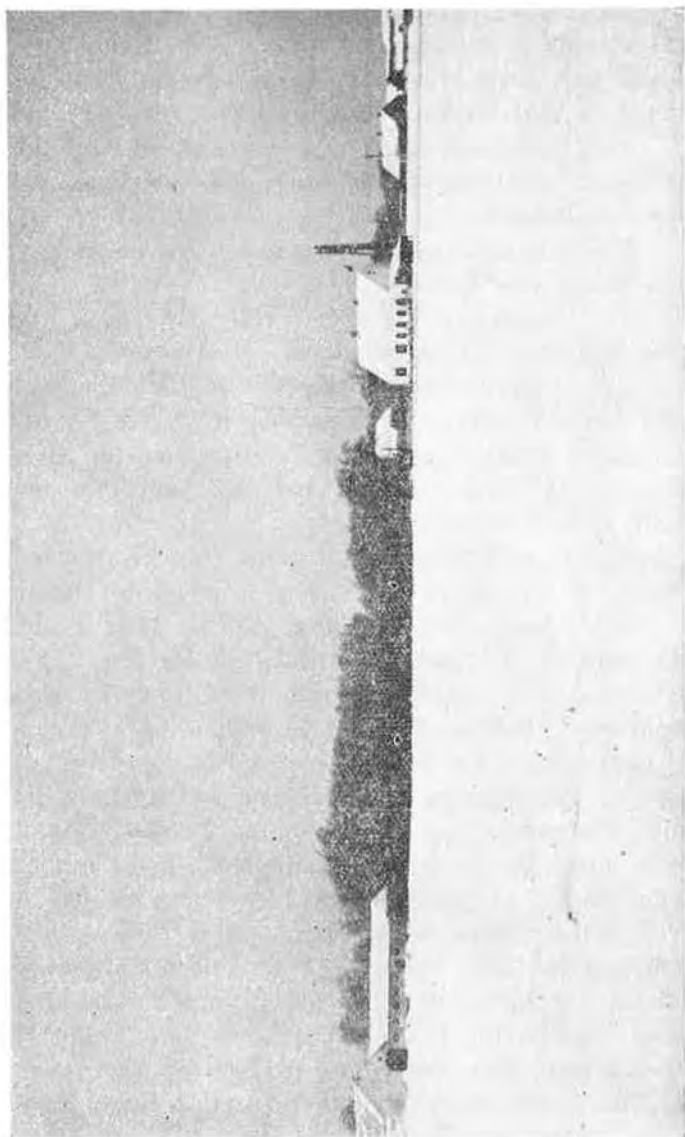
Damgaard og Torpsminde laa paa deres nuværende Pladser, og den nedlagte Toftegaard laa lige nord for Vestergaard. Til Toftegaard hørte en Vejrmølle, som laa Sydvest for Gaarden (se foran). Kort efter 1700 faldt den ned, og da den ca. 1770 genopførtes, blev det paa østre Side af Gaden. »Mølle-

bakken« minder endnu om Stedet. 1809 købte Jens Nørskov Torpsminde og Møllen af Gleerup paa Rødslet. Denne Mølle Nr. 2 blæste ned i Novemberstormen 1862. I 1870erne opførtes 2 smaa Aktiemøller, den ene Nord og den anden Vest for Egholm By; men de er forlængst forsvundne.

Efterhaanden kom der 2 Fæstere i hver Gaard. Det var i Reglen 2 Søsken, der delte Hjemmet. Der blev indrettet 2 Lejligheder i Raalingen, Udhusene blev delte, og Gaardens Jorder blev delte, »Ager til Ager og Eng til Eng«, som Tingbøgerne siger. Først henimod 1700 rykkede 3 Familier ud og flyttede ind i de 3 nybyggede Gaarde, Vestergaard, Rævs- gaard og Vejlegaard. Kort efter, at Egholm var kommen under Rødslet (1682), paabød Godsejeren, at der fremtidig skulde bo to Familier i hver Helgaard — et temmelig unyttigt Paabud, eftersom hver Gaard i mangfoldige Aar havde haft to Fæstere; men det var maaske for at forhindre, at to Halvgaarde atter skulde blive sammenlagte, hvilket paa Grund af Fæsternes hyppige Indgiften og nære Slægtskab let kunde tænkes. Den første Gaard, som blev delt, var Damgaard- Rævsgaard, hvor der allerede 1562 var to Fæstere.

Ved den første Matrikulering 100 Aar senere ansattes denne Gaard da ogsaa til en Tønde Hartkorn mere end de 2 andre. Lidt før 1600 deltes Torps- minde-Vejlegaard, og 1610 deltes Toftegaard, idet Vestergaard udskiltes.

Somme Tider gik en Gaarddeling endnu dybere, idet der kunde være to Familier i een Halvgaard. Ifølge Lensregnskabets Jordebog af 1648 var der 8 Fæstere paa Øen, og 1651 fæstede Søren Simonsen for 30 Daler en Fjerdepart af Gaarden til den Fjerde- part, han i Forvejen havde.

Egholm By i Sne.

Den første Egholmer, vi kender, er Hans Rød i Damgaard. Han nævnes 1462 og er formodentlig vester fra; thi i Hvetbo og Han Herreder boede der mange ved Navn Rød eller Roed.

Han arvede jo ogsaa (se Damgaard) en halv Aalegaard i Tørslev Dyb, saa hans Slægt, har vel boet der i Nabolaget.

Omkring 1500, og sagtens længe før, boede Slægten Mørch paa Egholm.

Der var mange Mørcher i Kjær Herred, f. Eks. paa Bjørum, Hvorup Bundgaard og Dødskov.

Men Egholm-Mørcherne var vist i Familie med Mørcherne i Saltum og Jetsmark, thi i det 17. Aarhundrede havde Egholmerne — efter Ting- og Kirkebøgerne at dømme — en hel Del Samkvem med Folk i disse Sogne.

Ved Aar 1600 hørte alle Øens Fæstere til denne Slægt, der iøvrigt mest er knyttet til de nordre Gaarde.

Kjeld Sørensen Mørch, der 1543 og 1562 boede i Torpsminde, er Stamfader til en vældig Slægt, hvis Grene under Navnene Mørch, Corfitzen, Kjeldsen, Bentzen og Egholm findes i Vestindien og Norge, paa Færøerne og i København, men talrigst paa Aalborg-egnen. Paa Egholm uddøde Slægtens Mandslinje 1843 med »Gammel Tammes«, Thomas Corfitzen Mørch, men adskillige nulevende Egholmere tilhører den paa Spindesiden. En anden Slægt er Smed-Slægten fra Vestergaard; dens første Mand, Niels Jensen Smed, indvandrede fra Vadum 1766. Christen Sørensen Søraa, fra hvem 6—7 af Øens Familier stammer, kom til Egholm 1814. 1836 kom Torpslægten fra Hvoruptorp, men den stammer ellers fra Vesterladen, og 1837 indvandrede Bejlegaardslægtens første Mand, Lars Nielsen, fra Gjøl.

Med Undtagelse af et Par Familier hører alle Egholmerne til en af ovennævnte Slægter. Forøvrigt er disse Slægter saa stærkt sammengiftede, at næsten alle Egholmerne er i Familie.

Vi vil nu se lidt paa de gamle Gaarde, deres Fæstere og Ejere.

Matr. 1, Toftegaarden.

Toftegaarden udgjorde sammen med Vestergaard en Helgaard.

Ældste kendte Fæster er *Søren Lauritzen* (Mørch), der nævnes 1562, og som da maa have været en ældre Mand. Derefter Sønnen *Lars Pedersen Sørensen* (Mørch), o. 1570—1609. Han var gift med Ane Pedersdatter Kjørulf, Datter af Selvejerbonden Peder Andersen Kjørulf i Østerhalne. De havde mange Børn.

Efter Faderens Død forlangte Peder, som vist var ældste Søn, at Moderen skulde afstaa en Part af Gaarden til ham.

Gaarddelingen fandt Sted 1610, og Peders Part er det senere Vestergaard. Ane Kjørulf sad for Fæstet i 16—17 Aar, og 1626 afstod hun det til Sønnen Anders.

De fleste af hendes Sønner kaldte sig Kjørulf efter deres ansete Morfader.

Anders Lauritzen Kjørulf, 1626—o. 1665. 1627—29 var Jylland besat af Wallensteins tyske Tropper, og Anders Kjørulf flygtede til Mors med sin Familie. Under hans Fraværelse styrede Broderen Jens Kjørulf Gaarden.

Tyskerne opkrævede en Stud af hver Fæster paa Egholm, og Anders' Svigerfader, Jens Jensen paa Bir-kumgaard, udlagde en Stud for ham.

Herom beretter Aalborg Tingbog af 31. August 1629:

»Just Nielsen, Borger i Aalborg, havde med Lars Christensen og Jørgen Jensen paa Egholm idag 14 Dage ladet hid idag for Dom i Rette stævne Søren Laursen (Kjærulf), Maren Nielsdtr. (Per Kjærulfs Enke), Anders Kjærulf, Søren Kjeldsen (Mørch) og Christen Mørch, som ikke mødte, og fornævnte Anders Kjærulf, som berettede, at hans Hustrus Fader sagde til ham, der han kom hjem af Mors, at han havde lagt en Stud ud for ham for hans Contribution.«

Just Nielsen, der var af Egholm-Slægt, idet hans Farmoder var fra Damgaard, havde øjensynlig lagt Skatten ud for Egholmerne og vilde nu efter Krigen have sine Udlæg refunderet.

Efter Anders Kjærulfs Død sad Ane Jensdatter i nogle Aar for Fæstet, og i 1667 maatte hun betale strenge Hr. Jørgen Marsvin 9 Daler for at fri sine Sønner fra at springe Soldat. *Bertel Andersen Kjærulf*, ca. 1677—89. Han synes at have haft en Medfæster, *Peder Laursen*, der nævnes 1677 og 1681; det var vist hans Svoger.

Peder Nielsen, 1689—o. 1705, er Bertels Svigersøn.

Niels Jensen, 1705—20, var fra Gjøel og gift med Ane Kjeldsdatter Kjærulf, Datter af Kjeld Pedersen Kjærulf i Rævsgaard. Hendes 2. Mand *Niels Pedersen Ladefoged* var Fæster 1721—55; han var vist af Ladefogedslægten fra Sundby.

Niels Jensen Møller, 1766—90, var fra Gjøel.

Jens Nielsen Møller, 1790—1817, købte 1809 sin Gaard til Selveje for 1730 Rdlr. Var gift med Johanne, Datter af Corfitz Mørch i Damgaard. Deres Søn, Corfitz Jensen, købte 1814 sin Svoger Christen Andersens Gaard i Hasseris (nu Lars Corfitzens Gaard), og fra ham nedstammer den store Slægt Corfitzen i Hasseris og omliggende Sogne.

Christen Andersen Hasseris, 1817—32, var Svigersøn af Jens Møller. 1831 købte han Faurholt i Hor-

sens, og senere flyttede han til Torpegaard i Vadum. Han solgte 1832 Toftegaard til *Søren Møller*, der nedbrød Bygningerne og lagde Jorderne under sin Gaard Torpsminde. Ved Matrikuleringen 1844 fik den samlede Ejendom Matr. Nr. 1, medens Torpsmindes før 1844 frasolgte Parceller fik Nr. 5.

Toftegaards Parceller:

Ny Toftegaard, 1 b m. m.. O. 1815 opførte Kræn Hasseris lidt Nord for sin Gaard et Hus, der tilligemed nogen Jord blev lejet ud. Her boede vist Niels Ultrup, senere Niels Degn (se 1 d og 6 c). 1826 solgte Kræn Hasseris Stedet til Mads Kjeldsens Enke i Vejlegaarden, og 1835 solgte Peder Christensen det til *Kræn Søraa*, der i nogle Aar havde boet hos sin Datter i Torpsminde, men nu var kommen i Tanker om, at han vilde »forandre sig«.

Samme Aar ægtede han Madam Aagaard i Rævsgaard, der ligesom han selv havde været gift 2 Gange før. Hun var kommen til Øen med sin Søn Thomas Baare og havde købt Rævsgaard.

Hun var 50 Aar og hendes Brudgom 62. De var begge meget velstillede, og Skiftet efter dem viser mange gode Ting i Guld, Sølv og andet Metal, gode Møbler, samt en pæn Slump Skillinger til Børnene paa begge Sider. Mariane Aagaard nød stor Anseelse paa Egholm, hvis eneste »Madamme« hun var. Som venteligt var, kom der ingen Børn i Ægteskabet, men Marianes Søn, Christian Vilhelm Schibsbye, senere Lærer i Hov i Han Herred, og hendes Datterdatter, Globdine Milling, boede hos dem. Begge Ægtefæller døde 1852. En Mand fra Thy, *Thomas Christensen Hole*, købte Ejendommen, som han straks solgte til *Marcus Mackeprang Marchersen*, 1852—54, der almin-

deligvis kaldtes Markus Markussen eller Markus Lyngdrup.

Han var Præstesøn fra Aggersborg og havde boet paa Øster Lyngdrup.

Hans Enke Ane ægtede *Lars Peter Larsen*, 1856—60. »Kong' Lars Peter« var fra Vodskov, hvortil han llyttede 1860. Han boede i mange Aar i Sognefoged J. P. Jensens Gaard.

Hans Peter Hansen, 1860—65, havde været Gartner hos Bruun paa Birkumgaard. Han var senere i mange Aar Kromand i Vestre Kro paa Gjøl. *Jørgen Christensen*, 1865—90, Søn af Kræn Søraa, havde tidligere ejet Rævsgaard og derefter Vestergaard, som han, da han giftede sig 2. Gang, overlod til sine Sønner af 1. Ægteskab. Efter Jørgens Død sad Enken, Maren Katrine Nielsdatter, i 15 Aar ved Gaarden, som hun i 1905 afstod til Sønnen *Niels Chr. Jørgensen*. Han har ombygget Gaarden og ved Tiløb udvidet Ejendommen, saa det fordums Kroghus med 1 Hest og 3 Køer nu har en Besætning paa 4—5 Heste og 40 Kreaturer.

Nørkjærlund, 1 c m. m.. 1826 solgte Kræn Hasseris for 50 Rdlr. Sølv Parcellen 1 c til *Niels Jensen Smed* fra Vestergaard.

Senere fik Niels Smed en Lod fra Damgaard af sin Svigerfader, Thomas Corfitzen. Hans Søn, *Jens Nielsen (Smed)*, 1861—1906, og Sønneson, *Niels M. Nielsen (Smed)*, 1906—31, har forøget Gaardens Areal betydeligt, bl. a. ved at købe Tagholmene og Lars Bejlegaards Ejendom. Nuværende Ejer er *Jens Nielsen (Smed)*.

Niels Uttrups Gaard, 1 d.. 1822 solgte Kræn Hasseris den 30 Tdr. Land store Kærlod 1 d til Mads Kjeldsen, hvis Enke 1825 solgte den til *Niels Jensen*

Uttrup, der var fra Gl. Hasseris. Allerede 1817 boede Niels Uttrup paa Øen, saa det er muligt, at han i nogle Aar havde haft Ejendommen i Fæste. 1855 afstod han Gaarden til sin Svigersøn *Christen Sørensen Bejlegaard*. Han var fra Porshede i Nørholm og af den gjølske Bejlegaardslægt. 1892 efterfulgtes han af sin Søn Sognefoged *Marinus Christensen*. 1907 brændte Gaarden, og M. Christensen lagde Jorderne under Smalbygaard, 5 c, som han samme Aar købte. Nuværende Ejer er *M. Christian Christensen*.

Bølsiggaard, 1 e, 3 e m. m. 1819 købte *Povl Therkildsen* fra Gjøl Ejendommen 3 e af Kræn Hasseris og Kræn Søraa. *Thomas Povlsen*, Søstersøn af Povl Therkildsen, blev Ejer 1857. 1869 kom Ejendommen under Rævsgaard, hvis Ejer nedbrød Bygningerne, og 1906 købte *Jørgen P. Jørgensen* Jorden, som han i 1910 afhændede til *Lars Larsen Bejlegaard*. Lars Bejlegaard byggede Bølsiggaarden paa Lodden 1 e og har købt megen Jord til.

Barkhuset. *Thomas Simonsen Barkholt* var født 1801 i Skæve, Søn af Gaardfæster Simon Jensen Barkholt. Hans Kone, Ane Marie Jensdatter, Silkeborg, var født i Torslev Aar 1800. Da Søren Møller havde købt Kræn Hasseris' Gaard, lod han Bygningerne nedbryde med Undtagelse af en Stump Hus, hvori Bark Tammes med Familie bosatte sig. Tammes fik endvidere Brændsel og Græsning til en Ko og blev fast Husmand paa Torpsminde. Søren Møller havde paa sin store Gaard god Brug for en Altmuligmand som »Barki«, thi der var næsten ikke det Haandværk, uden at Tammes jo forstod sig paa det. De gamle Egholmere ynder at antyde, at han modtog saa mange Velgerninger af Søren til Gengæld for en Tjeneste, han engang havde ydet ved at aflægge en

Ed i hans Favør, men det er noget rent Snak (se Torpsminde). Tammes var som sagt Tusindkunstner — kunde mure, tømre, gilde Grise, reparere Klokker, aarelade og meget mere.

Han var dygtig, men en Original, en sær Faks, og han gik ikke til Side for en Dram. Han døde 1850, og An' Mari' giftede sig saa med den kun halvt saa gamle Hans Sørensen fra Gjøl. »Bark Hans«, der var en troskyldig og skikkelig Fyr, huskes endnu af mange. Han gik paa Egholm, Gjøl og i omliggende Sogne og solgte Hvedebrød. Efter Bark An' Maris' Død flyttede Hans til Gjøl, og Huset blev nedbrudt. I 1860erne opførte C. G. Mørch lige østen for det andet Barkhus. Her boede først Mørchs gifte Forkarl, senere »den gamle Væverpige«, Else Marie, Datter af Thomas Hole, og fra 1900 til 1934 »den gamle Post«, Søren Larsen.

Foruden de 3 Gaarde paa Egholm var der i første Halvdel af det 17. Aarhundrede, og maaske før, et Par Huse.

1617 nævnes en »Ugedags Inderste og Boelsmand« ved Navn *Svend Andersen*, og 1631 fortælles, at »Niels Pedersen stedede et halvt Gadehus til det, han forhen havde«, og samme Aar stedede (fæstede) *Christen Jensen* »et halvt Gadehus til det halve, han tilforn iboede«. Disse Huse maa have ligget paa Toften vesten for Mølle dammen, hvor der paa Kortet af 1810 vises en firkantet Plads omgivet af Stendiger. Resterne af disse Diger ses endnu norden for Postens Hus.

Vestergaard, 2 a.

Gaarden var oprindelig en Part af Tofttegaard.

Peder Lauritzen Kjærulf, Fæster 1610—23, Søn af Lars Mørch i Tofttegaard. Efter Faderens Død øn-

skede han at overtage Hjemmet, men da der endnu var flere mindreaarige Børn, vilde Moderen, Ane Kjærulf, ikke give Fæstet fra sig. Peder var forøvrigt en stridig Svend, som havde levet et ret vidtløftigt Ungdomsliv og ikke mindre end 3 Gange været straffet med Bøder for Lejermaal. Han nødte saa Moderen til at dele Gaarden med sig, og saaledes opstod Vestergaard. Peder liltog sig snart Ret til at bruge mere Jord, end der ved Delingen 1610 var tillagt ham, hvilket hans Moder og yngre Brødre fandt sig i; men da hans Efterfølger vilde gøre det samme, blev der Spektakler. Han døde 1623, godt og vel 50 Aar gammel.

Peder Kjærulfs Kone hed Maren Nielsdatter, hun var nok fra Gjøel, men havde været gift med en Corfitz i Fleskum Herred, med hvem hun havde Sønerne Rasmus og Peder. *Anders Thomsen*, 1625—29, ægtede Maren og overtog Vestergaard. Han var fra Vadum Sogn og Broder til Jens Thomsen paa Vadumtorp. I Lensregnskabet for 1625—26 staar: »Anders Thamesen paa Eghollumb Stedtzmolll af $\frac{1}{2}$ gord, som Peder Lauritzen Kierrull fradøde — 30 Daler.«

Anders nævnes hyppigt i Aalborg Tingbøger, saaledes den 14. Okt. 1625.

»Anders Thomsen paa Egholm stod her for Tings Dom og gav tilkende, at paa Onsdag 8 Dage sidst forleden er hans Signet for ham bleven borte. Og derfor nu her i Dag gjorde samme Signet dødt og magtesløs, saa han efter denne Dag det hverken vil nyde eller undgælde, hvor det findes kan i nogen Maade.«

Det var yderst farligt at tabe sit Signet, som kunde findes og misbruges af slette Mennesker; derfor skyndte man sig altid med at faa et tabt Signet kendt magtesløst.

Per Kjærulf havde, som ovenfor fortalt, tilvendt sig for megen Jord, og da Anders vilde have samme Ret, kom han straks i Strid med Anders Kjærulf, der lige havde overtaget Toftegaard efter sin Moder.

Herom beretter Aalborg Tingbog af $\frac{8}{8}$ 1625:

»Anders Thomsen paa Egholm stod her for Tings Dom og havde med en Landstingsstævning til idag, lader hidstævne Poul Kruse i Nørholm for hans Sandhed ved højeste Helgens Ed at vidne og bekende anlangendes en Kontrakt og Forligsmaal, der skulde være indgaaet imellem Ane Pedersdatter paa Egholm og salig Peder Kjærulf ibidem (sammesteds) for nogle Aar forleden. Saa er fremkommen her for Tings Dom forskrevne Poul Kruse i Nørholm og vidnede ved sin Helgens Ed, at for nogle Aar forleden, da var det bevilget af for^{ne} Ane Pedersdatter og salig Peder Kjærulf, at han med flere Dannemænd skulde skifte og dele Ager og Eng imellem dem. Saa skiftede de Ager og Eng imellem dem ret lige i 2 Parter, og for^{ne} Ane Pedersdatter tog den første Part. Om for^{ne} salig Peder Kjærulf siden har tiltaget videre, end ham da blev tilskiftet, det vidste han ikke; men hvad Aar og Dag det skete, det vidste han ikke.«

Den $\frac{20}{8}$ 1625: »Jakob Vognsen (Aalborg Byfoged) dømte imellem Anders Kjærulf paa Egholm og Anders Thomsen ibidem, at efter Tiltale, Gensvar og Sagens Lejlighed, saa og efterdi her fremlægges Tingsvidne her af Bytinget udganget, som formelder, at for^{ne} Anders Kjærulf for Tings Dom har tilbudt for^{ne} Anders Thomsen, at han vilde tage to Dannemænd paa sin Side, som kunde skifte Ager og Eng imellem dem, som det sig bør, hvilket han ikke haver villet efterkommet, men har indskudt sig for hans gode Husbond, ærlig og velbyrdig Mand Tønne Friis (Lensmanden), som han har stedet og fæstet af, som samme Tingsvidne i sig selv videre omformelder og indeholder. Da vidste jeg ikke andet derom at kende, end at for^{ne} Anders Kjærulf og Anders Thomsen jo bør enhver at bruge, saa vidt han har stedet og fæstet efter Jordebogens Lydelse, og dersom nogen af dem paa skader, at den ene har mere Ager og Eng end den anden, da med Dannemænd paa begge Sider rig-

tigen at skifte og dele Ager og Eng imellem dem, som det sig bør.

Anders Kjærulf paa Egholm og Anders Thomsen ibid. stod her for Tings Dom og tog hverandre i Haanden og paa begge Sider bevilgede, at der skulde 4 Dannemænd skifte og dele Ager og Eng imellem dem, som ligger til deres Gaarde, de iboer, og dersom den ene har mere Ager og Eng end den anden, saa skal han deraf lægge saa meget fra sig, at hver kan have lige meget til sin Gaard, baade Ager og Eng.

Forskrevne Anders Thomsen tog Jens Thomsen i Vadium Torp og Peder Lauridsen i Ravnstrup paa sin Side, og Anders Kjærulf tog paa sin Side Søren Lauridsen (Kjærulf) af Egholm og Morten Jensen (Kjærulf) i Østerhalne. Og hvad forskrevne 4 Dannemænd her udi gøre, skal være og blive uigenkaldt i alle Maader.«

Den $\frac{8}{5}$ 1626 stod de to Anderser paa Tinget og gav hinanden Haanden, og Anders Thomsen lovede, at de 4 Dannemænd inden 14 Dage skulde komme til Egholm og afgøre Sagen. Da vi herefter ikke hører mere til denne, er Parterne vel blevet forligte.

$\frac{14}{8}$ 1626 stævnedes Anders Kjærulfs Svigerfader, Jens Jensen paa Birkumgaard, Anders Thomsen for Per Kjærulfs Gæld, og samme Aar blev han sagsøgt af Guldsmed Anders Jensen i Aalborg for nogle Penge, som Per Kjærulf skulde skyldes Guldsmeden.

Anders Thomsen tog Kontrastævning, og det gik galt for Guldsmeden, som blev dømt, fordi han havde skrevet falske Navne. Samme Anders Guldsmed var forøvrigt en tvivlsom Herre. Han havde været impliceret i den store Hekseproces i Aalborg nogle Aar før, og ved den Lejlighed var hans Kone Apelone Ibsdatter bleven brændt som Heks.

1629 staar Maren Nielsdatter atter som Fæster af Vestergaard, og Anders Thomsen havde da ombyttet Egholm med et roligere Sted, hvor begærlige Kredi-

lorer og stridbare Naboer ikke kunde forbitre ham Tilværelsen. Hans Ophold paa Øen havde været kort og brydsomt. Der var ingen Børn i Ægteskabet, og den 23. Nov. indkaldte Maren hans Arvinger, Jens Thomsen i Vadum Torp, Jens Madsen i Hals og Hans Thomsen, for at modtage Arv og Gælds Tilbud.

Maren Nielsdatter, 1629—34. Hendes Søn af første Ægteskab, Peder Corlitzten, som var hjemme og drev Gaarden, blev Anledning til en større Fejde, der begyndte paa Egholm, fortsattes i lange Tider for Aalborg Byting og endte for Viborg Landsting, en Fejde, som næsten alle Egholmerne deltog i. Han var i 6—7 Aar gode Venner med Søren Kjærulfs Datter Bodil i Nabogaarden Rævsgaard, og i Aarenes Løb fik de 3 Børn sammen. Imidlertid var Peders Moder meget imod Partiet og søgte at forhindre det.

Da det saa i Foraaret 1634 viste sig, at Peder var bleven meget gode Venner med sin Moders Tjenestepige, Maren Nielsdatter, udbrød der en bitter Strid mellem de to Familier, og Peder klagede senere i Retten over, at Bodils Moder og to Søstre »havde ham saaledes undsagt og truet, at han ikke kunde komme af sin Moders Gaard, hendes Arbejde at forrette og gøre, som det sig burde, for saadan deres Trusel og Undsigelse, og de havde hødet ad ham med Kæppe og Næver og truet ham, at han skulde faa en Djævlens Færd, samt kaldt ham baade for Tyv og Skælm«. En Dag først i Maj, det var Dagen efter St. Valborgs Dag, gik Peder vesten om Rævsgaard for at komme sønder i Marken. Da han gik langs Laden, kom Søren Kjærulfs Kone, Bodil Jensdatter, efter ham med en Kæp og truede ham, fordi han gik og udsprede løgnagtige Rygter om hendes

Mand — samt sagde, at det var en smuk Tak, fordi de opfødte hans Børn.

Peder søgte at undslippe, men den vrede Bodil fulgte med ud ad Markvejen uden at bryde sig om Peders gentagne Forlangende, »at hun skulde lade ham nyde Fred«. Til sidst blev han vred og slog til hende, hvorefter han skubbede hende i Grøften — saa hun kort efter kom hjem med Blodet løbende ned over Ansigtet.

I Retten paastod Peder, at hun havde haft sit Forklæde fuldt af Sten, som hun havde slaaet paa ham, men det benægtede Bodil bestemt; hun havde kun skældt ham ud. Slagsmaalet var bleven bemærket af Anders Kjærulf og hans Folk, der gik og pløjede, og Karlen sagde: »Se, hvor Bodil Jensdatter forfølger vor Pier!« Men da Peder kort efter kom hen til dem og i en lidt forsoren Tone sagde: »Saa du, hvor jeg og Bodil Jensdatter sloges?« — da svarede Anders, der nødigt vilde tage Parti, da begge Parter var hans nære Frænder: »Jeg gav ikke fuldelig Agt derpaa, men for Resten var det ikke smukt af dig at slaas med en gammel Kone.« Per blev flov og svarede: »Jeg skød hende bare fra mig, saa hun faldt, saa gik jeg fra hende og skammede mig.«

Da Anders om Aftenen havde spændt fra Ploven, gik han paa Hjemvejen ind hos Broderens, og da saa han, at Svigerinden var »stor imellem hendes Næse og Mund«. Hun havde dog ikke tabt Modet, thi da Anders sagde: »Efterdi I er en gammel Kone, kan I saa ikke lade Jer nøje, uden I skal slaas!« — svarede hun, at hun var god til at slaas.

Straks efter stævnedes Søren Kjærulf Peder Corlitzten, fordi han havde slaaet hans Hustru og gjort hende Skade, samt fordi han var gaaet til hans Hus

og havde bedraget hans Datter og beligget hende og avlet Børn med hende — ikke een og to — men trende Gange.

Peder indledede imidlertid en Modoffensiv, og hans Moder var saa frimodig, at hun paa Tinget klagede over Søren og hans Kone,

»fordi de ikke har optugtet deres Datter Bodil Sørensdat-
ter, som de burde — men formedelst deres Medlidenhed tilstedt hende til Løstgighed og Letsindighed at bedrive med min fattige Søn Peder Corfitzen, og ført ham i den ene Ulykke efter den anden, hvilket hendes letsindige Levned aldeles af forskrevne Søren Lauritzen og hans Hustru er ulastet og ukæret — saa jeg formener, de selv er Aarsagen til saadan deres Datters uskikkelige og letfærdige Levned, som hun har brugt, efterdi hun har søgt og traadt efter forskrevne min Søn — og selv hentet sig det, hun i saa Maader bekommet har«.

Peder søgte ved Vidnesbyrd af nuværende og forhenværende Tjenestefolk at bevise, at han aldrig havde været i Rævsgaard i ulovligt Ærinde — men det var Bodil, som altid havde »traadt« efter ham. Efter hans og Moderens samt efter Pigen Maren Nielsdatters Vidnesbyrd (det var hende, som i Øjeblikket nød Peders Venskab) var han nærmest en forfulgt Uskyldighed, og baade han og hans Moder var Genstand for megen Forfølgelse og Ondskab fra Rævsgaardsfolkenes Side. Peders Tjenestekarl vidnede, at Bodil Sørensdat-
ters Søstre, Gjertrud og Maren, havde sagt til ham, at dersom Maren Nielsdatter kom uden for hendes Gaard, saa skulde de lave hende saadan til, at hun ikke selv kunde gaa ind igen.

Og Peder selv paastod, at Bodil Jensdatter og de to Døtre overraabte og ndskældte baade ham og hans Moder, saa snart de kom uden for Gaarden, saa de ikke kunde passe Gaardens Avl og Bjerring eller i

anden Maade søge deres Næring for dem, og han henstillede til Bysfogeden, at han og hans Moder »for Guds og Kongelig Majestæts, min allernaadigste Herres Skyld maatte nyde Fred og Rolighed for deres unyttige og ærerørige Skældsord saavel som Hug og Slag«.

Muligvis er en Del af Peders Paastande sandfærdige; Kjærlufferne i Rævsgaard har sikkert været slemme efter ham. Anderledes fremstilles Sagen af den bedragne Pige og hendes Søkende. Broderen Jens Egholm i Aalborg fortalte, at det Aar, Fjenden kom ind (1627), da var Peder sent ud paa Aftenen kommen ind i Rævsgaard og havde spurgt efter Bodil, og da han flere Gange havde spurgt: »Hvad vil du hende?« havde Peder sagt: »Gid Knøffelen fare i mig, om jeg vil tale med hende til nogen Uære!«

Og Jens berettede videre, at Peder »mange andre Tider kom til Bodil i deres Huse og Gaard aarle og silde, saa hun ikke kunde komme ud at vande et Nød, før han jo hængte over hende«. Broderen Morten bevidnede, at Peder var kommen til Gaarden tit og mange Gange, baade før Fjendens Tid og siden, og at han var hos Bodil aarle og silde. Af endnu mere Virkning end Brødrenes Vidnesbyrd er Bodils skriftlige Indlæg, der i forkortet Form lyder saaledes: »Er det min Last og Klage over Peder Corfitzen paa Egholm, at han paa tre Aars Tid har haft Forsæt at ville bedrage mig. Og imidlertid han saa tit og ofte har ladet sig finde i mine Forældres Gaard, har mine Brødre sagt til mig: »Os synes uærligt, at Peder Corfitzen søger saa tit og ofte hid, og lader sig høre at ville tilbyde Æren, og dog intet fuldkommes, men dersom vi vidste, at han kom i anden Mening, da skulde det endelig fortryde os.« Og saa und-

skyldte jeg ham for mine Brødre formedelst Ulykke. Og saa hvad vi da siden med hverandre har begaaet, har været mine Forældre aldeles ubevidst. Anden Gang efter første Forseelse med P. C. har hans Ord været: »Dersom du vil drage fra dine Forældre, da skal dig forskaffes, hvad du behøver.« Tredje Sinde, da han kom fra København, flyede han mig særlig tre Mark og sagde til mig: »Tag dem og ød dem ikke for mig, du skal ingen Nød have. Jeg skal forsørge dig og dine Børn; jeg vil nu ikke længere tage paa min Moders Snak, og vil være om Nielses Gaard østen Kirken paa Gjølland, om ingen anden kan bekommes«, og dertil sagde han: »Jeg gaar ofte efter dig aarle og silde, førend jeg kan komme dig til Ords«, — hvilket er min Klage og sandfærdige Beretning.« Men Peder var ikke forknytt; han tilbød at gøre sin Saligheds Ed paa, at alt det, som Bodil og hendes Søkende havde sagt, var Løgn og Digt tilhobe og sagt af lutter Had og Avind.

Sagen gik nu sin Gang i Løbet af Sommeren 1634, og Egholm Folk havde i den Anledning en Mængde Sejlture til Aalborg; men efterhaanden synes det, som Peder indsaa, at Sagen i første Instans var tabt, thi han mødte trods gentagne Stævninger ikke mere paa Tinget. Den 22. Sept. erklærede Byfoged Mogens Jespersen »Peder Corfitzen derudi Uret at have gjort og bør derfor at stande til Rette«, og 13. Okt. stod Søren Kjærulf paa Tinget og erklærede Peder for at være en Løgner for ubevist Klage over Sørens Hustru og Børn. Da havde Peder forlængst indanket Sagen om Slagsmaalet for Viborg Lands-ting, og her blev han pure frifundet, særlig fordi Anders Kjærulf ogsaa her paastod, at han intet havde set. I Landstingets Dombog staar, at Lørdag d. 22.

Nov. 1634 fik »Ærlig og fornunftig« Peder Corfitzen paa Egholm Dom i en Sag, han havde ført frem fra Aalborg Byting.

Dommen lyder saaledes:

»Saa og efterdi forskrevne Anders Kjærulf og hans Medfølgeres Vidnesbyrd ikke haver vidnet dem at have set, at forskrevne Peder Corfitzen slog Bodil Jensdatter eller gjorde hende Saar eller Skade, men vidner efter Sagen og ikke deres egen Vitterlighed, saa samme Syn og Sigtelse ikke lovlig er bevist. Da kunne vi efter saadan Lejlighed ikke kende samme Vidner saavel som bemeldte Sigtelse og Syn eller den Del, derefter drevet er, saa nøksom, at de bør nogen Magt at have, men magtesløs at være.«

Peder klarede sig altsaa fint, men Aaret efter var det atter galt med ham. I Lensregnskabets Sagesfaldsliste for 1634—35 staar: »Aftinget Peder Corfidsen for Leyermoll med Maren Nielsdatter 16 Dlr.« Det var den Pige, der havde vidnet saa smukt om hans Uskyldighed Aaret før. Bøden er ganske usædvanlig høj, men det var jo ogsaa fjerde Gang, han var paa den Galej. Samme Aar forsvandt Peder og hans Moder fra Egholm, og rimeligvis har Kjærulferne i Rævsgaard gjort dem Tilværelsen for broget.

Peder Christensen, Fæster 1632—37. Nævnes i Lensregnskabet sammen med Maren Nielsdatter, senere med Povl Christensen. Var maaske gift med Anders Kjærulfs Søster Johanne, der nævnes i Vestergaard lige til 1683.

Poul Christensen, 1635—83. 1635: »Povl Christensen, Egholm, steder en Halvgaard, som Maren Nielsdatter iboede for Penge 25 Daler.« Som ældre Mand havde han Jens Knudsen til Medfæster. Jens Knudsens Enke er nok den Ane Madsdatter, om hvem der staar, at hun har »Halve Gaard med Poul Christensen«.

Ane Madsdatters 2. Mand var *Christen Sørensen*, 1684—1720, Søn af Søren Simonsen i Damgaard. Han rykkede ud af Toftegaarden og byggede lige sønden for det ældste Vestergaard. Hans Svigersøn og Efterfølger var *Morten Sørensen Haldager*, 1720—67, nok Søn af Søren Mortensen Roed i Haldager. Gift med Ane Marie Christensdatter, der før havde været forlovet med Hans Nielsen i Vaarst, som, da Forlovelsen gik forbi, stævnedede hende og hendes Forældre for Aalborg Byting (se »Fra Himmerl. og Kjær Herred 1931«).

Niels Jensen Smed, 1767—96, Søn af Gaardfæster Jens Nielsen Skov i Haldager. Niels Smed er Stamfader til den egholmske Smed-Slægt. Han var Smed og efter Traditionen Herskabskusk paa Rødslet, hvor han var i stor Yndest hos Jens Gleerup, hvem han havde tjent i mange Aar. En Dag kom Naadigheren hen til ham og sagde: »Kunde du lide at komme til Egholm, Niels? Morten Haldagers Gaard bliver ledig, og du skal faa den paa gode Vilkaar.« Niels takkede. »Ja, men du maa pinnede da ha' et Kvindfolk med dig der over. Tror du, det kan lade sig gøre?« »Aah, det bliver der nok Raad for,« sagde Niels. Han var nemlig gode Venner med Naadigfruens Pige, Ane Jørgensdatter, og inden længe var de gift og bosat i Vestergaard, hvor gamle Morten Haldager blev Aftægtsmand hos dem.

Niels byggede en Smedje vesten for Gaarden, hvor han, og senere Sønnen Jens, forrettede Øens Smedearbejde. Efter Jens Smeds Død maatte Egholmerne have fremmed Smed til Øen, og i en lang Aarrække kom Christen Andersens Broder, Søren Smed i Lindholm, jævnlig til Egholm. 1929 lod Bymændene tæt ved Hjerter Es bygge en Smedje, hvor Smed

H. Krogh, Hasseris, 1 Gang om Ugen besøger Smedearbejdet. Der blev altid ved at bestaa et venligt Forhold mellem Herskabet paa Rødslet og Folkene i Vestergaard, og Niels Smed i Nørkjærlund ejer endnu en sølvknappet Stok og et smukt Sølvstob, som hans Tipoldefader fik i Gave af Gleerup og Hustru. Niels Smeds yngste Søn, Jørgen Nielsen Egholm, blev Forvalter paa Aastrup og senere Ejer af Overklit ved Hjørring. Den ældste Søn, *Jens Nielsen Smed*, 1796—1844, købte 1809 Vestergaard til Selveje for 1600 Rdlr. Hans 3 Sønner Niels, Peder og Søren boede alle paa Egholm, og Datteren Inger Katrine arvede Hjemmet. Hun var gift med *Jørgen Christensen*, Ejer 1845—65, Søn af Kræn Søraa i Torpsminde.

Da Jørgen Christensen giftede sig 2. Gang, overdrog han Vestergaard til sine 2 ældste Sønner, *Søren Christian Jørgensen*, 1865—1909, og *Jens Jørgensen*. 1875 solgte Jens Jørgensen for 12,000 Kr. sin Part til Broderen, hvorefter han overtog sin Svigerfader Knud Pedersens Gaard i Vadum. Denne Gaard ejes nu af hans Søn Knud Jørgensen. Vestergaards nuværende Ejer er *Thomas Jørgensen*, Søn af S. C. Jørgensen. Vestergaard har ikke været saa stærkt udstykket som de andre Gaarde paa Øen; derfor er den med sine 5 Tdr. HK. og 120 Tdr. Land den største Ejendom paa Egholm.

Vestergaards Parceller:

Petersminde, 2 b. 1845 fik *Søren Jensen Smed* fra sit Hjem en Kærlod paa 1 Td. Hartkorn. Hans Søn, Sognefoged *Peder Sørensen (Smed)*, købte megen Jord til og overlod 1908 Svigersønnen *Emil de Rosche* Ejendommen. Gaarden brændte ved Lynnedslag 1911, hvorefter de Rosche solgte Jorderne, der nu blev adspalttede.

Brødrene Magnus og Jens Jørgensen, Sønner af Carl Jørgensen paa Kronborg, købte Hovedparcellen og delte den i 2 mindre Ejendomme, 2 b og 2 c.

1918 solgte *Magnus Jørgensen* 2 b til *Kristian Henningsen*, og *Jens Jørgensen*, der nu bor i Blochgaarden i Vesterhalne, afstod i 1927 2 c til Broderen *Kristen Jørgensen*.

Rævsgaard, 3 a.

Rævsgaard var oprindelig en Gaardspart af Damgaard og havde allerede 1562 sin særlige Fæster. De to Fæstere boede i Gaard sammen til henimod 1700. O. 1675—1754 havde Rævsgaard to Fæstere.

Peder Sørensen (Mørch), der nævnes som Fæster 1562, var vist Søn af Søren Lauritzen i Toftegaard og Broder til Lars Pedersen Sørensen, hvis Søn Søren blev Fæster i Rævsgaard. 1562 delte Per Sørensen Gaard med sin Slægtning Per Mørch (se Damgaard). Hans Efterfølger var førnævnte *Søren Lauritzen (Mørch)*, o. 1600—44, der efter Moderen kaldte sig Kjærulf.

Søren Kjærulf led 1612 af Koldfeber og sendte derfor sin Søster Johanne til Aalborg for at søge Raad hos den adelige Heks Jomfru Christence Kruckow, der gav hende 9 Oblater, som hun havde læst over. Der var indridset Bogstaver paa Oblaterne, og Søren skulde spise de otte; men den niende skulde han kaste paa Ilden. Bemeldte Jomfru var en led Kvind, som i mange Aar nød et stort Ry for Hekseri; men ingen turde træde op imod hende. Hun boede Dør om Dør med Sognepræsten ved Vor Frue, Hr. Magister David Jensen Klyne, og hun og Præstens Hustru, Lisbeth Pedersdatter, var ikke gode Venner. Engang opstod der mellem de to Damer en Strid,

under hvilken Heksen truede Præstefruen med alskens Ulykker, og da Fru Lisbeth snart efter blev syg paa Legeme og Sjæl og til sidst gik helt fra Forstanden, mente Præsten, at det skyldtes Jomfru Christences Koglerier. Han tog derfor Mod til sig og anklagede hende for Øvrigheden. Under Forhørene kom der saa graverende Ting frem, at hun blev kendt skyldig og halshugget. Hendes Adelskab frelste hende fra Baalet. Søren og Bodil Jensdatter, saaledes hed hans Kone, havde ikke faa Bekymringer af deres voksne Børn. I Budolfi Kirkebog for 1633 skriver Præsten følgende:

«Den 2. Februar var Søren Laursen paa Egholm hos mig i mit Hus, og med ham Niels Christensen og Niels Nielsen, Dragere¹⁾ udi Aalborg, og gjorde Forbud, at jeg ikke maatte lyse for Jens Sørensen, Søren Laursens Søn, eller vie ham til Johanne Pedersdatter, førend han fik Dom til Aalborg Konsistorium her, som han agtede med det første at forhverve, og han lovede straks hos Bispen at tage Stævning. Efterdi der fulgte ingen Stævning, som burde at være sket efter Artiklerne, og som lovet var, lyste jeg for dem Dom. Rogationum, d. 26. Maj.»

Uden Tvivl er Pigen identisk med den Johanne Pedersdatter paa Egholm, som nogle Aar i Forvejen var bleven lokket af Mogens Bertelsen. Hun var nu en lidt ældre Kvinde og sagtens uformuende.

Aaret efter blev der endnu mere Postyr i Familien; thi da kom man i Strid med Peder Corfitzen, som havde bedraget Sørens Datter Bodil (se Vestergaard).

Søren Kjærulf var, som saa mange af den Slægt, noget stridbar, og han var jævnlig til Stede paa Aalborg Byting.

¹⁾ Dragere = Natvægtere, som var Byens Stævningsmænd.

Den 3. Nov. 1625 stævnedes han Borger i Aalborg Kurt Andersen for 93 Læs Hø, som Kurt havde købt, men glemt at betale, og Aaret efter stævnedes han ham for 3 Læs Hø og 5 Rigsdaler.

I de Dage blev et Barn paa Egholm slaet ihjel af en Hest. Ejeren havde derved sin Hest forbrudt, og Lensmanden skænkede den saa til Søren Lauritzen, »fordi han havde Tilsyn med Kongelig Majestæts Fæmon, som var til Græsgang der paa Øen«.

Den ²⁹/₉ 1634 stævnedes Søren Kjærulf ved Niels Christensen og Lars Andersen, Dragere, Peder Andersen Huult, Borger i Aalborg, for 11 Dlr. 1 Mk., som han nogle Aar tilforn havde anammet af Christen Andersen i Toftegaard (Jetsmark) efter Sørensalig Broder Peder Kjærulf paa Egholm, og samme Dag lod han Peder Andersen tiltale for et graat Øg, saa godt som 16 Daler, som han havde laant ham for nogle Aar siden. *Mads Pedersen*, 1644—o. 1665, var gift med Maren, Datter af Søren Kjærulf. Hun var Enke efter en Kjeld; deres Søn Kjeld Kjeldsen nævnes 1667 og 1673 paa Egholm.

Efter Madses Død sad Maren for Fæstet en halv Snes Aar, indtil hun overlod det til sine to Svigersønner Kjeld og Corfitz Pedersen.

Kjeld Pedersen Kjærulf, c. 1675—1700, Søn af Peder Andersen Kjærulf i Torpsminde, var gift med Dorthe Madsdatter, og *Corfitz Pedersen Kjærulf*, c. 1675—90, Søn af Peder Corfitzen i Vestergaard og Bodil Sørensdatter, var gift med Bodil Madsdatter. De to Svogre havde, ligesom deres Sønner, *Peder Kjeldsen*, o. 1715—54, og *Peder Corfizen*, o. 1706—54, Rævsgaard i Fællesskab. Corfitz Pedersens yngste Søn, Mads Corfitzen, var i mange Aar Fæster af Hvoruptorp.

Da Per Kjeldsen i 1754 døde, flyttede Per Cor-

fitzen over paa Gjøl, hvor hans ældste Søn, Corfitz Pedersen, havde en Gaard i Fæste. Per havde mange Børn og efterlod sig stor Slægt paa Gjøl. Hans Sønesøn, »Per Corfast« i Østre Kro, omtales endnu af de gamle paa Gjøl. Kromandens Datter Severine var gift med Thomas Bødker, Torpegaard i Vadum, og med hendes Døtre kom Slægten atter tilbage til Egholm.

Kjeld Nielsen, 1754—76, Søn af Niels Jensen i Toftegaard og Ane Kjeldsdatter, arvede Rævsgaards Fæste efter sin Morbroder Peder Kjeldsen, der kun havde 1 Barn, Datteren Maren, som var gift med Mads Corfitzen paa Hvoruptorp. Hans 1. Kone, Ane Christensdatter af Vestergaard, døde efter 1. Aars Ægteskab; derefter ægtede han Ane Eriksdatter, Datter af Erik Nielsen paa Nordkjær i Biersted Sogn.

Lars Jensen Ladefoged, 1777—1803, Søn af Jens Sørensen i Voerbjerg og g. m. Ane Marie Kjeldsdtr., var den første Sognefoged paa Egholm. Hans Efterfølger som Fæster og Sognefoged var *Lars Andersen Hasseri*, 1803—16, Søn af Anders Nielsen i Hasseri, og Broder til Kræn Hasseri. 1809 købte »Bitte Lars« sin Gaard til Selveje for 1600 Rdlr., og 1816 blev Gaarden solgt ved Tvangsauktion. Lars Hasseri boede derefter i Lemb Stedet.

Jens Nielsen Nysum købte Rævsgaard 1816 og solgte den samme Aar til *Podemester Lauritzen*, der 1817 afhændede Gaarden til *Christen Sørensen Søraa* og *Christen Andersen Hasseri*. De splittede Rævsgaard og solgte Hovedparcellen til *Lars Nielsen Møller*, 1817—20, Søn af Niels Møller i Toftegaard.

Han døde ugift og arvedes af sin Broder *Jens Nielsen Møller*, 1820—31, tidligere Ejer af Toftegaard. *Mariane Christensdatter Aagaard*, 1833—34, købte Gaar-

den af Jens Møllers Arvinger og solgte den til *Jørgen Christensen*, 1834—45, Søn af Kræn Søraa. Han havde før boet i Voerbjerg. 1845 overtog han sin Kones Hjem Vestergaard og solgte Rævsgaard til *Thomas Bødker* fra Gjøl, der straks med 500 Rdlrs. Fortjeneste afhændede den til Jens Rævsgaard. *Thomas Bødker* (se foran) boede i mange Aar paa Torpegaard i Vadum. Han har stor Efterslægt paa Egnen, og 3 af hans Døtre blev gift med Egholmere.

Jens Jespersen Rævsgaard, 1845—66, Søn af Teglbrænder *Jesper Nielsen* i Nyborg, Vadum Sogn, var gift 1. Gang med *Ane*, Enke efter *Christen Sørensen* i Rævsgaard i Ø. Halne. Efter *Anes* Død ægtede han *Karen*, Datter af *Knud Christensen* i Fruerhuset. Han var i mange Aar Sognefoged paa Egholm, og efter ham har Gaarden faaet Navn. Hans Søn var *Knud Jensen* paa Vadum Fogedgaard.

Jens Jensen Torp, 1866—1900, Søn af *Jens Torp* i Vejlegaard, var *J. Rævsgaards* Svigersøn. *Jens Carl Torp* og *Valdemar Torp*, 1900—08, er *Jens Torps* Sønner. 1908 overtog Købmand *Georg Bendtzen* i Aalborg Rævsgaard, som han 1910 solgte til *Frederik Kylløbæk* paa Ultved (senere Øster Uttrup), der splittede Gaarden og afhændede Hovedparcellen til Brødrene *Peder* og *Laurids Larsen*.

Nuværende Ejer (fra 1911) er Postbud og Baadfører *Peder Larsen*, Søn af Postbud *Søren Larsen*.

Rævsgaards Parceller:

Kjærgaard, 3 b m. m., 1820 tilskødede *Kræn Søraa* sin Søn *Søren Christensen* Parcellen 3 b af Rævsgaard, og den 29. Maj 1830 solgte *Søren Lodden* til sin Svoger *Peder Jensen Smed* for 400 Rdlr. Sølv. *Per Smed* byggede saa det ældste *Kjærgaard*. Han afstod i 1865 Gaarden til sin Søn *Christen Pedersen*

(Smed), hvis Søn Sognefoged *Oskar Pedersen* har været Ejer fra 1910. *Oskar Pedersen* har opbygget Gaarden i dens nuværende Skikkelse og kultiveret dens store Engstrækninger ved Laaen.

Chr. Jensens Ejendom, 3 d. Brødrene *Christen Nielsen Gjøl* og *Niels Nielsen Degn*, Sønner af *Niels Degn* i Graven paa *Gjøl*, købte 1817 Lodden af *Kræn Hasseris*. *Christen Gjøl*, der ogsaa kaldtes »*Kræn Graven*«, døde 1823, og hans Enke ægtede 1824 *Niels Nicolai Nielsen Søndergaard*, senere kaldt »*Niels Graven*«. 1858 *Johannes Povlsen* (Gammel *Johannes*), 1881 *Thomes Corfitz Carlsen*, 1893 *Niels Nielsen Smed*, hvis *Svigerson, J. Chr. Jensen* fra *Gjøl*, er den nuværende Ejer. Han overtog Stedet 1912.

Jens Hvorups Sted, 3 f. Den ³⁰/₁₂ 1819 solgte *Kræn Hasseris* og *Kræn Søraa* Lodden til *Niels Hasseris*, der havde boet paa *Egholm* siden 1815. Hans Enke ægtede 1836 *Jens Jensen Hvorup*. 1872 *Jens Hvorups Svigersøn Jens Christensen Skall*, 1876 Sognefoged *Peder Sørensen*, 1902 *Mejeribestyrer Hansen* og 1909 *J. A. Gustavsen*, der 1912 afhændede Stedet til Sognefoged *Marinus Christensen*, hvis Søn *Chr. Christensen* i 1934 afhændede Stedet til *Andkjær Hansen*, som kort før Jul 1935 solgte det til *Herman Jacobsen*.

Lemb Stedet, 3 g og h. 1816 *Lars Andersen Hasseris* (se 3 a). 1840 *Peder Jensen (Svendsen)*, hvis Enke 1851 ægtede *Niels Nielsen Lemb*, der 1861 druknede paa *Fjorden*. Ane *Lemb* solgte 1862 Ejendommen til Sognefoged *P. Sørensen* og *Lars Jensen*, der delte Jorden og lagde den under deres Gaarde.

1911 købte *P. Christian Jørgensen* Hovedparcellen 3 g af *Emil de Rosche* og byggede paa den.

Søndergaard, 3 k. Da Brødrene *Peder* og *Laurids*

Larsen i 1911 købte Rævsgaard af Fr. Kylløbæk, delte de Gaarden i 2 Ejendomme, hver paa 1 Td. Hk.

Laurids fik Lodden 3 k, som han bebyggede og 1919 solgte til den nuværende Ejer *Magnus Jørgensen*, Søn af Carl Jørgensen paa Kronborg.

Damgaard, 4 a.

Damgaard er Egholms ældste Bebyggelse. Paa Damgaards Plads, eller maaske lige Sydvest derfor, laa Øens første Gaard, hvorfra de to andre gamle Gaarde er udskilte.

Hans Rødh, 1462. Han nævnes 1542 i en Henvisning til et Skøde af 1462: »Item (ligeledes) Skødebrev, at Hans Rødh af Egholm har evindelig skødet til Ø Kloster¹⁾ Halvdelen af den Aalegaard, liggende i Torslev Dyb, som ham ved Arv var tilkommen.«

Hans Rød eller Roed var vel af Rød Slægten fra Hvetbo- eller Han-Herred. Han er den eneste Rød paa Egholm, men i 1500erne og senere var der Rød'er i Haldager og Lindholm.

Peder Kjeldsen (Mørch), Fæster o. 1540—o. 1580. Nok Søn af Kjeld Mørch den Ældre i Torpsminde, sammen med hvem han 1543 blev optaget i Guds Legems Lav i Aalborg. Han nævnes et Par Gange i Lavets efterladte Papirer:

»Søndag efter Hellig 3 Konger 1554 indbar (foreslog) 8 Lavbrødre, hvoriblandt P. K. — »at herefter skal Byskriveren have Vederlag for sin Umage og Arbejde (som Sekretær)« — og Fredagen efter Fastelavns Søndag 1561 indbar han med 15 andre Brødre — »at hvilken Gildebrøder eller Gildesøster, som udaf Drukkenskab handler sig her udi

¹⁾ Ø Kloster = Oxholm paa Øland.

Gildehuset utilbørligen — og spier¹⁾, uden saa det sker af Sygdom eller anden Aarsag, da skal den samme derfor bøde 1 Tønde tysk Øl eller 2 gode Tønder dansk Øl til Lavet og dertil 8 Skilling i Bøssen« —.«

Det har vistnok gaaet temmelig gemytligt til ved Lavets Sammenkomster.

1562 nævnes Per Mørch i Lensregnskabet sammen med sin Gaardfælle Per Sørensen. Han var da

Damgaard med den ca. 200 Aar gamle Raaling.

en ældre Mand med voksne Børn; thi 1561 tog »Jost Nielsen, som haffer Per Kielsens Datter paa Egholm« Borgerskab i Aalborg²⁾.

Hans Efterfølger var Sønnen *Jørgen Pedersen (Mørch)*, o. 1580—1610.

Derefter *Jens Pedersen*, 1610—51, som $\frac{9}{1}$ 1626 modtog Arveafkald:

»Peder Kielsen, Indvaaner her i Aalborg, paa sine egne Vegne, og Niels Laursen der sammesteds paa sin Hu-

¹⁾ Kaster op. ²⁾ Aalborg Borgerskabsprotokol.

stru Anne Jørgensdatters Vegne — tog Jens Pedersen i Haanden, gjorde og gav ham et fast Haandtryk og uigenkaldeligt Afkald, for født og ufødt, for al den Arv og Arvelød, som de arveligen kunde være tilfalden efter deres salige Fader og Moder Jørgen Pedersen og Bodil Andersdatter, som døde paa Egholm.*

Han var vel Jørgens Svigersøn, og i Lensregnskabet oplyses, at han 1610 gav 60 Daler i Stedsmaal af sin Halvgaard, som Jørgen Pedersen fradøde.

Hans Datter Ane var gift med *Søren Simonsen*, 1651—83, Søn af Delefoged Simon Pallesen, Calsensgaard i Jetsmark. Søren og Ane havde mange Børn. Her kan nævnes *Simon*, der boede paa Neder Jonstrup i Sallum Sogn og som sin Farfader var Kronens Delefoged i Hvetbo Herred — *Jørgen*, Borger i Aalborg, er Stamfader til den københavnske Slægt Egholm — *Christen*, der var Fæster i Vestergaard, og som gennem sin Søn Peder Christensen er Stamfader til en stor Slægt, Bjerget-Slægten¹⁾ i Aaby — og *Lars*, som er Stamfader til Slægterne Egholm paa Færøerne og i Norge.

Efter Sørens Død sad Ane i en halv Snes Aar ved Gaarden med Sønnen Lars som Bestyrer. Næste Fæster *Jakob Antoni*, o. 1694—o. 1705, var vist Sørens Svigersøn.

1705—32 *Jens Andersen*, hvis 2. Kone hed Johanne Eriksdatter og var Datter af Erik Nielsen paa Nordkjær. *Corfitz Andersen Mørch*, 1732—87, var gift 1. Gang med Formandens Enke, 2. Gang med Else, Datter af Thomas Ravn paa Gjøl. Corfitz var Søn af Anders Mørch i Vejlegaard. Med ham kom Mørch-Slægten atter til Damgaard, der stadig bebos af hans Efterkommere.

¹⁾ Se A. Kjølbj: Slægten Berg.

Thomas Corfitzen Mørch, 1795—1836, var født Bestyrer for Moderen, og 1809 købte han for 1650 Rdlr. Gaarden til Selveje.

Han havde til sin Sorg ingen Sønner, og 1836 udstykkede han Gaarden i 5 Dele, saa at hans 5 Døtre hver kunde faa en Part; men to af Sviger-sønnerne, Jens Jæger og Sergent Pedersen, solgte

Gaardinterior fra Damgaard.

snart deres Parter til de 3 paa Egholm bosatte Svogre, Niels Smed, Carl og Christen Knudsen.

Carl Knudsen, 1836—54, Søn af Snedker Knud Christensen i Fruerhuset ved Rødslet, var gift med Else Katrine Mørch.

Han havde lært Snedkerhaandværket og var til- lige en ualmindelig fin Violinspiller. Carl Knudsen var Fætter til den bekendte Højskoleforstander M. C. Nielsen, Hindholm. Fruerhus-Slægten stammer fra Han Herred.

Christen Andersen, 1861—1908, Søn af Anders

Svendstrup i Bejlegaarden paa Gjøel, var gift med Mariane Carlsdatter.

Han var Forkarl hos C. G. Mørch og derpaa Bestyrer hos sin senere Svigermoder.

Kort efter sit Giftermaal kom han i Sogneraadet, hvor han var Sekretær og derefter gennem ca. 30 Aar Formand.

Chr. Andersen var kendt som en særdeles dygtig Kommunalmand; han var meget energisk og varetog med stor Omhu sin lille Kommunes Interesser, og selv om Egholmerne undertiden fandt ham en Smule for myndig, saa bøjede de sig næsten altid for hans Indsigt og Erfaring i Kommunalsager.

Carl Knudsen Andersen, Ejer fra 1908, efterfulgte samme Aar Faderen i Sogneraadet, hvis Formand han var 1908—13.

Damgaards Parceller:

Bejlegaard, 4 bc m. m.. Den 16. Febr. 1837 gav Thomas Mørch sin Datter Mette Marie Gavebrev paa Parcellen 4 c af Damgaard, og 11. Nov. 1843 købte hendes Mand Chr. Knudsen Lodden 4 b af sin Svoger Depotsergent Pedersen, Aalborg.

Christen Knudsen, 1837—52, var Søn af Knud Christensen i Fruerhuset og ældre Broder til Carl Knudsen i Damgaard. Efter hans Død ægtede Mette Marie *Jens Nielsen Veldt*, 1852—81, Søn af Niels Larsen i Veldt paa Gjøel.

Næste Ejer var *Johan Larsen* (Bejlegaard), 1881—1930, Søn af Lars Bejlegaard paa Egholm, g. m. Johanne Jensdatter (Pug), en Slægtning af Jens Veldt. Deres Søn *Jens Larsen* overtog 1930 Gaarden og er siden 1925 Øens Sogneraadsformand.

Torpsminde, 1 a (før 1844 Nr. 5).

Gaarden dannede sammen med Vejlegaard en Helgaard.

Ældste kendte Fæster er *Kjeld Sørensen Mørch* d. Ældre, o. 1520—62. 1543 blev »Per kielsen og Kiel Sewrenssen af Egholm« optaget i Guds Legems Lav i Aalborg; det er Kjeld og Sønnen Per i Damgaard. 1562 nævnes »Kiell« først paa Listen over Egholm Kronbønder; han maa da have været meget gammel.

Efter ham fulgte Sønnen *Søren Kjeldsen Mørch* d. Ældre, o. 1562—80. Hans Søn *Kjeld Sørensen Mørch* d. Yngre, o. 1580—1608, delte lige før 1600 Gaarden i 2 Parter, hvoraf han afstod Torpsmindes Part til sin ældste Søn *Søren Kjeldsen Mørch* d. Yngre, 1600—1643, medens han selv beholdt Vejlegaards Part. Søren Kjeldsen efterfulgtes af *Peder Sørensen Mørch*, 1643—58. Da Per i 1658 afstod Gaarden til sin Svigersøn, *Peder Andersen* (Kjærulf), 1658—o. 1680, forbeholdt han sig $\frac{1}{3}$ af den som Aftægt, hvilket gav Anledning til stort Spektakel (se Alm. Historie). Peder Andersen var sikkert Søn af Anders Andersen Kjærulf i Nørhalne, Aalborg Hospitals Delefoged, som igen var Søn af Herredsfoged Anders Kjærulf paa Knæpholt i Vadum.

Han var en anset Mand, der ofte optraadte som Nævning paa Aalborg Byting og Kjær Herreds Ting. 1660 opkrævede han Vadum Kirketiende for Ane Andersdatter i Fogedgaard; hun var Enke efter hans Farbroder, Christen Andersen (Kjær Hds. Tgbg. $\frac{16}{10}$ 1660). Efter ham Sønnen *Anders Pedersen* (Kjærulf), c. 1680—1717. Hans Søn *Bent Andersen* havde 1712—1716 det halve af Torpsminde i Fæste. Han døde 28 Aar gammel og efterlod sig en 3-aarig Søn, Peder Bentsen, der senere blev Gaardejer i Nr. Sundby.

Da Enken, Maren Christensdatter, Datter af Chr. Sørensen i Vestergaard, snart ønskede at forandre sig, blev der den $\frac{25}{5}$ 1717 holdt Skifte i Boet.

Skiftet viste et Overskud af 62 Rdlr. 2 Mk.

»Deraf beholder Enken Maren Christensdatter 31 Rdlr. 1 Mk. — og deres Søn Peder Bentsen, i 4de Aar, den anden Part, 31 Rdlr. 1 Mk.

Skulde sammes tilfaldne Arvepart blive hos Enken med sin Lavværges Raad paa Egholm boende, indtil Børnet bliver 18 Aar, uden nogen Renter, og da betales ham med de bedste Varer i Boet findes. Imidlertid holdes han til Guds frygt og skal have skikkelig Optugtelse.«

Fra Peder Bentsen nedstammer Købmandsslægten Bendtzen i Aalborg.

Marens 2. Mand var *Christen Laursen Ladefoged*, 1717—58. Herefter *Ole Madsen*, 1771—1806, Søn af Mads Jensen Skrædder paa Gjør, g. 1. G. m. Ane Christensdatter, g. 2. G. m. Ane Mortensdatter. Ane Mortensdatter ægtede *Jens Nielsen Nørskov*, 1808—12. Han købte 1809 Torpsminde og Egholm Mølle af Rødslets Ejer for 1730 Rdlr. Møllen havde indtil da stedse fulgt Toftegaarden. Ægteskabet var uheldigt og opløstes 1812, og samme Aar solgtes Gaarden ved Auktion til Forvalter paa Rødslet *Niels Nielsen*, som Aaret efter solgte den til *Jørgen Jørgensen* (Kjærulf) af Dal Mølle v. Hjallerup. Jørgen afhændede straks Torpsminde til sin Svoger Christen Sørensen, som boede i Hovgaards Mølle i V. Hassing. *Christen Sørensen Søraa*, 1813—30, var Søn af Søren Gregersen, Gaardfæster i Søraa. Han var gift 3 Gange og har stor Efterslægt paa Egholm. Hans første Kone var Ane Jensdatter Brøndlund fra Agdrup. Efter hendes Død ægtede han Birgitte Jakobsdatter af Fjeldgaard i Torslev. Han var en dygtig og foretagsom Mand;

om hans Deltagelse i Udstykningen af Øen se foran. Efter at have solgt Gaarden til sin Svigersøn boede han i nogle Aar hos ham og Datteren; men 1835 giftede han sig med Madam Aagaard og flyttede over i Ny Toftegaard (se denne).

Enkelt gamle Egholmere kan huske »Gammel Kræn Sørensen«. Han var en lille tæthygget Mand, under Middelhøjde, men skulderbred, og trods sine 80 Aar førte han sig rank og let.

Søren Pedersen Møller, 1830—52, Søn af Peder Bertelsen i Sdr. Fæbroen, Albæk Sogn.

Søren Møller var gift 3 Gange.

Over hans første Ægteskab hviler der megen Romantik, noget i Retning af Æventyret om den fattige Dreng, der vandt Prinsessen og det halve Kongerige. Traditionen beretter, at hans Hustru var fra selveste Voergaard, Fru Ingeborgs sagnomspundne Herresæde; men slet saa fint var det nu ikke. Hun hed Ellen Katrine Stenild og var Datter af Christen Stenild paa Stenildmosegaard ved Aalestrup. Hendes Broder, Anders, havde St. Rugtved, og hendes to Farbrødre Jens og Niels Stenild, som havde tjent sig rige ved Studehandel, var Ejere af Voergaard. Efter sidstnævnte, der døde barnløs 1819, arvede hun 26,000 Rdlr. Sølv, en pæn Skilling i de Dage. Søren var Kusk paa Rugtved, og hun var i Huset hos Broderen, da de blev gode Venner. Der fortælles, at Partiet ikke var helt efter Stenild Slægtens Ønske. 1824 blev de gift, hvorefter de flyttede til Dal Mølle ved Hjallerup, som de havde købt. Dronninglund Kirkebog beretter: »Indflyttede — Ellen Katrine Stenild, Mandens Søster paa Rugtved, og Søren Pedersen, Mandens Kusk.« Deres Lykke varede kort, thi knap halvandet Aar efter døde hun i Barselseng.

En halv Snes Dage før Ellen Katrines Død oprettede Ægtefællerne et gensidigt Testamente, der gik ud paa, at den længstlevende skulde — som fuldkommen Ejendom — beholde det fælles Bo — »og alt hvad vi ved den enes dødelige Afgang derover ejer, uden mindste Undtagelse og nogen Paatale af den afdødes Arvinger«. Hvis den overlevende atter giftede sig, skulde den udrede 100 Rdlr. Sølv til den afdødes Arvinger, men hvis vedkommende ikke giftede sig, skulde Boet efter hans eller hendes Død deles efter Loven¹⁾).

Der fortælles, at Ellen Katrine var ved at bage, og for at forvise sig om, at Ovnens var ildet tilstrækkeligt, krøb hun ind i den. Det blev hendes Bane; thi hun blev syg, nedkom for tidligt og døde straks efter tilligemed sit Barn.

En egholmsk Krønike fortæller, at der opkom Arvestridigheder imellem Søren og hans Kones Familie, men Bark Tammes, som tjente i Gaarden, reddede Arven til sin Husbond ved i Retten at række 3 Fingre i Vejret paa, at han havde hørt Barnet skrig, da man bar den døde Moder ind fra Bryggerset. De gamle havde deres egne Tanker om samme Eds Paa-lidelighed.

Søren Møller skulde som Tak for Hjælpen have lovet »Barken«, at han aldrig skulde komme til at reste²⁾ noget, et Løfte han da ogsaa holdt.

Det er jo kedeligt at skulle aflive en saa interessant Historie. Men den savner al Virkelighed, hvilket Testamentet beviser, og forøvrigt tjente »Barken« slet ikke hos Søren Møller i 1826. Søren giftede sig ret hurtigt, og da hans første Barn, Datteren Ellen

¹⁾ Jerslev Herreds Pantebog.

²⁾ Mangle.

Katrine Sørensdatter Stenild, blev døbt, mødte Anders Stenild paa Rugtved og hans Datter som Faddere, hvilket ikke tyder paa Proces og Fjendskab. 1830 købte han sin Kone Margrethe Christendatters Hjem paa Egholm for 2000 Rdlr., og 1832 erhvervede han Toftegaard for 1500 Rdlr. Senere købte han forskellige Parceller af de andre Gaarde, saa han til sidst ejede ca. 12 Tdr. Hk. af Øens 42. Egholmerne regnede Søren Møller for en hel lille Herremand, og da Øen i 1842 fik Sogneforstanderskab, blev han dets første Formand, en Plads han dog paa Grund af svigtende Helbred snart gav Afkald paa. 1842 brændte Gaarden, og ved den Lejlighed gik mange dejlige Møbler og andre værdifulde Ting tabt. Stuehuset laa da i vestre Side af Gaarden.

Søren havde den triste Skæbne, at alle hans 3 Hustruer døde unge og i Barselseng sammen med deres nyfødte Børn. Ogsaa anden Modgang kom til og nedbrød hans Helbred, saa han døde kun 61 Aar gammel. Hans 3. Kone, Karen Marie, var Datter af Husmand Jens Pedersen paa Gjøl.

Søren Møllers Sønner, 1852—57. Sørens 3 Sønner af 2. Ægteskab købte Gaarden, der var sat til Auktion, for 14,000 Rdlr., og i godt 4 Aar styrede de den i Fællesskab. Det var *Christen*, senere paa Birkholt i Kraghede, *Lars Peter*, der blev Købmand i Melholt, og *Niels*, senere paa Abildgaard i Sulsted. Gamle Egholmere beretter, at Gaardens Styrelse var fordelt paa følgende Maade: Kræn Birkholt, der var ældst, optraadte som Vært i Gaarden, repræsenterede Familien udadtil, samt førte Regnskabet. Trods sin Ungdom kom han i Forstanderskabet, i hvis efterladte Arkiv man kan beundre hans ualmindelig smukke Haandskrift.

Lars Peter drev Gaardens Handel ude og hjemme, og Niels Abildgaard tumlede med det store Landbrug.

1857 solgte de for 36,400 Rdlr. Gaarden til *Christen Gregers Mørch*, 1857—77, der var Søn af Borgmester Axel Møller Mørch i Aalborg.

Morsomt nok nedstammede han fra de gamle Mørcher, som ved 1600 og før havde Gaarden i Fæste. Mørch var i 20 Aar Øens Sogneraadsformand. Han solgte Gaarden til Brødrene Søren Christian, Peder, Jens og Anton Torp, Sønner af Jens Torp i Vejlegaarden. De delte Gaarden, og hermed var dens Tid som Proprietærgaard forbi. C. G. Mørch fik Nørre Vosborg i Forpagtning, men flyttede senere til Aarhus. Han har plantet Egholm Skov og Træerne paa Gadejorden.

Hovedparcellen af Torpsminde tilfaldt *Jens Anton Jensen Torp*, 1878—1917, hvis Søn *Jens Antonius Torp* er den nuværende Ejer.

Torpsmindes Parceller:

Kronborg, 5 a m. m. 1828 gav Kræn Søraa sin Svigersøn *Peder Mogensen Skøde* paa Stedet. 1844 fik Ejendommen Nr. 5 a, og dens Hk. blev sat til 1—3—0—1. Per Mogensen var Ejer 1828—70. Han afstod Gaarden til sin Svigersøn *Jakob Andersen* af Gjøel, Broder til Sogneraadsformand Chr. Andersen. Han solgte Stedet til *Bertel Carl Jørgensen*, 1880—1918, Søn af Jørgen Christensen i Vestergaard.

Carl Jørgensen afhændede 1918 sin Gaard til Maskinhandler *Chr. Berntsen*, Aalborg, og forhenværende Proprietær *Ludvig Ersted*, Staagaard, hvorefter han flyttede op i den gamle Skole, som han havde købt af Kommunen. De ny Ejere indrettede Ejendommen til Turistudflugtssted og Sommerrestaurant og gav den det stolte Navn »Kronborg«. Der blev

anlagt en Landgangsbro, og en Del af Jorden blev udparcelleret til Sommerhuse.

Men selv om Krouborg er et fornøjeligt Sted, hvortil mange Aalborgensere paa skønne Sommerdage foretager Udflugter, saa holdt de store Forventninger ikke Stik; det blev ikke et Blokhus Nr. 2. Kronborg besøges om Sommeren af mange Skoler.

Nuværende Ejer *R. Eberhardt*.

Adolf Larsens Ejendom, 5 b. 1828 solgte Kræn Søraa denne Kærlod af sin Gaard til sin Søstersøn, *Jørgen Chr. Jørgensen*, kaldet »Store Jørgen« i Mod-sætning til sin yngre Fætter, Jørgen Christensen, som Familien og senere hele Øens Befolkning kaldte »Bitte Jørgen«. J. C. Jørgensen var Søn af Jørgen Jørgensen (Kjærulf) i Dal Mølle, senere Voerbjerggaard. Han ejede Stedet 1828—72. Derefter *Christen Jørgensen*, 1872—86, og *Jørgen P. Jørgensen*, 1903—29.

J. P. Jørgensens Svigersøn, *Adolf Larsen*, er den nuværende Ejer.

Smalbygaard, 5 c, 1 d m. m. Oprettet c. 1815 som Fæstehus. 1819 købte *Niels Andersen Hasseris* Stedet af Kræn Søraa. 1830 ægtede *Søren Jensen Skrædder* fra Gjøl Niels Hasseris' Enke. 1858 *Peder Clemmensen*. 1861 *Lars Jensen*, kaldet »Tegl Lars« eller »Lars Vestergaard«. Han var dygtig og købte megen Jord til Stedet. 1893—1907 hans Søn *Jens Peter Larsen*, der solgte Gaarden til Sognefoged *Marius Christensen*, hvis Gaard var brændt (se 1 d).

Nuværende Ejer *M. Christian Christensen*, som ved Faderens Død 1929 overtog Hjemmet.

Slottet. Tæt Vest for Kronborg laa et Hus, som Ivar Sørensen fra Gjøl lige efter Udskiftningen havde bygget og faaet i Livsfæste af Kræn Søraa.

»Ywer« var kæmpestærk og en dygtig Fisker og

Krejler, men naar han fik for meget af »det klare«, blev han noget stridbar. Om hans og hans Sønners Bedrifter fortælles der mange Historier paa Egholm. Iver døde 1855, hvorefter Slottet blev nedbrudt. Sagnet beretter, at der her i gamle Dage skal have ligget en Borg, »Egholm Slot«; men det passer ikke.

Vejlegaarden, 6 a m. m..

Gaarden er Parcel af Torpsminde, som Kjeld Mørch o. 1600 delte med Sønnen Søren Kjeldsen.

Kjeld beholdt Vejlegaards Gaardspart, som ved hans Død tilfaldt Sønnen Christen. De to Brødre og senere deres Søner boede i Gaard sammen, indtil Jens Mørch i 1672 byggede det ældste Vejlegaard.

Kjær Herreds Tingbog for nævnte Aar beretter, at »Jens Mørchis Rolling blev opbyggt i Aar«.

Ældste kendte Fæster er forannævnte *Kjeld Sørensen Mørch* d. Yngre, 1600—1608 (se Torpsminde). Derefter Sønnen *Christen Kjeldsen Mørch*, 1608—67. Han brugte i Modsætning til Broderen altid Slægtsnavnet Mørch. Var vistnok en lidt ilter Herre, thi ifølge Lensregnskabets Sagefaldsliste maatte han i 1656 betale en meget stor Bøde, fordi han havde skamslaaet en Mand. Han var da op imod de 80. Hans Søn og Efterfølger var *Jens Christensen Mørch*, ca. 1667—1705. 1656 var et Tyge Brahes Aar for Folkene i Vejlegaarden, thi nævnte Aar maatte Jens betale en Bøde for »Lejermaal udi forbudne Led«. Dog fik han Kongelig Majestæts naadigste Tilladelse til at ægte Pigen, der sagtens har været hans Søkende- eller Næstsøskendebarn. Hun hed Ane Andersdatter, og hun var Aar 1700 »vanføer og skrøbelig, saa at hun ej nogen Husgierning kand forrette«. *Anders Jensen Mørch*, ca. 1705—52, var gift med Bodil Cor-

fitzdatter fra Rævsgaard. Den 27. Maj 1752 var deres Børn samlet i Hjemmet og gav Arveafkald til Fordel for Broderen *Kjeld Andersen Mørch*, 1752—79, som siden 1741 havde haft det halve af Gaarden i Fæste. Anders og Bodil døde i Nørhalne, hvor de boede hos en Datter. Kjeld var gift 1. G. m. Dorthe Marie, Datter af Niels Ladefoged paa Egholm, 2. G. m. Margrethe, Datter af Mads Corfitzen paa Hvoruptorp. Efter Kjelds Død ægtede Margrethe *Jens Enevoldsen*, 1779—1808, Søn af Gaardfæster Enevold Simonsen i Østerhalne.

Mads Kjeldsen Mørch, 1808—23, købte 1809 Gaarden til Selveje for 1700 Rdlr.

Hans Enke *Kirsten Pedersdatter*, 1823—29, solgte Vejlegaard til *Thomas Baare*, 1829—33, Søn af Købmand Søren Baare i Hjørring og Mariane Christensdatter (Md. Aagaard). Thomas Baare var 1852 Forvalter paa Vraa.

Morten Olesen Egholm, 1833—35, var Søn af Ole Madsen i Torpsminde. Han ejede Krogaarden i V. Hassing, som han havde købt 1822. *Peder Chr. Christensen Møller*, 1835—36. *Jens Jensen Torp*, 1836—62, Søn af Jens Jensen paa Hvoruptorp. Slægten stammer fra Vester Laden i Horsens Sogn.

Jens Torps Søster Ane var gift med Morten Egholm. *Søren Christian Torp*, 1862—94, derefter hans Søn *Valdemar Torp*, 1894—1907, og Svigersøn *Niels Jensen Møller*, 1907—17.

Fra 1917 har Gaarden været i Handelen og haft følgende Ejere: 1917 Valdemar Jensen, 1920 Lars P. Larsen, 1923 N. D. Sand, 1925 A. Katholm, 1928 J. M. Jensen og fra 1929 *J. Chr. Jensen*.

Vejlegaardens Parceller:

Niels Degns Gaard, 6 c. Udskilt 1832 og solgt til

Niels Nielsen Degn fra Gjøl. Han var Broder til Kræn Graven (i 3 d) og Ivars Kone. Muligvis var han Fæster, før han købte Ejendommen. 1837 *Thomas Christensen Graven*, g. m. Farbroderens Enke. 1837—69 *Lars Nielsen* (Bejlegaard), Søn af Niels Sørensen i Bejlegaard paa Gjøl. 1869—80 Enken *Ane Christensdatter*. Bygningerne er forlængst nedbrudte, og Jorden hører til Nørkjærlund.

Nørregaard, 6 d m. m. 1860 gav gamle Jens Torp Sønnen *Peder Jensen Torp* Skøde paa Parcellen 6 d, og 1877 fik Peder Torp fra Mørchs Gaard det store Kær Nord for Nørregaard. 1898—1910 *Jens Anton Torp*, der til Forskel fra Farbroderen af samme Navn kaldtes for »Bitte Anton Torp«. 1910—13 Landstingsmand *Peder Nielsen*, der holdt en Bestyrer paa Gaarden. Fra 1913 den nuværende Ejer *P. C. Aken Thorndahl* (Søn af Mejeribestyrer T., Gunderup), der var kommen til Øen som Mejerist.

Fisker Anders' Hus, 6 e. Her boede allerede i Mørchs Tid Anders Sørensen og hans Kone Stine, der begge i mange Aar havde tjent hos Mørch, som havde ladet Huset opføre. 1877 fik Anders Huset i Livsfæste af Anton Torp. I den ene Ende af Huset var der »Fiskerhus«, et Rum med 16 Køjepladser. Her boede i Sildetiden de Folk, som dengang fiskede paa de to gamle Sildestader »Hullet« og »Skaaret«. Man benyttede to Sildevaadde, der hver beljentes af 7—8 Mand. Fiskerne var i Regelen Folk fra Gjøl. Huset er nu borte.

Tagholmene. Saaledes hedder 3 smaa flade Øer paa tilsammen 12—13 Tdr. Land, som ligger i Nørredybet.

Holmene var saa sent som 1816 *Fælleseje*, men senere synes *Torpsmindes Ejere* at have faaet Eneret

paa dem. Men da Søren Møller i 1852 var død, kom hans unge Sønner i Strid med de andre Egholmere, der nu vilde græsse deres Kreaturer paa Tagholmene.

Sagen gik til Retten, og da ingen af Parterne havde tinglæst Adkomst, blev Holmene af *Staten* indtaget og lagt ind under Domæneforvaltningen. 1859 blev de i Aalborg solgt ved offentlig Auktion og købt af *Lars Toft* paa Kildalsgaard. *Lars Bejlegaard* havde dem til Leje og købte dem kort før sin Død. Hans Enke fik Skøde den $15/8$ 1869, og den $28/7$ 1880 solgte hendes Børn Tagholmene til Jens Smed, der 1888 afhændede dem til Sognefoged Peder Sørensen, af hvem han den $1/7$ 1904 købte dem tilbage.

Nuværende Ejer Jens Nielsen (Smed).

KIRKER OG PRÆSTER.

Som vi foran har set, tilhørte Egholm 1231 Kronen, der senere — man ved ikke hvornaar — skænkede eller mageskiftede Øen til Vor Frue Kloster i Aalborg. Dette Kloster, som ogsaa kaldtes Maria-klosteret, var meget gammelt; en Kilde angiver, dog rimeligvis med Urette, dets Indstiftelse til 1016, og det ejede meget Gods i Himmerland og Vendsyssel. Denne Skiften Herskab var til Gavn for Egholmerne; thi Kirkens Bønder havde altid blidere Kaar end Kronens og Adelens. En af Fordelene bestod deri, at Klosterets Bønder ved Kongebrev af 1252 var fritagne for Ledingspligt.

Ved Reformationen 1536 inddrog Christian III Kirkegodset; men Vor Frue Klosters Gods synes allerede nogle Aar i Forvejen, helt eller delvis, at være kommen under Kronen.

I 1520 laa Lensmanden paa Aalborghus paa

Christian II's Vegne i Forhandling med Viborgbispen om at ophæve Klosteret, hvis Gods skulde lægges under Sebberkloster, dog med Undtagelse af Egholm, som Kongen vilde have for Jagtens Skyld.

Aalborg med Egholm, Hasseris, Nr. og Sdr. Tranders hørte indtil 1554 til Viborg Stift.

Sagen var næsten i Orden, og Kongen befalede Lensmanden Hans Bartholomæussen, Hans Tolder kaldet, at indkøbe nogle Harer og sætte dem over paa Øen.

Bemeldte Hans, der var borgerlig født, stod i høj Gunst hos Mutter Sigbrit og Kongen. Der er sagt om ham, at han var mere kongeligsindet end Kongen selv, og som Embedsmand var han saa striks til at inddrive Skatter, at han blev almindelig forhadet. 1522 blev han ihjelslaaet af Borgerne i Aalborg.

Biskop Friis, kendt fra Hans Tavsens Historie, var ligeledes en haard Negl, og han, Manden af fin gammel Adel, har sagtens optraadt lidt overlegent over for den borgerlige Lensmand, hvem han betragtede som en fræk Opkomling, som Kongen, tværtimod sin Haandfæstning, havde betroet et af Rigets bedste Len.

I alt Fald søgte Hans at faa Sagen til at strande, og gennem hans Breve til Kongen mærker man hans Uvilje mod Biskop Friis, hvem han beskyldte for at være havesyg og fare med Løgn. I et Brev af den $\frac{3}{5}$ 1520 skriver han til Kongen om »— det Jomfru Kloster her i Aalborg, saa at alt Godset skulde lægges med dem (Nonnerne) til Sebberkloster, undtagen en liden Ø, der ligger her tæt ved Aalborg, som Eders Naade befalede mig at sætte Harer paa, hvilken jeg har begæret af hans Naade (Biskoppen) paa Eders Naades Vegne, og budt ham saa meget Gods paa et

andet Sted, lige saa godt at se til Skæppe mod Skæppe, hvilket hans Naade ingenlunde vil gøre, førend han kommer Eders Naade til Orde igen« — og Hans bad Kongen give ham Brev paa, at Bønderne paa Egholm skulde adlyde ham. Men Biskoppen vilde ikke overlade Egholm til Kongen, undtagen der blev ydet en klækkelig Erstatning for den, hvilket fremgaar af et

Den gamle Vor Frue Kirke.

nyt Brev fra Lensmanden til Christian II: »— Ligeledes undte han (Bispen) Eders Naade en liden Ø her til Slottet, som hedder Egholm, hvilken jeg har begæret af ham; da svarede han saa, at han vil unde hvad Vederlag han skal have af Eders Naade, førend han saaledes slipper Klosters Gods; og var han begærende 4 eller 6 mægtig skønne Gaarde af mig til Vederlag, hver af samme Gaarde er lige saa god, tilsyneladende, som samme Ø.« Den 13. Septb. 1527 blev Erik Krabbe frit forlenet med Klosterets Gods

paa 10 Aar; men han døde allerede 3 Aar efter. 1530 hærgedes baade Aalborg By og Klosteret af en stor Ildebrand. Den 13. August 1532 forlenedes Klosteret til Jesper Daa, først paa 5 Aar, siden paa Livstid, til Gengæld for et Pengelaan, han havde ydet Frederik I.

Efter Reformationen var Frue Kirke brøstfældig og skulde efter Christian III's Befaling af $\frac{24}{100}$ 1554 nedrives, men paa Aalborg Borgeres Forbøn blev den skaanet og $\frac{6}{100}$ 1555 gjort til Sognekirke for Byens østlige Del. Egholm fulgte sin gamle Klosterkirke og blev »Vor Frue Landsogn«.

I Kirken, hvor Folk i gamle Dage havde reserverede Pladser, havde Egholmerne 2 »Kaal Stolle« og 2 »Quind Stolle«.

1625 opgiver Sognepræsten, Hr. Magister David Jensen Klyne, sine Indtægter af Øen saaledes: »Af Egholm, som ligger til Vor Frue Sogn i Aalborg, for Konge- og Kvægtiende lige med Vor Frue — 8 Daler«. Det var den Præst, hvis Hustru nogle Aar i Forvejen var bleven forhekset, saa hun mistede Forstand og Førlighed.

Angaaende Kirkens Tiende bemærkes følgende i Kirkeregnskabet for 1626: »— Udi bemeldte ærlige Mands (Kirkeværgen Jens Nielsen) Nærværelse og Paahør er forandret, at de Mænd paa Egholm skal derefter aarlig yde tilsammen otte Daler slet møntet til Vor Frue Kirke, som er deres Tiende — og dem at levere til efterkommende Kirkeværge hver St. Mortens Dag, eller samme deres Tiende at blive forbrudt — og skal de første 8 Daler leveres Jens Nielsen, nu forordnede Kirkeværge, til fornævnte Dag Aar 1626.«

1636 var Tienden steget til $10\frac{1}{2}$ Rigsdaler. 1690 opgav Pastor Jakob Langebeck i Præsteindberetnin-

gen sine Indtægter af Egholm saaledes: »Egholm, en liden Ø, ligger til Vor Frue Kald.« Derpaa er trede Gaarde, endog den seneste Proprietarius, velædle, nu salige Assessor Tøger Lassen, har det saaledes indrettet, at tvende Mænd enhver Gaard paabo.

Præsten nyder deraf aldeles ingen Korntiende, men der i Stedet aarlig to Rylter (Dynger) Hø af enhver. I Kvægtiende yder enhver af dem efter St. Michelsdag 2 magre Gæs.

I Stedet for Offer til alle tre Højtider gives til Martini af hver Mand paa Egholm 2 Sletdaler. I St. Hansrente gives af enhver paa Egholm en liden Ost og 3 Pund¹⁾ Smør af dem alle der paa Øen. I Paaske-
rente nyder jeg af enhver paa Egholm $\frac{1}{2}$ Ol Æg.*

Til Kirken svaredes fra gammel Tid i Kirke-, Kvæg- og Korn- samt halv Kongetiende 1 Td. Byg af hver Halvgaard, ialt 6 Tdr. Byg, og den ²²/₁₀ 1738 oprettedes en Kontrakt imellem Aalborg Magistrat og Egholm Bønder, hvorefter disse fæster Tienden for 12 Rdlr. aarlig.

Kontrakten lyder saaledes: »Vi underskrevne paa Vor Frue Kirkes Vegne her i Aalborg, kiendes og hermed vitterliggør, at vi have stæd og fæstet, saasom vi og herved stæder og fæster bemeldte Vor Frue Kirkes Anpart Korn og Quæg-Tiende af Egholms Land, som er halvanden Tiende, til de velagte Dan-
nemænd paa Egholm, som ere Niels Pedersen, Morten Sørensen, Christen Larsen, Anders Mørch, Corfitz Andersen, Peder Corfitzen og Peder Kiildsen, hvilken Anpart Korn og Quægtiende de nuværende Beboere paa Egholms Land og deres Efterkommere stedse-
værende skal nyde og beholde udi Fæste, og selv

¹⁾ 1 Pund: ca. 6 kg.

oppebære uden nogen Indfæstning imod at de nuværende Beboere og deres Efterkommere een for alle og alle for een nu til hvert Aars Martini her i Aalborg til Vor Frue Kirkes Værge, som nu er eller herefter kommer, udi hans Hus, forbemeldte Anpart Korn og Quægtiende betaler med gangbar courant Myndt 12 Rdlr., siger tolv Rigsdaler, hvorimod de hidtil af Egholms Land aarlig betalte 6 Tdr. Byg for Tiende ophører — og ovennævnte Afgift at tage sin Begyndelse fra indeværende Aar 1738. Endydermere tilstaar vi hermed de nuværende Egholms Beboere og deres Efterkommere paa Egholms Land, at imod denne Afgifts aarlige Erlæggelse er dennem attesteret, at de som Bønder efter Loven, for dem selv, Hustru, Børn og Folk, naar de ved Døden afgaar, skal nyde fri Jord paa Vor Frues Kirkegaard, uden nogen Betaling til Kirken, ejheller være tvungen til at tage eller betale Bedemændene; men forlanges hans Tjeneste, da efter Billighed hannem at betale.

Og om de forlanger Vor Frue Kirkes Klokker skal ringe, naar deres Afdøde begraves, da skal de derfor ikke betale til Kirken uden halvt saa meget, som ellers betales af Sognets Beboere i Aalborg.

Ej heller skal Egholms Beboere nogensinde være imod deres Vilie forbunden til at tage eller betale Organisten for at spille enten til deres Brylluper, Barsedaab eller Kirkegangskoner, naar der ofres, men sligt at ske med den sædvanlige Sang udi Kirken, ligesom enhvers Tilfælde udkræver.

Men skulde nogen udi ovenmeldte Tilfælde forlange Orgelværket og Orgelmesterens Tjeneste, da betaler han derfor som sædvanlig efter deres Stand og Billighed.

At alt foranstaaende skal nuværende og efter-

kommende Beboere paa Egholms Land ubrødelig holde, have vi dette udgivne Fæstebrev med vore Hænders Underskrivelse og hostrykte Signet stadfæstet.

Aalborg, den 22. Oktober 1738.

Grotum. C. Solberg. Tobias Naschou. Juul.
L. M. Trap. Grubbe.«
(Aalborg Magistrat.)

Egholmerne havde herefter i mange Aar Tienden i Forpagtning for 12 Rdlr. aarlig. Det var en god Forretning, thi i Slutningen af det 18. Aarhundrede blev der gode Tider for Landbruget, og Kornpriserne steg stærkt.

1796 ønskede Regeringen at faa de gamle Tiendeoverenskomster reviderede, og Præsten ved Vor Frue og Kirkens Bestyrelse mente, at 12 Rigsdaler var en alt for lille Tiende for Egholms 21 Tdr. Hartkorn; men Egholmerne afslog haardnakket at gaa med til nogensomhelst Forandring.

Den 29. Juli 1805 anlagde Kirkens Inspektion, der havde faaet tilstaaet fri Proces, Sag an imod Egholm Bønder for at faa Kontrakten af 1738 kendt ugyldig.

Prokurator Hasselbalch, Nr. Sundby, førte med megen Energi Kirkens Sag.

Han hævdede, at 12 Rdlr. var en latterlig lille Tiende for Egholm med dens ualmindelig gode Jorder, og at Kontrakten forøvrigt altid havde været ugyldig, fordi Aalborg Magistrat, og ikke Stiftsøvrigheden, havde underskrevet den.

Med Forvalter Nielsen, Rødslet, som Talsmand protesterede Egholmerne skarpt imod Prokuratorens Paastande, og de var meget fortørnede over, at de-

res Ø skulde være »ualmindelig god«. Herom skriver de:

»Hr. Prokurator Hasselbalch behager at kalde Øen Egholm en ualmindelig god Jordejendom, hvilket er bevisligt urigtigt, da Øen bestaar af lave, sumpige, sandblandede Jorder, der vel giver god Græsning, men lidet Korn. Ved Græsning og Høbjergning er det, vi udbreder vores Kreaturhandel, og ved denne tilligemed Sildefiskeriet, som i de sidste Aaringer har været heldigt, er det, vores Kaar er blevne noget bedre end den fattigste Bondes, saa vor egentlige Agerdyrkning eller Kornavling ikke har været os nogen Vinding. Vores Formænd og Fædre paa Øen har som bekjendt været yderlig fattige, hvilket er Bevis for, at Øens Ejendomme ikke ere af de frugtbareste. Øen er den samme, som den altid har været i Henseende til Størrelse, og Jorderne er vistnok af samme Natur som i Aaret 1738, da Kirkens Andel Tiende blev anslaaet til 6 Tdr. Byg aarlig, hvilket den og i mangfoldige Aar i Forvejen var ansat for.«

Ved at læse foranstaaende faar man en Følelse af, at Egholmerne vist sad rigtig lunt inden Døre.

Sagen gik dem da ogsaa imod, og efter at de flere Gange havde søgt Udsættelse, indgav de Ansøgning til Kongen, den Udvej var jo før prøvet paa Øen, om, at de maatte faa deres gamle Fæstebrev af 1738 »confirmeret og overladt for bestandig« — imod at svare 24 Rdlr. aarlig i Stedet for 12; men Kancelliet afslog den 5. Oktober 1805 Ansøgningen.

Herefter forsøgte de — men forgæves — at faa Kirkens Inspektion til at gaa ind paa de 24 Rdlr. Den 2. December 1805, paa Austerlitzdagen, led Eg-

holmerne deres Nederlag, idet der ved Aalborg Byting faldt Dom i Sagen:

»Thi kendes for Ret: Det af Magistraten i Aalborg til Egholms Beboere under den 22. Oktober 1738 udgivne Fæstebrev paa Vor Frue Kirkes Anpart Korn og Kvægtiende af Egholms Land, — bør ugyltig at være.
J. Bøggild.«

Aaret efter sluttedes en 10aarig Kontrakt, efter hvilken Kirken skulde have 34 Rdlr. i Stedet for 12, og efter dennes Udløb sluttedes den 29. August 1817 en Overenskomst, hvorefter Kirken fik 6 Skpr. Byg pr. Td. H. K., ialt 15 Tdr. 6 Skpr. Byg (Pengeværdi 1817: ca. 70 Rdlr.).

I 1845 svaredes som Vederlag for Tiende og Højtidsoffer til Præsten: 98 Rigsdaler, 15 levende Gæs og 3 Tønder Havre.

1855 var Pastor Henneberg paa Egholm, hvor man forhandlede om en Overenskomst angaaende Præstens, ikke Kirkens Tiende, og man enedes om, at der af Øens 42 Tdr. H. K. skulde svares $58\frac{1}{2}$ Td. Byg. Samtidig blev Tienden fordelt mellem Egholmerne. Af Øens største Ejendom, Torpsminde, skulde svares 16 Tdr. Byg og af den mindste, Søren Skræders Hus, 4 Skpr.

Præsten ønskede tilført Protokollen, at den vedtagne Forening af ham var indgaaet noget billigere end almindeligt paa Grund af den større og mindre Oversvømmelse, som Øens Jorder ofte var udsatte for.

Tienden leveredes dog ikke in natura, men i rede Penge efter hvert Aars Kapiteltakst. I 1859 fik Præsten for sine $58\frac{1}{2}$ Td. Byg: 203 Rdlr. 1 Mk. og 9 Skill., og Kirken for $15\frac{1}{2}$ Td.: 58 Rdlr. 5 Mk. og 6 Skilling.

I 1863 var det atter galt med Egholmerne, som nægtede at betale Højtidsoffer. Den 16. November afholdtes i Skolen et Møde, hvor Pastor C. M. Schou var til Stede. Herom berettes i Sogneraadets Arkiv: »Paa Opfordring fremstod gamle Jens Torp, 66 Aar gammel, og erklærede, at Højtidsoffer altid havde været svaret til Degnen, men at Præsteoffer var ophørt i Pastor Almstrups Tid, med hvem man havde accorderet om Smaaredsel og Offer paa een Gang, og havde det snart været 1 Lam og 1 Gaas pr. Gaard.

Med Hald var Accorden forandret dertil, at han fik 3 Gæs og Havre — ligesom der med Hertel og Henneberg var sket Accord om Smaaredsel og Offer paa een Gang. Og havde han den Gang været i Sogneforstanderskabet med Carl Knudsen, Søren Møller og Jørgen Christensen. Endvidere forklarede Jørgen Christensen, at han samstemmede med Jens Torp. Han huskede nok Lammene og Gæssene; men han vidste ikke, hvad der var forhandlet med Præsten. Dog troede han at have hørt, at Almstrup fik Offer; men herom huskede Niels Smed Besked, da han huskede godt. Han havde altid hørt, at Egholm ej skulde ofre. Det vedtoges, at Formanden skulde afæske Jens Jespersen, Niels Smed og Peder Mogensen, som ej var tilstede, Forklaring om Offeret, og saa indberette Resultatet til Præsten.«

Egholmerne maatte dog atter bide i Græsset, og Præsten fik sit Offer.

Den 1. Januar 1895 afløstes Højtidsoffer, St. Hans Rente, Præste- og Tegnepenge, og 1. Januar 1909 afløstes Tiende og Accidenser med følgende Summer: 12,681,25 Kr. for Præste- og halv Kongetiende, og 3465,75 Kr. for Kirke- og halv Kongetiende, F. Eks. i 1926 var Præstens Højtidsoffer: 22 Øre pr.

Indbygger = 31,24 Kr., Lærerens: 13 Øre pr. Indbygger = 18,46 Kr. — og Præstens Offer og Accidenser: 31 Øre pr. Indbygger = 44,02 Kr., Lærerens: 14 Øre pr. Indbygger = 19,88 Kr.

Kendte Priorer ved Vor Frue Kloster:

- 1140: *Ketill Kalv.* Præst og vist Prior. Hellig Mand, der 1189 kanoniseredes som »St. Kjeld«.
- 1391: *Knud Jensen.*
- 1393 og 98: *Peder Jensen.*
- 1408 og 09: *Petrus Camp* (Peter Kæmpe), Præst fra 1399.
- 1442: *Peder Vinther.*
- 1452 og 63: *Oluf Poulsen.*
- 1469 og 72: *Lars Viffertsen.*
- 1476 og 91: *Jens Knudsen.*
- 1501 og 07: *Jens Jensen.*
- 1508: *Peder Knudsen.*
- 1509 og 10: *Anders Ulv.*
- 1520: *Lars Skel.*
- 15...: *Peder Jensen*, senere Præst ved Vor Frue Kirke.

Kendte Priorinder:

- 1408: *Inger.*
- 1449 og 54: *Mette Pedersdatter*, Datter af Borgmester Peder Ilfarsen i Aalborg.

Sognepræster ved Vor Frue:

- 15...: *Hr. Anders* — »oc¹⁾ bleff ihiel schiøn« (Anders Ulv?)

¹⁾ Fremhævelsen er af Chr. Staphensens Aarbog.

- 15...: *Hr. Lauritz* (maaske Lars Skel — se foran).
- 1544: *Magister Niels Jespersen*, født i Viborg 1519, død ²²/₁₁ 1587 i Malmø. Gift 1. Gang med Anna Andersdatter og 2. Gang med Else Hansdatter.
- 1551 ell. 54: *Peder Jensen*, — »før Prior her ved Klosteret«. 1555 tillige Præst i Sdr. og Nr. Tranders, hvor Præsten Magister Ambrosius blev ynkelig dræbt af sin Avlskarl.
- 15...: *Magister Olluf*, — »som kom fra Skiørping og døde snart«.
- 15...: *Hans Ibsen*, — »oc døde Aar 1592« (Præst i over 50 Aar).
- 1592: *Magister Ambrosius Hansen*, — »kallet i hans salig Faders Sted«. Død 1601—02. Gift med Anna Nielsen.
- 1601—02: *Magister David Jensen Klyne*. Død 1634. Gift 1. Gang med Lisbeth Nielsdatter (Pedersdatter?), som blev forhekset og mistede Forstanden, gift 2. Gang med Maren Jensdatter. 3 Børn.
- 1634 ell. 35: *Magister Niels Andersen Holm (Vadomius)* af Vadum, født 1604, død ¹⁸/₉ 1645. Gift med Maren Jensdatter.
- 1645: *Magister Jacob Povlsen (Thisted)*, født 16..., død 1677, Provst. Gift 1. Gang med Maren Pedersdatter Bering, gift 2. Gang med Else Andersdatter, Ringkøbing — 5 Sønner og 3 Døtre.
- ¹⁸/₈ 1677: *Magister Hans Hansen Ramløse*, Feltpræst i den skaanske Krig, død 1688. Gift med Margrethe Hersleb.

- ³⁰/₁₀ 1688: *Magister Jacob Andersen Langebech* af Kallehave, født 1638, død ⁴/₃ 1705, Provst. Gift med Sophie Hansdatter Winther — 3 Sønner.
- ¹⁷/₈ 1705: *Magister Sixtus Adamsen Aspach*, født i København ²/₁₂ 1672, død ³/₂ 1739. Stiftsprovst, senere titulær Biskop. Gift 1. Gang med Anna Jensdatter von Møinichsen — 8 Børn, gift 2. Gang med Maren Lauridsdatter Popp — 7 Børn, gift 3. Gang med Dorthea Marie Rose — 4 Børn.
- ¹³/₈ 1739: *Magister Peder Olufsen Hovedstrup*, født Ormslev ⁵/₁₁ 1681, død ¹⁰/₉ 1758. Ivrig Pietist. Gift 1. Gang med Sara mea Donna Jørgensdatter Rabakovsky, gift 2. Gang med Anna Margrethe Jensdatter Lodberg — 3 Sønner, 1 Datter, gift 3. Gang med Anna Sørensdatte Ware.
- ²⁴/₁₁ 1758: *Nicolai Clausen*, født paa Trøiborg 1701, død ¹⁶/₂ 1773. Gift med Anna Elisabeth Christensdatter Hauch — 8 Sønner, 2 Døtre.
- ³/₆ 1773: *Ebbe Clemensen Kynde*, født i Hjørring ²⁵/₇ 1715, død ¹⁹/₁ 1789. Stiftsprovst. Gift med Catrine Margrethe Brodersdatter Brorson af Ribe — 4 Sønner, 5 Døtre.
- ¹⁰/₇ 1789: *Christian Frederiksen Ludvigsen Milling*, født i Hadsund, død ¹⁶/₈ 1796. Gift 1. Gang med Karen Globsdatter — 3 Sønner, 2 Døtre, gift 2. Gang med Frederikke Lovise Bruun.
- ¹⁴/₁₀ 1796: *Peder Mathias Gesmell Schjerup*, født ²⁷/₁₁ 1747 paa Leerbæk i Vendsyssel, død

- $28/5$ 1827. Stiftsprovst. Gift med Anna Fedder Munch fra Kornum — 12 Børn.
- $15/8$ 1827: *Jens Stochholm*, født i Horsens $5/3$ 1771, død $21/2$ 1833. Amtsprovst, Nidkær, men stridbar. Gift 1. Gang med Karen Margrethe Friberg — 10 Børn, gift 2. Gang med Anna Svendsen — 11 Børn.
- $14/8$ 1829: *Christian Jes Almstrup*, født i Roholte, $29/12$ 1773, død $12/8$ 1830. Kom fra Rold-Vebbestrup og blev i sin korte Funktionstid meget afholdt. Gift med Otilia Charlotte Bernth — 1 Søn, 1 Datter.
- $12/11$ 1830: *Jens Krarup*, født $4/2$ 1783, død $26/11$ 1836. Var fra Veirum. Gift med Arnoldine Christine Wormslev — 5 Sønner, 5 Døtre.
- $7/6$ 1833: *Lic. theol. Peter Tetens Hald*, født i Odense i Salling $9/3$ 1802, død $31/10$ 1864. En meget begavet og veltalende Mand. 1837 Provst og samme Aar kongevalgt Stænderdeputeret. Han skal have været med til at forfatte den berygtede Stændervise. Dette i Forbindelse med hans demokratiske Anskuelser forhindrede ham i at naa sine Ønskers Maal, Bispestolen. Gift med Maria Regine Christine Hald — 4 Sønner, 2 Døtre.
- $13/5$ 1837: *Jacob Samuel Hertel*, født i Ørslev $5/6$ 1792, død $7/5$ 1859. Gift med Anna Charlotte Elisabeth Pedersen.
- $19/8$ 1845: *Niels Peter Henneberg*, født i Slagelse $3/2$ 1801, død $29/4$ 1863. Gift med Martine

P. T. Hald.

Petrea Elisa Kabell af Aarhus — 1 Søn,
4 Døtre.

- ²¹/₄ 1858: *Carsten Mathias Schon*, født i Køben-
havn ¹⁸/₁ 1814, død ¹⁰/₁₂ 1876. Provst
for Kjær Herred. Gift 1. Gang med Jo-
hanne Ludovica Birgitte Bagger af Kø-
benhavn — 1 Søn, gift 2. Gang med
Henriette Jacobine Nicoline Hedevig
Thaulov — 1 Søn, 4 Døtre.
- ¹⁵/₈ 1877: *Christian Claus Lorentzen*, født ⁴/₃ 1829
i Satrup (Sundeved), død ¹⁸/₈ 1887. For-
fatter. Gift med Sofie Marie Margrethe
Hoffmann af Næstved.
- ²⁰/₁₀ 1887: *Otto Frederik Begtrup Hansen*, født ¹⁸/₈
1848 i Vejerslev, død ¹⁰/₁₂ 1909. Gift
1. Gang med Nancy Charlotte Isidore
Thaning, gift 2. Gang med Henriette
Marie Vilhelmine Löschau.
- ¹⁸/₁ 1910: *Anton Marins Pedersen*, født ⁵/₁₁ 1867 i
Auning Sogn. 1902 Sognepræst ved Vor
Frelses Kirke i Aalborg. Gift med
Mette Mariane Augusta Foss.
- ¹/₈ 1923: *Jørgen Ibsen Soetmann*, født ¹⁹/₁₂ 1866 i
København, død ¹⁸/₁ 1933. Forfatter til
»Vor Frue af Aalborg« m. fl. Skrifter.
Gift med Johanne Marie Sørensen.
- ¹⁵/₅ 1933: *Poul Laugesen Schou*, født ¹⁰/₇ 1898 i
Vejle. Gift med Karen Ingrid Langgaard.

Her skal ikke gaas nærmere ind paa Vor Frue
Kirke og dens Historie; thi dette Emne er i »Vor
Frue af Aalborg« udmærket behandlet af Pastor J.
Soetmann. Kun et Par Bemærkninger:

Klosterets Bygninger laa sønden og østen for

Kirken, og de blev næsten alle nedrevne kort efter Reformationen. Efter ovennævnte Bog skal »Vor Frue Skole«, som i 1879 blev nedrevet, foruden Kirken være den sidste af Klosterbygningerne.

Den ældste Kirke skal have været en mindre, kun 25—30 Fod bred, Korskirke, bygget efter angelsaksisk Mønster; men i det 15. Aarhundrede og flere Gange senere byggedes der til den, og den forsynedes efterhaanden med Sideskibe til Nord, Taarn og forskellige Kapeller. Kirkens Indre prydedes med Epitafier over fremragende Borgere, og velhavende Medlemmer af Menigheden skænkede Tid efter anden smukke Ting til Kirken.

Det store Egetræskrucifiks er fra omkring 1500, den gamle Klokke (omstøbt) fra 1518, og 1581 fik Kirken sin skønne Prædikestol, hvorpaa vi kan læse, at »Poel Popp ock Maren Poppis hans høstro kerre lode meg opsette Gus ordt til erre, som de gerne horre ock lere.« 1621 skænkede Borgmester Hans Wandell og Hustru Maren Laursdatter den sjældne og smukke Altertavle, som brændte 1902.

Malm-Døbefonten er samtidig (1619) skænket Kirken af Ane Sehested, Enke efter Lensmand Ove Lunge. 1603 havde Enken Dorthe Kjærulf i Slots-gade skænket den store (nu omstøbte) Sølvkande; men denne hendes Gævmildhed forhindrede ikke, at hun faa Aar efter blev brændt som Heks. De to store Alter-Malmlysestager er fra 1730. 1740 fik Kirken en større Reparation, og 1767 blev Taarnet ombygget og fik det 8-kantede Spir (se Illustrationen).

Endelig blev den gamle Kirke saa brøstfældig, at den maatte ombygges og restaureres, hvilket skete i 1877—78. Det søndre Sideskib byggedes til, og Taarnet forsynedes med et nyt Spir.

Ved denne Lejlighed skænkede Egholm Folk de 2 store Lysarme i Koret.

Vor Frue, der undertiden kaldtes Aalborg Domkirke, regnedes i mangfoldige Aar for Byens Hovedkirke.

SKOLE OG LÆRERE.

Der var i fordums Tider ikke nogen Skole paa Egholm, og kun sjældent var der nogen, som kunde

Egholm gamle Skole, i Baggrunden Hjerter Es.

læse og skrive. Skulde man underskrive noget, tegnede man sine Begyndelsesbogstaver — f. Eks. C. K. S. M. (Christen Kjeldsen Mørch) — og satte sit Signetaftryk neden under.

Begyndelsen til Egholm Skolevæsen stammer fra omkring 1750. I Indberetningen om Skoler i Kjær Herred 1741 nævnes Egholm ikke — men 1765 staar der: »Egholm er en liden Æ, beliggende i Liimfjorden, hvorpaa er alleneste 6 Gaarde, som tilhører afgangne Welb. Hr. Cancelliraad Lassens Arvinger.

Der holdes om Vinteren af Beboerne en Person, som under Sognepræstens Siun underviser Ungdommen.« Denne Skoleordning med Vinterlærer holdt sig i mange Aar — antagelig til kort efter 1814. Lærerne var som oftest vel begavede Haandværkere, der trods den ringe Betaling paatog sig Skolearbejdet for at skaffe sig en lille Vinterfortjeneste. Skoleforholdene i Vendsyssel var mange Steder daarlige. Herom vidner en Bemærkning af Pastor Abel, Understed, i »G. Begtrup: Beskrivelse over Landbrugets Tilstand« 1810. Han siger: »Skolerne, som skulle befordre Oplysningen, Moralitetens Moder — staar mestendels tomme — dog som Lærerne i Almindelighed er, tabes ej meget ved denne Forsømmelse.«

Ifølge Skoleloven af 1814 skulde der oprettes et virkeligt Skolevæsen med Skole og fast Lærer; men paa Grund af de dermed forbundne Udgifter, holdt Beboerne igen og fortsatte endnu i nogle Aar med den gamle Ordning.

Efter Udstykningen, forøgedes Øens 6 Familier med 11 ny, og da Befolkningstallet næsten tredobledes, og der var en hel Del skolepligtige Børn, blev Skolespørgsmaalet meget brændende.

Tidspunktet var imidlertid ikke særlig vel egnet; thi Tiderne var onde, og næsten alle Egholmerne var forgældede — derfor kyiede man sig ved de store Udgifter, som vilde trykke Øens faa Skatteydere haardt.

Den 16. November 1828 vedtog Skoledirektionen en Plan for Egholm Skolevæsen og indsendte den til Ministeriets Approbation. Der foresloges at ansætte en Seminarist med Løn af 6 Tdr. Rug og 6 Tdr. Byg aarlig; desuden skulde han have fri Bolig og 6 Favne Brænde til Skolens og eget Brug. Den projekterede

ny Skole skulde bygges lidt vesten for Povl Therkildsens Hus. Det oplystes, at der paa Øen var 5 Gaarde og 12 Huse med 33 skolepligtige Børn. I Aalborg Provstis Arkiv findes en Kopi af Ministeriets Svar. Det lyder saaledes:

»Hans Kongelige Majestæt til Danmark, Præsident,
Deputerede og øvrige Tilforordnede i det danske
Cancelli,
— Gjøre vitterligt, at Skoledirektionen for Aalborg Provsti og Kjær Herred har til Cancelliets Approbation forelagt vedhæftede Plan til Skolevæsnets Organisation paa Øen Eegholm.

Og da denne Plan efter Omstændighederne findes hensigtsmæssig, bliver samme i Overensstemmelse med Anordningen af 29. Juli 1814 for Almueskolerne paa Landet dens 3^{die} S. herved approberet, som den her vedhæftet findes.

Det Kongelige Danske Cancelli, den 6. Januar 1829.

Steman. Monrad. Ørsted. Lassen.

Lange. Klausen.

L. L. Malthé.

Foss.«

Men Egholmerne strittede imød af alle Kræfter. I Efteraaret 1828 søgte de Kancelliet om Dispensation fra Loven af 1814. De ønskede at nøjes med en ueksamineret Lærer, som de selv kunde gøre Akkord med, og de vilde have indskrænket Skoletid. De lejede som forhen et Lokale til Skolestue og et Kammer til Læreren at bo i.

1831 ansøgte de om at blive fri for at bygge Skole og lønne Skolelærer imod at leje et Værelse og lønne en ugift Person til deres Børns Undervisning,

og dette Andragende gentog de med passende Mellemrum.

Før en aarlig Leje af 12 Rigsdaler lejede de en Stue af Thomas Baare i Vejlegaarden. Denne Stue laa i søndre Ende af det vestre Udhus, og ved Siden af var der et lille Karlekammer til Læreren at bo i. I Kammeret var der Bord og Stol samt en kommunal Seng med Skinddyne. Læreren fik kun faa rede Penge — men det meste af Gagen i Form af Kosten og nogle Naturalier. Han gik i mange Aar paa Omgang — ligesom Sognets fattige, og Kostdagenes Antal rettede sig efter Værtens Hartkorn. De beregnedes, hvis han ønskede fuld Kost, til 16 Skilling pr. Dag. Senere kom Lærerne til at spise i Vestergaard, en Skik, der har holdt sig til vore Dage, saafremt de da ikke har ført egen Husholdning.

Beboerne antog selv Læreren; men han skulde eksamineres af Sognepræsten og godkendes af Provsten.

Den 16. November 1836 ansøgte Direktionen Cancelliet, om Egholmerne maatte beholde deres selv-lavede Skoleordning — og modtog følgende Svar:

»Skoledirectionen har ved Skrivelse af 16. November forrige Aar til Cancelliet indsendt et Andragende, hvori Deres Højærværdighed¹⁾ som daværende Sognepræst ved Frue Kirke i Aalborg anholdt om, at den under 6. Januar 1829 for den til Frue Menighed henhørende Øe Egholm approberede Skoleplan, ifølge hvilken der paa bemeldte Øe skulde ansættes en seminaristisk daanet Lærer med en aarlig Lønning paa 6 Tdr. Rug, 6 Tdr. Byg, 6 Favne Brænde, anordningsmæssig Boepæl og Jord, hvilken Plan imidlertid ikke er sat i Kraft — maatte ophæves — og Beboerne tillades fremdeles som hidtil selv at an-

¹⁾ Provst Hald.

tage en af Skolekommissionen duelig befunden Mand til Lærer for deres Børn — imod den Lønning, de med ham maatte kunde blive enige om, hvorhos Skoledirektionen ved at anbefale det ansøgte og ved at bevidne, at Børnene der paa Øen er i det hele vel underviste, har forespurgt — hvorvidt det under saadanne Omstændigheder maatte være nødvendigt at beskikke en egen Skolekommission paa Øen. I denne Anledning skulde Cancelliet, som har brevvekslet med Biskoppen over Aalborg Stift, tjenstligst tilmelde Hr. Stiftamtmanden og Deres Højærværdighed til behagelig Efterretning og videre Bekendtgørelse, at det Indstillede herved bifaldes indtil videre, og saalænge Beboerne af Øen Egholm behørigen sørge for deres Børns Undervisning — samt at der bør udnævnes 2 Mænd af Øens Beboere til Skoleforstandere, som tilligemed Sognepræsten kunne have Tilsyn med Skolevæsenet der paa Øen og forfatte Ligningen over de dertil fornødne Udgifter.

Det Kongelige Danske Cancelli, den 10. Oktober 1837.

Stemann.	Ørsted.	Lassen.	Lange.
	Clausen	Tang.	«

Hermed var saaledes Beboernes Kaldsret og de øvrige Uregelmæssigheder ved Skolevæsnets Indretning godkendt.

Skoleplanen samt Cancelliets Skrivelse blev sendt over til Egholm, hvor de vakte svær Tilfredshed. Det er uden Tvivl den »Resolution«, som Mørch i 1874 skændtes med Skoledirektionen om, og som han antydede, at Læreren havde ladet forsvinde.

Foruden Skolearbejdet skulde Læreren holde Kor samt forrette kirkelige Forretninger som Hjemmedaab og lign. — og fra 1842 maatte han i nogle Aar op-

træde som Sekretær for Sogneforstanderskabet, hvis første Medlemmer ikke var meget dygtige til at haandtere Gaasefjeren.

Alle disse Smaahvery var ulønnede — og det var først Lærer Saltofte, der gennemførte, at Korlæsningen skulde honoreres med et lille Beløb.

Da Ejerne af Vejlegaarden stadig satte Skolelejen op, blev Beboerne tilsidst enige om at bygge en Skole. Hermed var ganske vist ogsaa Enigheden forbi, thi Skolens Beliggenhed affødte en haard Strid mellem »dem der øster« og Byboerne, der stadig vilde svinge Sceptret; men da Søren Møller tilbød at skænke Grunden, gik Byen af med Sejren, og i 1849—50 blev Egholm gamle Skole bygget.

En ældre Pige, Bodil, som havde opholdt sig meget paa Egholm, oprettede 1842 følgende Kontrakt med Fattigforstanderskabet:

»Jeg undertegnede Bodil Marie Pedersdatter af Egholm, som ikke har været gift, ei heller har Livsarvinger, har paa Grund af, at Øen Egholms Fattigforstanderskab har lovet at forskaffe mig Huus Ophold og Pleie, saa længe jeg lever, samt efter min Død besørge min anstændige Begravelse — besluttet og fastsat, som min sidste Villie, at Fattigkassen paa berørte Egholm skal efter min Død være Eier af alt, hvad jeg maatte efterlade mig — intet undtaget.

Denne min sidste Villie underskrevet af mig med Formynder i Notarius Publicus' Nærværelse.

At Værdien af mine Eiendele ikke for Tiden overskrider 150 Rigsbankdaler forsikres paa god Tro og Love.«

p. l. Aalborg, den 9. December 1842.

Som Formynder:
Niels Jensen Smed.

Bodil Marie Pedersdatter,
m. f. P.

Denne Overenskomst var en fin Forretning for Øen; thi Bødil døde allerede 1844. Hendes Penge — nu 168 Rigsdaler — brugtes 1850 til den ny Skole, som kom til at koste 342 Rigsdaler ialt. Per Smed, som var Skolepatron, forstrakte under Opførelsen Forstanderskabet med et større Pengebeløb.

Skolen indeholdt, foruden to smaa Stuer til Læreren, en Skolestue samt et Kammer, den saakaldte Fattigstue, hvor »den gamle Normand« kom til at residere.

Fattigstuen blev 1880 lagt til Skolelokalet, da Skoledirektionen klagede over, at dette var for lille.

Morsomt er det at følge Sogneraadets Kamp med Myndighederne for at hævde Kaldsretten og i det hele taget Særstillingen paa Skolevæsnets Omraade.

I 1868 kom man galt af Sted, idet Skoleplanen af 1836 var forlagt og først dukkede op, efter at Skoledirektionen havde opslaaet Embedet og kaldet Saltofte. Denne Lærer sad ifølge sin Kaldelse fastere i Sadlen end sine Forgængere, og han arbejdede meget energisk paa at forbedre Embedet, hvilket ogsaa lykkedes — saa han kunde med Holbergs Per Degn sige: »Jeg har forbedret meget i Indkomsterne, saa mine Efterfølgere ikke skal bande mig i min Grav!«

Han forlangte og fik Ekstrabetaling for at holde Kor. Ved at holde Kor forstod man det, at Beboerne ved forskellige Lejligheder, f. Eks. i Højtiderne og den første Søndag i hver Maaned forsamledes i Skolen, hvor man sang nogle Salmer, og hvor Læreren læste Dagens Evangelium op, — og hvis han var i Stand dertil — udlagde det for Menigheden. Hvis Læreren ikke var god til at synge, maatte en af Beboerne overtage Embedet som Forsanger, f. Eks. le-

dede gamle Niels Smed, der havde en smuk Sangstemme, i mange Aar Sangen. Det gik ikke altid saa højtideligt til ved Koret, hvad følgende Træk viser. Engang i 70erne havde man en Lærer, der var temmelig daarlig til at synge. En Søndag begyndte han forkert paa en Melodi, og Sangen gik i Staa, hvorpaa en af Mændene halvhøjt bemærkede: »De' war F. b. skidt — læ vos bejoi forfraa!«

Saltofte holdt ogsaa Sommerskole, hvorved han tjente en lille Ekstraskilling. Efter hans Bortrejse vilde Sogneraadet atter opslaa Embedet og selv besætte det, hvilket Skoledirektionen satte sig imod.

Sogneraadets formand Mørch hævdede, at han havde kaldet Lærerne Larsen, Bæhr og N. C. Veje — og at Sogneraadet følgelig havde Kaldsretten.

Naar han ikke havde faaet Lov til at kalde Saltofte, var det fordi »Resolutionen« var forlagt. »Den var saa senere fundet frem og var tillige med mange andre gamle Dokumenter og Skoleprotokoller bleven gemt i en Skuffe i Skolens Pult; men nu var den igen forsvunden — ligefrem stjæalen.« Ved Mørchs og senere Christen Andersens Energi lykkedes det Sogneraadet at beholde sin Kaldsret endnu en Aarrække. Der var ofte Strid imellem Skoledirektionen og Sogneraadet om Nyanskaffelser, Forsømmelser og lignende Ting. F. Eks. anmodede Direktionen i 1890 Raadet om at lade et Klatreapparat opstille ved Skolen til Brug ved Gymnastikundervisningen, men fik af Raadet det Svar: »—at da Skoledrengene for Øjeblikket var faa og smaa, fandt man ikke tilstrækkelig Grund til at imødekomme Direktionens Anmodning.« 1892 etablerede en Del af Beboerne Skolestrejke, fordi de var kommen paa Kant med Lærer P. C. Jensen, og det endte med, at de antog en

Lærerinde Frk. Brødbeck, som i nogle Aar holdt Privatskole.

Samme Aar inddrog Ministeriet Sogneraadets Kaldsret, endskønt Christen Andersen med megen Snildhed og Udholdenhed forfægtede den.

Han maatte bide i Græsset for Overmagten, og hermed var det forbi med Egholmernes Særstilling paa Skolevæsnets Omraade.

Da dér 1899 kom en Forbedring i Skolelovgivningen, forlangte Myndighederne, at der skulde bygges en ny og tidssvarende Skole. Den ny Skole blev bygget 1901, ligesom sidst paa Torpsmindes Jord, men denne Gang noget mere centralt. Da det var vedtaget at opføre Skolen, rasede Krigen atter mellem Byfolkene og Østerboerne om, hvor den skulde ligge; men denne Gang gik de sidstnævnte af med Sejren.

Skolen blev, som rimeligt var, bygget omtrent midt i Skoledistriktet. Den indeholder foruden en rummelig Skolestue en 3 Værelses Lejlighed for Læreren; desuden har han Pigeværelse, Overværelse, gode Udenomskvemmeligheder samt en stor Have.

EGHOLM LÆRERE.

Niels Andreas Gjertsen, omkring 1828. Var født i Christianssand omkring 1797, død 1855 paa Egholm. »Den gamle Normand« var oprindelig Sømand og var i Krigen 1807—14 bleven fanget af Englænderne, der i nogen Tid havde holdt ham i »Prisonen«, hvilket han ofte talte om.

Derefter sejlede han atter nogle Aar, strandede paa Vestkysten og landede efter nogen Omflakken paa Egholm, hvor han blev antaget til at læse med Øens Børn.

Hans pædagogiske Virksomhed varede kun kort,

thi Søren Møller kom til Øen, og han mente, at Nielses gode Kræfter burde have en nyttigere Anvendelse, hvorfor han tog ham i sin Tjeneste som Førkarl. Han var saa i nogle Aar paa Torpsminde; men da han blev ældre, tog hans Lyst til Flasken Overhaand, og han endte som Beboer af Fattigstuen. Kosten fik han ved — som Læreren — at gaa paa Omgang.

Naar han var ædru, var han en hyggelig og morsom Mand, og Børnene elskede at høre ham berette om Huldrer, Nøkker og Trolde, som Norge efter hans Beretning var fuld af. Han var en god Fortæller og kunde i Timevis underholde Folk med sine Æventyr og Oplevelser til Vands og Lands.

Men naar han blev fuld, var han balstyrig og vilde absolut hjem til Norge, som han ønskede at gense, inden han døde. Flere Gange deserterede han og flakkede elendig og forkommen om paa Landevejene. Engang maatte hans gamle Husbond, Søren Møller, ride efter ham, og han fandt ham helt oppe i Frederikshavn, hvor Niels ventede paa Skibslejlighed til Norge. De store Højtider var Normandens bedste Stunder; thi da gik han fra Sted til Sted og ønskede »Glædelig Fest« og indkasserede sin sædvanlige Tribut, en Dram eller to.

Naar han saa henad Aften for en stiv Kuling krydsede hjem til Skolen, stod Humøret højt, og han hilste alle, han mødte, med et »Go' Awten — de' haar wat i gue Da', i Da'. Aah, A æ saa glaa — saa glaa!«

I Efteraaret 1855 sov han en Nat en Rus ud ude paa Marken — det blev hans Bane; thi en heftig Lungebetændelse gjorde Ende paa hans Liv.

Peder Christian Andersen, 1833, 1834.

Christen Christensen, 1840. Se nedenfor.

Jens Christian Thomsen, 1842.

»Efter hvad vedtaget blev i Sogneforstanderskabets Møde af 21. December har jeg prøvet Jens Christian Thomsens Kundskaber, og formener jeg, at Øen kan være tjent med ham som Skolelærer!

Aalborg, den 11. Juni 1842.

Hertel,
Sognepræst.«

Christen Christensen, ca. 1840—45. »Kræn Skwolmester« var født 1814. Han var en dygtig men meget streng Lærer, og de gamle fortæller, at han om Vinteraftner gik fra Hjem til Hjem — i langskaftede Røjsere og med et stort Strikkeklæde viklet flere Gange om Halsen — for at se, om Børnene sad pænt ved Bøgerne.

Han slog haardt og meget, hvilket man paa Grund af hans Dygtighed saa igennem Fingre med; men da han engang gav Sogneforstander Carl Knudsens Datter Mariane »et bette Hjat« i Hovedet med Kanten af hendes Tavle, saa at hun faldt besvimet om, var hans Dage paa Øen talte, og han blev i højeste Unaade afskediget.

Niels Christensen Veje, ¹/₁₁ 1845—¹/₁₁ 1850. Se nedenfor.

Thomas Christian Larsen, ¹/₁₁ 1850—¹/₅ 1857. »Bitte Tammes« var født den ⁴/₇ 1821 i Grindsted. Han var Søn af Husmand Lars Nielsen og Hustru Marie Antoinette Danielsdatter. Han var oprindelig Skræddersvend, men kom til Egholm for at passe Søren Møllers Vejrmølle. Larsen var striks og havde altid Riset liggende foran sig paa Pulten. Han bødede paa det magre Embede ved at drive sin gamle

Profession, Skrædderiet, og mens Børnene blev hørt, sad han og syede flittigt — men der skulde ikke laves mange Fejl, før han smed Sytøjet til Side og greb til Riset. Den $^{10}/_{1}$ 1855 blev han gift med Karen Gregersdatter, født $^{16}/_{11}$ 1834, Datter af Husmand Gregers Jensen Rom og Maren Jensdatter, Gjøl. 1857 blev han Andenlærer paa Gjøl, hvor han levede omkring 30 Aar.

»*Accord.*

At jeg undertegnede er fæstet som Lærer paa Øen Egholm fra 1. November 1854—1. November 1855, og skal have i Løn: 25 Rigsdaler og til Kost 3 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg og 12 Rigsdaler i Penge. Jeg forbinder mig til at gjøre Sogneforstanderskabets Regninger samt deres Skrivning. Endvidere forpligter jeg mig til ikke at sætte paa Lønningen de første 3 Aar. Fra Majdag 1855 har jeg den Frihed ikke at holde Skole uden 3 Dage om Ugen — for Sommeren, Juli og August holdes ingen Skole.

Egholm Skole, den 16. Maj 1854.

T. C. Larsen.

Jørgen Christensen. Jens Nielsen (Weldt).

Søren Jensen (Smed). Lars Nielsen (Bejlegaard).«

Ole Christian Larsen, Sommeren 1857. »Wolle Christian« var fra Lindholm — og kom fra Egholm til Aalborg, hvor han i mange Aar var kørende Pakkepost. Han var ganske ung, livlig og god ved Børnene, som holdt meget af ham.

Frederik Peter Bæhr, $^{1}/_{10}$ 1857— $^{1}/_{6}$ 1858. Han modtog 2 Mark i Fæstepenge og skulde i Løn have Kosten + 35 Rigsdaler. Endvidere skulde han have Juni, Juli, August og September fri. Han var fra Hals og boede senere paa Østerhassing Holter.

Niels Christensen Veje, $\frac{1}{11}$ 1858—1868. Se foran. Født $\frac{30}{5}$ 1818 i Suedsted i Thy, død 1868, Søn af Indsidder Christen Nielsen og Ane Larsdatter. Han havde tjent Jens Jespersen i Rævsgaard, Vadum, og fulgte med ham over til Egholm 1844. Han var godt lært og gjorde sig stor Umage med Børnene. Den $\frac{8}{9}$ 1850 blev han gift med Karen Hansdatter af Haldager. Vinteren 1850—51 var han Huslærer hos Kliu- genberg i Aalborg, og $\frac{1}{5}$ 1851 bosatte han sig paa Gjøl, hvor han gik paa Arbejde hos Folk. 1858 kom »Niels Skwalmester« atter til Egholm; men hans Kone og Børn boede som oftest paa Gjøl. Niels var »Skwalmester om æ Vinter og Murmester om æ Sommer«, som Blicher siger; thi om Sommeren boede han hos sin Familie paa Gjøl, hvor han arbejdede som Tækkemand, Murer eller Murerarbejdsmand.

Det kneb med at underholde Familien, og Niels sled haardt i det for at lave en lille Ekstraskilling. F. Eks. sad han i Skolen og trillede Simer, saa Lokalet flød med Halmstraa. Han fik en tragisk Død, idet han i Foraaret 1868 vilde gaa over Isen til Gjøl for at besøge Familien. Han gik da vild og frøs ihjel, og da man paa Egholm troede, at han var paa Gjøl — og omvendt, blev der ikke søgt efter ham.

Hans Lig blev først fundet den følgende Vinter.

Johan Josef Hansen Saltofte, 1869—73. Født den 3. August 1833 i Tersløv paa Sjælland, Søn af Lærer Hans Jensen Saltofte og Ane Jensdatter, død Aalborg 1916. Saltofte havde været Lærer i Slesvig, og fra Egholm kom han til Faarup-Ejersted Skole i Saltum, hvorfra han i 1881 forflyttedes til Kraghede, hvor han var Lærer til 1903.

Han blev 1873 gift med Anna Hoppe Peders-

datter, født 1833, Enke efter Gaardejer M. L. Lund, Mariesminde ved Lindholm.

Saltofte var fast ansat og nød mere Respekt i Befolkningen end Forgængerne.

Han var dygtig og myndig — og indførte Aftenskole for Ungdommen paa Øen.

Han og Mørch blev Uvenner, og da Mørck ikke kunde faa ham væk, holdt han Privatlærer til sine egne og et Par af Naboernes Børn. Saltofte forbedrede det lille Embede en Del; han forlangte og fik f. Eks. Ekstrabetaling for »Kor« og lignende.

Han vilde ikke gaa paa Omgang og hente Kosten, og fik denne erstattet med en Pengesum, saa Lønnen blev 80 Rigsdaler + 4 Tdr. Rug + 4 Tdr. Byg. Desuden tjente han 40 Rigsdaler ekstra ved at holde Sommerskole.

Niels Chr. Christensen Bruun, 1874—76. Født $\frac{26}{5}$ 1853 i Tornby, død $\frac{16}{10}$ 1925 i Aalborg, Søn af Gaardejer og Skibsfører Christen Bruun og Hustru Inger Marie. Gift med Petrine Schmidt, født $\frac{9}{11}$ 1851, Datter af Smedemester Schmidt i Viborg og Hustru Johanne Mortensdatter. Bruun var som ung Sømand, men fik under en Storm paa Englands Kyst venstre Arm skamferet ved et Slag af Storbommen. Efter at have været Lærer paa Egholm tog han Lærereksamen paa Schmidts Seminarium i København. Han var saa Lærer 9 Aar i Lendum, 24 Aar i Sønderholm, og blev pensioneret i 1915.

Niels Christensen, $\frac{1}{10}$ 1876— $\frac{1}{2}$ 1878. Født $\frac{4}{5}$ 1843, død $\frac{12}{9}$ 1926, Søn af Lærer og Kirkesanger i Tistrup ved Varde, J. C. Christensen og Hustru Else Marie Jensdatter. Gift 1883 med Karen Marie Pedersdatter, født $\frac{6}{9}$ 1857, død $\frac{5}{8}$ 1921, Datter af Gaardejer Peder Pedersen og Hustru Karen Kirstine Ma-

thiasdatter, Frellerhøj ved Aistrup. Christensen, som var Elev fra Staby Vinterlærerseminarium, havde været Vinterlærer i mange Aar og desuden Hjælpe­ lærer hos sin Fader, før han kom til Øen. Fra Egholm kom han til Ulsted, hvor han var Andenlærer. 1880 blev han Enelærer ved Aistrup Hedeskole, og fra 1890—1913 var han Førstelærer ved Aistrup Hovedskole. En af hans Sønner er nu Lærer paa Egholm. Da han forlod Egholm, antog Sogneraadet en ganske ung Mand, den 17—18-aarige Clausen fra Aalborg, som Lærer; men dette faldt dog Skoledirektionen for Brystet, og den lod Raadet vide, at det ikke saaledes kunde antage »enhver Dreng fra Aalborg Borgerskole« som Lærer.

Morten Jensen, $\frac{1}{8}$ 1878— $\frac{6}{8}$ 1881. Født $\frac{11}{11}$ 1852, død 1929, Søn af Gaardejer og Sognefoged Jens Mortensen og Hustru Cathrine Olesdatter i Gjerding. Gift med Kirstine Mathilde Toft, Datter af Gaardejer Niels Pedersen Toft og Hustru Ane Larsdatter i Komdrup. Fra Egholm tog Morten Jensen til Gjedved Seminarium, hvorfra han tog Lærereksamen i 1882. Derefter blev han Lærer i Komdrup. Hans Løn paa Egholm var 300 Kr., men heraf var en Del Naturalier (Korn). Morten Jensen indførte Juletræet paa Øen.

Peder Chr. Jensen, $\frac{1}{9}$ 1881— $\frac{1}{11}$ 1882. Var fra Støvring.

Johan Frederik Andersen, $\frac{11}{11}$ 1882— $\frac{1}{10}$ 1883. Andersen, der senere søgte Navneforandring til *Grønning*, tog Eksamen fra Gjedved Seminarium og var i mange Aar Lærer i Loldrup Skole ved Viborg. Død i Viborg 1933.

H. L. Larsen, $\frac{1}{9}$ 1883— $\frac{1}{9}$ 1885. Født 14. Marts 1864, Søn af Møller og Gaardejer Hans Larsen og Hustru Johanne Marie Laursen, Terndrup i Hornslet

Sogn. Gift med Emilie Lund, Datter af Gaardejer M. L. Lund, Lindholm, og Steddatter af Lærer Saltofte.

Larsen tog Lærereksamen fra Gjedved, hvorefter han, efter at have haft flere Embeder, i 1914 blev Førstelærer i Ho ved Oksbøl. Hans Løn paa Egholm var 200 Kr., fri Bolig, Brændsel og Have samt 4 Tdr. Rug og 4 Tdr. Byg; men 1884 blev Kornet afløst med 200 Kroner, saa Lønnen nu var 400 Kroner.

C. P. Greisen, $\frac{1}{9}$ 1885— $\frac{1}{9}$ 1889. Lærer Greisen er født den $\frac{17}{7}$ 1860 i Kolsnap, Neustrup Sogn i Sønderjylland, Søn af Gaardejer Jakob Pedersen Greisen og Hustru Ane Kirstine Hommelgaard. Gift med Else Marie Pedersen, født i Vadum den $\frac{9}{5}$ 1866, død 1934, Datter af Jens Pedersen Egholm og Hustru Ane Kirstine Thomasdatter af Torpegaard. Jens Egholm, der senere boede i Hov ved Hals, var Søn af Per Smed paa Egholm, og Ane Kirstine var Datter af Thomas Bødker i Torpegaard. 1891 tog Greisen Eksamen fra Ranum Seminarium, og fra 1892—1929 var han Lærer i Lendum, hvor han endnu bor.

Chr. P. M. Jensen, $\frac{1}{9}$ 1889— $\frac{25}{11}$ 1891. Født i Stagsted ved Hjallerup den $\frac{22}{7}$ 1858, død 1929, Søn af Husejer og Murer Jakob Jensen og Hustru Christiane Pedersdatter. Tog 1888 Eksamen fra Københavns Seminarium af 1861. Flyttede fra Egholm til Øksenhede Skole ved Sæby 1891. Gift med Lise Mortensen, Datter af Gaardejer Ole Mortensen og Hustru Johanne Katrine Jensdatter i Øksenhede.

Lærer Jensen var i mange Aar en kendt og skattet Prædikant og Foredragsholder i Indre Missions Tjeneste.

Peder Christian Jensen, $\frac{1}{1}$ 1892— $\frac{20}{10}$ 1893. Jen-

sen var fra Gug. Han forflyttedes 1893 til Rødhus i Hune Sogn, hvorfra han 1899 tog sin Afsked. Kort efter døde han.

Efter hans Afrejse fra Egholm var først Bendixen, siden Kr. Poulsen Vikar i Embedet.

Jens Christian Pedersen, $\frac{1}{5}$ 1894— $\frac{1}{9}$ 1926. Lærer Pedersen er født $\frac{3}{4}$ 1864 i Næsby ved Løgstør, Søn af Gaardejer Mikkel Pedersen og Hustru Ane Kirstine Christoffersdatter. Gift $\frac{11}{12}$ 1907 med Kristine Pedersen, født $\frac{5}{3}$ 1878, Datter af Gaardejer Christen Pedersen (Smed) og Hustru Petrea Thomasdatter, Kjærgaard paa Egholm. Dimitteret 1886 fra Ranum Seminarium og var, før han kom til Egholm, Lærer forskellige Steder, sidst i Nonbo ved Viborg. Lærer Pedersen, der 1913—25 var Sogneraadformand paa Egholm, bor nu i Aalborg. Vinteren 1926—27 var Seminarist Brørup, Aalborg, Vikar i Embedet.

Holger Kristensen fra $\frac{1}{1}$ 1927. Lærer Kristensen er født $\frac{21}{12}$ 1892 i Aistrup, Søn af Førstelærer N. Christensen (se foran) og Hustru Karen Marie Pedersdatter.

Dimitteret fra Ranum 1913, Sekondløjtnant, Lærer i Dronningborg ved Randers, 1933 Medlem af Egholm Sogneraad og 1935 Sognekasierer.

KOMMUNESTYRE.

Øens Fæstere dannede et Grandelav, der lededes af en Grandefoged eller Oldermænd.

For Lavet var der fastslaaet visse Vedtægter, der var samlet i en Lavs bog, eller, som den ogsaa hed: Videbrev eller Granderet. Oldermænden, hvis Virksomhed aarlig gik paa Skifte mellem Granderne, sammenkaldte 4—5 Gange aarlig Bymændene til Grandestævne eller Byting.

Her vedtoges Ting af fælles Interesse som f. Eks., hvornaar man skulde begynde at saa, høste eller slaa Kreaturerne løse, og her jævnedes Smaatvistigheder mellem Bymændene. Den, som Oldermændens og Videbrevets Afgørelse gik imod, maatte give nogle Skilling til Øl og Brændevin til fælles Bedste. Hvis et eller andet Budskab fra verdslig eller gejstlig Øvrighed skulde bekendtgøres, afholdtes ekstraordinært Stævne — »i Mangel af Kirkestævne oplæses Bekendtgørelser paa Egholms Grandstævne«, skriver Vor Frue Sognepræst. Om Sommeren afholdtes Bystævnet paa »Hjerter Es« midt i Byen, om Vinteren hos Oldermænden, som ved Hjælp af »Byssens Kæp« eller Taljepinde holdt Regnskab med de forefaldne Forseelser.

1671 nævnes som Egholm Fæstere »Peder Andersen og hans Gaardmænd«, hvilket vel skal betyde, at P. A. nævnte Aar var Oldermænd. Men da Udtrykket »N. N. og hans Gaardmænd« ofte bruges i Betydningen »N. N. og hans Medfæstere«, hvis der er flere Fæstere paa een Gaard, kan der ogsaa i Udtrykket ligge en Tilkendegivelse af dette, at de 3 Egholmgaarde oprindelig har været een Gaard, og at Peder Andersen 1671 var Øens betydeligste Fæster.

1669 nævnes Søren Simonsen som Øens »principalis«, hvilket maa betyde, at han nævnte Aar var Oldermænd.

1842 nævnes Carl Knudsen som Grandefoged.

Nævnte Aar fik Kommunerne By- og Sogneraad — eller, som de sidstnævnte kaldtes, Sogneforstanderskaber.

Egholm første Sogneforstanderskab fra $\frac{1}{1}$ 1842— $\frac{1}{1}$ 1845 bestod af Søren Pedersen Møller, Carl Knudsen, Jørgen Christensen og Jens Jensen Torp.

Søren Møller var Formand, men gik 1845 paa

Grund af Svaghed ud af Forstanderskabet. 1845—56 var Carl Knudsen, Jens Rævsgaard, Jens Torp og Jørgen Christensen Formænd — hver een Periode.

Da Carl Knudsen 1852 døde, kom Østerboernes første Repræsentant, Niels Nielsen Lemb, ind i Raadet.

Den ny Valglov af $22/3$ 1855 delte Vælgerne i to Hold. Den højst beskattede Femtedel skulde vælge den større Halvdel af Forstanderskabet, der nu kom til at hedde Sogneraadet, og samtlige Vælgere skulde vælge den mindre Halvdel. Sogneraadet kom nu til at bestaa af 5 Medlemmer i Stedet for før 4.

Den højst beskattede Femtedel bestod af 3 — tre — Vælgere, nemlig Ejerne af Vestergaard, Torpsminde og Vejlegaard. Disse 3 Vælgere holdt Møde før Valgene — foreslog hinanden — og blev alle 3 valgt. Søren Møllers Søn, den unge Kristen Sørensen (Birkholt), var i nogle Aar Raadets Sekretær, indtil han 1856 solgte Torpsminde til C. G. Mørch, der fulgte ham i Raadet og straks blev Formand, en Stilling, han beholdt indtil sin Bortrejse i 1876.

Mørch var en dygtig og vellært Mand, der ledede sin lille Kommune godt; men han holdt ikke meget af Modsigelser, hvorfor der ofte fandt lidt Rivning Sted imellem ham og hans tidligere Forkarl, Christen Andersen, der var Sekretær i Raadet.

Christen Andersen kom i Sogneraadet 1865 og blev, da Mørch rejste, Formand fra 1876—83. Herefter var Anton Torp Formand i 3 Aar, men afløstes 1886 af Chr. Andersen, der styrede Øen til sin Død 1908.

Det gamle Sogneraadsarkiv, der begynder 1842, beretter om den Dygtighed og Forstaaelse af kommunale Spørgsmaal, som Andersen udviste i sin lange Formandstid; det fortæller ogsaa om hans sejge Ud-

holdenhed og ægte vendsysselske Stejlhed, naar han mente, at nogen traadte Egholm eller Egholmerne for nær. F. Eks. klagede han 1895 til Amtet over de militære Skydebaner, som det var bleven Egholmerne forbudt at passere. Naar de skulde til Aalborg, roede de i Reglen over til Sønderland og landede Vest for Skydebanerne, hvorefter de ad Kastetvejen spadserede til Byen. I 1907 var det atter galt — og C. Andersen skriver bl. a. til Kjær Herreds Kontor, »at Skydningen fra Skydebanerne altid har været til Ulempe for Egholms Beboere, ja undertiden endog livsfarlig. Det skønnes, at Forsigtigheden er i Aftagende og har været mindre de senere Aar. Og forsaavidt der ikke iagttages større Forsigtighed i Fremtiden, naar der passerer forbi, saa vil Sogneraadet sende et Andragende til Krigsministeriet om at faa Skydebanerne nedlagte«.

Saaledes var han altid parat til at varetage sin Øs Interesser, men til Gengæld vilde han helst være den ubestridte Førstemand, en Plads, som heller ingen turde gøre ham stridig. I hans Formandstid byggedes den ny Skole.

Chr. Andersen efterfulgtes af sin ældste Søn, Carl Knudsen Andersen, der var Formand 1908—13.

Fra 1913—25 var Lærer J. C. Pedersen Sogneraadsformand. I hans Tid løstes de to store og for Øen saare vigtige Opgaver, Broen og Digeanlægget. Begge Spørgsmaal mødte mange Vanskeligheder, men Formanden vidste med stort Forhandlingstalent og megen Snille at faa Sagerne til at glide i Orden.

I dette Tidsrum indtraf ogsaa Verdenskrigen med de deraf skabte Vanskeligheder og med de større Krav til Kommunalbestyrelsernes Indsigt og Arbejdsevne.

1913 var Jens Larsen i Bejlegaard bleven valgt

ind i Sogneraadet, og han blev ved Lærer Pedersens Fratrædelse i 1925 Formand.

Fra Udskiftningen og til op i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede var Mændene paa Øen delt i 6 Roder, hver med en Rodeforsander.

Rodeinddelingen var foretaget af Hensyn til Udførelsen af kommunalt Pligtarbejde og rettede sig efter Udskiftningens Seksdeling af Øen i 6 lige store Ejendomme. Til en Rode hørte et Hovedmatrikelsnummer og dets Parceller.

Efterhaanden som Delingen af Jorden skred frem, og talrige Magelæg fandt Sted, blev Arbejdsfordelingen efter Roder noget ubekvem, hvorfor Sogneraadet helt overtog Udførelsen af Arbejdet og lod Udgifterne gaa paa Kommunens Regnskab.

Egholm Sogneraadsarkiv, der, som før fortalt, gaar tilbage til Sogneforstanderskabets første Dage, viser, at Kommunens Udgifter da var meget smaa. Da Kørsel, Vejarbejde og lignende udførtes som kommunalt Pligtarbejde, holdtes det uden for Kommuneregnskabet, der kun viser to virkelige Udgiftsposter, nemlig Skolevæsnet og Fattigvæsnet.

Kommuneregnskabet for Aaret $\frac{1}{5}$ 1842— $\frac{1}{5}$ 1843 udviser en samlet Udgift af 135 Rdlr. 5 Mk. Heraf var Skolelærerens Løn 16 Rdlr., hans Kost 60 Rdlr. 5 Mk., Leje af Skolestue 14 Rdlr., Fattigvæsnet 45 Rdlr.

Indtægten var: Overskud fra 1841 14 Skilling, Skat, hvoraf $\frac{1}{4}$ var indkrævet efter Formue og $\frac{3}{4}$ efter Hartkorn, 136 Rdlr. 5 Skill. — ialt 136 Rdlr., 1 Mk., 3 Skill.

Overskud for 1842—43: 2 Mk. 3 Skill.

Der kunde ogsaa falde nogle tilfældige Smaaindtægter — som da Tjenestepigen N. N. (et af Sog-

nets 3 »Fattigbørn«) i 1848 maatte give 1 Rdlr. til Fattigvæsnet, fordi hun havde sagt den Plads op, som samme »Væsen« havde anbragt hende i. Øens Ungdom maatte give en Mark til Kommunekassen for hver Legestue, der blev holdt, og ved Ejendoms-handeler og Magelæg ydede de handlende ligeledes nogle Mark til Kassen.

Til Sammenligning kan anføres Kommuneregnskabet for 1926—27, der udviser:

Udgift: Skolevæsnet 2641, Fattigvæsnet 72, Vejvæsnet 549, Renter af Gæld 180, Afdrag paa Gæld 400 — ialt 3842 Kr.

Indtægt: Af Grundskyld 2215, af Ejendomsskyld 1256, Formue- og Lejlighedsskat 1334 — ialt 4805 Kr.
Gæld den $\frac{31}{3}$ 1927: 4200 Kr.

Formue den $\frac{31}{3}$ 1927: 7793 Kr., heraf i fast Ejendom 6600 Kr.

Sognefogeder og Lægds mænd.

Ifølge kgl. Forordning af $\frac{11}{11}$ 1791 skulde der i ethvert Sogn være en eller flere Sognefogeder.

Der havde dog ogsaa før 1791 været Sognefogeder, og Lægdsmandsinstitutionen havde eksisteret i mange Aar.

Sognefogeden skulde anses for den mest agtede Mand i Sognet, og ifølge ovennævnte Forordning skulde han »ved Gæstebud og Samquemme indtage den hæderligste Plads ved den øverste Bordende«. Han var fritaget for det meste kommunale Pligtarbejde og maatte, ifølge Forordningen af $\frac{25}{5}$ 1825, hvis han havde været Sognefoged i 15 Aar og tillige var Lægdsmand, fritage en af sine Sønner for Militærtjenesten. Der fulgte altsaa nogen Fordel og megen Hæder med Embedet.

AF AARESTRUP SOGNS HISTORIE

AF TH. JOHANSEN

Torstedlund Birk.

I det 16. og 17. Aarhundrede tillodes det mange Godsejere over hele Landet at oprette deres eget Ting, hvorved de fik dømmende Myndighed over deres Bønder. I det hele taget fandt der en Del Forskydninger Sted i de juridiske Forhold i den nordlige Del af Himmerland omtrent samtidig med, at Admiral Christian Bielke, der ved Ægteskab med Claus Krabbes Enke var kommen i Besiddelse af Torstedlund og Albæk Godser, ved kgl. Brev af ²⁷/₄ 1686 fik fri Birkeret ved disse Godser med Tingstue og Kontor i Aarestrup.

Under Birket maatte han lægge alt Bøndergods, der erhvervedes inden 3 Mils Afstand fra Herregaarden; men da denne i 1724 købtes af Grev Chr. F. Levetzau til Restrup, fik Birket en temmelig vid Udstrækning paa ca. 4 Mil, saa at dets Nordgrænse var Limfjorden. Et vidtløftigt Bøndergods kom derfor til at sortere under dette private Birk, hvortil Godsejeren selv udvalgte Birkedommere og Skrivere. Tilliggen- det var saaledes foruden hele Aarestrup, Suldrup og Sønderup Sogne paa 4 Gaarde nær tillige en Del af Gravlev Sogn, saaledes hele Oplev By, i Hieds 5, Budsted 2, Giver 4 Gaarde samt Aagaard, i Rebild 4¹/₂ Gaard, i Ø. Hornum 2¹/₂ Gaard, hele Sønder-

holm, Nyrup, Tostrup Byer paa faa Gaarde nær samt hele Nørholm Sogn, undtagen 1 Gaard¹⁾).

Birkekontoret var i hele dets 127aarige Bestaaen i et Gadehus Nord for Aarestrup Kirke, dengang umid-

To Torstedlund Birke-Patroners Segl,
Grev Chr. Fr. Levetzau og Hustru
Sophie Hedevig Scheels Segl fra 1764
og Kammerherre I. Rosenkrantz
Levetzaus Segl fra 1780.

delbart Vest for Bydammen. I Huset var der foruden Birkestuen Lejlighed til en Husmand, der skulde holde sit eget Hus vedlige »undtagen Loft, Vinduer og Døre paa Birkestuen, hvilke Ejeren som Birke-Patron lader istandsætte, naar det maatte behøves«.

Endvidere hedder det i Husmandens Fæstebrev og Instruks: »naar Tinget holdes om Vinteren, lader Lejeren gøre Ild paa i Kakkellovnen, men Ejeren lader det fornødne Brænde dertil udvise, hvorføre Lejeren er fri for personlig Arbejde paa Torstedlund Hovedgaard«.

Der holdtes Ting her hver Tirsdag. Paa Stedet ligger endnu et gammelt Hus, der af og til kaldes Tingstuen.

Birkedommere.

Disse var som den Tids Herredsfogeder ofte Bønder, der havde den praktiske juridiske Indsigt i Besiddelse. Som bekendt udtoges de af alle Stænder fra Vævere til Præster, og Lovfordningen af 1736 om, at Retsbetjente skulde underkaste sig en juridisk Eksamen, fik ingen videre Indflydelse paa Torstedlunds Birks Administration.

¹⁾ Se Fra Himmerland og Kjær Herred VI, 1917, S. 539 o. fl.

Den første Birkedommer, der nævnes, var Jacob Jacobsen¹⁾. Han ses dog først anført 2. Maj 1693. Hans kgl. Stadfæstelse er dateret 7. Juli 1696.

Dommer Anders Christensen Bislev holdt stadig Ting fra 1710, fra hvilket Aar Birkets tidligste Protokol er bevaret. Han var tillige Foged over det lille Lundbæk Birk²⁾ og var her udnævnt af Gregers Daae. Han boede i Diørup, hvorfra han tog til Aarestrup hver Tirsdag. I 1735 tog han sin Afsked og havde da været Foged i vist 39 Aar. Efter saaledes at have sluttet sine mange Køre- eller Rideture ad Birkets elendige, snirklede og bakkede Hedeveje, sluttede han gammel og skrøbelig sit Liv i Diørup i Bislev Sogn.

Morten Lauritsen forfattede en Indberetning om Tilstanden i Torstedlund Birk, dateret Albæk 26. September 1735, som endnu findes i Rigsarkivet. Han var kun Foged i faa Aar, inden han døde i Aaret 1739.

Birkedommer Vilhelm Frederik Broholms Ansættelse dateres 6. Maj 1740, og han var da Ridefoged paa Torstedlund. I Justitsprotokollen ses det, at han holdt meget grundige Forhør, saa hans Samarbejdere kunde bede ham om at fatte sig i Korthed. Han var gift med en Datter af Provst Lauritz Laurberg i Sønderholm, Christiane Frederica Christence, til hvem han viedes i Aarestrup 1742; men dette Ægteskab varede kun en god Maaned, idet Broholm døde og blev begravet paa Aarestrup Kirkegaard, kun 42 Aar gl. Da Enken senere nedkom med en Søn,

¹⁾ Jfr. Fortegnelse over Rets- og Magistratspersoner i Jylland 1660—1847 i Landsarkivet i Viborg.

²⁾ Dette Birk fik Oberst Christian Jull oprettet ved kgl. Brev af ¹⁵/₄ 1687 og kaldtes ogsaa Lundbæk-Pandum Birk, da det kun omfattede disse Gaarde med Bøndergods.

fik denne Faderens Navn, hvorefter hun giftede sig med den forgældede Degn Peder Thrane i Sønderholm, med hvem hun fik 4 Børn. Broholm mindes kun op til vor Tid, fordi han gik igen i Sørvad Nord for Torstedlund.

Jens Andersen Kjær var Fuldmægtig ved Birket, før han blev Foged. Han døde ^{20/7} 1764, 55 Aar gl., og jordedes paa Vester Hornum Kirkegaard.

Søren Calmer¹⁾ var allerede fra 1759 ansat som Birkedommer. Han var født paa Gaarden Bechman²⁾ i Aasted Sogn i Vendsyssel Aar 1716. Hans Forældre Thomas Calmer og Karen Pedersdatter havde faaet Gaarden efter Farfaderen Søren Calmer, der døde der 1726, 86 Aar gl. Disse Fæstere synes at have været dygtige og velstillede, idet de endog i hine for Landbruget saa vanskelige Tider købte sig fri for at gøre Hoveri paa Knivholt³⁾ imod at betale en fast aarlig Afgift til deres Herskab.

Allerede 1740 var Søren Calmer Forvalter paa Torstedlund, hvor han efterhaanden arbejdede sig op til Fuldmægtig og Foged. Han var efter alt at dømme en dygtig Jurist, der ejede en efter Tiden stor Bogsamling, og desuden var han økonomisk anlagt. 1764 viedes han til den norskfødte Dame Kirstine Mejer, der var et Par Aar ældre end han, men Ægteskabet forblev barnløst. I 1779 tog han sin Afsked fra Birket. Af hans Hustrus Skifte⁴⁾ kan man se, at Stillingen som Foged har været særdeles indbringende. Sin Formue brugte Calmer blandt andet til Køb af Hjedsbækgaard, hvor han boede baade før og efter

¹⁾ Skrev ogsaa sit Navn Calmar.

²⁾ Jyske Samlinger, 4. R., 1. B., Side 85.

³⁾ Knivholt Fæsteprotokol fra 1736, S. 110 og 454.

⁴⁾ Hornum Herreds Skifteprotokol 1794, S. 191, 300 og 321.

Vedligeholdelse af hans og Hustrus tilkommende Begravelse i Gravlev Kirke. Hans Hustru overlevede ham i 12 Aar. Det efterladte Bos Formue beløb sig da til 16,338 Rdr., hvad der paa hin Tid endog maa anses at være en anselig Sum, selv for en Birkfoged¹⁾. I Testamentet uddeltes 300 Rdr. til hans efterlevende Slægt i Vendsyssel, hvoraf hans Søstersøn, Thomas Calmer i Bechman fik 100 Rdr. Calmers Efterfølger ved Birketinget, Knud Theil, arvede 200, Madame Theil 100 og to af deres fem Børn 100 Rdr. hver eller ialt 500 Rdr. til denne Familie. Administrator, Hr. Vilh. Topsøe, ved vestindiske Handelskompagni i København og Fru Anne Madsdatter Lindorff, født Krogstrup, Enke efter Rasmus Lindorff ved det agende Postkontor, arvede Hovedsummerne derefter. Disse to sidstnævnte Arvinger solgte samtidig Hjedsbækgaard til Theil for en Købesum af 6000 Rdr.

I Gravlev Kirkes Kør ses endnu Søren Calmer²⁾ og Hustrus slide Gravsten.

¹⁾ Hans samtidige ved Lundbæk Birk, Foged Jørgen Chr. Sveistrup i Diørup, efterlod sig til Sammenligning kun 6 Rdr. til Deling mellem 3 Børn.

²⁾ I Calmers Tid boede en Kone i Aarestrup ved Navn Zidsel Hæls. Tilnavnet havde hun faaet derved, at hun bandt det ene Ben bag op under Skørterne, hvorefter hun ved Hjælp af et Par Krykker drog paa Tiggerfærd i Birkets Nordende. Saaledes kom hun ogsaa til Restrup, hvor Forvalteren standsede hende og omsider fik hende til at vedgaa, at hun var fra Aarestrup. Han holdt hende fangen paa Gaarden og skrev til Birkedommeren og gjorde Nar ad ham, fordi han lod en saadan vanfør Kvinde gaa om og tigge i Birket. Calmer vilde i Førstningen ikke kendes ved en Kone paa eet Ben, da ingen saadan fandtes i de ham undergivne Distrikter; men da hun kom til Torstedlund, saa han først, at det var Zidsel. Han lod hende da ride Træbesten der, men der sagdes,

Birkedommer Mads Nøragger fungerede derefter fra 1779—1785.

Knud Theil, der var Forvalter paa Torstedlund antoges 8. April 1785 og virkede dernæst til 29. Juni 1809. Efter Sigende skal han være født i Smaafolkskaar i Tegllus paa Skørping Mark. En Birkefoged Knud Theil nævnes 1768 til det lille Resen Birk ved Skive¹⁾. I 1777 blev han Foged ved det af Jacob Seefeld oprettede Visborggaards Birk, og 1783 udnævntes han endvidere til Skriver ved Hellum-Hindsted Herreds Ting. 1775 blev han i Buderup Kirke viet til et af Præsten i Juelstrup, Hr. Lauritz Jacobsen Aagaards 17 Børn, Anna Lorentze. Mens han som Foged boede paa Torstedlund fik de 4 Sønner og 4 Døtre, hvoraf den ældste, Søren, tog juridisk Eksamen og var Medhjælper paa Kontoret i de sidste Aar, Birketinget bestod.

Knud Theil døde paa Hjedsbækgaard 1809. Ved Sydsiden af Suldrup Kirke ligger en flad Gravsten fildels med ulæselig Skrift. Den dækker ikke alene hans²⁾, men ogsaa Hustruens, der overlevede ham i mange Aar, og Søren Theils Grave.

Folketraditionen véd at fortælle om Knud Theils haarde Liv og sørgelige Endeligt; men adskilligt kan dokumenteres som Almuens Lyst til nedsættende Tale om højere staaende Personer som uhistorisk Digt og Opspind.

at han senere tog sig denne Tildragelse nær. Zidsel Hæls lod først Solen gaa ned over sin Vrede mod ham, efter at hun højlydt ved hans Begravelse i Gravlev havde fordømt ham.

¹⁾ Jeppe Aakjær: Af min Hjemstavns Saga, Side 386.

²⁾ Om Knud Theils Slægt se Max Groshenning: Legatfamilien Aagaard.

Efter hans Død overtog Birkets sidste Dommer, Niels Bassesen, Byfoged i Nibe, Embedet.

Birkeskrivere.

Mens man ofte antog Fogeder blandt Gaardmænd, var det ikke sjældent at finde Husmænd som Skrivere.

»Bircheskrifveren Niels Christensen, som er en Husmand, boende udi Ordestrup«, er den først kendte fra Aar 1692¹⁾. I 1699 opgives hans Løn til 1 Td. Rug og 1 Td. Byg. Paa denne kummerlige Indtægt har han sagtens slidt Skriverstolen med Troskab og Udholdenhed fra Birkets Oprettelse til sin Dødsdag i Sommeren 1720. Intet Under, at han ikke efterlod sig andet end Armod, gamle Sager, et faldefærdigt Gadehus og en 80aarig Hustru, »der ikke tænkte paa at ændre sig« som Enke. Hans mangeaarige overordnede og Medarbejder Anders Christensen opgjorde hans Dødsbo. Heri ses, at 3 gamle hjemmegjorte graa Klædeskjortler, »foret med rød bai«, 3 Par Læder Bukser med et Dusin Tinknapper i, en Skindvest ligeledes med Tinknapper, en gammel Brystdug ligeledes af »rød bai« og en endnu ældre Ræveskinds Kabuds var den ydre Skriveruniform. Husgeraadet var yderst fattigt og sammen med 7 Faar takseredes hele Husets Indhold til ialt 28 Rdr. og saa havde man endda medtaget Birkets gamle Protokol, ansat til 4 Rdr., hvilken man ikke skulde mene kunde tilkomme Skriveren. Skriverens Hus laa Nord for Kirken og bestod af 3 Fag med Kuer med »Udstoed til Norside«. Af Bindingsværket var »7 Stolper tjenlig, det øfrige forrodnet og brækit ligesom Loftet var forrodit af lai«. Det vilde derfor koste Godset 20 Rdr.

¹⁾ Kop- og Mandtalslisten fra 1692 i Rigsarkivet.

at forny det. Kun 8 Daler forblev til Indtægt for Boet, men da Enken gerne vilde have tilbageholdt Udgifter til hendes Begravelse, undrer det ikke, at ingen Børn var til Stede ved Skiftesamlingen, hvori de ikke heller som sædvanligt nævnes, men det anføres kun, at der intet blev til Deling mellem dem.

Jacob Jenssøn udnævntes den 14. Marts 1721 til Skriver af Birkepatronen, Major Albert Christoffer Due. Han havde tidligere i en halv Snes Aar været Skytte paa Torstedlund. Aaret efter sin Ansættelse fik han Fæstebrev paa et Hus paa Kragelund Mark tæt ved den gamle Vandmølle. Fra Torstedlund skulde leveres ham 3 Td. Rug og 3 Td. Byg i Løn aarlig. Desuden skulde han have Huset frit samt omliggende Græsning til »6 Fæ'e og 16 gamle Faarhøfder«. I Pengeløn nød han aarlig af hver af Godsets Gaarde 8 Skilling, og hvor der var 2 Mænd i en Gaard 8 Sk. af hver; men hvor der var 4 Mænd i en Gaard kun 4 Sk. af hver. Desuden skulde enhver Husmand paa Godset give ham 4 Sk. Pengene skulde han selv opkræve.

Han var Skriver i 38 Aar eller til sin Død i 1759¹⁾). Hans Bo synes at have været lige saa fattigt som Forgængerens. Blandt Bohavet nævnes ubrugelige Ting, og skønt der var baade en brun og en hvid Hest, hver paa 20 Aar, 2 Køer, 1 Kalv, 6 Faar og 4 Aalam kunde hele Boet ikke takseres højere end til 20 Rdr. 1 Mk. 6 Sk.

Efter at Sognedegnen Peder Clausen havde bekendtgjort offentlig Auktion paa Aarestrup Kirkestævne, afholdt Søren Calmer denne, den 21. November 1759. Der opraabtes ialt 51 Numre. Et Par Sko

¹⁾ Han synes mærkeligt nok ikke at være begravet i Aarestrup, idet hans Død ikke findes i Kirkebogen.

med Messingspænder var det pynteligste Klenodie i Samlingen og købtes af ingen ringere end Skoleholderen i det nærliggende Haverslev for 2 Mk., og Peder Biergaard fra Aarestrup rullede hjem med en Slibesten. Kun 9 Købere figurerer paa Auktionslisten, og Enken indbød selv de 32 Numre, men Auktionen indbragte 12 Rdr. mere end Taksationen.

Jacob Jensen havde 6 Sønner og 1 Datter, hvoraf en døde i Norge, en var Underofficer, og et Par tjente paa Herregaarde¹⁾.

Efter Jacob Jensens Afgang blev Skriverbestillingen forbundet med Birkedommerhvervet. Saaledes var baade Calmer og Mads Nørager tillige Skrivere. Fra 1785 ansattes dog Nikolaj Severin Wedell som saadan.

I Birketingets Protokoller ses dog flere andre Navne, f. Eks. P. Brandstrup, S. Haac og Nielsen, ligesom den senere kendte Kammerraad og Stænderdeputerede Jens Pedersen til Ovegaard som Skolelærersøn fra Suldrup begyndte sin Løbebane som Skriversvend paa Birkekontoret i Aarestrup.

For Byen havde Birkekontoret sin store Betydning. Mange Folk indstævnedes hertil fra det hele Herred og flere af dets tilgrænsende Sogne. Hver Tirsdag Aften efter endt Kontortid var der Nyt at høre. Med de fremmede kunde Byens Haandværkere og Træskomænd gøre en Handel, og i Skoven hentedes Træ til Gaardredskaber. Paa Byens Mænd lagde Kontoret den Byrde, at de idelig stillede i Ottemandsvidne paa dette; men dette betragtedes ofte for at

¹⁾ Da Sognepræsten Fr. Schjønning et halv Hundrede Aar efter forfattede en Indberetning om Sognet, meddelte han om Kragelund, »her havde tilforn boet fornemme Folk«

være en behagelig Afveksling fra det daglige Bønderarbejde og Herregaardshoveri.

Paa Trods af alt var Birketingstiden for Aarestrup en Storhedstid, idet Byen var den mest kendte og omtalte i hele Hornum Herred.

Birketinget opløstes ved kgl. Resolution af 8. Marts 1814 og fordeltes mellem de omliggende Aars, Gislum, Hellum og Hindsted Herreder.

Uddrag af Torstedlund Tingprotokoller.

De fleste af Birketingets Justitsprotokoller eksisterer vist ikke mere. I Niels Christensens Skifte af 1720 omtales, at den gamle Protokol laa i hans Kiste. I Viborg Landsarkiv findes een for Aarene 1710—20, een for 1730—39 og en tredie fra 1804.

Den 15. April 1710 afsagdes Dom over Jens Jensen Langdal og hans Søn af samme Navn, fordi de var rømt fra Faderens ifæstehavende Gaard medtagende Heste, Vogn, Korn, Besætning, Klæder og Penge. De dømtes til »begge i Jern paa Bremerholm at arbejde i 6 Aar«.

I 1727 og 1738 ses Laurs Jensen af Ordestrup at have været Sættedommer.

Den 22. August 1730 fremstod Jørgen Pedersen af Sønderup og vidnede, at han for 3 Uger siden havde set, at Jens Andersen Smed og Jens Jensen Tambur af Haverslev var nede ved Aaen ved Gammelholm med en gammel Brede, hvor de fangede nogle Fisk og Krebs. De to Fiskere gjorde ingen Genmæle, før Poul Jensen af Boldrup paa Hr. Admiral Redtz, Nørlund, »hans« Vegne krævede Svar, hvorpaa de indstævnede forklarede, at de vilde fange »Ælbu-

ter og Grintser; men imidlertid kom der nogle Krebs for, nemlig 11 Stykker«. Krebsene, som løb i Bredden mod deres Villie, havde de givet til en af Torstedlunds Fæstere, Christen Sørensen, og det skete i Smedens Hus i Haverslev. (Krebs var vist udsat i Aaen af Redtz.) Jens Tambour nægtede at vide noget om, at der ikke maatte fiskes i Sønderup Aa, og at dette kunde være imod det høje Herskabs Villie. Begge lovede, at det ikke skulde ske mere.

Den 30. Januar 1731 behandlede en Sag mellem Jens Jensen Smed af Aarestrup og hans Tjenestekarl Michel Jensen, der ved Nattetide var udgaaet af hans Husbonds Hus og var blevet borte i 11 Dage uden Forlov. Grunden hertil var, at en Korporal, Johan von Bergen, og en Rytter, Ole Nielsen af Hr. Ritmester Utervighs Kompagni i Randers, den 8. Januar var kommen til Aarestrup. Disse lod om Aftenen Mickel Jensen kalde til sig, og da det var mørkt, fulgte han med dem ned til Laust Jensen Skreder (Sættedommer og Kromand), hvor de »snached« til ved Midnatstider. Michel lod sig da hverve til Rytter og fik 4 Mark i Hvervepenge, og om Morgenen ved Solens Opgang drog de ad Randers til, hvor Michel skulde indrulleres, og her forklarede han, at hverken hans Husbond, dennes Hustru eller hans egen Moder vidste før om Morgenen, at han havde ladet sig hverve. Jens Smed klagede endvidere over, at Michel i $5\frac{1}{2}$ Uge ikke havde kunnet gøre Tjeneste i Gaarden, fordi han ved Pinsetid blev belagt med en Haandsvaghed, hvorfor Husbonden maatte leje en Karl i hans Sted. 6. Februar faldt Dom i Sagen, hvorved Michel for Overtrædelse af Forordn. af 1702 om Tjenestefolk for $5\frac{1}{2}$ Uges Udygtighed og

11 Dages Fraværelse maatte bøde 3 Rdr. 3 Mk. 7 Sk. til sin Husbond, 1½ Rdr. for Processen og fortsætte sin Tjeneste til Mickelsdag. — Ligeledes var Tjenestekarl Frederik Jensen hos Gaardmand Peder Christensen Døgind i Torsted borttrømt 8 Dage før Jul. Han dømtes den 1. Maj 1731 som Rømningsmand, der »gribes, hvor han findes, føres til Torstedlund efter Pas« og godtgøre Peder Døgind med 2 Rdr. og Processen med 1½ Rdr., alt inden 15 Dage.

Lavst Pedersen af Aarestrup, der var i Smedelære i Sønderup, var i Foraaret 1731 bortløben, netop da Smeden skulde lave Leer til Højbjergning. Han ansaas ogsaa for Rømningsmand og skulde betale Søren Smed 3 Rdr. m. m..

Den 24. Juli s. A. indstævnedes Peder Jensen i Oplev, fordi han, »dristelig inden i hans Hus fremturer med Kroehold, og der sælger baade øl og brændevin, som er baade mod kgl. Maj. Lov og Forordn. og meddelte Privilegier«. Han dømtes til at bøde 6 Rdr., der forhøjedes til 10 Rdr. til Hospitalet i Aarestrup.

I Marts Maaned forud var der forkyndt Forbud mod Kroehold af Degnene Chr. Nielsen Nørholm, Aarestrup, Peder Olufsen Bang, Gravlev, og Casper Tøring, Sønderup, paa Kirkestævne, saa det synes, at Befolkningen i denne Tid har haft særlig Lyst til at gaa paa Kroen.

Natten mellem 6. og 7. September 1731 Kl. 12 Slet brændte Jens Christensens Gaard i Stubberup, hvorfor han og Niels Justesen i Nabogaarden samt Peder Sørensen Degn, Søren Jensen, Jens J. Hyldgaard, Jens Christensen og Anders Sørensen, alle af

Aarestrup, tilkaldtes til Birketinget den 9. Oktober, »Jens Christensen fremstod og vemodelig foregav, at da alle Folk var i Senge, optændtes i Rollingens Vestende, hvor ingen Ildsted eller Ild var, den ulykkelige Ildebrand. Han forsikrede, at der i 8 Dage ikke havde været Ild under Husets Brogkedel eller Bagerovn, ikke heller havde de haft Lys om Aftenen, da de af deres tunge Arbejde i det ønskelig tørre Vejr i samfulde 8 Dage havde haft travlt med at indavle Rug og Havre, som Gud havde givet dem, var trætte, saa var baade de, Børn og Folk falden saa hart i Søvn, at de ikke kunde høre eller fornemme Ildens Bulder i Vesterenden, før Stuedøren var i fuld Brand og de øvrige Huse var for mesten antændt. Bindehundens usædvanlige Skrigen og Tuden vækkede Manden og Pigen, og Stuen var opfyldt af Røg og Kvalme. Nøgne for de ud. Drengen løb til Naboen, og en Karl blev jaget til Aarestrup, en Fjerdingvej derfra, for at ringe med Kirkehus Kloke, men fra Gaardspladsen naaede de kun at redde Vogne og Plov ud paa Marken. I deres Alderdom var de nu tvunget til at betle, saafremt kgl. Majestæt af sær Naade ikke vilde række ham en hjælpende Haand. — Naboen Niels Justesen vandt ved Lovens Ed og oprakte Fingre, at alt var sandt. Hans eget Hus opfyldtes med Røg og Puls. De opbrød Planker og Gærder, som stod mellem Gaardene, men havde Gud ikke af Naade vendt Vinden, som var i Nordøst og straks kastet den paa Sydøst, saa havde hans egen Gaard ikke bleven reddet; thi der blev kastet mange Støcker Ild paa Hussene.« — De tililende Mænd fra Aarestrup sluttede Forhøret, efter at de tilkaldt af Kloken og Karlens jammerlige Raab »ridendis og løbendis« naaede efter Selvsyn at kunne bekræfte, at ikke

saa meget som en Løsholt af Bygningstømret stod til at redde.

Protokollen oplyser ligeledes, at den 25. Februar 1732 Kl. 9 Aften gik der Ild i Vestenden af Sønderup Præstegaard, der bestod af 20 Fag godt nyt Bygning af Egetømmer. Alt indebrændte, undtagen nogle Bøger i Præstens Studerekammer i Sydvesthjørnet, en tom Kiste og et lidet Skab med nogle ubrugte Sølvskeer. Ilden bredte sig med saadan Hast, at Præstekonen med stor Livsfare og Vanskelighed ved en Drengs Hjælp blev bjerget ud af et Vindue paa Sydsiden af Huset »snart nøgen, undtagen hendes underklæder«. Da faldt Huset ligesom Stalden, paa 12 Fag af godt firskaaren Egetømmer, og Fæhuset, 19 Fag af samme Slags, aldeles nedbrændte. Folk havde travlt med at overskylle Laden med Vand; »thi havde Ilden derudi faaet overhaand, havde der ingen Redning været, at jo den gandske Bye havde blevet nedlagt, som Gud dog naadelig afværgede«. — Præsten, Hr. Jens Pallesøn var ikke selv hjemme.

Taaleligere gik det ikke Husmand og Skomager Niels Sørensen Smed i Aarestrup, idet han meldte for Retten, at de om Natten den 28. Februar 1734 vaagnede Kl. ca. 2 ved Ildens Brand og Bragen i det tørre Tømmer. Han løb til Degnen og fik ringet. Niels Christoffer Skaarup, hans nærmeste Nabo, saa Ilden først staa oven ud af Huset. Intet var at udrette. Mandens Hustru med tre smaa umyndige Børn »stod nøgen med deres grædende Taare og havde ikke det, de kunde skjule deres Nøgenhed med eller en Mundfuld Brød at stille en Barns Hunger paa, saa som al deres Bohave og Midler samt Skomager Redskab, og en stor Del beredt og uberedt Læder, af

hvilket han skulde have nærret sig, var alt sammen lagt i Aske«.

Den 22. Juni kom Just Mortensen med en Hunulveunge, som han havde bjerget og undlivet i Suldrup Hede. Den blev hængt op i Birkets Galge, og han fik 1 Rdr.

Sr. Morten Lauritzen paa Torstedlund gjorde i 1730 Tilspørgsel og Beskyldning mod Peder Simonson af Suldrup, som var til Stede, at han havde laant ham 8 Rdr. i rede Penge for tre Aar siden, som han vilde købe Sild for og ved Handel tjene noget paa. Pengene vilde han nu have igen, ellers skulde Sagen tages til Doms om 6 Uger.

I 1730erne indstævnedes jævnligt Gaardmænd, der havde faaet for store Restancer ved Landgilde, forringet Besætningen eller havde ladet Fæstegaardens Bygninger forfalde. I saadanne Tilfælde blev alt takseret, og blev Underskudet for stort, dømtes de til at have deres Fæste forbrudt, fordi de havde »forsiddet« Gaardene. Endvidere skulde Gælden betales inden 15 Dage og i Mangel af Betalingen »da at lide paa hans Person«. I 1730 blev saaledes Peder Mouritsen i Stubberup efter foretagen Synsforretning skyldig til Herskabet 74 Rdr. 3 Mk. 3 Sk. I Dom af ³¹/₇ 1731 gik Mads Michelsen, Aarestrup, fra Gaarden med en Gæld paa 64 Rdr.

Dersom Fæstebonden ansaas for at være Bedrager, blev Dommen strengere. Saaledes dømtes Peder Jensen, Sønderholm, for en Gæld paa 191 Rdr. »at have forbrudt sit Fæste samt i fald hans Midler, hvor de ere eller findes ikke er tilstrekkelige, da at lide

paa hans Person med Arbejde og Jern i nærmeste Fæstning i 3 Aar.

I 1735 blev Peder Sørensen Degn i Bjerregaard dømt fra Gaarden for en Gæld paa 44 Rdr. Denne Dom maa dog være bleven forandret; thi han havde Gaarden indtil sin Død i 1753.

I 1734 blev 6 af Godsets Gaardfæstere i Oplev dømt fra deres Gaarde samtidig.

Undertiden forsvandt en Fæster, f. Eks. Anders Jensen af Storbinderup, fra Gaarden. Han tog saaledes det bedste Plovbæst, den bedste Ko, 9 Faar med Lam, et Panelskab med Laas, en Høle med Drag og noget Omhæng til en Seng med sig. Han naaede ikke længere end til Mariager, hvor han solgte Hesten, men opnaaede dog at blive dømt som Rømningsmand, inden man fandt ham.

Naar Husmænd ved Tærskning paa Herregaarden viste Utroskab, som da Ladefogden paa Albæk en Aften, da Christen Pedersen fra Østrup vilde gaa, opdagede, at hans Kjole- og Trøjelommer var svære af Korn, havde dette til Følge, at de mistede deres Fæste og maatte betale Processen med 1 $\frac{1}{2}$ Rdr.

I 1735 kom Ladekarlen Christen Nielsen Vendelbo til Pløjefolkene paa Albæk Mark, hvor Christen Tambur fra Oplev ogsaa pløjede. De kom i Skænderi, og Ladekarlen tog et Kobbelt fra Pløjefolkenes Vogne. Det vilde Tamburen ikke se paa; han tog det fra ham, idet han slæbte den inspicerende hen over Marken, til han slap. Slagsmaalet gav Anledning til, at Christen Jensen Tambur siden dømtes

til at betale »for Jordskud og saarmaal i hans Ansigt«, 15 Rdr. 4 Mk. 8 Sk.

Selve Birkeskriver Jacob Jensøn undgik heller ikke at staa som den anklagede paa Kontoret. Han havde pløjet et Stykke Hedejord tæt ved sit Hus ved Kragelund, men var bleven anmeldt. Ved Dommen fik han derfor Tilhold om »ikke mere sig at befatte med det stykke opbrudt jor«.

I 1737 havde man en mere ualmindelig Sag at trækkes med paa Birketinget. En Kvinde ved Navn Anne Maria Henrichsdatter var kommen til Nørholm og havde faaet Lov til at bo i Præsten, Hr. Niels Ursins Hus sammen med sin Mand Jens Laursen og 3 Børn. Hun satte imidlertid i en Haandevending hele Byen i fuldstændig Skræk og Rædsel. I Niels Kioldsens Hus havde hun tigget om Nødtørft og havde samtidig villet stjæle en Lagen og en Kniv med en lille Sølvring om. Da hun opdagedes i Gerningen, løb hun til sit Hus, men kom igen og tog en Glød, som hun stak op i Taget. Da dette meldtes Præsten, befalede han hende at forføje sig ud af Huset og Byen. Hermed var Terningen kastet. Anne Maria udraabte i Byen: »Hvis jer Husband, General Lewetzau paa Restrup, vil have noget med mig at bestille, saa skal det komme til at koste ham 100 Rdr. og mere paa Nørholm By. Nu har I eders Lyst paa mig; men I skal komme til at se Lys paa eder selv.« For at hendes Ord kunde bekræftes, stjal hun sig straks efter ind ad en Mands Bagdør og blev ved Skorstenen opdaget af Husets Kone, da hun tændte en Tobakspibe ved Gløderne. Konen fik straks fat i Manden, og ved begges forenede Anstrengelser satte den uhyggelige Skarnskvinde ud. Paa Vejen ud

af Byen truede hun med Ild og Ulykke. I Aalborg blev hun i beruset Tilstand ført i Arrest og forhørt af Magistraten. Herfra sendtes hun tilbage til Præsten i Nørholm, om det maatte behage ham at formere Aktion imod hende til Afstraffelse og andre til Afsky efter den hosheftede Forhørsattest, da Magistraten ikke kunde indlade sig videre med hende. I Retten vidnede Hr. Niels og en halv Snes af hans Sognebørn mod hende. Hr. Søren Aagesen i Nibe, Herredsfoged for Fleskum-Hørnum Herreder overdrog dernæst Sagen til Torstedlund Birketing. Her forhørte Birkedommer Morten Lauridsen hende, men her fandt han sin Overmand. Anne Maria lod ham kraftigt vide, at han ikke skulde være hendes Rettermand. Bøddelen skulde i alle Tilfælde være hendes sidste Rettermand. Det hjalp lidet, at Kroermanden i Aarestrup, alias Sættedommer Laurs Skræder ved Tingstuen, antoges som hendes Forsvarer og i sin Defension vilde, at hun satles paa fri Fod. Morten Lauridsens Dom lød paa, at dette daarlige, liderlige og skarnvorne Kvindfolk, hengiven til Ørkesløshed, Drukkenskab og Betleri, maatte hensættes i Spindehuset paa Livstid.

Niels Jensen i Foldagergaard havde en Søn, Niels Nielsen, der om Natten mellem 29. og 30. Juli 1732 havde forladt Hjemmet. Forældre, Broder og Tjenestekarl forhørtes. Det sidste, nogen havde set ham, var ved Nadveren om Aftenen, og da han gik til sit Kammer for sig selv. Hans Moder, Kirsten Nielsdatter, forklarede, at da hun om Morgenen kom ind i Kammeret, var Sengen kold, men paa Pudsen laa hans Nathue samt hans Klæder, saa han kun fik en blaarlærreds Skjorte med sig. Siden havde de ikke

hørt fra ham, om han var levende eller død, endskønt de med stor Møje og Bekostning — langt og nær — havde spurgt efter ham og eftersøgt ham baade i Søer, Moser, Kielder og Aaer, hvor de i deres forvildede store Hjertesorg kunde tænke, han i Raseri eller Vildelse kunde være henløben og være ombragt. I 14 Dage før hans Bortgang syntes han af Forældre og Søkende at have været tungsindig og at have Frygt for at komme til Folk eller have Omgang med nogen. Den 14., 21. og 28. September blev der lyst efter ham fra Prædikestolen i Aarestrup af Hr. Peder Deichmann. Paa Trods af alt dømtes han den 17. Februar 1733 som Rønningsmand og til at betale Processen med 2 Rdr.

Natten den 11. til 12. Februar 1735 blev stjaalet Sengetøj fra to Senge paa Torstedlund. 2 Rdr. udlovedes til de, som kunde give Oplysning om Tyven, og »deres Navn blive fordult«.

Kirken

er opført i romansk Tid af større og mindre tilhugede Kvadre, hvis Tal ved flygtig Tælling naar op over 1500. Skib, Kor med smuk Apsis samt Vaabenhuset mod Nord er opført paa Dobbeltsokkel, der lige som Taarnet hviler paa store ubearbejdede Kampesten, der særlig ses under Taarnet. Kirken er bygget kort før 1200 — siges der — som Afløser for Trækirken, der var bygget paa et hedensk Offersted. Taarnet stammer først fra ca. 1500. En gammel Tradition fortæller, at Jon Madsen satte Hvælvinger og lod Leret dertil opgrave i Ersted Mose, medens Sønnen Niels Jensen fik Æren af at opføre Taarnet. I Skibet findes 3 Vinduer mod Syd og 2 mod Nord.

I Koret 2 mod Syd, i Apsis et lille mod Øst, i Taarnet 1 og endelig 2 smaa — i Modsætning til de øvrige rundbuede — firkantede Vinduer i Vaabehuset, der alle har smaa i Bly indfattede Ruder. Kirken er overalt paa sine 12 Tagflader, hvoraf Taarnspiret dannes af de 4, tækket med Bly.

I et Skøde fra 1493¹⁾ ses, at Jon Viffertsen til-

Kirken set fra Syd.

skødede al Skyld og Landgilde af en Gaard i Aarestrup til Kirken.

Det er allerede tidligere meddelt, at Kirken i 1513 ejede en Endelsskov i Sognet Vest for Torstedlund. I 1549 var der samlet 12 Dannemænd paa Kirkegaarden²⁾ for at vidne om et Hus ved Torstedlund, der var blevet afbrændt kort efter, at Gaarden havde lidt samme Tort i Grevefejdens Tid af Skipper Klements Bønder.

¹⁾ Ældste danske Arkivregistraturer III.

²⁾ C. E. Secher: Prospekter af danske Herregaarde, Torstedlund.

I et Gavebrev fra 1681 fra afgaaede Kancelliraad Claus Krabbe¹⁾ til Marie Sophie Bielke, der havde haft jus patronatus til Buderup, Gravlev og Aarestrup Kirker i lang og tro Tjeneste, er Kirkernes Tiender opført:

Kirkens Tiende

af Buderup Sogn, Hartkorn	12 Tdr.	» Skp.	» Fdk.	» Alb.
- Gravlev — , —	12 —	3 —	1 —	2 ¹ / ₇ —
- Aarestrup — , —	9 —	» —	» —	» —

Ialt Hartkorn 33 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 2¹/₇ Alb.

à 25 Rdr. pr. Td. = 825 Rdr. 4 Mk. 1 Sk.

Fra samme Aar²⁾ ses Aarestrup Kirke at have modtaget Tiende af 1 hel Gaard, 28 halve, 2 Tredingsgaarde, 6 Bosteder og 1 Herregaard (Torstedlund) i Sognet. Kirketiendens Afgift var da af Rug 2¹/₃ Pund og af Byg 2 Pund. Samtidig meddeles, at Kirketienden af velbaarne Erich Juul den 16. Januar 1656 var bortfæstet til velb. Claus Krabbe til Torstedlund.

Onsdag den 2. August 1724 besøgte Biskop Søren Lintrup paa sin Visitatsrejse ogsaa Aarestrup Kirke og bemærkede³⁾, at denne Kirke var en af de allerbedste og anseeligste i Stiftet. Han fandt den i forsvarlig og velvedligeholdt Stand, aldeles uden Mangel. I Kirken var salig Gregers Krabbe, Statholder i Norge, hans Begravelse ogsaa vel vedligeholdt. Desuden fortæller han, »ved denne Kirke er et Hospital, hvori 5 nødtørflige Lemmer underholdes af samme Statholder Krabbes Legat, hvor jeg i Sognepræstens P. Deichmands og Fogdens (paa Torstedlund) Over-

¹⁾ Claus Krabbe døde 1678.

²⁾ Viborg Stiftsbog ved Søren Glud, Biskop i Viborg 1681.

³⁾ Jyske Samlinger, 3. R., II, S. 148 o. f.

værelse tilspurgte forberørte Hospitalslemmer, om de noget paa deres Underholdning manglede, og om noget imod Fundatsen, som jeg havde med, blev imod dem handlet, hvortil de alle svarede nej. Hvorfra jeg samme Dag drog ud til Gravlev Kirke — — —«

I en Beskrivelse over Kirken fra 1863 opgives dennes Størrelse. Skibet er $11\frac{3}{4}$ Al. og Koret $8\frac{3}{4}$ Al. i Vidde, og dens Længde fra Ende til anden 42 Al. indvendig. Over Skibet er 3 murede Hvælvinger og over Koret 2, alle hvilende paa murede Piller. Ydermuren er udvendig paa Koret $7\frac{3}{4}$ Al. høj og paa Skibet 8 Al. Vaabenhusets indvendige Vidde er $5\frac{1}{4}$ Al., Længde $7\frac{1}{4}$ Al. og Højde $4\frac{1}{4}$ Al. Sammes Gulv bestaar af naturlig dannede Kampesten, mens Loftet er af Brædder. Gulvet saavel i Menighedens Stole som i Præstens og Kirkesangerens er lagt med Brædder, og ellers forøvrigt alle andre Steder med Mursten med Undtagelse af nogle faa Kvadersten, som ligger i Altergulvet og en Mindesten i Korgulvet angaaende Joen Matzen, samt en lignende i Kirkegulvet angaaende Niels Joensen. — Taarnet, som tilstøder Langkirkens vestre Ende, er for største Delen opført af Mursten; der ses 4 à 5 Lag Kvadersten forneden i vestre og nordre Sider. Taarnets Højde fra Grunden til Taget udgør $24\frac{1}{2}$ Al. og indvendig Vidde paa den ene Kant $7\frac{1}{2}$ Al. og paa den anden $7\frac{1}{4}$ Al.; det har een muret Hvælving. Tidligere var der paa samme anbragt et kuppelformet Over, navnlig et Spiir, bestaaende af en større og mindre Kuppel i Form efter Budolfi Kirkes nuværende Spiir i Aalborg, hvis Tag bestod af Egespaaner, og hvorpaa var anbragt en Malmhane paa Jernstang. Spirets Højde udgjorde 18 Al.; men ved Lynild nedbrændte det i

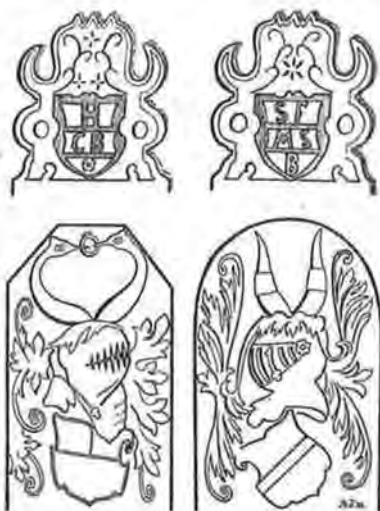
Aaret 1843¹⁾, og i Stedet for det smukke Spir, som Taarnet mistede, erholdt det et fladdannet Tag, kun 2½ Al. lodret Højde belagt med Zink, og hvorpaa var anbragt et i Zink indlagt Kors af Fyrretræ. Kirkens daværende Ejer var Hr. Holbek til Albæk. I 1863 blev saavel Zinket som alt Tømmerværket, hvilket sidste var helt gennemraadnet, nedtaget, og samme Aar erholdt Taarnet et nyt Over i Lighed med sidstnævnte, men med tæt Bræddeforskalling og Blytag; i Stedet for det gamle Trækors blev paasat et Jernkors af Vægt 18 Lispund og 4 Al. høj med følgende Indskrift: »M. W. Sass, Ejer af Albæk 1863.«

Alteret, der staar paa en ophøjet Plads i Afstand fra Muren, har en Altertavle, indfattet i forgyldt Ramme, forestillende Christi Nedtagelse af Korset og malet af N. I. Nielsen 1828. Alterklædet er af Silkefløj med et adeligt Skjoldmærke i Guldbrokade sammenstillet af Levetzau-, Rosenkrantz- og Wedelslægternes Vaaben. Paa Alteret staar 2 tunge Messinglysestager med Indskrift: Niels Joenssen til Torstedlund, Ordestrup Kircke 1564 samt hans fædrene og mødrene Vaabenmærker. Til disse anskaffede Kirkeejeren i 1862 2 Stearinlys til en Pris af 10 Rdr. I Koret haves en Stol til Præsten, behængt med Gardiner, en do. til Kirkesangeren, hvor Jesper Broch-

¹⁾ I en Skrivelse i Viborg Stifts Kiste Nr. 75 bemærkes, at Aarestrup Kirkes Taarn maa genopføres efter den indsendte Tegning og Overslag. Disse findes dog ikke, men Skrivelsen er dateret 30. Januar 1884. En anden Skrivelse af 22. Marts 1834 oplyser, at Kirkeejeren skal søges for at have omhugget og solgt et paa Kirkegaarden staaende Asketræ, hvis han ikke vil erlægge en frugtbarørende Sum for Træet.

Paa Taarnets Vestside staar Aarstallet 1798. Dette tækkedes i 1787 med Egespaan.

mands Huspostille og en Salmebog findes, 2 Bænke til Korbørnene, en jerubeslaet Blok med 2 kvarterstore Hængelaase, en Tavlepung paa Skaft, en udstoppet Brudeskammel og en Døbefont med Messingfod. I Skibet haves 13 Fruentimmerstolstader og 15 Mandfolke-do., alle med Døre og lukkede Rygstød og

Mands- og Kvindestolenes Gavle samt Vifferternes og Krabbernes Stolegavle.

Brædebeklædning langs Murene, en Prædikestol med beklædt Bagstol, hvorpaa ses adskillige udstaaende Figurer, til Dels adelige Skjoldmærker¹⁾. I Taarnet haves 5 Fruentimmerstole og 4 Mandfolke-do. uden

¹⁾ Stolestaderne stammer vist fra 1680erne. De øverste er prydet med Vifferternes og Krabbernes samt Seefelderens Vaaben. Alle de øvrige har Bjælkernes Vaaben. I Mændenes Stader er i Vaabenet udskaaet H. C. B. (Rigsadmiral Hans Chr. Bjelkes Navnetræk) og i Kvindernes S. F. M. S. B. (hans Hustrus Navnetræk).

Døre samt et Pulpitur med 7 fastheftede Bænke uden Rygstød. Alle Kirkens Stole, Bænke og Døre er malede med Perlefarve. Over Gulvet er ophængt en Lysekroner med Indskrift: Lucas Johansen Utrech, Anna Albertsdaater Anno 1708. Kirkens Klokke hænger ca. 20 Alen oppe i Taarnet og inde i samme, dog nærmest søndre Side, hvilken Klokke har følgende Indskrift:

Anno 82 loed Niels Joensen till Thorstelund mig gjøre Thill Ordestrup Kiercke loed hann mig føre udi Jesu Naffn. The Lessuende thill Kiercke the Døde thill Graffue. Hjelp Ihesus Christus i når. Gud thett saa vill haffue¹⁾.

I Vaabehuset haves en Spade til Jordpaakastelse, en Ligbaare med Aarstal 1807 og 2 Ligs kamler.

Det bemærkes, at Kirken havde en Tilbygning²⁾, et saakaldt Gravkapel, som stod i Forbindelse med sammes søndre Side og aaben ind til Kirken, og hvorunder var en Gravkælder, der gemte 20 Lig, største Delen af den Krabbeske Familie. Paa den søndre Mur var anbragt et Epitafium med forgyldte Kanter og Figurer, i hvilket var indflettet flere Tavler med Inskriptioner, angaaende saavel Gregers Krabbes som hans 1. og 2. Hustru. I Kapellet var flere Stolestader og oven over muret Hvælving. Ved Nedgangen til Gravkælderens var 2 smaa Egelemme, og ned i den gik man ad en Murstenstrappe. Ifølge Resolution fra Ministeriet, som Kirkeejeren Hr. Holbek til Albæk indhentedes, blev det nævnte Kapel nedbrudt i Aaret 1853. Det smukke Epitafium søndersplittedes ved Nedbrydelsen og Stumperne solgtes blandt andet ved

¹⁾ I. C. Nyrop; Om Danmarks Kirkeklokker ses sidste Linie at være fejl, idet der læses: Det er min Idrætt alle mine Dafv.

²⁾ Opført af Niels Jonsen i 1588.

Auktion for en Ubetydelighed¹⁾. Kisterne blev optagne og sattes i Kirken, medens Kælderens blev fordybet, hvor de saa atter blev nedsænkede ovenpaa hverandre og tilkastede med Jord. Ingen Spor af Begravelsen ses, da der er græsbevokset som andre Steder paa Kirkegaarden. Stedet søges lige ud for Kirkens Skib i sydlig Retning, hvis østre Ende viser Begravelsens østre Side. I Kapellets Gulv laa Niels Joensens Mindesten, der nu, som foran berørt, ligger i Kirkegulvet.

Saaledes meddeler Kirkesangeren Jens Larsen, der kunde glæde sig over at sidde i sin Degnestol i Koret, hvilken desværre saa vel som Præstens forlængst er lagt øde og fjernet, medens Postillen endnu pietetsfuld gemmes under Prædikestolen sammen med kasserede Alter-, Salme- og gamle Tinglysningsbøger. De to omtalte Mindesten er nu indmuret i Nordvæggen i Koret²⁾. Den ældste viser Joen Matzen i

¹⁾ I en senere Beretning fortælles, at der paa en Afsats i Kapellet laa 3 gamle Kaarder samt 2 prægtige Flag. De laa højt under Hvælvingen og kunde ses inde fra Kirken. Ligene var nedlagt i ualmindelig store Humleknopper.

I Aaret 1717 lod »Hr. Kapitain Albert Christopher Due til Tostelund dette Epitaph. renovere«.

²⁾ Væggene her saa vel som Hvælvingerne var, indtil Stenene indmuredes, dekoreret med udviskede Kalkmalerier, der stammede fra Niels Jonsens Kirkeejertid ca. 1570. Et Billede viste et Værelse med gul-rød- og grøntavlet Gulv, røde Vægge og gult Bjælkeloft. I dette opholdt sig 5 Personer, iført korte Trøjer og vide Hosere. Et andet Billede viste Korsfæstelsen, hvorpaa der ogsaa saas Rester af et Flisegulv. Et tredje forestillede en Taler paa en Prædikestol, og under denne var Spor af Tilhørere. Et fjerde dannedes af et stort Hovede omgivet af svage halvt udviskede Straaler. Et femte fremstillede en skægget Mand ved et Bord samt to andre Figurer, hvorover en Due

Rustning og hans Hustru i naturlig Størrelse omgivet af de 16 Ahners Vaaben. Under Billederne læses:

Her ligger begravnen Erlig og Velbyrdige Mand
Joens Matzen til Tostelund, som Gud kaldte Aar
efter Christi Fødtzel 1560 Then Dag Juni — —
med sin kjære Hostru Anna Krabbe, som Gud
kaldt 1564. Gud Almægtige Giv Thonnom en glæde-
lig Opstandelse. Amen.

Den anden Mindesten over deres Søn Niels Joensen Viffert er af samme Størrelse og viser hans stættelige korte Skikkelse i Modsætning til Faderen, der er lang og kantet. Stenene er overalt smukt udarbejdet. Paa sidstnævnte læses:

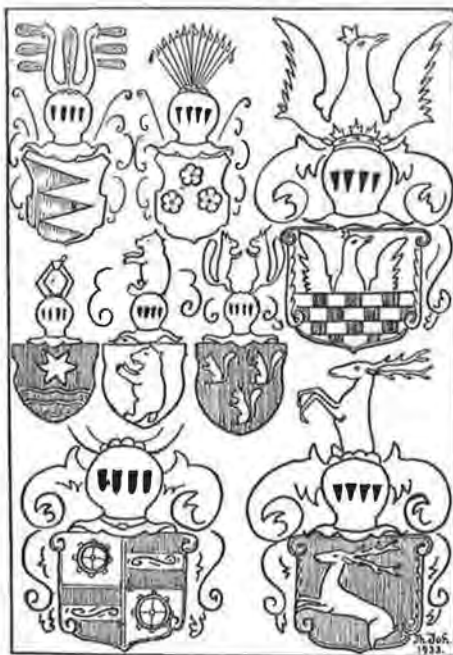
Her ligger begravnen ærlig og velbyrdige Mand
Niels Joensen til Tostelund, som blev født udi det
Aar 1532, som ærlig lefvede og Christelig Døde den
26 Dag Juni og blev begravnen her udi hans Sogne-
kircke Ørdestrup Kircke førnefte Aar d. 7. August.
Gud gifve hannem med alle Tro Christne en ærefuld
og glædelig Opstandelse.

Under Altergulvet er et tilmuret Gravkammer, hvori der staar 3 Kister.

I 1871 rykkedes Alteret lidt frem. Man fandt da midt under Alterbordet i Murværkets Overflade en 3 Tommer lang og bred Æske med Tinlaag. I denne laa en rød Silkepose med fin Syning. Posen inde-

svævede. Ribber og Buer var målet med smukke Arabesker og Ornamenter og sen Renaissancestil. I Skibet har kun været Dekorationer af tarvelig Art og plumpt malede. Sml. I. Magnus-Petersen: Kalkmalerier i danske Kirker, Side 52.

holdt to smaa rødlige Sten paa Størrelse med en lille Hasselnød, den ene temmelig bleg i Farven. Æsken laa i et firkantet udhugget Hul i en Kampesten passende til Æskens Dimensioner. Over Hullet var lagt

Nogle af de 42 Vaabenskjolde og Kisteplader.

som Dæk en tynd, flad Kampesten. Det hele blev omhyggeligt indesluttet paa samme Sted, hvor det fandtes.

Den ny Altertavle, der blev bekostet efter Provst Kr. Rasmussens Ønske, er malet af Knud Larsen og forestiller Jesu Samtale med Nikodemus.

Den gamle hænger nu paa Taarnets Vestvæg i Egeramme og her ses en talrig Samling af adelige Vaa-

ben og Kisteplader, f. Eks. for Slægterne Ulftand, Brochenhus, Egern Friis'er, Bjørn, Lykke, Daa m. fl. De omgiver en ældgammel Helgenfigur af Eg forestillende Anna med Jomfru Maria og Jesusbarnet paa Skødet. Figuren er fra ca. Aar 1400.

Medens Gregers Krabbes Epitafium sønderloges, og Stumperne solgtes, havnede et Sandstensenglehoved i Sognefogdens Aftægtshus' Vestgavl, hvor det ses endnu kalket med blaat. Hans Kisteplade hænger stadig i Taarnet med sin indprikkede Indskription:

Høy Edel aff Byrd oc blod af sinds og lyckkens gaffuer,
 Her Greggers Krabbe god til Tostelund, her haffuer
 for samlet sine Been, hand som i mange Aar
 Danmarkis Riges Raad; och med regenter Vaar.
 Statholder i Norgesland, Høffding paa Aggerhuus:
 1595 It fem Ni fire Aar, Opgick hans leffnits lius
 paa Veselosgaard den tolfift aff Jani maanet kold
 Niels Krabbe och Wivik Ulftand Vaar hans Forældre hold,
 Edlinger Weel bekiendt Som i hans Unge Dage,
 I Dyd och Herrens fryct ham flittig lod Opdrage.
 hustrue gaff Gud ham Tu, fru kelvig Ruud den fyrste.
 Med Siuff Børn i siuff aar gud Dannem monne forlyste
 Omsider aff guds forsiun fick han fru Dorthe Daa
 med hind i ti aar hand fem deilig Børn monne faa.
 Salig i Gud souf hen denne Welbyrdig helt.
 1655 der mand it Sex fem fem den tiufnd December telt
 paa Aggershusis Schlott, daa han sit lefnets tid
 sin Gud sin konge och land fattig och Riig med flie
 tredsindstiuf oc to aar oprigtig haffde tient
 har hand sit lefnets maal lycksalig her fuldent.

En anden Kisteplades Indskrift lyder: Her ligger begravet ærlig og velbyrdig Erik Krabbe, Niels Krabbes og Fru Vibeke Ulftands Søn af Torstedlund og døde 28. December paa Torstedlund Aar efter Guds Bud 1598.

En tredie: Herunder hviler og velbyrdig Fru

Vibeke Ulftand, som hedensoffvit salig udi Herrens Aar 1611 den næst Mandag efter Paaske i Aprilis Manit og hafde levit 13 Uger, da haft hun været 52 Aar gamel, og døde hun i Viborg oc blef nedersat der og siden optagen oc ført hid til Aristrup Kircke, hvor begge hendis kiere Børn Niels Krabbe og Erich Krabbe, og er dette hendes fædrene og mødrene Vabben. Gud almægiige gifve dennom med alle Tro Christne en ærefuld og glædelig Opstandelse paa dend yderste Dag.

Paa en fjerde: Herunder hviler ærlig og velbyrdig Korfitz Krabbe som var ærlig og velbyrdig Mand Gregers Krabbe til Torstedlund og ærlig og velbyrdig salig Fru Helvig Ruud til Fuglsang deris Søn, og var han fød paa Hindsgavl anno 1637 den 4de November og kaldede Gud almægtigste hannem paa Sandholt anno 1641 den 13de Marti. Gud gifve hannem en glædelig og ærefuld Opstandelse og med alle Guds børn det evige Liv og Salighed.

Over Kirkedøren ses indvendig et Relief i Gibs skænket til Kirken og udført af Billedhugger Anders Bundgaard. Motivet er: Adam og Eva ved Abels Død. Figurerne er stærkt fremspringende i Reliefet. Paa Kirkegaarden bemærkes to kostbare Mindesmærker af samme Kunstner. Det ene er af resterende Granit fra Gefions Springvandet ved Langelinie og staar over Kunstnerens Fader, Husmand Jens Christensen, født 1825 og død 1906 i Ersted¹⁾.

Paa Sydsiden af Kirkeskibet ses endnu Spor af

¹⁾ Da Billedhuggeren engang sagde til sin Fader, at han vilde sætte et Minde over hans Grav, naar han var død, svarede han: »Du kan jo sætte en gammel Navr!« Jens Christensen var nemlig Træskomand. Paa Stenen ser man da ogsaa en Navr udhugget over Navnet foruden

en Indgangsdør. Over begge Indgangsdøre gennem Vaabehuset er anbragt ensdannede Tympanon's med ophøjet Kors. Ved Vaabehusets Østside laa forhen en inskriptionsløs stor Kampesten med ophøjet Kors. Den kaldtes den gamle Sognefogedsten, idet den forhen blev flyttet fra den ene Sognefogeds Grav og til den derefter afdødes Grav. Til højre for Indgangsdøren ses en middelalderlig Gravsten med Kors paa en Bue, der skal forestille en Høj eller Golgatha. Under Korset staar indhugget et endnu ikke læst og meget utydeligt Navn. Der fortælles¹⁾, at der i Tømmerby Kirke i Han Herred skal have siddet en Sten til Minde om en hedensk Mand, Vidrik Vis. Han byggede denne Kirke, men da hans Fader laa paa Marken i en Høj, vilde han ogsaa selv begraves i en saadan. Peder Dyrskjøt (1630—1707) omtaler Stenen og siger, at der stod et Vers paa den. Sagnet fortæller endvidere, at denne Sten tog Niels Krabbe til Vesløggaard ud, og da han havde arvet Torstedlund i 1595, sørgede D. Andreas Peter Morsingbo for, at Niels Krabbe senere fik den flyttet til Torstedlund. »Men hvor den derefter blev af, ved man ikke,« siger Sagnet til sidst. Det er derfor ikke utænkeligt, at der staar Vidrik Vis paa Stenen i Aarestrup Kirkevæg.

Torstedlunds Ejere havde indtil 15. Januar 1791 haft jus vokandi til Aarestrup, Buderup og Gravlev Kirker, det vil sige Kaldsret baade til Præst og Degn, medens Buderupholm kun havde jus patronatus til Buderup og Gravlev. I ovennævnte Aar traf begge Gaardes Ejere Overenskomst om at kalde skiftevis Præsten i Juelstrup, og Buderupholms Ejer kaldte

flere andre symboliserende Prydelser, deriblandt en med Stude pløjende Bønde. Se Aarbogen 1935 S. 481.

¹⁾ E. T. Christensen: Danske Sagn, III, Nr. 10.

først, dernæst Torstedlund. Fra 1840—84 tilhørte Kirken Ejeren af Albæk, hvorefter den kom til Københavns Magistrat. I 1925 overdroges Kirken til Aarestrup Menighed, og samtidig skænkede Magistraten den smukke Lysekroner med 8 Stager til Værdi af 1000 Kr., som nu hænger i Skibet. Kronens Ins-kription er: Skænket 1925 af Københavns Magistrat, der i Aarene 1884—1925 som Patron for Grosserer Bendix Wilhelm Sass' Legat¹⁾ var Ejer af Aarestrup Kirkes Tiender. Nedenunder ses Hovedstadens tre-taarnede Vaabenmærke.

Præster.

Nr. 1. Niels Pedersen er den eneste kendte Præst i den katolske Tid og boede 1533 i Buderup Præstegaard, der sammen med denne By nedlagdes, da Buderupholm oprettedes.

Nr. 2. Christen Poulsen var Præst 1547, men døde som den først kendte Provst over Hornum Herred 1564. I 1552 tilskødede Christian III ham »vor og Kronens Gaard Juelstrup til ret Præstegaard og Residens«. Ved samme Overdragelse kom den gamle en kort Tid til at tilhøre Kronen.

Nr. 3. Christen Christensen Treberg var allerede Kapellan 1562 og døde 1582, men blev forinden afsagt med Tilhold om at holde en Kapellan, fordi hans Forhold var slet.

Nr. 4. Poul Nielsen var først Skibspræst, døde 1590 og blev begravet i Gravlev, hvor en ulæselig Gravsten ogsaa findes over Formanden. I Aalborg-
hus Jordebog 1597—98 nævnes derefter Præsten Hr.

¹⁾ Legatet var i 1884 paa 50,000 Kr. og i 1925 ca. 23,000 Kr.

Villum Pedersen, boende i Buderup Annexgaard, men maaske har han kun været Kapellan.

Nr. 5. Anders Nielsen Guldsmed ses iflg. Wiberg Præstehistorie at være død ved Aar 1600, men i et Brev til Biskop Niels Lauritsen, Viborg, af 8. Juli 1605 søger han om at faa sin Søn Poul Andersen til Kapellan, da han selv begrundet paa Alderdom og Skrøbelighed, og fordi han har mistet sin forrige Kapellan, ikke kan forestaa de tre Sogne. Sønnen havde da studeret ved Universitetet med god Fremgang i nogle Aar. Det befaledes af Kongen, at Bispnen maatte ordinere ham, hvis han efter Eksamination fandtes duelig i Levned og Lærdom.

Nr. 6. Jacob Jensen døde 1621.

Nr. 7. Iver Iversen, der var gift med Karen Trogelsdatter, døde 1648. I hans Tid var Peder Jensen Kapellan i 1645.

Nr. 8. Peder Jensen var Præst til 1651.

Nr. 9. Claus Christensen Vorde var vist fra Storvorde og blev Student fra Aalborg. Han blev gift med Formandens Enke, der overlevede ham. Han døde 1666¹⁾ og var da en velhavende Mand, hvorfor hans Enke kunde give Provsten 10 Rdr. for Ligtalen og 10 Degne fik endog 34 Rdr. for at synge over ham. Han har faaet en baade hæderlig og ærefuld Begravelse, der ikke bliver mindre, naar der berettes, at Kield Koch i Aalborg fik 8 Rdr. for Madlavning. Han havde Bøger til 21 Rdr. Værdi og 6 Karle og 2 Piger til Præstegaardens Drift. Paa denne holdt han 63 Stk. Kvæg, 92 Faar, 35 Svin samt 17 Stk. Heste. I Svenskekrigen led han meget ondt. For at beskytte Hustru og Børn lod han disse sammen med

¹⁾ Saml. Jysk Hist. og Top., 2. R., IV., S. 407 o. f.

Gaardens kosteligste Ejendele sejle over paa en lille Ø, Tanholmen, i Juelstrup Sø. Paa en gammel med særlig Omsorg bevaret Bjælke over Havedøren i Præstegaarden ses Sabelhug fra hin Tid. I denne har han indskaaret sit og Hustrus Navnetræk C. C. V. — K. T. D. 1654 samt den latinske Indskrift — *semper meliora sequuntur*, det er: den, som haaber, har det bedste i Vente.

I sine sidste Aar holdt han en »Medtjener i Ordet« Hr. Christen Therkelsen, der boede i Annex-Præstegaarden. Hans Bøger i latinske ubekendte Skrifter af dogmatisk Indhold omfattede 120 Folio. Som Claus Vorde var han en driftig Landmand og holdt Annexgaarden vel besat, hvorimod han lod en anden Gaard, som han havde i Fæste fra Verner Parsberg, Nørlund, ligge øde. Han døde i sin Gaard 1672.

Nr. 10. Jens Jacobsen Ruus blev udnævnt til Provst 1676. Han blev gift i Kolding 1672 med Karen Jakobsdatter, men før ham har Hr. Peder Vitisen vist haft Embedet en kortere Tid. Jens Ruus døde 1689. Af hans Indberetninger ses det, at han havde megen Medfølelse med sine Sognebørn.

Nr. 11. Peder Didericksen Eckhoff var født i Bergen, hvor hans Fader var Læge. Han begyndte sine Studeringer i Trondhjem. Han var gift med Formandens Datter, Dorthea Helvig Ruus, var en nidkær Præst og havde megen Kamp med Herremændene, f. Eks. i 1695 med Søren Wulff af Teglgaard om Landgilden ved Annexgaarden. Han døde 1704. I Buderup Kirke ses endnu en Mindetavle med latinsk Inskription, der sattes af hans Eftermand.

Nr. 12. Peder Jacobsen Deichmann, født i Høje Taastrup 1682 og Student fra Roskilde 1698. Han

var gift med Catrine Eckhoff, med hvem han fik 6 Sønner og 4 Døtre, der alle blev Præster og Præstekoner. Han blev Provst 1732 og døde 1733.

Nr. 13. Laurits Jacobsen Aagaard var Søn af Mølleforpagter Jacob Baltzarsen ved Aagaard i Kjettrup Sogn og født der 1702. Han var, før han blev Præst, Konrektor og Amanuensis i Aalborg, hvorfra han tidligere ogsaa var bleven Student. I Juelstrup blev han gift med Ane Deichmann, Datter i Præstegaarden. I Ægteskabet fulgte hurtigt efter hinanden 8 Sønner og 8 Døtre, af hvilke Sønnen

Nr. 14. Jacob Lauritsen Aagaard, der allerede var Kapellan et Aar før Faderen¹⁾ døde i 1758, blev Efterfølger. Samme Aar tog en anden af Sønnerne, Peder, Præsteeksamen. Til Fordel for Broderen blev Jacob forflyttet til Østbirk Aar 1761.

Nr. 15. Peder Deichmann Lauritsen Aagaard fik derefter Embedet. Han forblev ugift, var baade lærd, dygtig og formuende, hvilket hans Gravsten ved Syd-siden af Buderup Kirke ogsaa bekræfter i Indskriften:

»Herunder gemmes Støvet af velærværdige og høj-lærde Hr. Peder Deichmann Aagaard, født i Juelstrup Præstegaard 1737, kaldet til Sognepræst til Aardestrup-Buderup-Gravlev Menigheder 1761, udvalgt til Provst i Hornum Herred 1774. Var en sagtmodig, opbyggelig og omhyggelig Lærer. En paalidelig og ærlig Ven. Godtgørende mod alle. Sine Venners uforglemmelige Velgører. For en elsket Moder den kærligste Søn. For mange Søkende en trofast Fader. Stiftede kærligt et Legatum af 2200 Rdr.²⁾ til

¹⁾ Der fortælles, at han for vild paa en Sognerejse i stærkt Snefog og maatte overnatte paa Heden, hvilket havde hans Død til Følge.

²⁾ Det Aagaardske Familielegat er oprettet ved Testamente

Familiens Bedste. Død d. 6. Oktober 1790. Hans Navn være og blive velsignet, og hans Bene grønnes, der som de ligge.«

I 1790 var Johan Frederiksen Struch Kapellan og prædikede særlig i Aarestrup Kirke.

Nr. 16. Jens Bloch Aagaard, en tredie Broder, blev kaldet 4. Februar 1791. Han var Nr. 16 i Søskenflokket. Tyve Aar gl. blev han Student fra Viborg. Hans Hustru var Datter af Førpagter Mønsted paa Meilgaard i Glesborg Sogn. Iøvrigt giver hans Gravstens stemningsfulde Indskrift hans vigtigste Data:

»Til Forklarelsens blide Morgen gemmes her Støvet af velærværdige og højlærde Hr. Jens Bloch Aagaard, født i Juelstrup Præstegaard d. 12. Maj 1754. Kaldet til Sognepræst for Hornum, Hyllested og Flejsborg Menigheder i Aaret 1785, gift med Jomfru Caroline Cathrine Joachimine Margrethe Mønsted d. 18. Januar 1788. Tilflyttet som Sognepræst til Aarestrup, Buderup og Gravlev Menigheder i Aaret 1790. Han var Fader til 7 Børn, 4 Sønner og 3 Døtre, hvoraf den første allerede er gaaet foran til det bedre, kun de 6 faderløse med den dybt sørgende Moder overleve ham og begræde deres store Tab, thi han døde i Juelstrup d. 29. Juni 1803.«

Hans Grav findes ved Siden af Broderens ved Buderup Kirke.

Nr. 17. Frederik Schjønning fik Embedet 1803 og giftede sig kort Tid efter med den 40aarige Enke

af 5. Februar 1790. Legatkapitalen var i 1905 17,000 Kr., hvis Renter uddeles i livsvarige Portioner til 5 ugifte aldrende Frøkener og 2 Enker. Legatet bestyredes paa samme Tid af Klokker ved Frue Kirke i København, Kammerraad D. H. Aagaard, og Provsten for Hornum Herred. Se Max Grohshenning: Legatfamilien Aagaard.

i Kaldet, med hvem han havde 2 Sønner. Han var af norsk Slægt, men født i Vordingborg 1778. Han var en meget virksom Embedsmand, dertil formaaende og højt anset. Særlig Interesse havde han for Pastoratets Skolevæsen. Blev 1836 Ridder og Consistorialraad. 1837 forflyttedes han til St. Mortens Kirke i Randers og døde 1843.

Han var den sidste Sognepræst, der kaldedes af Ejeren til Torstedlund. Da han forlod Embedet, havde Medlemmer af en Slægt i næsten 200 Aar besørget dette. Dette var en Følge af den private Kaldsret.

Nr. 18. Carl Christian Henninger Gjerløff kaldedes derefter af Kongen 6. Jan. 1838. Han var Student fra Aalborg og blev Kandidat 1812. I 6 Aar var han Andenlærer ved Seminariet i Snedsted og dernæst Præst for Hassing og Villerslev og blev Provst 1830. Han var gift med Degnen Niels Traps Datter fra Hvidbjerg, Mette Marie Trap, og døde i Juelstrup 1851. Han var en interesseret Skolemand, mødte selv meget ofte og eksaminerede Børnene grundigt i de forskellige Fag. I sit Hjem var han meget frisindet, fri for al Pietisme, og her kunde han med Venner fejre sine Børns Konfirmationsfest, endog med Dans og Kortspil til ud paa Morgenstunden.

Lerche Jørgensen.

Nr. 19. Theodor Regius Lerche Jørgensen kaldedes 1851. I hans Tid døde d. 6. Marts 1857 Fæstersken, Sophie Sørensen, til Annexgaarden i Borup, hvorefter denne solgtes for 2700 Rdr. Derefter bestemtes det ved kgl. Resolution af 28. August 1859, at af Juelstrup og Smorup Pastoraters 6 Sogne maatte oprettes endnu et Sognekald bestaa-

ende af Aarestrup og Haverslev Sogne. Ovennævnte Købesum med Renter skulde oplægges, og naar fornødne Pengemidler kunde tilvejebringes, skulde en ny Præstegaard opføres i Aarestrup. Naar der blev Vakance i Juelstrup og Smorup, maatte den næste Sognepræst kun kaldes til to Sogne, men dog med Forpligtelse til midlertidigt at bestyre Aarestrup og Haverslev Sogne. Lerche Jørgensen blev saaledes den sidste Sognepræst for de tre Sogne. Han blev forflyttet til Langeland 1867.

Nr. 20. Hans Henrik Licht var født i Vordingborg 1814, hvor hans Fader var Tømrer. Han kaldedes 31. August 1867. Han frygtede for, at Loven om Sognebaandsløsning af 1855 skulde ødelægge Menigheden i Aarestrup, hvorfor han holdt et Møde i Skolen, hvor han bad Folk om at udtale deres Tilfredshed med den Præst, som Kongen beskikkede Sognet. Dette ønskede han, at de skulde skrive under paa. Jens Rebild skrev først; men Skovfoged Niels Jensen stemte herimod. Dette gav Anledning til, at tre af Menighedens Medlemmer Just Pedersen, Peder Pedersen og Jens Peter Bødker blev Sognets første Sognebaandsløsere, der søgte Pastor Diderich Blicher i Smorup. Senere sluttede flere sig til, og der samlede sig en lille Kreds om Søndagene for i de forskellige Hjem at læse en Prædiken, hvorefter Andagten sluttedes med Trosbekendelsen og Fadervor. Senere søgte flere af disse til Frimenigheden i Trængstrup. Pastor Licht blev 1873 forflyttet til Horne. Han var en Tid Folketingsmand for Thisted Amts 12. Kreds.

Nr. 21. Hans Rudolf Panduro var dernæst Præst fra 1873—81 og blev forflyttet til Magleby i Sjællands Stift.

Nr. 22. Georg Gottlieb Jacobsen var den sidste Juelstruppræst, der prædikede i Aarestrup Kirke. I 1883 købte Viborg Stiftsøvrighed østre Hyldgaards Jorder for en Købesum af 20,000 Kr. af Kaptajn E. Bluhme, Nørlund, hvoraf der dannedes Jordtilliggende til den ny Præstegaard paa ialt 38 Tdr. Land med Hartkorn 2 Td. 7 Skp. $\frac{3}{4}$ Alb., og i Sommeren 1884 stod den ny Præstegaard for Aarestrup-Haverslev Pastorat færdig.

Nr. 23. Ole Jensen, residerende Kapellan for Katstrup, Ørritslev og Tolstrup, kaldedes d. 12. Aug. 1884, men fik under 22. Septbr. samme Aar Tilladelse til at betragtes som ikke kaldet. I hans Sted kaldedes

Provst Kr. Rasmussen.

Nr. 24. Kristian Rasmussen d. 22. Septbr. 1884 og indsattes først 1. Søndag efter H. 3 K., da han ikke kunde forlade sit tidligere Embede paa Tunø før. Som den første Præst i de to sammenlagte Sogne samlede han den største Menighed i Kirkerne, der huskes hidindtil. Han var afholdt og delte mange Gaver ud til trængende. Allerede 1889 beskikkedes han til Provst for Fleskum-Hornum Herreder, men forflyttedes 2 Maaneder efter til Gudum-Lillevorde og derfra 1903 til St. Jakobs Kirke i København. Han var Medstifter af Aarestrup Sogns Spare- og Laanekasse.

Nr. 25. Christian Carl Paludan Koch, kaldet 24. Oktober 1889 fra tidligere Embede som Adjunkt ved Nykøbing Kathedralskole, blev 1897 forflyttet til Skelund-Visborg.

Nr. 26. Edvard Thomas Jeremias Müller, const. Sognepræst for Korsør og Taarnby, kaldedes 6. Maj

1897 og forflyttedes 1911 til Houlbjerg og derfra til Hatting i 1924. (Se hosstaaende Billede.)

Nr. 27. Johannes Sigismund Erichsen beklædte Embedet til sin Død paa Aalborg Amtssygehus den 14. Juni 1924. (Se hosstaaende Billede.)

E. Müller.

Johs. Erichsen.

A. C. Iversen.

Nr. 28. Anders Christian Iversen, Sognepræst i Vrads, kaldedes 10. September 1924. Han døde i Præstegaarden 4. September 1927. Han er den eneste Præst, som hidtil er bleven begravet paa Aarestrup Kirkegaard. (Se hosstaaende Billede.)

Nr. 29. Harald Bülow Davidsen har siden været Sognepræst.

Fra Kirkebogen 1733—1813.

Sognets Kirkebøger er ført fra 1733. Der har dog i sin Tid været en ældre. Da Biskop Søren Lintrup, Viborg, visiterede i Buderup Kirke den 1. August 1724, ønskede han at se Kirkebogen, men her til gav Præsten Peder Deichmann den Forklaring, at »den var af Børnene lidt reven, hvorfor han lod den forbedre«, og lovede at vise Biskoppen den, inden han rejste fra Herredet. Børnene har saaledes gjort deres til dens Ødelæggelse, og siden er saa vidt vides

intet berettet om den. I øvrigt er Kirkebogen fra 1733 meget smukt ført, og Skriften er efterlignet for alle 80 Aar. Sogndegnen Peder Christensen Alting skrev denne af efter Præstens, dog med Udeladelse af Faddere og Forlovere. Han sluttede denne ved sin Død i 1809. Denne Bog er siden opbevaret hos hans Slægt og ejes endnu af en Sønnesønssøn af Degnen boende i Brabrand. Den er skrevet paa Papir med Christian d. 7. Navnetræk i Vandmærke. I 1922 var den meget stærkt medtaget, da den vist aldrig har været indbundet. I mange Aar laa den hos en Kone Bodil Krabsen i Ersted oven paa et Skab sammen med en Bibel og en anden Bog.

Efterfølgende Tal, der er uddraget efter sidstnævnte Bog, giver et Overblik af Fødte, Døde og Ægteviede i Sognet i 1700erne.

I 10-Aaret	Fødte Dreng	Fødte Piger	D ø d e			Ægte- viede Par
			Børn un- der 10 Aar	Barsel- kvinder	Ialt	
1733—42.....	56	46	29	7	89	36
1743 - 52.....	52	51	20	5	81	27
1753—62.....	90	58	41	11	119	50
1763—72.....	56	58	50	5	123	31
1773—82.....	59	48	66	4	128	33
1783—92.....	55	51	36	10	105	39
1793—1802....	48	56	36	5	83	24
1803—12.....	52	42	29	5	95	30
Ialt i 80 Aar	468	410	307	52	823	270

Det bemærkes, at Tallene for fødte Dreng og Piger ikke kan opgøres helt nøjagtigt, idet spæde Børn, der døde straks efter Fødslen, kun kaldes »et Barn«. Ligeledes er Rubriken for Barselkvinder i flere Tilfælde vanskelig at afgøre.

Af de døde naaede 8 Mænd og 27 Kvinder Alderen 80—85 Aar
 » » » » 7 » » 13 » » » 85—90 »

Over 90 Aar naaede:

1743	døde Karen Pallesdatter af Torsted	92	Aar gl.
1747	— Hans Baum, Torstedlund	97	—
1748	— Kirsten Dalum af Ersted	93	—
1767	— Michel Christensen af Aarestrup	95	—
1773	— Maren Sørensdatter af Aarestrup	100	—
1782	— Jens Christensen Hyldgaard	92	—
1786	— Krab Skreders Enke i Hospitalet	91	—
1800	— Søren Nielsen Foldager	90	—
1805	— Kirsten, Peder Espersens Enke af Ersted	94	—

Fra 18. December 1760 ses det, at der begravedes 6 Personer paa samme Dag og den følgende 1. Januar 4 Personer.

Fra 1808 meddeles: »Den vanvittige Dverg Karen Nielsdatter af Torsted som savnit og forgæves eftersøgt siden d. 1. Januari, da hun i Ærinde for sin Moder skulde gaa til Nysum d. 18. Marts blev funden død næppe faa Bøsseskud fra Torsted, som hun træt af Gangen og formedelst det stærke Snefog, der imidlertid var paakommen, ventelig ej har kunnet seet eller naaet. Hun nød Understøttelse af Sognedistriktet og siden af Hospitalet i Aarestrup, men blev af Mangel paa Forstandens Gave hverken konfirmeret eller deelagtig i den hellige Nadver. 34 Aar 5 Mdr.«

En anden Ulykke skete 1804, idet »Maren Andersdatter af Sønderholm tienendes hos Niels Dahls, Husmd. i Aarestrup, qvalt i et væltet Lynglæs. 47 Aar.«

Degne og Lærere¹⁾.

Mens Jens Christensen i Svenstrup var Herredsfoged for Hornum Herred, vidnede, d. 20. Oktober

¹⁾ Se Aarbogen 1923, S. 370—383: Af Aarestrup Skoles Historie.

1600, 8 Danemænd paa dette Herredsting tilligemed ca. 20 Mand fra Aarestrup med Helgenseed og oprakte Fingre, at det »thennem« var vitterligt i Guds Sandhed, at ved 18 eller 19 Aar siden forgangen, da

Aarestrup Skole i 1902, da Jordlodden endnu hørte til.
Lærerfamilien og Kirkeværge N. Krogh i Forgrunden.

lod Salig Niels Joensen til Torstedlund bygge det Hus i Ordestrup, som Srr. Jensen Degen nu »udij buer« og bekoster selv dertil baade Tømmer, Ler og Tag, og hvis andet, der skulde til samme Hus, og ingen anden ydermere, og ydermere vandt for^{ne} Mænd, at det er dennem vitterlig, at for^{ne} Søren Jensen Degen, som nu buer i same Huss, er møget i Torstedlund at arbejde, og gjøre af hans Huss stundomstider 8

Dage til Hove stundomstid meere og stundomstiden mindre. Blev beviest her i Dag med Christen Ibsen i Orestrup og Niels Christensen ibm, at de stævnedede alle paaskrevne Mænd til deres Hus og Bopæl den 3^{die} Dag, at saa hertil Tinget i Dag er gangen og Indsiglerne her neden under er trykt. Datum ut supra.

Skrivelsen er undertrykt med 4 ødelagte Vokssegl.

Da Aarestrup fik sin første Skole i Fundats af $11\frac{1}{2}$ 1648 skal *Clemen Søffrensen* ifølge Traditionen allerede have været Degn i 11 Aar. I en Matrikul fra 1664 nævnes hans Navn samt »han svarer af sit Huus intet«. — Endnu ved Folk at fortælle om ham, at han havde en hvid Hest, som ofte fik Lov at græsse uden for Huset paa Kirkegaarden. En Lørdag Aften havde Degnen været ude at spille Kort, hvad han var forfalden til. Samme Dag blev en Grav gravet; thi Præsten fra Juelstrup vilde helst have Begravelse om Søndagen efter Gudstjenesten for at undgaa en ekstra Rejse. Da Klemmen ud paa Natten kom hjem, vilde han have Hesten ind; men han kunde ikke se den. Han kaldte da paa den, og den vrinskede fra Graven, hvori den var falden. Da svor Degnen, at han ved »alle Helgener ikke vilde spille Kort mere«. Manden, der fortalte Historien, mente, at Degnen var fra den katolske Tid.

Søwren Pedersen nævnes i 1682 og 1690. Hans Søn Peder fik Vestre Bjerregaard, hvor der opvoksede en talrig Slægt med Tilnavnet Degn, der dog i Løbet af 3—4 Generationer erstattedes af Kendingsnavnet Bjerregaard. I 7 Generationer har denne Døgn's Efterkommere besøgt Skolen. Hans Datter Lisbeth blev gift med den næste Degn,

Christen Nielsen Nørholm (fra 1719—1755). Han var foruden Degn tillige Kleinsmed, og da Fr. Chr.

Lewetzau, ifølge Chr. 6. Skolelov, i 1741 byggede ny Skoler i Sønderup, Giver, Suldrup og Gravlev udførte Chr. Nørholm alt Smedearbejde til disse Skoler for 2 Rdr. 3 Mk. 13 Sk. for hver, hvorfor han »Tachnemeligen qwitterede«. I 1752 solgte han ca. 70 Aar gl. hele sit Kleinsmedeværktøj til sin Sognepræst Lauritz Aagaard i Juelstrup. Da han døde 85 Aar gl. i April 1768, lovede Degnen i Sønderup, Albert Christopher Lytchen, i Sommerferien at rejse til København for at meddele det til hans Børnebørn der. Hans Datter Cidzel var allerede forlængst gift med hans Efterfølger i Embedet,

Peder Clausen (1755—1784), der blev Enkemand ved hendes Død i Foraaret 1766; men han giftede sig atter i September samme Aar med Else Marie Lytchen af Sønderup.

Peder Christensen Alting (1784—1808) var allerede Skoleholder i Støvring i 1768, da hans Hustru Else Pedersdatter døde fra tre Børn. Deres Bo var velsitueret efter en Skoleholders Forhold. Han giftede sig atter med Maren Andersdatter, hvis Datter Maren blev gift med Degnen,

Niels Larsen Krabsen (1810—1836), om hvem der siges, at »han var en gammel reel Mand og en dygtig Landmand«. Han var Husmandssøn fra Aarestrup. Ved en Visitats i 1833 erindredes han om at føre »Protokollerne med den Pyntelighed tilligemed Tydelighed, hvormed slige Embedsbøger bør føres«. Hertil maa dog bemærkes, at hans Protokoller ser helt anstændige ud. Med Nøjagtighed opførte han hver Dag hvilke Børn, der manglede, f. Eks. Nr. 1, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 12 o. s. v. — jævnlige 21 til 25 Elever af 31 i en Klasse. I hans Søn,

Lars Peter Krabsens (1836—1853)¹⁾ Tid var Skolegangen ikke meget bedre. Han forfaldt som saa mange Degne i hans Tid til Drik. Ved hans sidste Provstevisitats noterede Provsten om Børnene, at æld-

Lærer Jens Larsen (1853—76), Hustru og Datter.

ste Klasse ikke var saa langt fremme som yngste Klasse burde være. Han afgik derefter med Pension.

¹⁾ Da man i 1842 byggede en ny Skole uden for Kirkegaardsdiget, fik et nygift Par, Christen Ræbild og Hustru Lov at bo i Resterne af den ældgamle Degnehølig. En Nat vaagnede de ved en forunderlig Rumlen og Snurren paa Loftet, der ikke syntes at skulle ophøre. Da der ved Skolen og Kirken var adskilligt Spøgeri, turde Manden ikke gaa op for at se, hvad det var.

Jens Larsen (1853—1876) var dygtig og nidkær, og Skolevæsenet kom i god Gænge i hans Tid. Medens Krabsen'ernes Gravsted, kun 10 Alen Vest for Skolestættten, forlængst er inddraget, ses endnu sidstnævntes uden for Kirkedøren, hvortil gamle taknemlige Elever helt op til vor Tid har pyntet med Blomster og Kranse.

Carl Hjorth (1876—88) var Husmandssøn fra Jerslev, hvor Pastor Jansen tilskyndede ham til at tage Lærereksamen. Han blev gift med Præstens Datter, Anne Margrethe Jansen, død 1884. Først var han Lærer ved Askov Højskole, inden han i 1872 blev Andenlærer i Aarestrup. Han syslede med litterære Arbejder og udgav en Sangbog og arbejdede for Skyttesagen. Forflyttedes i 1888 til Ledøje, hvor han døde 1892.

Christian Helmod Flyger (1888—1900) var født i Bakkegaard i Nr. Tranders Sogn 1863 og var Lærer i Gunderup Sogn og Hasseris, før han kom til Aarestrup som Førstelærer. 1900 Lærer ved Poul Paghsgades Skole og 1911 ved Ryesgades Skole i Aalborg.

Åxel Jensen (1900—1906) er nu Førstelærer i Kvandløse og landskendt som Formand for Danmarks Lærerforening.

Fr. Frederiksen (1906—1912), Søn af Gaardejer A. Frederiksen, Nørholm, er nu Sognepræst for Kegnæs Menighed paa Als.

Niels Vilsen (1912—1914) er nu Førstelærer i Ellidshøj.

Lyden fortsatte ud paa den lyse Morgenstund, da Christen dristede sig op paa Loftet. Aarsagen til Spektaklet var den gamle Degneenkes, Maren Christensdatter Altings Rok, der endnu ikke var taget ned, og som Vinden gennem Vestlemmen bestandig spandt paa.

Th. Johansen, 1914.

Indtil 1901 drev Lærerne ved Aarestrup Skole den Lod, som nu ejes af Husmand og Landpostbud Oluf Qvist. Til Skolen hørte ogsaa en Hedelod paa ca. 8 Tdr. Land, der blev beplantet og nu kaldes Skoleplantagen.

Den gamle Andenlærerbolig, der havde været benyttet i 56 Aar, afløstes af en ny Aar 1926. Af den lange Række af Andenlærere skal kun nævnes Christen Peter Jacobsen, der havde Embedet i en halv Snes Aar. Han var Skolelærersøn fra Bislev og døde som Husmand i Torsted 1920, 73 Aar gammel.

Hospitalet.

Gregers Krabbe, Sgr. de Tostelund,
efter Hofmanns Foundationer.

Det nuværende Hospital er opført af Kommandør E. Bluhme, Nørlund, paa den gamle Bygnings Plads Syd for Kirken i Aaret 1886. Her har der i næsten 300 Aar boet gamle Koner fra Torstedlund Gods.

Hospitalsfundatsen af 20. August 1637 er som tidligere nævnt stiftet af Gregers Krabbe til Torstedlund med samt hans velbyrdige Frue, Helvig Rud til Fuglsang. Her skulde 5 fattige, skrøbelige, »vedtørvende« Fruentimmer have Trøst, Husværelse og timeligt Ophold, hvilket skulde ydes af 7 af Byens Gaardes Landgilde og Herligheder. Nr. 5 af Kvindepersonerne skulde være saa

stærk, »at hun kan røgte og vare de andre, koge og forskaffe dem deres Mad og Nødtørft udi rette Tid og holde smukt renligt derinde«. Nyderne maatte ikke være Ægtefolk; men for at optages maatte de have et godt Rygte. Naar dette skete, maatte de føre et gudeligt, ærligt, stille og roligt Levned. Kvinder fra Sognet antoges først og derefter fra den øvrige Del af Torstedlunds Stavn.

Den samlede Landgilde af Gaardene skulde forskaffe Mad og Drikke, Klæder og Sko til Hospitalet for bestandig i efterfølgende Kvantum:

5 Skp. Rugmel om Maaneden til Brød.

3 Tdr. Øl og 1 Fkr. Humle og noget Malurt. Øllet skulde brygges efter Forholdet 2 Td. godt Bygmalt = 8 Td. Øl.

1 Skp. Mel til Grød.

$\frac{1}{2}$ Skp. Byggryn og 1 Fkr. Gryn til Kaal.

$\frac{1}{2}$ Fkr. spansk Salt.

5 Bismemark Smør.

1 To Skillingspotte med Fedt eller 2 Bismemark.

2 Vøll Sild, som ikke er for smaa.

Grosejer 2, 1 Otting Lamkroppe.

16 Stk. Groffenbrad (Oxekød) regnet 16 Stk. af et Nød eller Flesk i Stedet for Oksekød. — Alt pr. Maaned.

50 Lys om Aaret å 1 Skilling pr. Stk.

1 Stykke Nødkød hver Juleaften og Dag — regnet af Nødden 16 Stk.

2 Høns Nytaarsaften.

Fersk Kød af Nød til hver Paaske.

1 Lam til Pinsedag.

1 fed Gaas stegt til Mortensdag.

Endvidere skulde hver Kone aarlig have 2 skøre og 1 sød Ost om Aaret og 6 Potter sur Mælk om

Ugen. I Hospitalets Have skulde dyrkes Kaal og Malurt til fornøden Brug, og slog de ikke til, maatte disse Urter skaffes fra Torstedlunds Have.

Hver Kone skulde til Klæder aarlig have 8 Alen Vadmel, 1 Par Sko, 6 Al. Blaargarnslærred, 1 Al. Hørgarnslærred og ialt 80 Læs Tørv til fælles Brug. Desuden forskaffedes nødtørfte Sengeklæder, Kedel, Gryder, Potter, Træfæde og Tallerkener samt 2 Blaargarns Duge om Aaret.

Stedets Sognepræst skulde have god Inspektion, at alt leveredes uden Afkortning og desuden skulde Provst og Biskop og deres Efterkommere ved deres Visitatser føre et kristeligt og tilbørligt Opsyn med Hospitalet.

I langt over 200 Aar foretoges vist intet i disse Forhold, som Bondevennen Gregers Krabbe offervilligt gav sine Tjeneres Enker til Bedste. De gamle Benævnelser, Grosejer, Groffenbrad og Nød gav ikke Anledning til Uoverensstemmelser, før nyere Betegnelser vandt Indpas i Samfundet. Efter at Bøndergodset bortsolgtes fra Torstedlund og Nørlund i Aarene efter 1830, kunde imidlertid de saakaldte syv Hospitalsgaarde vanskeligt afhændes til Fæsternes Selveje. En stor Svaghed fik Fundatsen efterhaanden deri, at Datiden hverken benyttede Kaffe, The, Sukker, Ris, Sago eller lignende Fødemidler, og da disse allerede i forrige Aarhundrede benyttedes almindeligt i samtlige Samfundslag, savnedes de i Hospitalet. Allerede i 1840 forsøgte man fra Godsets Side Forandring i Ydelserne, men først da Kommandør E. Bluhme i 1868 som Svigersøn af Kammerherre A. Th. Schütte havde arvet Godset, blev han og Sognepræsten for Aarestrup Sogn H. H. Licht enig om at udfærdige en fremtidig Udredelse af Hospitalsyd-

serne. Samme affødte en meget vidtløftig Sag. I Dusinvis af Skrivelser veksledes mellem Hospitalsbestyreren, Sognepræsten, Provsten, Biskoppen, Herredsfogden, Justits- og Indenrigsministeriet. Allerede i Kammerherre Schüttes Tid havde en Højesteretsdom af 8. Oktober 1866 afgivet den Kendelse, at Gregers Krabbes Fundats af 1637 skulde staa ved Magt i Ord og Punkter. Paa den fremtidige Overenskomst om Ydelserne ansøgte om selve H. M. Kong Christian d. 9.s Approbation, og heri naaede man ligeledes at faa salig Gregers Krabbes velmente Grundlag stadfæstet under kongeligt Segl.

Imidlertid lykkedes det Godsejer E. Bluhme at faa Sikkerheden for Hospitalsydelseerne flyttet fra de 7 Fæstegaarde til Torstedlund Hovedgaard, der saaledes siden 1868 har svaret for denne Garanti. Efterhaanden solgtes Hospitalsgaardene¹⁾, den sidste, Stensgaard i Aarestrup, afhændedes i 1911.

Den ny Ydelsesoverenskomst fra 1868 kom i høj Grad til at ligne den fra 1637. 10 Skp. Rugmel, 12 Skp. Malt, 1 ⊗ Humle, $3\frac{1}{2}$ Skp. Bygmeel, 1 Fkr. spansk Salt, 5 ⊗ Smør, 2 ⊗ Fedt, 2 Ottinger salt Sild, 2 L ⊗ tør Fisk alt sammen hveranden Maaned. Endvidere 24 Lammekroppe i Oktober Maaned i Stedet for Grosejer, Groffenbrad og Sekstendedeles Nødkød 2 L ⊗ Oxekød eller $1\frac{1}{3}$ L ⊗ Flæsk hver 2 Maaneder, 10 ⊗ Lys i Oktober Maaned, 1 L ⊗ Oxekød til Jul, 2 Høns til Nytaar, $\frac{1}{2}$ L ⊗ Oxekød til Paaske, 1 Lam til Pinse, 1 Gaas til Mortensdag, 40 ⊗ skummet Mælks Ost om Efteraaret samt 20 ⊗ sød Mælks

¹⁾ Mændene i Gaardene var i 1869: Jens Nielsen Krogh, Lars Christensen Rebild, Anders Chr. Overvad, Christen Danielsen, Laurs Jensen Hyldgaard, Søren Christensen Smed og Henrik Mikkelsen.

Ost. — Om Efteraaret: 40 Al. Vadmæl eller Hvergarn, 5 Par Skø, 30 Al. Blaarlærred, 5 Al. Hørlærred, 30,000 Stk. Tørv og 2 eller 3 Blaargarnsduge à 9 Mark pr. Stk. tilligemed Vedligeholdelse af Kedel, Gryder, Potter, Træfade og Tallerkener, Bygning og Kaalhave.

Den daværende Hospitalsbygning var ældgammel og skildres i en Skrivelse fra 1885 som en Hytte af meget tarvelig Konstruktion paa 5—6 Fag indrettet som almindelige Husmandsboliger paa Landet. Den var tækket med røde Tagsten paa Bindingsværksmure, der dog var hvidkalkede over det hele. Det røde Tag gav ogsaa forhen Husets Beboere Navnet »Rødkwonnerne«; men efterhaanden som Tagstenene blev graa forsvandt dette Navn. I Østenden var en stenspikket Gang med Indgangsdør til Opholdsstuen, der opfyldte de to Trediedele af hele Huset. Herinde stod langs Vestvæggen, hvori ingen Vinduer fandtes, 4 Senge med Enden op mod hinanden og mod Nordvæggen den 5. Seng. Nod Syd var 2 Vinduer og mod Nord 1. Iøvrigt bestod det øvrige tarvelige Møblement af nogle smaa Borde ved Sengene og smaa Skabe eller en Kommode her og der, hvor der var Plads, ligesom en Rok eller to benyttedes af de, der endnu kunde spinde. Intet Under, at der af og til kunde opstaa Uenighed blandt 5 saaledes sammenstuede Kvindepersoner, og Stemningen kunde endog blive saa høj, at Præst, Sognefoged og Sogneraadsformand maatte møde for højtideligt at oplæse en Skrivelse, hvorved det uroligste Element udsattes af Hospitalet til en bestemt Tid, begrundet med, at vedkommende ikke i nogen Maade havde fulgt Fundatsens Bestemmelse om at føre et gudeligt, roligt og stille Liv. Da der i 1885 klagedes over den brøst-

fældige Bygning, opførtes Aaret efter et nyt grundmuret Hus med to rummelige Værelser i Stedet for eet. Paa Østgavlen ses Indskriften i store Jernbogstaver: Gienopført af E. & L. Bluhme, 1886.«

Efter at Alderdomsunderstøttelsesloven af 9. April 1891 var traadt i Kraft, begyndte flere at holde sig tilbage med Ansøgning om ledige Pladser i Hospitalet. Dog var dette besat med 4—5 Pladser helt op i vort Aarhundrede. Understøttelsen ydedes før Aar 1900 til dels ogsaa ved et mindre Pengeløb, men ellers

Hospitalet.

var disse saa rigelige i Naturalier, efter hvad der almindeligt sagdes i Byen, at de kunde forslaa til 6 eller 7 Medlemmer, og Overskudet benyttedes da til at hjælpe paarørende uden for Hospitalet. Naar en Flok Snekastere om Vinteren kom forbi Hospitalet, trakteredes de ofte med Hospitalsøl af de gamle Koner, og dette ansaas for at være det bedste, der bryggedes i Byen.

I de sidste 20 Aar har der kun været 2 Kvinder i Hospitalet, hvoraf den ene endnu har den gamle Værdighed at benævnes Forstanderinde. Paa Trods af, at Fundatsen udtaler, at ingen Ydelser maa om-

sættes i Penge, er dette dog nu af praktiske Grunde fuldstændig Tilfældet. Ydelsen til hver er for Tiden 400 Kr., fri Bolig og Brændsel, saa nu kan de gamle selv købe deres Kaffe, The og Chokolade.

Ca. 50 m Nordøst for i Engen ses endnu den kampestenssatte Hospitalsbrønd. Der hentede Konerne Vand indtil for faa Aar siden. Den gamle Kone kom med sin Spand, og naar hun satte sig paa Knæ, kunde hun naa at faa Spanden fyldt.

Veteraner.

Nedennævnte Personer fra Aarestrup Sogn skal, efter hvad der fortælles af Folk, have været indkaldt i 1807—14, 1848—50 og i 1864. De anføres saaledes uden at være sammenlignet med Lægdsrullerne.

1807—14.

Christen Salmonsens, der blev Gaardfæster i Tvedehøj, var sammen med Christen Hornum fra Suldrup indkaldt i Krigen med Englænderne. Som saadanne kom de endog-saa helt over til Bornholm, hvor de gjorde Haandværkerarbejde.

Jakob Christensen Randers fra Torsted var i Holsten i 7 Aar i Napoleonkrigenes Tid. Da han kom hjem, gik hans Slægtninge paa Marken og høstede. Han gik hen til dem; men ingen kunde kende ham, thi han havde faaet Fuldskæg.

1848—50.

Gaardfæster Jens Nielsen Krogh var Infanterist, blev Korporal og senere udnævnt til Sergent. Hans gule og røde Sabelkvaster fra Krigens Tid gemmes endnu.

Husfæster Niels Christian Boier, Infanterist, boede i det Hus, der blev nedbrudt for at give Plads til Brugsforeningen.

Husmand Niels Pedersen Rebild (Boier), Infanterist.

Husmand Jens Christensen, Ersted, Infanterist. Han var en ypperlig Fortæller, men hans mange Historier blegner ved Sammenligning med en Sang paa 500 Vers, som

han kunde. Engang sang han den for Lærer Hjorth, og kun et af Versene havde han glemt, men en Tid efter gik Skolelæreren atter ned til ham, og da var han kommen paa det igen. Han var Fader til Billedhugger A. Bundgaard.

Gaardejer Christen Østergaard, Ersted, Infanterist.

Husmand Poul Justesen, Ersted, Infanterist, boede i det Hus Øst for Viergaard, hvoraf Muren endnu staar tilbage.

Gaardejer Niels Jensen, Ersted, Infanterist, døde 1916, 88 Aar gl.

Ungkarl Jens Nielsen (Mortensen), barnefødt i Viergaard i Ersted, faldt den 25. Juli 1850 i Slaget ved Isted.

Husmand Ole Graver, Infanterist, blev saaret og gik paa Krykke Resten af sit Liv. Han fik Invalidepension.

Gaardejer Lars Rebild af Damgaard var vist Konstabel.

Husmand Jens Chr. Nielsen (Snor), Infanterist, boede ved Skovly. Han blev saaret af en Kugle, der gik gennem hans Side. Han fik Invalidepension.

Husmand Mads Chr. Madsen var født i Hjeds, men kom umiddelbart efter Krigen her til Byen.

Gaardejer Knud Olesen, Foldagergaard, var født i Mjels.

Ungkarl Jens Jensen fra østre Hyldgaard var indkaldt i 4 Aar og deltog i Slagene ved Isted, Slesvig og Fredericia. Hjemkommen giftede han sig og bosatte sig i Sønderup.

1864.

Husmand Peder Jensen (Krænsen) var Dragon. I et Slag, hvor han var med, blev en Obersts Hest skudt under ham. Peder var netop paa det Sted, hvorfor Obersten vilde have hans Hest, men Peder sporede den og forsvandt skyndsomst.

Gaardmand Christen Olesen, Holmskovgaard, Dragon, var Ordonnans for en Militærlæge.

Husmand Jens Graver var Søn af Veteranen Ole Graver og var Trainkonstabel.

Kristen Randers, Torsted, Infanterist.

Søren Vestergaard, Torsted, Gardist.

Husmand Peter Sørensen Bødker, Infanterist, blev indkaldt og sendt til Hæren uden at faa Uniform, hvorfor han en Tid maatte gaa i sine egne Klæder. Død 1919, 83 Aar gl.

Boelsmand Just Pedersen, Foldager, var Infanterist ligesom hans Broder Peder Pedersen (Snedker), der senere boede i Sognets vestligste Hus.

Husejer Jens Chr. Jensen, Torsted, Infanterist. Han blev Dannebrogsmænd, kort før han døde i 1927, 87 Aar gl.

Husmand Søren Viborg, Infanterist. Han blev saaret, hvorfor hans venstre Arm var helt visnen. Han fik Invalidpension.

Kristian Sjællænder (kaldet Gryden, hvilket Navn han havde givet sig selv) var Infanterist.

Skrædder Peder Rebild og hans Broder Niels Rebild var begge Infanterister.

Husmand Hans Pedersen Boier, Konstabel. Ved Sønderborg Bro saa han under et Bombardement en Befalingsmand falde, da han var i Færd med at trække en Baad i Land.

Gaardmand Thomas Christensen, Infanterist.

Husmand Peder Bjerregaard, Infanterist.

Snedker Jakob Hansen fik Brystsyege under Krigen og blev kasseret.

Tjenestekarl Niels Munkholm, Infanterist.

Tjenestekarl Frederik Christensen (Rørbæk) i Stubberup blev saaret i Brystet og døde senere i Gravlev Fatighus.

Maaske var der flere med. Den ældste af dem var Niels Pedersen Rebild (Boier) der døde 1922, 93 Aar gl. Da man den 9. Juli 1920 indviede en Genforeningssten ved Bydammen, var han den eneste Veteran, der kunde være med til Festen, og fik som saadan Hvervet at afsløre Stenen. Han fremsagde da med stor Begejstring staaende foran Stenen en Sang, som, fortalte han, Frederik VII havde lært Soldaterne.

Da Rygtet kom, at Rensborg Slaver var udbrudt, sammenkaldte Sognefoged Søren Rebild i Enggaard Folket, og man fik travlt med at skaffe Vaaben. En Del Bøsser havde man, idet mange var Jægere, hvilken Skik holdt sig langt op i Tiden, da mange Hjorte ofte søgte ud fra Skoven, inden Vildthegnet sattes. Uheldigvis var der i dette Aar ingen Smed i Byen, men Foldagersmeden, der boede i nuværende Christoffer Nielsens Ejendom, fik travlt. Folkene

var samlet en Dag og en Nat og sendte ridende Stafet mod Syd; men ud paa Morgenstunden blev de kede af Vagten og drog hver til sit.

Ogsaa i 1864 kom der Bevægelse i Byen, da man hørte om de fremrykkende Prøjsere. Sognefogden fik indrettet en Vagt i Laurs Hyldgaards Storstue, hvor en halv Snes stærke Karle og Mænd sad bevæbnet med Haglbøsser og Slavelanser og holdt Pinen ud i flere Dage; men da Fjenden rykkede ind, var de borte.

I Aarestrup Skoles Dagbog har Lærer Jens Larsen indført: Den 7. Juli 1864 var der Udskrivning i Skolen til den fjendtlige Armé (Magasinet i Hobro).

Den 14. Juli var der Udskrivning i Skolen af Naturalier til den fjendtlige Armé.

Den 16. Juli forstyrrede Fjenden Skolen, og Børnene vendte tilbage til Hjemmet.

Den 20. Juli fik Børnene Hjemlov paa Grund af Prøjsernes Indmarsch i Byen.

I det hele taget opførte Fjendens Soldater sig meget fredeligt. Som i andre Egne gemte Folk deres kæreste Ting, og de bedste Heste skjultes i de kratbevoksede Skidenenge. Selv da man fik Ordre til at møde ved Nørlund med disse til Taksation for Kørsel af Proviant, holdt flere sig tilbage, da man troede, at Dyrene, hvis de blev udtaget, aldrig mere vilde komme tilbage, ligesom man heller ikke troede paa den lovede Erstatning i Penge. Laurs Hyldgaaads to dejlige Vallakker, Byens bedste Heste, blev snart opdaget og taget, og Anders Eriksen Bjerregaards gamle Spænd paa 42 Aar tilsammen udgjorde Yderpunkterne paa alle udskrevne Dyr.

Henrik Mikkelsen i Tvedehøj og Karlen Stig Hansen med det gamle Spænd mødte i Aalborg, hvor der fra Fle-skum og Hornum Herred samledes ca. 120 Vogne. Her blev de sat til at køre 60 Praumme, som Prøjserne havde taget ved Limfjorden, Syd paa til Kolding. Andre 60 Vogne fulgte efter med Proviant. Det var en uendelig Kæde af Fartøjer, der rullede ud ad den ca. 1856 gode anlagte Hobrovej. I hver Pram sad en prøjsisk Gardist ved Siden af Kusken. Heri var ogsaa Hø til Hestene; men iøvrigt ledsagedes hele Eskorten af 1. Bataillon af Elizabeths-Garden. Da Stig Hansen, der kørte som Nr. 11, kom ned i Lindborgaadalen

gled Fartøjet, trods de gamle Bæsters sindige Træk, pludselig af Undervogven; men øjeblikkelig var 11 Gardister samlet og i en Fart stod Sejleren over Broen over Aæn. Flere Vogne var dog kørt forbi, men Gardisten piskede paa de arme udasede Trækdyr, der ikke kunde vinde frem paa Plads Nr. 11, begrundet paa den lange Bakke ind i Rold Skov ved Skillingbro. Først ved Rold Kro var de paa Plads. Ved Vebbestrup standsedes henad Aften, og her slog man Toppen af en Havremærk for at benytte det til Kraftfoder til Hestene. Henrik Mikkelsen længtes hjem og bad da Stig Hansen se til hans Heste om Natten, hvorpaa han stak af sammen med andre. Han naaede virkelig den $2\frac{1}{2}$ Mil lange Vej hjem til Fods; men allerede inden man Kl. 6 kørte næste Morgen, var han paa Pladsen igen og kunde rulle af Sted i Prammen, som hver især havde benyttet til Seng. Næste Dag naaedes kun til Purhus Kro. Ved Skanderborg gik Henriks Vogn i Smadder, hvorfor han kommanderedes til at køre med Aarer. Ligeledes gik hans Træsko til. En Fredag naaedes Kolding Fjord. Prammene blev her kørt langt ud i Vandet, og Kuskene maatte vade i Land ved Siden af de tomme Vogne i Vand til Armhulerne. Saa kunde de køre hjem. Henrik gensaa sit ene Vognhjuls splittede Følge ved Skanderborg; men hjemkommen havde de været borte fra Byen i 30 Dage.

Anders Bjerregaard forbavsedes, da han saa sine gamle Øg igen og formildedes stærkt over for Fjenden, da han en Tid efter modtog 90 Rdr. for Turen.

I Bøgelund laante en Prøjser Søren Ingvardsens Gevær og skød et Raadyr i Skoven, men den Øverstkommanderende, der laa i Røde Mølle, fik det at vide, og Soldaten blev straffet. Soldaterne i Kildegaard skød ogsaa et Raadyr, som de holdt et godt Gilde paa, men de kom godt fra det.

Paa Erstedgaard var der en Nat 70 Infanterister og en anden Nat 25 Dragoner og iøvrigt flere Indkvarteringer. Et Par Sergenter vilde ogsaa paa Jagt i Skoven og fik Karlen Niels Nielsen (Skomager) til at køre sig ind til Roldbroen. Her gik de først op i Tornbjergene for at skyde. Paa Hjemturen skød de efter en Hjort paa Aaskraaningen og ved Stubberup efter en, der stod tæt ved Vognen, men de duede ikke til Jagt og fik intet, meddeler N. N.

Da Fjenden under Oprykningen i Jylland kom til Rold Skove, frygtede de for at gaa igennem. En Afdeling led-saget af Dragoner kom dog ud fra Landevejen ned til Røde Mølle, hvorfra der udsendtes ridende Patruiller langs Sko-vens Nordside og op paa Oplev Bakker. Herfra opdagede de en Rytter, Christen Randers fra Torsted, der var Ordon-nans for Danskerne længere nord paa, og som saadan var med at undersøge, hvor langt Fjenden var naaet. Han vendte om ved Kold Jens' Gaard, da han hørte, at Prøj-serne gik over Lindborgaadalen. Kort efter kom der fjendtlige Dragoner til Ersted, men Chr. Randers var da forlængst dukket i Skjul under Kirkebakken. En Tid efter kom en Del Prøjsere gennem Aarestrup. Bag i en Vogn laa en syg Prøjsere. Han skulde være bleven saaret ved Ellidshøj.

Da Fjenden drog mod Syd, havde Aarestrup atter Ind-kvartering. I Hyldgaard glemte de en Sabel. En Karl, Laust Jensen, tjenende Forpagter Rhode, Torstedlund, kørte for dem. Han fik Sablen, og da han fik Thorndal i Veg-gerby Sogn, har den siden været gemt der paa Gaarden.

Et Soldaterbrev fra 1864 med adskillige farvede Bille-der, f. Eks. af Chr 9., er endnu bevaret. Det blev under Krigen sendt til Peder Justesen i Hyldgaard og Iyder:

København, den 18. April 1864.

Gode Svoger!

Dit Brev af 8. ds. har jeg rigtig modtaget, hvoraf jeg ser, at du gerne ønskede at vide, om jeg har falleret noget af mit Tøj. Den 3. Februar d. A. kan jeg huske, saa længe jeg er til. Det var den værste Dag, jeg endnu haver ople- vet. Vi marcherede fra Slesvig Bye denne Dags Morgen Kl. 3¹/₂ ud til Skanserne for at se, om Fjenden vilde an- gribe. Men han var ganske rolig til hen om Eftermiddagen. Det var slemt koldt den Dag og det regnede hele Formid- dagen, og vi blev helt gennemvaade, saa du kan tro, det var ikke behagelig at komme ud at slaas med Fjenden den Dag, men det blev netop Tilfældet. Vi marcherede fra Skanserne Kl. 10 og et Par Mil udenfor mødte vi Fjenden. Han begyndte straks at fyre paa os, og vi gjorde ligesaa paa dem. De trængte voldsom ind paa os, men vi vilde ikke gerne retirere. Vi satte Bajonetten paa og stormede

ind paa dem, men det var umuligt at holde dem, for de var maaske 10 Mand mod en af os, og vi havde nær forlist allesammen. Vi maatte retirere hele Tiden, og det skulde bestandig ske i Løb. Det var vi ikke gode til, for vor Oppakning var for stor. En Fjerdingvej uden for Skanserne blev jeg saaret, og jeg døjede meget for at komme ind til Slesvig. Først gik jeg et Stykke Vej, men det varede ikke længe, saa lagde jeg mig ned i en Grøft og bad til Gud, om han ikke vilde hjælpe mig, for nu var Tiden. Det kom mig for, at jeg næsten var død, men naar Nøden er størst er Hjælpen nærmest. Der kom to af 9. Regiment, som var let saaret, og jeg bad dem om at tage mig med, og de bar mig ind til Skanserne. Der kom vore Ambulancebærere, som havde været inde i Slesvig med en saaret, og de tog mig paa Ambulancebaaren og bar mig ind til Byen til vor Læge, hvor jeg skulde hebindes. Disse to gode Kammerater af 9 Regiment havde tagen mit Lømmetørklæde og bunden omkring Laaret, for ellers havde Blodet løben mig ihjel, og de spændte min Tornyster og min Sabel af mig, for jeg var saa tung, og de døjede meget med at bære mig. Dengang jeg var kommen ind til Lægen blev mine Bukser sprækket op fra det nederste til det øverste, og min Skjorte blev klippet over ved mine Armhuller. Det er det eneste jeg haver af mit Tøj, en Vest og et Hosebaand og disse Skjortearmer. Dette maatte de endelig gerne have havt med, saa kunde jeg sige med Sandhed, at jeg var nøgen, men lidt er jo bedre end ingenting. Min Klokke og Penge havde jeg faaet i min Vestlomme, og dem har jeg i Behold, men Pengene var faa, for jeg havde nylig, lidt før jeg blev saaret, købt mig et Par Støvler, som jeg havde givet 5 Rigsdaler for, og dem havde jeg paa. De gik naturligvis ogsaa med i Løbet. Jeg tænker, at jeg skulde faa Tøj udleveret til at rejse hjem i, for jeg vil ikke selv skaffe mig noget, og de kan da ikke gjenne mig nøgen ud af Lasarettet. Jeg siger, at jeg har ikke Penge at købe noget for. Men jeg tænker ogsaa, at jeg skulde faa lidt Erstatning, fordi jeg haver mistet alt mit Tøj, naar det bliver saa nær, at jeg skal her fra. Det vil vare længe endnu. For en Tid siden var jeg oppe i 3 Dage, men jeg maatte til Sengs igen, og nu har jeg været der siden. Jeg venter at komme op en af Dagene, men om det kan blive værre, ved jeg ikke, for

det er slem til at bulle. Det Lægemedel, som bliver brugt til mig, er Havregrød, som bliver skiftet 3 Gange daglig, og det skal være saa varm, som jeg kan taale det. Jeg takker dig mange Gange, fordi du vil sende mig Penge, men du skal ikke sende mig nogen endnu, for jeg har nogen af dem tilbage, som I gav mig. Lønningen er smaa i denne Tid. Vi faar en Mark hver 5. Dag.

Nu være du hilset paa det venligste fra din hengivne Svoger,

Johannes Andersen.

Som bekendt samledes den danske Hær under de Meza, ialt 40.000 Mand, den 1. Februar i Dannevirkestillingen. I de følgende Dage havde man Føling med Fjenden, og det var i en af disse Træfninger, at Brevskriveren blev saaret. Den 5. Februar foretoges det berømte Tilbagetog fra Dannevirke. Johannes Andersen tjente i sin Ungdom i Bjerregaard, blev Gaardmand i Kielstrup, hvorefter han blev en kendt Maltgører i Skørping.

Mejeriet

er opført 1909, indtil hvilken Tid man kørte Mælken til Mejeriet Stenshøj i Suldrup. Siden har følgende Mejeribestyrere ledet Driften:

Jens Overgaard til 1916.

Anders Granborg til 1921.

H. C. Hansen fra 1921.

Brugsforeningen

er stiftet 1. Juni 1899, og siden den Tid har der været en halv Snes Uddelere.

Sparekassen

stiftedes d. 5. Septbr. 1886 af 40 af Sognets Mænd, der hver indbetalte 10 Kr., der skulde indestaa rentefri i de første 5 Aar. Kassen har endnu aldrig haft Tab, men har haft en rolig Vækst, saa Indskudene nu beløber sig til $\frac{1}{4}$ Million Kr.

Af Formænd nævnes:

Gaardejer Niels Peter Krogh til 1912.

Sognefoged Søren Andersen til 1933.

Gaardejer Jørgen Aldal til 1936.

Husmand Christen Larsen fra 1936.

Sognets Storke.

Aarestrup By har, saa langt tilbage de gamle mindes, kun haft Enggaardens Storkepar at se paa. Indtil 1896 boede de paa Kostaldens Sydgravl, hvor Reden havde haft Plads i over 40 Aar. Da man brød Længen ned, var der mere end et godt Læs Pindbrænde i Reden, og den var saa stor, at en voksen Mand kunde ligge udstrakt i den. I ovennævnte Aar var man om Foraaret næsten færdig med det ny Kohus, da Storken slog sig ned i Karpedammen og med Undren saa efter den forsvundne Rede og gamle Bygning. I en Fart fik man tækket færdig og satte Grundlag op til ny Rede paa Østgavlen, og snart toges fat paa den ny Rede af Gaardens Sommergæster, efter at de først havde kredset adskillige Gange om Fundamentet. Disse Storke holdt alle andre fra Byen, sagdes der. I en Snes Aar efter viste de deres Troskab mod Gaardens Beboere ved stadig at komme. Skønt eneraadende i saa mange Aar blandede de sig dog en Sensommerdag med et Storketræk paa over 100 Storke, der sidst i 90erne slog ned over Enggaard og nærliggende Huse. Paa Gaardens 4 Længer stod Storke i Snesevis, knebrende og kæmpende om Plads, mens Kammerater i Massevis kredsede susende omkring i alle Retninger.

Et lignende Storketræk, men langt større — man fortæller, at der var flere Tusinde — slog sig ned i Aaret 1876 paa Marken og Engene mellem Torsted-

lund og Torsted. Alle Folk var ude at se, og end ikke de gamle i Torsted mindedes dengang at have set noget lignende. I en gammel Eg paa Engen kunde ved Bartholomæustide ses over 50 Storke af 1850 og 60ernes store Storketræk, der jævnlig slog sig til Ro for Natten der.

Paa østre Hyldgaard skal der vist i 1840 have været en Storkerede.

Paa Hjortesprings Lade var Rede endnu i 1868.

Paa Præstegaarden var Rede en Sommer før 1900.

Paa Stubberupgaard, paa Viergaard og Torsted Nygaard har der i enkelte Aar ogsaa været Rede i 1890erne.

Paa den østligste Gaard i Torsted var en gammel Rede. Her kunde man hvert Aar kende Storken, thi hun havde et aparte, stumpet og kort Næb. Storkene havde bortjaget Torsted Bys ældre Storkepar, der havde Rede midt i Byen paa Ottegaard.

Paa Torstedlunds gamle Lade var 3 Storkereder, men de brændte sammen med denne Mikkelsdag 1876. Endnu saa sent som 1927 vilde et Storkepar bygge paa Laden; men her kunde de ikke faa Fred for Skovens mange Graakrager. Paa den gamle Mejeri-bygning fra 1680 var forhen Rede paa Østgavlen.

De sorte Storke har forladt deres Boplads i Torstedlund Skov, hvor man dog endnu i høje Bøgetræer paa Sognets højeste Terræn ser to forladte Reder, hvoraf den ene nok maaler ca. $2\frac{1}{2}$ Al. i Diameter og er hævet ca. 12—15 Al. over Skovbunden. Rederne er muligvis bygget af samme Storkepar og er kun fjernet et Par Hundrede Meter fra hinanden. De sorte Storke ses dog af og til i Engene Vest for Skoven.

DET UNDERJORDISKE AALBORG

II

NYE FUND OG IAGTTAGELSER

AF BANKDIREKTØR CHR. IØRGENSEN

SIDEN jeg skrev den lille Afhandling i Aarbøgerne 1934, er der fremkommet meget nyt, og flere Fund har lagt endnu en lille Sten til vor Forstaaelse af det ældste Aalborg. Det er i sidste Time, at disse Fund og Iagttagelser blev gjorte, for efterhaanden er hele det gamle Aalborgs Gader, Byen indenfor Voldene og Gravene, nu dækket af et tykt Beton- og Asfaltlag, saaledes at fremtidige Undersøgelser vanskeliggøres, for ikke at sige, at de helt maa ophøre. Fremtidig har Byens historiske Forskere kun at haabe paa, at der ved større Byggeforetagender kan faas Lejlighed til Grundundersøgelser paa Ejendommene i den ældre Bydel.

Det er lykkedes i sidste Øjeblik at faa Lejlighed til Undersøgelser, hvorom de følgende Linier skal fortælle lidt.

Aalborgs ældste Undergrund.

Det har i en lang Aarrække været saa omtrent slaaet fast, at Aalborgs ældste Oprindelse var den — formodede — Strandvold, der tværs over Aaerne Vesteraa og Østeraa gaar i Retning Vest-Øst. Alle de Gader, der gaar i Retningen Nord eller Syd, ud fra Algade-Bredegade-Nørregade, skraaner, mere eller

mindre, mod Nord eller Syd, og det laa meget nær at antage, at Byen i allerældste Tid var lagt paa denne Strandvold, hvorfra den langsomt havde bredt sig mod Nord og Syd.

Det er imidlertid *ingen* Strandvold; de sidste Par Aars Undersøgelser har vist, at hele Strækningen Algade-Bredegade-Nørregades Undergrund er Opfyldning og Dynd. Det er særlig kommen frem ved Gadearbejderne i 1935 paa Algade, fra Vesterbro, den gamle Vestergade og til Krydset Algade-Boulevarden, den tidligere Skomagergade.

Her er det først nødvendigt at fremkomme med en Rettelse til Algades Højdeforhold, saaledes som de er angivet i min Artikel, Aarb. 1934, S. 264; her er opgivet, at Byens (Gadernes) højeste Punkt ligger paa Algade, omtrent udfør Museet og er 8,² M. over daglig Vande. Denne Angivelse er taget fra Traps »Danmark«, sidste Udgave, men den, der har givet Oplysningerne om Aalborg, har glemt, at der ved Gadens Omlægning — da Pladsen omkring Budolfi Kirke blev reguleret — blev afgravet 75—85 cm, hvilket kan maales paa den gamle Bispegaards Trappe; det rette højeste Punkt er nu 7,³⁴ M., hvilket ogsaa passer med Stadsingeniør-Kontorets Kort over Strækningen. Man kan saaledes ikke altid stole paa de trykte Angivelser! Det højeste Punkt er nu, efter Reguleringen i 1935, kun nogle faa cm lavere end før og ligger nu ret udfør Posthusets Hovedindgang. Gaarden i Bispegaarden, der ligger ca. 1,²⁰ Meter over nuværende Gadehøjde, er højeste Punkt, og ligger i Kote ca. 8,⁵⁰.

Her paa Algade, paa Strækningen mellem Budolfi Kirke og Gravensgade, blev der ved Asfalteringen i 1935, — da Gadens Overflade skulde reguleres, og

da der gjordes meget vigtige Fund til Forklaring af Forbindelsen med gamle Vesterport og Terrænet vest for den, hvorom mere nedenfor — gravet over 3 M. i Dybden, men overalt var det Opfyldning og Dynd, Strandvolden fandtes ikke.

Ligeledes blev der i Oktober 1935 foretaget Gravninger paa Hjørnet Algade-Boulevarden, hvor Gaden ligger i Kote 5,14, og selv i en Dybde af $2\frac{1}{2}$ —3 M. under Gaden fandtes Strandvolden ikke, det var, ligesom paa Algade, almindelig By-Opfyldning med Affald i den øverste Halvdel og derunder Dynd.

Anlægget af den tværgaaende Linie Algade-Bredgade-Nørregade, der maa være foregaaet i en meget fjern Fortid, synes imidlertid at have fundet sin Forklaring, Højderyggen maa stamme fra Aaerne Vesteraa og Østeraa.

Ser man paa Kortene over Aalborg, har disse to Aaer i Aarhundreder, ja vel sagtens i Aartusinder, lige siden hele Aalborg-Dalen var et vandfyldt Delta, haft to mærkelige Knæk i deres Løb; de løb først lige mod Nord og bøjede begge af i samme vestlige Retning, Vesteraa gjorde Svinget, inden den naaede den senere Skolegade, Østeraa gjorde det samme umiddelbart efter Mølløsøen, og efter Svingene fortsatte de deres Retning mod Nord ud i Limfjorden.

Hvad er nu Aarsagen til disse to Aaers ret umotiverede Ændringer i Retningen Syd-Nord?

I Sommeren 1934, da Ensretterstationen skulde bygges i Skolegades sydlige Side, mellem Gaden og Vesteraa, fandtes der, som nævnt i Afhandlingen i Aarbogen 1934, nord for Aaen en Lerbanke, Saltvandsler med Østers- og Muslingeskaller, tydeligt nok urørt, og ganske den samme Slags Lerbanke fandt jeg i Juni 1935, da Ejendommen »Møllegaarden« i

Møllegade skulde bygges, og der blev gravet Grund ud til den. En tilsvarende Lerbanke fandt jeg under Hotel »Phønix« i Efteraaret 1935, den ligger omtrent i samme Retning Vest-Øst som de to Lerbanker i Skolegade og Møllegade.

Nu forstaar man bedre, hvorfor de to Aaer slaar Svingningen mod Vest, inden de atter tager Retningen mod Nord, de er stødt paa Lerbankerne, der forhindrede deres frie Løb, de drejede af og fortsatte derefter mod Nord.

Men bagved Lerbankerne aflagde Aaerne Dyndet, de havde ført med sig, det var Begyndelsen til Højderyggen Algade-Bredegade-Nørregade. Ovenpaa dette Dynd har de ældre, eller ældste Aalborg-Beboere dynget deres Fyld og Affald op. Helt farbart var Dyndet ikke, det viste sig paa Algade mellem Posthuset og den gamle Bispegaard; her, i den sydlige Del af Gaden, tæt op mod det nuværende Fortov, laa et tydeligt Slynglag ovenpaa det endnu meget fugtige Dynd. Af Greneværk — Birk, Eg og Fyr i Længder op til 1,50 M. — var der dannet et dobbelt og tredobbelt Slyngværk for at bære Beboerne over Dyndet. Det laa i en Dybde af 1,50 M. under Gadens nuværende Fortov eller i Kote (Højde over daglig Vande) 5,33. Pælene i Slynglaget laa ikke vinkelret paa Gaden, men i en Vinkel af ca. 45° paa denne. Det kan sikkert ikke være Slyngværk under Huse, dertil laa de for langt ude paa Gaden, der vilde blive reduceret til en ganske smal Smøge, og tæt vest for Stedet saas en Række nedrammede tynde Grene, vel sagtens et Havegarde, helt tilbage ved den nuværende Fortovskant.

Jeg tror, at disse Kig i Algades Undergrund har taget Teorien om en Strandvold bort.

Aalborgs Alder.

Hvor gammel Aalborg er som By — eller Boplads —, ved vi ikke og faar det rimeligvis ikke at vide. Ingen Kilder fra ældste Tid nævner Aalborgs Navn, eller blot hentyder til, at der dér, paa og omkring Overfartsstedet til Vendsyssel, har rejst sig en By.

At Byen var Møntsted under Hardeknud (1035—1042) fortæller os jo egentlig kun, at den allerede da var en Stad af Betydning, ellers var der vel ikke bleven slaaet Mønt dér.

I Abbed Nicolaus' Pilegrimsvejviser¹⁾ fra ca. 1150 staar anført »Romafarerne regner, at fra Aalborg er 2 Dages Rejse til Viborg«, men en saadan, almen kendt Afgang fra Aalborg kommer ikke i Stand i Løbet af kort Tid, nej, Udgangspunktet Aalborg maa have været kendt gennem lange Tider, maaske gennem Aarhundreder forud.

Ruten Aalborg—sydpaa var Begyndelsen til Hærvejen, og Forskere har da ogsaa ment²⁾, at denne gamle Vejforbindelse var i Brug for ca. 1000 Aar siden, men herved naar Aalborgs Alder jo egentlig kun tilbage til Gorm den Gamles Tid.

Adam af Bremens Ontale fra omkring Aar 1070, at Byen var et berømt Søsted og Havn, kommer vel ejheller pludselig frem, Byen og Havnen maa være betydelig ældre, for at Berømmelsen kunde blive kendt paa Adam af Bremens Tid.

Efter at Fundene fra 1934 fra den gamle Bispegaards Grund og fra 1935 fra Algade og Møllegade nu er bleven nærmere undersøgt og sammenlignet med andre Fund, er der imidlertid en stor Mulighed

¹⁾ Kr. Kaalund: »En islandske Vejviser for Pilegrimme«, Aarb. for nord. Oldkyndighed og Historie, 1913.

²⁾ Se Hugo Matthiessen: »Hærvejen«, S. 9.

for, at vi kan rykke Aalborgs Alder et godt Stykke længere tilbage i Tiden end til Gorm den Gamles Dage.

I min lille Afhandling i Aarbogen 1934 antyder jeg i Indledningen, at Byen er vokset langsomt op fra Bondeby og Flække.

Fundene fra Bispegaarden viser imidlertid, at Byen sikkert er startet som et Fiskerleje; det fortæller de mange tildannede Hjortetakker, der i et Antal af ca. 40 fandtes paa det udgravede Stykke; de kan sikkert kun forklares som Redskaber til Garnslaa-ning, som Merlespir eller Merleprene, og den fundne »Spidsk« er netop Garnholderen til Brug ved Forarbejdelsen af Fiskenet.

Her, paa den af Aaerne afsatte Dyndbanke lige nord for de fornævnte Saltvands-Lerbanker, har Fiskerne slaaet sig ned — Fisk var der nok af i Aaerne og i Limfjorden.

De mærkelige, forarbejdede Hjortetakker, der i Spidsen ender med fire rette Flader, kan ligeledes godt være Fiskernes Redskaber til at aabne Østers og Muslinger med.

Disse Fund giver imidlertid ikke nogen Antydning af Fiskerflækkens Alder, for Merleprene og »Spidsk« er er benyttede den Dag i Dag, — nej, det er mere de øvrige fundne Genstande og da særlig de rige Fund af Kamme, der bestemmer Alderen.

Det er aldeles forbløffende, at der paa saa smaa Arealer er fundet saa stort et Antal af disse Kamme. Selv om man kan gaa ud fra, at baade Mænd og Kvinder bar Haaret langt, og at Kammen var en almindelig benyttet Brugsgenstand, er det alligevel paa-faldende, at man her, paa de forholdsvis smaa Area-ler har fremdraget saa mange Stykker, fundne i saa

at sige samme Dybder, altsaa vel sagtens fra samme Tid, hvad Stykkerne ogsaa fortæller os.

Det paa Bispegaardens Grund udgravede Areal var ca. 500 m², Algades, lige nord derfor, hvor der omtrent naaedes samme Dybde som paa førstnævnte Sted, ca. 70 m², og i Møllegade ca. 100 m².

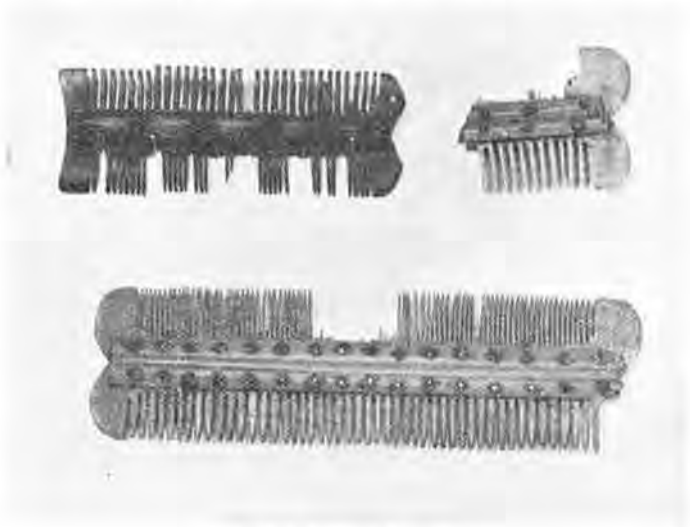
Paa Bispegaardens Grund fandtes ialt 6 Kamme,

Kamme af Horn,
de tre øverste fra Bispegaarden,
de tre nederste: Fund fra Algade.

deraf 1 »Nakkekam«, 1 Tættekam og 4 Kamme af den kendte tidlig middelalderlige Form, hvorimellem Kammen med Guldindlæg. Paa Algade fandtes ialt 5 Kamme, deraf 1 Nakkekam, 1 Tættekam og 3 Kamme af samme Form som Bispegaardens. I Møllegade-Ejendommen (Møllegade Nr. 11, Matr. Nr. 748 af Bygrundene) »Møllegaarden«, 2 Kamme, deraf 1 Nakkekam og 1 Tættekam. Ialt er der saaledes fundet 13 Kamme, deraf 3 Tættekamme og 3 Nakkekamme.

Og morsomt nok viser Kammene en saa overraskende Lighed for de tre Fundsteders Vedkommende. Tættekammene er udført paa ganske samme Maade, af samme Materiale, Horn, med paanittede Midterstykker, og med samme Afslutning for Enderne; om Ornament kan man egentlig ikke tale, men Af-

Tættekamme af Horn
fra Bispegaarden, Algade, og »Møllegaarden».

slutningen dannes af to Buer, ganske ens for alle tre Fundsteders Vedkommende, de kunde være lavede af samme Mester.

Ligeledes er Nakkekammene fra de tre Fund ganske ens, lavede af samme Materiale, spaltede Ben, rimeligvis Rørknogler, for Marvstedet ses paa den ene Side, og endogsaa Længden er meget nær ens, 132, 134 og 148 mm. De to Kamme fra Bispegaarden og Algade er forsynede med Stregornamenter,

den første med fire Tværstreger, den anden med fire Tværstreger og derimellem fire krydsende Streger.

De 7 Tværkamme, almindelig Kamform, er Hornkamme, lavede af 3 Stykker, Tænderne for sig og med paanittede Stykker, et paa hver Side. Tre af dem mangler Tænderne, men da de har Metalnitter

Øverst: 3 Nakkekamme af Ben
fra Bispegaarden, Algade, og »Møllegaarden».
Nederst: Ukendt Redskab af Ben.

allesammen, er Kamtypen tydelig. Metalnitternes Antal er meget forskellig, Bispegaardens Kamme har henholdsvis 2, 7, 7 og 8 Nagler, Algades 15 og 3, og en Kam, hvoraf kun noget af den ene Halvdel er bevaret, har 6 Nitter, men har mulig haft flere.

Af de fire Tværkamme fra Bispegaarden er de 2

forsynede med Stregornamenter, »Guldkammen«¹⁾ og en til, og en har indborede Ornamenter paa de paa-nittede Sidestykker, Ornamenter, der ganske ser ud som Ornamenterne paa Bronze- og Jernalders Tværkamme.

Ved den første Omtale af »Guldkammen« i Aarbøger 1934 anslog jeg den til at være fra Vikingetiden, mulig endda noget længere tilbage. Ved at sammenligne alle Kammene og deres Ornamenter, og særlig »Guldkammen«, tør deres Alder vistnok med ret stor Sandsynlighed sættes til 12—1300 Aar — de er fra ca. Aar 600—700.

Og nu kommer det store Spørgsmaal, er alle disse Kamme, fundet paa saa smaa Arealer, tabte eller henkastede, og er de henkastede, har dette saa haft nogen Betydning?

I Sommeren 1932 blev der i Norge, omtrent midt imellem Stavanger og Bergen, paa Setrehelleren fundet en Boplads, en Fangstplads, der har været benyttet baade i Sten- og Jernalderen, hvad Fundene viser. Men desuden fandtes der et Broncespænde og en Benkam, den sidste forsynet med Ornamenter, der meget ligner vore Aalborg-Kamme og lavede paa akkurat samme Maade, tre Stykker, samlede med Metalnagler og med Ornamenter, meget lignende den ene Aalborg-Kam (Mus. Nr. 8395). Denne Kam fra Setre er udførlig beskrevet af Professor Haakon Shetelig²⁾, der udtaler, at »Tidsbestemmelsen af fundet må siés å være bindende fastslått — — Kammen er fra 6te—7de årh. De to stykker er efterlatt omtrent

¹⁾ Afbildet i Aarbog 1934, S. 268.

²⁾ Bergens Museums Årbok 1933, — se Aarbøger for nord. Oldkyndighed og Historie 1935.

samtidig, sannsynligvis endog ved samme leilighet. Dette tidspunkt må da settes til slutten av 6th årh.«

Ligheden mellem Setre-Kammen og Aalborg-Kammene kan vistnok berettige os til at bestemme Aalborg-Kammene fra meget nær samme Tidsperiode.

Men, Aalborg-Kammene mangler desværre noget, — de mangler Setre-Kammens Runeindskrift! Denne Indskrift er Forskerne vel noget uenige om endnu, men der er, efter al Sandsynlighed, Mulighed for, at de to Runeord kan læses som »to retssymbolske formelord: halmar mauna = overdragelse, erhvervelse.«¹⁾

Jeg refererer efter denne Artikel Udsnittet af *Svarfdæla saga*, »da Torsten Svørfud tog land i besiddelse og var nået til grænsen for sit landområde, brød han sin kam og kastede stykkerne på jorden«.

Er Setre-Kammen et Bevis paa Erhvervelse eller Overdragelse af en Fiske-Fangstplads i Norge fra Slutningen af det 6. Aarhundrede, hvad forhindrer os da i at mene, at Aalborg-Kammene ogsaa er henkastede med det Formaal at erhverve en Fangstplads mellem Aaerne og Limfjorden paa ganske lignende Maade? Pladsen var jo velegnet til Fiskeribrug, og de gjorde Fund peger saa afgjort paa, at Fiskerne havde taget Pladsen i Besiddelse, det viser de fundne Merlespir og Spidsk'en.

Det vilde have været rart, om der imellem de fundne Aalborg-Kamme havde været en med Runeindskrift paa, i Lighed med Setre-Kammen, men maaske kan der en Gang i Fremtiden paa Grunden mellem Algade og Lerbanken i Syd fremkomme mere, der kan underbygge Teorien om en Erhvervelse eller Overdragelse af Fiske-Fangstpladserne der. Der er

¹⁾ Dr. Lis Jacobsen i Aarbøger 1935, jeg henviser til denne og de andre Artikler sammesteds om Setre-Kammen.

et lille Haab om, at Museet, naar Pladsen en Gang er ryddet, kan faa Tilladelse til den Undersøgelse, der bør gøres paa dette saa betydningsfulde Sted.

Aalborgs gamle Gader.

Det er en Kendsgerning, at saa at sige hele Aalborgs Undergrund er Opfyldning, først Aflejring fra Aaerne af Dynd, — det blev langt senere til Algade-Bredegade — og derover Aarhundreders Fyld, Affald og Skarn, alle Beboernes Efterladenskaber og Møddinger.

Selv om senere Tidens Aalborg-Borgere ogsaa lagde Bro paa Gaden, i Reglen smaa toppede Brosten, saa kom Efterkommerne bagefter og dækkede Brolægningen med deres Affald og Fyld, ny Stenbro kom ovenpaa, og langsomt voksede Byen i Højden paa denne Maade.

Dukker der saa ved Gadearbejder i vor Tid, Nedlægning eller Omlægning af Vand og Gas, Elektricitet eller Kloak, saadan en gammel Stenbro frem et lille Stykke under den Gade, vi plejer at gaa paa, — ja, saa kan man jo nok et Øjeblik blive poetisk stemt ved at tænke paa, at paa den Brolægning, der dér er kommen frem i Dagslyset, vandrede de gamle Borgere med deres Matroner for Hundreder af Aar siden, indtil Nutidens travle Gadefærdsel jager den poetiske Stemning væk.

Da Vesterbro i Oktober 1931 blev ført igennem fra Algade og nordpaa, og Store Vestergade fik den dobbelte Bredde, da Lille Vestergade helt forsvandt, og med den det lille kønne Hus midt for Store Vestergade, dukkede der ogsaa her i dette Kvarter et lille Stykke gammel Gade frem. I Store Vestergade udfør daværende Nr. 16, (nuværende Nr. 87, Matr.

Nr. 101) gravedes der ned omtrent midt i Gaden, og ca. 50 cm under Gaden laa en gammel Brolægning, smaa, haandstore Sten uden Tilhugning, og ca. 40 cm herunder laa atter en ganske lignende Brolægning. Den nuværende Gade, der paa dette Sted ligger i Kote 4,15, er altsaa ved Affalds og Fylds Paaføring forhøjet noget over en Meter, siden den første Gade blev lagt.

Det morsomste og interessanteste Stykke gammel Gade fræmkom dog i August-September 1935 paa Algade. Allerede i August blev der lige øst for gamle Vesterport, 2,70 M. fra Muren fundet tre store, ret flade Sten, af langagtig Form, tydeligt lagt i Forlængelse af hinanden, den østligste dog med en ubetydelig Afvigelse mod Syd. Overfladen af dem laa 1,15 M. under Fortovskanten eller i Kote 6,19, men var dog endnu en Meter under Vesterports Murværk, Cementdækket ikke taget i Betragtning. De laa nøjagtig midt i den nuværende Kørebane.

Stenene var tydeligt slidte af Færdsel; særlig var Stenen nærmest Vesterport afrundet af lange Tidens Trin og Færden og med en tydelig Hulning paa Midten. Den mest hulslidte kom paa Museet.

Tanken blev straks henledt paa, om det kunde være »Borgmestersten«, lagte til Trædesten midt i Gaden. De smaa Sten, der burde have ligget paa begge Sider, var forlængst borte, men Gaden var endevendt mange Gange for Nedlægning af Rør og Kloak, kun de store Sten havde faaet Lov at blive liggende, tydeligt nok paa deres gamle Plads.

Det bedste Fund paa Algade af gammel Brolægning blev dog gjort den 7. September 1935, da Arbejderne, der allerede havde været meget interesserede i det tidligere Fund af Borgmesterstenene, midt i Kørebanen, mellem Museets østre Hjørne og den østre

Gadedør i Ejendommen paa Sydsiden, afdækkede et helt Stykke gammel Gade, 2 M. bredt og 2 M. langt. De store Borgmestersten gik igen her, i Størrelser op til næsten en Meter, ca. 60—70 cm brede, ganske flade paa Oversiden, med noget mindre Sten mod Nord.

Paa Nordsiden af de store Sten var en tydelig Brolægning af smaa, haandstore Sten, og imellem

Middelalderlig Brolægning, Algade, udfør Museets østre Hjørne.

denne Stenbro og de store Sten var der Antydning af en lille Sænkning, tydelig nok en primitiv Rendesten.

Denne Brolægning laa 85 cm under nuværende Gade eller i Kote 6,45.

Hvor gammel er nu dette Stykke gamle Algade?

Rimeligvis ældre end gamle Vesterport, der menes bygget i 1400-Tallet; der er ingen Portaabning eller Dør i Portbygningen i en Højde, der svarer til Brolægningen; saavidt det nu kan konstateres, har der ikke været nogen Aabning i Murværket, og den Port-

aabning, der jo utvivlsomt har været i Vesterport en Gang, har ligget højere oppe. De to Fund af Borgmestersten ligger i samme Højde, og fra den østligste Brolægning til Porten er der knapt 25 M., saaledes at en Stigning derfra til Portbygningen vilde blive altfor stejl, ligesom de vestligste Sten, de 3 Stykker, jo ligger umiddelbart op til Portens Murværk, en Meter under de staaende Mures Overkant.

Men, er Gaden med den gamle Brolægning saaledes ældre end Portbygningen, maa den være over 500 Aar gammel.

Paa vestre Side af Portbygningen, hvor der paa Grund af Rørlægningsarbejder gravedes meget, blev der kun paa et Sted fundet en Antydning af en Brolægning. Stedet er lige vest for Porten, mellem de to Mure, der fra Vesterport gaar hen mod Aaen, og den lille Stribe, der iagttoges tværs over Gaden, ca. 1 Meter fra Porten, laa i en Dybde under Gaden af 0,96 M., eller i Kote 6,91. Højden passer saa nogenlunde med Brolægningerne vest for Taarnet, med et lille Fald udefter mod Vest naar der regnes med det østligst fundne Stykke Bro, men om dette lille Stykke Brolægning er samtidig med Stykket med Borgmesterstenene lader sig ikke afgøre. Det synes ikke at være Gadebelægning paa Brolegemet mellem Porten og Aaen, dertil ligger det for dybt nede, 0,50 M. under Murværkets nuværende Rester, men er det samtidigt med Brolægningen i Algades østre Del, med Borgmesterstenene, bliver Broen over Vesteraa ogsaa ældre end Vesterport, for Hvælvingen over Aaen, der dannes af et Lag tætliggende Granitbjælker¹⁾, passer saa at sige nøjagtig i Højden med de fundne Rester af

¹⁾ Se Mag. Chr. Axel Jensens Artikel om gamle Vesterport i »Architekten« IX 1909, hvor de to Brodækker er afbildede.

Brolægningerne. Den ca. 2 M. under Hvælvingen liggende Gangbro over Aaen, dannet af 6 andre Granitbjælker, er saaledes antagelig endnu ældre end Gadestykkerne og den øverste Hvælving.

Nu ligger det hele under et godt Lag Beton og Asfalt, og Tidsfølgen lader sig ikke mere afgøre.

Aalborgs gamle Vesterport.

Nye Undersøgelser.

Siden gamle Vesterport i Foraaret 1907 blev fremdraget og udmærket beskrevet af Museumsinspektør, Mag. Chr. Axel Jensen¹⁾ har der været ret stille om dette gamle Aalborg-Minde paa en af de Gader, Algade, der sikkert er en af Aalborgs ældste. Kun sjældent gik en besøgende ned i »Rakkerens Hule«, det gamle Fangehul »Pumpen«, og Gadens Færdsel gik uforstyrret hen over det overdækkede Rum, der laa under Brolægningen.

Sidst i August 1935 var man inden Asfalteringen i Færd med at nedlægge og omlægge de Gas- og Vandledninger, der ligger under Gaden, og ændre Kloakledningerne, og i denne Anledning blev der gravet Rander tværs over Gaden paa begge Sider af gamle Vesterport, ca. 2 M. brede og i ret betydelig Dybde.

Omridset af gamle Vesterport blev fremdraget, den laa, hvor den var konstateret i 1907, men det interessanteste blev Klarlæggelsen af Portens Adgangsforhold vestfra.

Allerede i 1907 var det slaaet fast, at der fra Porten mod Vest, mellem Portbygningen og Aaen, var Murværk, men Undersøgelserne den Gang kunde kun tillade, at Nordsiden af Murværket fremdroges, og det saas, at det sydlige Murværk var til Stede.

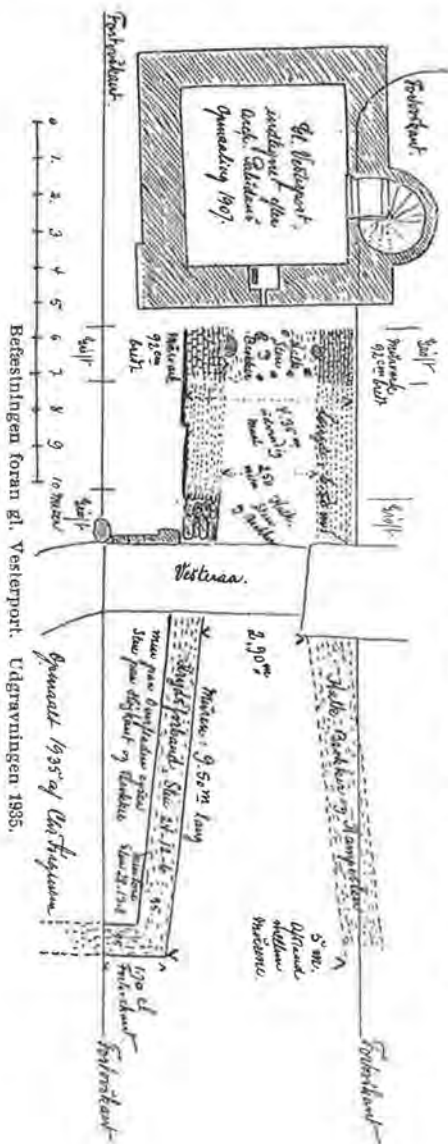
¹⁾ »Architekten«, IX, 1909.

Ved Undersøgelsen i 1935 blev begge Murene fremdragne, idet der gravedes to Grøfter tværs over Gaden, den ene lige ved Porten, ca. 0,50 M. derfra, og den anden tæt op til Vesteraa.

Murstykket nærmest Vesterport er muret i uregelmæssigt Krydsskifte, det laa kun 0,45 M. under Gaden, dog noget lavere ned mod Aaen, hvor det laa 0,85 M. under Gaden. Nærmest Porten i Nord saas Muren 2 M. dyb, men Fundamenterne under den saas ikke, de maa ligge ikke saa lidt dybere end de 2 Meter.

Murene er 0,92 M. brede, ganske uregelmæssigt murede paa Overfladen, hvor der baade var Brokker, Sten paa Højkant og enkelte Granitsten. De er murede med en Afstand af 2,50 M., og Bredden af det samlede Anlæg er 4,35 M. Som nævnt ved Undersøgelsen i 1907 har Murene dannet et Brolegeme, der i Bredde passer til den ældste Del af Stensætningen over selve det smalle Aaleje, men, jævnfør Afsnittet foran om de gamle Gader, maa det dog betvivles, at Murpartierne har baaret et Brolegeme i Forbindelse med den nederste og vel sikkert den ældste Aa-Overgang; snarere staar de i Forbindelse med den øverste, yngste Overgang.

Murene er, som nævnt, murede i uregelmæssigt Krydsskifte, men op imod Aaen sluttede de med store, ret flade Granitsten, i alt Fald i nordre Side. Stenene er op til 70 cm lange, og der konstateredes Granitblokke i en Længde af 1,30 Meter og i en Dybde af 2 Meter. Ydersiden, mod Aaen, bestaar af meget store, smukt tilhugne Granitsten, op til 1,50 M. lange, 0,40 M. brede og 0,24 M. høje, sat ganske regelmæssigt, og denne udmærkede Sætning saas ned til 4,60 M. under

Gaden, eller til Kote 2,62. Stensætningen fortsattes ind under Fortovet.

Det sidste Stykke Murværk op imod Granitmuren var imidlertid ikke muret i Krydsskifte, men i Munkeskifte, store Mursten omtrent som Portbygningens, $28 \times 13 \times 8$, saavidt det kunde ses.

Det i 1907 sete Knæk paa Nordmuren blev ikke truffet, idet der kun blev gravet to Grøfter mellem Taarnet og Aaen, men det er muligt, at dette vestligste Stykke af Muren er noget ældre end den østligste Del.

Mellemrummet mellem de to Mure var fyldt med Jord, Kalksmuld, Murstensbrokker og enkelte Granitsten.

Det er selvfølge-

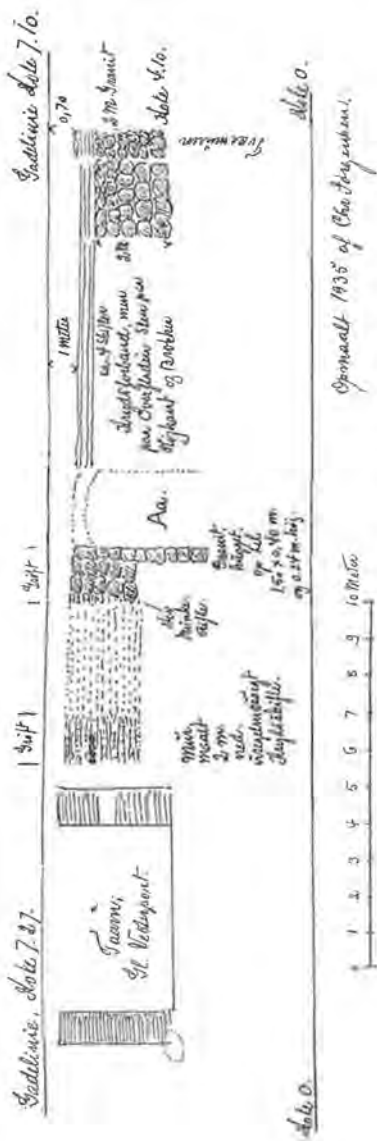
lig umuligt nu at antyde, i hvilken Højde Broen, der har været baaret af de to Mure, har ligget, ej heller om det har været en Plankebro, eller et brolagt Gdestykke.

Det nærmest Portbygningen fundne lille Stykke Brolægning, der laa mellem de to Mure, og som laa 0,95 M. under Gaden, i Kote 6,31, er nævnt foran under Afsnittet Aalborgs gamle Gader.

Brodækket over Vesteraa kunde ikke undersøges ved denne Lejlighed, men det er ogsaa opmaalt og beskrevet i 1907.

Derimod fandtes der udenfor Aaen endnu en Del af Adgangsvejen til Taarnet — eller muligvis en Part af Forsvars-Indretningen.

Der fandtes i nordre Side af Gaden

Belæstningen foran gl. Vesterport. Udgravningen 1985. Tværsnit.

Dele af en Mur, 9,50 M. lang, og gaaende i skraa Retning mod nordvest, hvor den 4 M. fra Gravensgades Gadelinie bøjer ret Nord og fortsætter ind under nuværende Fortov, hvor langt kunde ikke konstateres.

Muren, der er 0,95 M. bred, ligesom Tværmuren, er muret i Krydsforbandt af Sten $24 \times 12 \times 6$, men der laa nær Muren Sten af Størrelse $28 \times 13 \times 8$. Der var fire murede Skifter, Overfladen af dem 1 Meter nede, dog laa Hjørnet, hvor Tværmuren støder til, kun ca. 0,70 M. under Gadelinien, det synes at have et Par Skifter mere, men det kunde ikke nøjagtig konstateres, inden Muroverfladen maatte fjernes paa Grund af Rørlægning.

Fundamentet under den lange Mur og Tværmuren er fortrinligt Granitværk, næsten regelmæssige, dog ikke tilhugne Sten, der konstateredes sat uden Kalk i en Dybde af 2 Meter — uden at Bunden dog blev naael. Der var saaledes mindst fire Rækker Granitsten over hinanden, de underste tre Rækker var de største, og i Hjørnet, hvor den lange Mur støder til Tværmuren, syntes der at være mindst to Lag Sten endnu.

Opmærksomheden blev straks henledt paa, om der i den sydlige Side af Gaden skulde kunne findes en tilsvarende Mur, men desværre var den ganske ødelagt ved tidligere Gadearbejder, særlig Nedlægning af Rør og Kabler. Men, Murens Rester kunde dog tydelig ses af Laget af Kalk, Murstensbrokker og Kampesten, og dens Retning kunde tydelig bestemmes; den har været sat ganske analog med Nordmuren, men nogen tilsvarende Tværmur kunde ikke ses, idet Stedet, hvor den burde have været, var forstyrret for Aar siden.

Dette Forværk, der ved Aa-Overgangen maalle

2,90 M. mellem Muren, mod Vest ved Tværmuren 5 M., har selvfølgelig ikke baaret den lille Rest af Skifter, 4—6, der tydelig saas — der har en Gang ovenpaa det svære Granit-Fundament været Murværk af betydelig Højde, og man kan udmærket tænke sig disse to Mure indgaa som et Led i Byens Forsvarsanlæg; ved den Indsnævring, Adgangsvejen til Byen fik, fra 5 Meters til knapt 3 Meters Bredde, vilde en indtrængende Angribers Folk blive pressede tæt sammen, hvorved Forsvaret af Porten lettedes.

Det er ogsaa tydeligt, at et Fundament paa en Meters Bredde maa have baaret en høj Mur; da man ved, at Aalborg paa et vist Tidspunkt har haft en dobbelt Befæstning mod Vestsiden, maa man formode, at Tværmuren, der nu blev fremdraget, har staaet i Forbindelse med og er fortsat ind i den yderste Vold, hvis Grav foran er den nuværende Gravensgade; Opmaalingen, 4 Meter fra Gadelinien, tyder stærkt derpaa.

Alt i alt danner de i 1935 fremdragne Rester af de i Forbindelse med »Gamle Vesterport« staaende Adgangsforhold til Porten og Byen et interessant Supplement til det, Undersøgelsen i 1907 bragte for Dagen.

Fund paa Algade.

Ved Gadereguleringen paa Algade i August-September 1935, paa Strækningen mellem Budolfi Kirke og Gravensgade, var Fundene af Genstande fra gammel Tid ikke saa talrige som i 1934 paa Bispegaardens Grund. Anlægget foran, vest for »Gammel Vesterport« og de fundne Stykker gammel Brolægning, nævnt foran, var det vigtigste.

Om Slyngværket udfor Bispegaardens vestre Hjørne er skrevet i det foregaaende; omtrent paa samme

Sted, lidt længere ude i Gaden, i (ny) Kote 5,⁸⁴, fandtes, meget nær hinanden, lignende Kamme, som i 1934 fandtes paa Bispegaardens Grund: en Redekam, næsten lige saa stor som »Guldkammen«, 178 mm lang, med 15 Metal-Nitter, endvidere Halvdelen af Belægningen af en Redekam, nu uden Tænder, med 5 Metal-Nitter, og tæt derved to Stykker flad Belægning til en Redekam, med 3 Metal Nitter; ligeledes en »Tættekam«, afbrudt i den ene Ende, men Fremstillingsmaaden og »Ornamentet« i Enden, de to Buer, ganske den samme som Tættekammene fra Bispegaarden og fra Møllegade.

I Svingelen, Gaden, der fører fra Algade mod Syd, fandtes en »Nakkekam«, ganske som Kammene fra Bispegaarden og Møllegade, men med mere Ornament end Bispegaard-Kammen. Foroven er, mellem 2 og 2 Linier paa Tværs, indridset et Kryds, ogsaa af 2 og 2 Linier, de fem Tænder er dog mere nøjagtigt udsavede end paa Bispegaard- og Møllegade-Kammene.

Paa førstnævnte Fundsted, udfor Bispegaarden omtrent i Gadens Midte, fandtes endvidere et lille Redskab af Horn 45 mm langt, 34—28 mm bredt; paa Midten, hvor det er tykkest, 4 og 4 Streger tværs over, i den smalleste Ende fine Indskæringer, ganske svage. Det er enten Begyndelsen til en ganske lille Tættekam, eller ogsaa er de fine Indskæringer beregnet til at ornamentere Lerkar med. Rimeligvis er det dog en Kam.

Kammene og det lille mærkelige Redskab er afbildede foran.

Udfor Bispegaarden fandtes adskillige Dele af Træ, flere Planker af Eg, 24—28 cm brede, 8—15 cm tykke, den ene tilspidset i den ene Ende og med

en plump afsavet Gren paa Siden. De laa alle paa Fladen, som om de, ligesom Slyngværket tæt derved, var brugte til Gangbrædter; Grunden var ganske vandfyldt. Endvidere fandtes et Træstykke 8—9 cm bredt, med isiddende Trætapp, 11,5 cm lang, og en løs Trætapp.

Her laa, ligeledes midt i Gaden i samme Dybde, Kote ca. 5,80, et halv rundt Stykke Træ vistnok Eg, 63 cm langt, 29,5 cm bredt og 2,5 cm tykt. Træet er meget pænt afglattet; hvad det har været anvendt til, er ganske ubestemmeligt. I Nærheden laa flere Træstykker, 10×10 cm, men vistnok ikke uforstyrrede, idet der gaar en af Kommunens Ledninger over Stedet.

Det halvrunde Træstykke har ikke Spor af Sømhuller i Kanten; havde der været det, kunde man have formodet, at det var et Endestykke af en Kiste, hvad Arbejderne ogsaa skønnede var Tilfældet, fordi der ganske tæt derved laa enkelte, forstyrrede, Rester af menneskelig, Knogler; Budolfi Kirkegaard omkring Kirken er ret nær ved Fundstedet.

Paa samme Sted fandtes 3 smaa Slibesten af Sandsten.

Udfor Museets vestre Portal-Pille laa, i en Dybde af 2 M. under Fortovskanten, eller i Kote ca. 5,20, en Planke, firkantet, der stak ind under Fortovet, ca. 22 cm i Firkant, og under den laa en oval Skive af Træ, 26×20,5 cm i Diameter. Hvad denne har været anvendt til, kan ikke siges.

Tæt ved Fortovskanten, ca. 1 M. fra den, udfor Gaden Svingelen, stod to svære Pæle, den ene 30 cm i Diameter, den østre noget tyndere. Den vestre, der var 2,40 M. lang, var rammet ned til en Dybde af Kote ca. 3,80 og den østre til lignende Dybde. Pælene var tydeligt afhuggede foroven.

Med en lille Smule Fantasi kan man godt tænke sig, at disse to Pæle har baaret den Planke, der i Middelalderen har spærret for Gaden Svingelen, og saaledes baaret Svingel-Bommen.

Udfor den vestre Pæl, umiddelbart i Fortovskanten, stod en Række ganske smaa Pæle med paasiddende Bark, vistnok alle af Birk, og rimeligvis et Gærde, da de stod ganske tæt mod hinanden, ikke mere end med ca. 30—35 cm Mellemlum.

Udgravningerne paa Algade gav ikke saa godt et Udbytte som Gennemgravningen af Bispegaarden, fordi det kun var Grøfter, der gravedes. Var hele Gaden, dette i det gamle Aalborg saa vigtige Sted, blevet gennemgravet, var Udbyttet rimeligvis blevet større, men man maa være Arbejderne taknemmelige for den Interesse, de viste ved at hjælpe med ved Museets Undersøgelser og nøje lægge Mærke til, hvad der viste sig i Udgravningerne.

Fund fra »Møllegaarden«, Møllegade, Aalborg.

I Forsommeren 1935 skulde Ejendommen Møllegade Nr. 11 (Matr. Nr. 748 af Bygrundene) ombygges til Brug for Mødesale m. v. for Afholdsorganisationerne, og der blev gravet Grund ud under Forhuset mod Gaden til en Dybde af 2,10 M. under Gadelinien (til Kote ca. 1,45). Terrænet under Porten mod Nord udgravedes ikke.

Det viste sig tydeligt, at hele Grunden var Opfyldning blandt andet baade Dyre- og Menneskegøddning, og overalt i de øvre Lag laa en Masse Læderaffald, mest Smaastumper, men ogsaa nogle lange Strimler Læder, der lignede Bælter. Der saas ligeledes en Mængde Knogler af Faar, Ko og Svin, næsten alle spaltede.

En Meter under nuværende Gadelinie saas i Kote 2,⁴⁶ en tydelig Brolægning af smaa toppede Sten, Møllegade har i tidligere Tider ligget saa meget lavere, hvilket vi nu ved passer godt med Opfyldningerne paa Strækningen Algade-Bredegade nord for Møllegade. Under Brolægningen laa et 3—5 cm tykt Lerlag, tydelig paaført. Lignende tynde Lerlag saas i søndre og sydvestre Del af Udgravningen.

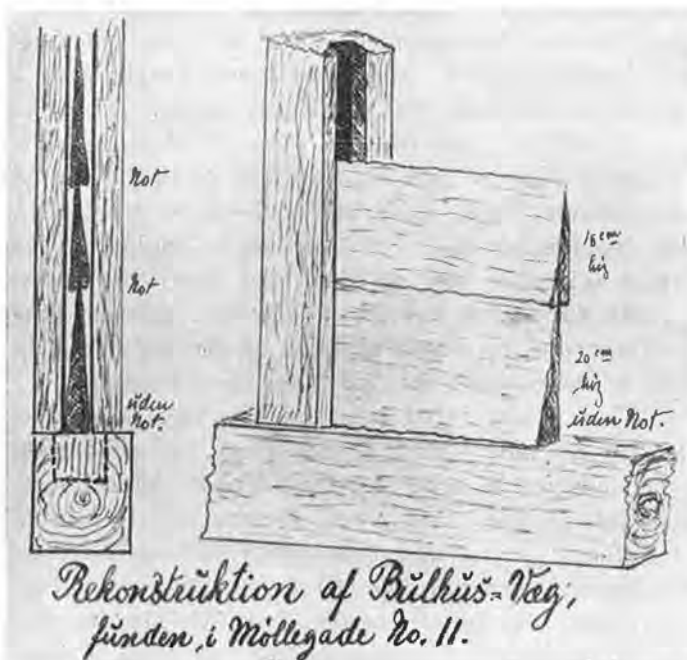
Overalt i Udgravningen saas en Mængde nedrammede Pæle af Birk og Bøg, saa at sige alle med paasiddende Bark, af Tykkelse 7—8 op til 14—15 cm, tilspidsede, med fire Sideflader i Spidsen. De syntes satte paa Maa og Faa, men kan være Havegærder, dersom de ikke, hvad der kan være en Formodning om, er Rester af Huse og Hytter, særlig da flere af dem stod i Rækker langs Gadelinien.

Flere Steder i Udgravningen saas Pæle, der tydeligt var brændte i den øverste Ende, saaledes midt i det udgravede Areal nærmest Gaden, og tæt herved, lidt længere mod Nord, fandtes flere Rester af et Bulhus; de laa med tydelige Trækulslag imellem. I Udgravningens nordlige Del laa en Planke paa Fladen, ogsaa den havde været udsat for Ild; den var ca. 20 cm bred.

Bulhusresterne laa i Kote 1,⁴⁰ til 1,⁶⁰ og de frembyder endog meget stor Interesse, idet de er af meget gammel Form. De er udkløvede af større Planke, er 18—20 cm brede og spidser opefter fra Noten i Underkanten, hvor de er 2,⁵—3 cm brede. En af disse Planker er ikke forsynet med Not i Underkanten; rimeligvis er det den underste i Bygningsværket, saaledes at den brede Side har hvilet paa Fødtømmeret. En endnu staaende Planke, 25×25 cm, var forsynet med Not, der nøje svarer til Bulhusplanker-

nes Tykkelse. Denne Planke var hvidkalket ligesom en staaende Nabopæl.

At det Bulhus eller de Bulhuse, der saaledes har staaet paa Grunden, er endog meget gammelt, ses

Tegning af Chr. Iørgensen.

ogsaa af, at lignende Bulhusrester er fundne ved de senere Udgravninger i Hedeby. De kan vistnok ikke, hvad der kunde være en Formodning om, stamme fra Aalborgs Brand i 1247, da Abel afbrændte Byen, selv om lignende Rester af brændte Bulhuse ogsaa fandtes under Grunden til Landmandsbankens Bygning (se Aarbo 1934, S. 314); de fundne Rester sy-

nes efter deres Konstruktion at være ældre, end de i Landmandsbankens Grund fundne Bulhusrester.

I det nordøstre Hjørne af Udgravningen var Trækulslaget meget tydeligt; det var her ca. 15 cm tykt og laa i Kote 2,³⁰. Det syntes her at ligge over en større Strækning.

I søndre Side af Udgravningen, ca. 1 Meter fra Gadelinien, fandtes i en Dybde af ca. 2,⁶⁰ M., i Kote 0,⁷⁰, en velbevaret Jernøkse, smedet af eet Stykke Jern, saaledes at Samlingen er smedet lige under Skaftthullet. Øksen er af en udmærket Form, denne er meget lig de Økser, der er fundne i Søborg Sø, og Afslutningen paa Æggen, mod Skaftet, tyder paa tid-

Vikingeøkse fundet i »Møllegaarden«.

lig Middelalder, men der er vistnok ikke noget til Hinder for, at den kan være fra kort efter Folkevandringstiden, eller Tiden derefter, 600—700-Tallet.

Øksen var allerede kørt bort med Fylden, men en opmærksom Arbejder fandt den i det aflæssede og bragte den til Museet. Laget, hvori Øksen havde ligget, kunde tydelig bestemmes til anførte Kote.

Formodningen om, at Øksen stammer fra 6—700-Tallet, bestyrkes ved Fundet af to Kamme, begge fra Lag, der ligger 0,⁷⁰ M. højere oppe end Øksens Plads. Den ene er en Nakkekam akkurat af samme Type som de to Nakkekamme, der er fundne i Algade og paa Bispegaardens Grund. Alle tre Kamme er afbildede foran under Afsnittet »Aalborgs Alder«.

Kammen er lavet af Ben, med Hul foroven i et Marvsted. Den har haft 8 Tænder, den ene er afbrudt, og Skaarene, hvor Tænderne er udskaarne, er uregelmæssige.

Den anden Kam er en Tættekam, 133 mm lang, med Tænderne udsavede til begge Sider, smaa, fine til den ene Side, større til den anden. Der er en ornamenteret Belægningen paa Midten, Lister, nittede fast paa Kammen med 32 Kobberritter, 16 paa hver Side. Tænderne er udsavede, efter at Midterlisterne er paanittede.

Ogsaa denne Kam svarer i Arbejde og Stil nøjagtig til de paa Bispegaardens Grund og i Algade fundne Tættekamme, navnlig er Afslutningerne ved Endepartierne ganske ens. Kammen er ogsaa afbildet foran s. St.

Paa Bunden af Udgravningen laa Forstavnen af en Baad, udhulet af en Træstamme. Den er tydelig nok udhulet med Jernværktøj, og særlig paa Ydersiderne er Øksehuggene tydelige. Tæt derved laa, ogsaa i Kote ca. 1,50, et lille Ror, lavet af et Stykke Træ, 46 cm højt og ca. 15 cm bredt, foroven Afsats til Rorpinden, 7 cm bredt, 5 cm tykt, med iboret Hul til Pinden, 28 mm i Diameter. Hullet er boret skævt i Træet.

I Gadesiden, i nordligste Del af Udgravningen, laa en bred Planke, muligvis Bunden af Baaden, ca. 25 cm bred. Den er aldeles sikkert lagt ned paa den fugtige Bund som Gangbrædt, idet der paa hver Side af den var nedrammet smaa Pæle.

I Grundens sydlige Del, i Kote 0 og i samme Kote, i den østlige Del, 10 M. fra Gadelinien, fandtes under Opfyldningen et Saltvands-Lerlag med Skaller af Østers og Muslinger.

Denne Lerbanke svarer ganske til de Lerbanke, der tidligere er fundne i Skolegade under Fæstnings-taarnet og under Hotel »Phønix« paa Vesterbro.

Resterne af Baaden og Roret til den leder uvilkaarlig Tanken hen paa Møllesøen, til den tæt Syd for Møllegade tidligere liggende »Gammel Mølle«, men da Fundene iøvrigt ligner Fundene fra Bispegaarden med deres Fiskeredskaber, »Spidsk«'en og Merlespirene, er der vistnok ikke noget i Vejen for at mene, at ogsaa Pladsen i Møllegade har været beboet af Fiskere, maaske Aalborgs ældste Beboere.

Over Fundstedet for Øksen fandtes ligeledes Træflager, der ogsaa syntes at hidrøre fra et Bulhus, men de var saa stærkt beskadigede, at nøjere Undersøgelse maatte opgives. Her laa ogsaa et lille Skaar, Foden af et tidlig-middelalderligt Krus eller Kande, med 12 »Fingermærker« forneden, skævt satte. Glasuren er mørkebrun, spillende i det grønne.

Nytorv som gammel Strandlinie.

Man har længe vidst, at en stor Del af det nordligste Terræn af Aalborg er opfyldt Grund, og ment, at alt, hvad der ligger nord for Linien Bispensgade-Nytorv, er nyere Dannelser. Det vides, at det nye Aalborg Slot i 1539 blev anlagt paa opfyldt Grund, men selv om man kunde formode, at Strandlinien var Nytorvs nordlige Husrække, havde der dog ingen Fund, der bekræftede Antagelsen.

Den formodede Strandlinie er vist paa mit Kort i Afhandlingen i Aarbogen 1934, S. 277.

Formodningen blev til Vished i November 1935, da der foretoges en større Udgravning i Nordsiden af Redaktør L. Schiøttz-Christensens, Aalborg Stiftstidendes, Ejendom Nytorv 5, Matr. 535 og 536.

Umiddelbart op til det nordlige Skel mod Slots-
haven fandtes der i en Dybde af 2,50 M. under Gaar-
den, eller i Kote \div 0,3, en større Del Strandaflejrin-
ger, bestaaende af ganske fint Strandsand og smaa
vandrullede Sten; øjensynligt har Stranden her langt
op i Tiderne ligget urørt. Endvidere fandtes der, op
til den østre Bygning mod Bernh. Reesgade, Salt-
vandsler med Strandskaller i samme Dybde, Leret og
Skallerne ganske lignende de fra Skolegade, Mølle-
gade og Hotel Phønix Fund.

Byggearbejdet afslørede endvidere, hvorledes Græn-
sen mellem Nytorvs Lodsejere og Slottet var. I en
Dybde af 2 M. under Sidehusets Sokkel, eller i Kote
ca. 0,50, fandtes et Bolværk, bestaaende af nedram-
mede firkantede Pæle, vistnok Eg, 15 til 18 cm Tvær-
maal, med en Spundsvæg foran, glat mod Sydsiden;
Pælene stod i en Afstand af 90 cm og Spundsvæggen
var sat af lange Fyrretræs-Planker. Der saas fire
Rækker Planker i en Dybde af omtrent 1 Meter.

Om dette Bolværk er sat i 1539, da Byggearbej-
det paa det nye Slot paabegyndtes, eller det først er
sat i 1600, da Christian IV anlagde Nytorv, lader sig
ikke konstatere, men der er intet, der taler imod, at
Bolværket kan være fra 1539.

Terrænet nord for dette Bolværk er Slottets Grund,
og Voldgraven rundt om Slottet har ligget umiddel-
bart op til den gamle Strandlinie. Der saas i Grun-
den, ca. 2,50 M. nede, eller i nuværende Kote ca. \div
0,50, et tydeligt Lerlag, 25—30 cm, der syntes paa-
ført; rimeligvis har Slotsgravene i Bunden været for-
synet med et Lerlag for at holde Vandet fra Peder
Barkes Aa i Voldgravene.

Naar man ser paa de nævnte Koter for Nytorv-
Fundene, maa det erindres, at hele Terrænet om-

kring Nytorv i de senere Aar er sunket ret betydeligt. Sagen er fremkommen ved en Landsretssag i Slutningen af Marts 1936. Under denne Sag blev det dokumenteret ved Undersøgelser, som Geodætisk Institut har foretaget i de sidste 10 å 20 Aar, at den nordlige Bydel, herunder Nytorv, er sunket ca. 25 cm. Det underliggende Lag, der bestaar af Fjordler — netop som vi har truffet det ogsaa under »Aalborg Stiftstidende«s Ejendom — er efterhaanden udtørret, særlig ved den stedse stigende Oppumpning af Grundvandet og Dræningen under de nyere Ejendomme; Leret skrumper ind og slaar Revner, mulig gør Presset af de stedse højere byggede Ejendomme ogsaa noget. Derved faar vi ogsaa Forklaringen paa, at Strandstenene og Strandgruset laa under nuværende Nulpunkt, daglig Vande, Terrænet er sunket, hvor meget kan ikke bestemt fastslaas, men det er mindst 25—30 cm, andre Steder i samme Omraade er det muligvis endnu mere.

Hvor laa Aalborg Graabrødrekloster?

I Aarbogen 1934 er dette Spørgsmaal atter bragt frem — som saa ofte før — (se Side 285 og flg.) men nogen egentlig Klarhed har de senere Aars Fund ikke bragt os.

Man maatte derfor, da Østeraa skulde asfalteres i September 1935, have Opmærksomheden henvendt paa, om der ved de Udgravninger, der skulde foretages for Omlægningen af de forskellige Ledninger i Gaden, skulde komme noget frem, der kunde bestyrke Formodningen om, at Klosterbygningerne havde ligget nord for Algade, op imod Aaen.

Hele Strækningen fra Gammeltorv ud for den forsvundne Torvegade til Algade blev gennemgravet

øst for den gamle Østeraas Leje, men Fundene blev kun smaa og ikke afgørende for Skønnet om Graabrødreklosterets Beliggenhed.

Man maatte ved Udgravningerne først tænke paa, om Resterne af P. Weiles Ejendom, som man vidste laa under den udvidede Gade Østeraa, skulde vise sig at have haft de meget omtalte gamle Kældere ud mod Aaen, Kældere, der efter Traditionen, eller efter Gættelværk, skulde have hørt under Graabrødreklosteret. Men Kælderne fandtes desværre ikke, der stod kun en Mur i Weiles Ejendoms Sydside, nøje følgende Flugten af den tidligere P. Weile, nu Konsul Magnus Müller tilhørende Ejendom Østeraa Nr. 4 (Matr. Nr. 627 a). Det er muligt, at den fundne Syd-mur, der var muret i Munkeforbandt, store Sten, men ikke Munkesten, virkelig har baaret de omtalte Kælderhvelvinger, men Hvelvingerne, der skulde have fortalt os, om Kælderne havde hørt til Graabrødreklosteret, var forsvundne, da P. Weiles Ejendom blev revet ned i 1910 og Facaden rykket 8—9 Meter mod Øst.

Den næste Ejendom Syd for Weiles viste sig at have haft udmærkede Kældere, gammelt Murværk, dels i Krydsforbandt og lidt af det i Munkeforbandt, men ogsaa satte af smukt Granitværk, ombyggede og omlavede i Tidernes Løb, og den Stump af en Hvelving, der afdækkedes, var Konditor Schlenzigs Øl- og Iskælder. Der saas endvidere udmærkede Granittrapper, der efter Sigende har ført ned til Aaløbet, men nogen Udgang til Aaen fandtes ikke mere, den er muret til, da Aaen blev overdækket.

Den sidste Ejendom før Algade, den Gang (i 1910) tilhørende Kobbetsmed Sørensen, viste sig ogsaa; Fundamenterne var tydelige, men der fandtes ogsaa et

Stykke Murværk, der ikke hørte til Ejendommen; øst for og parallelt med Kobbersmed Sørensens Vestmur laa, umiddelbart under Gaden, et Murparti, der øjensynlig var af meget ældre Dato. Det var muret af Sten af meget betydelig Størrelse, næsten som Munkestenen og i Munkeforbandt. Murværket var tæt besat med store, flade Granitssten; meget stærkt bygget, som det var, maa det have baaret et ret stort Hus.

Men ingen af disse Mure slaar noget fast om et Graabrødrekloster nord for Algade, op mod Østeraaen; Spørgsmaalet maa blive ved at staa hen.

Netop som Gadearbejderne paa Østeraa skulde slutte, blev der dog Anledning til at foretage endnu en Undersøgelse lige syd for Algade, paa det Sted, hvor Købmand Aug. Worms, senere Købmand F. Lunds Ejendom stod, op mod Østeraa, lige til den faldt i 1911 ved Boulevardens Gennemførelse. Sagnet om de dobbelte Kældere, der havde hørt til Graabrødreklosteret, kunde nærmere undersøges.

Der skulde lægges Beton og Asfalt paa Stykket lige hvor Algades Sydlinie ramte den nu forsvundne Skomagergade og Østeraaen og det lykkedes i sidste Minut at formaa Borgmesteren til at lade Stadsingeniørens Folk foretage en Prøvegrovning paa Ejendommens vestligste Hjørne, der nu laa under Brolægningen. Der gravedes ligeledes ned tæt op til det østlige Fortovs Kant, men her var der ingen Kælder; der fandtes en Række store, utilhugne Syldsten, og Murværket over dem var forlængst afbrudt. Syldstenene laa i ca. 1 Meters Dybde under Gaden og tydeligt lige i Gadelinien, i Kote 4,¹⁰.

Derimod gav Udgravningen paa Stedet for Ejendommens Nordvest-Hjørne noget mere.

7,⁷⁵ M. fra Hjørnet (sydligste) af Ejendommen

Algade-Boulevarden 2 fandtes meget svært Murværk og Gravningen fortsattes, indtil hele Ejendommens Nordvest-Hjørne laa for Dagen. Overdelen af Murene var løse Brokker, men der konstateredes dog 9 Skifter af Vestmuren, uden at Bunden naaedes, og 7 Skifter af Hjørnets Nordmur.

Vestmuren havde en Bredde af 93 cm eller 6 Skifter og var sat af store Sten 29 à 30 × 8¹/₂ à 9 × 13 à 13¹/₂ cm, muret med lutter Løbere, og Nordmuren havde en Bredde af 75 cm eller 5 Skifter; den var muret, afgjort samtidig med Vestmuren, af samme Størrelse Sten og ligeledes med lutter Løbere.

I Vestmuren, 1,40 M. fra indvendigt Hjørne, saas en Lysning, sikkert oprindelig, efter Murværket at dømme, med Skraakant forneden, Vinduespladsen laa 35 cm inde — men det i Lysningen fundne Jernvindue var selvfølgelig nyt.

Udgravningen gav, som sagt, ikke noget Resultat, og det, der kom frem, var nærmest negativt, selv om man kan slaa fast, at den fundne, tykke Mur maa have baaret et betydelig større Hus, end den lille to-etages Ejendom.

Det blev ved Kommunens Arbejder ved gl. Østeraa, der nu er Kloak, konstateret, at det nordvestlige Hjørne, netop det, der her blev afdækket, længere nede har svært Granitværk som Fundament, og dette Granitværk gaar i Hjørnet ud i en tydelig Spids. Udgravningen Oktober 1935 gik ikke saa dybt, at dette Fremspring saas.

Naar der, maaske allerede i Aar, atter skal udføres Gadearbejder syd for Algade-Krydset, maa Undersøgelserne, om der skulde være Spor af Klosterkældere, selvfølgelig fortsættes.

Jeg kan ikke slutte denne lille Afhandling om Undersøgelserne paa det gamle Aalborgs Grund uden, ligesom i 1934, at bringe en varm Tak til Byens Styrelse, Stadsingeniøren og hans Medhjælpere, og til Kommunens Arbejdere for gode Oplysninger og god Medhjælp i Bestræbelserne for at læse det gamle Aalborgs Historie ud af Grundudgravningerne. Uden denne Hjælp havde Undersøgelserne været umulig.

C. I.

MINDER FRA VOKSLEV SOGN

AF S. KVIST, KONGERSLEV

Hjemmet.

MIT Barndomshjem var en Bondegaard, der ved Heder paa alle Kanter var adskilt fra Byen, en Oase i en Hedeørken. Der var tre Gaarde og et Par Huse paa samme Sted. Denne lille Samling kaldtes Harild og ligger i Ydersiden af Vokslev Sogn ved Nibe. Navnet hidrører efter Sagnet fra, at en Konge, Harald, ligger begravet der paa Heden, hvor man viser hans Gravhøj.

Vokslev blev i daglig Tale kaldt Usle. Man sagde, at det var Vokslev om Efteraaret, naar der var indhøstet, men Usle om Foraaret, naar alt var spist op.

Min Faders Slægtsnavn var Kvist, Christen Laur- sen Kvist, og min Moders Slægtsnavn var Krogh, Ane Katrine Sørensen Krogh. Faders Fader hed Laust Kvist og hans Fader igen Peder Kvist. Længere til- bage kender jeg ikke Slægtens Navne, men disse havde alle beboet mit Fødehjem. Nu har min Bro- der, Hans Kvist, Hjemmet.

Kvist og Krogh var to udbredte Slægter. Slæg- ten Krogh udbredte sig længere hen, medens Slægten Kvist bredte sig i Vokslev og Ø. Hornum Sogne. I Ø. Hornum Sogn var der en anden Slægt, som ogsaa bar Navnet Kvist, og disse to Kvist-Slægter har sik-

keret været Grene paa samme Slægtstræ, thi Kirkebogen i Ø. Hornum viser, at Kvist-Familien i Harild ved Barnedaab har staaet Faddere for Kvist-Familien i Ø. Hornum.

Min Fader tjente som Dragon i Randers og var med i Krigen 1848—50, hvor han var Underkorporal. Han var i en Del Aar i Sogneforstanderskabet og skulde møde, naar Børnene havde Eksamen, for at bedømme deres Kundskaber. Han havde en Broder, som var Lærer i en Omgangsskole, men han døde i en forholdsvis ung Alder.

Af kendte Mænd i min Slægt kan nævnes min Fætter, Laurs Kvist, der i mange Aar var Folketingsmand for Nibekredsen til sin Død. Han var en god Støtte for Afholdssagen. En anden, min Fætters Søn, er Digteren Anton Kvist i Amerika. Af Slægten Krogh kan nævnes Henry Gerrild, en Søn af min Kusine, der nu er Forstander for Baptisternes Højskole i Tølløse paa Sjælland.

I mit Hjem var der flittig Kirkegang, og havde ingen af en eller anden Grund ikke været i Kirke om Søndagen, maatte vi Børn læse Evangeliet højt, som det stod i Salmebogen, og undertiden ogsaa læse Aftenbønnen. Vi havde en stor Bibel i Læderbind, og Fortællingerne i denne læste jeg mange af, da de havde min Interesse.

Det var et godt Hjem, hvor der herskede god gammeldags Gudsfrygt, Nøjsomhed og Flid.

Hjemmet var en Anneksgaard til Nibe Præstegaard, hvortil Skatterne blev betalt med visse Tønder Byg aarlig efter Kapitelstaksten. Ved Siden af vor Jord var der Hede og Kær med Tørveskær, som Nibe Præstegaard ejede. Da senere denne Jord blev til Salg, købte Fader den. Vi havde forud Græsretten.

En Gang var min Fader kørende i Præstegaarden med Tørv og havde to Føl med, der løb løse ved deres Mødre. Præstefruen, der var fra København, spurgte, om disse Føl skulde leve eller slagtes ligesom Lam og Kalve.

Da Præstegaardsjorden paa $49\frac{1}{2}$ Td. Land blev købt til Faders Gaard, var denne paa ca. 221 Tdr. Land, hvoraf ca. 70 Tdr. Land hørte under Ø. Hornum. Man sagde, at denne Jord var spillet bort i Kortspil og paa denne Maade var kommet ind under Faders Gaard. Min Søster og Svoger fik denne Jord, hvorved disse kom ind under Hornum Sogn. 2 Parceller blev ogsaa solgt fra Gaarden, saa denne nu er paa ca. 120 Tdr. Land.

I Hjemmet, som jeg først mindes det, var Husene smalle, og for at bøde herpaa, byggede man Halvtag mod Siderne, paa Tærskeloen for at gøre denne længere og ved Stuehuset til Forgang, Sengesteder og Kamre. Grunden var svære Kampesten, og Murene var Bindingsværk. Væggene var tynde, kun en halv Stens Mur i Indhuset, og i Udhuset var de klinet af æltet Ler. Der var enkelte Glasruder i Stalden, i Laden højst et Hul i Væggen, ellers kun Lemme og Døre til at lukke Lyset ind ad.

I Indhuset var Vinduerne med smaa Glasruder indrammet i Bly. Væggene var hvidkalket, og Gulvene i Stuerne var af Ler, hvorpaa man strøede Sand. I Køkken og Bryggers var Gulvet pikket med smaa Kampesten. Arnestedet i Køkkenet var en Forhøjning af Jord og Sten med en Fordybning i til Brændsel under Gryder og Pander. Der var aaben Skorstens, hvorfra man fyrede i Bagerovnen og Bilæggerovnen. Ved Siden af Bryggerset var der Plads til

Brændsel, Høns og Gæs, og uden for Bagdøren var Brønden med Vippestang.

Man forarbejdede og tilberedte alt selv, baade Føde og Klæder. Man bagte Brødet og bryggede Øllet. Vi slagtede Fedefaar, Kalve, Gæs og Gris til Julemad, — vi købte dog Sild —, og vi lavede Smør og Ost. Ulden og Hørren, som vi selv avlede, forarbejdedes til Klæder, Strømper og Linned. Vi maatte dog ty til Skrædderen, Skomageren og Træskomageren. Hos Købmanden var Indkøbet lille, saa det var faa Penge, der skulde til i det daglige Liv, og disse var ogsaa faa den Gang.

Belysningen var Tællelys i Stuerne og Tranlampe i Køkkenet og nogle Væger til at gaa omkring med andre Steder. Ved denne Belysning kartedes Ulden, Rokkehjulet snurrede rundt, og Væveskytten løb frem og tilbage. Om Aftenen kartede de større Drengene Luffer og Triller og spolede til Væven. Pigerne syede og strikkede, og ved Bordet lærte Børnene deres Lektier. Som et Hele formede Livet sig godt med Tilfredshed.

Landbruget lignede en Del andre med lignende Jorder. Vi havde kun syv Køer, da der var forholdsvis lidt Agermark, og en Del deraf var mager og en Del vaad Jord, som var vanskelig at holde i Kultur. Langt den største Del var Hede og Kær, der passede bedst for Opdræt af Heste, Kvæg og Faar, og derfra flød den meste Indtægt. Vi havde to Følhopper og to Trækstude som Arbejdskraft.

Kornavlén var efter Forholdene nærmest lille og ingen Rodfrugt, kun nogle Kartoffler, men vi avlede meget Enghø. Naar man bjergede Hø og om Høsten, var der strengt Arbejde med Leen og med at samle og binde Neg. Høet i Engen og Stubbene paa Mar-

ken rev man med Haandrive. Arbejdstiden blev ofte lang, og dog gik den med Lyst og Tilfredshed. Lidt Morskab var der med at gaa hverandre paa Klingen.

Fodringen af Kreaturerne om Vinteren var larvelig, saa de om Foraaret var magre. Senere saa det paa mange Maader anderledes ud, da vi begyndte at opdyrke Heden, mergele, bruge Kunstgødning og Kraftfoder, og det gav Forandring paa flere Omraader.

Arbejdsredskaberne var klodsede og tunge, baade Haandredskaberne og dem til Markbrug. Vognene var smalle med lange Træaksler og Nav med en Lundstik for til at møde Hjulene. Vognsførelsen var Tjære, der bandt Hjulene saa haardt, saa man døjede med at faa dem i Gang særlig om Vinteren. Skulde der køres lidt pænt, sad man paa et Vognskrin, ofte med Benene paa Hammelstokken.

Haven bestod af Piletræer, Hyld og nogle Blomme-træer og desuden Køkkenurter.

Den for Træplantning kendte Præst, Pastor Wøldicke, Ø. Hornum, kom en Gang i mit Hjem. Han spurgte da, om nogen af vi Børn havde Lyst til at plante Træer. Jeg blev udpeget og gik saa med Præsten ud i Haven for at lære at forædle Frugt-træer, thi han havde Pødekviste med. Præsten plantede meget ved Præstegaarden, og der er et Æble, som bærer Navnet Wøldikes Pigeon.

Hyrde.

Da jeg naaede syvaars Alderen, blev Tiden delt mellem Hyrdelivet og lidt Skolegang. Jeg vogtede en Faareflok i løs Drift paa ca. 60 Stykker, dels i Marken og dels i Heden. Det kunde til Tider volde Bryderier nok med at holde dem paa deres Ene-mærker.

I Heden var der flere Slags Bær, hvoraf nogle var en ren Delikatesse, særlig Blaabær, Rødbær og Tyttebær, og disse kunde stjæle Tiden, saa det gik ud over Pligten, men hvor har de læsket og glædet mangen Hyrde.

Der var flere Arter af Fugle, hvor jeg færdedes, og at finde deres Reder og holde Tal paa dem, deres Æg og Unger, var en hel Sport for mig. Jeg fulgte med i deres Udvikling, indtil Ungerne forlod Reden og rejste ud paa egen Haand paa Livets Færd. Underligt at de kunde klare sig, baade bjerge Føden og undgaa deres Efterstræbere. Af disse Fugle var Lærken en trofast Ven Aaret rundt, og dens Sang har altid været beundret. Den maatte ikke gerne synge før Kyndelmisse, da den saa kom til at tie lige saa længe efter, som den havde sunget forud, paa Grund af Vinter. Der var Horsegummen, som fra Luften gentagende kredsede skraat ned mod Jorden med en snurrende Lyd. Og Kukken, Gøgen, var jo noget særegent blandt Fuglene. Naar den kukkede stærkt og skogrede, ventede man snart Regn. Flere andre Fugle kunde der ogsaa fortælles om. En Dag saa jeg en Høg, som forfulgte en Lærke meget haardt; men denne forstod Faren og fløj ind under en Ko og satte sig og undgik derved Høgen.

I mit Hjem havde vi Gæs, og naar Gaasen rugede, fulgte Gasen ofte med min Broder og kun med ham, naar han tog i Marken med Hestene for at pløje eller harve, indtil en halv Fjerdingvej borte, og den blev og fulgte med hjem igen.

Hedens Frugter, Fuglelivet og Madposen bidrog til at formindske Følelsen af den ensformige og ensomme Tilværelse den lange Dag ved Hjorden. Allige-

vel længtes man efter at se Solen nærme sig Jorden og komme hjem med Hjorden.

Leg.

Legesager, som Børn har nu, ejede vi ikke, men vi lavede Fløjter og Flitsbuer af Vidiernes Grene. Vi lavede Grundrids paa Jorden af Bygninger og inddelte dem i Rum til Husdyrene. Saa samlede vi smaa Stene, helst smukke og pænt formede. Nu og da slog vi en Byttehandel. Og vi formede Dyr, Skaale og Potter af Ler m. m. Denne Efterlignelseslyst udviklede Fantasien og Evnerne. Det meget og kostbare Legetøj, Børn har nu, mon det kan staa Maal med, hvad der ude i Naturen forskaffede os saa megen Glæde og Adspredelse.

Skolen.

Skolegangen var larvelig, kun to Dage om Ugen. Læreren havde sit Hjem i en anden By, og der holdt han Skole de andre fire Dage. Der var ca. trekvart Mil mellem Skolerne.

Vor Skole var et lille Hus med et Skoleværelse og et lille Kammer, hvortil Læreren kunde ty i Fritiden. I Skolestuen undervistes den store og lille Klasse samtidig ved hver sit Bord. Vi gik alle i Træsko og havde ingen Skiftesko, saa Gulvet saa grimt ud i Søle og Snevej.

Læreren havde ingen særlig Uddannelse, men havde før tjent som Karl. Katekismus, Bibelhistorie og Balles Lærebog og nogle Salmer om Julen skulde vi lære udenad. Sangbog var ukendt. Vi havde ingen Geografi eller Danmarkshistorie, og Grammatik var jo Latin. Det var Læsning, Regning og Skrivning sammen med Lektierne, som udfyldte Timerne.

En Lærer med to Klasser samtidig og to Dages Undervisning om Ugen kunde der ikke forlanges godt lærte Elever af, men mit Hjem gav et godt ekstra Bidrag til Undervisningen.

Jeg mindes ikke, at Skole eller Præst i aandelig Henseende havde nogen særlig Betydning for mig, hvorimod Hjemmets Indflydelse stadig har fulgt mig. Ja, Konfirmationsdagen var alvorlig for mig, og Balles Lærebog ejer jeg endnu.

Nogle faa Favne fra mit Hjem løb en rislende Bæk med dybe Høller og i mange smaa Bugtninger. Denne Bæk dannede Skel, og der var en Del Fisk i den, særlig Ørreder, som jeg havde stor Lyst til at fange, og det lykkedes ofte. Denne Bæk har jeg ofte savnet; flere Aar senere, da jeg en Gang besøgte Hjemmet, var der bygget et Hus lidt fra mit Hjem. Det laa oven for Bækken. Kæret og Heden der omkring var bleven kultiveret, og en lille smuk Plantage var vokset op derved. Jeg glædede mig ved at se dette og ønskede i mit stille Sind at komme til at bo saaledes. Jeg havde nemlig min Hustru med, og vi havde endnu intet Hjem. Men Ønsket blev aldrig til Virkelighed, tværtimod fik jeg et Hjem med høj Jord og en dyb Brønd og fik det dog rigtig godt.

Fritid var der kun om Helligdage og Vinteraftener. Om Sommeren varede Dagen til Sengetid. Middagen tog et Par Timer med at spise og sove til Middag, og midt paa For- og Eftermiddag spiste man Mellemmad, saa dette tog en Del af Dagen.

Fritid var det altsaa smaat med og Underholdning ligeledes. I mit Hjem havde vi Aalborg Stiftstidende, men ellers var der ingen Læsning ud over Skolebøger, jo, Bibel og Salmebog.

Der var ingen særlige Selskaber, men naar Nabo

kom til Nabo, saa gik Tiden med at spille Kort, men ikke om Penge. I min første Tjeneste, jeg havde, kom Naboen ofte om Aftenen for at spille Kort. Han og Hustru spillede Kort sammen, naar de havde spist.

Ungdommen havde deres Legestuer visse Dage om Aaret og saa et Par Markeder; det var deres Forlystelser udadtil foruden, hvad de kunde forskaffe sig i Hjemmene.

Julen var Aarets store Højtid, hvor Kirkegang, Legestuer og traditionel Morskab blandedes sammen. Juledag gik de gifte Folk i Kirke med Offersedlerne, og Stefansdag gik de unge i Kirke og til Dans om Aftenen. Man skød Nylaar ind, stoppede Skorstene, dyngede Gødning mod Stalddørene, og Børnene slog Potteskaar paa Dørene.

Gilder.

Der var store Gilder den Gang. En Bydemand blev sendt ud for at byde til Gilde. I et velstaaende Hjem var der tre Dages Bryllup, og det gik lystigt til med Dans, Kortspil og Drik; det hændte, at det endte med Slagsmaal. Den megen Mad, der skulde til, var ikke saa vanskelig at skaffe til Veje, da alle de indbudte kom med Foræringer, Madvarer.

Ved Barnedaabsgilder øvedes samme Lystigheder med nogen Moderation. Ogsaa Begravelser var ved Aftægtskontrakt sat til tre Dage, men her var Dansen lukket ude. Ved disse Gilder blev der ofret til Præst og Degn.

En egen Slags Gilder holdtes om Efteraaret, naar Kartoflerne skulde tages op. Man gik sammen fra flere Gaarde og tog paa en Dag en Mands Kartofler op. Det var Karl og Pige og halvvoxne unge Mennesker, der gik fra Gaard til Gaard, indtil Kredsen af

de sammensluttede var gaaet rundt. At der af alle blev præsteret godt Arbejde var langt fra, da man ikke vilde sakke bagud, men Arbejdet gik muntert. Kartoflerne blev blot løsnet med en Greb uden at løfte dem op af Hullerne, saa det gik ud over Fingrene. Der blev selvfølgelig serveret god Mad og Dram, og om Aftenen blev der sluttet af med Dans i Storstuen.

Aandeligt Liv er jo vanskeligt at dømme om; sker det efter ydre Symptomer, var det lidet, der gav sig Udslag. Der var ingen Foredragsforening og ingen Missionsforening. Enkelte af Indre Mission og enkelte Baptister var der i Ø. Hornum Sogn.

Den første, jeg mindes, var Mogens Abraham Sommer, som havde været Skolelærer i Sønderjylland, men kom i Modsætning til Kirken og forlod den. Sommer var en god Taler og rejste langt omkring og holdt religiøse Møder. Han var meget yndet hos flere, saa han blev foræret Hest og Vogn til at køre med fra Sted til Sted og holde Møder. Han efterlignede Søren Kierkegaard og ivrede stærkt mod Kirke og Præst. For sine Udtalelser mod disse i sine Skrifter sad han fængslet i Aalborg. Sommer dannede intet Samfund, og senere greb han ind i Politik og Arbejderspørgsmaalet for til sidst lidt efter lidt at glide ud af Sagaen.

Sommer kom hos vor Nabo og holdt Møder, og denne havde som Soldat fundet sig en tilkommende Hustru i København; da hun paa Vejen til Harild saa Heden, udbrød hun forbavset: »Men, hvilken Timian der er her i Jylland!«

Ungdom.

Da jeg drog ud fra mit Hjem for at tjene, var jeg ca. 18 Aar. Jeg tog Afsked og gik over omtalte

Bæk op ad en Skrænt, hvor jeg saa mig tilbage til Hjemmet, og Tanker og Følelser om, at jeg kunde komme til at leve min Ungdom blandt fremmede, for gennem mig, men jeg maatte vende Ryggen til og drage videre for at naa det ny Hjem, hvor jeg skulde tjene.

Det var hos et Par gamle Folk paa Vokslev Mark, jeg skulde tjene, og her havde jeg det rigtig godt. Manden gik ved Stok, saa jeg kørte med Hestene, ogsaa til Byen, og jeg saaede Sæden, saa det var noget andet end at være Nummer 2 og køre med Studene i mit Hjem.

Da disse to Aar var gaaet, kom jeg til at tjene i Nyrup ved Nibe. I denne By var der en sjælden Ungdom, som havde Syn for Livet i flere Henseender. Vi gik i Aftenskole og havde tidligere Elever fra Bjørnbaks Højskole i Fjellerad til Lærere. Der var Skole i Byen, men Læreren boede i en anden By, hvor han ogsaa holdt Skole. Undervisningen om Aftenen endte ofte med Samtaler om Landbrug, Politik — enkelte holdt Aarhus Amtstidende, der stadig havde Postyr med Jyllandsposten — og ikke sjældent om religiøse Emner, hvor forskellige Anskuelser kom frem.

En Sommeraften og en Del af Natten med sad vi, Karle og Piger, og talte om Religionen. Dette gav Tanker og kunde ikke andet end blive frugtbringende. Nogle holdt paa Kirken, andre paa Baptisterne, og enkelte holdt med M. A. Sommer. Det gik paa en stiltfærdig Maade, kun enkelte Gange i Aftenskolen blev Stemningen først noget varm og derpaa noget trykket, men ellers var Samtalerne meget fortrolige.

Vi var nogle unge Mænd, som paa Helligdage gjorde Besøg til andre Byer, hvor der boede gud-

frygtige Familier, og tilbragte opbyggelige Timer hos dem.

Alt dette bidrog til, at jeg kom til at ransage i mit eget Liv. Saa købte jeg det ny Testamente, for at jeg kunde forske i den guddommelige Sandhed. Men da jeg begyndte at læse deri, kunde jeg ikke rigtig fatte dets Tale, og dette gjorde mig noget mismodig, men jeg fortsatte dog. Jeg læste ogsaa religiøse Skrifter, der var lettere at fatte og kunde bidrage til Klaring af Skriftens Ord, som jeg læste meget i min Fritid, men jeg holdt det hemmeligt, da jeg var fejj.

I samme Tid arbejdede Herren indirekte paa mig, saa jeg kom ind i et Bønnens Liv og stadig Ransagning i Bibelordet, hvoraf der begyndte at gaa Lys op for mig. Jeg var alvorlig vækket og forstod, at min indbildte Tilstand i aandelig Henseende var tvivlsom, og for at tilfredsstille en indre Anklage om mine Synder, gik jeg en Søndag til Alters i Kirken, men fik derved en Samvittighedsdom over mig, der sagde, at jeg var uskikket til at deltage i denne for Jesu Disciple hellige Handling.

Ja, jeg søgte flere ydre Raad for at faa denne indre Anklage til at tie og faa Fred med Gud, men kom dog til at forstaa, at det ikke var ydre Gerninger, der kunde hjælpe mig i dette aandelige Forhold. Jeg vedblev at grunde i det gamle dybe Ord og i Bøn til Herren, hvilket ogsaa gav noget Haab og Trøst, men jeg veg atter bort.

Saa en Aften var jeg i inderlig Bøn til Gud om Helligaanden, og da fik jeg en herlig Bønhørelse og Forvisning om mine Synders Forladelse ved Troen paa Jesu Korsdød ogsaa for mig. Da fik jeg en Fred som aldrig før og var lykkelig, og Freden var varig, ikke saaledes at forstaa, at den ikke blev for-

styrret, men mit Forhold til Gud var anderledes end før. Jeg ejede Aandens Pant, 2. Kor. 1,22.

Jeg havde en absolut Modvillie mod Krigstjeneste, siden jeg kom til at falte Fredens Evangelium, og vilde ikke være Soldat, men rejse til Amerika, for saaledes gjorde flere unge Baptister. Dette var min Fader saa meget imod, og derfor gik jeg paa Sessionen med det Udfald, at der var al Sandsynlighed for ikke at blive indkaldt til Militærtjeneste, og jeg blev det heller ikke.

Højskole.

I Stedet for at være Soldat kom jeg paa Fjellerad Højskole, et godt Bytte. Aftenskolen og et mere opladt Syn for Livets Værdier havde vakt Trang og Lyst til nogen Uddannelse for bedre at kunne løse de Opgaver, som jeg kunde blive stillet overfor paa min Livsvandring.

Bjørnbak lagde megen Vægt paa praktiske Ting, men han var ikke saa materialistisk, som nogle beskyldte ham for. Til Morgenandagt spillede han paa Orgel, hvortil vi sang en Salme. Han opmuntrede sine Elever til at gaa i Kirke i Gunderup, og lidt Nord for denne, sagde han, laa Baptisternes Forsamlingshus, dersom nogen syntes bedre om dette. Naar Baptisterne havde Møde hos hans Nabo i Byen, mødte han selv og havde Elever med. Baptisterne og andre fri Samfund søgte gerne til Fjellerad Højskole. Fra denne Skole udgik ikke faa unge Mænd, der kom til at indtage betydelige Stillinger i Samfundet.

Afholdsbevægelsen vakte tidlig min Interesse. Jeg deltog i de første Møder om denne Sag i Aalborg omkring 1880 og indmeldte mig straks i Fjellerad Afholdsforening, en af de første i vort Land, og som dengang omfattede Østhimmerland. Da Baptisterne senere dannede deres egen Afholdsforening, indmeldte jeg mig i den.

I Aaret 1880 valgtes jeg til Lærer ved Baptisternes Skole i N. Kongeslev. Her havde jeg nogle gode Aar, der havde Betydning for min aandelige Udvikling. Efter 3 Aars Forløb fik jeg, hvad der i Ordspørgsbogen kaldes »en duelig Hustru, der er langt mere værd end Perler«. Det var jo et lille Embede for en Familie, og Landbruget drog vel ogsaa noget. 1885 købte vi saa et lille simpelt drevet Landbrug paa Sdr. Kongeslev Hede. Der var smaa Tider den Gang, men Guds Velsignelse med Nøjsomhed og Flid klarer mange Vanskeligheder, naar Hustru og Mand deler alt med hinanden.

I min Hustru har jeg haft en god Medhjælp. Hun følte som jeg Trang til og Glæde ved at være med i Arbejdet for Guds Riges Fremme.

Før vi fik Samlingshuset i Byen, havde vi i 20 Aar Børnemøder i vort Hjem paa Heden Søndag Formiddag, og om Eftermiddagen gik jeg ofte et Par Mil og holdt Møder paa forskellige Steder. Da jeg senere fik Heste og Vogn, benyttede jeg ikke saa sjældent disse. Jeg brugte i en Del Aar Stude til Trækkraft.

Om Sommeren blev alt Foder til Kreaturerne stillet paa Plads om Lørdagen inden »Fyraften«, enten i Laden eller tæt derved for at have det nemt om Søndagen, naar jeg rejste fra Hjemmet. Min Hustru var en god Fodermester og var det med god Villie.

Da Jens Jensen, Bælum, der rejste en Del som Menighedens Missionær, blev Folketingsmand, ønskede Menigheden mig til dens Missionær den meste Tid af Vinteren, og saaledes gik Tiden en Del Aar.

Jeg var i nogle Aar mindre godt ved Helbred, saa jeg daarligt kunde rejse omkring, og trak mig saa tilbage. Jeg forstod ogsaa, at der var Trang for mere Arbejde og en ny Mand for Virksomheden, og vi fik saa en fast Missionær. Jeg vedblev med Søndags-skole og Møder i Menigheden om Søndagen og holdt ellers Møder efter eget Tykke.

Jeg levede saa stadig i Hjemmet, og dette hjalp paa Helbred og økonomisk Fremgang i Landbruget, saa jeg paa dette Omraade vandt Anerkendelse ved at faa tildelt tre Førstepremier for Landbrug og een for Havebrug.

Jeg fik alligevel Tid til at tage nogen Del i Byens Foreningsarbejde, ogsaa i Samfundsspørgsmaal ved at skrive i »Aalborg Stiftstidende« om Landbrugsforhold, om Afholdssagen, Krigen og om Kirkepolitik foruden religiøse Artikler i »Baptisternes Ugeblad«.

I samme Tid havde vi opdraget otte Børn, hvoraf et døde som Barn. Vi har haft Glæde af dem alle, og naar vi samles, nyder vi Familielivets skønne Glæder.

Siden vi afhændede Hjemmet, var jeg paa nogle Missionsrejser i Vendsyssel, hvad jeg var glad for. Jeg kom sammen med gamle Venner og stiftede nye Venskaber. Om Vinteren gaar Tiden med Læsning og Skrivning og Sommeren desuden med lidt Havearbejde og Biavl samt med Vandringer til vort gamle Hjem.

Da jeg var ca. 72 Aar, fik en Datter og Svigersøn Hjemmet, som de arbejder med paa bedste Maade, og vi byggede os et lille Hus i Byen, hvor vi nyder Alderdommens Dage.

MUNDHELD OG TALEMAADER FRA SØNDERHOLM

VED 1870—80

AF LÆRER G. KR. MORTENSEN

Vi har en Mængde Mundheld eller Talemaader, som vi i daglig Tale bruger ved givne Lejligheder. Man skulde ikke tro, at der kunde blive saa mange, som her er opført, og der er dog en Del flere, dels ikke erindrede og dels for platte til at gengives paa Tryk, ligesom vi ogsaa trykker os ved at udtale disse. Udtryk, som det nok gik an at sige i ældre Tid, kan vi ikke godt udtale nu. Der dannes stadig nye Mundheld. Mange er sikkert ret gamle, da det er forbausende, hvorledes megen Tale kan gentages fra Slægt til Slægt. Muligvis er ogsaa mange af Talemaaderne ændret i Tidens Løb. »Har du Tid at vente, kan du blive Konge i Sverige«, siger vi. Mon denne Talemaade skulde stamme derfra, at Kong Hans ventede i 14 Aar paa Sveriges Krone. »Alt øster paa«, sagde Kræn Krænsen, han red Træhesten. Det er da tydeligt nok, at denne Talemaade stammer fra Hoveriet og Bondens Trældom under Enevælden.

Der ligger ikke saa megen Visdom gemt i Talemaaderne som i Ordsprogene, men ogsaa i dem kan der være Oplysninger om Fortids og Nutids Forhold. Tilfældigheder har skabt mange Vittigheder og bevingede Ord til Fornøjelse og Belæring.

Der er mange Talemaader om Brændevin, et Vidnesbyrd om den Rolle, denne har spillet. Ved Sammenkomster og til dagligt Brug var Brændevinen dominerende fra først til sidst. Ved Omtalen af Slægtskab er Talemaader og Ordsprog af samme Mening, den nemlig, at man ikke altid kan vente størst Tjeneste af Familien.

Talemaaderne har Betydning derved, at de er en Afspejling af Folkets Levevis paa den Tid. Der ligger Lærdomme i disse, der er Humør og oplivende Momenter, der er Klager og Formaninger. Opmuntrende er det at høre, at hvis det for en er gaaet skævt, da at kunne begynde paa en frisk og lade det forbigangne i Baggrunden.

Der forekommer ogsaa Vidnesbyrd om, at de gamle holdt af Dyrene, næsten som af deres egne Børn. De havde Øje for, at vi helt og holdent er afhængig af den Dyreverden, vi har om os, derfor plejede og passede de dem efter bedste Evne.

Vi kan ogsaa lære, at vi skal finde os i det uundgaaelige, tage paa Tingene med godt Humør, trodse alle Anstrengelser for at føre en Sag til et heldigt Resultat.

Børneramse: »Elle melle ni ti, nu gaar du fri«. (Børnene stod i en Kreds. Een stod inde i Kredsen og talte pegende paa hver enkelt i Kredsen for hvert Ord i Ramsen. Den, der fik »ti«, var fri og traadte tilbage, saa videre rundt, indtil der kun var een tilbage, den skulde »være det«, f. Eks.: »Sidstepik«, som en Leg hed.)

Slægt mig her og Slægt mig der, har jeg noget, saa tager jeg til det. (At søge Hjælp hos Familien er mangen Gang ringest.)

Spis, min Gris, i Morgen skal du stikkes.

Fowal, Wollé, Pengene ligger i Vinduet.

Hils dem, du ser, og lad være dem, du kommer til.

Du ser saa højt, er dine Bier henfløjne?

Du spytter saa bredt, har du solgt dine Stude?

Han er tyk igennem ved Lommehullerne. (Een, der er vigtig.)

Du glemmer Munden aaben, mens Kræn Haubro ager sit Møg ud.

Det gaar stort til til Larses, i Dag syr de Pose, i Morgen skal de ud at tigge.

Hvis min Mave ikke vilde have saa meget, kunde jeg lade min Bag forgylde.

Hjælper det ikke, saa gør det da godt, sagde Kjesten, de kyssede hende.

Vi har Tid til at blæse paa det, vi skal ikke ud at binde. (Siges, naar Maden er for varm. I ældre Tid bandt de Kornet anden Gang, før Duggen gik af om Morgenens, saa havde de travlt.)

Det kommer af sig selv ligesom Per Smeds Valser.

Det var den Gang, min Moder døde, at jeg ikke var hjemme, det skal aldrig ske mere.

En Kærest ved dit Laar, inden i Dag et Aar.

Hun er forlovet med en Bødker og skal have en Halvtønde.

Der er en Tyv i Lyset, der er en Skælm i Huset.

Alt øster paa, sagde Kræn Krænsen, han red Træhesten.

Endelig kom Frederik Bødker da med en Høne. (Der skulde være Gilde i Nørholm; i Gildesgaarden ventede de Pigernes Komme med Foræringer, som det var brugelig forhen, men der kom ingen. En spurgte en Dag, en anden den næste Dag, stadig det samme Svar: ingen. Til sidst kom dog Sva-

ret som ovenstaaende, det blev til et Mundheld, som maaske bruges endnu.)

Se, sagde Manden til det blinde Øg, hun havde ikke set i 18 Aar.

Hjemme kunde vi høre Hundene gø i Hals. (Mange Mil borte. 1860—70 Hundenes Hals.)

Gud velsigne dig, min Engel, sagde Sønder-Maren til sin Gris.

Efter at jeg har spist min Aftensmad, kan jeg spise en Mellemmad for hver Mands Dør i Byen. (Ved Kirkedøren.)

Snyd din Næse, saa kan du bedre se!

Han løber ikke af Tjenesten for en tyk Mellemmad. Han har sine Sager i en Æske og sit Smør i et Tjærekar.

Tyndt Brød, tykt Smør og kluddervorn Ost, det bliver en god Mellemmad. (Siges ogsaa saaledes: Tyndt Brød, Smør til Næsen og Ost til Øjnene o. s. v.)

Vi sover lige til Middag og faar endda 2 Mellemmader hver halve Dag.

Jeg har saa travlt, at jeg ikke har Tid til at spytte i en Haand.

Han snakker ogsaa med ligesom Røvn af Drengen. Manden vidste ikke, at Konen var gal, før hun sang over Bordet.

Vi er færdige med at pløje, nu staar Hestene og ryger Tobak.

Hun gaar saa krum som en Kat med en Siklud.

Ryk i Rebet, Rasmus, ellers drukner Hunden!

Giv dig til Flæsket, mens Kaalen svales!

Der kommer hele Skrøders Kompagni.

Det er en rask gammel Mand paa Jaenbaanen.

A æ derfræ, hvor Husene staar ude, og Gæssene gaar barfodet.

En lang Pibe og en snottet Næse pryder en Mand.
Han kommer ogsaa med sit Fjerdingskar. (Et lille Bidrag til Samtalen.)

Du er en svær Hvevs (Hveps).

Naar vi skuer vore Hænder, spørger vi Lig.

Det ser saa Kaals (Karls) at komme rygende hen over Marken.

Jeg er villest Karl, jeg skærer Brødet.

Der maa være meget godt i ham, for der kommer saa lidt af ham.

Hun gaar vist Aaret om ligesom de gamle Øg.

Det er Løvn, du lyver, det er skidt, du skryver, og dypper din Pen i Aalborg Fyver (Fjord).

Det gik den gale Vej ligesom Konens Vand. (Da en Kone spurgte Enken, efter at Manden var begravet, hvorfor hun ikke græd ved Graven, sagde hun, at Vandet gik den gale Vej.)

Det klinger Fanden perskeme at være Gaardkone.

Vi skal sige noget, medens vi lever, naar vi ere døde, kan vi ikke. (En Mand fra en anden Egn sagde sidste Halvdel saaledes: Naar vi er døde, kan vi komme til at ligge ved Siden af een, der ingenting siger.)

Øl, Øl, Øl, ikke en Brændevinsdraabe!

Ja, derfor er det lyst, min Dreng! (Til en Dreng, naar han siger: »Goddag«.)

Han er rejst udenlands til Staun.

Han er syg for Byg og kan ikke faa Havre at pikke.
Min Moders Mosters Vinduer vendte ud til min Faders Fasters Havedige. (Om Familieskab.)

Hjertens Fryd og Dejlighed, Maren tag mig Flasken,

ikke den lille, ikke den store, men den, der er fuld til Halsen.

Det ryster Kjørmes (Kyndelmisse) Knude.

Det kommer igen til Byg ligesom Kjelds Havreager. Hjemme kan man være, naar man ikke kan være andre Steder.

Gør I Vrøvl med Svendene i Arbejdstiden?

Han staar som den fattige Per Eriksen og kan ikke tælle til fem.

Hvordan kan du være saa glad, du er endda saa pjaltet?

Det smager bedst, det man skal række til.

Han har faaet noget inden for Vesten. (Der mentes Sipritus — og der føjes undertiden til: mere end jeg har givel ham.)

Det slog lige til, ligesom til Skrædderens Barsel, de aad Barnet med. (Der menes den Sukkerfigur, en Barneskikkelse, øverst paa Kransekagen.) I Almindelighed menes der »Baren«, Træ-Madbrikken. (Red.)

Smaa Dreng og Hundehvalpe husker længe.

Det er ikke ethvert Ord, Jæn skal svare til, sagde Manden, de kaldte ham en Tyv.

Hæng i, Københavner, Livet er sødt!

Ryv og skrab, ryv og skrab, Birred Mari, mens A trækker mine Sokker paa! (Det er 2 Naboer, der kappes om at blive først færdig med Høsten. De er ved at læsse det sidste Læs Rivelse. Konen jager paa Pigen, for Naboen er ved at gaa dem paa.)

Det var en aan Snes. (Det vil sige: det var en anden Sag; der føjes stumdom til: men det er dog den samme Snes.)

Vi laaner af een og betaler en anden med.

Det er lidt af det lange.

Jeg havde kun eet Ærinde, og det glemte jeg.

De staar paa Rad ligesom Per Lutes Hovmænd, de stod paa Rad fra hvad Kant, han saa dem, for der var kun een.

Det er ikke saadan en Sag at tage en Sild og rende at bide af.

En lang, smal, skodden Pjalt, men Fanen han brække mig, saadan et Par Labber!

Det gaar saa yndigt i Gyngen, sagde Peter Færch, han laa i Bærmen. (Folk kørte fra Nibe Marked, det var sent og mørkt, de havde siddet længe i Værts- huset hos Kr. Dahl. 2 Vogne kørte lige bag efter hinanden øster ud ad Landevejen. Peter Færch sad ved Kusken paa den bagerste Vogn. Den forreste havde en stor Tønde Bærme i Vognen. De kørte rask, ganske ubemærket gik den forreste Vogn i Staa. Med den Fart, den bagerste havde, gik Vognstangen lige ind i Bærmetønden, saa den hede Bærme skyllede i en tyk Straale hen over Hestene og ramte Peter Færch, som da raabte de bevingede Ord, der længe var til Morskab i Byen.)

Det er af den rigtige Slags, sagde Claus om Skade- ungerne.

Ren Røv og tude i, sagde han Wolle Låå.

Vil du ikke blæse en Hamborg!

Nu kommer Fanden fra Gilde, og Vandet er ikke varmt.

Han tror, Julen varer til Paaske, men den slipper op til Kjørmes. (Kyndelmisse.)

Anders Smed har skidt i Gulvene! Aa, sagde Anders Smed, I behøver ikke at gabe saa højt, det var ikke saa møj (meget)! (Det var i Hoveriets Dage

paa Store Restrup. Anders Smed var oppe i det øverste af et Gulv Korn. Det var næsten ikke til at komme ned. Der var kommen Bud til ham, der »var værre end Hovbud«. Saa forrettede han det deroppe. De unge Knægte begyndte da at raabe som ovenstaaende.)

Vi er alle af Wolle-Kontes Børn.

Her er nok til Bodil og alle hendes Børn.

Det møgle (meget) skal til det møgle (ved Giftermaal).

A skal til Os (Aars) efter en Dos (Daase), til Nibe efter en Pibe og til Hobro efter en Ko (eller til Løgstør efter et Par Køer).

A undrer ål min Staan (Stunder) over, te Panden et skal slikkes. (Det var Levningen af den gode Sovs, Drengen gerne vilde have.)

Naar jeg passer min Mad og min Søvn, er der ingen, der kan gøre mig noget for de to Dele.

Han var som en Lus paa en Glød.

Han tager paa Kridt og betaler med Skidt.

Han gaar Føld til Bold og beskidt til Kirke.

Han sover indeni ligesom Per Roeds Sov.

Hun vil have det sidste Ord, om hun saa skal staa paa Møddingen og hviske det ud.

Der er ikke mere godt i ham (hende), end der er Honning i en Tudse.

Spyt i Haanden og tag bedre fat!

Vi skal have opstuvende Støvleskafter og stegte Murmesternæser.

Det er en slem Fisk at have i en Kurv, den vil gerne hoppe.!

Mødes vi ikke før, saa mødes vi paa Buntmagerens Væg ved Siden af de andre Rævebælge.

Jeg kommer ingen til, sagde Manden, han skulde til Kirke. (Eller ogsaa: Der er ingen, der ser mig.)

Vi lever i Haabet ligesom Firbenene. (Haabet var vel Navnet paa en Ejendom, hvor der var Tilhold af Firben.)

Hvor vil du hen i det Mørke!

Han kan hverken bræge eller faa Lam (om een, der ingenting siger).

I gik Munken ud. (Siges der i Kortspil, naar det ene Parti har vundet Skansen, men det andet Parti ingen Point har faaet.)

Der er ondt inde, sagde Kællingen, de pikkede paa hendes Røv.

Han nikker, men giver ikke i Tavlen. (Offertavlen i Kirken.)

Det pellerregner og knallerfryser, Solen skinner, og endda er det Tørvejr.

Naar Røgen gaar mod Vinden, er Konen i Huset gal. Hjessi, hjassi, saa pesser vor Gasse. (Siges til en, der fortæller noget misvisende.)

Sko min Hest med Hammer og Taang, den skal gaa den Vej saa laang.

Det er godt, det gamle kan naa det nye, sagde Kællingen, de spiste den sidste Fjerding Gaas, da Gaasen lagde det første Æg.

Hun maatte til det, enten hun peb eller sang.

Den stjal sig Fanden gale mig ut! (Sagde Karlen til Manden, der kom til at lette sig for stærkt ved Middagsbordet.)

Enhver søber bedst med sin egen Ske.

Det er nyt som sjældent sker, at gamle Heste faar Føl.

Nu er det forbi med Lammene i Aar.

Hellere tabe lidt ved Handelen, end at den skal staa stille.

Øverst til Bords og nederst til Fad.

Maj Maanedes Regn er bedre end Guldet i Kongens Krone.

Lykke paa Rejsen, tag Vorherre med dig et Stykke hen ad Vejen!

Langfredags Væde faar mange fattige Børn til at græde. Han fik Hovedet under Siden og det ene Øre i Munden. Dygtig paa Kromanden, men mest paa Poul Nørgaard. (Slagsmaal i Kroen.)

Giv mig en Bid Kød til min sidste Bid, bette Kuen! Der er Luen til Drengen. (Siges der om noget, der passer.)

Graa og graaraanere med en Prik under Haalen.

Han er en pæn Mand at grave Tørv for om Julen, han drikker selv sit Brændevin.

Ligesom du vil, saa vil jeg tværtimod for at føje dig. Naar jeg kan faa Sødgrød og Kovringer nok, bryder jeg mig ikke om Brød.

Han er død, og Hundene render med Hovedet. (Hundenes eget Hoved.)

De ser mig ikke, der ha' mig skal, andre kan tænke, det er en Mode.

Een Dugfuld Nådvergæster.

Han er ikke født i Gaar og tørret paa Kakkelovnen i Nat.

Herregud i Halager, er han død!

Nu vil jeg sove 3 Timer paa hver Side og paa Ryggen saa længe, jeg kan orke.

15 Aar paa hvert Laar.

Det er grov, det de Bønder kan æde, naar de kan faa det for intet, men det er værre med den Tid, det tager.

En lys Nytaarsdag giver mange Ildebrande.

Den, der syr om Julen, faar meget med buldne Fingre næste Aar.

Om Julen maa intet gaa rundt.

Nu kan jeg nære mig, til jeg kan faa noget igen, selv om det sker aldrig saa snart.

Det er ikke Grød at grine ad, heller ikke Vælling at slubre ind.

Aa skidt, Hr. Pastor, ta' Dem en Bid! (Præsten tog for smaat af Maden. — Paa en anden Egn har jeg hørt: Æd, æd, det er skidt, du æder! — Meningen var denne: Karlen havde været syg i længere Tid og sad nu med til Bords, men spiste kun lidt.)

Nu skal vi ha' en Hamborg-Skotsk, og den skal gaa med Kartoffler og Torsk.

En Bondeknold fra 1812. (Siger Købstaddrenge til Landsbybørn.)

Hvor vil du hen med dine raadne Pærer?

Naar du vil holde, mens jeg flaar, skal du faa de halve Penge, jeg faar.

Kongen er en Bedrager. (Kortspil.)

Det er noget, Herrer og Narrer skal forundre sig over. (Undertiden bliver der saa spurgt: Hører jeg saa til de første eller de sidste?)

I Morgen er det Søndag, saa skal Kørerne ikke ud.

Ruder ud! sagde Manden, han kunde ingen sætte ind.

Der er noget om noget undtagen om en skindløs Pølse, og der er endda det yderste om det inderste.

Det kom ikke inden for hans Tænder.

Den var dødfødt, og saa døde den.

Skal vi snakke om de gamle Hekse, hvordan lever din Moder?

Hun skal blive i Gaarden, saa længe hun kan tygge Melgrød.

At svede er skadeligt for Linnedet.

Min Skjorte hænger den undemig i min Krop!

Lad dem sørge, der kommer efter os.

Den, der ingen Skam skøder, er mange Sorger kvit.

Det er til een Haand ligesom Fiskerens Vante.

Skaal, Godtaar, i Morgen kommer Syndfloden!

Han er aldrig Sorger kvit; enten er han sulten eller ogsaa forædt.

Ønsk i den ene Haand og spyt i den anden, saa kan du se, hvor der er mest.

Naar en siger: Aa-nej! saa siger en anden: Ja, Aanæg (Andeæg) er bedre end raadden Hønseæg.

Naar en siger: Hold (Holdt), saa siger en anden: Ja, de er ikke gode at have om Høsten (nemlig Hold i Siden).

Det er et Himmeriges Vejr at kærne Smør i.

Der hører mere til at pløje end at sige Hov.

Beet, Boel-Marie!

Saadan gik den Gaas til Gilde.

Hun pesser bagud ligesom Skesantens Datter. (Kommer vist af at hælde Kaffe i Underkoppen fra Koppen.)

Kjesten Kimes, din Røv skal limes med Skomagerbeg.

Det er godt Vejr; i Dag kan de gamle Kællinger komme op og faa Natpotten slaaet ud.

Jeg klatgøder med Kartoffler til Grøntfoder, saa skal det give en Kærv Møg uden Gødning, og saa skal det ligge ude.

Frygt Gud og følg Landevejen.

Der er Raad i en Rebende.

Det er lige saa umuligt som at bide sin egen Næse af. Pluk løber til Sum. (Maaske af at plukke Fedt af Tarme.)

Den Jæn taaler om den Aan, den Jæn vil være med den Aan, og den Jæn vil være som den Aan, det

er for meget til os alle sammen, Børn. (Den gamle Mands Tale til de unge.)

Du er en Skælm, sagde Præsten til sin Dreng. Er A en Skælm, sagde Drengen, er A minsæl ogsaa en Tyv. Har du da stjålet, spurgte Præsten. Ja, sagde Drengen, 60 Alen Lærred. — Det var dog grovt, sagde Præsten. Ja, sagde Drengen, A kunde minsæl ikke faa det finere.

Jeg skal nok sige dig, hvor David købte Øllet.

Det brede er tilbage.

Den har ikke mange hele Brød i sin Pose.

Naar Hanen galer uden for Vinduerne, kommer der fremmede.

Naar Katten kæmmer sig over Ørerne, kommer der fremmede.

Nu begynder vi paany, sagde Tyven, han stjal Nyt-aarsmorgen.

Han har Reden og venter paa Gaasen. (Om en ugift Karl, der har et Hjem.)

A tigger til min bitte fattige Fugl, faar a lidt, kommer a tidt, faar a møj, kommer a aldrig mere igen. (En Ramse, vi brugte om Julen for at tigge om Pebernødder.)

Bitte, bitte Marie Høne, flyv op til Vorherre og bed om Godtvejr i Morgen. (Naar vi som Børn saa en Marie Høne, tog vi den i Haanden og sagde som ovenstaaende, derefter et Kast til Vejrs med Haanden, og borte var den.)

Det er ene Rommerask. (Saadan sagdes der, naar der var Tale om, hvad Folk havde liggende paa Lofter, til Dels unyttige Ting, købt paa Auktioner.)

Stork, Stork stejle Ben, hvor vil du hen med din Rok og din Tén, flyv hjem til din Bedstemoders Hus,

der er Ly og Læ, der er Græs til Knæene. Der gaar en gammel Kærting og rører i sin Gryde, nogle er sure, andre er søde Grød, nogle er ilde, andre er veltilpas; men a var ikke bedre tilpas, end a gik hjem og stak Ild i min Faders Lade, det tog til at brænde, a tog til at rende, det tog til at lov[lue]brænde, a tog til at hoprende, saa kom a til Køppes Mølle 7 Staan (Timer) før Aften, der fik a en sur Sild, en Havrekage og en Pot Lage (Saltlage).

Anders køer til Randers med Limer (Koste) at sælge, han vælted hans Vogn og spildt hans Tier (Tjære), han bandte, han skulde aldrig køre den Vej mere; hans Moder hed Met, hun boede i Skræp, døde i Mølle, blev begravet i Kølle, de ringede over hende med 12 Tøjrepæle; de havde ingen anden Præst end en stumphalet Hest, de havde ingen anden Degn end et Pindsvin.

Her kan jeg staa længe, inden jeg kan tjene en Mark (33 Øre).

Hvorledes Tobak bruges: Først ryges, saa skraas, derefter slaas det op paa Væggen og tørres, saa snues det, snydes ud og bruges til at pudse Støvler i.

Brændevins- og Tobaksskillingen ligger øverst i Lommen.

En rød Traad i et Glas siger Ras, en Mus i et Krus, Rasmus. En Høne paa 15 raadne Æg i en Korre siger Rasmus Raaddenskæg i Norge.

Det faar holde, saa længe det kan, sagde Præsten, han viede et Par Kæltringer.

Det saa ud til en sørgelig Jul, men sikken Glæde der blev, da Konen døde! (Aarsagen skulde være den, at hun kvaltes i et Flæskesvær.)

De tager det med Fingrene ligesom Gøl Børn, de tager Guds Ord med Fingrene. (De vil have noget virkeligt, haandgribeligt.)¹⁾)

Manden drikker Fløden, Kalvene drikker Mælken, hvad skal Smør og Ost blive til?

Ja, Herregud, vi kan jo ikke lade det gro selv, uden hvem der har des større Ejendom. (Saaledes sagde en Huskone en Sommer, der var saa tørt og saa lidt Græs; hun mente jo, at de med større Ejendom bedre kunde spare det en Tid.)

Det kan blive godt en Gang endnu, Opsprætning behøves ikke. (Saaledes stod der ofte i en Reklame i »Aalborg Stiftstidende« i 70erne, vi kunde den udenad.)

Moderen medgav sin Dreng en god Leveregel, da han skulde ud at tjene: Kan du faa Tid at staa, kan du ogsaa faa Tid at sidde, kan du faa Tid at sidde, kan du ogsaa faa Tid at ligge, kan du faa Tid at ligge, kan du ogsaa faa Tid at sove.

Det gaar den Vej, Hønsene skraber.

Du er vakker, du skal i Dammen til de andre Vakker (Ænder).

Intet er bedre end noget, sagde Spillemanden, han fik en Lussing.

Han skræver saa vidt, han har en Mil til Kirke.

Det er ikke saa galt at holde Lyset om Aftenen.

Han mejer med det ene Ben og binder op med det andet. (Slynger med et Ben.)

Han er den bedste af de syv Søkende saa nær som ham, der druknede i Vællingfadet.

Vil du ikke kysse mig der, hvor jeg er højest, naar jeg sanker Spaaner!

¹⁾ Jeppe Aakjær mener, det skal hedde Gølbørn i Stedet for Gøl Børn.

Han er klog paa Kattens Død, naar Tarmene hænger om Halsen.

Kongen putter den Slags i Lommen, som Bonden smider paa Jorden. (Naar de snyder Næsen.)

Soren med Loren med Læppen for Røvn, han sked i hans Bukser, han bandte, det var Løvn.

Uglspil smurte Vognen alle Steder undtagen i Romletrutten (∴: alle Steder, undtagen der, hvor den skulde smøres).

Hun gik med en Mund saa lang (fornærmet), at den kunde snøres af med en Underdyne.

Hans Mund var saa lang, at den naaede ned til det tredie Knaphul.

Hun fik Troen i Hænde.

Han har mest travlt fra Sol gaar ned og til Aften.

Han stopper i det gamle Hoved (skraar Tobak), saa gør han ingen Skade med Ilden.

Tag Luen af og slik Fadet. Vællingen var pinede god! Det er ikke alt, hvad der for Øjet er sødt, der i Maven er godt.

Er det nu ved den Tid, de giver syge Folk Davre?

Nej, før skal der en af de smaa Tarme revne, før jeg skal en Bid levne.

Send dine Stykker, hvor du har dine Nykker, saa kommer du ikke til mig med dem.

Brød til Brændevin er bedre end Hug til Øl.

Jeg ved nok, hvad jeg vilde, havde jeg været i Restrup Kro. (Saaledes sagde Manden, da han syntes, Værten i Huset var for langsom til at skænke.)

Der er for vidt mellem Drammene.

Han havde ikke mere Glæde end til sig selv.

Vorherre fylder Maven, før han fylder Øjnene.

Det bliver værre og værre, sagde Drengen, han skulde sige ære være.

Lidt Snavs i Mad er bedst.

Det er godt at have noget til gode, naar det ikke er Hug.

Naar min venstre Haand kløer indeni, skal jeg tage Penge ind.

Naar min højre Haand kløer indeni, skal jeg give Penge ud.

Man skal ikke rose af Gildet, før det er holdt.

Det er godt nok, uden at det skal gøres til Gavns, og det forlanger Manden ikke.

De har Kæber som Fattigmands Røvballer. (Børn, der ser godt ud.)

Den skal vist se, der skal sandt sige.

Konen, der skal ud at fæste Piger, maa helst være mager og tør i Ansigtet, saa tror Pigerne, at det maa være et godt Madsted for dem, er hun derimod fed i Ansigtet og fedtet omkring Munden, tror Pigerne, at hun spiser det gode og fede selv, og saa vil de ikke fæstes til hende.

Arbejdsmanden: Man maa ikke spise meget henne og udvide Tarmene, saa forslaar Maden daarlig hjemme.

Det buser og bavser i Dag. Ja, Fjer og Dun staar omkring os. (Duhn Laust i Sønderholm kom over til Gaarden Buus i Svenstrup for at udføre et Arbejde. Det var Stormvejr den Dag. Da Laust kommer ind i Gaarden og ser Buus, saa siger han som ovenstaaende, og Buus's Svar følger prompte.)

Min Næse kløer, den vil i ens Røv.

Fortryder du ikke, du lyver? (Naar en fortæller en utrolig Historie.)

Saa nær Viborg.

De sætter Stuen paa Loftet.

- Han har et godt Hold i Ryggen (velhavende).
 Det gik i den gale Hals. (Sagde Manden, en anden drak hans Punch.)
 Den onde ler altid, naar det gaar ilde til.
 Laves til og sættes under et Kar i Nat.
 Kan du holde Stroppen stiv!
 Smørelse gør godt, naar det kommer paa de rigtige Steder.
 Det kan gerne være sandt, fordi jeg tror det ikke.
 Af Mangel paa Mel bruger vi Aske.
 Han er røvsløv. (Snild, opfindsom. Mon Oprindelsen ikke er rævesløv.)
 Rask og gesvint, hastig betint (betænkt).
 Han slog Fluier med 2 Smæk. (En Mand, der ofte vendte sin Snak forkert.)
 Hun er lige saa nem at trimle som at trække (den tykke.)
 Han fik Næsen til det tredje Been.
 Den, der sætter sig paa en Sten, bliver glad 3 Gange. (Naar han sætter sig, naar han rejser sig, og at Stenen ikke følger med.)
 Han har det bedst henne ligesom Spillemanden.
 Han er af den store Ende (af Folk, der betyder noget).
 Den praler, der har intet, og den klager, der skader intet.
 Den Skilling, der er sparet, er i Behold.
 Ja, lad det gale skride.
 Penge makker Mod, men et Par gode Næver makker ogsaa Mod.
 De trækker godt ind paa Kaalraberne.
 Naar der bliver 2 Torsdage i een Uge — eller til sidste Nibemarked.
 Ja, Øl til, det forstaar sig.
 Han er ikke af det Svønslav.

Pigen siger om Morgenen: A fejer aa kommer i Davren, malker aa gir Kalvene, bærer Asken ud og gir Grisene.

De første 14 Dage, Jyden er i København, er han blind.

Hun er ikke enc Mælkebrød.

De slaar godt til Side i Kramkisten.

Maaden har de i Skørbæk Kro.

Det er en slem Apotheker.

De er fine i Filten.

2 er noget, 3 er mange.

Den, der spytter i Kaalen, maa selv søbe den af.

Vi kan ikke tro ham over et Dørræ.

Hold din Kværn (Mund).

Mon du tror, hun er saa gysmælked (offervillig).

Du kan sagtens spilde det Mundsvejr paa ham (hende).

Det er lang Lat (Lærred) aa blege.

Jeg skal hjem at give mine Heste. (Bedre end naar Karlen siger: Hestene eller vore Heste.)

Ja, det er rigtigt, syv fra ni kommer fem.

Den rige er altid klog, den fattige altid dum. (Det er saaledes at forstaa, at den rige kan købe Varrer, naar de er billige, og sælge, naar de er dyre; den fattige maa ofte gøre det modsatte.)

Det var en god Landter (god Forretning).

Det er nogle slemme Parabler (usandfærdige Historier).

Det er Birred Marmus Blaaner (Skyer i Hundedagene, upaalidelige).

Han er noget undseelig og lidt anseelig.

Det er, som det er gjort langt sønder ude.

Han søger Proces med Gassen, han ved ikke, om det bliver til Fjer eller Dun. (Siges om en, der er ved at anlægge Skæg.)

Skyd Moget (Møget) op i dig og tyg paa det (vis en kraftig Optræden)!

Er du selv? Vor Kat er ikke engang selv, den har endda saa lang en Hale.)

Det er Humlen, sagde Per Brasch, han sked i Øllet. Spis, spis, der er mere fram, sagde Konen til Pløje-folkene, hun stod med det sidste i Døren.

Han skoer hans Klatter. (Noget, der giver mange Penge.)

Der var saadan et Mæssel (Støj, Spektakkel).

Det er bedre at være Bondemand paa Tærne end Herremand paa Knæene.

Naar du dør af Ælde, begynder jeg slemst at hælde. I Andaguer (førrige Dag).

Naa, du er fra Frejle, der er de saa rejle.

Du er en Knop, men ingen Træknop. (Siges til en, der er dygtig.)

Jeg kom tidlig nok op, men sent i Klæderne. (Der mentes Kisteklæderne.)

I hvisker, som naar det regner i Skræpper.

Hvor vil du hen, du er ingensteds kendt.

Nu staar vi 2 Somre for og kun 1 Vinter. (Siges om Foraaret, modsat om Efteraar.)

Det kan ikke gaa galere end at vælte.

Kællingbænken er lang.

Der ligger det Skidt, sagde Kællingen om sit Smør.

Den er i Hundrede Læs Hø. (Noget, der forlængst er gaaet til.)

Det er ondt aa aldrig være glad.

Det er som en Loppe i en Ørelade. (En lille Genstand i et stort Rum.)

Saadan har det siddet, siger Pigerne, naar de har slaaet noget i Stykker.

Utak bider ikke i Skindet.

Man spørger syge Folk, om de vil have noget.
 Hold Kæft, Kælling! Huset er mit (nærmest i Spøg).
 Ja, en Dram til Ordentlighed, saa vi hverken kan
 høre eller se.

Du ligger nok a'e dine Træsko om Natten. (Siges til
 en, der er forkølet.)

Tag lidt i Øjnene og se nøje til.
 Det er ingen Øjengraan (en stor Genstand).

Ret, min Søn, kan du tælle vore Høns, men tæl Kok-
 ken med.

Jeg gaar og gør vel imod ingen.
 Det er godt vi er i tør' Folkes Hus. (Siges der i
 Regnvejr.)

Du kan lige saa godt sige det med det onde, som
 støde det ud.

Den faar nok noget, der i Gryden rører.

Man kan ikke tage Børn og gøre gamle Folk af.

Du tygger aved om ligesom Faarene. (Naar en spi-
 ser og ikke er sulten.)

Blodet er aldrig saa tyndt, det er dog tykkere end
 Vand.

Maren, kald Karen, kald Kjesten herind, der staar en
 Kop Kaffe, slaa den i dit Skind.

Emnet om Talemaader fra Sønderholm er ikke
 hermed udtømt, maaske kan der senere blive Lejlig-
 hed til at fremkomme med flere.

SKARPSALLINGKARRETS FINDESTED

OG HVORLEDES DET FANDTES

AF J. THULSTRUP CHRISTENSEN, LØGSTØR

I NDE paa Nationalmuseets oldnordiske Afdeling paa en meget fremtrædende Plads staar »Skarpsallingkarret«, det skønneste Lerkar fra Stenalderen, som er fundet Nord for Alperne. Men der i det hele taget findes noget Stenalderkar, der er skønnere og mere typisk? Karret er et smukt Monument for dansk Pottemagerkunst; fint i Formen med en tæt, smuk og ikke for overdreven Ornamentering.

Naar man i arkæologiske Skrifter vilde søge efter dets Fundforhold, fandtes ikke andet, end at det mentes at være fundet i en Høj i Skarpsalling ved Løgstør; deraf har det faaet Navnet.

Da jeg i 1925 blev bosiddende i Løgstør, var noget af det første, jeg satte mig for, at opspore Karrets Findested og faa det fredet, hvis det laa paa en Plads, som muliggjorde dette. Jeg vil straks indskyde, at det blev et aarelangt og undertiden irriterende Opsporingsarbejde, og saa til sidst gik det lige saa let, som da Columbus satte Ægget paa Enden.

Efter hvad jeg forud vidste, var jeg klar over, at der ikke fra Nationalmuseets Side kunde faas videre Oplysninger: Ved Forespørgsel hos flere, baade ældre og yngre paa Skarpsalling-Eggen, opnaaede jeg ikke

andet Resultat, end at det kendte de ikke noget til og havde aldrig hørt derom.

Naa, Tiden gik. Sagen blev lagt hen, men ikke glemmt. Som Arbejdsmand havde jeg jo andet at tænke paa; det andet var jo kun Fritidssyssel. Ved Undersøgelsen af Bjørnsholm-Køkkenmøddingen, som ledes af Dr. Broholm, Nationalmuseet, var jeg med som Arbejder under hele Undersøgelsen. Jeg talte da med Dr. Broholm om Sagen og spurgte ham, om der inde paa Nationalmuseet fandtes nogle Oplysninger om Karrets Fundforhold, og hvornaar Karret var kommet der. Man kunde ingen Oplysninger give mig, da alt inde paa Museet i den Tid laa i en haabløs Forvirring grundet paa dettes Ombygning.

I Mellemtiden var jeg kommet paa et Spor efter Findestedet, foranlediget ved, at Tømrermester Otto Hedegaard, Salling, som havde hørt om min Søgen, meddelte mig, at han maaske kunde sige mig, hvor Karret var fundet. Han fortalte mig, at der paa hans Fødegaards Mark i Salling først i Halvfemserne var fundet et smukt Lerkar, som, saavidt han huskede, var indsendt til Randers Museum. Ligeledes havde jeg engang i samme Tidsrum under en Samtale med cand. theol. Vestergaard Nielsen, Aars, berørt Sagen. Vestergaard Nielsen udtalte da til mig, at man inde paa Nationalmuseet næsten intet vidste om Karrets Fundforhold og mente, at jeg vilde gøre dette en god Tjeneste, om jeg kunde fremskaffe nogle sikre Oplysninger derom. Jeg nævnede for ham Sporet, jeg var inde paa.

Sidst paa Sommeren 1934 skrev jeg til Nationalmuseet og bad om alle de Oplysninger, der kunde fremskaffes om Skarpsallingkarrets Fundforhold, idet jeg samtidig meddelte, at jeg var inde paa et Spor, som

viste tilbage til først i Halvfemserne. Kort efter meddelte Museet mig, at dette havde modtaget Karret fra Randers Museum 1892, intet videre. — Uheldigvis stemte dette med Randers Museum og Aarstallet jo sammen med samme Holdepunkter i Sporet, jeg var inde paa; jeg forfulgte dette videre. De forskellige

Skarpsallingkarret.

Detaller deri har ingen Interesse her. Kun skal meddeles, at der stadigvæk var Punkter, jeg ikke kunde faa til at stemme. Af Ærgrelse derover var jeg lige ved at opgive Sagen. Heldigvis, mens jeg gik og grundede over »den spildte Mælk«, kom den Tanke frem hos mig: du kan jo skrive til Randers Museum og spørge, om der findes noget, som kunde lede paa det rette Spor. Jeg skrev kort før Jul 1934 og fik Svar derfra den 2. Januar 1935. Dette lød: Randers Museum har faaet Karret i Eftersommeren 1891 af en

Opkøber, Th. Christensen, som opgav, at det var fremkommet under Anlæggelsen af Hobro—Løgstør-Banen.

Efter denne Oplysning kom jeg hurtigt paa det rette Spor. Jeg vidste nemlig, at Stenhuggermester Ole Bengtsson, Løgstør, havde været med til at hugge Stenene til nævnte Banes Broer og Stenkister, og at en Del af Stenene blev taget fra Højene, saa maaske han vidste lidt om Sagen. Samme Dag, jeg modtog Brevet, henvendte jeg mig til ham og spurgte, om han kendte noget til, hvor der var fundet et smukt Lerkar i en Høj i Skarpsalling, mens de arbejdede ved Banen i 1891. Svaret lød: »Jo, det kan jeg meget godt huske. Men det var ikke i Salling, men i en lille Høj paa Oudrup Hede nær ved Kilderne lige Øst for Banen. Hedelodden tilhørte Prokurator Nors, Vestergaard, Salling.« Finderen fortalte, at Karret var blevet afleveret til Banens Entreprenør, Ole Nielsen, som solgte det paa Hobro Banegaard til en Opkøber for 18 Kr. Det blev paalagt Opkøberen at afhænde det til Aarhus Museum, hvortil Finderen havde sendt flere Oldtidsfund. Opkøberen solgte imidlertid Karret til Randers Museum. Forøvrigt glemte han at betale Finderen Pengene. Finderens Forklaring stemte jo godt med Brevet fra Randers; jeg lod ham derefter læse Brevet.

Foruden Karret fandtes en Del Ravsmykker og Perler, deriblandt en Ravknap, som solgtes til Aarhus Museum for halvanden Krone. Et større Stykke Rav beholdt Finderen; af dette lod han lave en Brystnaal til sin Kone. Naalen er endnu i hans Eje. Det øvrige kastedes bort. Der var endnu et Kar i Graven, men det gik i Stykker. Det var kun halvt saa stort som det andet, og var, saavidt han huskede, ikke

ornamenteret. Kammeret var et stort Stenkammer med en meget stor Overliggersten. Iøvrigt fortalte Finderen flere Enkeltheder, som han senere har ændret; man maa jo undskylde ens Hukommelse efter 45 Aars Forløb. Disse Enkeltheder er ogsaa uden Interesse for Artiklen her. Det ovenfor nævnte har kunnet konstateres. Enkelte Skaar af det andet Kar fandtes under Restaureringen af Højen, ligesom Gravformen kunde kendetegnes, idet et Par af Kammerets Side-stene endnu fandtes.

Nu havde jeg altsaa fundet Finderen og faaet at vide, hvor Karret var fundet; nu var det jo bare at faa Findestedet opsøgt. Jeg var i den Anledning hos den nuværende Ejer af Ejendommen, Gaardejer Anders Poulsen, Salling, for at faa Besked om, hvor Parcellen laa. Dette fik jeg at vide, men denne var sammen med flere Hedelodder forlængst solgt til Hedeselskabet til Beplantning. Forøvrigt var Lodderne senere mageskiftet med enkelte Lodsejere, for at Hedeselskabet kunde faa et samlet Hele, saa om Stykket med Højen var beplantet, vidste han ikke.

Hos Landinspektør Mosbech, Løgstør, og paa Løgstør Dommerkontor fik jeg at se Kort og Matr. Nr. over Parcellen. Denne er Matr. Nr. 6 d, Oudrup.

Den 8. Januar 1935 var jeg ude paa Oudrup Hede for at faa Findestedet kendetegnet. Det var en mild klar Vinterdag; der laa et tyndt Lag Sne over Jorden, Lyngen kunde lige skimtes gennem Snetæppet. Det var en herlig Hedevandring, naar fratages, hvor Lyngen var lidt høj, da kunde den imellem liste lidt Sne ned i Støvlerne. Men det blev en lang Vandring; trods ivrig Søgen kunde jeg ingen Højtomt finde paa den ubeplantede Del af Heden. Tomten maatte jo saa ligge i Oudrup-Gatten Plantagen. Træer-

ne i denne var store og hang fulde af Sne, saa det vilde jo næsten være et haabløst Arbejde at lede efter Tomten derinde.

Tæt Nord for Plantagen ligger en Bondegaard. Jeg besluttede at forhøre mig der, inden jeg søgte videre, om Beboerne ikke skulde kende noget til en ødelagt Høj inde paa Plantagearealet, ifald de havde boet der, før Arealet tilplantedes. Ingen af Folkene mindedes nogen udgravet Høj, men Datteren fortalte, at der ved Siden af Vejen, som gaar tværs gennem Plantagens Nordende, saa længe hun kunde huske, havde ligget en stor aflang hugget Sten. Jeg havde forud fortalt, at Højens Sten var blevet slaaet og anvendt til Broer og Stenkister under Banen nærved. Manden, Gaardejer Jens Thyrrerstrup, fulgte mig hen ad Vejen og viste mig, hvor den huggede Sten laa. Straks jeg saa den, var jeg klar over, at den var en efterladt Sten fra Højen. Det bares mig for, jeg nu var Maalet nær, hvilket viste sig at slaa til. Ved at trænge ind mellem Træerne, fra hvor Stenen laa, stødte jeg ca. 8 m inde paa Enden af en Bakkeskrænt; den viste sig at være ca. 25 m bred og ca. 4 m høj. Oven paa Skrænten fandt jeg den udgravede Høj, hvor Skarpsallingkarret havde staaet i sin 4000-aarige Ro, og hvorfra det for 44 Aar siden blev fremdraget. Graven havde været sat paa Skræntens Endedrag, saa Gravhøjens Sider havde gaaet i et med Skræntens Sider. Udgravningshullet, hvor Gravkammeret havde ligget, var 6×6 m i Tværmaal og ca. $1\frac{1}{2}$ m dybt.

Et Par af Sidestenenene fandtes endnu i Tomten. I et Par Huller, som var gravet efter Rævebo nær Graven, kunde ses, at der havde været lagt en Stenrøse om denne. Omkring Tomten saas flere Huller,

hvorfra der var taget Randsten, som efter Bengtssons Udsagn havde været meget store.

Da jeg havde taget Stedet nærmere i Øjesyn, sagde jeg til mig selv: »Dersom det kan føres igennem, skal Træerne fjernes fra Tomten og denne istandsættes og derefter en Mindesten sættes derpaa.

Efter alt at dømme har Højen været en Runddyssehøj med et stort Stenkammer. Finderen udtalte godt nok senere, at der ingen Høj var, men dette kan hænge sammen med, at Gråvlæggerne har benyttet en naturlig Forhøjning til Gravsætningen og derved har været sparet for at bruge megen Højfyld. Maaske har det været et Dyssekammer med Gang. Herfor taler et udgravet Dyssekammer med Gang, som ligger ca. 1 km Nordvest for i en Lavning paa Vindblæs Hede umiddelbart Sydvest for de fredede Oldtidsagre. Der findes alle Randstenene frigravede tilligemed et Par af Kammerstenene samt de yderste af Gangstenene. Nogle af de fjernede Sten blev i Halvfjerdserne anvendt til en Stenkiste under Vejen fra Braarup til Brusaa. En Del blev brugt til Restaurering af Salling Kirke først i Halvfemserne. Men allerede før var Højen ødelagt, fortalte min Hjemmelsmand, Snedkermester Joel, Oudrup, mig. Højen laa nemlig dengang paa hans Hjem Jord. Han havde som Dreng været med til at fjerne Gravindholdet, som bestod af flere smukke ornamenterede Urner samt en Del Flintsager; men alt gik i Stykker, og han mindedes ikke, hvor det blev af. Der kan vistnok regnes med, at Skarpsallingkarrets Høj og ovennævnte Høj har været af samme Type.

Jeg samlede alle Oplysninger angaaende Karrets Fundforhold i en skreven Beretning, som jeg sendte til Nationalmuseets første Afdeling 14. Januar 1935.

Under en Samtale med Dr. Brøndsted ved Ind-

vielsen af Aars Museum, spurgte jeg, om han syntes, det var formaalstjenligt at sætte en Mindesten paa Karrets Findested, da det var min Mening at opsætte en. Han var ganske enig med mig i faa dette gjort. Jeg anmodede ham saa om at faa udarbejdet et Udkast til Indskriften paa Stenen. Jeg fortalte ham, at Finde-

Mindestenen i Oudrup Plantage.

rens Søn, Stenhuggermester P. Bengtsson, Løgstør, havde lovet at hugge Indskriften paa Stenen uden Vederlag.

Derefter henvendte jeg mig til Forstassistent Baungaard, Gatten, og anmodede ham om at ordne Sagen med Hedeselskabet angaaende Tilladelsen til at faa Træerne fjernede fra Tomten og sætte Mindestenen derpaa. Tilladelsen blev beredvilligt givet.

Paa Gaardejer Jens Dalsgaards Mark, Vindblæs, laa en smuk Natursten, som jeg havde udset mig. Ved Henvendelse til Dalsgaard skænkede han mig denne. Murer Valdemar Hansen, Løgstør, tilbød at fundamentere og sætte Stenen, saa der var Villighed og Interesse fra alle Sider, hvorfor jeg føler mig taknemmelig.

Den 7., 8., 11. og 12. Juni 1936 reparerede jeg Højtomten og førte den saa vidt muligt tilbage til sin oprindelige Skikkelse. Derefter saaede jeg Græsfrø paa denne. Under Restaureringen fremkom enkelte Karrester, vel af det andet Kar; ingen af disse var ornamenterede. Ved Højtomtens østre og nordre Sider stødte jeg paa enkelte store Sten. Ved en af disse paa Nordsiden fandtes en stor, velformet Stenalder-Slibesten. Den opbevares nu i Limfjordsmuseet i Løgstør. Den 14. Juni 1936 rejstes Stenen. Paa Forsiden staar:

»Her fandtes Skarpsallingkarret, Nordens skønneste Stenalderslerkar.«

Paa Bagsiden:

»Fandtes 1891 af Stenhuggermester Ole Bengtsson, Løgstør.«

Stenen er 30 cm høj, 50 cm bred og 40 cm tyk.

Afløringen foregik den 23. Juni i Overværelse af indbudte Repræsentanter for Nationalmuseet, Hede-selskabet, Aalborg Amts Fredningsnævn, Bestyrelsen for Museumsforeningen for Løgstør og Omegn samt Vesthimmerlands Fredningskomité, som var Mødets Indbyder. Desuden var indbudt en Del interesserede Kvinder og Mænd fra den nærmeste Omegn. Stenen afløredes af Landinspektør Mosbech, Løgstør. Der

holdtes Taler af Dr. Brøndsted, Nationalmuseet, og Seminarieførstander Høirup, Ranum.

Til Slut vil jeg her indflette en Tak til Stenhuggermester Ole Bengtsson, Løgstør, for den Omhu og Interesse, han som ganske ung viste Oldsagerne, han stødte paa, naar han søgte i vore Gravhøje efter Stenmaterialer til Brobygninger. Jeg ved, han har reddet andre sjældne Ting end det berømte Skarpsallingkar. Man tolererede jo dengang fra Myndighedernes Side, at vore Gravhøje plyndredes for at bruge Stenene derfra til offentlige Foretagender. Oplysningen om vore Oldtidsmindesmærkers Betydning for vort Lands Folkehistorie var da ikke trængt ind i det brede Folkelag som i vor Tid, hvor slig Gravødelæggelse ikke taales, skønt meget fattes endnu. Dog maa arkæologisk interesserede glæde sig over Skarpsallingkarrets Fremkomst, selv om dette medførte en Gravhøjs Ødelæggelse.

Fotografierne er velvilligst overladt af Nationalmuseet og Lærer Henrik Møller, Haals.

EN ROTTEPROCES OG DOM

AF FORFATTER ANTHON FUGLSANG

I gamle Folkesagn, nu og da ogsaa i Tingbøger, fortælles om ejendommelige Kampe, som Almuen førte imod Rotterne, naar de grasserede i overvældende Antal og truede med at opæde en Egn, nemlig ved veritabel Rettergang at fordrive Skadedyrene. Som Regel var der en Mand eller Kvinde i den hærgede Egn, der besad »Naadegaven« til at føre Processen med et sejrrikt Udfald. Men hvor dette ikke var Tilfældet, var det Bylavene med Oldermænden som Talsmand, der lagde Rettergangen i Lave til Gnavernes Undsigelse og Domfældelse.

Et Nutidsmenneske har svært ved at tage disse Parabler fra en fjern Datid med tilbørlig Alvor, fordi den nødvendige Forudsætning — Forstaaelsen — mangler.

Imidlertid har Herredsfogden i Rinds-Gislum Herreder i Jylland i 1740 fortalt om Rotteplagen i hans Hjemegn. Paa Rosholm i Hvalpsund var der et Mylder af Rotter, der aad alt voksende paa den flere Tønder Land store Holm, der af den Grund holdtes for værdiløs. I Vinteren 1709 frøs de allesammen ihjel, hvorefter der aarligt høstedes 8 Læs Hø. Dernæst fortæller han om Jordrotterne i Als Sogn i Hindsted Herred i 1711, at Dyrene aad baade Græsset og Kornet og tilmed underminerede Jorden, saa Folk og Fæ paa Marken sank i op over Knoglerne, naar de færdedes. I Nøden kom da en klog Mand fra Raaby ved Randers Fjords Udløb sine Landsmænd hinsides Hadsund til Hjælp. Manden var viden om kendt under Navnet: Spøgelsedoktoren. Han lærte de Als Grander, hvorledes de ved offentlig Stævning og Dom kunde drive Gnaverne til Druknedød i

Havet (Kattegød). Bymændene adlød Raadet. Ved Grandestævne blev Rotterne undsagt ved en offentlig Stævning med paafølgende Dom efter otte Dages Forløb med det Resultat, at Rotterne forsvandt. Hvor de var blevet af, var klart nok, thi Fiskerne drog deres Kadavere op med Bundgarnene, naar de i den første Tid derefter røgtede disse. I Massevis sad de fast udvendig i Maskerne.

Selve Stævningen og Domsforkyndelsen, som den blev opskrevet i Als Bylavs Grandebog, lyder med Udeladelsen af nogle vidtløftige Gentagelser saadan:

Niels Nielsen (Oldermanden), Dømmer paa Als Grandestævne, og Laves Styrmand, Skriver, kundgør vitterligt, at Aar efter Kristi Byrd 1711 Onsdagen den 19. August, paa menige Als Bymænds Vegne, er fremstanden beskikkede, velagtede Kristen Tømmermand af Als. Han fremstillede tvende Kaldemænd, nemlig Ole Kristensen og Kresten Larsen, begge af Als, som vedstod ved Ed og oprakte Fingre efter Loven, at de i Dag for 8 Dage siden stævnedes nogle skadelige Dyr: Rotter og Mus, efter en skriftlig Betænkning, lydende som følger:

Menige Als Bymænd og Besiddere: Gaardmænd, Husmænd saavel som Inderster, giver Eder Rotter, Jordrotter, Vandrotter og Mus, store og smaa, ingen undtagne, saa mange som findes indenfor vore Markskel, Grund og Ejendom, saavel som de, der findes i Byen, lovligt Kald og Varsel til i Dag 8 Dage, som er den 19. August Kløkken 10 Slet Formiddag, at møde for Os udi Rette paa Als Grandestævne for Klager og Vidner at paahøre, Spørgsmaal at tilsvare, alt angaaende den ulovlige og ubodelige Skade, som I os paa vort Korn, Ager, Eng og Græs gjort og opskuaret haver. Iligemaade stævnes til Klage og Vidnesbyrd mod Eder til samme Sted og Tid Vidnespersoner, som er (seks Mænds Navne) alle af Als, Eders Sandhed derom at vidne. Endvidere stævnes I Rotter og Mus, alle samtlige til i Dag 14 Dage, som er den 26. August, for Dom at lide — enten vor Skade at erstatte og betale eller og at rømme vore Bymarker, Grund og Ejendom, tagende med Eder, hvad som I i samme Sag kan befri.

Derefter blev der i Rettens Midte lydeligt udraabt, om nogen paa de indstævnte Dyrs Vegne havde noget at indvende. Det var der ikke. Saa stod de nævnte seks Tings-

vidner frem og med Ed og oprakte Fingre vidnede ved deres højeste Ed efter Loven, at de indstævnte skadelige Dyr havde tilføjet menige Als Bymænd og Besiddere saa stor Skade paa alle Slags Korn, Eng og Græs, som Afgrøden kunde andrage. Hvorefter den beskikkede Anklager, Kristen Tømmermand, begærede, at Tovsmændene, 8 beskikkede Dannemænd, der som Tinghørere havde overværet Retshandlingen med Ed bekræftede, at Sagen var lovlig foretaget, hvilket de gjorde.

Oldermanden og Skriveren har undertegnet Sagens Foretagelse.

Som Prokurator for Rotterne beskikkedes Jens Uffe af Als. Han havde ingen Kreaturer og befandtes af den Grund uvildig.

Den 19. August domfældtes da efter Rettens Kendelse og Kristen Tømmermands Begæring de indstævnte Rotter og Mus indenfor Als Bymænds Markgrænser, da der intet Tilbud om at bøde den foraarsagede Skade forelaa, ej heller nogen Indsigelse mod Granderettens Kendelse.

Udvisningsdommens Ordlyd:

Dom efter et Tingvidne, udstedt af Retten her ved Als Grandestævne Onsdagen den 19. August hvoraf kan ses en stor Last og Klage, som Als Bymænd giver over nogle umælende, skadelige Dyr, nemlig Rotter og Mus, som har opædt og opskaaret en stor Del af deres Korn og Græs, da som den gode Gud har beprydet og velsignet Jorden med en god Velsignelse og Afgrøde, hvorfor hans hellige Navn være evig Lov og Ære, da tror vi forvist og tvivler ikke paa, at den gode barmhjertige Gud ikke lader saadanne umælende og skadelige Dyr ødelægge hans Goder og Velsignelse (ustraffet), som han til Menneskenes og Kreaturerens Føde skabt og ordineret haver, men at de maa derfor ved hans Magt lide og undgælde og borttrømme af deres Egn, By og Grænser, og henvises i Havet, Menneskene paa Jorden og Fiskene i Havet aldeles uden Skade. Dertil give Gud sin Lykke og gode Vilje, saa de aldrig mere skader nogen her, men ganske bortviger fra vore Grænser til deres forelagte Sted inden 15 Dages Forløb.

Dette til Bekræftelse under min Forsegling.

Datum at supra.

Niels Nielsen.

EN BOG OM LIMFJORDEN

HUGO MATTHIESSEN: LIMFJORDEN
(GYLDENDAL)

„FOLD Kortet ud og følg med!“ — Saaledes indledes det første kapitel i det omfattende topografisk-historiske værk, som museumsinspektør ved Nationalmuseet, Hugo Matthiessen, har udsendt i sommer. Kort efter citerer forfatteren fra en beskrivelse fra 1757: — »ingen, holder jeg for, kan siges ret at have beset Jylland, uden han tillige kjender noget til Limfjorden.«

Og for at forstaa den, maa man besejle den.

Hugo Matthiessen er uforlignelig som fører og beskriver. Han har en særstilling blandt alle topografer, for ingen magter som han at gøre dødt stof levende, saa læseren holdes i aande til sidste blad. Han er bleven kaldt digteren blandt topografer og med rette, for hans sjæl er med i skildringerne, saa de bliver som et digterværk at læse.

Med stigende beundring lægger man mærke til forfatterens uhyre omfattende kildehenvisninger, i alt 636. Det vidner om den samvittighedsfulde gransker, men ogsaa om det store arbejde, der ligger bag udarbejdelsen.

Forfatterens alt for store beskedenhed afspejles i bogens undertitel »Fortøninger og Strejflys«. Jeg gad nok se den forfatter, der kan finde endnu mere kildestof frem om dette emne!

Hans tidligere bøger er ligesom »Limfjorden« af stor lødighed. Jeg tænker her særlig paa de to sidste »Hærvejen« og »Viborg Veje«.

I 5 afsnit gennemgaaes fjordens topografi og historie. Der indledes med »Fjorden rundt«, der vrimler med oplysninger og henvisninger. Dernæst følger fjordens historie gennem tusind aar. Vi faar bl. a. at vide, at fjorden — eller sund som det var tidligere — lukkedes med sand for ca. 900 aar siden. I 1825 blev tangen ved Vesterhavet brudt igen og har været det siden.

Saa følger et stort afsnit om de gamle færdsels- og færgesteder, og der fortsættes med en interessant skildring af fjordens fiskerigdom. Der sluttes med afsnittet »Fjord og Folk«. Foruden et kort over Nordjylland er der bag i bogen indsat nogle fint udførte plancher, hvoraf nogle meget sjældne.

Det mangler ikke paa stærkt dramatiske begivenheder, og det vrimler med smaa kulturhistoriske oplysninger.

Det rige henvisningsstof bag i bogen fylder hele 36 sider med petit.

Bogen gør sin forfatter stor ære, og jeg kan kun indtrængende anbefale vore medlemmer at fordybe sig i den.

Henrik Møller.

MEDDELELSER

FRA

STYRELSE OG REDAKTION

NÆRVÆRENDE aarbog er 1. del af 9. bind af vore samlinger »Fra Himmerland og Kjær Herred«, idet vi som tidligere paginerer saaledes, at 3 aarbøger udgør et bind.

Vi beder vore medlemmer om at agitere for forøget tilgang af medlemmer. Vort medlemstal er 695, men det kunde fordobles. Skal vi i hvert fald ikke være enige om at naa 1000 i løbet af aaret; saa kan vi nogenlunde være bekendt at fejre vort samfunds 25-aarige bestaaen i kommende sommer. Alle styrelsesmedlemmer modtager indmeldelser. Den bebudede liste over sogne-tillidsmænd vil fremkomme i næste aarbog.

Sommermødel den 3. juli blev af et Aalborg-blad kaldt praktisk historieundervisning fra Aalborg til Hals, og det er meget betegnende.

Som sædvanlig startedes fra Nytorv med formanden bankdirektør *Chr. Jørgensen* som leder, og turen gjaldt denne gang den østlige del af Kjær Herred.

Ved *Vester Hassing* kirke gav formanden en oversigt over egnens geologi, og viceskoleinspektør *Kr. Værnfelt*, Aalborg, fortalte om to af egnens betydeligste gaarde, *Dalsgaard* og *Hassing Hovgaard*. I selve kirken, der er fra Valdemarstiden, fortalte sognepræsten *H. Siegumfeldt* træk af kirkens historie.

Generalforsamling med valg af styrelse holdtes umiddelbart efter ankomsten til Als' hotel i Hals. Formanden berettede kort om de forløbne to aar, og da kassereren, regnskabschef *Bye Jørgensen* paa grund af sygdom var forhindret i at være til stede, oplæste han regnskabet, der findes aftrykt paa sidste side i nærværende aarbog.

Til styrelsen genvalgte for perioden 1936—40 lærer *N. Hald*, Langholt, regnskabschef *Bye Jørgensen*, Hasseris, lærer *Henrik Møller*, Haals, viceskoleinspektør *Kr. Værnfelt*, Aalborg, og cand. pharm. *N. Hedin*, Nørresundby.

De øvrige styrelsesmedlemmer er bankdirektør *Chr. Iørgensen*, Aalborg, sogneraadformand *R. Leth*, Smidie, pastor *L. Vesten*, Sulsted, lærer *Th. Johansen*, Aarestrup, seminarieførstander *Chr. Høierup*, Ranum, og lærer, cand. theol. *S. Vestergaard Nielsen*, Aars.

Saa samledes man i Hals skanse, hvor hr. *Værnfelt* fortalte en række træk af skansens historie.

Efter en spadseretur i den hyggelige by spistes den medbragte mad, og ved 21-tiden gik det hjemad. Der var ca. 150 Deltagere.

Af arkæologiske undersøgelser er der særlig grund til at nævne udgravningerne i Borremose ved Aars. Man har som bekendt tidligere i mosen afdækket en stenlagt vej, der førte over til en holm, som man antog gemte en landsby. Ved de i sommer fortsatte udgravninger er man nu klar over, at det hele er et tilflugtsanlæg. Et fæstningsværk har skjæmret en landsby, og det hele har tjent som tilflugtssted i ufredstider. Ved prøvegravninger i selve moselaget er man stødt paa tydelige spor af digevoldinge, der viser, at der her har levet agerdyrkende mennesker i oldtiden.

Takket være vort oldtidskyndige styrelsesmedlem arkæologen, kommunelærer, cand. theol. *Vestergaard Nielsen*, er Aarseggen bleven midtpunkt for den senere tids fortidsundersøgelser, og meget tyder paa, at Vesthimmerland endnu vil kunne afgive betydelige vidnesbyrd om Kimbrernes kultur. — Vi gør i denne forbindelse opmærksom paa, at næste hjemstavnsstævne vil blive afholdt i Aars efter anmodning fra dette stævnes udvalg.

Af historisk-topografisk litteratur vedrørende vort amt gør vi særlig opmærksom paa Museumsinspektør *Hugo Matthiessens* store bog »Limfjorden«, som findes anmeldt andet sted i nærværende aarbog. Endvidere nævner vi en artikel »Det gamle Aalborg« af bankdirektør *Iørgensen* i »Jul i Aalborg«. Desuden har Aalborgbladene haft nogle artikler af historisk art, ligesom museumsinspektør *Riismøller* har redegjort for museets historiske samlinger.

Flere foreninger og institutioner har haft bud efter

vor formand til afholdelse af historiske foredrag. Vi haaber, det maa betyde forøget tilgang af medlemmer.

Kendskabet til det gamle Aalborg er yderligere blevet udvidet ved de fortsatte gadereguleringer i Algade og Skolegade. Undersøgelserne er med stor grundighed ledet af bankdirektør Iørgensen. Iøvrigt henviser vi til den fortsatte redegørelse af det underjordiske Aalborg i nærværende aarbog. Undersøgelserne i forbindelse med Skolegades gennembrud har givet særlig interessante resultater, men herom nærmere i næste aarbog.

Aalborg historiske museum gaar nu en betryggende fremtid i møde. Aalborg byraad har nemlig vist museet den store velvillie at ansætte en museumsuddannet mand. Stillingen er blevet besat med himmerboen cand. mag. *Peter Riismøller*, der er godt kendt med amtets topografi og historie. Den ny inspektør er straks gaaet i gang med en omfattende konservering og restaurering af museets genstande, og dette er en begyndelse til en gennemgribende ændring af museet, hvis lokaleforhold ligeledes vil blive ordnede inden for en overskuelig fremtid.

Vi gør opmærksom paa, at vore medlemmer kan abonnere paa andre historiske samfunds aarbøger til nedsat pris, 2 kr. For halv pris, 2,50 kr. aarlig, kan faas det for alle forskere uundværlige tidsskrift »Fortid og Nutid«.

Vore aarbøger fra 1920 og opefter sælges for 2 kr. pr. styk. De tidligere er forlængst udsolgt, men enkelte kan dog faas ved henvendelse til redaktøren.

Der er endnu nogle eksemplarer tilbage af tandlæge Stenholms »Bidrag til Aalborg Bispedømmes Historie« (250 sider). De kan faas hos redaktøren for 1 kr. pr. stk.

Som sædvanlig sker alle henvendelser vedrørende aarbogen til redaktøren, lærer *Henrik Møller*, Haals, Fjellerad.

Angaaende foreningssager henvender man sig til formanden, bankdirektør *Chr. Iørgensen*, Landmandsbanken, Aalborg, eller kassereren, regnskabschef *Bye Iørgensen*, Hasseris.

NYE MEDLEMMER

Aaen, Frue, Aalborg.
Aalborg Stiftsbibliotek.
Abel, Konsulinde, Aalborg.
Andersen, Asbjørn, Kommune-
lærer, Aalborg.
— Jens, Murer, Aalborg.

Baastrups Eftf., København.
Batsbjerg, Chr., Gaardejer,
Ulsted.
Birkholt, K., Repræsentant,
Aalborg.
Bundgaard, A., Tømrermester,
Aalborg.
Byrjalsen, Bankkasserer, Aars.

Christensen, K., Frue, Skør-
ping.
— Th., Gaardejer, Svanfolk,
Kongerslev.
Christiansen, E., Barber,
Fjellerad.

Eriksen, E., Sogneraadsfor-
mand, Aabybro.

Fischer, Fr., Lærer, Kølby,
Løgstør.
Fjeldsø, S., Mejeriejer, Havers-
lev.
Fribert, Strandvagtimester,
Hals.
Furbo, N., Chr., Ingeniør, Kø-
benhavn.

Guldberg, Højriis, Vitskøl,
Ranum.
Gunge, Holger, Kommunelæ-
rer, Aalborg.

Hartvig, J., Direktør, Aalborg.
Holm, Førstelærer, Koldkjær,
Hals.
Hornbech, Axel, Fabrikejer,
Hadsund.
— Joh., Fabrikejer, Hadsund.

Ingemann, Godsejer, Kappen-
drup.
Isaksen, H., Købm., Aabybro.

Jensen, A., Købm., Godthaab.
— Axel, Amtsskolekonsulent,
Holbæk.
— Fabrikant, Skørping.
— Holg., Forpagter, Hasseris.
— J. C., Aalborg.
— Lars, Gaardejer, Ulsted.
— Peder, Vestbjerg.
Jessen, Frue, Aalborg.
Justesen, Dyr læge, Nr. Sundby.
— Lærer, Gåndrup.
Jørgensen, Niels, Konstruktor,
Aalborg.
— Niels, Partikulier, Rebstrup.
— Ths., Gaardejer, Egholm.

Kirkholm, W., Kommunelærer,
Aalborg.
Kjærsgaard, Apoteker, Farsø.

- Kristensen, K., Lærer, Egholm.
 Krogsgaard, P., Gaardejer,
 Ooppelstrup, Aalborg.
- Landsarkivet, Odense.
- Larsen, Alb., Lærer, Skelund.
 Larsen, Chr. V., Gaardejer,
 Gandrup.
 — Chr., Gaardejer, Gandrup.
 — Erik, Vognmand, Aalborg.
 — I., Kommunelærer, Aalborg.
 — J., Sogneraadsformand,
 Egholm.
- Madsen, M. C., Murermester,
 Aalborg.
 — M. P., Prokurist, Nykøb. M.
 Mark-Andersen, Kommune-
 lærer, Aalborg.
 Møllergaard, Aug., Gaardejer,
 Hals.
- Mouritzen, P., Direktør, Aalb.
 Munk, S. P., Gaardejer, Ulsted.
 Mølgaard, N., Inspektør,
 Aabybro.
 Møller, Pastor, Vadum.
- Nielsen, Chr., Gaardejer,
 Ulsted.
 — Kontorassistent, Aalborg.
 — Ludv., Kommunelærer,
 Aalborg.
 — N. C., Gaardejer, Gandrup.
 — N. C., Gaardejer, V. Hassing.
 — S., Slagter, Aalborg.
 — Th., Købmand, Hou.
 Nygaard, P. Pedersen, Entre-
 prenør, Tylstrup.
- Oldenburg, P., Biskop, Aalb.
 Olesen, Mejeribestyrer, Holtet.
- Pedersen, Ancher, Kantor,
 Aalborg.
 — Carl, Skolebetjent, Aalborg.
 — Oscar, Sognefoged, Egholm.
 Person, D., Aalborg.
- Poulsen, Malerm, Aalborg.
 — Stationsforst., Sønderholm.
 Povlsen, Elektricitetsværks-
 bestyrer, Gandrup.
- Riismøller, Peter, Museums-
 inspektør, Aalborg.
 Ræbild, P., Gaardejer, Støvring.
- Saabye, A., Pastor, Sjørslev.
 Sct. Georgs Gilde, Aalborg.
 Siegumfelt, H., Pastor,
 V. Hassing.
 Skibsted, A., Skræddersvend,
 Sulsted.
 Sloth, A., Partikulier, Hov.
 Søndergaard, A., Gaardejer,
 Aarestrup.
 Sørensen, Jens, Gaardejer,
 V. Hassing.
- Tamborg, Kommunelærer,
 Aalborg.
 Thomsen, A., Gaardejer,
 Gaaser.
 Tjeld, Oberstinde, Hasseris.
 Toft, Ingv., Snedkermester,
 Aalborg.
 Torjusen, Skræddermester,
 Gandrup.
 Torp, Jens, Gaardejer, Egholm.
- Vesterholt, C., Lærer, Aalborg.
 Vig, N. J., Snedkermester,
 Vadum.
- Windelborg, Stationsforstan-
 der, Ulsted.
 Winther, P., Dyrlæge, Havers-
 lev, Arden.
 Wittrup, Anton, Gaardejer,
 Sørup, Støvring.
 Worm, K., Overbetjent, Aalb.
- Østergaard, Jens Jensen,
 Gaardejer, Skørping.
 — Købmand, Aalborg.

REGNSKAB

FOR PERIODEN FRA 1. JUNI 1934 TIL 31. MAJ 1936.

INDTÆGT	⌘	Ø	UDGIFT	⌘	Ø
Beholdning fra foregaaende Regnskab	877	84	Aarsskrifterne.....	4,215	79
Kontingent.....	4,648	00	Administration	991	64
Tilskud	410	00	Forskellige Udgifter	263	65
Aarbøger	54	00	Beholdning, som overføres til næste		
Forskellige Indtæger.....	154	32	Regnskab	673	08
	6,144	16		6,144	16

Desuden indestaar paa særlig Bog 49737 i Aalborg Diskontobank A/S et indsamlet Beløb til Udgivelse af Arkivar Seidelins Tidsskriftindex stort Kr. 450,45 (424,45 fra forrige Aar + 26 Kr. Renter) samt i Aalborg Bys og Omegns Sparekasse Bog 24569 Kr. 200 som Tilskud fra Carl Julius Pedersens Hjælpefond til samme Formaal. Dette Beløb skal snarest overføres til Diskontobankens Bog 49737, saaledes at denne Konto kommer til at lyde paa Kr. 450,45 + 200,00 = Kr. 650,45.

Aalborg, den 30. Juni 1936.

Bye Jørgensen, Kasserer.

Regnskabet er gennemgaaet og fundet at være i Overensstemmelse med de vedlagte Bilag. De anførte Kassebeholdninger: Kr. 673,08 og Kr. 650,45 (Seidelins Bog) er til Stede.

Aalborg Stiftshospital, den 2. Juli 1936.

K. K. Nicolaisen.

Godkendt paa Generalforsamlingen den 3. Juli 1936.

Chr. Jørgensen, Dirigent.

AARS SOGNS OLDTIDSHISTORIE

AF S. VESTERGAARD NIELSEN

»I Aars Sogn er store Heder
med mange Kæmpehøje.«

»Trap« 1875.

Hedelandskab ved Tolstrup. I Forgrunden »Mejlbyhøj«
med stort Stenalderkammer. (Nr. 27)

FOR en Nutidsbetragter vil den Karakteristik af Aars Sogn, der er sat som Motto for den følgende Skildring, ikke synes særlig rammende hverken i den ene eller den anden Henseende. Den, der i vore Dage med Bane eller Bil passerer Sognet, vil faa et Ind-

tryk af et Landskab uden den Slags Særpræg, der bider sig fast i Hukommelsen, et aabent, træfattigt Land med ret jævn Bebyggelse og veldyrkede Marker, — men Heder og Kæmpehøje vil han ikke se mange af. Dem har de sidste Par Menneskealdres intensive Opdyrkning taget, og det saa grundigt, at

Kæmpekastet Sten ved Mosbæk Skel. I Baggrunden »Troldstingshøje».
(Nr. 169 og 170.)

det Forsøg, der i det følgende skal gøres paa at fremstille Sognets Oldtidshistorie, væsentlig maa føles som en Genopbygning af et Hus, af hvilket kun Syldstenene er tilbage.

1. Grænser, Terrær- og Jordbundsforhold.

»Da Grænsen mellem Aars og Giver Sogne skulde sættes,« saaledes fortæller et endnu levende Sagn,

»kunde man ikke blive enige, om Mosbæk (i Giver Sogn) skulde høre til det ene eller det andet af Sognene. Sagen blev da afgjort saaledes, at nogle stærke Mænd skulde staa ved Aars Kirke og kaste med store Sten. Hvis Stenene faldt inden for Mosbæk Skel, skulde Bebyggelsen der høre til Aars, i modsat Fald til Giver.«

I dette gamle Sagn maa det være tilladt at se et Udtryk for, at Sogneskellene ikke altid har fulgt de naturlige Skillelinier, eller at de har brudt og splittet gamle, tidligere sammenhørende Enheder.

Naar derfor en Skildring som den følgende holdes inden for et bestemt Sogns Grænser samtidig med, at den vedrører Forhold, der ligger forud for Sogneinddelingen, kan det ikke undgaas, at der paa visse Punkter skæres Bestanddele af et sammenhængende Hele bort.

For Aars Sogns Vedkommende gælder dette især Nordvest- og Nordgrænsen, der føles som en vilkaarlig Streg gennem et sammenhængende, ensartet Landskab. De udstrakte Hedeflader, der endnu findes i de tilgrænsende Ulstrup og Blære Sogne, har udgjort en naturlig Enhed med den nu for største Delen opdyrkede nordvestlige Del af Aars Sogn og sammenfattedes da ogsaa i tidligere Tider dermed under Fællesbetegnelsen »Aars Hede«.

Et lignende Forhold gør sig gældende ved Nordøstgrænsen, hvor Gundestrup Omraadet ved en vilkaarlig Skellinie er løsreven fra Sammenhængen med Giver Sogn.

Helt anderledes stiller Forholdene sig mod de øvrige Verdenshjørner. Her har Naturen selv sat Skel, der endog i vore Dage frembyder sig som naturlige og i Oldtiden nærmest har været uoverstigelige.

Mod Syd og delvis mod Vest danner store, vandrige Kær og Moser, hvis Fugtighed samler sig til den første Begyndelse til Halkær Aa, en Grænse af saa stor Skilleevne, at den ikke nøjes med at være Sognegrænse, men ogsaa danner Herredsgrænse mellem Aars og Gislum Herreder.

Mod Øst sætter den ca. 200 Tdr. Land store Borremose nu som i Oldtiden en uoverstigelig Bom mellem Aars og Binderup Sogne.

Selve Terrænet inden for de her skildrede Grænser er i det store og hele et ensformigt, fladt, svagt bølget Land uden store Forskelle i Højdeforholdene. Gennemsnitlig ligger Højden over Havoverfladen mellem 30 og 60 Meter. Det højeste Punkt er Gravhøjen »Spaanhøj« (Nr. 30), hvis Top ligger ca. 65 m over Havfladen. Dalsænkninger af betydelige Dimensioner findes egentlig kun i Sognets nordøstlige Hjørne omkring Bebyggelserne Ø. og V. Oustrup.

Landskabets Ensformighed brydes af to Vandløb: Halkær Aa, der gennemskærer Sagnet i Retning Nord—Syd, og Aars Bæk, der løber gennem selve Aars By og Syd for denne falder ud i Halkær Aa. Længs begge Vandløb findes Kær- og Engstrækninger, der dog intetsteds opnaar nogen særlig stor Udstrækning.

Jordbunden er overalt fra Naturens Haand af temmelig ringe Beskaffenhed. Matriklen af 1688 karakteriserer den hyppigst som »ond« eller »skarp«, kun sjælden som »middel« og undertiden som »allerværst«. I vore Dage vil Betegnelsen »let sandmuldet« være det dækkende Udtryk. Undergrunden er overalt stridt eller klæget Sand og Grus. Mergel og Ler findes et Par enkelte Steder, men saa dybtliggen-

de, at det ingen Betydning faar for Jordbundens Beskaffenhed.

Naturlige Skove eller Rester deraf findes i vore Dage ikke inden for Sognets Grænser og har i de sidste mange Hundrede Aar heller ikke eksisteret hverken her eller i den nærmeste Omegn. Derimod har lige op til vor Tid langt den største Del af Sognets

Hedelandskab med gamle Vejspor (nu opdyrket). Vest for Aars.

Areal henligget som Lyngheder. Af dem er nu kun smaa Rester tilbage, væsentlig i Sognets Udkanter.

For af det her skitserede Landskab at rekonstruere de Omgivelser, Oldtidsfolket levede under, behøver man sikkert i alt væsentlig kun ved Fantasiens Hjælp at rulle det Lyngtæppe ud over Egnen, som Nutiden har fjernet, og dertil føje nogen — maaske vel nok pletvis forekommende Træbevoksning, saaledes at vi maa tænke os Lyngtæppet dække det tørre,

sandede Areal, medens Træbevoksningen har holdt til, hvor Jordbunden var fugtigere, langs Kærene og omkring Nutidens Moser. I disse finder vi den Dag i Dag Vidnesbyrd om Oldtidens Plantevækst i Form af Træstammer og Stubbe, ofte af betydelige Dimensioner. I et enkelt Tilfælde har en saadan Fortidsrest kunnet tidsfæstes. I den lille Stejlmose i den vest-

Egestub i Stejlmose ved Aars. Ved \times et Bronzealderofferkar.

lige Udkant af Aars By fandtes mellem Rødderne af en mægtig Egestub nedsat et lille Bronzealderkar paa en saadan Maade, at det var klart, at Træet maa have eksisteret, da Karret nedsattes.

Om Trævækstens Art har arkæologiske Undersøgelser givet fyldige Oplysninger, idet der ved Analyse af de paa Jernalderbopladsene fundne Trækul

er fastslaaet Tilstedeværelsen af Eg, Hassel, Ask, Lind og Bøg¹⁾.

Et andet Vidnesbyrd om Oldtids Trævækst kan hentes fra de forladte Jernalderagre, hvoraf der i Sognet endnu kan paavises et Par Stykker. Ved de senere Aars grundige Undersøgelser af disse Oldtidsminder er fastslaaet, at de med faa Undtagelser er anlagt paa ryddet Skovland²⁾.

Ogsaa Oldtidsheden kan godtgøres ad arkæologisk Vej. I flere Høje ses det tydeligt, at de er opbygget af lagvis opstablede Lyngtørv, og i et enkelt Tilfælde, hvor en Høj fjernedes helt, viste det sig, at der under dens Bund fandtes et kraftigt Allag. Den er altsaa opført paa gammel Hede.

Som her skitseret var altsaa det Landskab, som Oldtidsfolket fandt til sin Raadighed, da det fra Limfjordens Kyster bredte sig ind over det indre Land. Set med Nutidsøjne var det et ugæstfrit Land, der modtog dem, men for dem har det — som det gerne skulde fremgaa af den følgende Skildring — frembudt gode Muligheder, ikke blot til med Nød og næppe at bjerge Livet, men ogsaa til kulturelle Fremskridt.

2. Høje og Højfund.

Traps ovenfor anførte Karakteristik af Aars Sogn viser sig ved en nærmere Undersøgelse at være rigtig. En omhyggelig Efterforskning i Marken i Forbindelse med en Undersøgelse af gamle Kort og Samtale med ældre, stedkendte Folk har ladet fastslaa Tilstedeværelsen af 178 Gravhøje. Men det maa desværre

¹⁾ G. Hatt: To Bopladsfund fra ældre Jernalder. Aarb. for nord. Oldk. og Hist., S. 241.

²⁾ G. Hatt: Prehistoric Fields in Jylland. Acta Archaeologica III, S. 125.

straks siges, at den Tilstand, hvori de nu forefindes, ikke giver noget højt Indtryk af Sognets Kultur. Af de 178 Høje er 39 helt forsvundne, 90 er overpløjede og jævnes ved hver Pløjning mere og mere ud, til de tilsidst kun kan skimtes som svage Forhøjninger, 44 ligger endnu i Lyng eller er beplantede, men er alle mere eller mindre ødelagte ved Gravrøveri eller Søgen efter Sten, og kun 5 er uskadede.

Saa vidt det kan skønnes, har ingen af Sognets Høje været af usædvanlig Størrelse. Den største er den fredlyste Høj Nr. 37, der har en Højde af $3\frac{1}{2}$ m og et Tværmaal af 18—20 m. En lignende Størrelse kan fastslås for i det mindste en halv Snes Høje, men ellers har Højden sikkert ligget omkring 2 m og derunder, lige ned til Smaahøje, der ikke engang har maalt 1 m. Saaledes maalte den nu udslekkede Høj Nr. 38 i uskadt Stand 75 cm i Højden og 6 m i Tværmaal.

To Høje har været Langhøje. Den ene (Nr. 70) er den allerede i Pontoppidans Danske Atlas omtalte »Kjæmperøglen«. Den er nu fuldstændig udslettet, men er i sin Tid maalt til at være 30 m lang, 5 m bred og $1\frac{1}{3}$ m høj. Den har sandsynligvis været en Bronzealderhøj, da der ved dens Sløjfning ikke fandtes Stenkamre i den.

Den anden er Høj Nr. 213. Ogsaa den er nu saa godt som udslettet, men er i uskadt Tilstand maalt til at være 54 m lang, 14 m bred og 1 m høj. Den indeholdt en Grav fra Bronzealderen.

Højenes Fordeling i Terrænet synes, som Kortet viser, ret tilfældig og vilkaarlig. Et Forsøg paa at samle dem i samhörende Grupper synes ganske vist i flere Tilfælde muligt, men noget helt overbevisende Resultat af et saadant Forsøg vil ikke kunne naas,

saa længe en sikker Tidsbestemmelse af hver enkelt Høj ikke foreligger. I et Par Tilfælde synes der dog ikke at kunne tvivles om Samhørigheden. Dette gælder først og fremmest den smukke, nu desværre ødelagte Højgruppe paa 20 Høje (Nr. 108, 109, 140—152, 159—163), der har kronet Bakkedraget ved Stenildvad ved Sognets Sydgrænse. Samtlige disse Høje synes med Sikkerhed at kunne dateres til Bronzealder og repræsenterer utvivlsomt en Bronzealderbebyggelse i Tilslutning til det gamle, endnu paaavselige Overfartssted over Halkær Aa fra Gislum Herred til Aars Herred, Middelalderens »Stenwædelewat«.

En anden sikkert samhørende Gruppe er Stenalderstorstensgravene omkring det nuværende Tolstrup. Til dem skal senere vendes tilbage under Redegørelsen for Bopladser.

Skønt det falder lidt uden for Emnet, skal dog her kortelig omtales de gamle Højnavne og den Rolle, Højene har spillet i Befolkningens Forestillinger.

Højene var de faste Mærkepunkter i et ellers ofte ensformigt Landskab, gode at tage Kending efter og fortrinlige Støttepunkter, naar Jord maales og deltes. Det var derfor naturligt, at de fik egne Navne, enten enkeltvis eller i Grupper, alt efter deres Beliggenhed og Størrelse. Navnene er som oftest meget gamle og kan følges langt tilbage, selv om jo nok intet af dem rækker tilbage til Oldtiden.

Endnu levende er følgende Navne:

Kortets Nr. 3.	Storehøj	[sdu ^ə høw']
— - 4.	Lillehøj	[lil ^ə høw']
— - 17.	Andehøj	[^å .nhøw']
— - 20.	Ræveknold	[ræw.knå ^l ']
— - 23.	Møllehøj	[mø ^l .høw']
— - 27.	Mejlbyhøj	[mæj ^l by høw']

Kortets	Nr. 30.	Spaanhøj	[sbuənhøw']
—	- 31.	Sønderhøj	[sønəhøw']
—	- 32.	Nørrehøj	[na.əhøw']
—	- 34.	Stenhuset	[sdjænhus'ə]
—	- 41.	Bredhøj	[bre.høw']
—	- 70.	Kæmperøgel	[kjæm'bærøq'æn]
—	- 72.	Pugholmhøj	[puqhålmhøw']
—	- 73.	Kæmpehøj	[kjæm'bəhøw']
—	- 75.	Bavnehøj	[bawnhøw']
—	- 78.	Troldhøj	[trålhøw']
—	- 83.	Skadebakken	[sgå.bag'ə]
—	- 112.	Degneknold	[dejnknał']
—	- 113.	Stenstuen	[sdjænsdåw.ən]
—	- 114.	Smedhøj	[smehøw']
—	- 116.	Tinghøje	[teŋhøw.]
—	- 117.		
—	- 134.	Pisselhøje	[pislhøw.]
—	- 135.		
—	- 136.		
—	- 142.	Bavnehøj	[bawnhøw']
—	- 152.	Agerhøj	[aqəhøw']
—	- 164.	Gedsighøj	[gjesihøw']
—	- 165.	Rasdals høj	[rå.sdłshøw']
—	- 167.	Rønhøj	[rönhøw']
—	- 169.	Troldstings- høje	[tråłsteŋ's- høw.]
—	- 170.		
—	- 190.	Kiphøj	[kib'høw']
—	- 194.	Lophøj	[låb'høw']
—	- 195.	Klavshøj	[kław'shøw']
—	- 198.	Stenhøj	[sdjænhøw']
—	- 200.	Rønhøj	[rönhøw']

Fra gamle Matrikler og andre gamle Dokumenter kan fremdrages følgende Navne, der nu ikke længere kendes af Befolkningen.

Tornbyhøj (sandsynligvis Nr. 51).

Thomes- eller Thammeshøj (Nr. 104).

Lillehøj (Nr. 106).

Illerhøj.

Tornhøj.

Hvolhøj.

Blushøj.

Stenhøj.

Studhøj.

Solhøj (østre og vestre, maaske Nr. 100 og 101).

Tøgerhøj.

Stortingshøj.

Dockhøj.

Til adskillige Høje knytter sig Sagn og overtroiske Forestillinger.

Lys brænder paa Nr. 3, 15, 53, 142.

Underjordisk Pusleri kendes fra Nr. 78.

Til »Kæmperøgel« (Nr. 70) er knyttet det allerede i »Marmora Danica« og »Danske Atlas« optegnede Sagn om de to Kæmper, Kajul og Gunti, der stredes om Ejendomsretten til Svenstrupgaardene. Et gammelt Rim derom, der citeres i begge de nævnte Værker, lyder:

Gunthi vilde Kajul jage,
 med sit Spyd og med sin Stage,
 jaget Kajul Gunth tilbage,
 saa hans Halsben maatte knage,
 nu ligger Gunthi i Jorden kold,
 og Svenstrup hører til Aars saa hold.

Nr. 113, der endnu huskes under Navnet »Stenstuen«, er det af »Danske Atlas« omtalte »Odins Alter«, Vest for Aars By.

Til Nr. 83 »Skadebakken« knytter sig uklare Forestillinger om noget faretruende og uhyggevæk-

kende. Man holdt ikke af at færdes deromkring ved Nattetid.

Ved »Pisselhøje« (Nr. 134—36) har Pisselhøj By oprindelig ligget, siger Sagnet. Da der omkring Højene ligger en Boplads fra ældre Jernalder med adskillige Hustomter, synes Sagnet virkelig her at kunne henføres til faktiske Forhold, der er bevaret i Erintringen gennem 2000 Aar.

Tilbage staar nu det vigtige Spørgsmaal om Højenes Datering. En saadan kan som bekendt ikke med Sikkerhed gives, før Højen er undersøgt til Bunden. Det bliver derfor kun de færreste Høje, om hvilke noget bestemt kan siges. De hidtil opsamlede Erfaringer synes dog at gaa i Retning af, at et meget betydeligt Antal kan føres tilbage til Stenalderen, særligt til dennes sidste Afsnit, Hellekiste- og Enkeltgravstiden. Derimod er de rene Bronzealderhøje forholdsvis sjældne, og Jernalderhøje synes i det hele taget ikke at forekomme.

Ialt lader 41 Høje sig tidsfæste, deraf 33 som tilhørende Stenalderen, og kun 8 som rene Bronzealderhøje.

Af Stenalderhøjene synes de 14 at kunne henføres under Betegnelsen »Storstensgrave«, men de mangelfulde Oplysninger, der i de fleste Tilfælde foreligger, gør det ofte vanskeligt at afgøre, om de har været egentlige Jættestuer eller om de snarere har tilhørt den for Midtjylland ejendommelige Type af jættestuelignende Hellekister. Efter Gravgodset at dømme har det sidste sikkert været det hyppigste.

Om de enkelte Stenalderhøje og de deri gjorte Fund foreligger følgende Enkeltheder¹⁾.

¹⁾ En betydelig Del af de følgende Oplysninger er hentet fra »Fortegnelse over Oldsager tilhørende V. E. Brummer«.

Høj Nr. 7. Synes at have rummet en Jættestue af betydelige Dimensioner. Fundet omfatter 2 Dolke, 1 Mejssel, 1 Sav, 5 Pilespidser, 1 Økse, 1 Skaffhul-økse, 1 Skraber, 1 Bor og 2 Flækker. (Fyns Stiftsmus. Nr. 494—507).

Nr. 23. Stenalderhøj uden nærmere Oplysninger.

Nr. 24. Intet Kammer. Formodentlig Enkeltgrav. Dolk.

Nr. 27. Kammer. To Pragtdolke med tresidet, ornamenteret Hefte. (Fyns Stiftsmus. 528—29.)

Nr. 31. Stort Kammer. 5 Dolke (Fyns Stiftsmuseum 489—93) og en Del tabte Lerkar.

Nr. 32. Efter Nationalmuseets Højfortegnelse en Runddysse. 2 Flintøkser.

Nr. 34. Langdysse. Den skildres i en Præstebindberetning 1808 til Oldsagskommissionen saaledes: »En aflang, ophøjet Plads nordvest for en stor Gaard, Tolstrup kaldet. Denne Plads, Almuen her kalder Steenhusel, er i Længden 22½ Alen og i Bredden 7½ Alen. 14 store Stene omgive den, men disse have lidt af Menneskehænder i at man har kløvet nogle.«

En tilbageværende Rest af Tomten paa ca. 2 Kvadratmeter, der undersøgtes 1929, indeholdt ca. 500 Lerkarskaar, hvoraf mange smukt ornamenterede, særlig betydelige Rester af en flad Skaal paa Fod. (Vesthimmerlands Mus. 398.)

Nr. 35. I Følge Nationalmuseets Højfortegnelse en Runddysse uden Oplysninger om Fund.

V. E. Brummer var Sognepræst i Aars 1886—94. Han foretog i dette Tidsrum en Mængde daarligt udførte Undersøgelser af Egnens Høje. Hans Samling tilligemed den nævnte Fortegnelse findes nu i Fyns Stiftsmuseum i Odense.

Nr. 40. Stort Kammer. Dolk. (Fyns Stiftsmuseum 530.)

Nr. 41. Jættestue, udgravet 1906 af Nationalmuseet. (Mus. Nr. 22926—30.) Fundet rummer en tyndbladet Økse og et sjældent forekommende Køllehoved, der sammen med den fundne Keramik viser,

Stor Gravkiste fra Slutning af yngre Stenalder. V. Oustrup, Aars Sogn.
(Nr. 57.)

at Graven skriver sig fra Begyndelsen af Jættestuetiden¹⁾.

Nr. 56. Hellekiste uden Gravgoods.

Nr. 57. Stor Gravkiste fra Slutningen af Stenalderen. Kisten var 5 m lang, godt 1 m bred og 1 m høj og forsynet med en smuk Dør af flade

¹⁾ C. A. Nordman: Studier öfver Gånggriftkulturen i Danmark. Aarb. for n. Ark. og Hist., 1917.

Fliser. I Kisten fandtes 2 Flintdolke og et ornamenteret Enkeltgravsbæger. Efter Undersøgelsen i Efteraaret 1936 er Kisten genopstillet ved Vesthimmerlands Museum i Aars.

Nr. 64. Stort Kammer, 4 m langt, 2 m bredt, 1 m højt. 3 Dolke, 3 Pilespidser, 2 Flækker og 2

Hellekistegrave (Barnegrave). Stenildvad, Aars Sogn. (Nr. 153.)

Sandsten med indgnedne Furer. (Fyns Stiftsmuseum 517—25.)

Nr. 65. Lille Kammer. Pilespids.

Nr. 74. Meget stort Kammer: Kun en Pilespids er bevaret.

Nr. 83. Enkeltgrav? Flintdolk og Skafthuløkse.

Nr. 86. Enkeltgrav eller Hellekiste. Dolk.

Nr. 90. Hellekiste uden Gravods.

Nr. 104. Stort Kammer. Fund ubekendt.

Nr. 113. Runddyse? Præsteindberetningen 1808 til Oldsagskommissionen har derom:

»En ophøjet Plads ses paa Aars Byes Mark i Nordvest for Byen. Dens almindelige Navn er Steen-

Hellekiste med Lerbæger (Barnegrav), Stenildvad, Aars Sogn. (Nr. 153.)

stuen, og den har en Længde af 36 og en Bredde af 21 Alen. Rundt omkring omgives den af temmelig store Steene, hvoraf mange ere nedsunkne i Jorden. Midt paa Pladsen ligger en meget stor Steen, under hvilken formodentlig engang 3 Steene have støttet, der ligger trindt omkring den, altsaa formodentlig et hedensk Alter, formodentlig ogsaa Pontoppidans he-

denske Offersted af Steen, hvor Odin blev dyrket. Iblandt de Steene, som paa denne Plads findes adspredte, gives een, der midt paa Siden fra øverst til nederst indeholder i lige Line 8 Huller efter hinanden.«

Nr. 122. Stort Kammer. Dolk med tresidet Fæste. (Fyns Stiftsmus. 531.)

Nr. 123. Enkeltgrav? Flintflække og ornamenterede Skaar er fundet paa Tomten. (Vest Himmerl. Mus. 421.)

Nr. 124. Enkeltgrav? Skaftuløkse.

Nr. 127. Enkeltgrav?

Nr. 136. Enkeltgrav. Dolk med firsidet Fæste. (Fyns Stiftsmus. 527.)

Nr. 153. 3 Barnegrave af Hellekistetype. I den ene et lille Lerbæger. (Vest Himmerl. M. 454.)

Nr. 154. Hellekiste. Kvindegrav med 2 Lerbægere og 2 Ravperler. Desuden 3 Barnegrave. I den ene et Lerbæger. (Vest Himmerl. Mus. 461 og 64.)

Nr. 168. Enkeltgrav, hvori er funden en Miniatur Haandtagsdolk (11 cm lang.)

Nr. 190. Enkeltgrav. Skaftuløkse. (Fyns Stiftsmuseum 676.)

Nr. 202. Gravkiste, $2\frac{2}{3}$ m lang, 1 m bred. Pilespids, Sav, 2 Skrabere, 1 Bor og 3 Lerkar. (Fyns Stiftsmus. 537—42.)

Nr. 206. Uoplyst. Fundet omfatter 3 tyknakkede Økser og 2 Ravperler. (Fyns Stiftsmus. 752—56.)

Nr. 211. Enkeltgrav. Skaftuløkse og Ravknap.

Nr. 214. Enkeltgrav uden Gravgoods.

De 8 oprindelige Bronzealderhøje er følgende:

Nr. 9. Kvindegrav i Stenkiste, undersøgt 1891 af Brummer. Højen maalte i uskadt Stand 225 Fod i Omkreds og 12 Fod i Højden. Den var opført af

ensartet Muldjord. Paa den oprindelige Markflade fandtes midt i Højen en 5 Fod høj Stendynge, der dækkede en stensat Kiste ($8 \times 3 \times 2$ Fod) i N. V.—S. Ø., hvori fandtes Rester af ubrændt Lig og et forvitret Brystspænde af Bronze.

Nr. 38. Grav fra Slutningen af Bronzealderen. I uskadt Stand var Højen 75 cm høj og 6 m i Tvær-

Grav med Stenring fra Slutningen af Bronzealder. Tolstrup, Aars Sogn.
(Nr. 38.)

maal. Paa den oprindelige Markflade laa en regelmæssig Rundkreds af hovedstore Sten. Rundkredsen maalte 4 m i Tværmaal. Selve Graven lykkedes det ikke at finde. Den er muligvis ødelagt ved en tidligere Gravning midt i Højen. Grave af denne Type er endnu kun lidet kendte og i Jylland hidtil ikke fundet nordligere end Aarhus Amt¹⁾.

¹⁾ H. C. Broholm: Studier over den yngre Bronzealder, S. 68.

Nr. 79. Kvindegrav fra 3. Periode af ældre Bronzealder, indeholdende Halssmykke, 2 Armringe og Dolk. (Vest Himmerlands Mus. 59.)

Nr. 106. I den stærkt udpløjede Høj er ved Pløjning fremkommen en Dolk fra 4. Periode af ældre Bronzealder. (Vest Himmerlands Mus. 48.)

Urnegrav fra Bronzealder. Stenildvad, Aars Sogn.

Nr. 141. Bronzealderhøj uden paavist Gravgods.

Nr. 144. Lav Høj, hvori en Grav fra romersk Jernalder var ført ned i en Bronzealdergrav fra 2.—3. Periode af ældre Bronzealder. Fra denne stammer et Endestykke til Fæstet af en Bronzedolk. (Vest Himmerlands Mus. 32.)

Nr. 169. Kvindegrav fra Slutningen af ældre Bronzealder, undersøgt af Brummer. Der fandtes en Spiralring og 3 Ravperler. (Fyns Stifts Mus. 693—95.)

Nr. 213. Langhøj med en Kvindegrav fra 4. Periode af ældre Bronzealder. Graven var nedsænket i Højens Længderetning under Markfladen. Den indeholdt en større og en mindre Dolk i Træskede samt 2 Bøjlenaale og et Lerkar. Fundet er i Privateje.

Desuden vides det, at Høj Nr. 11 har indeholdt en Bronzealders Kiste. Fundet er dog ikke nærmere oplyst, og Graven er sandsynligvis sekundær.

I Høj Nr. 136, der er en oprindelig Stenalderhøj, er fundet en Brønzedolk i en Sekundærgrav.

Den yngre Bronzealders Gravurner er fundet i en stor Mængde Høje. Der kendes i det mindste 35 Urnefund, der kan stedfæstes til ialt 18 Høje (Nr. 6, 13, 19, 27, 31, 72, 83, 93, 102, 106, 136, 141, 154, 161, 169, 170, 171, 175). Desuden kendes 7 Urnefund, der ikke er stedbestemte.

Brændtbensgrave uden Urne er fundet i 4 Høje (Nr. 11, 40, 154, 178).

En smuk femkantet Urnekiste af Sten er fundet i 178.

I Indgangen til Stenaldergravkisten i Nr. 57 fandtes nedsat en Urne med brændte Ben af et lille Barn.

3. *Grave under flad Mark. — Jernaldergrave.*

Grave under flad Mark, uden den hvælvede Høj som synlig Mindesmærke, tilhører i alt væsentlig Jernalderen. Fra Sten- og Bronzealderen kendes kun faa spredte Fund, hvilket vel har sin rimelige Forklaring i, at denne Gravskik var det ualmindelige i disse to Perioder. Et Par enkelte Tilfælde saavel fra Sten- som Bronzealder kendes dog.

En Stenaldergrav (Kortets Nr. 138) er fundet ved Slemstrup paa absolut flad Mark uden Spor af Højning. Den skal efter Finderens Oplysning have be-

staaet af en meget stor Dyngge Sten, uden at der dog kan oplyses noget paalideligt om Gravens Form eller Udseende. Den indeholdt en større og en mindre Dolk, en Spydspids, 2 Flækker og et Brudstykke af en Spydspids (Vest Himmerl. Mus. 322). Stenaldergrave af denne Art er ikke ukendte i Vest Himmerland (se: W. Dreyer: Oldtidsminder i den vestlige Del af Rinds og Gislum Herred. Saml. til j. Top. og Hist., X, 259), men de kendte Fund er kun faa og ringe oplyst, saa der kan vist næppe siges noget afgjort angaaende deres Forhold til Storstensgravene.

En Grav i en Grusbrink ved Ø. Oustrup (Nr. 63) kunde trods Ødelæggelse ved Grusgravning skønnes at have haft Form af en 120 cm dyb, aflang, muldfyldt Grube uden Stensætninger. Den indeholdt et lille tarveligt Lerbæger. (Vest Himmerl. Mus. 380.)

En Grav af Enkeltgravstype, men tarveligt opbygget og uden Gravgoods er fundet paa Stenildvad Mark (Nr. 217). Den var 155 cm lang, 45 cm bred og 40 cm dyb og laa kun 20 cm under Overfladen.

Under helt sikre Iagttagelsesforhold er endelig — ligeledes paa Stenildvad Mark — i Efteraaret 1933 opdaget en særlig interessant Fladmarksgrav fra Stenalderen (Nr. 216). Graven var nedsænket i en Dybde af 175 cm under Markfladen og havde Form som en rund, stensat Brønd, der var dækket af en stor Stendyngge. I Graven fandtes mellem brændte Ben en Pilespids med Flige og et Brudstykke af en Dolk, begge af hvidbrændt, ildskørnet Flint, samt Brudstykker af to Lerbægere. Denne Grav er saa vidt vides det første her i Landet fundne Eksempel paa Ligbrænding i Stenalderen. Fundet, der opbevares i Vest Himmerlands Museum, er offentliggjort i »Jyske Samlinger«, 5. R., 1. B., 547.

Ogsaa fra Bronzealderen er Fund af Fladmarksgrave kun faa.

Paa Vestsakraaningen af Møllebakken i Aars fandtes ved Gravning af Kælder en smuk, stor, ornamenteret Urne af den saakaldte Ansigtsturnetype (9. Periode). Den indeholdt mellem brændte Ben et Bronzeblad og en Naal. (Kortet Nr. 84. Vest Himmerl. Mus. 29.)

Nogle faa Meter Nord for Høj Nr. 204 fandtes en tarvelig Urne uden Gravgoods, nedsat under flad Mark i en Stensætning.

Endelig fandtes ved Aars Kirkes Ombygning under Vaabenhuset en Urne med et tarveligt Bronzeblad. (Kortet Nr. 98. Vest Himmerl. Mus. 52.) Det er dog ikke helt sikkert, at der her er Tale om en Fladmarksbegravelse, idet visse Forhold kunde tyde paa Tilstedeværelsen af en Høj, der er bleven udslettet, da Kirken byggedes.

Medens Begravelse under flad Mark i Sten- og Bronzealderen synes at være den sjældnere Undtagelse, er den i Jernalderen til Gengæld den herskende Skik. Et Par Gange er der ganske vist fundet Jernaldergrave i Høje, men det har altid vist sig at være Sekundærgrave i oprindelige Sten- eller Bronzealderhøje. Egentlige Jernalderhøje vides ikke at være fundet og findes i det hele taget sikkert ikke inden for Sognets Grænser.

Fra keltisk Jernalder kendes kun 4 sikre Fund af Grave. De er indbyrdes meget forskellige, men hver for sig af stor Interesse.

Paa en højtliggende Bakkekam ved Slemstrup i Sognets nordvestlige Hjørne ligger en Boplads med flere Hustomter fra keltisk Jernalder. I ganske kort Afstand fra Hustomterne fandtes indtil for ganske faa

Aar siden, da Arealet endnu laa i Lyng, en cirkelrund Plet paa ca. en halv Snes Meter i Tværmaal, indhegnet med en Grøft paa omtrent en halv Meters Dybde. Paa det saaledes afgrænsede Areal fandtes en Mængde ensartede, simple Grave. Hver enkelt Grav bestod af en lille, rund eller trekantet Stenlægning af haandstore Sten. I en Fordybning mellem Stenene fandtes en Haandfuld brændte Ben, og over Stenlægningen var lagt en stor, flad Stenlise. I en af Gravene fandtes mellem de brændte Ben et lille forvitret Jernspænde, der ikke giver nogen sikker Tidsbestemmelse, men Gravpladsens nøje Tilknytning til den sikre keltiske Boplads gør Dateringen af Gravene til denne Periode overvældende sandsynlig, og giver da tillige et vistnok ellers andetsteds fra ukendt Eksempel paa den brogede Mangfoldighed af Gravskikke, der er saa karakteristisk for den ældre Jernalder.

Ikke mindre interessant er paa Grund af sit særprægede Gravgoods et Fund af to Urnegrave fra keltisk Jernalder. Urnerne fandtes nedsat inden for Fodkransen i Vestsiden af Stenalderhøjen Nr. 40. I den ene Urne fandtes mellem brændte Ben en Jernkniv, hvis Jernskaft ender i et rundt Øje. I den anden fandtes et sammenbøjet, enægget Sværd, en Spydspids, en Tang, en Hammer og to firkantede File, alt af Jern. Det er aabenbart Smeden fra den nærliggende keltiske Tolstrup Boplads, der her er stedet til Hvile.

Det tredie Gravfund fra keltisk Jernalder er af en helt anden og langt tarveligere Karakter. Paa en østvendt Lyngbrink ved Ø. Oustrup (Kortet Nr. 221) laa lige under Lyngskjolden en Stenlægning af haandstore, til Dels ildskørnede Sten i et Lag. Stenlægningen var 120 cm lang og ca. 50 cm bred. Imellem

Stenene fandtes brændte Ben, Trækul og spredte Skaar af keltiske Lerkar.

Af ganske lignende Art er det sidste Fund. Det omfatter to fuldstændigt ens Grave, der med en indbyrdes Afstand af 1 m var beliggende ca. 2 m fra Vestfoden af Høj Nr. 190. Begge Grave var grydeformede Gruber med et Tværmaal paa ca. 50 cm og en Dybde paa 45—50 cm. Gruberne var fyldt med kulholdig Jord iblandet brændte Ben, Stumper af Trækul og Lerkarskaar og dækkede med et Lag haandstore, tildels ildsprængte Sten.

Den følgende Periode, den romerske Jernalder, er rigere repræsenteret. Der kan paavises ialt en god halv Snes Grave fra dette Tidsrum. De er alle paa en enkelt Undtagelse nær af den kendte nordjyske Type, et under Markfladen dybt nedsænket, aflangt firkantet Gravkammer af svære Sten, i Reglen i to eller flere Skifter. Gravene ligger altid i Længderetning Øst-Vest. Kun i et enkelt usikkert oplyst Tilfælde synes Graven at have været overdækket med Sten ligesom Stenalderens Kamre. Dækning med Sten synes i det hele taget at høre til Undtagelsen i Vest Himmerland. Den er hidtil kun set i to Tilfælde, en Grav i Nyrup, Gislum Sogn, hvor Vestenden var overdækket med en stor, flad Sten, og en Grav i Boldrup, Stenild Sogn, der var helt overdækket. Stendækket kan selvfølgelig være fjernet ved senere Opdyrkning, men naturligere falder det i de fleste Tilfælde at tænke sig Graven dækket med et nu borttraadnet Trædække.

Om de enkelte Grave inden for Sognets Grænser foreligger følgende Oplysninger.

Kortets Nr. 45. Grav under flad Mark. Fundet er kun daarligt oplyst, men det synes dog ret paa-

lideligt, at Graven har været dækket med Sten. Af Karrene er kun en ornamenteret Vase bevaret (Vest Himmerl. Mus. 27).

Nr. 87. Grav under flad Mark, 2 m lang, 110 cm bred. Østenden var ikke sat af Sten. I Graven

Grav fra romersk Jernalder. Tolstrup, Aars Sogn. (Nr. 87.)

opgives at være funden 2 mindre Kar, en Glasperle og en Ravperle samt Brudstykker af et lille Sølvspænde (Vest Himmerl. Mus. 18). Uden for Graven ved det nordøstre Hjørne laa en Dynge Skaar, der kan skønnes at være Resterne af et fuldstændigt Sæt Gravkar, indeholdende Vase, Fad, Øsekop o. s. v.

Dette Fund er et Eksempel paa det ogsaa andetsteds fra kendte Forhold, at disse solidt byggede Grave ligesom Stenalderens Jættestuer har været brugt til gentagne Begravelser, idet man simpelt hen har ryddet Graven for dens Indhold, inden den toges i Brug til den nye Begravelse.

Nr. 88. Ved Nordsiden af Høj 89 er ødelagt en Grav, uden at paalidelige Oplysninger foreligger. Den kan dog skønnes at have været af sædvanlig Type. I Jordfylden er funden en Bronzebøjlenaal og en Bronzenaal med toppet Hoved samt adskillige Brudstykker af smukt ornamenterede Lerkar, hvoriblandt et Par Stykker med Stempelornamenter.

Nr. 132. Et samlet Gravfelt af stensatte Grave under flad Mark. Gravene, der har ligget ganske tæt sammen, er fra Tid til anden optaget af Ejeren, uden at paalidelige Enkeltheder foreligger. Kun et enkelt uornamenteret Kar er bevaret (Vest Himmerlands Mus. 26).

Nr. 144. Grav fra romersk Jernalder i oprindelig Bronzealderhøj. Noget egentlig Kammer af sædvanlig Art fandtes ikke. Graven havde nærmest Form af en uordentlig Dynge Sten. Mellem disse fandtes fire knuste Kar, et stort Fad med indtrykte Mærker mellem uregelmæssigt afstregede Firkanter og tre mindre Hankekar, hvoraf det ene er ornamenteret. Desuden fandtes en Jernkniv med Rester af Træskaft (Vest Himmerl. Mus. 1).

Nr. 153. I en oprindelig Stenalderhøj synes at have været anlagt en Grav fra romersk Jernalder. Der er i sin Tid fjernet et Kammer, og i Højfylden fandtes Skaar af romerske Gravkar.

Nr. 207. Grav fra romersk Jernalder, sat af store Sten i to Skifter. I Graven fandtes ingen hele Kar,

men over og omkring Graven og i selve Gravfylden fandtes Brudstykker af 7—8 Kar af sædvanlig Type. Ødelæggelsen af Gravkarrene er sikkert sket i Oldtiden ved en fornyet Brug af Gravkammeret.

Nr. 219. Barnegrav fra romersk Jernalder. Graven, der var sat af flade Sten, var kun 80 cm lang, 35 cm bred og 85 cm dyb. Den laa i Modsætning til den almindelige Regel i Nord-Syd og var dækket af en stor Kværnsten. I det sydvestre Hjørne stod et $7\frac{1}{2}$ cm højt, ornamenteret Hankekar.

Nr. 225. Grav fra romersk Jernalder. Graven, der var ødelagt ved Opgravning af Stenene, kunde skønnes at have været af sædvanlig Art. Der fandtes Brudstykker af 7—8 Kar og et Stykke af en Jernkniv.

Endelig findes i Fyns Stiftsmuseum (Nr. 788 fl.) et Sæt Gravkar paa ialt 6 Kar, der opgives at være fundet i en Grusbrink i Gundestrup, Aars Sogn. Stedet kan nu ikke paavises.

Fra de følgende Perioder af Jernalderen: Folkevandringstiden, germansk Jernalder og Vikingetid, er Grave hidtil ikke fundet inden for Sognets Grænser. Dette maa dog nærmest bero paa en Tilfældighed. De rige Votivfund fra disse Perioder viser i hvert Fald, at Egnen ogsaa paa dette Tidspunkt har været beboet.

4. *Votivfund og Markfund.*

Votivfundene inden for Sognets Grænser er ikke mange i Antal, men rummer til Gengæld et Par af Landets største og berømteste.

Fra Stenalderen kendes kun et Par smaa Fund.

Kortet Nr. 188. I Fyns Stifts Museum (Nr. 610—13) opbevares et Fund bestaaende af en usleben, tyknakked Økse og tre ensartede halvmaaneformede Save.

Genstandene laa samlet i en Dybde af 20 cm i Lyskærene, Sjøstrup Matr. Nr. 6 a.

Nr. 128. Paa Matr. Nr. 1 i Pisselhøj er i Pløjedybde fremdraget et samlet Fund bestaaende af en Økse med Skafthul og to tyknakkede Økser, den ene af Flint, den anden af Bjergart (Vesthimmerlands Mus. 256).

Som Votivfund kan maaske ogsaa betragtes et Fund paa Matr. Nr. 5 i Svenstrup. Her fandtes under en stor, flad Sten i Pløjedybde en Spydspids og en Flække. Der kan dog maaske ogsaa være Tale om, at det er et Gravfund af en eller anden Art, da der tales om »Aske« i Forbindelse med Fundet.

Som Votivfund kan sikkert ogsaa betragtes et lille Fund fra Pisselhøj Kær (Kortet Nr. 218). Paa Matr. Nr. 3 a fandtes i Tørvekæret i en Dybde af ca. 35 cm en smuk, ubrugt, hulsleben Tværøkse i Forbindelse med en Laarknogle af et større Dyr.

Fra Bronzealderen findes kun to smaa og ubetydelige Fund.

Kortet Nr. 172. I »Lille Rævemose« i Gundestrup er fundet et Hængekar af Bronze. I Karret laa en Bøjlenaal, ligeledes af Bronze. (Nat. Mus. Nr. 6193—94.)

Nr. 189. I Borremose (Matr. Nr. 9 af Sjøstrup) er fundet Brudstykker af Spiralarmringe af Bronze. (Nat. Mus. Nr. 9597.)

Er saaledes Stenalderens og Bronzealderens Votivfund smaa og fattige i Sammenligning med, hvad der er fundet andetsteds, saa er til Gengæld Fundene fra Jernalderen saa meget mere imponerende.

Berømt ud over Landets Grænser er det store Sølvkar fra keltisk Jernalder, der blev fundet i 1891 ved Tørvegravning i Rævemosen i Gundestrup (Kor-

tet Nr. 174). Fundet er beskrevet og afbildet saa ofte, at det vil være tilstrækkeligt at henvise til den trykte Litteratur, særligt da S. Müllers Afhandling i »Nordiske Fortidsminder«, I. Bind.

De tre sidste Perioder i Jernalderen, der som allerede berørt slet ikke er repræsenteret ved Graveller Bopladsfund, har til Gengæld givet Votivfund af overordentlig Interesse.

Fra den germanske Jernalder stammer to store Guldfund. I 1902 fandtes ved Pløjning i »Svends Sig« Vest for Aars By (Kortet Nr. 111) 3 Spiralringe, 2 Efterligninger af romerske Kejsermønter og 3 Brakteater, alt af Guld. De to Møntefterligninger viser Billedet af Kejser Valentinian III (425—55). Mærkværdig nok knytter der sig til Findestedet, »Svends Sig«, et gammelt Sagn, der gaar ud paa, at her ligger Kong Svends Hest begravet med fire Guldsko. Det synes, som om Mindet om Oldtidsofferet har holdt sig gennem Aarhundreder, omend i forvansket Skikkelse.

Endnu større end dette Fund er et andet, der fremdroges i 1914. Under Opdyrkningen af Heden Vest for Aars fandtes paa et Sted (Kortet Nr. 115) 15 Guldbrakteater og 6 Stykker Ringguld samt en Glasperle. Dette Fund er det største samlede Fund af Guldbrakteater i Norden.

Fra Vikingetiden stammer et Fund, der kom for Dagen Nord for Aars By under Jordarbejdet til Løgstør—Hobro Banen (Kortet Nr. 49). Fundet bestaar dels af Sølvbarrer, dels af itubrudte Smykker med Vikingetidens kendte Dyreornamenter i Sølvfiligranarbejde.

Som en Slags Votivfund maa sikkert ogsaa de saakaldte Mosekar betragtes. De forekommer overalt

i Sognets Moser og Kær i stort Antal, men Hovedmassen af dem gaar til Grunde ved Tørvearbejdet. Særlig talrige er de i det udstrakte Kær mellem Pisselhøj og Gislum Sogn og findes her spredt over hele Terrænet. De her i Sognet fremdragne Kar har alle kun indeholdt Tørvejord, men andetsteds fra Egnen kendes Eksempler paa, at de har indeholdt Dyreben. Med en enkelt Undtagelse er alle de hidtil bevarede Kar fra keltisk og romersk Jernalder.

Fra Votivfundene maa nøje adskilles Markfundene, der ikke repræsenterer en Henlæggelse i en bestemt Hensigt, men omfatter tilfældig tabte eller bortkastede Genstande. I Vest Himmerlands Museum og i Pastor Brummers Samling i Fyns Stifts Museum opbevares ca. 200 af denne Slags Fund. Det er hovedsagelig Stenredskaber af sædvanlig Art. Specielt kan dog fremhæves en ualmindelig smuk og fuldstændig uskadt halsleben, tyndnakket Økse, der er funden paa Matr. Nr. 2 i Sjøstrup. Den er 33 cm lang. Fra Bronzealderen stammer en Celt, der er funden ved Slemstrup Hedegaard, og en Bronzeøkse af ældste Type, funden ved Dybvad Mølle. Fra keltisk Jernalder er en Bronzebøjlenaal, der opbevares paa Aarhus Museum (Nr. 5969).

5. *Bopladser og Bopladsfund.*

For en vaagnende Interesse for Oldtidens Forhold frembyder de synlige Mindesmærker, Højene og Dysserne, sig paa en naturlig Maade som et lettilgængeligt Undersøgelsesfelt. Det er derfor forstaaeligt nok, at alt, hvad der angaar Oldtidens Gravformer og Begravelsesskikke nu, efter ca. 150 Aars systematiske Undersøgelser, i alt væsentlig ligger fuldt belyst i alle Enkeltheder.

Helt anderledes stiller det sig, naar Opgaven bliver at redegøre for Oldtidsfolkets Liv, som det formede sig, for den enkelte saavel som for hele Samfundet, under en sikkert haardhændet Kamp for at sikre og forbedre Eksistensmulighederne i videst mulig Udstrækning. Her maa Billedet stykkes sammen bogstavelig talt af Brudstykker og Skaar, Detalje efter Detalje, møjsommeligt og med meget krævende Taalmodighed og Omhu fremdraget med Spaden i Haand fra de Steder, hvor Oldtidsfolket byggede og færdedes.

Til de sidste Aars betydelige Fremstød paa Bopladsundersøgelsernes Omraade har Aars Sogn været saa heldig at kunne yde Bidrag af betydelig Interesse, idet hidtil væsentlig ukendte Forhold gennem de her foretagne Undersøgelser har faaet deres første Belysning.

Om Bopladsfundene gælder i al Almindelighed, at de er vanskeligt tilgængelige, de skjuler sig for Øjet under et ofte ret lykt Mulddække uden synlige Spor paa Overfladen. Højest kan et Par oppløjede Potteskaar i Plovfuren give et Fingerpeg om, hvad der skjuler sig længere nede.

Et systematisk Eftersøgelsesarbejde i nøje Samarbejde med pløjende Landmænd og grøftegravende Arbejdere har for Aars Sogns Vedkommende givet saa mange Fund, at Sognets Bebyggelsesforhold i Oldtiden er godt paa Vej til at ligge fuldt belyst, selvom nye Oplysninger selvfølgelig stadig kan fremkomme, og Billedet derved mere og mere fuldkommengøres.

Bopladsfer fra Stenalderen.

Bopladsfund fra ældre Stenalder er hidtil ikke fundet i Sognet og vil sikkert heller ikke nogensinde fremkomme. Ganske vist har Stenalderhavet bevislig

strakt en Bugt helt ind til Sognets Nordgrænse ved Gaarden Ø. Oustrup og efterladt sig Mærker i Kæret langs Halkær Aa i Form af sammenskyllede Dynger af Saltvandsmuslinger, men den samtidige Befolkning synes at have foretrukket Østsiden af Fjorddalen i Giver og Skivum Sogne, medens Aarssiden ingen Tiltrækning har haft for dem. Saa snart de derimod

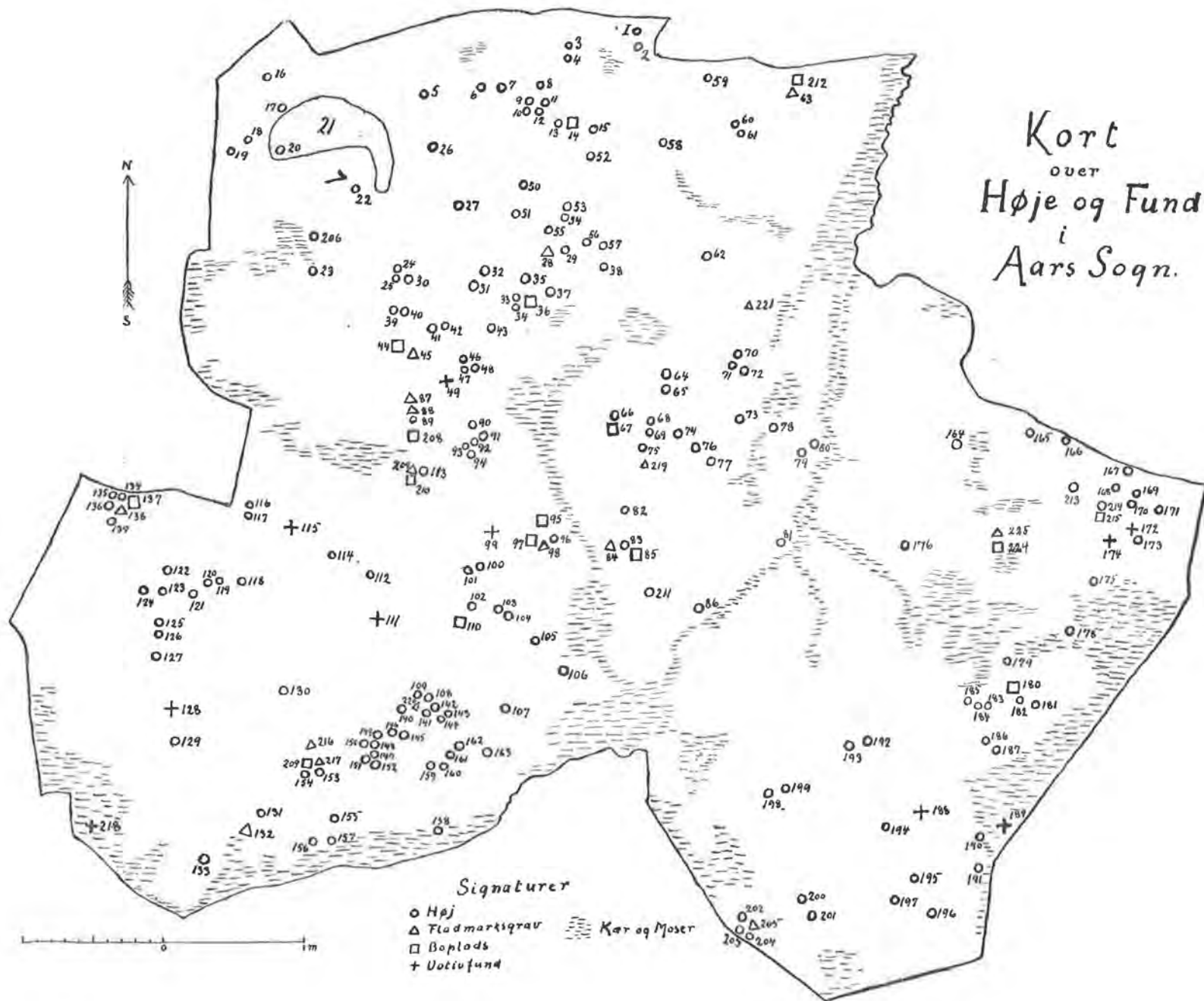

Stenalderterrænet ved Tolstrup Grusgrav. I Forgrunden den fredede Høj Nr. 37, i Baggrunden Aars.

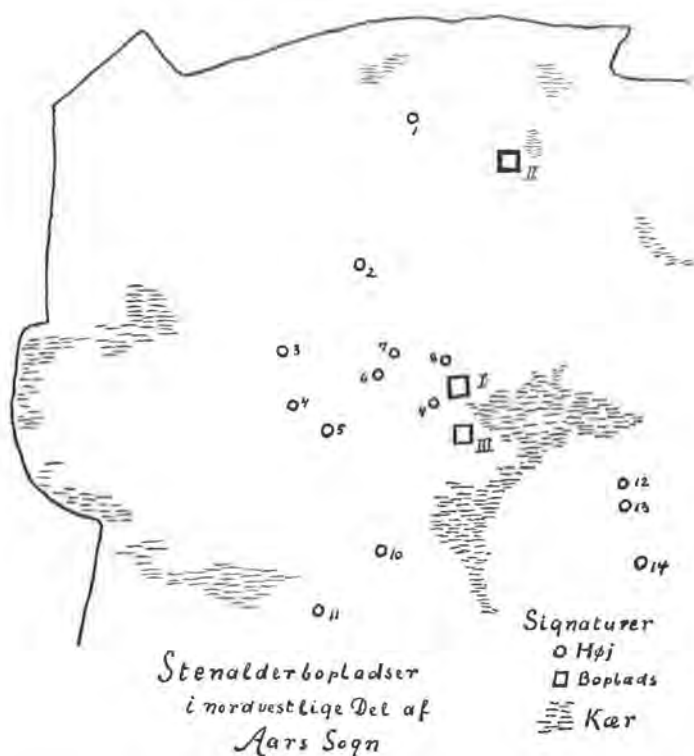
fra Fjordbredden flyttede ind i Landet, træffer vi deres Spor i Sognet.

Paa det Sted, hvor nu Kommunens store Grusgrav ved Tolstrup Aar for Aar æder sig længere og længere ind i Terrænet og omformer dette til Ukendelighed, strakte der sig i Oldtiden en lang, smal Dal i Længderetning Øst—Vest med Udmunding i Kæret langs Aars Bæk. Nord for denne Dal ligger et gan-

Kort
 over
 Høje og Fund
 i
 Aars Sogn.

ske fladt Terræn, hvis Jord den Dag i Dag hører til Sognets ringeste, idet den bestaar af et højst 25 cm tykt Lag af let Sandmuld oven paa groft Grus og stridt Sand. Her har den yngre Stenalders Folk haft deres

Boplads. Denne tarvelige Jord har de kunnet tumle med deres primitive Redskaber, samtidig med at de har fundet Græsning til deres Kvæg i de tilstødende Kærstrækninger.

Nogen egentlig Hyttetomt er hidtil ikke fundet paa Terrænet. Derimod er der fundet og findes sta-

dig, efterhaanden som Overjorden afgraves, en Mængde Ildstedsgruber. Foruden de mange, der er fjernet af Grusgraverne uden at være undersøgt, er der hidtil undersøgt ialt 15. De har alle været væsentlig ens, men kan variere noget i Størrelse og Dybde. I Reglen er de formede som en rundagtig, grydeformet Fordybning i Gruslaget, fyldt med kulholdig Jord, Trækulstumper, ildskørnede Granitsten og undertiden flere eller færre Lerkarskaar. Et Par Eksempler kan vise de mest typiske Forekomster.

Ildstedsgrube Nr. 1. Under et Muldlag paa 20—25 cm en skaalformet Nedgravning i Undergrundens Grus, fyldt med sort, kullignende Muld. Grubens Tværmaal i Øst—Vest 155 cm. Dens Bunddybde under Overfladen 60 cm. Udføret med haand- til hovedstore Sten i Siderne. I Fyldjorden hist og her Trækul og enkelte Skaar, deriblandt ca. Halvdelen af et kopformet, 10 cm højt Kar af udpræget Stenalderkarakter.

Ildstedsgrube Nr. 4. Omtrent 1 m under nuværende Overflade en Grube med skraa Vægge i gult Sand. Tværmaal 80—90 cm. Paa Bunden af Gruben en stor, flad Sten, ca. 60 cm i Tværmaal, med stærkt ildskørnet og afskallende Overflade. Paa og ved Siden af Stenen en Mængde Flintaffald og Lerkarskaar. Ialt fandtes 60 Skaar, deraf 12 ornamenterede, repræsenterende 6 forskellige Kar. Af 14 af Skaarene har ladet sig samle Flager af et stort, groft Kar.

Ildstedsgrube Nr. 11. Under et Muldlag paa 35 cm en fladbundet Grube i Klægsand. Tværmaal ca. 100 cm, Dybde under Markfladen 75 cm. I Bunden af Gruben et kompakt, 20 cm tykt Lag af Trækul. Derover et Stenlag af haand- og hovedstore Sten.

Som anført laa over Grube Nr. 4 et Muldlag paa en Meter. Grunden til denne betydelige Dybde fremgik let ved en Betragtning af Muldlagets Profil, saaledes som det tegnede sig paa Grusgravens Væg. Med en Bundbredde paa godt 20 m har der i Oldtiden været en Lavning i Terrænet, løbende i Nord—Syd, med en ret stejl Sidevæg mod Vest, medens Østsiden har været mere jævnt stigende. I Tidens Løb er Sænkningen bleven mere og mere fyldt med Sandmuld, indtil den tilsidst var helt udjævnet.

Paa Bunden af Sænkningen, der jo nok har kunnet give et nødtørftigt og i hvert Fald bedre Læ end den aabne Mark, var Kulturlaget særlig stærkt koncentreret. For at faa et fast Indtryk af Lagets Karakter undersøgte et Felt paa 2×3 m med nøjagtig Opsamling og Optælling af alt forekommende Materiale. Oldsagerne laa i et 10 cm tykt Lag Blegsand oven paa Grus og Sand. Der opsamledes paa Feltet ialt 214 Skaar uden Ornamentering (deraf 16 Randskaar) og 73 ornamenterede Skaar, hvoriblandt var Randskaar af 12 forskellige Kar. Af Redskaber indeholdt Feltet 21 Skrabere, 2 Flækker, 1 Bor og 2 flækkelignende Redskaber. Af Flintaffald optoges 116 Stykker.

Bopladslagets ornamenterede Skaarmateriale viser med stor Sikkerhed Tidspunktet for Bebyggelsen. Det er Jættestuetiden, den saakaldte »Store Stils« kraftige Vinkelmønstre, afvekslende med krydsafstregede Baand og udfyldte Tre- og Firkanter, der udgør Hovedmængden af Ornamentikken. Dog findes iblandet en mindre Del, der viser dels tilbage til tidligere Perioder dels fremefter til den følgende, »den skønne Stils« Periode.

Medens Skaarmaterialet i ingen Henseende afvi-

ger fra eller staar tilbage for, hvad der ellers kendes fra Jættetestuetiden, er Flintmaterialet af en overordentlig tarvelig og ensformig Beskaffenhed. Hovedmassen bestaar af raat tilhuggede, i Reglen ret tykke og svære Flintknolde og Skiver med Skraberlilhugning. Økser eller økselignende Redskaber forekommer slet ikke, Flækker eller Flækkeknive kun faatalligt og altid i tarvelige Eksemplarer, og Redskaber af yngre Stenalderes sædvanlige Typer kun i et Par Tilfælde, og da altid af tarvelig Art.

Omtrent en Kilometer lige Nord for den her beskrevne Boplads ligger paa Matr. Nr. 1 af Svenstrup-Gaardene en anden ganske lignende. Terrænet er ogsaa her ganske fladt med tarvelig, flyvesandsagtig Sandmuld i et tyndt Lag oven paa Sand og Grus, men grænsende op til fugtige Kærstrækninger mod Øst. Heller ikke her er fundet Hyttetomter, men enkelte Stumper Lerklining, og en Kværnsten viser, at der maa have været Boliger paa Pladsen. Kulturlaget paa denne Boplads er endnu lyndere end paa den første, men forøvrigt fuldstændig af samme Art baade med Hensyn til Keramik og Flintredskaber.

Endelig kan det med Bestemthed siges, at der nogle faa Hundrede Meter Syd for den første Bopladsdal ligger en tredje Boplads af samme Tid og Type som de to første, men ikke nærmere undersøgt.

Bopladsernes manglende Hustomter og den Omstændighed, at der ikke er fundet Dyreben af nogen Slags, gør det Billede, man kan danne sig af Livet paa Bopladserne, mangelfuldt og ensidigt. Adskilligt lader sig dog uddrage af Fundet, som det nu engang foreligger.

Af Kullaget i en af de omtalte Ildstedsgruber lod sig udvaske nogle ganske vist kun faatallige, forkul-

lede Hvedekorn, men dog tilstrækkeligt til at vise, at Bopladsfolket har drevet Kornavl, selvom paa den anden Side Valget af Bosættelsesstedet tydeligt viser, at Stenalderfolket kun har kunnet give sig i Kast med den allerletteste Jord. Havde det kunnet tumle den blot noget kraftigere Jord, vilde en saadan have staaet til Raadighed blot en halv Kilometer længere Vest paa. Men dette Areal, hvortil der senere skal vendes tilbage, viser intet som helst Spor af Bebyggelse i Stenalderen, men derimod en kraftig Opdyrkning i Jernalderen.

At der ved Siden af Kornavl ogsaa har været drevet Kvægavl, lader sig som anført ikke bevise ud fra Fundet, men kan vel lade sig slutte ud fra den Kendsgerning, at Bopladserne er lagt tæt op ad Kærstrækninger, hvor Befolkningen har kunnet finde den Græsning til deres Kreaturer, som den tørre og magre Agerjord ikke har kunnet yde.

Og endelig afgiver Bopladserne det allersmukkeste Eksempel paa Rigtigheden af den Teori, som S. Müller har fremsat i sin kendte Artikel »Vej og Bygd«¹⁾, at »hvor der er en Grav, er der ogsaa et Hus.« Et Blik paa den ledsagende Kortskitse, paa hvilken Lokalitetens sikre Storstensgrave er indtegnede, viser, at Gravene bogstavelig talt har ligget lige uden for Bopladsfolkets Dør. Hvorvidt alle Gravene er samtidige med Bopladserne, kan ikke afgøres ud fra, hvad der vides om deres Indhold, men sikkert samtidig er i hvert Fald Nr. 5 og 9 og højst sandsynligt ogsaa Nr. 7 og 8. Interessantest er i denne Sammenhæng Nr. 9, den Side 249 beskrevne Langdysse »Stenhuset«. Den har ligget ved Indgangen til

¹⁾ Aarb. for nord. Oldk. og Hist. 1904.

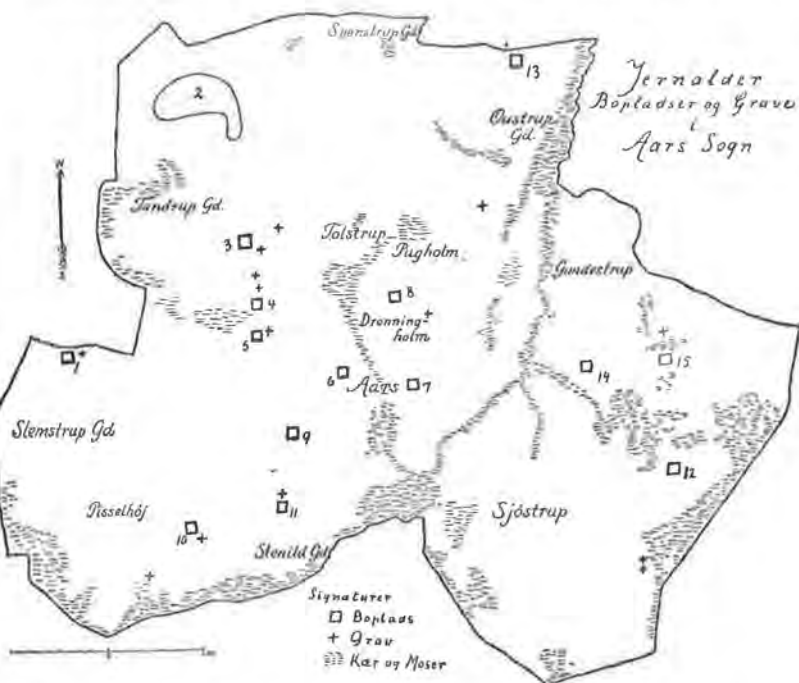
selve Bopladsdalen, og den i Tomten fundne Keramik viser udelukkende ren Jættestuetid i nøje Overensstemmelse med Bopladsens Skaarmateriale.

Bemærkelsesværdigt er det, at den her omtalte Højgruppe praktisk talt omfatter samtlige Sognets Storstensgrave. Alle de øvrige til Stenalderen henhørende Grave er med et Par enkelte Undtagelser fra Stenalderens Slutningstid. Saafremt altsaa Teorien om Hus og Gravs Samhørighed holder Stik, skulde deraf fremgaa, at Sognets ældste Bebyggelse har holdt sig til Tolstrup-Svenstrup Omraadet, for derfra i Stenalderens Slutning at brede sig ud over hele Sagnet.

Bopladser fra Jernalderen.

Mellem Stenalder og Jernalder bliver der et Slip i Bebyggelseshistorien paa ca. 1000 Aar. Ikke et eneste nok saa lille Skaar giver et Fingerpeg om, hvor Bronzealderfolkets Bopladser har ligget. Og dog vidner de talrige Høje og Gravfund om en Befolkningstæthed, der ikke har været mindre end Stenalderens. Manglen paa Bopladsfund fra Bronzealderen er ikke noget for Aars Sogn ejendommeligt. Det deler her kun Skæbne med det øvrige Land, hvorfra kun ganske enkelte Fund hidtil er fremdraget. En helt dækkende Forklaring paa denne Mærkelighed er ikke fundet, thi den Tanke, at Bebyggelsen i Bronzealderen ikke har været saa stationær som senere, og derfor kun har efterladt sig tynde, let oversete Kulturlag, kan dog ikke udelukke Muligheden for ved ihærdig Søgen i Forbindelse med lidt Held at finde disse tynde Lag i samme Udstrækning, som det har været muligt at finde Stenalderens lige saa tynde Lag. Hvordan det nu end forholder sig, maa vi altsaa indtil videre nøjes med det Bebyggelseskort, som Høje og

Fund kan give. Efter dette skulde da, stadig under Forudsætning af, at Hus og Grav falder saa nogenlunde sammen, Sognet i Bronzealderen have været ret jævnt bebygget over det hele, maaske, som tidligere Side 245 berørt, med en større samlet Bebyggelse ved

Overfartsstedet ved Stenildvad med de 20 Bronzealderhøje.

Helt anderledes bliver Forholdet, naar vi fra Bronzealderens Tomrum vender os til Jernalderen. Fra denne Periode nærmest vrimler det med Bopladsfund. Det maa dog straks siges, at det kun er de to første Perioder, den keltiske (500—1 f. Kr.) og den romerske (1—300 e. Kr.), der er repræsenteret i Fun-

dene, medens de senere Perioder er lige saa fundfatlige som Bronzealderen.

Der kendes inden for Sognets Grænser hidtil ialt 15 Fund, der her under Henvisning til den vedføjede Kortskitse (Side 275) i Korthed skal omtales.

1. *Huslomter i Forbindelse med Gravplads og Agerdyrkningsfelt (Digevoldinger)*. Paa Toppen af et højt Bakkedrag med Fald mod Syd paa Slemstrup Hedegaards Jord er fundet Rester af en samlet Bebyggelse. Der synes at kunne spores Tomter af 3—4 Huse, maaske flere. Husene er ødelagt i Oldtiden ved Ildebrand, hvilket man kan se af, at mange af Lerkarskaarene er stærkt forbrændte, ligesom der findes en Mængde haardtbrændte Stumper af Væggenes Lerklininger med Greneaftryk af det Fletværk, hvorpaa Lerkliningerne har været anbragt. Saavel Skaarmaterialet som Gravpladsen, der er beskrevet Side 258, viser, at Bopladsen er fra keltisk Jernalder. Dermed stemmer ogsaa, at der endnu trods Opdyrkningen, kan spores Rester af den specielle keltiske Agerinddeling (Digevoldinger) paa det omgivende Areal. Gravpladsen er undersøgt af Nationalmuseet, medens Huslomterne endnu ikke er nærmere undersøgt.

2. *Agerdyrkningsfelt (Digevoldinger) paa Tandrup Hede*. Arealet, der indtil 1935 har henligget i Lyng, er paa ca. 60 Tdr. Land. Det er en jævn, mod Syd let skraanende Flade, med et efter Egnens Forhold fortrinligt Lag Sandmuld paa Grus og Sand og uden nogen betydelig Aldannelse under Lyngdækket. Hele Arealet var indtil Opdyrkningen dækket af et Netværk af lave Diger, de saakaldte Digevoldinger, om hvilke man nu ved, at de er Agerinddelinger fra keltisk Jernalder¹⁾. Oldtidsagrene har ikke indskrænket

¹⁾ Se Art. »Oldtidsagre paa jyske Heder« i dette Tidsskrift 1935, Side 545.

sig til det her omtalte Areal, men kan spores mod Vest ind paa den tidligere opdyrkede Jord. Derimod standser de brat mod Øst, saa snart den gode Jord gaar over i Tolstrup-Svenstrup Omraadets daarlige, sandflugtsagtige Jord, paa hvilken, som vist, Stenalderfolket har haft til Huse.

Inden for Feltet er paavist og undersøgt en Oldtidsbrønd, en tragtformet, ca. 3 m dyb Nedgravning med mange Sten og Lerkarskaar i Bunden.

Derimod er det ikke lykkedes at paapege den til Opdyrkningen svarende Bebyggelse. Maaske skal den søges lidt Sydøst for Agerfeltet, hvor der efter Opgivende skal være fundet et Ildsted, men der er heller ikke noget i Vejen for at henlægge den til de kendte, ikke saa langt fra Feltet liggende Tolstrup-Huse.

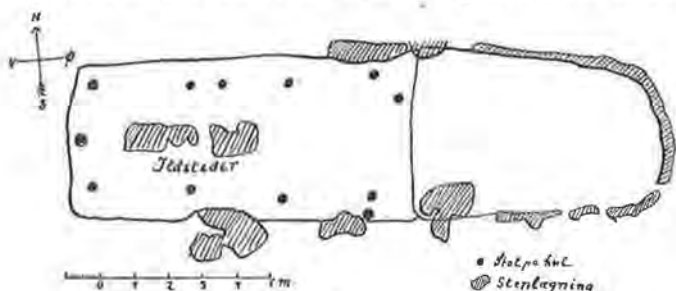
3. *Tolstrup-Husene.* Paa et mod Syd svagt skraaende Terræn mellem Tolstrup og Tandrup opdagedes i 1926 Stenlægninger og Lerkarskaar. Ved Nationalmuseets paafølgende Undersøgelse, der lededes af Prof. G. Hall, afdækkedes i Løbet af 1926—27 3 Hustømter. Senere er afdækket endnu 3 Tømter, uden at dog derved Pladsen er udtømt, idet det med Sikkerhed kan siges, at der er et betydeligt Antal Hustømter tilbage. Det er altsaa en virkelig Landsby, det drejer sig om, i Lighed med den kendte Ginderup Boplads i Thy.

De fremdragne Huse kan alle dateres til keltisk Jernalder, men der er Omstændigheder, der taler for en Bebyggelse ogsaa ind i romersk Jernalder.

Husene har ligget i Øst-Vest med en stenlagt Indgangsbrolægning omtrent midt paa Sydsiden. Væggene, der undertiden har hvilet paa Syldsten, har været af Græstørv og af betydelig Tykkelse. Langs begge Langsider har indvendig været en Række Stolper, be-

stemt til at bære Taget, der har været dækket med Lyng eller Græstørv. Det er efter alt at dømme den fra senere Tids Bindingsværksbygninger kendte Højremskonstruktion med Udskud, vi her træffer den første Begyndelse til. Hvorvidt Væggene indvendig har været forsynet med Lerklining, saaledes som det kendes fra Ginderup, er tvivlsomt, da Ler ikke findes i Pladsens nærmeste Omegn. Snarere maa der vist tænkes paa en Træbeklædning.

Husene har været bestemt til Opholdsrum baade

Grundplan af det største Tolstrup-Hus.

for Mennesker og Dyr. I den ene Ende, i Reglen Vestenden, har Menneskene boet. Her har Gulvet været dækket med et Sandlag, der kan ses til Tider at være bleven fornyet, naar det gamle blev for slemt at færdes paa, paa Grund af Aske og andet Affald, der i rigelig Grad flød ud over det. Midt paa Gulvet var anbragt et eller to Ildsteder, der bestod af en rund Stenlægning, dækket med Ler eller Klæg. I den anden Ende af Huset, hvor Kreaturerne har haft deres Plads, mangler baade Sandguly og Ildsteder. Til Genæld er der undertiden Konstruktionsejendommeligheder, som mangler i Beboelsesrummet. I det største af Husene, hvoraf et Grundrids vedføjes, var saa-

ledes Stalden forsynet med afrundet Gavl og nedgravet som en Slags Kælder i Undergrunden, en Ejendommelighed, der senere er set igen ved en Hustomt i Engelstrup, Vindblæs Sogn.

Husenes Størrelse har været forskellig. Det største af dem maalte ca. 18 Meter i Længden og 5 Meter i Bredden. Udenom og mellem Husene har været udstrakte, regelmæssige Stenlægninger som Brolægningen paa en Gaardsplads eller en gammel Købstadgade.

4. *Hustomter paa Aars Mark.* Paa en langstrakt, i Øst-Vest løbende, svag Forhøjning i Terrænet har ligget en eller maaske snarere to Rækker Huse af samme Type som Tolstrup-Husene og ligesom disse med en brolagt Færdselsvej imellem Rækkerne.

I Foraaret 1936 undersøgte Pladsen af Prof. G. Hatt. Der afdækkedes en velbevaret Hustomt, der ligesom Tolstrup-Husene laa i Øst-Vest, var 17 m lang og 5 m bred og forsynet med en Indgangsbrolægning omtrent midt paa Sydsiden. Væggene, der delvis hvilede paa Syldsten, har ogsaa her været af Græstørv og Gulvet af Sand. Der fandtes to Ildsteder, men mod Sædvane laa de i den østlige Ende, hvad dog finder sin naturlige Forklaring i den Omstændighed, at Terrænet, der er meget fugtigt paa Grund af Kærrets Nærhed, har Fald mod Vest, hvorfor Østenden af Huset vilde være bedst skikket til Opholdsrum. Pælehuller eller andre Rester af den indvendige Tagkonstruktion kunde ikke konstateres paa Grund af Undergrundens Beskaffenhed. Det ret betydelige Skaarmateriale daterer nærmest Huset til romersk Jernalder, hvilket dog ikke udelukker en Bebyggelse ogsaa i keltisk Jernalder, der ogsaa synes at være repræsenteret paa Pladsen.

5. *Bopladsfund paa samme Ejendom som Nr. 4.* Ca. 200 m Sydøst for den sidst beskrevne Boplads ligger en anden af lignende Beskaffenhed. Ved Prøvegravninger er fastslaaet Stenlægninger paa flere Steder og betydelige Mængder af Lerkarskaar fra keltisk Jernalder, men forøvrigt er Pladsen ikke nærmere undersøgt.

6. *Hustomt i Aars By.* Ved en Vejregulering i 1929 afdækkedes ca. 50 m lige Vest for Aars Kirke en anselig Hustomt, der dog paa Grund af sin uheldige Beliggenhed midt i Vejbanen ikke har kunnet undersøges nærmere. Det kunde dog fastslaaes, at Huset har ligget i Nord-Syd og har haft en Længde af mindst 18 m. I Husets Længderetning laa 3 meget smukke Ildsteder, der var lagt af Haandsten i en 40 cm dyb Grube omgivet af en 30 cm bred, cirkelformet Lerbalk. Paa Ildstederne laa et tykt Lag Trækul, hvorimod Skaarmaterialet indskrænkede sig til nogle faa stærkt forbrændte Skaar af Jernalderkarakter.

7. *Affaldsgruber paa Aars Møllebakke.* Paa et mod Syd skraanende Terræn lige Øst for Aars Mølle er ved Grøftegravning fundet en hel Række Affaldsgruber fra Jernalder. Gruberne er uregelmæssigt nedgravede Huller i Undergrundens Sand- og Lerklæglag. Formodentlig har Oldtidsfolket her forsynet sig med Materiale til deres Husgulve og Lerkar for saa senere at bruge Hullerne til Henkastelse af Affald. I forvirret Uorden er Hullerne nemlig fyldt med Lerkarskaar, Aske og rødbrændt Jord, Trækul og lignende, ofte i flere ved Muldrag adskille Lag, saa det kan ses, at Henlæggelsen er foregaaet til forskellige Tider. Af det meget betydelige Skaarmateriale har ladet sig

samle et ikke ringe Antal Lerkar, der alle tilhører den keltiske Jernalder.

8. *Boplads paa Dronningholms Jord.* Paa højtliggende fladt Terræn findes Brolægninger med Lerkarskaar fra keltisk Jernalder, men Pladsen er endnu ikke nærmere undersøgt.

9. *Bopladsfund paa Aars Bymark.* Der er ved en af Nationalmuseet foretaget Undersøgelse fremdraget en uordentlig Stenlægning med Lerkarskaar fra keltisk Jernalder, men nogen Hustomt lykkedes det ikke at finde.

10. *Affaldsgrube paa Stenildvad Mark.* En mindre Grube, hvori der har været taget Lerklæg. I Gruben fandtes betydelige Rester af et 70 cm højt Forraadskar foruden flere mindre Kar, alle fra keltisk Jernalder. Den tilsvarende Hustomt ligger formodentlig nogle faa m Øst for Gruben, idet der her ligger Stenlægninger, der endnu ikke er nærmere undersøgt.

11. *Boplads paa Stenildvad Mark.* Der er afdækket et Ildsted af sædvanlig Type med Trækul og Lerkarskaar fra keltisk Jernalder, men Pladsen er forøvrigt ikke nærmere undersøgt.

12. *Skaargrube paa Sjøstrup Østergaards Mark.* I en ikke særlig dyb Grube fandtes paa Bunden en uordentlig Stenlægning omkring en paa Enden rejst Kværnsten. Mellem Stenene fandtes en betydelig Mængde Skaar af keltisk Jernalderkar.

13. *Skaargrube paa Ø. Oustrup Mark.* En lille, ved Grusgravning ødelagt Grube, hvori fandtes en Del Lerkarskaar, der nærmest henhører til romersk Jernalder.

14. *Hustomt paa Gundestrupgaards Mark.* Paa et fladt, noget fugtigt Terræn i Nærheden af Kær er

ved en Prøvegravning i Foraaret 1936 afdækket smukke Stenlægninger af store, flade Sten i Forbindelse med kraftige Kulturrester i Form af Aske, Trækul og mange Lerkarskaar samt et Par smukke, trugformede Kværnsten. Hustømtten, der endnu ikke er nærmere undersøgt, synes efter det foreliggende Skaarmateriale at maatte henføres til romersk Jernalder.

15. *Boplads paa Gundestrup Mark.* Paa et sydvendt Terræn, der skraaner ned mod et Kær, findes en Boplads af betydelig Udstrækning. Efter en foreløbig Undersøgelse kan det med Bestemthed siges, at det er en større, samlet Bebyggelse fra romersk Jernalder, muligt paa Overgangen fra keltisk Jernalder. En Del af Hustømterne synes at være Brandtomter. I Tilslutning til Bopladsen findes betydelige Myremalmlejer, der jo nok har haft Betydning for Befolkningen ved at levere Materiale til Jernudvinding.

Selvom disse, her kun i Korthed skitserede 15 Bopladsfund ikke alle er lige store eller betydelige, er de dog hver for sig tilstrækkelige til at vise, at der paa eller i Nærheden af de Steder, hvor de er fundet, har været bosat Mennesker i de to første Perioder af Jernalderen. Ønskeligt vilde det have været, om Undersøgelsen paa ethvert Sted kunde være ført til Bunds, saa det for hver enkelt Plads nøjagtigt kunde angives, hvor stor Bebyggelsen har været, og hvorledes den tidsmæssig skal placeres i Forhold til de andre Bebyggelser. Et saadant Ønskes Opfyldelse, der vel teoretisk lod sig gennemføre, stranded dog i Praksis blandt andet og nærmest paa økonomiske Vanskeligheder.

Men selv som Fundene nu engang foreligger, giver de dog et fortrinligt Bidrag til Sognets Bebyggelsehistorie og et interessant Materiale til Sammenligning

med senere Tider. Et Blik paa Kortskitsen viser, at i det første Aartusinde af Jernalderen er praktisk talt hele Sognet taget ind til Dyrkning og Bebyggelse, og vel at mærke, det er den bedre Del af Sognets Jord, der er taget i Brug, thi de bare Pletter paa Kortet falder i det hele og store sammen med de allertarveligste og vanskeligt dyrkelige Jorder. Hvorvidt de dyrkede Arealer har dækket al den anvendelige Jord, eller denne kun har været dyrket pletvis, saaledes som det var Tilfældet senere i Tiden, lader sig nu ikke sige, eftersom den ejendommelige keltiske Agerdyrkningsmetode, der er saa let kendelig paa en Lynghe, ikke kan paavises paa Jord, der har været under Plov i længere Tid. Men skal der dømmes efter de betydelige Rester af keltisk Agerbrug, der baade i Aars Sogn og mange andre Steder er undgaaet Ud-slettelsen, da synes det, som om praktisk talt al den anvendelige Jord har været udnyttet, og i saa Tilfælde er der paa et eller andet Tidspunkt sket en Tilbagegang baade i Opdyrkningens Udstrækning og Befolkningens Tæthed. Hvornaar og hvorfor bliver et Spørgsmaal for sig, der maaske vanskeligt vil kunne besvares, da jo desværre alt Sammenligningsmateriale mangler baade fra Oldtidens Slutning og fra Middelalderens store Tomrum. Først fra Slutningen af det 17. Aarhundrede foreligger i den store Matrikel af 1688 en samlet Opgørelse, der afgiver Stof til en interessant Sammenligning. Paa dette Tidspunkt omfattede Aars Sogn ialt 55 Brug eller rettere Husstande, fordelt paa 5 smaa Byer med fra 3 til 9 Brug og 11 Enestegaarde. Det dyrkede Areal var 1603,9 Tdr. Land¹⁾, d. v. s. knap $\frac{1}{5}$ af det samlede

¹⁾ H. Pedersen: Det danske Landbrug 1688.

Areal. Nogen Befolkningsstatistik findes som bekendt ikke fra dette Tidspunkt, men 1801 var Sognets Indbyggertal 380, saa der vil sikkert ikke være meget forkert i at anslaa det til omkring 300 i 1688. Med disse Tal, der jo sikkert ikke har været større tilbage i Middelalderen, synes Oldtiden meget vel at kunne konkurrere, og ganske særligt da, hvad det opdyrkede Areal angaar. Det under Nr. 2 omtalte Agerbrugsfelt ved Tandrup er i sin nuværende stærkt beskaarne Skikkelse ca. 60 Tdr. Land, men andetsteds findes betydeligt større Stykker, saaledes f. Eks. et ligeledes stærkt beskaaret Felt paa Byrsted Hede, der er 110 Tdr. Land. Til Sammenligning kan anføres, at Enestegaardenes opdyrkede Areal i Aars Sogn 1682 ligger mellem 18 Tdr. Land og 77 Tdr. Land (altsaa gennemsnitlig 43—44 Tdr. Land pr. Gaard). Et Areal som det nævnte ved Tandrup svarer altsaa fuldt ud til de største af de senere Enestegaarde. Dermed skal dog ikke være sagt, at det repræsenterer en Oldtids Enkeltgaard, thi dertil er det sikkert alt for stort. Snarere maa man regne med, at Oldtidsmarker af en saadan eller lignende Udstrækning paa Grund af Redskabernes Ufuldkommenhed ikke kan have været Enkeltmandsbrug, men repræsenterer et Slags Fællesskab. Men har dette været Tilfældet, forandrer det jo imidlertid ikke noget ved det samlede Indtryk af Oldtidsfolkets energiske Udnyttelse af Jorden, men giver tværtimod et Vink om Grunden til denne Energi, nemlig en større Befolkningstæthed. Er denne Betragtning rigtig, og dækker det om Aars Sogn sagte Forholdene i Vesthimmerland i det hele, hvad der synes at være god Grund til at formode, da vindes derigennem en Forstaaelse af i det mindste en af Grundene til de store Udvandringstog, som i Slutnin-

gen af den keltiske Tid drog ud fra disse Egne, og omvendt giver Udvandringen en naturlig Forklaring af det mærkelige, at de saa intensivt opdyrkede Arealer paa en Gang er bleven opgivet og overladt til Lyngens Generobring og Herredømme gennem Aarhundreder.

Foruden Oplysninger om Bebyggelsestæthed og Opdyrkningens Udstrækning i Oldtiden giver Bopladsfundene ogsaa et værdifuldt Bidrag til Belysning af et andet vigtigt bebyggelseshistorisk Problem, nemlig Spørgsmaalet om, hvorvidt der ad arkæologisk Vej kan siges noget om Sammenhæng eller Forskel mellem Oldtidens Bopladser og dem, der lader sig følge gennem skriftlige Overleveringer, eller med andre Ord, om den historiske Tids Bebyggelse, saaledes som den f. Eks. kan stedfæstes gennem Matriklen 1688, kan følges helt tilbage til Oldtiden.

For Aars Sogns Vedkommende maa det straks siges, at den fundne Oldtidsbebyggelse ikke falder sammen med den nyere Tids. Oldtidsbopladserne ligger alle med en enkelt Undtagelse paa Steder, der ikke har været bebygget før Aar 1800. Den ene Undtagelse er Aars By, der altsaa kan føre sin Tilværelse tilbage til keltisk Jernalder i det mindste. Men medens Sognets øvrige Bebyggelser ikke kan smigre sig med en saa ærværdig Alder, er det paa den anden Side tankevækkende at lægge Mærke til, hvor næsten forbløffende nøje Oldtidsbopladserne falder sammen med de gamle Ejerlavs Omraader. Med andre Ord: det beboede og dyrkede Omraade er det samme, men Boligen er flyttet. Oldtidsfolket foretrak at bo højt og tørt, Middelalderbefolkningen søgte ned paa de lavestliggende Steder, ved Vandløb og Kærbredder, og der ligger de gamle Enestegaarde den Dag i Dag.

Til Slut skal endelig gøres opmærksom paa, at den samme smukke Bekræftelse paa S. Müllers Teori om Samfald af Hus og Grav, som vi fandt ved Omtalen af Stenalderbopladsene, gentager sig mindst lige saa smukt for Jernalderens Vedkommende. Et Blik paa den ledsagende Kortskitse, hvorpaa Jernaldergravene er afmærkede, vil vise dette, uden at yderligere Dokumentation formentlig tiltrænges.

For de sidste 700 Aar af Oldtiden hindrer den næsten fuldstændige Mangel paa Fund ethvert Forsøg paa en Skildring. Kun tre Glimt oplyser den lange Periode: den rige Guldskat af Brakteater og Ringguld fra germansk Jernalder, den smukke og karakteristiske Sølvskat fra Vikingetiden og ikke mindst Runestenen ved Aars Kirke, der med sin Omtale af en kendt historisk Person og Begivenhed aabner Døren ind til den historiske Tid, samtidig med at den staar som det sidste af en lang Række af smukke Oldtidsminder.

EGHOLMBOGEN

HISTORISK-TOPOGRAFISK BESKRIVELSE AF
ØEN EGHOLM, VOR FRUE LANDSOGN,
GENNEM 400 AAR

AF KR. VÆRNFELT, AALBORG

(SLUTTET)

Øens første Sognefoged var Lars Jensen Lade-
foged i Rævsgaard, 1791—1806,
som efterfulgtes af Svigersønnen

Lars Andersen, Hasseris (Bitte Lars), 1806—29.

Herefter fulgte følgende:

Peder Pedersen (kaldet Mogensen), 1829—52.

Jens Jespersen, Rævsgaard, 1852—80(?)

Peder Sørensen (Smed) 1880—1909).

Marinus Christensen (Bejlegaard) 1909—28.

Oskar Pedersen 1928— .

De tre første Sognefogder var tillige Lægds mænd;
men da Jens Rævsgaard 1852 blev Sognefoged, be-
holdt Per Mogensen Lægdsmandsbestillingen, der se-
nere overgik til Jens Weldt og derefter til Johan Lar-
sen (Bejlegaard). Da sidstnævnte afgik, overtog Sog-
nefoged O. Pedersen »Embedet«.

Grandestævnerne ophørte ikke lige straks efter
Oprettelsen af Sogneforstanderskabet, men fortsattes
lidt ind i 1860'erne. Paa disse »Generalforsamlinger«
bortliciteredes f. Eks. de paa Kommunen værende Fat-
tigfolks Underhold til den lavestbydende og Græsnin-
gen paa Kommunens Grøfter og Veje til den højst-
bydende.

BOLIGER, LEVEVIS m. m.

Smaa, lave og uanseelige var de gamle Gaarde paa Egholm. Væggene var o. 1600 af Tørv eller Lerklining og Tagene af Lyngtørv eller Blahtag. Nogle af Udhusene var Jordhytter. Paa Raalingerne var der ingen Skorstene; men der var et Hul med Træramme i Tagrygningen, Lyren, som Røgen kunde sive op af. Ved Hjælp af en Træksnor kunde Lyren i daarligt Vejr lukkes med en Lem.

Endnu ved 1800 var der mange Lyrehuse i Kjær Herred.

I Aalborg Tingbog fortælles om et Bygfældsryn, der den 3. November 1634 afholdtes paa Øen, følgende:

Las Nielsen i Lindholm, Christen Hansen i Sundbye, Morten Christoffersen och Niels Mikelsen ibidem bekiende eptersom de idag 8 Dage næst forleden er udneffnet her af Tinget til at see och siune huis Brøstfeldighed, som findis paa de Gaarde paa Egholm, saa halfde de vered der paa same Aasteder nu paa Fredag sidst forleden och seet som efterfølger:

Huad Jens Persens Gaard (Damgaard) anlanger, da stoud alle hans Huse paa Fald och findis der ingen Teke paa same Huse uden med Tørffue undtagen paa Rolingen, er nylig teket it Les Blotag, och siuntis at same Gaard icke kand opbøgis och ferdiggjoris, som dit sig bør ringer end Peninge 50 Rixdaler. I lige maade findis der ingen Tag paa Søren Kiildsens Gaard (Torpsminde) uden med Tørffue allsammen, och findis same Huse brøstfalden paa Tømer och Lier, saa den icke kand opbøgis och ferdiggjoris ringer end Peninge 40 Sletdaler. I lige Maade findis ickeheller nogen Teke med Tag paa Christen Mørkis Gaard (Vejlegaard) undtagen den østerste Side paa hans Roling med Tag, ellers findis de andre Huse techt med Tørffue, saa same Gaard icke kand opbøgis och ferdiggjoris ringer end Penge 20 Sletdaler. Søren Lauesens Gaard ibidem (Rævsgaard) befindis hans Roling vel ved Magt paa den ene Side med Temer, Lier och

Tag, och den anden Side techt med Tørffue, och de andre Huse findis offuertecht med Tørffue, saa denne icke kand ferdiggjöris ringer end Peng 20 Sletdaler. Maren Nielsdatters Gaard ibidem (Vestergaard) hindis Roling paa begi Sider findis techt med Tag, de andre Huse och temlig vid Macht med Tømer och Lier och offuerteckit med Tørffue, och kand den icke ferdiggjöris ringer end 12 Sletdaler. Anders Kieruls Gaard (Toftegaard) ibidem findis i lige Maade vel holdit vid Macht, med Tømer, Lier och en Port med Tag, dog kand den icke ferdiggjöris ringer end Peng 8 Sletdaler til Tag. Ditt affhiemled de for it fuld Siun och Vordering, och stoed nu Jens Pedersen och Anders Kierul her til Vedermaalsting.«

Som det ses af Synet, var nogle af Gaardene ret medtagne, og kun to Halvgaarde var ved Magt og kunde repareres for mindre Beløb.

Det var jo ogsaa kort efter Kejserkrigen, og der havde været store Udskrivninger, saa der blev intet til at bøde Huse med.

Til Maalestok for Reparationerne kan siges, at nævnte Aar blev Vestergaard fæstet ud for 25 Rigsdaler, hvilket formentlig var 15—20 % af Gaardens Salgsværdi.

Et Syn, som Jørgen Marsvin den 12. Juli 1667 ved 6 Mænd i Vadum lod afholde paa Egholm, beretter:

Peder Andersens Gaardspart (Torpsminde) bestaar af en Isterroling, en Stald samt Jordehuse, eet øster og eet vester i Gaarden. Hans Svigerfader, Peder Sørensen Mørch, der [er Aftægtsmand og] boer i samme Gaard har: Isterroling, Lade og et Stykke Jordehus østen for Laden. Jordehuset, der er 3 Favne langt, er øde.

Christen Mørchs Halvgaards Part (Vejlegaard) har Isterroling, Lade, et Jordehus norden i Gaarden paa 6 Favne, og et do. østen i Gaarden, ugavnligt.

Anders Kierrulls Halvgaard (Toftegaard) Er ved Magt — og da der ikke er videre Bygfeld, nævnes der intet om Bygningerne.

Poul Christensen (Vestergaard) har: En Isterroling, Stald, Lade og et 11 Favnes Jordehus.

Maren Sørensdatters Part (Rævsgaard) er ved Magt; men to af Længerne, den vestre og den nordre, er Jordehuse.

Søren Simonsen (Damgaard) — er helt ved Magt — ingen Bygfæld.

Efterhaanden som Egholmerne fik mere Jord under Plov, forøgede de baade Besætning og Bygninger,

Postbaaden paa Vej til Aalborg.

og 1757 bestod f. Eks. Toftegaard af 4 Bindingsværkslænger paa 7, 10, 12 og 14 Fag. 1800 havde Vejlegaarden 3 store Huse; de andre 5 Gaarde var firlængede, og Bygningerne var nu ret anseelige.

Helt idyllisk har den lille Egholm By set ud med dens 6 store Gaarde med de hyggelige Straatage over de lange, lave Bindingsværkshuse — særligt ved Pinsetide, naar Murene var nykalkede og Stolperne tjærede. Damgaard og Vejlegaard har endnu de kønne gamle Raalinger fra den Tid — men ellers ser man overalt

flotte teglhængte Beboelseshuse og store rummelige Udhuse og over Laderne de knejsende Vindmotorer.

De moderne Gaarde er vel flottere og mere tidsvarende, men ikke nær saa hyggelige som de gamle.

Af den ældgamle Landgildeydelse, Aal, Skovsvin og Smør, ser vi, at de gamle Egholmere dels levede af Landbrug, dels af Fiskeri, hvilket sidste spillede en langt større Rolle end nutildags. Hver af de 6 Fæstere havde sin Kaag og Redskaber til Aale- og Sildefangst.

Der var i Sønderdyb to Vaaddrætssteder, »Skaarret« ud for Holmene og »Hullet« lidt Sydvest for Kronborg, hvor der fangedes en Mængde Sild.

I Markbogen 1683 staar: »Fiskeri til Egholm er ganske ringe. Paa sønder Side er den rette Side og Sejldybet gaar; der kan drages med Sildevaad paa tvende Pladser; men Bønderne beretter, at de i mange Aar ikke selv har kunnet formaaet at koste Vaad, hvorfor de drager paa Part med Aalborg Folk, som om Foraaret paa en kort Tid drager efter Sild. Aaleruser og Aalegaard kan sæltes paa sønder Side, hvoraf samtlige Egholms Mænd haver tvende i Brug — desforuden fire Neddegarn.« Kjær Herreds Tingbog fortæller imidlertid samme Aar, at Jens Mørch og Bertel Kjærulf havde en Vaad, som de var fælles om, og sidstnævnte havde een i Fællesskab med sin Svooger, Anders Ibsen i Østerhalne.

Men maaske skal der staa »Ruser« i Stedet for »Vaad«, saa passer det med Markbogen.

1744 berettes om Fiskeriet paa Egholm, »at paa den vesterste af Egholm Holme (Fruensholm?), som er Bjørnkjær tilhørende, findes 2 Aaleruser, hvoraf der ikke hidtil er svaret Afgift til Staten. De bruges af Bjørnkjærs Ejer.

Egholmerne giver 8 Rigsdaler i Afgift til Staten for de 2 Sildestader samt for 6 Kaage med Drive-Silde-Nedgarn. Vodderne ere ganske smaa; de meget smaamaskede Sandvodde ere nu blevne forbudte.«

I Rødslet Jordebog 1794 fortælles om »tvende Vaaddrætssteder for Egholms Land, det ene Schaared, det andet Hullet kaldet, hvoraf svares aarlig til Kongl. Mayestæts Kasse efter Kgl. Concession — 8 Rigsdaler.«

Efter Udskiftningen kom der vældig Fart baade i Landbrug og Fiskeri. Fiskeriet gik særlig over paa de indvandrede Gjølboer, »der øster paa Landet«, som man sagde, medens Byens Mænd helligede sig Landbruget; men i Foraarssildefiskeriet deltog alle.

Ganske vist sad Bymændene paa det store Hartkorn, og de kunde lejlighedsvis føle sig lidt over for de ny — men Levemaaden var omtrent lige tarvelig over det hele, og paa Sommerdage var det med en vis Misundelse, at de saa Østerboerne delikater sig med en herlig Ret ferske Aal eller Skrubber, medens de selv maatte trække ind paa Spegesilden eller det harske, gule Flæsk.

Omkring 1880 var, Sildefiskeriet fraregnet, alt Fiskeri næsten ophørt paa Egholm Strand — kun Christen Bejlegaard og senere Sønnen Marinus Christensen fangede en Del Aal i Ruser.

Men omkring 1900 tog Aalefiskeriet et stort Opsving, og i en Aarrække havde Brødrene Jens og Lars Larsen, Chr. Jørgensen, Adolf Larsen, Jens Winther og flere en udmærket Indtægtskilde i dette Fiskeri. Bændeltangens Forsvinden fra Fjorden gjorde Ende herpaa, og i de sidste 5—6 Aar har der næsten ikke været fisket ved Egholm. Ogsaa Sildefiskeriet er forlængst ophørt, men Øens ældre Mænd kan fortælle

om deres Deltagelse deri. Ved heldige Dræt kunde man fylde Kaagen til Rælingen med Sild.

Af Vaaddrætssteder ved Aalborg kan nævnes: »Rywihjel« ud for Rærup, »Pumpen« ud for Bovet, »Hesten« under Jernbanebroens sydlige Del, »Terpentin Led«, Vest for Nordens Bro, »Den røde Bod« ud for Restrup Enge, »Isbakken« ved Sydøstspidsen af Gjøl samt »Skaaret« og »Hullet« Vest for Kronborg.

»Smalby«.

De to sidste var Egholmernes »Steder«, men Skaaret var langt det mest fiskerige af de to.

Der kom, som før nævnt, stor Udvikling i Landbruget. Redskaberne moderniseredes og blev lettere at haandtere. Man afløste efterhaanden overalt de gamle Trætandsharver med Jernharver, og i Stedet for den klodsede Hjulpløv fik man de lette Plove til 2 Heste.

De gamle Trægrebe med Jernbeslag veg ogsaa Pladsen for Jerngrebene.

1810 fik en Karl i Aarsløn: 14 Rdlr., et Par Pund Uld, 1—2 Faar græsset, samt Lærred til en Skjorte — og en Pige: 7 Rigsdaler og et Faar græsset og fodret.

En mandlig Daglejer fik om Sommeren 12 Skilling om Dagen og Kosten, og om Vinteren 6 Skilling og Kosten, medens en kvindelig fik 8 og 4 Skilling samt Kosten.

Omkring 1830 var de tilsvarende Lønninger: for en Karl 25 Daler, for en Pige 16 Daler og for en Daglejer 14 og 6 Skilling — desuden selvfølgelig Kosten.

1898 byggedes Egholm Mejeri, der begyndtes med 10 Leverandører. I G. Engelbrechts »Danske Mejerier 1909« berettes, at der da var »22 Leverandører med 200 Køer. Artesisk Brønd. Mejerske. Syre fra Vestergaard. Der østes af pasteuriseret Mælk. Medlem af Smøreksporforeningen. Ishuset rummer 50 Læs Is.«

Egholm Mejeri har ført en temmelig omtumlet Tilværelse. Det var først Andelsmejeri, men gik saa over paa private Hænder.

For Øjeblikket staar det helt stille, og samtlige Leverandører sælger Mælken til »Aalborg Mælkekompagni«.

Nu 1937 er Øens dyrkede Areal o. 600 Tønder Land.

Til stor Skade for Landbruget var Museplagen samt Fjordens stadige Oversvømmelser. Efter Udskiftningen beretter Taxatoren bl. a.: »Dette Land er ofte plaget med Rotter, og i Aarene 1815 ødelagde de ganske Sæden paa Marken højst forunderligt, og endnu i denne Sommer (1816) har Taxator været Øjenvidne til at have set en Mængde af dette Plagedyr.«

Hermed stemmer Professor Begtrups Beskrivelse 1810, hvori han siger: »Paa Øerne i Limfjorden, f. Eks. paa Egholm, gives undertiden en stor Mængde Rotter og Mus; de afæde Græsset med Rødderne — og affbide Aksene paa den i Neg bundne Sæd — og overhovedet undergrave Jorden saaledes, at baade Sæd og Græs visner. Dog er dette Onde kun periodisk og de forsvinde af sig selv!«

Begtrup anbefaler som det bedste Middel »at oversætte unge Ræveunger og siden lade dem bortskyde, naar det onde har aftaget«.

Man gik dog ikke saa vidt som paa Gjøel, hvor man først i 1700'erne fik Præsten til at lyse de plag-somme Smaadyr i Ban — eller som 1711 i Als, hvor Bymændene, der havde hentet Raad hos den vise Mand i Raaby, stævnedes »Rotter, Jord- og Vandrotter, og Mus, store og smaa — ingen undtagne, saa mange, som findes inden for vort Markskjel, til at møde for Als Granderet for Klage og Vidne at paa-høre — angaaende den ulovlige og ubodelige Skade, som de have forvoldt paa Korn, Ager, Eng og Græs-bund«.

Og da de indstævnte ikke mødte, dømtes de til enten at erstatte og betale Skaden — eller ogsaa at undvige og bortrømme fra Sognet inden 15 Dage. Rotternes beskikkede Sagfører var Jens Ufød i Als [efter Chr. Sørensen Thestrup].

1927—28 optraadte paa Egholm nogle mærkelige sorte Markrotter — men de forsvandt snart helt. Da man sendte et Eksempel til Landbohøjskolen, fik man at vide, at det var en østasiatisk Rotteart. Rime-ligvis var Rotterne svømmet i Land fra et forbisej-lende Skib. De forsvandt alle i den strenge Vinter 1928—29.

Ofte havde de gamle Egholmere Døje med Fjorden, der kunde være vanskelig at befare med de fladbundede tunge Kaage. Hvis Vind og Strøm var imod, havde de tidt timelange Roture, hvor Kvinderne tog deres Tørn med Mændene. En gammel Kone fortalte som Eksempel paa sin afdøde Mands Godhed imod hende: »Han vilde aldrig tillade mig at ro, naar vi var paa Fjorden — for det var ikke Kvindfolkearbejde — sagde han!« Det var heller ikke sjældent, at Fjorden krævede et Offer blandt Øens Fiskere, der som Regel ikke kunde svømme.

Ikke alle var saa heldige og raadsnare som hin gamle Egholmer, der i en svær »Brandstorm« sejlede hjem fra Aalborg og som vesten for den faste Bro styrtede over Bord. Det lykkedes ham nemlig at gribe fat i Rælingen tæt ved Roret med den ene Haand; men da han paa Grund af de vandfyldte Søstøvler ikke kunde hæve sig op i Kaagen, greb han i Roret med den anden Haand, og slæbende bag efter Baaden styrede han den nok saa fint op mod de hjemlige Strande.

Naar Fjorden oversvømmede Øen, var det altid den sydlige og østlige Del, det gik mest ud over. Ganske vist havde Folk søgt at skærme deres Jord ved Smaadiger: men disse hjalp kun lidt, naar der var virkelig Vandflod.

Om en saadan Oversvømmelse fortæller Lærer Larsen, Ho ved Oxbøl, som 1883—85 var Lærer paa Egholm, følgende:

»En af de sidste Dage i Oktober Maaned 1884 var jeg paa Session i Aalborg. Da jeg kom op om Morgenen, var det halve af Øen oversvømmet af Vand. Gaardene og Husene ude paa Marken var helt omgivet af Vand. Fjorden var om Natten gaaet op og

havde gennembrudt Digerne. Vi maatte vade i lange Støvler ud til Kaagstedet, hvor Baadene laa, sejlede saa over til Nørreland og gik om ad Nørre Sundby. Da vi kom til Aalborg, stod »Vesteraas Kælder«, der hvor Egholmerne søgte til, naar de kom til Aalborg, fuld af Vand. Værten Lindstrøm gik i lange Støvler og opvartede Gæsterne, som sad paa Bordene med

Børnene leger paa »Hjerter Es«.

Fødderne paa Stolesæderne. En Mand havde forøvrigt nær sat Livet til ved samme Lejlighed; han faldt ned af Bordet, kom ind under det og var nær druknet.«

Man levede saare nøjsomt — fik f. Eks. kun sjældent fersk Kød eller Fisk — men Spegesild, vindtørrede Sild, spegede Flyndere, salt Kød og Flæsk samt Masser af Mælkegrød og Øllebrød. Men var Maden ensformig til daglig, slog man sig til Gengæld rigtig løs ved Højtiderne og naar der var Gilder.

Juleaften fik man hele 4 Retter Mad — først Risengrød, derefter kogt Torsk, som, hvis der var »Fjordlæg«, erstattedes med Klipfisk, saa Sødsuppe — og til Slut en Kødret, f. Eks. Steg.

Juletræ kendte man ikke; det indførtes 1878 af Lærer Morten Jensen.

Naar Lystestagen var sat paa Bordet Juleaften, maatte den ikke i Aftenens Løb flyttes, thi det betød Død og Ulykke. Man maatte heller ikke i Juleugen nævne Rotter, Mus, Lopper og Lus; thi saa blev man i det ny Aar plaget af disse ubehagelige Smaadyr.

Jule- og Nytaarsaften lagde man Brød, Penge og en Salmebog paa Bordet, hvor det skulde ligge til næste Morgen, thi saa vilde der i det ny Aar komme Velstand til Huse.

St. Stefans Morgen fortsatte man Juleaftens Gilde med Ribbenssteg og spegede Steffensaal.

Ved Gilderne spiste man ogsaa godt, og da vankede der Dram, St. Croix-Rom, Toddyer og Kaffe-punser til dem, der ønskede det.

Ved Legestuerne, en Art S sammenskudsgilder, gik det særdeles gemytligt til med Kaffe og Kager til Kvinderne og Punser og Toddyer til Mændene. Da det var gammel Skik, at hver Mand og Karl gav sin Omgang, kunde Stemningen undertiden blive lidt høj, men det var meget sjældent, at den udartede sig til Spektakler. Egholmerne var saa stærkt indgiftede, at Befolkningen næsten var een stor Familie, og man sloges saa godt som aldrig indbyrdes.

Derimod førtes ofte Krig imod »Di Rødslet Kaahl«.

Disse var Arvefjenderne, og hvor de og Egholmerne mødtes — til Session eller Marked — vankede der ofte braadne Pander og røde Næser. Herom fortælles mange Historier. F. Eks. var der engang

Legestue i Vestergaard, og midt under Festen gjorde syv bomstærke Rødsletkarle Landgang paa Øen. Bevæbnede med svære Knipler trængte de ind i Gildesgaarden og begyndte at danse med Kvinderne.

Da Karlene gjorde Vrøvl, blev de paa Hals og Hoved smidt ud i Gaarden, og først da Mændene rejste sig fra Trekortene og Kaffeputerne, fik man ved fælles Hjælp de ubudne Gæster drevet ud paa Gaardspladsen. Her fløj Egholmerne under Anførsel af Øens unge raske Sognefoged paa dem og gennemtærskede dem, hvorefter de under Ungdommens Jubel og Spot blev jaget til Søs igen.

Der var kun lidt Vildt paa Øen, men en god Strandjagt. Egholmerne var jagtglade, og der var Bøsser i de fleste Hjem.

Naar der var Fest paa Øen, hædredes dem, man festede for, med Geværsalver. F. Eks. vækkede man ikke et Sølvbrudepar med Musik, men med 25 Geværskud og Sang, en Skik, som endnu ikke er helt forsvunden.

Som Brændsel brugtes Fladtørv og Bænketørv. Fladtørvene var Lyngtørv, der var skrællet af Overfladen paa Hedebankerne. Bænketørv var Tørv fra Skjolden paa Engene. De bestod af sammenfiltrede Rødder med Ler og Tørvesmuld, og Græstotterne sad gerne paa Kanten af dem; de brændte bedst. Husmødrene støbte selv Tællelysene, lige fra Praasene til det 3-armede Helligtrekongerslys. Først o. 1870 indførtes de første kuppelløse Petroleumslamper paa Øen. Det var paa Grund af Fjordens Lunefuldhed ofte besværligt at hente Jordemoder og Doktor, men forøvrigt havde man sjældent Brug for dem.

En af Øens ældre og erfarne Kvinder optraadte som Regel som Fødselshjælper. For over 100 Aar

siden var Niels Smeds Else Øens Jordemoder, en Praksis hun drev i mangfoldige Aar.

Blev Folk eller Fæ syge, gik man sjældent til Doktor eller Dyrlæge, det var Folk, som man nærrede en vis Skyhed for, nej, man raadspurgte Lyngsaa- manden i Vadum eller »Madammen med den blaa Haand« i Aalborg.

Hvis Tilfældet var særdeles ondartet, eller man formodede, der stak Djævelskunster af en eller anden Art under, spurgte man den kloge Kone i Vindblæs til Raads. I den sidste Menneskealder har Egholmerne dog ikke benyttet disse eller lignende Hjælpe- midler.

Paa Egholm har der vistnok aldrig boet Hekse eller »kloge Mænd«; men i de nordjydske Hekse- processer o. 1600 forekommer flere Hekse, der rimeligvis har Forbindelse med Øen.

I Høirup ved Horne boede o. 1620 Maren, Kir- sten og Bodil Egholm, af hvilke særlig den sidste var vidt og bredt berøgtet for Trolddom.

Efter Sagnet blev hun rullet ned ad Klitterne i en Spigertønde — men i Virkeligheden blev hun nok brændt. Navnene tyder paa Mørchslægten i Rævs- gaard. Ca. 1618 døde i Aalborg en gammel fattig Kvinde, Else Egholm, der drev Kunster sammen med Heksen Dorthe Kjærulf, der blev brændt paa Skov- bakken.

Øens gamle kønne Nationaldragt forsvandt o. 1860 eller lidt før. De af Øens Mænd, som da var gamle, f. Eks. Ivar, Povl Therkildsen, Per Smed og Søren Møller, gik i Knæbukser.

Søren Møller, Øens Storbonde, var den sidste, som brugte den fuldstændige Dragt.

Hans Søn, gamle Jens Torpegaard i Sulsted, be-

retter, hvorledes den saa ud: Rød Toplue, gule Knæbukser af Skind, en lang sort og gul længdestribet Vest med to Rader smaa Sølvknapper.

Paa Helligdage eller til Aalborgture brugte han høj Hat, Fløjlsbukser og langskødet Frakke, og de lyse Elletræsko med Tinkramper erstattedes da af halvlange Støvler med blanke Kraver. Kvinderne brugte til Fester smukke hvide Hovedsæt med Pibe-strimler.

Det var som sagt kun de gamle og i Smagen mest konservative, der brugte Dragten. Ungdommen vilde hellere ligne Byfolkene i Tøjet, og da den kønne gamle Dragt var dyrere end den ny, forsvandt den snart helt. Kun nogle Sølvspænder og Knapper, der opbevares i Dragkisteskufferne, minder endnu om den.

I de store Kær¹⁾ paa Øens Sydside voksede, særlig i fugtige Somre, Tusinder af Champignons, »Skorrehatte«, som de gamle kaldte dem. Men de samme »Skorrehatte« var ikke saa ilde endda.

Man opdagede, at de smagte dejligt og var en udmærket Handelsvare, og det var ikke sjældent, at en Egholmfamilie i en Sæson kunde afsætte raa eller syltede Svampe for 2—3 Hundrede Kroner.

Men da man fra 1926 begyndte at pløje Kærene med Traktor, forsvandt de fleste af de velsmagende Champignons.

¹⁾ Egholmerne brugte Heste paa de højere liggende Jorder; men til Opdyrkning af de lavtliggende Kær maatte de anvende Stude.

Smalby Folk havde i Førstningen kun Stude.

I 1916 solgtes Øens sidste Stud, der tilhørte Carl Jørgensen paa Kronborg, for 1 Kr. pr. Pund, og da den vejede 1600 Pund, blev det jo til en ganske pæn Skilling.

EGHOLMERNES FRÆNDER.

(Slægter, som har Forbindelse med Egholm.)

Paa Egholm findes kun faa Slægter: Mørch, Kjærulf, Smed, Kræn Søraas Slægt, Torp- og Bejlegaardsslægterne, og alle nulevende Egholmere nedstammer fra en eller flere af disse seks Slægter.

Vi vil i det følgende beskæftige os med nogle uden for den lille Ø boende Slægter, som ved Afstamning har Forbindelse med Øens Befolkning. Det er ikke Meningen, at her skal skrives Stamtavler over disse Egholmernes nære og fjerne Frænder, thi dette vilde blive alt for omstændigt; men her skal kun gives nogle Navne og Data, saa at mulig interesserede selv kan søge videre og finde de ønskede Oplysninger om Slægten.

Madam Aagaard.

Mariane Christensdatter var født 1784 i Hjøring, Datter af Karetmagermester Christen Nielsen og Hustru Rebekka Marie Andersdatter Schultz. Kun 19 Aar gammel ægtede hun 1803 Købmand i Hjøring, Enkemand Søren Baare. I dette Ægteskab var Sønnen *Thomas Andreas Baare*, f. 1805, som i kort Tid var Ejer af Vejlegaarden paa Egholm. Søren Baare døde 1810, og Aaret efter ægtede hun Købmand *Christen Aagaard* i Hjøring, med hvem hun havde to Døtre, Marie og Rebekka. Rebekka blev gift med Mølleer Skov i Støvring.

Marie Aagaard ægtede 1831 Lærer og Kirkesanger i Hellum ved Skørping Peter Jespersen Milling, Dattersøn af den bekendte Præst i Sdr. Kongerslev, Glob Sørensen Milling. Hun døde faa Aar efter, og Datteren Globdine blev opdraget paa Egholm hos Bedstemoderen.

Desuden havde Madam Aagaard en Søn, *Christian Wilhelm Schibsbye*, f. 1828, der i mange Aar var Lærer ved Hov Skole i Han Herred; han døde i Thisted 1886. 1829 købte Thomas Baare Vejlegaarden, og Madam Aagaard kom til Egholm. Hun ejede et Par Aar Rævsgaard. Den ²⁰/₁₁ 1835 ægtede hun *Chr. Sørensen Søraa*; hun var da 50 Aar, Manden 62. Begge Ægtefæller døde 1852.

Slægten Bendtzen.

Georg Bendtzen.

Anders Andersen Kjørulf, der o. 1540 og 1577 var Herredsfoged i Kjær Herred, og boede paa Fogedgaarden i Østerhalne, var gift med Maren Bertelsdatter, Datter af den himmerlandske Knabe Bertel Andersen, Vesterris i Thestrup Sogn. Se Kjørulf af Fogedgaard.

Blandt deres Børn var *Else Andersdatter*, d. o. 1630, der blev gift med Søren Christensen »Skriver« i Holt i Ajstrup, der var Tingskriver og efter Svigerfaderen Herredsfoged i Kjær Herred.

En Søn af dem, *Anders Sørensen Kjørulf*, f. o. 1560, d. 1631, boede paa Knæpholt i Vadum.

Han blev Herredsfoged efter sin Fader og var en af Førerne for de vendsysselske Bønder, da de i 1627 mødte ved Sundby og søgte at forhindre Walensteins Tropper i at gaa over Fjorden.

Han havde i sit Ægteskab med Bodil Nielsdatter en stor Børneskole, deriblandt Sønnen *Anders Andersen Kjørulf*, som boede i Nørhalne og var Aalborg Hospitals Delefoged.

Anders Andersen er ganske sikkert Fader til *Pe-*

der *Andersen Kjørulf* paa Egholm. Denne Slægtskabsforbindelse er ikke sikkert fastslaaet; thi der findes hverken Skifter eller Kirkebøger, som kan bekræfte Formodningen, men forskellige Ting taler stærkt for, at den er rigtig.

1658 overtog Peder Andersen Torpsminde. Hans Hustru var Datter af Gaardens tidligere Fæster Peder Sørensen Mørch.

Deres Søn hed *Anders Pedersen*, f. 1643, d. 1733; han var gift med Karen Bentsdatter, f. 1641, d. 1725, Datter af Bent Nielsen i Sundby.

Anders Pedersens Søn hed *Bent Andersen*, f. 1688, d. 1716, og var gift med Maren Christensdatter, f. 1690, d. 1774, Datter af Christen Sørensen i Vestergaard.

Bent brugte Halvdelen af Faderens Gaard, men døde kun 28 Aar gammel.

Ved sin tidlige Død efterlod han sig et Barn, den 3aarige Søn *Peder Bentsen*, f. 1713, d. 1763.

Denne Peder Bentsen fæstede 1746 en Gaard i Sundby, som laa paa Hjørnet af Østergade og Skraagade, lige inden for Byledet.

Han var gift 2 Gange. Med sin første Hustru, Ane Sørensdatter fra Vadum, havde han flere Børn, deriblandt Sønnen *Bent Pedersen*, f. 1752, d. 1807, der 1792 købte en Gaard paa Vestergade i Sundby (den senere Fattiggaard). Han var gift med Kristine, f. 1754, en af de 7 smukke Møllerdøtre fra Lindholm Mølle, Datter af Møller og Gaardejer Niels Christensen og Ane Eriksdatter.

Bent Pedersens Søn, Niels Peter Bentsen, f. 1799, købte 1838 sin Moders Hjem, Lindholm Møllegaard. Han havde 1829 ægtet Bodil Marie Christensdatter, Datter af Christen Laustsen Møller i Uttrup Sønder-

gaard og Else Johanne Jensdatter. I Ægteskabet var 2 Sønner og 5 Døtre:

1. *Anna Birgitte Bendtzen*, f. $^{10}/_{12}$ 1829, g. med Repræsentant Cæsar Holm, København.

2. *Kristine Bendtzen*, f. $^{15}/_{5}$ 1834, g. m. Købmand Niels Holm, Hobro. Datter: Frk. Holm, Slotsgade 15, Aalborg.

3. *Marie Bendtzen*, f. $^{18}/_{12}$ 1836, g. m. Købmand Theisen i Nr. Sundby. Børn:

Overpostinspektør N. Theisen, Hasseris,

Olga Theisen, g. m. Købmand Emil Bang, Nr. Sundby,

Christian Theisen, Tømmerhandler i Helsingør, og Thora Theisen, g. m. Købmand D. Klidtgaard,

Nr. Sundby.

4. *Bendt Peder Bendtzen*, f. $^{11}/_{11}$ 1839, Købmand i Aalborg, gift 1. Gang med Maren Poulsen, gift 2. Gang med Betty Jensen, f. $^{4}/_{7}$ 1862, Datter af Købmand Odin Jensen i Faaborg og 1. Hustru Anna Høm.

En Søn af 1. Ægteskab, Peter Bendtzen, er Fuldmægtig i København, og eneste Barn af 2. Ægteskab, Søren Bendtzen, er Forpagter af Lykkeseje ved Vejgaard.

5. *Elsine Johanne Bendtzen*, f. $^{22}/_{6}$ 1842, g. m. Købmand Holm, der havde været gift med hendes ældre Søster Kristine. Børn:

Cyklehandler Holm, Nr. Sundby,

Købmand Bent Holm, Aalborg, og

Repræsentant Georg Holm, Aalborg.

6. *Ane Cecilie Bendtzen*, f. $^{16}/_{1}$ 1845, g. m. Købmand Odin Jensen, Faaborg (se ovenfor).

Blandt deres Børn er Konsul Gorm Bremmer, Aalborg.

7. *Peter Georg Bendtzen*, f. $^{1}/_{7}$ 1848, d. $^{1}/_{6}$ 1932.

Georg Bendtzen overtog 1873 sammen med Broderen, Bendt Bendtzen, I. L. Kaastrups Forretning paa Vesteraa med Kolonialvarer, Produkt- og Tømmerhandel.

Bendtzen var alle Egholmeres gode Ven. De regnede ham for en af deres egne, og han nød en sjælden Popularitet paa Øen.

Altid var han rede til at støtte Egholm Folk med Raad og Daad, og alle Øens større offentlige Foretagender gennem den sidste Menneskealder nød godt af hans Indsigt og Indflydelse.

I 40 Aar havde han Jagtretten paa Egholm, og ligesom salig Christian den Anden forbedrede han Vildtbestanden ved at udsætte Harer og andet Vildt.

Der fortælles mange morsomme Historier om Bendtzens Færden paa Øen, f. Eks. om hans gentagne og ofte heldige Forfølgelser af Krybskytterne.

Da Bendtzen fyldte de 80, modtog han mange Beviser paa Folks Agtelse og Venskab; men intet glædede ham mere, end da en Deputation fra Egholm paa samtlige Beboeres Vegne bragte ham en Tak for, hvad han havde været for Egholm, samt overrakte ham en versificeret Hilsen, der lød saaledes:

»Til Jægers- og Hædersmanden Georg Bendtzen paa 80 Aars Fødselsdagen den 1. Juli 1928:

Gennem fireti Aar du vor Ø har gæstet. —
 Mellem dig og os blev et Venskab befæstet.
 Et Venskab, der voksed' fra Aar til Aar,
 et Venskab, der holder og altid bestaar.
 For disse Aar vi i Dag siger Tak,
 dybtfølt og velment — mere end Snak,
 og haaber, vi ofte maa faa dig at se,
 og hvorfor skulde vel ikke det ske?
 Vil Helsen og Helbred blot holde og vare,
 saa ved vi, du kommer og henter en Hare.

For vel er du gammel af Dage og Aar,
 men dog her i Dag du som Yngling staar,
 Det synes da vi — du for os er den samme,
 der tit ved din Færd gør os andre til Skamme.
 Altid munter og kvik — aldrig sur eller »manvolm«.
 Fra i Dag vi dig hilser som Fyrste af Egholm!

Underskrevet af Øens 22 Mænd.

Bendtzen var glad for den Hilsen; thi han kendte sine Venner paa Øen og forstod at værdsætte den Venlighed og Hyldest, der laa bag »Udnævnelsen«.

Et Par Aar efter var han meget syg, men kom dog over det. Han modtog i de Dage — det var til Julen 1930 — følgende Hilsen fra Egholm:

»Egholm, Juleaften 1930.

Kære Georg Bendtzen!

Paa denne Højtidsaften, hvor vi herovre sidder samlet hver ved sin Hjemmets Arne, gaar vore Tanker til vor gamle Ven og »Fader« med de bedste Ønsker om en god og velsignet Jul og et godt Nytaar, som vi navnlig ønsker maa bringe Dem godt Helbred og lyse Dage.

Dette vort Ønske kommer fra hvert et Hjem paa Øen og fra

samtliges Beboere.«

Bendtzen var meget rørt over Egholmernes Deltagelse, og kort efter sendte han dem sit Billede med en Tak — det hænger i hvert Hjem paa Øen.

Da Bendtzen laa for Døden, kom mange Mennesker for at tale med ham. De blev som Regel afviste, da han ikke kunde taale Besøg; men kom der en Mand fra Egholm til den gamle røde Gaard —

og der kom mange — fik han altid Lov til at komme ind og sige Farvel.

Det siger sig selv, at Budskabet om Bendtzens Død vakte megen Bevægelse paa Øen, og det var med Vemod, at Egholmerne nogle Dage senere sejlede over for at følge deres gamle Ven til hans sidste Hvilested.

Dagen efter hans Død skrev et Aalborgblad bl. a. følgende: »Med Georg Bendtzens Navn stiger et Væld af Historier frem for Byens ældre Slægt. Han var en Renæssanceskikkelse i Henseende til sin Livsappetit, sine Jagter, sine Historier og Oplevelser, sin Sundhed og Livskraft lige op til de allersidste Aar. Endnu over 80 deltog han i Elsdyrjagt i Sverige. Om hans Færden i Vesløs Vejler, halvt paa Land og halvt i Vand, og om hans Jagter paa Egholm gaar der ligefrem Sagn. Han var af den Type Mennesker, om hvis Person der grupperer sig Legender allerede i levende Live, fordi han var noget for sig, noget, der mindede om længst forsvundne Dage, hvor Mands Mod og Kraft og Mands Vid vurderedes efter en anden Maalestok end i Dag.

Han har sat sig et Minde om Foretagsomhed, om levende Interesse for sin By og sin Tid, om Lune og Lystighed og om trofast Venskab.«

Kømand Bendtzen var gift 3 Gange:

1. Gang 1874 med Marie Cecilie Gleerup, f. ¹²/₂ 1854, d. ⁶/₇ 1880, Datter af Proprietær Julius Gleerup paa Agdrup. Børn:

1. *Emilie Bendtzen*, f. ⁶/₇ 1875, g. 1. G. med Repræsentant Carl Bang, Aalborg, g. 2. G. med Fabrikant Niels Bonnesen, Aalborg.

2. *Julius Bendtzen*, f. ²⁶/₁₀ 1876, Overretssagfører i Aalborg. Død ugift ²⁴/₆ 1935.

3. *Marie Bendtzen*, f. $^{30}/_{10}$ 1877, g. m. Konsul M. Møller i Aalborg.

2. *Gang 1881 med Othilie Hansen*, f. $^{28}/_{5}$ 1864. Datter af Proprietær Jørgen Hansen, Holchasmindede ved Løgstør, og Mathilde Richter. Børn:

4. *Mathilde Bendtzen*, f. $^{20}/_{7}$ 1882, g. m. Kunsthandler Carl Dyhr, Berlin.

5. *Louis Bendtzen*, f. $^7/_9$ 1883, Repræsentant i Aalborg. Ugift.

6. *Kay Bendtzen*, f. $^9/_2$ 1886, Købmand i Aalborg. Ugift.

7. *Ingeborg Bendtzen*, f. $^{27}/_{2}$ 1888, g. m. Stadsingeniør Stystrup, Frederikshavn.

8. *Bodil Bendtzen*, f. $^{10}/_{9}$ 1893, g. m. Byrådsmedlem, Direktør Ørum Pedersen, Aalborg.

3. *Gang 1905 med Ellen Dorthea Bang*, f. $^8/_10$ 1883, Datter af Godsejer Fr. Bang, Gammel Vraa. Barn:

9. *Ole Bendtzen*, f. $^3/_11$ 1906, Prokurist i Trælastfirmaet »Brødrene Bendtzen« i Aalborg, g. m. Karen Bang, Datter af Politimester Bang, Frederikshavn.

Bjerg-Slægten i Aaby.

Paa Gaarden Bjerget i Aaby boede o. 1650 Anders Christensen og Dorthe Thomasdatter. Anders' Efterfølger, Søren Madsen, nævnes 1663 og 64; han var gift 1. G. m. Dorthe Thomasdr.(?) og 2. G. m. Karen Bertelsdatter.

Efter Søren Madsens Død blev hans Stedsøn, Christen Andersen, Fæster paa Bjerget. Han var gift med Gunde Christensdatter, Søster til Chr. Christensen Toftegaard i Jetsmark. Efter Christens tidlige Død ægtede Gunde Lars Christensen, Søn af Christen Nielsen (Kjærulf) i Vesterhalne Østergaard, som igen

var Søn af den ansete Niels Ludvigsen (Kjærulf) i Vesterhalne Vestergaard.

Den ²⁸/₁ 1673 gav Lars Christensen paa Bjerget sin Svoger Anders Jensen Steen i Østergaard Afkald paa Arv efter Chr. Nielsen, og samme Aar modtog han selv Afkald paa Arv af Mads Sørensen i Ultved, der var Søn af ovennævnte Søren Madsen paa Bjerget. Lars Christensen var i ca. 30 Aar Fæster paa Bjerget. Han døde o. 1699, og hans 2. Kone, Ane Pedersdatter, ægtede saa en Mand, der som hendes første Mand hed Lars Christensen. Lars Christensen Kjærulfs Datter, Mette, fik sit Hjem, og hendes Mand, Anders Nielsen, fik o. 1711 Bjerget i Fæste.

Da Anders Nielsen var død, ægtede Mette ca. 1723 *Peder Christensen fra Egholm*, f. o. 1689, d. 1741. Peder var Søn af Christen Sørensen i Vestergaard paa Egholm, f. 1646, d. 1720, og Anne Madsdatter.

Christen Sørensen var igen Søn af Søren Simonson i Damgaard og Ane Jensdatter.

Peder Christensen og Mette Larsdatter (f. 1685, d. 1748) havde en Søn, Anders Pedersen, f. 1724, d. 1778, som fæstede Bjerget efter Faderens Død.

Fra ham nedstammer en stor og anset Slægt, som er beskrevet i A. Kjølby's Bog »Slægten Berg«, og hans Afkom bebor stadig Bjerget.

Brun, Birkumgaard.

Justitsraad Espen Brun paa Birkumgaard var født 1756 paa Gaarden Vilstrup i Kristrup Sogn ved Randers. Hans Forældre var Gaardfæster Jørgen Brun og Hustru Sara Espensdatter. Sara Espensdatter havde en Broder, Søren Espensen [g. m. Ane Nielsdatter], hvis Datter, Ane Kirstine Sørensdatter, født 1780 i Aalborg, i mange Aar var Husbestyrer-

inde paa Birkumgaard. Ane Kirstine ægtede 1818 Peder Corfitzen, der var Kromand i Østre Kro paa Gjøl. De fik kun eet Barn, Datteren Severine Kirstine, f. 1818, d. 1902, gift 1840 med Thomas Bødker paa Gjøl.

Espen Brun og hans Hustru, Cassa Marie Zutphen, vedblev altid at staa i det smukkeste Venskabsforhold til Folkene i Østre Kro, et Venskab, som fortsattes mellem de to Familiers Børn.

Familietraditionerne beretter, at da Brunslægten uddøde, kunde Severines Efterkommere have arvet efter den(?). Men da man ikke var helt klar over Familieskabet før længe efter, gik Arven tabt.

Brøndlund paa Agdrup.

En Datter af Selvejrbonden Peder Andersen Kjærulf i Vadum, Else Pedersdatter, blev gift med Jørgen Jørgensen i Østbjerg. Deres Søn Peder Jørgensen Kjærulf, f. 1578, d. 1659, fæstede o. 1609 Kronens Gaard Agdrup i Sulsted Sogn og blev o. 1620 gift med Maren Pedersdatter, f. 1595, d. 1659, Datter af Peder Jensen Mørch paa Røgelhede og Gjertrud Kjærulf fra Holt i Ajstrup.

Peder Kjærulf var en anset Mand, Kirkeværge for Sulsted Kirke, Tinghører og ofte fungerende Herredsfoged. Hans Datter, Else Pedersdatter, f. 1630, d. 1697, fik Hjemmet. 1659 blev hun gift med Enke-mand Steffen Thomsen, f. 1615, d. 1682.

I Sulsted Kirkes Midtergang ligger en smuk rød Gravsten over dette Ægtepar. Indskriften lyder saaledes:

»Her vnder hviler i Herren erlic oc velacht Mand S: Steffen Tommesen, som bode oc døde i Agdrvp

Annv 1682 den 2' November i hans Alders 68' Aar med K: Hvstrv erlig oc gudfryght Qvinde Else Pedersdatter Kiervlds, som døde sammesteds Anno 16 . . den . . . i hendes Alders, oc lefvede de kierlig tilsammen i . . Aar oc blef af Gud velsignet med 2 Børen, j Søn oc j Datter. Gud gifve dem en gledelig oc ærefuld Opstandelse.«

Stenen er mærket 1695.

Steffens Søn, Thomas Steffensen, f. 1663, d. 1709, boede paa Nr. Ravnstrup i Ørum, og Datteren Maren, f. 1661, d. 1719, fik Hjemmet.

Hun var gift med Lars Pedersen Brøndlund, Søn af Sognepræst i Øster Brønderslev Peder Brøndlund og Johanne Lauridsdatter.

De havde flere Børn, deriblandt Datteren Ane Larsdatter Brøndlund, f. 1700, d. 1771. Hun blev 1723 gift med Christen Gjertsen.

Deres Børn tog Moderens Efternavn, Brøndlund, og blandt dem var Jens Christensen Brøndlund paa Agdrup og Peder Christensen Brøndlund i Østbjerg (senere i Langbrokro). De var gift med Søstrene Margrethe og Ane Marie Rasmusdøtre, Døtre af Rasmus Nielsen i Grindsted og Kirstine Nielsdatter.

Jens Brøndlund, f. 1724, d. 1798, havde flere Børn. Blandt disse kan nævnes: Chr. Jensen i Nygaard ved Langbrokro, Lars Brøndlund i Hjallerup Kro og Ane, der blev gift med Kræn Søraa paa Egholm. Ane Jensdatter Brøndlund døde ung (f. 1771, d. 1805), men efterlod sig 4 Børn, der alle blev gift og bosat paa Egholm. Se »Kræn Søraas Slægt« paa Egholm.

Bødker af Gjøl.

Bødker er et meget gammelt Slægtsnavn paa Gjøl; allerede o. 1600 nævnes en »Hans boicher«.

Jørgen Christensen Bødker, f. 1774, var Søn af Christen Nielsen Bødker og Maren Jørgensdatter. Han var kæmpestærk og forvoven og tjente store Penge ved Sildefiskeriet, som dengang endnu florerede, en Tid regnedes han for at være en af Øens mest velhavende Mænd.

En af hans Efterkommere fortæller, at han som Marinesoldat for at underholde Kammeraterne undertiden klatrede op paa den 90 Alen høje Stormast, hvor han stod ret oppe paa Knappen og raabte Hurra 3 Gange.

1810 ægtede han Mette Marie Thomasdatter. Fra hans Sønner: Thomas, Christen, Per Christian og Corfitz nedstammer en meget talrigt Slægt, idet ca. 900 Personer paa Gjør og i Omegnen kan føre deres Oprindelse tilbage til Jørgen Bødker. Den ældste Søn, Thomas, f. 1812, blev 1840 gift med Severine Pedersdatter, f. 1818, d. 1902, Datter af Kromand Peder Corfitzen paa Gjør.

Thomas købte 1845 Rævsgaard paa Egholm af Jørgen Christensen, hvis Hustru var Severines bedste Veninde, og hun glædede sig meget til at bo i sin Slægts gamle Gaard. Glæden blev dog kort, thi straks efter solgte Thomas Bødker Gaarden til Jens Rævsgaard, hvorefter han købte Torpegaard i Vadum, hvor Familien boede i en lang Aarrække.

I Ægteskabet var en Søn og 8 Døtre. Sønnen *Jørgen Thomsen*, f. $\frac{2}{4}$ 1853, g. m. Johanne, Datter af Tømremester Lund i Aalborg, udvandrede til Amerika, hvor han boede i Viborg, Syd Dakota.

Thomas Bødkers Døtre var:

1. *Ane Kirstine*, f. $\frac{12}{9}$ 1840, g. m. Jens Egholm i Hov.
2. *Mette Marie*, f. $\frac{30}{3}$ 1842, g. m. Hans Andersen i V. Halne. Deres Søn var Anton Stegenborg i Sulsted.

3. *Petrea Elsine*, f. $\frac{24}{8}$ 1844, g. m. Christen Pedersen (Smed) paa Egholm.

4. *Jørgine*, f. $\frac{6}{5}$ 1847, g. m. S. Chr. Jørgensen, Egholm.

5. *Kassa Marie Johanne*, f. $\frac{11}{3}$ 1850, Ugift.

6. *Jensine Christine*, f. $\frac{10}{12}$ 1855, g. m. Peder Jakobsen i Vesterhalne. Deres Børn er: Thomas Jakobsen i Lull, Marie, g. m. Anders Jungersen i Vadumtorp, og Severine, g. m. Jens Nielsen, som har Hjemmet.

7. *Else Marie*, f. $\frac{8}{2}$ 1859, d. ung.

8. *Christine Marie*, f. $\frac{30}{12}$ 1862, g. m. Anders Sørensen, Hækken i V. Hassing. Deres Børn er Jens Sørensen i Hækken og Christiane.

Efter at have solgt Torpegaard boede Thomas og Severine i Sundby, og efter hans Død flyttede hun over paa Egholm til Datteren Gine i Vestergaard. Hun fik saaledes omsider sit Ønske opfyldt med at komme til at bo paa Egholm, hvorfra hendes Slægt stammede.

Thomas Bødkers Broder, Christen Jørgensen Bødker, var gift 1. G. m. Mette Marie, hvis Fader Søren Nielsen var Broder til Lars Bejlegaard paa Egholm. Chr. Bødker overtog Svigerfaderens Gaard i Gjøl Torp; hans 2. Kone var Dorthe Andersdatter af Brovst.

Hans Søn af 1. Ægteskab var Jens Peter Christensen Bødker, der blev gift med Inger Kirstine, Datter af Niels Smed paa Egholm; de boede i V. Sudergaard ved Hjallerup. Deres Søn Chr. Christensen arvede Sudergaard, der nu ejes af hans Enke.

En anden Broder til Thomas var Peder Christian Bødker, gift 1. G. m. Bodil Marie Sørensdatter, Datter af Lærer Søren Mariager paa Gjøl, gift 2. G. m. Karen Jensdatter Rom. En Datter af 1. Ægteskab var Mette Kirstine Pedersdatter, der blev gift med

Postbud og Baadfører Søren Larsen (Bejlegaard) paa Egholm.

Corfitzen, Aalborg.

I første Halvdel af det 17. Aarhundrede boede i Aalborg, Budolfi Sogn, en Mand ved Navn *Rasmus Corfitzen*.

Han var Søn af Maren Nielsdatter i Egholm Vestergaard og hendes 1. Mand Corfitz N. N. — og Stedsøn af Peder Kjærulf.

Han kaldtes ogsaa for Rasmus Egholm, og hans Kone, Karen, var Datter af Søren Kjærulf i Rævs-gaard. Karens Søster, Bodil, var en Tid trolovet med Rasmus' Broder, Peder Corfitzen, hvis Elskovshandler forvoldte saa megen Strid paa Egholm.

1629 fik Rasmus og Karen deres Søn Corfitz døbt i Budolfi Kirke, og 1633 endnu en Søn, Søren. Ved sidstnævntes Daab stod selveste Jens Bang i Stenhuset Fadder.

Den ældste af Sønnerne, *Corfitz Rasmussen*, nævnes senere ofte i Forbindelse med Egholmerne.

Corfitzen i Hasseris.

Denne Slægt stammer fra Gjøel og er over Egholm kommen til Hasseris.

Ved Aar 1700 boede paa Gjøel *Jens Møller*, f. 1669, d. 1741, og Else Jensdatter. Deres Søn *Niels Jensen Møller*, f. 1711, d. 1894, ægtede 1746 sin første Hustru, Mette Marie Therkildsdatter, f. 1723, d. 1761, Datter af Therkild Møller og Maren Jensdatter.

Han fæstede 1766 Toflegaarden paa Egholm efter Ane Kjeldsdatters Død.

Hans ældste Søn var *Jens Nielsen Møller*, f. paa Gjøel 1758, d. 1831. Jens Møller ægtede 1788 Johanne Corfitzdatter, f. 1752, d. 1837, Datter af Corfitz Mørch

paa Egholm og Else Ravn, og 1790 overtog han Faderens Gaard.

Jens og Johanne havde to Børn:

Mette Marie, f. 1789, g. m. Kræn Hasserris, og Corfitz, f. 1791, d. 1846, Gaardejer i Hasserris.

Corfitz Jensen Møller ægtede 1814 Maren Andersdatter, Datter af Anders Nielsen i Hasserris, og samme Aar overtog han sin Svoger Kræn Hasserris' Gaard i Gl. Hasserris. I Løbet af nogle Aar kom han i Besiddelse af flere Ejendomme i Hasserris, thi han var en dygtig og foretagsom Mand, som blev meget velhavende.

Corfitz' ældste Søn, *Jens Corfitzen*, f. 1815, d. 1892, g. m. Kirsten Mikkelsdatter, fik en af Faderens Gaarde; den blev senere delt mellem hans Sønner Niels og Lars Christian Corfitzen.

En anden Søn, *Anders Corfitzen*, f. 1817, d. 1903, blev gift med Jens Jensens Enke, Mariane Knudsdatter i Ferslev, f. 1815, d. 1901. Deres Søn, Corfitz Andersen, var Gaardejer i Ferslev.

Lærer A. Corfitzen Bach, Sønderholm, Inkassator J. A. Jensen, Hobrovej, Aalborg, og Snedkermester Corfitzen Jensen, Valdemarsgade, Aalborg, er Dattersønner af Anders Corfitzen i Ferslev.

En tredie Søn, *Lars Corfitzen*, f. 1819, d. 1905, g. m. Karen Pedersdatter, fik ogsaa en af Faderens Gaarde.

Hans ældste Søn, Jens Larsen Corfitzen, boede i Øster Sundby, og en yngre Søn, Jens Peter Corfitzen, f. 1853, d. 1919, arvede Hjemmet. Sidstnævnte er Fader til Lars Corfitzen i Hasserris.

Den fjerde Søn, *Niels Corfitzen*, f. 1824, d. 1872, g. m. Ane Marie Pedersdatter, arvede den Gaard, som Corfitz Møller i 1814 havde købt, og den gik atter i

Arv til hans Søn, Corfitz Nielsen, f. 1858, medens en anden Søn, Hans Corfitzen, boede i Sofien­dal. Corfitz Nielsen er Meddeler til de fleste af Oplysningerne om Corfitz-Slægten. Gaarden ejes nu af hans Sviger­ søn Lars Corfitzen.

Foruden disse Sønner havde den gamle Corfitz i Hasseris en Datter *Ane Johanne Corfitzdatter*, f. 1821, der blev gift med Gaardejer Niels Kalstrup i Sofien­dal. Deres Dattersøn, Niels Kalstrup Olsen, var i mange Aar Sogneraadsformand i Hasseris.

Jens Egholm og hans Sønner.

Jens Egholm, f. 1610, d. 1681, der boede »uden Vesterport«¹⁾ i Aalborg, var Søn af Søren Lauritzen Kjerulf paa Egholm og Bodil Jensdatter.

1633 ægtede han meget imod Forældrenes Villie Johanne Pedersdatter, med hvem han havde Sønnerne Lars, f. 1638, og Søren. Johanne døde 1667, og Jens Egholm giftede sig Aaret efter med Dorthe Peders­datter, »der i mange Aar haver tjent gott folck her i Byen«. I dette Ægteskab var en Søn, Anders, der døde ung.

Lars Jensen Kjerulf boede i Mariager, men var død før 1681. Den ²⁴/₁ 1666 underskrev han en Obligation paa 100 Daler, for hvilken han 1669 indstæv­nedes af Ane Madsdatter, Enke efter Raadmand Lau­ritz Hansen i Aalborg. Han efterlod sig 4 Børn.

¹⁾ Vesterport var o. 1600 ved Aalborg Museum; men uden for Voldene laa en Del Huse, der var beboet af Fiskere, Arbejdere og Smaahaandværkere. »Uden Vesterport« er den vestlige Del af Algade fra Gravene til Hotel Phoenix.

Her samt i Kattesundet inden for Urbansport synes de indvandrede Egholmere at have slaaet sig ned.

Hans Broder, *Søren Jensen Kjærulf* eller *Egholm* opholdt sig 1681 — vist midlertidigt — i Ribe.

Muligvis drog han til Sønderjylland, og maaske er han Stamfader til de sønderjydske *Egholmer*, men Forbindelsen er ikke konstateret.

Egholm paa Færøerne.

Lars Sørensen, f. 1657, d. 1713, Søn af *Søren Simonsen* og *Ane Jensdatter* i *Damgaard paa Egholm*, blev ca. 1684 gift med *Inger Christensdatter paa Gjøl*. Endnu i 1688 boede de paa *Egholm*, hvor *Lars* styrede *Moderens Gaard*; men først i 1690erne flyttede de til *Aalborg*, hvor de boede »paa *Graven*«, d. v. s. i *Gravensgade*, og hvor de fik følgende Børn døbte: $^{14}/_5$ 1695 *Birgitte*, $^{21}/_2$ 1697 *Anne*, $^{16}/_{11}$ 1699 *Anne* og $^{25}/_5$ 1702 *Jens*.

Blandt de paa *Egholm* fødte Børn var en Søn, *Søren Larsen (Egholm)*, der som sine to Fættre *Christen* og *Niels Jørgensen* lærte *Hattemagerfaget* (se *Egholm* i *København*). 1720 flyttede *Søren Egholm* til *København*, hvor han 1722—47 var *Hattemagermester*.

Af hans Børn kendes 2, nemlig *Datteren Ane Marie Egholm*, g. 1. G. m. *Stadskirurg J. W. Sauer*, g. 2. G. m. *Brygger Chr. Bagge*, og *Sønnen Hattemager Niels Sørensen Egholm* (d. 1770), der blev gift med *Armgard Marie Weyhe*, f. 1735 i *Hvalbo paa Suderø*, d. 1828 i *København*, *Datter af Pastor Weyhe paa Suderø, Færøerne* (f. 1706, d. 1770).

Niels Sørensen Egholm havde 2 Sønner og 1 *Datter*.

Datteren hed *Anne Elisabeth Egholm* og var gift 1. G. m. *Skipper Jens Hansen Venningsted* (d. 1788), derefter gift 2. G. m. *Claus Jacobsen Lund* (*Broder*

til Anne Margrethe Jacobsdatter Lund, der var gift med Provst Djurhuus (se nedenfor).

Anne Elisabeths og Jens Venningsteds Datter Kristine blev gift med Skipper Niels Rønne, og deres Søn Jens Rønne blev gift med Maren Winther.

Jens Rønnes og Maren Winthers Børn:

- I. Armgard, g. m. Hans Christoffer Jacobsen i Thorshavn.
- II. Sigrød Marie, g. m. Joen Pauli Poulsen i Skopen, Sandø.
- III. Anna Sofie Elisabeth, g. m. Clement Poulsen, Skopen, Sandø.
- IV. Niels Christoffer Venningsted, død i Udlandet.

Niels Egholms yngste Søn hed *Samuel Egholm*, f. 1761, d. 1796. Han var Skibskaptajn og druknede paa Middelhavet.

Hans Hustru hed Helene Kristine Lund og var Datter af kongelig Handelsforvalter paa Færøerne Ulrich Lund¹⁾ og Armgard Marie Hammershaimb, f. 1734, d. 1781, Datter af Jørgen Frantz de Hammershaimb, f. i København 1688, Landfoged over Færøerne, og Elisabeth Kristine Samuelsdatter, Datter af Laugmand (Amtmand) paa Færøerne Samuel Pedersen (Weyhe). Samuel Egholm havde en Datter, *Armgard Marie Egholm*, f. ⁸/₁₀ 1791, der blev gift med sin Slægtning Jørgen Frantz de Hammershaimb, f. 1767, d. 1820, Laugmand paa Færøerne.

Deres Søn var den bekendte Sprogforsker *Wenceslaus Ulricus Hammershaimb*, f. ²⁵/₃ 1819, d. ⁸/₄ 1909, Provst paa Færøerne. Provstens Søn, Overretssagfører H. Hammershaimb, boede i Aalborg.

Niels Egholms ældste Søn *Johan Henrik Egholm*, f. 1756, d. 1820 i Thorshavn, var oprindelig Kirurg,

¹⁾ Søn af Sorenskriver Rubeck Mouritzen Lund og Anna Sofie Weyhe, Enke efter Provst Chr. Jensen Fors (død 1711) paa Suderø.

men giftede sig o. 1785 til det nuværende Kongsfæste »Egholm« ved Kvalvig paa Strømø, Færøerne.

Hans første Hustru hed Anna Elisabeth og var Enke efter Sørenskriver Peter Weyhe, der var en Slægning af hans Moder. Efter hendes Død ægtede han Anneche Hedvig Djurhuus, Datter af Provst Andreas Djurhuus paa Næs og Anne Margrethe Jacobsdatter Lund (se foran).

I sidste Ægteskab var der 2 Sønner og 1 Datter (se den norske Gren af Slægten), og i første Ægteskab var der 2 Sønner og 2 Døtre:

- I. Anna Marie Egholm, f. 1786, d. 1844, g. m. Forpagter Hesselberg paa Kildehøj i Danmark.
- II. Birgitte Helene Egholm, f. 1789, d. 1875, gift i Danmark.
- III. Niels Peter Egholm, f. $\frac{1}{11}$ 1790, d. 1863, boede i Hjemmet.
- IV. Jens Egholm, f. $\frac{6}{1}$ 1792, d. $\frac{23}{4}$ 1878.

Niels Peter Egholm blev efter Faderen Kongsbonde paa »Egholm«. Hans Hustru hed Marjun og var fra Sandevaag.

Deres Børn hed Thomas, Johan Henrik og Armgard Elisabeth.

Thomas Egholm blev Kongsbonde. Hans Hustru Katrine var fra Saksen paa Strømø. Deres Børn var: Maren, Anna Marie, Sigga, Niels Peter, Jens, Hans og Jacob Pauli Egholm.

Som ældste Søn overtog *Niels Peter Egholm* Kongsfæstet efter Faderen. Hans Hustru, Helene Elfride, var fra Zælle tre paa Østerø. Deres Børn var: Katrine, Thomas og Thea Malene.

Thomas Egholm overtog Hjemmet efter Faderen. Han var gift med Anne fra Tine paa Jæderen i Norge.

Deres Børn er: Niels Peter (d. 1920), Ingeborg, Kitty og John.

Den 4. Juni 1935 døde Thomas, og *John Egholm* blev da Kongsbonde paa Slægtens gamle Gaard.

Den ovenfor omtalte Borger i København, Niels Sørensen Egholm, har en meget talrig Efterslægt paa Færøerne — indgiftet som den er i Weyher, Hammershaimber, Djurhauser og andre af Øernes gamle Slægter.

Oplysningerne om den færingsk-norske Slægt Egholm skyldes: Mægler G. L. Egholm i Kristianssund, Overretssagfører H. Hammershaimb samt Lærer H. J. Joensen i Høsvik paa Færøerne, hvis Moder, Karoline Egholm, er fra »Egholm« paa Strømø.

Egholm, Hov.

I Haldager boede o. 1730—70 *Jens Nielsen Skov*, der formodentlig tilhørte den gamle Selvejrbondeslægt »Dall« i Østerhalne.

Hans Søn *Niels Jensen (Smed)* fæstede 1767 Vestergaard paa Egholm, som Sønnen *Jens Nielsen Smed* i 1809 købte til Selveje. *Jens Smeds Søn Peder Jensen Smed* byggede 1830 Kjærgaard, hvor hans Sønesøn Oskar Pedersen nu bor.

Peder Smeds Hustru, Else Marie Christensdatter, var Datter af Kræn Søraa i Torpsminde.

Deres ældste Søn *Jens Pedersen (Egholm)*, f. $^{10}/_{11}$ 1834, d. $^{4}/_{10}$ 1904, blev gift med Ane Kirstine Thomasdatter, f. $^{12}/_{9}$ 1840 paa Gjøl, d. $^{25}/_{4}$ 1927.

Jens Egholm og Stine boede først i Vesterhassing, men købte i 1882 Smed Jenses Sted ved Hov Skov, hvor de boede i mange Aar. Deres Søn, *Lauritz Egholm*, f. $^{25}/_{10}$ 1877, ejer nu »Petersminde« ved Hov. Hans Hustru, Alma, f. $^{28}/_{10}$ 1885, er Datter af Køb-

mand Simon Jørgensen og Mine Sørensdatte, Datter af Kromand i Hov Søren Larsen — se Kro-Slægten i Hov.

Af Jens Egholms Døtre blev Else Marie gift med Lærer Grejsen i Lendum, Severine gift med Dyr læge Birkholt i Sulsted og Lise gift med Mejeribestyrer Mann, Ly Mejeri ved Nakskov. Lauritz Egholms Børn:

1. Jens Egholm, f. $^{28}/_7$ 1910 — cand. polit., København.
2. Simon Egholm, f. $^{12}/_7$ 1914 — København.
3. Anna Minna Egholm, f. $^{22}/_4$ 1919 — hjemme.
4. Valdemar Egholm, f. $^{30}/_7$ 1921 — hjemme.

Egholm, København.

Jørgen Sørensen, kaldet »Jørgen Egholm«, døbt $^{16}/_4$ 1643, d. $^{29}/_4$ 1686, boede i Kattesundet i Aalborg. Han var Søn af *Søren Simonsen* paa Egholm og *Ane Jensdatter* og blev o. 1672 gift med *Karen Nielsdatter*, f. 1639, d. 1701, Datter af *Niels Frantsen* i Kattesundet.

De havde 3 Sønner:

- I. *Niels Jørgensen*, f. o. 1672. Han var Hattemager og boede Raadhusstræde 15, København, i den Ejendom, som nu ejes af »Foreningen til Dyrenes Beskyttelse«. Dette Hus opførte han efter Branden i 1728.
- II. *Søren Jørgensen*, f. 1683, og
- III. *Christen Jørgensen*, f. 1686, d. 1735, som tog Navnet »Eegholm« og var Hattemager i København.

Christen Eegholm var gift 3 Gange:

1. G. 1710 med *Elisabeth Hansdatter Cheffer*, d. 1711.

2. G. 1712 m. Ellen Andersdatter Stokkemade, d. 1720, og

3. G. 1721 m. Lucie Hansdatter Stuhr.

Der var Børn i alle tre Ægteskaber, og fra Christen Eegholm nedstammer en overordentlig stor Slægt, der fortrinsvis findes i København, men som iøvrigt er spredt over hele Landet. En Søn af ham var Auktionsholder *Hans Christian Eegholm*, f. $\frac{4}{3}$ 1725, d. $\frac{13}{1}$ 1786. Han var gift 2 Gange og havde 15 Børn, blandt hvilke kan nævnes:

Johan Peter Eegholm, f. $\frac{21}{6}$ 1757, d. $\frac{25}{1}$ 1803. Gartner og Restauratør paa Traktørstedet »Eegholmsdal« paa Vesterbro.

Carl Wilhelm Anton Eegholm, f. $\frac{1}{3}$ 1769, d. $\frac{18}{7}$ 1803. Kongelig Skuespiller.

Hans Georg Severin Eegholm, f. $\frac{3}{9}$ 1773, d. $\frac{3}{2}$ 1832. Urtekræmmer i København.

Ludvig Ernst Joachim Eegholm, f. $\frac{18}{2}$ 1775, d. $\frac{1}{3}$ 1815. Kongelig Fuldmægtig paa St. Croix. H. G. S. Eegholms Søn.

Carl Frederik Peter Eegholm, f. $\frac{26}{10}$ 1805, d. $\frac{16}{4}$ 1888, var som Faderen Urtekræmmer i København, og en Søn af ham, *Hans Anker Eegholm*, f. 1834, d. 1904, er Fader til Registratør paa Rigsarkivet, *Axel Jacob Peter Bart Eegholm*, f. 1867.

Registratør Eegholm har givet Oplysninger om de københavnske Eegholmer — se iøvrigt Personalhistorisk Tidsskrift, 6., III, 134.

Eegholm i Norge.

Johan Henrik Eegholm, Kongsbonde paa Strømø (se foran), havde i sit 2. Ægteskab 3 Børn, som efter Moderens tidlige Død kom til Opfostring hos hendes Slægt paa Jæderen i Norge. Det var:

A. Wenceslaus Andreas Egholm (vist død ung),
 B. Maren Elisabeth Egholm, gift med Kisach, og
 C. *Claus Frederik Egholm*, f. i Thorshavn $^{14}/_4$ 1803,
 d. i Kristianssund i Norge $^{10}/_5$ 1865. Han var Køb-
 mand i Kristianssund og gift med Kristine Røvik, f.
 paa Utterø $^6/_9$ 1803, d. $^3/_4$ 1867:

I Ægteskabet var 3 Sønner og 3 Døtre:

1. *Johanne Marie Egholm*, f. $^4/_4$ 1826 i Kristians-
 sund, g. m. Købmand Johan Bernhard Rastad paa
 Molde, d. $^{24}/_8$ 1884.

2. *Kristine Frederikke Egholm*, f. $^{28}/_{11}$ 1827, g. 1.
 G. m. Købmand Ernst Mathias Petersen i Kristians-
 sund, f. $^{18}/_{11}$ 1828, d. o. 1866, g. 2. G. med Købmand
 Petersen paa Molde.

Af 1. Ægteskab var 3, af 2. Ægteskab 2 Børn:

- a. Kathrine Petersen, f. $^{12}/_5$ 1858 i Kristianssund. Gift der.
- b. Kristine Petersen, f. $^{22}/_9$ 1860.
- c. Claus Frederik Egholm Petersen, f. $^{12}/_8$ 1862, g. m. Ce-
 cilie Birgitte Benneche.
- d. Ernst Petersen, f. $^4/_10$ 1868.
- e. Jacob Petersen, f. $^{20}/_6$ 1870, Forretningsbestyrer i Kri-
 stianssund.

3. *Claus Andreas Egholm*, d. ugift 1864.

4. *Agnethe Elisabeth Egholm*, f. $^{18}/_9$ 1839, gift i
 Spanien.

5. *Johan Henrik Egholm*, f. o. 1842, d. 1875.
 Skibsbygmester i Kristianssund. Han havde 2 Døtre,
 hvoraf den ene blev gift i Skotland, den anden i
 Amerika.

6. *Ludvig Magnus Egholm*, f. $^{16}/_8$ 1846, d. $^{28}/_5$
 1814. Mægler i Kristianssund. Gift med Josepha
 Elisabeth Qvam, f. paa Molde $^9/_7$ 1846, d. $^{28}/_6$ 1922.
 Børn:

- a. Lars Qvam Egholm, f. $^{28}/_8$ 1869, d. $^4/_6$ 1883.
- b. Kristine Egholm, f. $^{28}/_9$ 1871.

- c. Claus Frederik Egholm, f. ²⁵/₉ 1873. Sømand.
- d. Johanne Kathrine Egholm, f. ³⁰/₇ 1875.
- e. *Gregorio Lovera Egholm*, f. ²²/₁₂ 1876 — se nedenfor.
- f. Ludvig Magnus Egholm, f. ¹¹/₁ 1878.
- g. Agnethe Elisabeth Egholm, f. ¹⁴/₆ 1879.
- h. Josepha Elisabeth Egholm, ¹⁸/₁ 1882.
- i. Armgard Maria Hammershaimb Egholm, f. ²²/₈ 1886.

Af den norske Egholm Slægt findes flere Spindel-
linier, men kun een Mandslinie, nemlig:

Mægler og Bankkasserer *Gregorio Lovera Egholm*
i Kristianssund, f. ²²/₁₂ 1876, g. m. Magda Rosbach,
f. i Kristianssund ¹³/₁₁ 1877. Børn:

1. Ludvig Egholm, f. ¹⁰/₁ 1902.
2. Johan Rosbach Egholm, f. ²⁴/₁₂ 1903.
3. Ingeborg Rosbach Egholm, f. ¹⁷/₁₂ 1908.

Egholm paa Overklit.

I Vestergaard paa Egholm boede fra 1767—96
Niels Jensen Smed, der var født 1731 i Haldager og
Søn af Gaardfæster *Jens Nielsen Skov*. Hans Kone
hed Ane Jørgensdatter. De havde 2 Sønner, af hvilke
den ældste, Jens Smed, er Stamfader til den egholm-
ske Smed Slægt. Den yngste, *Jørgen Nielsen (Smed)*,
f. 1772, d. 1846, havde Lyst og Anlæg for Bogen, og
der fortælles, at han som Dreng kom i Huset hos en
fornem Familie i Aalborg, hvor han skulde læse sam-
men med Familiens 2 Sønner, der ikke var slet saa
begeistrede for boglige Kunster, som han var.

Han tog som voksen Navnet »Egholm» og blev
Godsforvalter paa Aastrup ved Hjøring.

1812 købte han Gaarden Overklit i Skallerup
Sogn, og den 30. April 1815 viedes i Jerslev Kirke
»velædle Hr. Jørgen Egholm til Overklit og velædle
Jomfru Anne Cathrine Sode af Jerslev Præstegaard».
Ane Cathrine, f. i Aarhus 1787, d. i Aalborg 1878,

var Datter af Skipper Christen Rasmussen Sode og Hustru Petrine Dorthea Johansdatter Begtrup.

Christen Sode forliste den ²²/₁ 1801 med sin Smakke paa Rejse fra Aarhus til Kalundborg¹⁾, og da hans Hustru nogle Maaneder i Forvejen var død, kom Datteren i Huset hos Moderens Veninde Cathrine Marie Sommer, der var gift med Pastor Chr. Fr. Schnell Bjørn i Jerslev.

Jørgen Egholm og Anne Cathrine Sode havde 4 Børn:

1. *Ane Petrine Egholm*, f. 1817, d. 1900, g. m. Blikkenslagermester Gunst i Aalborg, Søn af Pastor Gunst i Skallerup-Vennebjerg.

2. Christian Frederik Schnell *Bjørn Egholm*, f. 1819, d. 1866. Bjørn Egholm havde Overklit i nogen Tid; derefter var han Hestehandler i Hjøring, og til sidst var han Forpagter af Vibygaard ved Aarhus. Ugift.

3. *Niels Christian Egholm*, f. 1821, d. 1906, var i mange Aar Købmand i Sæby. Hans Hustru, Martha Pedersen, var Datter af Dyr læge Pedersen, Sæby. De havde følgende Børn: *Alfred Egholm*, Købmand i Skagen, *Amalie Egholm*, g. m. Postekspedient Bertram Springborg, Aalborg, *Martin Egholm*, Grosserer i Aarhus, *Ernestine Egholm*, g. m. Stationsforstander Rysgaard, Aabenraa, *Anna Egholm*, g. m. Ingeniør Jens Jakobsen, København, og *Immanuel Egholm*, Direktør i Helsborg, Californien. Niels Egholm var en energisk og dygtig Forretningsmand af den gamle Skole, og han blev meget velstaaende. Man husker i Vendsyssel Sagen om den forsvundne egholmske Arv fra Sæby.

4. *Mariane Egholm*, født 1823, død ugift i Aalborg 1897.

¹⁾ Familietraditionen beretter fejlagtigt, at Sode faldt paa Rheden 1801.

Egholm, Sofiendal.

1819 købte *Niels Andersen* af *Hasseris* »Jens Hvorups Sted«, en Parcel af Rævsgaard, af Kræn *Hasseris*.

Niels Hasseris var Søn af *Anders Nielsen* i Gl. *Hasseris*. Han døde 1834, hvorefter Enken, *Mette Margrethe Pedersen*, ægtede *Jens Hvorup*. En Søn af *Niels Hasseris*, *Lars Nielsen*, f. 1825, kom til *Sofiendal*, hvor han 1845 tjente hos *Niels Kalstrup*. Nogle Aar efter ægtede han en Enke, *Maren Mortensdatter*, hvis Gaard han overtog. »*Lars Egholm*«, som han kaldtes, er Fader til *Christian Egholm* i *Sofiendal*.

Egholm i Sundby og Lindholm.

I *Sundby* levede *Christen Egholm*, f. 1727, g. m. *Ingeborg Larsdatter*. Han var Søn af *Morten Haldager* i *Vestergaard*. 1738 døde *Peder Jensen Egholm* i *Sundby*. Han havde tjent paa *Egholm* og var gift med *Kirsten*, Datter af *Niels Pedersen Ladefoged*.

Lars Nielsen Egholm, f. 1671, d. 1757, boede i *Lindholm*,

Disse Personer og deres Børn førte Navnet »*Egholm*«.

Egholm, Sønderjylland og Fyn.

I *Gammel Haderslev* boede i gamle Dage en Slægt *Egholm*, og da der i *Sønderjylland* ikke findes nogen Lokalitet ved Navn *Egholm*, maa Slægten være indvandret — vel fra *Nørrejylland*.

O. 1700 boede *Mikkel Jensen Egholm*, f. 1662, d. 1751, og *Hans Jensen Egholm*, f. 1681, d. ²⁰/₁ 1767, i *Haderslev*. Sidstnævnte, der ved sin Død kaldes *Tømmermand* og boede »i Gangen ved Kirken«, blev ¹/₅ 1731 gift med *Ellen Jensdatter* fra *Høirup* i *Steping Sogn*.

2. Paaskedag 1727 døbtes Jens Markussen, Søn af Markus Jensen i Fredsted ved Haderslev. Jens Markussen, f. 1727, d. $13/4$ 1812, der før sit Giftermaal ikke kaldes Egholm, var Kromand i Gl. Haderslev. Hans Kone, Kjesten, d. $17/7$ 1813, var vist en Egholm — sagtens af ovennævnte Slægt, og fra hende gik Navnet over paa Mand og Børn.

Deres ældste Datter, Maren Jensdatter Egholm, f. $28/9$ 1759, blev gift med Nis Petersen fra Sillerup i Fjelstrup Sogn, paa hvem Egholm-Navnet atter gik over.

Nis Petersen Egholm, f. 1752, d. $8/12$ 1811, var Søn af Gaardmand Peter Jessen; han var Borger og Brændevinsbrænder i Haderslev og boede »paa Slotstens Grund«.

Blandt Nis Egholms Børn var *Jes Petersen Egholm*, f. $7/2$ 1795, Borger i Haderslev.

Hans Søn, *Erik Petersen Egholm*, f. $7/12$ 1826, er Fader til Lærer, cand. theol. *J. Egholm* i Kerteminde, f. $10/11$ 1870, og *Jes Peter Petersen Egholm*, f. $30/9$ 1857, d. $16/4$ 1889, hvis Sønner »Brødrene Egholm« har elektrisk Specialværksted i Sønderborg.

Af denne Slægt er vel ogsaa den fra Tyskertiden bekendte Mads Egholm i Brøns.

Oplysningerne om denne Slægt skyldes Arkivar Gribsvad, Aabenraa, J. Egholm, Kerteminde, og A. Egholm, Sønderborg.

Som ovenfor sagt kendes der intet bestemt til denne Slægts Forbindelse med Egholm, Vor Frue Landsogn; muligvis nedstammer den fra Søren Jensen, Jens Egholms Søn (se foran).

Meningen med at nævne disse fra Egholm stammende Slægter, Egholm, Mørch m. fl., er jo heller ikke ligefrem at skrive Stamtavler over dem, da dette

vil blive for omstændeligt og falde uden for Bogens Rammer; men der skal kun gives et Fingerpeg, hvorefter der af mulige Liebhaveere kan søges videre.

Egholm, Tækkergaard.

1824 boede i Tækkergaard i Ørum en Mand ved Navn Anders Christensen Egholm. Han er født 1796 i Egholmhuset paa Øster Brønderslev Mark og er Søn af Christen Sørensen og Inger Hansdatter. Forbindelsen med Egholm usikker.

Egholm i Vester Hassing Kro.

Morten Olesen Egholm, f. 1794, d. 1868, var Søn af Ole Madsen i Torpsminde og 2. Hustru, Ane Johanne Mortensdatter Møller.

Den 28. Juni 1822 ægtede han Ane Kirstine Jensdatter, f. 1794, d. 1855, Datter af Jens Jensen paa Hvoruptorp og Maren Nielsdatter.

1822 købte Morten Egholm Vester Hassing Krogaard, og han var et Par Aar Ejer af Vejlegaarden, hvor han ifølge Folketællingslisten opholdt sig i 1834.

Morten havde 2 Sønner, som begge er født i Vester Hassing:

Ole Peter Mortensen, f. $11/3$ 1823, d. $24/10$ 1891, g. m. Johanne Jensdatter, f. $1/2$ 1831 i Krogen, Melholt, d. $24/4$ 1916, Datter af Jens Christensen, der først boede i Krogen, derpaa i sin Hustrus Hjem, V. Aslund, og som til sidst ejede Elsnab i Ulsted.

Jens Elsnabs Kone hed Ane Kirstine Larsdatter; hun var Datter af Lars Jensen paa Vester Aslund og Johanne Pedersdatter. Ole Mortensen overtog Aslund efter sin Svigerfader og boede der i en lang Aarrække. Blandt hans Børn var Jens Olesen, der boede paa Abildholt, som nu ejes af hans Søn Peder Olesen.

Morten Egholms yngste Søn, *Jens Mortensen*, f. $\frac{3}{4}$ 1824, d. $\frac{11}{10}$ 1883, var gift med Ane Larsdatter, f. $\frac{1}{6}$ 1823, d. $\frac{8}{1}$ 1869, Datter af Lars Jensen Bech og Maren Sørensdatter Toft, Lillevorde Nørgaard.

Han arvede Vester Hassing Krogaard, og hans eneste Barn, Marie Jensen, blev gift med Carl Ottosen fra Holtegaard ved Try, Søn af Otto Larsen, der atter var Søn af Lars Jensen. Lars Jensen var igen Søn af Jens Andersen i Lyngdrup.

M. B. Kaasgaard, som nu ejer Krogaarden, er Carl Ottosens Svigersøn, gift med Annemette Ottosen.

Eriksen, Nordkjær.

O. 1600 var Christen Knudsen Fæster paa Nordkjær ved Nørhalne. En af hans Sønner, Knud, blev Herredsfoged i Hvetbo Herred, og en anden, Christen, boede paa Nordkjær. Han døde 1667, og hans Svoger, Selgen Christensen fra Svinbjerggaard, nævnes 1688 som Fæster.

Kort efter kom *Erik Nielsen*, f. 1659, d. 1729, til Nordkjær. Han var Søn af *Niels Christensen* i Østbjerg, der igen var Søn af *Christen Ibsen* fra Vangstorp (Melsled).

Fra Erik Nielsen stammer en meget stor Slægt.

Han var gift 1. G. m. Ane Thomasdatter(?) og 2. G. m. Maren Jørgensdatter, f. 1691, d. 1765, Datter af Jørgen Laursen og Anne Jensdatter Kjærulf i Nørhalne.

Eriks ældste Søn af 1. Ægteskab *Thomas Eriksen* overtog Marens Hjem, og *Jens Eriksen* var ligeledes Gaardfæster i Nørhalne, medens en tredje Broder, *Niels Eriksen*, boede paa Bjørum i Vadum Sogn. En Datter af 1. Ægteskab, *Johanne*, blev gift med Jens Andersen, Egholm, og Halvsøsteren *Anne* med Kjeld

Nielsen, Egholm. Efter Eriks Død (1729) ægtede Maren Jørgensdatter Anders Jensen, Søn af Jens Pedersen paa Vester Aslund.

Fruerhusslægten.

Jens Jensen, kaldet *Jens Carlsen* eller Caldsen, fæstede 1742 et Hus ved Sløyen i Gjøttrup af Johan H. Rantzau til Aagaard. Han kom fra Kokkedal Gods, og efter Familietraditionen skulde han (eller hans Far) være en indvandret Nordmand. Hans Søn hed *Christen Jensen*, men blev kaldt Kræn Caldsen (Carlsen). Han var født ca. 1738, døde 1812, og hans 1. Hustru hed Karen Knudsdatter, f. 1725, d. 1786.

Kræn Caldsen, der var Snedker og Tømrer, fæstede 1775 et Boelsted paa Gjøttrup Strand. Ved hans Død skriver Præsten »Død — Christen Caldsen, Boelsmand i Strand — 74 Aar gl. — Dødsarsag: megen langvarig Koldfeber og Svækkelse«. Blandt hans Børn af 1. Ægteskab var *Knud Christensen*, f. 1774, d. ^{22/9} 1835, Snedker og Tømrer, som boede og døde i Fruerhuset ved Rødslet. Knud Fruerhus' Kone hed *Mariane*, f. 1777, d. 1835, Datter af Snedker og Gaardfæster i Fjellerad, Niels Sørensen, f. 1741, d. 1805, og Else Nielsdatter, f. 1736, d. 1804, som før havde været gift med Niels Pedersen.

Marianes ældre Halvbroder hed Niels Nielsen. Han var Forvalter paa Rødslet og senere Ejer af Broerholt i Vadum. Det var ham, som 1812—13 ejede Vejlegaarden paa Egholm.

Hendes Helbrødre hed *Søren* og *Christen*; de var Tvillinger. Søren Nielsen Snedker arvede Gaarden, og Christen blev Købmand i Christiania.

Den gamle Jerntavle med ophøjede Bogstaver, som ligger paa Forældrenes Grav paa Gunderup Kir-

kegaard, er sikkert fra ham; thi efter Traditionen skal den stamme fra Norge.

1805 flyttede Knud og Mariane til Fruerhuset. De havde 6 Børn: *Niels*, f. 1803, *Christen*, f. 1804, *Carl*, f. 1806, *Else Marie*, f. 1807, *Karen*, f. 1809, og *Ditlev*, f. 1811. Niels Knudsen var Snedker og boede i Skibsted Brohus. Han døde paa Hindholm hos Sønnen og var, fortæller de gamle, en bestemt og energisk Mand, der nød megen Agtelse hos Folk.

Sønnesønnen skriver om ham: »Min Farfars Ryg var rank. Sit Hoved bar han højt og fast, indtil hans stærke Øjne en Dag af Ælde brast« — og han er Model til: »Kræn Fruerhus fra Gjøl«.

Niels Knudsens Kone hed Johanne Mortensdatter, Datter af Lærer Morten Christensen i Komdrup. Deres Søn er den bekendte Højskoleforstander, Folketingsmand *M. C. Nielsen*, Hindholm, Fader til Theaterdirektør *Johannes Nielsen* og Forfatteren *L. C. Nielsen*. 3 af Børnene fra Fruerhuset kom til at bo paa Egholm, nemlig: Christen i Bejlegaard, Carl i Damgaard og Karen, der blev gift med Jens Rævsgaard. Jens Rævsgaards og Karens Søn, *Knud Jensen*, f. 1839, d. 1905, blev gift med Ane Kirstine Jensdatter, Datter af Jens Jakob Laursen i Vadum Fogedgaard og Birgitte Marie Nielsdatter.

Knud fik Fogedgaarden efter Svigerfaderen; han har en meget stor Efterslægt paa Aalborg Egnen.

Else Marie blev gift med Skomager Chr. Christensen i Nr. Sundby, og Ditlev blev Husmand og Pottemager paa Mors. Ditlevs Søn, *Knud Dillevsen* i Nees, er Fader til Forfatteren Axel Sandemoses Hustru.

Fruerhusslægtens Medlemmer har næsten alle været musikalsk begavede og meget haandsnilde.

Jørgensen Kjærulf af Kjællingbro.

Peder Jørgensen Kjærulf paa Agdrup havde en Søn, *Jørgen Pedersen Kjærulf*, f. o. 1625, d. 1673, som boede i Kindrup. Hans Datter, *Maren*, var gift med Chr. Jensen, Storgaard i Horsens. Deres Søn, *Jørgen Christensen Kjærulf*, f. 1683, d. 1761, blev 1706 gift med Johanne Rasmusdatter, Enke efter Jeppe Jakobsen (Søn af Jakob Pedersen) paa Kjællingbro, som Jørgen nu fik i Fæste. Hans Søn, *Jørgen Jørgensen*, f. 1730, d. 1781, kom til at bo i Dal Mølle ved Hjallerup, og han ægtede 1763 Dorothe Kirstine Eliasdatter. 1765 fødtes deres ældste Søn *Jørgen Jørgensen* paa Kjællingbro. O. 1790 blev han gift med Karen, f. 1764, d. 1838, Datter af Gaardfæster Søren Gregersen i Voersaa og Maren Christensdatter. Jørgen Jørgensen og Karen boede først i Dal Mølle, saa i Hovgaard's Mølle i V. Hassing, derefter i Voerbjerg og til sidst i Lindholm, hvor Jørgen Jørgensen døde den 17/1 1841. Deres ældste Søn var *Jørgen Jørgensen*, »Store Jørgen« paa Egholm.

Kjærulf af Fogedgaard.

Kort efter 1400 levede paa Fogedgaard i Østerhalne en rig Fribonde eller Lavadelsmand ved Navn *Anders Ulv* eller *Kjærulf*. Han ejede Fogedgaard, Øster Aslund, Bjørum og meget andet Gods; efter nogle Kilder skulde Slægten være adelig og indvandret fra Holsten, og Dyrskjøt fortæller, at han »haffde en graa Wlff i Wabenet gangendis«, men dette Adelskab er vist temmeligt tvivlsomt.

Samme Mand blev Stamfader til Vendsyssels mest ansete Bondeslægt, og C. Klitgaard har i »Kjærulfske Studier« leveret en omfattende Beretning om den. Anders' Søn hed *Anders Andersen Kjærulf* og var ind-

til 1458 Herredsfoged i Kjær Herred, en Stilling, som Slægten besad i de følgende 200 Aar. En Datter af ham var gift med en Gaardmand i Vedsted og Moder til Købmand Clemmen Andersen i Aalborg, bedre kendt under Navnet Skipper Clement. En Søn, der ligesom Faderen hed *Anders Andersen Kjærulf*, fulgte ham som Foged. Han nævnes i denne Egenskab 1485 og 94. Denne tredje Anders Kjærulf havde blandt flere Børn Sønerne Anders, der 1540 og 77 nævnes som Herredsfoged, og Peder. *Peder Kjærulf* boede i »den store Gaard« i Østerhalne [nu »Skovgaard«, Matr. 10], og maaske senere i Rævsgaard Vest for Fogedgaard. Han og Broderen Anders var gift med Søstrene Karen og Maren Bertelsdøtre, hvis Fader var den himmerlandske »Knabe«, Bertel Andersen Hørby i Vesterris.

Fra Peder Kjærulf og Karen Bertelsdatter nedstammer mange Egholmere, idet deres Datter Ane ca. 1570 kom til Egholm, hvor hun var gift med Lars Mørch i Toftegaarden.

Deres Børn kaldte sig i Reglen for »Kjærulf«, og fra dem nedstammer de egholmske Kjærulfer.

Søren Laursens Slægt i Hov.

Gaardfæster Jens Andersen paa Gjøl blev ³/₁₂ 1769 gift med Lars Nielsen Smeds Enke, Else Jensdatter. Blandt deres Børn var Mette, gift med Thomas Corfitzen Mørch, Damgaard paa Egholm, og Lars Jensen [Laang La's], Snedker i Sundby.

Niels Larsen i Veldt var Elses Søn af første Ægteskab. Lars Jensens Kone hed Kirsten Nielsdatter. Deres Søn, *Søren Laursen*, f. 1811, d. 1885, kom til Egholm, hvor han i 17 Aar boede hos sin Fæster i Damgaard.

Thomas Mørch havde fem Døtre, men ingen Sønner, og der var en Overgang Tale om at overdrage Gaarden til Plejesønnen. Dette blev dog ikke til noget, og i Stedet blev Gaarden delt imellem de 5 Døtre. Søren Laursen blev gift med *Christiane Christensdatter*, f. 1811, d. 1898, Datter af Gmd. Christen Christensen i Hingelbjerg ved Fjerritslev og Ane Christensdatter. Christianes ældre Søster, Ane, var gift med Lars Bejlegaard paa Egholm. »Den gamle Kromand« boede først i Ultrup, men købte saa Hov Krogaard og Købmandshandel, og da han og hans Hustru var flittige og nøjsomme, blev de efter Stedets og Tidens Forhold velstillede Folk.

I Ægteskabet var 3 Sønner og 3 Døtre, hvoraf 4 blev bosatte i Hjembyen. Datteren *Mine*, gift med Købmand Simon Jørgensen, arvede Krogaarden, og Sønnerne *Christian*, *Niels* og *Thomas* drev Fiskeri og Landbrug. Børnene fra Kroen nød almindelig Agtelse for deres Dygtigheds og retskafne Sinds Skyld. De 3 Brødre var for 50 Aar siden Byens Foregangs-mænd paa Fiskeriets Omraade; de var baade energiske og heldige. »Kro Sønnerne skal nok finde Fisk — selv om de hitter paa at sætte deres Garn paa Bødkerens Bakke« — sagde de gamle.

Den yngste Søn, *Thomas Hjelm Sørensen*, var en Tid Sognefoged i Hov; han er Fader til Sognefoged *Jørgen Sørensen*, Hov.

Mørch Slægter i Aalborg.

O. 1630—50 nævnes Jens Mørch i Aalborg ofte i Forbindelse med Egholm; han var vist fra Torpsminde og Broder til Søren Kjeldsen og Christen Mørch.

Ca. 1660—80 nævnes *Anders Christensen Mørch*, først paa Egholm, derpaa som bosat i Aalborg. Han

var Søn af ovennævnte Christen Mørch og Broder til Jens Christensen Mørch i Vejlegaarden.

Omkring 1700 og senere nævnes i Aalborg Kirkebøger under Navnet Mørch Efterkommerne af Christen Pedersen Gjølbo og *Ane Jensdatter Mørch* (se »De vestindiske Mørcher«).

Mørch i Sundby.

Anders Jensen Mørch og Bodil Corfitzdatter i Vejlegaarden havde en Søn, *Jens Andersen Mørch*, f. 1711, d. 1772, der blev Skomager i Sundby.

Hans Søn, *Anders Jensen Mørch*, f. 1745, d. 1798, var Husmand og Fisker i Sundby.

Anders Mørch havde Sønnerne Peder, f. 1775, Jens, f. 1780, og Kjeld, f. 1783.

Peder Andersen Mørchs Søn, *Anders Pedersen Mørch*, var 1844 bosat i Lindholm i den Gaard, som nu ejes af Anders Mørch, hvis Fader var Plejesøn af den gamle Anders Mørch.

De vestindiske Mørcher.

Beretningen om denne Slægt er hovedsagelig bygget over nogle Oplysninger, som Sogneraadformand C. G. Mørch paa Egholm havde samlet. Desværre er Mørchs Optegnelser ufuldendte, ligesom der paa enkelte Punkter synes at være nogle svage Steder.

Paa Hovedgaarden Knolde i Skallerup boede 1478 den velbyrdige Hr. *Niels Palnesen*. Hans Datter, som arvede Knolde, var gift med *Peder Mørch*. Peder Mørch hørte vist til den vendsysselske Knabeslægt, som mistede sit Adelskab, fordi den i Clementsfejden stod paa Bøndernes Side. Peders Søn, *Jens Pedersen Mørch*, var Præst i Skæve o. 1553—80 og var gift

med Sofie Nielsdatter. Efter anden Kilde (Wiberg) skal Jens Mørch have været Søn af Præsten Peder Hansen i Understed-Karup. Hans Søn, Delefogeden *Niels Jensen Mørch*, en anset Fribonde, boede i Hellum Vestergaard. 1633¹⁾ blev han gift med Karen, Datter af Niels Mogensen i Musted og Maren Andersdatter Kjærulf. Peder Dyrskjøf fortæller, at »han havde mange Børn, men de blev kun fattige Bønder«. En Søn, Peder Nielsen Mørch, boede i Hellum Vestergaard og var gift med Inger, Datter af Søren Kjærulf paa Hellumlund. En anden Søn var *Christen Nielsen Mørch*, som boede i Aaby. Sidstnævnte havde en Søn, Peder Christensen Mørch, som 1649 fæstede Bakgaarden paa Gjøl. Den ¹⁴/₄ 1649 kautionerede Peders Far og Farfar for hans Indfæstning i Gaarden. Dette Kautionsbevis fandtes engang, stærkt medtaget af Tidens Tand, i Birkumgaards Arkiv; det lød saaledes: »Welbyrdig och Wel... oc naadi... och som min Søn Christen Nielsen ydmygeligst hafuer — — keret for myg, at min Søn Peder Christensen kan icke erholde den Bakgaard i Gjølby, uden jeg fattig Mand og hans elendig Fader for hannem (vilde?) god schrifve for det Stedsmaal oc V (R. D.?) da hafuer os fattig frænder holt dette counsen (Konseil?) tredje Dauen efter vor herris opstandelse hvor ... lofue... at Stedsmaal — — — sandrectelig ... och Rettelich sculte af os erlige ... Førstkommendes Jacobi dauv og giffue vi hannem ... oc til ... bæster, huilche ere retskaffens hannem paa høret, men aldt blifuer som

¹⁾ Da Niels Jensen i 1649 havde en voksen Sønesøn, maa Karen Nielsdatter af Musted have været hans anden eller tredie Hustru, og han maa nævnte Aar have været en meget gammel Mand.

det Stedsmaal skriffuet udi Hellum Vestrigoer i Aprilis Anno M. D. C J L.

Niels Jensen
med egent Handt.

Christen Nielsen.

Omtalte *Peder Christensen* skulde have to Sønner, Niels og Christen. Niels arvede Fæstet paa Bakgaarden, men fordi han forsømte Gaarden og derved forringede dens Værdi, blev han af Herskabet afsat og »condemneret« til Skubkarren i Hals Fæstning. Christen skal være identisk(?) med den *Christen Pedersen Gjølbo* (f. 1661, d. 1714), som 1695 ægtede Ane Mørch af Egholm; og hans Børn blev alle døbt Mørch.

Her er et svagt Sted; thi det er ikke tilstrækkelig bevist, at Christen Gjølbo er Søn af Peder Mørch paa Bakgaarden, thi hans Børn kan have faaet Mørchnavnet efter Moderens ansete Slægt paa Egholm. Ane Jensdatter Mørch, f. o. 1660 paa Egholm, var Datter af Jens Christensen Mørch, Fæster af Vejlegaard, og Ane Andersdatter.

Ane og Chr. Gjølbo havde flere Børn, og fra dem stammer en stor aalborgensisk Mørch Slægt. Den yngste Søn *Jens Christensen Mørch* (f. 1708, d. 1762) var Skomager i Aalborg og gift 1. G. 1736 med Bodil Madsdatter (f. 1710, d. 1743), gift 2. G. 1743 med Kirsten Bertelsdatter (f. 1713, d. 1788). I første Ægteskab var der 5, i andet 8 Børn, men nogle døde som smaa.

Jens Mørchs ældste Søn, *Christen Jensen Mørch*, f. 1737, blev Stamfader til de vestindiske Mørcher. Han var kongelig Vejer og Maaler paa St. Thomas, og blev 1763 gift med den 19-aarige Anna Marguerithe, Datter af Baron Johan Balthasar Uytendaele de Bretton og Helene de Moalyn.

Baronen var af fransk-hollandsk Slægt og skulde nedstamme fra selveste den berømte franske Hugenotfører Admiral Coligny, der blev myrdet 1572. En af Christen Mørchs Sønner *Jens Christensen Mørch* (f. 1766, d. 1824) var Købmand, Postmester og Plantageejer paa St. Thomas. Hans Hustru hed Anne Marie Lind og var af skotsk Afstamning. Hendes Broder, Auditor og Sagfører R. J. H. S. Lind, var forøvrigt gift med Jens Mørchs Søster Helene.

Jens Mørchs Søn, *Axel Møller Mørch*, f. 1797, d. 1876, g. m. Johanne Birgitte Lund, var Borgmester i Aalborg, senere Byfoged i Svendborg, og hans Søn igen, Christen Gregers Mørch, købte 1857 Torpsminde paa Egholm.

Nogle af Mørchs vestindiske Slægtninge besøgte ham en Vinter, da de gæstede Danmark for at se de Egne, hvorfra Slægten stammede.

Det, der forundrede dem mest her i Danmark, var Isblomsterne paa Ruderne og saa den Omstændighed, at man kunde køre over Vandet fra Aalborg til Egholm. Det var nemlig en streng Vinter med Fjordlæg.

Slægten findes forøvrigt endnu paa de vestindiske Øer, hvor dens Spindelinier ejer store Plantager, men baade her i Danmark og derovre er den uddød paa Mandslinien. Herom beretter Familietraditionerne følgende Sagn:

Jens Christensen Mørch, den rige Plantageejer, var en streng Herre, som behandlede sine Slaver meget haardt.

Engang lod han en gammel Neger piske til Døde for en ringe Forseelse.

Da Slaven laa paa sit yderste, forbandede han sin grusomme Herre og spaaede Mørch-Slægtens Ud-

døen. Der skulde i hvert Slægtled kun leve een Mand til at føre Slægten videre, og i 3. Generation skulde Slægtens Navn uddø.

Christen Gregers Mørch, f. 1826, var gift med *Elise Marie Rye*, f. 1823, Datter af Forpagter *Olav Rye*, Dalum, og *Frederikke Margrethe Bentz*.

Deres Børn var:

1. *Axel Møller Mørch*, f. $\frac{7}{10}$ 1858, d. $\frac{25}{12}$ 1915. cand. pharm. og Apoteker i Canada de Gomez i Argentina, g. m. *Marie Schnack*, f. $\frac{5}{2}$ 1873. 3 Døtre.

2. *Peter Mørch*, f. $\frac{14}{4}$ 1862, d. $\frac{22}{8}$ 1916. cand. pharm., Provisor paa Svaneapoteket i Aalborg. Ugift.

3. *Valdemar Mørch*, f. $\frac{17}{6}$ 1863, d. $\frac{17}{12}$ 1925. Ejer af Frøslevgaard paa Mors, g. m. *Ada Nielsen*. 3 Døtre.

4. *Anna Helene Mørch*, f. $\frac{23}{10}$ 1864. G. m. Arkitekt *E. Fleischer*. Nu Enke, bor i Charlottenlund. 1 Søn, 2 Døtre.

Mørch var i ca 20 Aar Sogneraadformand paa Egholm. 1877 solgte han Gaarden til Brødrene Torp, som delte dens Jorder mellem sig, og hermed var Torpsmindes Tid som »Herregaard« forbi. Mørch flyttede til Nørre Vosborg, som han fik i Forpagtning, og senere bosatte han sig i Aarhus.

Med hans Søn, *Valdemar*, som døde 1925, uddøde de vestindiske Mørchers Mandslinie.

Mørch i Vesterhalne Bundgaard.

Bundgaarden er, hvad Navnet viser, en gammel Selvejergaard; thi »Bonde« betyder Selvejer i Mod-sætning til Fæsteren, der boede paa lejet Gaard og Jord; men 1562 hører den under Kronen. Gaardens ældst kendte Mand er »*Jes (Jep) Bvnde*«, der nævnes 1519.

Han følges af Sønnen *Niels Jepsen* (1562), som 1580 kaldes *Niels Ebbesen*, og Sønnesønnen *Bertel Nielsen Bonde*, der nævnes o. 1600. 1608 fæstede *Bertel Tommesen Kjærulf* »den Gaard i Vesterhalne, Bertel Bonde iboede«, for 55 Daler. Han var nok Bertel Bondes Brodersøn.

Bertel Kjærulf blev o. 1606 gift med Inger Mortensdatter, hvis Fader Morten Pedersen Kjærulf i Østerhalne 1596 var Herredsfoged i Kjær Herred. Deres Datter Johanne blev o. 1658 gift med *Anders Jensen Mørch*, Søn af Jens Andersen Mørch paa Bjørum og Mette Pedersdatter.

Jens Mørch paa Bjørum var af en gammel Fri-bondeslægt og Søn af Anders Mørch i Hvorup Bundgaard og Karen Sørensdatter. Mørcherne var næst efter Kjærulferne Vendsyssels mest ansete Bondeslægt.

Anders Mørchs Søn, *Bertel Andersen Mørch* eller Bertel Bundgaard, som han kaldtes, blev Fæster efter sin Fader.

Efter ham fulgte *Christen Bertelsen*, f. 1713, d. 1788, g. 1739 m. Bodil Nielsdatter af Torpet, som igen efterfulgtes af sin Søn, *Bertel Christensen*, f. 1757, g. m. Maren Andersdatter. 1844 beboedes Gaarden af *Jens Bertelsen* f. 1806, hvis Søn *Bertel Jensen*, f. 1831, d. 1912, fik Bundgaard. Efter ham fulgte *Jens Bertelsen Bundgaard*, f. 1879.

Bertel Bundgaards Datter, Johanne, blev 1735 gift med Morten Haldager paa Egholm, og Lars Bertelsen i Vesterhalne, som er gift med S. C. Jørgensens Datter, Katrine, er ligeledes af den gamle Bundgaard-Slægt. Nu ejes Bundgaarden af H. C. Hansen, der er gift med Betty Jensen, en Søsterdatter af Jens Bundgaard. Samme Slægt i 400 Aar.

Søren Simonsens Slægt.

O. 1625 døde Kongsbonden *Simon Pallesen* paa Store Calsensgaard i Jetsmark.

Han var en meget anset Mand og Kronens Delefoged (Fuldmægtig) i Hvetbo Herred.

Hans Hustru hed Else Pedersdatter, og af deres Børn kender vi:

1. *Peder Simonsen* i Sigsgaard (Jetsmark Sogn).
2. *Søren Simonsen* paa Egholm.
3. *Jens Simonsen* i Bundgaard (Jetsmark Sogn).
4. *Birgitte Simonsdatter*, som døde ung, og
5. *Kirsten Simonsdatter*, der blev gift med Peder

Kjærulf i Nørholm.

Efter Simon Pallesens Død ægtede Else Christen Nielsen, der 1632—46 var Herredsfoged i Hvetbo Herred. Deres Datter, Johanne Christensdatter, f. 1627, d. 1677, fik Hjemmet; hun var først gift med Bertel Mortensen, derefter med Erik Sørensen.

Den ¹²/₃ 1646 »gav Søffren Simonsen Christen Nielsen fuldt och fast Afkald for Arff efter hans Fader Simon pallisen och efter Hans Sister birget Simonsdatter; och hand takket ham godt for god Betaling och for tvende Arvelodder« (Hvetbo Herreds Tingbog).

Den ¹⁸/₁₂ 1665 maatte Søren paatage sig Værgemaalet for sin Halvsøster Johannes Søn, den umyndige Christen Bertelsen, »hvis ældste Morbroder og Værge, Peder Simonsen i Sigsgaard, var afgaaet ved Døden« (Kjær Herreds Tingbog).

Søren Simonsen, f. o. 1610, d. o. 1683, blev o. 1640 gift med *Ane Jensdatter*, Datter af Jens Pedersen, Damgaard paa Egholm.

Han overtog straks Halvdelen og 10 Aar senere Resten af Svigerfaderens Gaard.

Han synes at have været Egholms betydeligste Mand i de Tider, vel oplyst og en stræbsom og energisk Mand, som han var. Men han havde den Fejl, at han ikke var »her fraa Lantj«, og da han kom i Træde¹⁾ med Naboerne, holdt Mørcher og Kjærulfer sammen imod ham i en Strid, der endogsaa fortsattes mellem Børnene.

Fra Søren Simonsen og Ane nedstammer en meget stor Slægt. Af Børnene kendes:

1. *Simon Sørensen*, f. o. 1642, som boede paa Nr. Jonstrup i Saltum Sogn.

2. *Jørgen Sørensen*, f. $16\frac{1}{4}$ 1643, begravet $29\frac{1}{4}$ 1686, Stamfader til Slægten Egholm i København.

3. *Christen Sørensen* i Vestergaard, f. 1646, d. 1720, Stamfader til Bjerg Slægten i Aaby.

4. *Lars Sørensen*, f. 1657, d. 1713, Stamfader til Slægterne Egholm paa Færøerne og i Norge.

5. *Peder Sørensen*, f. 1669, d. ugift 1737 paa Egholm.

6. *Inger Sørensdatter*, g. m. Mogens Madsen i Hasseris.

7. *Maren Sørensdatter*, hjemme 1672 og 73.

8. *Dorthe Sørensdatter*, hjemme 1673.

Simon Sørensen paa Jonstrup

var Søn af Søren Simonsen, Damgaard paa Egholm, f. o. 1642, og blev 1669 gift med *Ane Pedersdatter*, Datter af Peder Thomesen, der boede paa Kronens Gaard Nørre- eller Neder Jonstrup i Saltum Sogn.

Simon fik Svigerfaderens Gaard i Fæste og var i en Aarrække Kronens Delefoged paa Egnen. Han var en dygtig Mand, og blandt hans Børns Faddere

¹⁾ Strid.

findes nogle af Herredets mest ansete Mænd, f. Eks. Herredsfoged Knud Christensen i Drustrup og Hvetbo Herreds Tingskriver, Selvejerbonden Anders Sørensen Kjærulf paa Vestrupgaard. Førøvrigt stammede begge disse Mænd ligesom Simon fra Kjær Herred. Herredsfogeden var Søn af Christen Knudsen paa Nordkjær i Biersted. I Aarene 1670—85 fik Simon 8 Børn døbt i Saltum Kirke.

Flere af dem døde unge; men de, som naaede Skelsaar og Alder, blev gift ind i Egnens ansete Bondeslægter.

Mariager af Gjøl.

Paa en Gaard i Nørredige boede gamle Jens Thøgersen, f. 1716, som i sit 2. Ægteskab med Maren Madsdatter ingen Børn havde.

Marens Søster, Else Madsdatter, var gift med Gaardfæster Søren Mariager i Gjøl By, med hvem hun havde flere Børn, deriblandt Søren Sørensen Mariager, som i mange Aar var Degn paa Gjøl.

Efter Sørenes Død ægtede Else *Jens Sørensen* Mariager. En Søn af dette Ægteskab, *Mads Jensen Mariager*, f. 1776, kom som lille Dreng til Opfostring hos sin Moster Maren i Nørredige. Han arvede Jens Thøgersens Gaard og var en anset Mand, der i mange Aar var Sognefoged paa Gjøl. Efter Plejefaderen kaldtes han i Regelen »Mads Thøgersen«. Han var gift 1. Gang med Ane Lorentzdatter og 2. Gang med Ane Sofie Christensdatter fra Bejlegaard paa Gjøl, Datter af Chr. Christensen Møller og Johanne Marie Sørensdatter.

I Mads Mariagers 2 Ægteskaber var der 17 Børn, hvoraf dog 7 døde som smaa.

Af 1. Ægteskab var Else, der blev gift med sin Fætter, Lærer Jørgen Sørensen Mariager. Jørgen

Mariagers Børn udvandrede til Utah, hvor Sønnen Lorentz opnaaede en høj Stilling i Mormonernes Samfund, medens Datteren Dagmar, der ikke som sine Søkende var Mormon, blev Journalist og Forfatterinde.

En Søn af 2. Ægteskab, *Jens Christian Madsen*, arvede Gaarden i Nørredige. Han var gift med Else Marie Larsdatter Pug, og blandt hans Børn var Dion Jensen i Veldt og Christence, der blev gift med Thomas Carlsen paa Egholm. Mads Mariagers yngste Søn af 2. Ægteskab er velkendt i vor politiske Historie. Det var *Niels Peter Madsen (Madsen Mygdal)*, Lærer, Folketingsmand og Statsrevisor, Fader til Realskolebestyrer Madsen Mygdal i Tarm, Direktør Madsen Mygdal, Østasiatisk Kompagni, og forhenv. Statsminister Madsen Mygdal.

En Datter af Mads Mariager og Ane Sofie Christensdatter hed Ane Marie Madsdatter, f. $14/9$ 1822, d. $30/3$ 1910. Hun blev gift med Fyrbøder ved Aalborg Saltværk, Jens Sørensen (Gandrup), f. 1829, d. 1869, Søn af Søren Pedersen i Gandrup, Husfæster under Langholt Gods.

Deres Søn var Førstelærer Peder Sørensen Gandrup i Fjerritslev, f. 1855, d. 1927, og hans Søn er den kendte Forfatter *Richard Gandrup* i Aarhus.

Pug af Gjøl.

Slægten Pug, Puge eller Puggi er meget gammel paa Egnen.

Fra 1722 til 1809 levede *Søren Pug* paa Gjøl. Hans Datter, Ane Marie, var Moder til Karen, som var gift med Søren Jensen Smed paa Egholm.

En af hans Sønner hed *Lars Sørensen Pug*. Han var gift med Ane Christensdatter Møller, Datter af Christen Møller i Bejlegaard paa Gjøl.

Deres Børn var:

Jens Larsen Pug, g. m. Else Mariager, Fader til Johanne, som var gift med Johan Larsen paa Egholm.

Maren Larsdatter, g. m. Lars Nielsen i Veldt, og

Else Larsdatter, g. m. Jens Chr. Mariager (se Slægten Mariager af Gjøl) i Nørredige.

Svendstrup Slægten paa Gjøl.

I Nørreøxe boede for 100 Aar siden *Anders Christensen*, der var fra Øster Svendstrup, og hans Kone, *Ane Marie Sørensdatter*; i deres Ægteskab var 5 Sønner og 6 Døtre. Omkring 1840 fæstede Anders Svendstrup Bejlegaard paa Gjøl af Bruun paa Birkumgaard.

Den ældste af Sønnerne, *Søren*, blev Smed i Lindholm, *Christen* blev gift paa Egholm, hvor han i mange Aar var Sogneraadsformand. *Peder* [Per Kusk] var Kusk hos Bruun, senere Boelsmand paa Gjøl. *Jakob* blev ligeledes gift paa Egholm, hvor han ejede Kronborg, og *Christian* overtog Fødegaarden.

Af Døtrene ægtede *Karen* Hans Peter Hansen, der var Gartner hos Bruun. De boede 1860—65 i Toftgaard paa Egholm, og derefter i Vestre Kro paa Gjøl. *Mette Marie* blev gift med Jens Jønsson, Nørhalne Hede, og *Katrine* ægtede Per Smed i Uttrup. *Marie* boede paa Gjøl, hvor hendes Mand, Peder Christensen Ladefoged havde en Gaard, og *Karoline* blev gift med Severin, Søn af Christen Bødker i Gjøl Torp. Den yngste af Søstrene, *Kirstine*, ægtede Sogneraadsformand Peder Frederiksen, Bjerget; deres Søn Ahrendt Frederiksen er nu Sogneraadsformand paa Gjøl.

Veldt af Gjøl.

Gaarden Veldt eller rettere sagt »Væld« har sit Navn efter et Kildevæld, som findes paa Toften lige vesten for Gaarden.

1768 døde *Lars Nielsen Smed*, f. 1738, og Enken *Else Jensdatter* ægtede 1769 *Jens Andersen*.

Der var flere Børn i Elses 2 Ægteskaber. Af 2. Ægteskab var *Mette Jensdatter*, g. m. *Thomas Corfitzen Mørch* paa *Egholm*, og *Lars Jensen*, kaldet »*Laang Las*«, i *Sundby*, fra hvem *Kro-Slægten* i *Hov* stammer. En Søn af 1. Ægteskab, *Niels Larsen*, fæstede 1798 *Gaarden Veldt*.

Hans Kone, *Maren*, var Datter af *Kræn Skall* paa *Gjøl*. Deres Sønner var *Lars Nielsen Veldt*, f. 1800, d. 1868, der 1844 overtog *Gaarden*, og *Jens Nielsen Veldt* paa *Egholm*.

Lars' Kone, *Maren*, f. 1805, var Datter af *Lars Sørensen Pug* og *Ane Christensdatter Møller*.

Deres Datter, der som sin Moder, *Farmoder*, samt den Kone, der boede i *Gaarden*, da *Niels Veldt* overtog den, hed *Maren*, arvede *Hjemmet*.

Maren Larsdatter, f. $\frac{1}{7}$ 1848, d. $\frac{16}{6}$ 1933, var gift med *Dion Jensen Mariager*, Søn af hendes *Moster Else Marie* og *Jens Mariager* i *Nørredige*.

Ægteskabet var barnløst, og efter *Dions Død* blev *Veldt* solgt, hvorefter *Maren* flyttede over i *Stiftelsen*, hvor hun boede i mange Aar.

Denne 4. og sidste »*Maren i Veldt*« var en fornøjelig og interessant gammel Kone. Hun var i Besiddelse af et forbløffende Kendskab til de gamle *Gjøl-* og *Egholmslægter* og opbevarede trofast de gamle *Sagn* og *Traditioner*. »*Moster Maren*«, som *Slægtens* yngre *Generationer* kaldte hende, fortalte villigt og gerne, og hendes *Oplysninger* var, takket være hendes glimrende *Hukommelse*, altid værdifulde. At sidde i hendes lille *Stue*, hvor *Pelargonie* og *Gyldenlak* smykkede den lave *Vindueskarm*, og *Bornholmeren* tikkede i *Krogen*, og høre hende fortælle om de gamle henfarne *Tider* var noget af et *Eventyr*.

RETTELSER OG TILFØJELSER TIL »EGHOLMBOGEN«.

- 1935, S. 487: Ifølge Præsteindberetningen 1568 — »Ligger der til Vor Frue Kyrche y Aalborg uden Byen ith lidet Land heder Egholm, er gorde 3.«
 S. 491, L. 12: Uptigt — skal være Upligt.
 S. 494, L. 9: Mogens Heinesen blev henrettet $\frac{1}{4}$ 1589.
 S. 502: Af Kjær Herreds Tingbog 27. Sept. 1666 — Knud Danielsen i Abildgaard var mødt paa sin Husbond Jørgen Marsvins Vegne, og Herredsfogeden dømte 2 af Egholm Bønder til at betale deres resterende Fæstepenge: »Efterdi det befindis Jens Mørch og Maren Sørensdat-ter at have sted og fest af Velbaarne Jørgen Marsvin 2 halfue gaarde paa Egholm, di nu iboer — huilket di icke heller negter eller fragaar, og icke beuiste de nogen Fæstepenge deraf enten til den gode Mand selv eller til hans fuldmægtig have indgiffuet, som brugeligt er, naar Stedtsmaal eller Sagfald falder paa en Erlig Mands Staffn och Gods.
 Thi stod Maren Sørensdat-ter Søn paa sin Moders Vegne her idag og tilbød Betaling, og intet Jens Mørch sig her imod har ført till Undskyldning efter 6 Ugers Udsættelse.
 Da vidste jeg icke andet at kunde dømme, end de jo bør samme resterende Fæstepenge til forskrevne Knud Danielsen at erlægge og betale inden 15 Dages Udgang.«
 S. 511, L. 4: Det var (se S. 485) Christoffer Lindenow, der 1671 købte Egholm, som gik i Arv til hans Søn Christian Lindenov.
- 1936, S. 69, L. 15: Østerhalne. »Haldne« med d er formentlig den rigtigste Stavemaade.
 S. 73, L. 19: Lodden 1 e — skal være 1 l.
 S. 103, L. 20: Smalbygaard, 5 c, 1 d m. m. — 1828 skænkede Kræn Søraa 5 c til sin Søn Jørgen Christensen, der 1830 skødede Lodden til Søren Jensen Skrædder fra Gjøl, som bebyggede den og 1858 overlod sin Stedsøn Peder Clemmensen Ejendommen.
 S. 121, L. 1 fra neden: Ved Udgravning i 1937 stødte man norden for Kirken paa Klosterets Vinkælder.
 S. 128, L. 12: Skolen blev bygget paa gammel Gadejord, som Søren Møller synes at have tilegnet sig. [Han brugte ogsaa Tagholmene, se S. 106.]
- 1937, S. 294, L. 4 f. n.: Aarene 1815 — skal være Aaret 1815.
 S. 295, L. 14: Ban — — — Band.
 S. 300, L. 10 f. n.: Else Egholm — — — Egholms.
 S. 312, L. 1: Anny — — — Anno.
 S. 313, L. 14: talrigt — — — talrig.
 S. 315, L. 8 f. n.: 1894 — — — 1794.

AF AARESTRUP SOGNS HISTORIE

AF TH. JOHANSEN

ERSTED.

LANDSBYEN ERSTED, der ligger $1\frac{1}{2}$ km Øst for Sognebyen Aarestrup, er ikke længere som forhen en tæt sammenbygget By, idet mange Gaarde og Huse siden Udskiftningen i 1798 er flyttet ud paa de gamle Bymarker. Det i hele Landet enestaaende Bynavn tyder paa større Ælde end Sognebyens Navn. Forleddet kommer af det gammeldanske Personnavn Erre eller Ærre. Det synes saaledes, at den Staveform, som ses i Cimbersyssels Matrikel fra 1688 »Errested«, bekræfter Stednavneforskningens Mening. I 1610 staves Enndstedt og i 1611 Erstedt, medens den jydsk Udtale er æ'ste. Iøvrigt var Byen fra Arilds Tid anlagt i en Kreds rundt om et lille Kær, hvori der Aaret igennem var 2 à 3 smaa Damme, hvis Størrelse for en Del rettede sig efter Nedbøren. I Nordsiden af Byen var den gamle fælles Bybrønd. I Nordmarken findes et ca. 50 m bredt og temmelig dybt Hul, kaldet Svinehullet, og Øst for Byen 2 lignende Huller, der ved stærk Regn ofte fyldes med Vand fra den ca. 2 km lange og brede Erstedsløkke. Fra Hullerne er som tidligere nævnt underjordisk Afløb. Nord for Svinehullet findes betydelige Kridt- og Mergelgrave, hvorfra der hvert Aar bortføres flere Hundrede Læs Mergel til nærmere Omegn. I en af disse Grave,

hvor Kridtet er stærkt blandet med Flintestenbrokker, fandt et Par Arbejdere i ca. 1920 i 11 Alens Dybde særlig kraftige Hjortetakker, der ved tydeligt Slid viste at have været brugt som Hakker, hvilket af Nationalmuseet tidsbestemtes derved, at Stenalderens Folk ved at grave efter Flint i Kalken havde glemt dem i den dybe Grav. Bymarkerne er temmelig frugtbare og forholdsvis jævne. Efter Eng-, Skov- og Græsnings-Taksationen af 1. Juni 1683 skelsættes de som følger:

1. »Ersted Byes Marke Skjæll begynder Vesten for Byen ved væstre Side af Ørns Moese, som er Skjæll mellem Aarestrup og Ersted, derfra lige udi Nør ad Hvingel Hats Moese og indtil Tyfdal, huor 3 Steene staar imellem Albeck, Opleuf og Ersted Marker, derfra i Øster ned mod Opleuf Veyen til een Slætting, kaldes Trøiborg, derfra i Sønder ned med Opleuf Ager til en Skjæll Stien, som staar i en Bred Høy, heder Aalborg Høy, endnu i Sønder med enderne af Opleuf Ager til een Skjæll Stien ved Mølleveyen, som er Skjæll mellem Opleuf, Aarestrup og Ersted, derfra i Sydvæst til en Skiæll Stien, som staar i væstre Side af Øster Moese, som gjør Skiæll mellem Stuberup og Ersted, derfra op ad Skoven indtil Sorts-Bæks-Rende, siden i Sønder indtil Træd Holmen langs op med Rold Aaen paa væstre Side, derfra i væster lige op ad Skjæll Dalen mellem Nørlands og Torstedlunds og Ersted Skov, siden ud igjennem Skoven Nør paa ved Sjegs Krog og derfra ad Villum Vaed og siden lig op ad Ørns Moese igjen.«

2. »Inden denne Byes Marker-Skjæll findes en Eng kaldes Ersted Velder, som begynder ved Træd Holmen og gaar siden lige ned med Væstre Side af Rold Aaen til Sort Bæks Rende, taxeres til 32 Læs

godt Høe og 11 Læs Mose Four. Fædriften taxeres til 64 Høwder.«

Ifølge Markbogen fra 1683 var Jorderne inddelt i 9 Vange eller Giøder, nemlig:

1. Tvillings Giøde, der havde . . .	58+70	Agre.
2. Vesten for Øster Huuls Giøde	15+17	—
3. Vesten Mark Veiens Giøde	46	—
4. Nørrehuuls Giøde	49	—
5. Jerk Høyes Giøde	36	—
6. Østen Skous Veiens Giøde	44	—
7. Røfuersiie Giøde	64	—
8. Gruudse Giøde	47	—
9. Kierkedals Veis Giøde	57	—

Skønt Wiffertslægten paa Torstedlund i 1500erne arbejdede stærkt paa at samle alt omliggende Bøndergods, naaede de ikke at faa hele Ersted Bys Ejendomme paa deres Hænder. Dette skete først under dens Arvtagere Krabberne, der ejede Godset i ca. 100 Aar efter Niels Joensen Wifferts Død 1595. Først højt op i 1600erne købtes de sidste Gaarde i Ersted, der tidligere havde været i Hænderne paa forskellige Herremænd som Strøgods. Gregers Krabbes Efterleverske, Fru Dorthe Daae, købte saaledes iflg. Skøde af $\frac{1}{2}$ 1667 den Gaard, som Jens Lauridsen og Niels Lauridsen iboede, og som skyldte 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, 1 Pd. Smør, 1 Svin, 1 Sletdalers Gæsteri, samt den Gaard, som Michel Christensen og Thomas Christensen iboede, og hvis Landgilde var som førstnævntes med det til nævnte Gaarde tilhørende af Ersted Skov ansat til 44 Svins Olden.

Af Anders Sandberg til Kvelstrup købte samme Frue¹⁾ den $\frac{3}{2}$ 1671 den Gaard, som Morten Jensen

¹⁾ Fru Dorthe Daae købte i 1675 Albæk Hovedgaard af Anders Sandbergs Søster Birgitte. Før denne Tid gjorde

og Søren Skreder paaboede samt den, hvori Søren Lavridsen boede.

Af Niels Søfrensen Hoffmann i Randers købte hun $\frac{2}{3}$ 1670 2 Halvgaarde samt 2 andre Gaarde, hvori henholdsvis Niels Svenningsen og Peder Lauridsen boede med disses tilhørende Dele af Ersted Skov paa 20 Svins Olden.

I 1664 havde den største Gaard i Ersted, Nr. 2 eller Damgaard, 6 Td. 3 Skp. $2\frac{6}{7}$ Alb. Hartkorn.

Sten med skaalformede Fordybninger fra Aarestrup Sogn.
Fundet som Overligger i et Gravkammer 1935.
(Fot.: Stud. mag. I. Ingvard Ahldal, Ørnsgaard.)

Den mindste var da Hæsungaard (Nr. 8), der kaldtes et Boel og havde 2 Td. 6 Skp. 3 Fr. $2\frac{3}{7}$ Alb. Hartkorn. Igennem hele 1700erne regnedes Hartkornet i det væsentligste lige paa hver Gaard til 3 Td. 7 Skp. 1 Fr. $\frac{1}{9}$ Alb., og Landgildet var $1\frac{1}{2}$ Td. Rug, 1 Td. Byg, 1 Td. Havre og 1 Lam.

I 1724, da Torstedlund og Albæk Godser solgtes

i alle Tilfælde en Del af Ersted By (vist 5 Gaarde) Hoveri til Albæk, hvilke derefter lagdes til Torstedlund.

af Alb. Christoffer Due, ejede Hovedgaarden hele Ersted By, der da bestod af 9 Gaarde og 5 Huse.

Ersted By Beboere var gennem hele Herremands-tiden plaget af stor Armod. Et Vers, som en Bonde, der ikke kunde holde sine Bygninger vedlige, skrev til sit høje Herskab, er meget betegnende:

»Greven kender mig vel nok,
Jeg er Svoger til Anders Kok,
ogsaa til Hr. Bjerremads;
men de er begge læns ved Krus
og 4 Spænd Ovre af mit Hus,
dem har Stormen for mig knust,
og jeg skal ha'e dem op paa ny,
om jeg kan bo i sikker Ly.

Gaard Nr. 1.

Her boede i 1664 tre Fæstere: *Jens Esbornsens Enke, Jacob Jensen* og *Christen Jacobsen*. Gaarden var da Byens næststørste. I 1688 havde sidstnævnte den alene. Efter *Jens Christensen*, der dog kun havde Fæstebrev paa den halve Gaard, fik *Christen Nielsen Gammelholm* Fæstebrev d. $\frac{5}{2}$ 1754 og drev den til 1782, da han døde 52 Aar gl., hvorefter

Søren Nielsen (Fb.¹) $\frac{20}{9}$ 1782) ved Overtagelse af Gaarden lovede at ægle Formandens 2. Hustru og Enke Karen Laustdatter, dog skulde han tillige være Soldat. Han afstod den til en Husmand fra Tveden,

Jens Pedersen Kold (Fb. $\frac{27}{11}$ 1798). Da han døde som Aftægtsmand i 1812, 70 Aar gl., havde han forlængst afstaaet den til Sønnen,

Peder Jensen Kold (Fb. $\frac{26}{4}$ 1806). Han døde 1834, 55 Aar gl., og hans Søn, *Jens Pedersen Kold*, fik den efter i mange Aar at have drevet den paa sin

¹) Fb. = Fæstebrev.

Stedmoders Fæste. De købte den af Godset i Skøde af $\frac{20}{4}$ 1853. Efterhaanden blev Bygningerne gamle og faldefærdige, hvorfor Jens Kold iflg. Skøde af $\frac{10}{5}$ 1865 solgte Hovedparten af Jorden til Christen Erikssens Søn, Erik af Erstedgaard, for 2700 Rdr. Til de gamle Bygninger hørte derefter kun nogle faa Tdr. Land, som Jens Kold kun drev i kort Tid, før han rejste fra Ersted til Rørbæk. Erik Christensen mageskiftede imidlertid med *Rasmus Fyenbo* i Gd. Nr. 5, da han blev træt af at drive den for ham for langt fra Erstedgaard beliggende Hovedparcel, som Rasmus Fyen fik for nuværende Erstedgaards Østervang. Efter Handel med Jens Kold boede han i de gamle Bygninger, som hans Søn, *Jørgen Rasmussen*, fik. Efter ham fulgte Sønnen *Rasmus Rasmussen*, der i mange Aar var Medlem af Sogneraadet. Han døde 1922. Der lagdes mere Jord til Stedet, og Sønnen Lauritz Rasmussen, der endnu ejer Gaarden, byggede den smukke Gaard Nord for Vejen.

Paa Gaardens gamle Hovedparcel opførte Rasmus Fyenbo ny Bygninger, og *Kjærsgaard* oprettedes. I 1883 købtes den af Niels Andersen Kroysen, som endvidere købte Halvdelen af Damgaards Mark af Niels Brorsen, saaledes at han fik et samlet Areal paa over 80 Tdr. Land. Efter 1911 kom Gaarden i Handelen og gik hurtig fra følgende Ejere: Holm fra Visse Højgaard, Murer Svendsen fra Aalborg, der byggede nyt Stuehus, Chr. Jensen Niss solgte under Krigen til Ejendomshandler Jørgen Kold, Arden, for 67000 Kr., K. Joensen og Proprietær Th. Thorup af Fogedgaarden, i hvis Tid Udbygningerne brændte. Derefter fulgte som Bestyrer Valdemar Fylgraff og i 1924 købte nuværende Ejer Niels Pedersen den for 45,000 Kr. efter at Udstykningsforeningen havde købt saa

meget af Arealet, at tre Statshusmandssteder oprettedes, hvori Otto Nørgaard, Magnus Christensen og Anders Nørholm bor.

Gaard Nr. 2. Damgaard.

Denne firelængede Gaard har altid ligget paa samme Plads. I 1664 havde den tre Fæstere, nemlig: *Christen Pallesen, Christen Nielsen og Tøger Pedersen*, og i 1688 havde de to sidstnævnte den.

Niels Pedersen gik fra den halve Gaard af Armod i 1755 og døde Aaret efter, 80 Aar gl.

Peder Sørensen True af Haverslev (Fb. $\frac{9}{6}$ 1755) fik Sædekorn fra Torstedlund for at faa den tilsaet. Han døde $\frac{20}{2}$ 1785, 62 Aar gl., hvorefter hans to Sønner Villads og Christen Pedersen True fik den (Fb. $\frac{28}{7}$ 1785) mod en Indfæstning af 10 Rdr. Deres Moder Kirsten Gjermansdatter, som oplod Gaarden for dem, døde 1792, $69\frac{1}{2}$ Aar gl. I 4 Aar drev Brødrene den, indtil Villads fik en af Nabogaardene. Christen afstod den $\frac{1}{7}$ 1832 til den 31-aarige Søn *Niels Christensen True*, og levede som Aftægtsmand til 1838, da han døde 80 Aar gl.

Niels True var dernæst Fæster i 20 Aar, hvorefter han købte Gaarden i 1852. Hans Datter blev gift med den næste Ejer, *Niels Brorsen* fra Gravlev, som solgte Halvdelen af Arealet, der lagdes under Kjærsgaard. Deres Søn, *Niels Brorsen*, solgte i ca. 1929 Damgaard til Søren Mortensen af Viergaard for en Købesum af 26000 Kr. Dens Areal bestaar nu af ca. 25 Tdr. Land. Atter solgtes den i November 1935 til Chr. Rye Staun af Sønderholm for 30600 Kroner.

Gaard Nr. 3. Viergaard.

Denne Gaards oprindelige Plads var lidt Øst for Damgaard. I 1664 havde den 3 Fæstere, nemlig: *Christen Jensen, stor Niels Laursen* og *Søfren Nielsen*. I 1688 havde *Christen Christensen* og *Niels Låursen* den. I en Restanceliste over Landgilde omtales stor Niels Laursen i Ersted endnu i 1907.

Søren Christensen afstod den d. $12/6$ 1755 til *Søren Giermandsen* fra Lilkjær i Aarestrup. Mens hans Formand levede mange Aar efter at have gaaet fra den af Armod, døde Søren Giermandsen kun 47 Aar gl. i 1769 i endnu større Armod. Der var da i Gaarden den 7. Marts s. A. 5 Heste, 1 Ko, 1 Kalv og 7 Faar. I Laden, der var paa 6 Binding, fandtes kun $1\frac{1}{2}$ Trave utærsket Korn og 2 Læster Rughalm. Stald og Fæhuset var 10 og Stuehuset 9 Binding. Alt, hvad han ejede, takseredes til 35 Rdr. 1 Mk. 4 Sk. Efter Forholdene havde han samlet en uhyre Gæld og skyldte baade Skatter, Gods, Degn, Smed og andre Godtfolk, eller ialt 217 Rdr. 2 Mk. 13 Sk.

Niels Sonicksen (Fb. $25/3$ 1769) var Søn af Bødker Sonick Marquorsen i Aarestrup og fik ved Overtagelsen 2 Plovbæster fra Albæk samt 4 Td. Byg, 12 Skp. Havre samt 1 Td. Malt og 1 Td. Tærkorn; men i Sommeren 1776 forlod han Gaarden. Han kom senere til at bo i Aldalshuset eller Ørvadshuset i Rold Sogn Øst for Stubberup.

Søren Nielsen (Fb. $24/10$ 1776) havde, da han overtog Fæstet, »passeret Mønstring som Rytter«. Han var døbt $15/3$ 1750 og Søn af Niels Maartensen og Hustru Maren Sørensdatter, der havde den Gaard i Ersted, der blev nedlagt i 1782, hvilken hans Farfar Maarten Nielsen (d. 1751, $70\frac{1}{2}$ Aar gl.) ogsaa havde haft. Søren Nielsen giftede sig 1775 med Maren

Christensdatter af Ersted, med hvem han havde 4 Børn: Kirsten, Niels, Morten og Jens. Faderen døde som Aftægtsmand i 1820, 72 Aar, Moderen døde 82 Aar gl. i 1831 og benævnes da Søren Rytters Enke. Gaarden overdroges til den ældste Søn,

Niels Sørensen (ogsaa kaldet Mortensen) (Fb. $15/2$ 1810), var døbt $1/7$ 1777. Han var den første Selv-
ejer i Ersted, idet han i Skøde af $14/12$ 1832 købte den af Godset. Det var i hans Tid, at Gaarden, Nat-
ten mellem 12. og 13. November 1835 blev hjemsøgt af den Røverbande, som Johannes Jensen af Stenild var Fører for. Føruden P. Fr. Hjorth, Lars Wand-
trang og Skærsliber Niels C. Larsen, der alle var hel-
støbte Forbrydere, var ogsaa en Gaardmand fra Er-
sted, Gierman Willadsen (fra Gd. Nr. 8) meddelagtig, idet han (som ved andre Indbrud) anviste Gaarden, hvor de øvrige under Hyl og Spektakel brød ind. Konen bandtes i Sengen af Hjorth, medens Niels Sø-
rensen selv kæmpede drabeligt med de tre andre, der bearbejdede ham med Hestesko og Drejerner. I Kam-
pen fik han 36 Saar, hvoraf det største var 5 Tom. langt og $3/4$ Tom. dybt. Hele Udbyttet blev 110 Rdr. Efterspillet er velkendt. Ogsaa Gierman fik Stokhus-
slaveri i 12 Aar, og inden de afgik til dette, mistede de ved Kagstrygning d. $24/7$ 1844 i Aalborg deres Hud. Gierman var Søn af Villads Pedersen og født i Ersted 1804. Han døde 1853. Niels Sørensen overlevede Overfaldet i kun 1 Aar 4 Mdr. og døde $1/3$ 1837, 59 $3/4$ Aar gl. En mindreaarig Datter, der oplevede Dramaet, glemte det aldrig. Da hun blev gift og selv fik Gaard i Sønderup, lod hun sætte Jernstænger for Vinduerne, uden hvilke hun ikke kunde faa Nerverne til at falde i Ro.

Enken, Maren Jensdatter, drev derefter Viergaard, indtil Sønnen

Søren Nielsen i Skøde af $\frac{27}{4}$ 1854 fik den for en Købesum af 200 Rdr. Han var født 1818 og døde 1894.

Hans Søn *Niels (Nielsen) Mortensen* fik Skøde $\frac{28}{12}$ 1884 og drev Gaarden, hvortil der hører ca. 90 Tdr. Land, indtil han i 1935 overdrog den til sin Søn *Søren Mortensen* i Damgaard.

Den nedlagte Gaard.

Paa det Sted, hvor Billedhugger Bundgaards Fader, Træskomand Jens Christensens Hus endnu ligger, laa vist den Gaard, som før over 150 Aar siden blev delt mellem Erstedes 8 øvrige Gaarde.

I denne boede *Peder Geed, Axel Michelsen* og *Søren Laursen* i 1663 og de to sidstnævnte i 1688.

Morten Nielsen afstod den nedlagte Gaard (Fb. $\frac{2}{3}$ 1746) til en Søn *Niels Mortensen*, der døde $\frac{1}{2}$ 1770, 52 Aar gl. Hans Enke, Maren Sørensdatter, sad derefter paa Fæstet, indtil Sønnen

Morten Nielsen (Fb. $\frac{7}{8}$ 1775) overtog den fri for Indfæstningspenge, men mod at give Moderen Ophold. Han var imidlertid efter 7 Aars Forløb ude af Stand til at fortsætte Gaardens Drift, hvorfor det i Skrivelse af $\frac{20}{9}$ 1782 bestemtes, at Ersted 8 Gaardmænd: *Søren Nielsen, Peder Sørensen, Søren Nielsen Rytter, Søren Sørensen, Jens Christensen, Søren Christensen, Peder Christensen* og *Bærtil Nielsen* skulde overtage Niendedelen af Ersted Bys Ager, Eng og øvrige Ejendomme, som *Morten Nielsen* forhen havde haft i Fæste, men af *Armod* havde frasagt sig. »Besætningen: 5 Bæster, 2 Køer, 2 Kvier, 1 aars Stud, 6 Faar, 3 Lam; 1 gl. Vogn med Hammel og Haver, 1 gl. Trævogn, 3 Hamler, 4 Par Kobler, 2 Tømmer, 1 Hestetyre, 1

Hakkelsekiste med Kniv, 1 Sold, 1 Greb, 1 Skovl, 1 Plov med Jern, 2 gl. Harver, 2 Plejle, 2 River og 1 gl. Slibesten, ialt taxeret til 81 Rdr. 3 Mk. 14 Sk. med alt Morten Nielsen tilhørende, undtagen 3 gamle Huse, som staar paa Gaarden og er uduelig til Brug for en Gaard formedelst Brøstfældighed.« Hver Mand overtog $\frac{1}{8}$ af Gaardens Hartkorn eller 3 Skp. 3 Fr. $1\frac{7}{8}$ Alb., hvoraf de skulde svare kgl. Skatter, Afgift til Herskab, Landgilde og Arbejdspenge til Mortensdag, hver Mand: 1 Rd. 2 Mk., ialt 10 Rdr. 4 Mk.

Ersted By formeredes derefter med »2 Huns Beboere, der nyder Ildingsbrand og Kreaturers Græsning paa Byens Ejendom«.

Gaard Nr. 4. Østergaard.

Denne Gaard ligger stadig paa sin oprindelige Plads.

Her boede i 1663 unge *Christen Nielsen* og *Christen Jespersen*. I 1688 var her *Christen Niensens Enke* og *Christen Dal*, der havde den endnu i 1705.

Michel Sørensen afstod denne Gaard i Fb. $\frac{17}{10}$ 1732 til sin Søn *Søren Michelsen*, der maatte tiltræde den, naar Faderen døde, hvilket skete, da han var 68 Aar gl. i 1735. Sønnen var gift med *Bodil Christensdatter*. Han døde d. $\frac{2}{2}$ 1740, 35 Aar 3 Mdr. gl., og Enken nedkom derefter med en Søn, der d. 1. Maj s. A. døbttes *Søren*. Den følgende 7. August holdt hun Trolovelse med den næste Fæster af Gaarden *Peder Jacobsen*.

Søren Sørensen Østergaard (Fb. $\frac{15}{9}$ 1762) gav 20 Rdr. i Indfæstning og lovede at give sin Stiffader og Moder Ophold. Samtidig giftede den 22-aarige Fæster sig med *Margrethe Niensdatter* af Ersted, og deres første Søn fik ogsaa Navnet *Søren*. Faderen døde imidler-

tid 1783 kun 43 Aar gl. og Moderen fulgte i 1786, 49 Aar gl.

Søren Sørensen Østergaard (Fb. $\frac{23}{9}$ 1783) var Søn af ovenfor nævnte og var kun 20 Aar, da han overtog Gaarden. Intet Under, at han blev sat fra denne allerede i Foraaret 1786 paa Grund af Mangel paa Korn til Vaarsæd. I Kirkebogen leder man forgæves efter den unge Fæsters Vielse; men i Eftermandens Fæstebrev ses det, at denne skulde give sin Stiffader og Hustru Ophold. Hans Stifsøn var den 28-aarige

Søren Jensen Østergaard (Fb. $\frac{8}{7}$ 1786), der var født i Ersted 1758 og saaledes 4 Aar ældre end Stiffaderen. Stifsønnen viedes $\frac{8}{10}$ 1786 til Anne Jensdatter af Aarestrup, som altsaa blev Kone i Gaarden, men den 24-aarige Søren med sin Hustru blev Aftægtsfolk. Aftægtskone hed Anne Sørensdatter og var allerede i 1757 bleven gift 1. Gang med Jens Sørensen i Ersted. Efter at være bleven Enke er hun dernæst i høj Alder bleven gift med den unge S. S. Ø. Det blev imidlertid ikke længe, at de to Anne-Kouer fik Lov at bo sammen i Østergaard; thi Kirkebogen oplyser, at $\frac{6}{12}$ 1786 begravedes »Søren Østergaards Koene i Ersted, 56 Aar gl. Det sidste, man hører til den 24-aarige Enkemand, som saa hurtigt havde gennemgaaet en af de gamle Fæsteres ofte saa kummerlige Livsforhold, er, at han i 1792 kom til at bo i et af Godsets Gadehuse i Aarestrup. Søren Jensen døde som Aftægtsmand i 1830, 72 Aar gl., medens hans Kone Anne Jensdatter først døde 1836, 82 Aar.

Deres Søn *Jens Sørensen Østergaards* Fæstebrev er først skrevet $\frac{1}{6}$ 1832, 2 Aar efter Faderens Død. Han var da allerede 45 Aar og havde vel efter uskrevne Overenskomst med Godset drevel Gaarden i adskillige Aar. Han købte Østergaard i 1852 samtidig

med, at Niels True købte Damgaard og Jens Kold Gaard Nr. 1, hvilke 3 Gaarde var de sidste i Ersted, som blev Selvejergaarde. Jens Sørensen døde som Aftægtsmaud 1861, 74 Aar gl., og Sønnen

Christen Jensen Østergaard, der var gift 3 Gange, overdrog den, længe før han døde som Aftægtsmand 1904, 77 Aar, til sin Søn,

Jens Christensen Østergaard, der drev den, til han døde barnløs i en Alder af 50 Aar i 1914, hvorefter hans Enke,

Else Østergaard fortsatte Driften til sin Død i 1921. Hun blev 62 Aar.

Hendes Bestyrer *Jens Jensen* (Østergaard) og Hustru *Marie Margrethe Jensen*, der er en Slægting af sidst afdøde Ejere, har nu Gaarden, hvortil der hører ca. 50 Tdr. Land. Han byggede ny Lade 1928 og ny Stald 1935.

Gaard Nr. 5

er forlængst forsvundet fra sin oprindelige Plads paa Toften umiddelbart mellem Østergaard og Ersted Skovvej, eller som den kaldes paa dette Sted Skovhulen. Her boede *Poul Søfrensen*, *Peer Laursen* og *Niels Svenningsen* i 1663 og *Peder Laursen* og *Niels Christensen* i 1688 og senere *Christen Spenningens* i 1706. Han skulde have Ophold i den, da *Niels Jacobsen* overtog den i Fb. af ^{10/11} 1731. Han gik fra af Armod, og

Anders Christensen (*Bødker*) (Fb. ^{21/4} 1741) lovede at tilbagegive in natura 4 Td. 7^{1/2} Skp. Havre, der skulde udgøre Halvdelen af Udsæden om Foraaret. Han var Fæster til 1775 og døde her 1777, 66 Aar.

Jens Christensen (*Ingversen*) (Fb. ^{17/3} 1775) blev fritaget for den almindelige Indfæstningsafgift paa 10 Rdr. Ved Træfældning i Skoven fik han det ene Ben

saa stærkt beskadiget, at han maatte paa Sygestuen i Aalborg, hvor det sattes af, og han fik et Pileben i Stedet. Han døde i Ersted 1821, 71 Aar, mens en Søn

Jens Jensen Ingversen (Fb. $\frac{6}{10}$ 1810) maatte give 30 Rdr. i Indfæstning, hvilket synes at være den højeste Sum af sin Slags i Ersted. Ca. 1840 blev det halve af Gaarden med Bygninger solgt til Rasmus Andersen Fyenbo, der afstod Raadamshuset den $\frac{4}{5}$ 1840. Den øvrige Halvdel beholdt Jens Jensen og opbyggede en ny Gaard paa Østermarken kun ca. 300 Al. fra Oplev Skel. Samtidig, skønt kun 54 Aar gl., sikrede han sig Aftægt ved en Kontrakt af $\frac{1}{12}$ 1840 med Godsejeren, hvori oplyses, at han havde et jordløst Hus, som var »bygget paa en af Fæsterens forhen ifæste hafte nu solgte Gaards Grund, er overladt Besidderen som Aftægtsbolig, men tilhører Godsejeren efter hans og Kones Død«. Dette Hus blev den sidste Ejendom Godset havde i Ersted. Den nyopbyggede Gaard havde Sønnen *Jens Jensen Ingversen* til ca. 1864, da han solgte den til *Jens Jørgensen Aldal*, der atter solgte den i 1883 til *Peder Fristrup*, hvorefter *Jacob Nissen* havde den, til han døde i 1930, hvorefter Sønnen *Peder Nissen* har haft den. Den gamle Jens J. Ingversen og Hustru boede som gamle Folk i omtalte Hus i adskillige Aar.

Da Rasmus Fyenbo i Midten af 1860erne bortbyttede Marken til den gamle Gaard med Erik Christensen, Erstedgaard, forsvandt de faldefærdige Bygninger.

Gaard Nr. 6.

I denne boede *Laur Mickelsen*, *Mickel Laursen* og *Laur Nielsen* i 1663 og de to sidstnævnte ogsaa i 1688.

Mickel Nielsen afstod den til *Niels Mickelsen* (Fb. $\frac{20}{6}$ 1750), der lovede at give Forældrene Ophold. Faderen døde 1763, 86 Aar gl.

Søren Christensen (Fb. $\frac{4}{6}$ 1765) fik den efter Niels Mikkelsens Død og døde selv som Fæster, 55 Aar gl. i 1794, hvorpaa hans Enke oplod den for en Søn,

Christen Nielsen (Fb. $\frac{3}{11}$ 1794). Efter Udskiftningen blev Gaarden flyttet ca. 700 Al. mod Syd op paa Højmarken, hvilket efter Bygningernes Brøstfældighed i 1860erne at dømme sandsynligt er sket i Chr. Nielsens Tid. Han døde 1819, 62 Aar gl.

Chr. Jensen Ingversens Fæstebrev er forgæves eftersøgt. Han var Broder til Jens J. Ingversen, men døde allerede 1831, 46 Aar gl.

Nielsen Sørensen Bravelstrup købte Gaarden i 1832. I Skøde af $\frac{16}{5}$ 1837 solgte han den med 4 Td. Hartkorn til Møller i Røde Mølle,

Christen Eriksen for 500 Rdr. Hermed var Begyndelsen gjort til Indkøb af endnu større Jordarealer, der samledes i

Erstedgaard.

Christen Eriksen stammede fra Vendsyssel og var født i Graverhuset i Aistrup $\frac{11}{4}$ 1808, hvor hans Fader var Husmand. Der fortælles, at da han lod sig fæрге over ved Aalborg, havde han kun en Byldt under Armen og 2 Skilling i Lommen. Hvor han færdedes som ung, kan næppe paavises, men antagelig er han bleven Møllersvend hos Lars Værum i Røde Mølle. Kun 23 Aar gl. købte han i 1831 denne Mølle af Lars for 1200 Rdr. Fra denne Tid gjorde han en lang Række større og mindre Handeler. Samtidig giftede han sig med Karen Jensdatter af Skillingbro.

1837 købte han fornævnte Gaard i Ersted.

1842 fik han allerhøjeste Bevilling til at lægge

2 Hovedparceller sammen af Ersted By paa ialt 5 Td. 6 Skp. 2 Fr. $\frac{3}{4}$ Alb. Hartkorn.

1843 købte han af Proprietær Schütte til Torstedlund den Gaard i Ersted, som Peder Henriksen sidst havde haft i Fæste, Hartkorn 3 Td. 5 Skp. 3 Fr. $\frac{1}{4}$ Alb. for en Købesum af 650 Kr. Engen i Skoven fragik.

Samme Aar købte han af Svenning Jensen Kragh, Fræer, Tingbæk Mølle for 3800 Rdr.

1853 fik han Skøde paa Jord fra Sognefoged Niels Krabsen.

1854 Skøde paa et Hus i Ersted.

1856 Skøde paa et Jordstykke fra Frands Lassen og Gregers Buus i Ersted.

1856 Skøde paa Fællesjord i Ersted.

1858 Skøde paa en Lod fra Gregers Buus.

1865 fik hans Søn Erik Skøde paa Jens P. Kolds Gaard Matr. Nr. 1 for 2700 Rdr.

Samtidig solgte og udlejede han forskellige Parceller eller gjorde Byttehandeler.

For at bestride disse Handeler, forstod han ogsaa at gøre Laan.

1840 laante han i Stiftøvrigheden i Aalborg 800 Rdr. Consistorialraad, Sognepræst Kannewurf i Aaby var Ejer af Pengene.

1842 laante han endvidere der 1000 Rdr.

1843 udstedte han Panteobligation paa 5000 Rdr. til Svenning Jensen Kragh.

1843 laante han af Gmd. Christen Dahl, Rørdal, 2500 Rdr.

Den gamle Rundgaard med Stuehus i Sydsiden og Lade med to Tærskeloer i Nordsiden blev alt for lille til det store Jordareal. Desuden optog Gennemkørselsportene i Øster og Vesterlængen ikke saa lidt

Plads. I Novemberstormen 1862 led de gamle Bygninger meget, hvorfor han byggede en stor Lade Nord for den gamle, og efterhaanden opførtes større Bygninger. Der siges, at den første Erstedgaard var ikke større, end den kunde ligge inden for de nuværende Længer. Det gamle Stuehus af Bindingsværk nedbrødes af Sønnen Erik Christensen, der opførte det nuværende med 2 Fløje paa Grundmur. Erstedgaard dannedes saaledes af 4 Bøndergaardes Hovedparceller, ialt paa ca. 174 Tdr. Land med 10 Tdr. 4 Skp. Hartkorn.

Christen Eriksen gjorde god Fremgang takket være hans rige Initiativ, gode Handelstalent og praktiske Omdømme. Naar nogen priste ham lykkelig, plejede han at sige: »Ja, det er godt, at en har avanceret, mens en var ung, saa ka Fø'en kom sjel ind ad Døren, nær en bliver gammel.« I denne Forbindelse maa man ikke være blind for, at hele hans Manddomstid fra 1831—73 var Tiden efter Landbrugskrisens Afslutning, efter hvilken Priserne var i en stadig jævn og solid Opgang.

Foruden at være en ivrig Møller og Landmand var han tillige stærkt politisk interesseret. Han var flere Gange opstillet som Kandidat til Viborg Stænderforsamling, men naaede ikke at blive valgt. Derimod blev han valgt til den grundlovgivende Rigsforsamling 1848—49, hvor han jævnlig førte Ordet. Et Par Gange skal han være blevet karikeret i Punch eller Folkets Nisse, der siges, blandt andet trækkende med en Ko med Teksten: »Her har vi Chr. Erichsen med sin røde Ko, ja, der har vi dem saamænd begge to.« Paa Egnen fortælles endnu, at han var Folketingsmand, og at han som saadan vilde have en Lov,

der gav Møllere Lov til at tolde 2 Potter af Skæppen, men det er sikkert et Udslag af Folkeviddet.

Da hans Hustru døde, lod han trykke et Mindeblad.

Minde om en kjær og trofast Hustru

KAREN JENSDATTER SKILLINGBRO,

64¹/₂ Aar, i 35³/₄ Aar var hun forenet ved Ægteskabs
hellige Baand med

CHRISTEN ERIKSEN,

der med tvende Børn begræde Tabet af en kærlig
Hustru og Moder.

Hun døde i Erstedgaarden, den 11. April 1867.

(Samme Dag fyldte hendes Ægtefælle 59de Aar.)

O, du kjære Hustru from!	Ja, din Ægtefælle svage
Du saa brat forlod os her.	Daglig haardt dig savne maa,
Helt uventet Budet kom	Dine Børn ej kunne tage
Fra din Gud, Du havde kjær.	Længer dig paa gode Raad.
Derfor Taarerne saa varme	Nej, de brystne Læber tie!
Paa din Mands og Børns Kind	Hjertet har hørt op at slaae.
Nu maa rinde; højt vi savne	Dog din Aand vil os omgive,
Dig, der nu er slumret ind.	Trøstig vi det haabe maae.

Gud være hende og os alle naadig.

Christen Eriksen døde i Marts 1872, 63³/₄ Aar gl. Hans og Hustrus Grave er forlængst udslettet. Han ligger begravet midtvejs under Stien mellem Aarestrup Kirkes Kor og den dobbelte Kirkegaardsstætte.

Sønnen *Erik Christensen*, der sammen med Faderen havde drevel Gaarden, fortsatte ogsaa Handelen. Han havde i Sinde at købe Gaard Nr. 6 i Aarestrup, hvorved Erstedgaards Jorder vilde komme til

at strække sig ind til denne By, men Handelen mislykkedes. I ca. 1890 solgte han Erstedgaard til *Lejdersdorff* og købte Brammingegaard. Af senere Ejere nævnes *Jørgensen*, Løjtnant *P. R. Skafte*, der i Begyndelsen af dette Aarhundrede solgte den til *A. Pedersen Bruse* for 63000 Kr. Han afhændede den under Verdenskrigen til et Konsortium, *Wacher, N. Bundgaard* og *Skadhauge*, der i 1917 solgte den til *P. Petersen* til Østrup for 125000 Kr. Efter hans Død i 1924 solgte hans Enke den til den nuværende Ejer, *Niels Christensen*, tidligere Gaardejer i Rebstrup i Sønderup Sogn, der sammen med sin Søn, *Chr. Christensen*, har drevet den siden.

Gaard Nr. 7.

laa oprindelig indeklemt mellem Nr. 6 og 8, sammen med hvilke den udgjorde et Bygningskompleks paa ca. 17 større og mindre Huse, der dannede Sydvesthjørnet af Ringbyen, samlet paa en Afstand af godt 200 Al. fra Vest til Øst.

Her boede 3 Fæstere i 1664: *Thomas Schredder*, *Christen Tomæsen* og *Tøger Persen*. I 1688 *Christen Tommasen* og *Christen Justsen*.

Jens Christensen Dahl afstod Gaarden kun 46 Aar gl. og fik Ophold i den til sin Død i 1749.

Christen Pedersen (Fb. ²⁹/₁₀ 1736) lovede ved Overtagelsen at ægte Formandens Steddatter, *Helvig Pedersdatter*.

Peder Christensen (Fb. ¹⁰/₃ 1766) fik den efter Faderen, der frivillig overlod den begrundet paa Fatigdom og Skrøbelighed, men døde dog først 1775, 65 Aar gl.

Jacob Pedersen (Fb. ¹⁵/₂ 1810) gav igen sin Fader Ophold, indtil han døde som Aftægtsmand 1819, 86 Aar gl.

Jens Hansen Brams var Fæster til 1838, da han rejste til Torsted, hvor han fik et Hus.

Peder Henrichsen (Fb. $11/4$ 1838) var fra Tabdrup ved Viborg og drev Gaarden, indtil *Christen Erichsen* i 1843 købte den, hvorefter Bygningerne efterhaanden nedreves, da Erstedgaard opbyggedes.

Gaard Nr. 8

kaldes et Boel i 1664 og 1688, da *Søfren Laursen* var Fæster. I 1688 blev Hartkornet nedsat til 2 Td. 2 Skp.

Lars Nielsen oplod den for sin Søn,

Niels Larsen (Fb. $6/8$ 1748). I Indfæstning gav han en Ko, som blev givet til Søren Pedersen, Torsted, der havde mistet sit Kvæg af den grasserende Fæe-Syge. Han flyttede fra Gaarden, da

Bertel Nielsen (Fb. $29/11$ 1770) fra Oplev gav 10 Rdr. i Indfæstning. Dennes Datter Mette blev i 1788 gift med

Villads Pedersen True (Fb. $20/9$ 1789). Hun døde kort Tid efter, og Villads var gift 3 Gange. (Han ejede en Cyperianus og gav sig ud for at kunne tale med Bjergfolk. Bogen fik Kold Jens senere, da det var gaaet galt for Villads's Søn Gjerman, og Jens blev skilt ved Gaarden, hvad ellers ikke var Meningen. Derefter forsvandt Ersted Cyperianus.) Hans Søn

Gierman Villadsen købte Gaarden til Nytaar 1836, og 1837 døde Faderen som Aftægtsmand, 76 Aar gl.

Gregers Winther Buus solgte meget af Jorden dels til Christen Eriksen dels til den ny Gaard, der vist i 1855 byggedes paa Bakken ca. 700 Al. Nordvest for, hvor Jens Søndergaard(?), Niels Jensen, Søren Nielsen Borup fra Sejlflod, og hvor nu Martinus Støvring bor. — Buus var ulykkelig gift og tog sig af Dage

paa Kringelbjerg. Endvidere ejede Christen Hæsum og Frans Buus Resten af den. Ligeledes havde Niels Brorsen den en kort Tid, før han solgte den til Erik Christensen. Paa Grunden staar endnu Hæsumhuset, der tilhører Erstedgaard og i flere Aar benyttedes som Fodermesterbolig.

STUBBERUP.

De to Stubberupgaarde laa fra ældgammel Tid paa en Afsats paa den store Skraaning, der fører ned

Stubberup Vad, hvor Adelshæren ført af Holger Rosenkrantz gik over Lindenberg Aa i Oktober 1534 før Slaget ved Leere den 16. Oktober. (Fot.: Stud. mag. Ingvar Ahldal, Ørnsgaard.)

mod de smalle Enge mod Lindborgaaens bugtede Løb. Fra Stedet er den smukkeste Udsigt til Stubberuplund i Syd og de øvrige Skovstrækninger i Rold Sogn mod Øst.

Fra den første Tid, Navnet nævnes, har de hørt til Torstedlund, der vel for det idylliske Steds Skyld benyttede dem som Enkesæde. 1495 boede Joen Wiffertsens Enke, Kirsten Christiernsdatter (Taarnskytte) her og i 1514 ligeledes Mattis Joensens Enke,

Elne Jensdatter af Seefeldslægten fra Refsnæs i Komdrup Sogn.

Gaardene var Sognets største. I 1661 havde de hver 10 Td. 2 Skp. 2 Fr. Hartkorn, og Fæsterne var *Niels Søffrensen* og *Peder Søffrensen*, der ogsaa nævnes i Matriklen 1664, men her er endvidere indført to Fæstere til, nemlig *Mourids Pedersen* og *Søren Pedersen*. De to sidste nævnes alene 1688, da Hartkornet sattes til 7 — 1 — 0 — 2. I deres Fæstetid forsøgte man at inddrage Gaardene under Torstedlund Hovedgaards Takst, men dette omstødtes ved en kgl. Resolution af 1683.

Den nordre Gaard.

Først fra ca. 1700 er det muligt at skille Gaardfæsterne fra hinanden. *Peder Jensen* og *Jens Christensen* havde da hver en Avlskarl i deres Gaard. Sidstnævnte var gift med Mette Sørensdaughter, der døde 1738, 83 Aar 3 Mdr. gl. Enkemanden var da 71 Aar og giftede sig atter samme Aar med en ung Pige fra Ersted, Anne Lauridsdaughter, der 2 $\frac{1}{2}$ Aar efter blev Enke og derefter ægtede

Peder Sørensen af Oplev (Fb. $\frac{11}{8}$ 1741), hvem hun i Løbet af 15 Aar fødte 9 Børn, inden hun døde i 1759. Skiftet oplyser, at der holdtes 10 Heste, 13 Kreaturer, 21 Faar, 5 Svin, 3 Gæs og 6 Høns i Gaarden, hvor Rollingen var 11, vestre Lade 13, nordre Lade 10, Stalden 9 og Fæhuset 8 Binding. Det økonomiske Regnskab er et af de bedste, man ser i Sognet, Indtægt = 130 Rdr. og Udgåeld = 140 Rdr.

Enkemanden giftede sig atter med Anne Bertelsdaughter¹⁾, men henlevede sine sidste Aar i Gaarden som Indsidder og døde ca. 1781.

¹⁾ Ægteparret maatte være solidt viiede; thi i Kirkebogen er de indført to Gange og viet to Gange, nemlig den 9.

Hans Søn *Søren Pedersen* (Fb. $19/2$ 1781) afstod Gaarden til sin Søn, *Peder Sørensen* (Fb. $27/9$ 1811), der gav 50 Rdr. i Indfæstning.

Peder Nielsen var Fæster, før han købte Gaarden. I ca. 1851 solgte han den og købte i Stedet en Gaard i Ravnkilde. Den ny Ejer var Sognefoged *Niels Nielsen Krabsen* i Aarestrup, der havde drevet Hovedparcellen af Gaard Nr. 8 der for sin Moder Degneenken *Maren Pedersdatter*. Rollingen laa i den Tid i Nordsiden af Gaarden¹⁾ og havde to Indgangsdøre. Storstuen fandtes i Vesterenden og var adskilt fra Dagligstuen ved en Gang. I denne Stue var der Alkovesenge til Pigerne foruden det sædvanlige Langbord. Det næste Værelse var Sovekammer og Nord for dette Køkken, hvorfra man kom ud i Bryggerset, der optog hele Østerenden. Mellem Rollingen og de to Sidehuse var Indgange med Laager for gaaende, medens Indkørselsporten gik gennem Vesterlængen, der tjente som Faaresti og Vognport. Østerlængen optoges af Hestestald, Karlekammer og Kostald. Laden lukkede mod Syd. *Niels Krabsen* havde 6—7 Heste, 12 Køer, 12 Stude og Ungkreaturer. Desuden holdt han ca. 100 Faar, der almindeligt græssede hver Formiddag paa de brede Skraaninger hen mod Røde Mølle og om Eftermiddagen paa Kanterne af Markerne helt ned mod Ersted Mose. De passedes i flere Aar af Drengen *Niels Chr. Nielsen Døgn* med den

September og 14. Oktober, ligesom der er to Trolovelsesdatoer: d. 23. Juni og 15. September 1759.

¹⁾ Hele Gaarden syntes at være bygget paa en Gang; den afløste de spredte Gaardbygninger, der var opført efter Branden 1731. (Se: *Torstedlund Birketing*.) Endvidere brændte de sidste Rester af *Niels Krabsens* Vesterhus og en nyere Lade i 1931.

dygtige Schæferhund Frans, som Krabsen havde købt af Jens Binderup i Gravlev. Den gamle Møller Niels Jensen i Røde Mølle var den, der oftest aflagde Besøg i den ensomt liggende Gaard, hvor han altid fik en Kaffepunch sammen med Sognefogden. Krabsen var i adskillige Aar Sogneraadsformand og blev dekoreret med Dannebrogsmændenes Hæderstegn.

Efter hans Død i 1881 holdtes Dødsboauktion over Gaarden, der blev tilslaaet Grev Schimmelmann til Lindenberg, der siden lod den drive sammen med Røde Mølle.

Den søndre Gaard.

Peder Mouritzen var sikkert Søn af Mouritz P. og har vel været Fæster i mange Aar. Han gik fra den af Armod, og

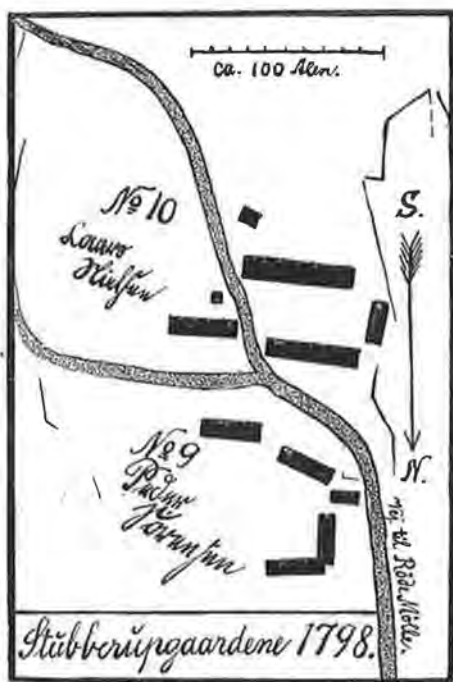
Niels Justesen fik den i 1730 og var fra Kildegaard, 38 Aar gl. og gift med Dorte Helvig Nielsdatter. De havde flere Børn, af hvilke Datteren Anne i 1750 blev gift med Niels Lauridsen af Ersted, hvor Ægteparret boede i 9 Aar, indtil Svigerfaderen oplod Gaarden for dem. Han døde som Aftægtsmand 1777, 85 Aar gl., og Dorte Helvig fulgte efter 1784, 86 $\frac{1}{2}$ Aar gl.

Niels Lauridsen (Fb. ³²/₁₁ 1770) døde allerede 1783, 58 Aar gl. Paa Gaarden havde han omtrent samme Besætning, som der holdtes i den nordre Stubberupgaard. De skulde dog holde 7 Hoveriheste hver eller en flere end i de øvrige af Sognets Gaarde. Rollingshuset var 15 Fag, Laden, norden i Gaarden, 20, Stald og Fæhus, Sønden i Gaarden, 21, og Laden, vesten i Gaarden, 9 Fag samt et Vognskur paa 4 Fag ialt 69 Fag Huse trængte da til Reparation for 136 Rdr.

Den 57aarige Enke, Anne Nielsdatter, vilde blive siddende paa den salig Mands Fæste og lovede at drive den efter bedste Evne, forrette Hoveri og til-

føjede, at hun vilde opføde og oplære Børnene (de havde haft 9) kristelig og sømmelig, hvorefter Birke-dommer K. Theil indførte, at Faderens Klæder skulde deles mellem de tre Sønner, af hvilke

Lars Nielsen (Fb. $17\frac{1}{3}$ 1789) kun var 16 Aar gl., da Faderen døde, og saaledes 22 Aar, da han blev

indført som Fæster og gav 40 Rdr. i Indfæstning. Han var derefter Dragon i 6 Aar. Hans Navn skrives ogsaa Laurids og Laurs, hvilket Navn brugtes som eet ligesom Larsen, Lassen, Lauridsen og Laursen gennem hele 1700erne. Moderen døde i 1804, 78 Aar gl.

Mouries Larsen var født i Gaarden 1806 og fik Gaarden, da Faderen døde 64 Aar gl. i 1828. Han købte den af Godset ^{14/12} 1832. I 1839 flyttede han Gaarden helt op paa Bakken til den nuværende Plads.

Om ved Aar 1800 blev der Øst for Skovleddet bygget et Hus, som Søren Thomasen Otte svarede Fæsteafgift af til Gaarden. 1872 afstod en Søn Thomas Sørensen Otte Huset til Niels Christensen Ræbild, der opførte ny Bygninger Vest for Vejen 1856. Han var Fæster til 1889 og tilskødede da sin Søn, Lars Nielsen Ræbild Ejendommen. I 1926 nedbrødes det første Fæstehus, der oprindeligt var bygget til Smedie. Foruden Jord hertil afgav Stubberupgaard i 1871 Jord til det Sted, som Degnsønnen Søren Bravelstrup Krabsen drev i 45 Aar.

1876 oprettedes et tredje Husmandssted, der nu ejes af Laust Chr. Jensen.

Da *Mouries Larsen* sad som Aftægtsmand i Gaarden, beklagede han ofte, at denne nu ikke mere kunde blive i hans Slægt, der vist havde haft den siden den gamle Mowritz's Tid. Af denne Udtalelse ser det ud til, at de to Navne er opkaldt efter hinanden. At gøre Rede for dette Slægtskab er dog ikke lykkedes. Han døde 1879, 72 Aar gl. Hans Svigersøn Nikolaj Mortensen havde derefter Gaarden en ganske kort Tid.

Anders Christensen Søndergaard, Gaardmand i Stubberup, døde 1881, 38 Aar gl. Hans Enke solgte den i 1888 til Gaardmand af Fol Sogn i Sønderjylland *Hans Jørgen Jensen* og Hustru *Ulrikka Antoline Koch*¹⁾, der havde solgt deres Gaard der for at undgaa, at deres unge Søn, *Jens Andersen Jensen*, blev

¹⁾ Hun var i Slægt med den sønderjydske Patriot P. Chr. Koch, der i 1838 stiftede Bladet *Danevirke*, hvad der gav Anledning til, at han i 1848 maatte flygte til Kongeriget.

udskrevet til preussisk Soldatertjeneste. Han blev da ogsaa tilskrevet Gaarden, som han drev sammen med Forældrene, der begge døde efter at have boet i Stubberup i ca. 20 Aar. De havde alle tre stor Kærlighed til deres gamle Hjemstavn, og Sønderjyllands Sag fulgte de med største Interesse. I deres Hjem mindede Kort, Billeder, Service med Dannebrogssflag o. lign. herom, hvorfor de ogsaa af Befolkningen i daglig Tale kaldtes »Slesvigerens«. Jens A. Jensen naaede ikke at se Slesvig forenet med Moderlandet, skønt han ofte udtalte dette Ønske, thi han døde i Sommeren 1918. Hans Enke Nikoline, f. Hermansen, drev Stubberupgaard¹⁾ ved Hjælp af Bestyrere til sin Død i 1930, hvorefter Sønnen, *Herman M. Jensen*, købte den.

RØDE MØLLE.

Under den høje Bakkeskraaning, hvor Lindenhorgaadalen er meget smal, ligger Røde Mølle (1610 Røe Mølle).

I 1664 gav *Oluf Laursen* 10 Tdr. Mel i Afgift af Møllen til Torstedlund. Han havde den dog allerede i 1658, da den blev øde ved en Ildebrand. I Markbogen af 1683 oplyses, at den har ganske ringe Søgning; thi den kan ej om Vinteren male, blot om Sommeren. Sognet, som tilforn har søgt samme, søger nu andre Møller. Der var ingen Mølle-dam, og

¹⁾ Paa Gaardens Marker og Plantninger har der altid været en god Jagt baade paa Stortvildt, Ræve, Harer o. s. v. En Dag kaldte Line paa sin Mand og sagde, at der gik et Kronstyr nede mod Skoven. Jens Andersen svarede: »A ka et skyd mier; men A ka jo godt prøv.« Han fik det alligevel. Saa gik han op til sin Nabo, Lars Ræbild, og fortalte, at nu havde han skudt 169 saadanne i sin Tid; men han tilføjede: »Nr. 170, det faar A aldrig,« og det kom til at passe.

nogen ringe Jord, som kaldtes Tofterne, hørte til den. Møllerens Navn skrives Olle Larsen. Han er endnu Møller i 1688, da der siges, at Kværnen drives med Overfalds Vand tilflydende fra Rold Mølle, men den manglede Vand i Tørke og Frost. Stemmets Bredde var $1\frac{3}{4}$ Al. Uden Tvivl var Møllen i tvivlsom Stand; thi der svarede kun 3 Tdr. i Landgilde. De to

Rode Mølle i Aarestrup Sogn efter 1867.

næste Møllere svarede 6 Tdr., nemlig *Jens Christensen* og fra $2\frac{3}{2}$ 1722 *Christen Lauridsen*, der døde 1761, 70 Aar gl. *Søren Pedersen* fik den $\frac{1}{8}$ 1759 for en Afgift af 9 Rdr. I hans Tid 1781 brændte Møllen¹⁾ og opførtes paany af *Torstedlund* af Tømmer fra det nærliggende *Karuplund*. En Søn, *Peder Sørensen*, blev Møller efter Faderen i 1801 for en Afgift af 12 Rdr., men han afløstes allerede 1811 af *Jacob Nielsen* af

¹⁾ Siden den Tid har der endvidere været Ildløs i Møllen 2 Gange, hvorved dog kun Dele af Udhusene nedbrændte.

Tveden med Afgift paa 16 Rdr. Derefter solgte Hovedgaarden Møllen, og *Lars Værum* solgte den i 1831 til *Christen Erichsen* fra Aistrup i Vendsyssel, der afhændede den i 1845 til sin Svoger *Niels Jensen* fra Skillingbro, ogsaa kaldet Bro Niels, der solgte den til *Kaptajn Bluhme* til Nørlund. I 1867 opførte han et nyt og større Møllehus, som Mølleforpagter *Søren Sørensen (Snedker)* først beboede. Efter hans Død fik *Jens Chr. Sørensen* den og afstod den til den endnu paa Egnen godt kendte Møller Lyngbye, i hvis Tid den havde sin sidste Opblomstring, idet han stadig havde 2 Møllevoogne kørende efter Korn i Oplandet, ligesom han indrettede Kæremagerværksted og Smedie, hvis Maskiner blev trukket af det store Møllehjul. Han havde 20 Mand ved sit Børd, fortælles der. Efter 12 Aars Ejertid solgte han den til *Grev Schimmelmann*, der efter at have købt nordre Stubberupgaard, lagde dennes Jordareal sammen med Møllens, hvorved der ialt samledes ca. 207 Tdr. Land. I en kort Tid beboedes Møllen af *Grev Th. Schimmelmann*, der solgte den med alt Jordtilliggende til Løjtnant af Gardet, *A. Permin*, der endnu ejer den. I Efteraaret 1935 løb det gamle Vandhjul, der havde trukket Gaardens Kværn og Tærskværk, itu.

SEBBERKLOSTER

EN HISTORISK SKILDNING

AF POUL MØLLER

INDLEDNING

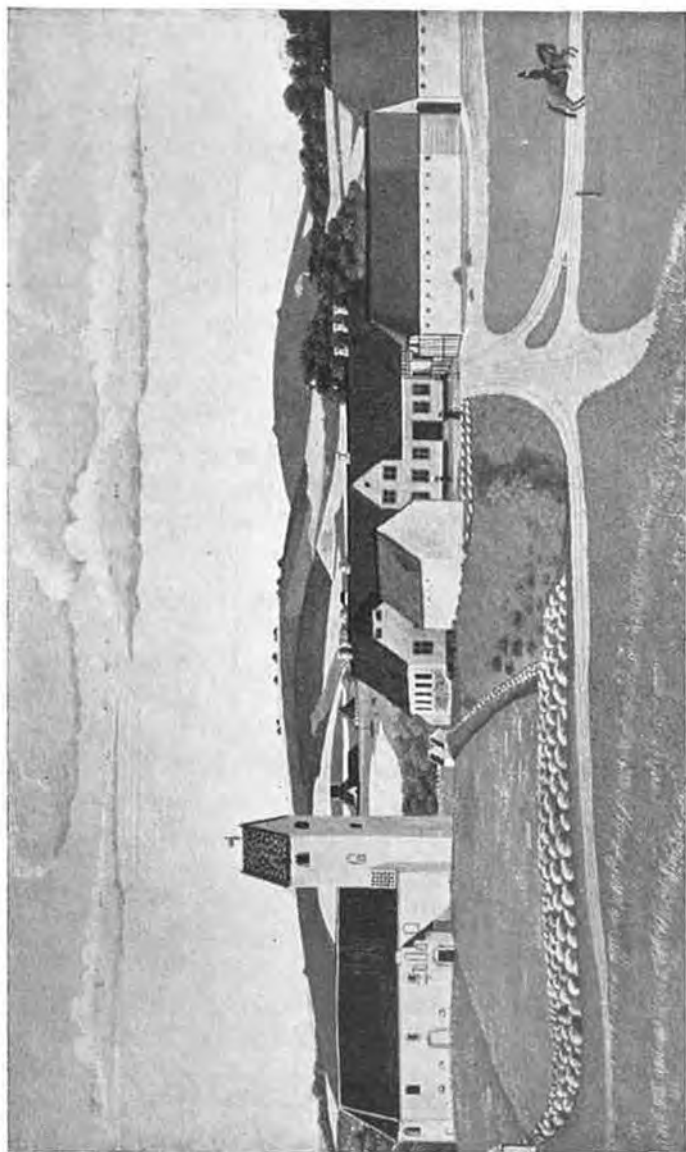
NAAR man fra Nibe gaar Syd paa langs Stranden, har man den smukkeste Udsigt mod Vest ud over Fjorden til den modsatte Kyst med Fiskerlejerne Valsted og Sebbersund. Ved sidstuævnte Landsby hæver sig en stejl Bakkeknold, Skt. Nikolaj Bjerg, fra hvis Top man kan se Herregaarden Sebberkloster, som ligger nogle faa Hundrede Meter inde i Landet paa den anden Side af en lille Bredning.

Vil man have Overblik over den Egn, hvis Behersker Sebberkloster har været gennem 6—700 Aar, maa man op paa Bakkerne Nord for Gaarden. Herfra ser man mod Øst først Valsted, saa Fjorden med Fiskegrundene Sebberlaa og Nørtaa og nogle lave Engholme, Klosterholm og Startøtterne, og endelig i Baggrunden Herregaarden Lundbæk og Nibe By. Mod Nord ligger Landsbyen Barmer med Sebber Sogns Præstegaard. Mod Vest begrænses Udsynet over de andre Sogne i Slet Herred delvis af Højdedrag, men man ser dog Dele af Nabosognene Farstrup og Lundby. Mod Syd ligger Sebbersund og Sebberkloster med sin gamle Kirke, som er Sognekirke, og længere borte St. Astrup Sogn, hvor Nabogaarden Kyø ligger.

Mens Egnen omkring Sebberkloster i vore Dage er næsten skovløs, var den i Oldtiden dækket af store

Skove, af hvilke de sidste Rester først blev ryddet i Slutningen af det 17. Aarhundrede. Ogsaa Kystlinien har i Tidens Løb forandret sig; dette er konstateret ved arkæologiske Udgravninger, som viser, at Nordjylland i de sidste Aartusinder har hævet sig. — Allerede i den ældre Stenalder, for 6—7000 Aar siden, var Limfjordsegnene beboet af et Fisker- og Jægerfolk, hvis Affaldsdynger træffes langs den daværende Kystlinie. Udgravninger af saadanne »Køkkenmøddinger« (f. Eks. ved Sebber Skole) har vist, at Stenalderfolket ogsaa havde Bopladser paa Sebber-Egnen, hvor der var Overflod af baade Fisk og Vildt. Siden den Tid har Landet her bestandig været beboet, hvilket bevidnes af talrige Oldtidsfund.

De fleste Steder i Danmark blev Jagt og Fiskeri allerede i forhistorisk Tid afløst af Agerbrug og Kvægavl som de vigtigste Næringsveje; men for Befolkningen ved Nibe Fjord var Fiskeriet lige til Begyndelsen af forrige Aarhundrede et Hovederhverv. En naturlig Følge heraf var, at da Sebber-Egnens Beboere for Tusind Aar siden antog Kristendommen og byggede deres første Kirke, blev den indviet til de søfarendes Helgen, Skt. Nikolaus, og opført paa »Bjerget« ved Sebbersund, saa den kunde ses langt ude paa Fjorden.

Sebberkloster, set fra Nord. (Farvelagt Prospekt af R. H. Kruse, 1838.)

KLOSTERTIDEN

(fra o. 1200 til 1581)

HVORNAAR Sebberkloster er grundlagt, vides ikke med Bestemthed. Det nævnes første Gang 1268 i et Testamente, i hvilket en Enkefru Gro, Hr. Esbern Vagnsøns Efterleverske, skænker »Claustro Sybørhu« 2 Mark Penninge¹⁾. Sebberkloster maa altsaa være ældre end 1268, men er paa den anden Side næppe grundlagt før Midten af det 12. Aarhundrede. Den mærkelige Form, Navnet »Sebber« har i Fru Gros Testamente, gør det meget vanskeligt at fastslaa Ordets Betydning. Nogle Forskere opstiller den Mulighed, at det bestaar af Personnavnet Siborg og den næsten helt afslidte Endelse -høj (-u), mens andre udleder det af Sæbjørn²⁾. Hvis ikke Formen fra 1268 havde eksisteret, vilde det have ligget nær at forklare Sebber som udviklet af Sæbjerg, d. v. s. Søbjern.

Formodentlig var det Fjordens Fiskerigdom, maaske i Forbindelse med Egnens Naturskønhed, der gjorde, at man fandt Stedet egnet til et Klosteranlæg. Sebberkloster blev opført i Nærheden af en hellig Kilde, som senere i Tiden havde flere Navne: Skt. Nikolaj Kilde, Skt. Pouls Kilde og Dagmars Kilde. Her havde der i den hedenske Tid været et helligt Sted, et »Vi«, og ved at bygge Klostret i dets Nærhed søgte man at bringe det i Forbindelse med de ærbødige Forestillinger, som endnu knyttede sig til denne hedenske Helligdom³⁾.

Af Kløsterbygningerne er til vore Dage kun bevaret Kirken, der ved Ombygninger i Tidens Løb er undergaaet store Forandringer. Den ældste Klosterkirke har formodentlig blot været et lille Kapel, hvorfra dog ingen Rester er bevaret. Efterhaanden som

Sebberkloster blev Ejer at det omliggende Bøndergods, og Egnens Beboere saaledes blev »Tjenere« (Fæstere) under Klostret, søgte de til Gudstjenesten i Nonner-nes Kapel. For at faa Plads til alle disse Kirkegængere opførtes der en større Klosterkirke, som tillige blev Sognekirke, og da Kirken paa Skt. Nikolaj Bjerg derved var overflødiggjort, blev den nedrevet og dens Kampesten anvendt ved Bygningen af dens Afløser. Mens Skt. Nikolaj Kirke havde været af ret beskedne Dimensioner (Skibet 13,8 m×8,2 m, Koret 6,3 m×6 m), var den nye Kirke aneligere (ca. 36 m×10,5 m). Taarnet er formentlig først tilbygget efter Reformationen, ligesom Vaabehuset og Korafslutningen. Klosterkirken havde fra Begyndelsen, som endnu den Dag i Dag, fladt Bjælkeloft. Vinduerne var oprindelig fordelt i to Stokværk, hvilket tyder paa, at der inde i Kirken har været et Pulpitur af Træ med Nonner-nes Stolestader⁴).

Selve Klostret og dets Ladegaard har ikke efterladt sig det ringeste Spor. Disse Bygninger har rimeligvis, ligesom Herregaarden Sebberkloster senere i Tiden, ligget i umiddelbar Nærhed af Kirken, maaske paa samme Sted som den nuværende Gaard. — Et levende Minde om Klostertiden er den Rigdom af Lægeplanter, som endnu i vore Dage vokser ved Sebberkloster og i Sebbersund; de viser, at Havebrug har været blandt de Beskæftigelser, der især interesserede Klostrets Beboere⁵).

Til hvilken Orden Sebberkloster hørte, kan ikke med Bestemthed fastslaaes, men Sandsynligheden taler dog for, at det var et Benediktinerkloster ligesom Vor Frue Kloster i Aalborg; i hvert Fald tilhørte de samme Orden, og de var begge Nonneklostre.

Benediktinerklostrene var rige og fornemme Stif-

telser, og selv om Sebberkloster ikke hørte til de anseeligste, erhvervede det dog i Løbet af Middelalderen saa store Godsbesiddelser i Slet, Aars, Gislum og Hornum Herreder, at de i Omfang overgik det Godstiliggende, som senere i Tiden hørte under Herregaarden. Almindeligt var det, at velstaaende Mænd og Kvinder skænkede Gaver af Penge eller Jordegods, de saakaldte »Sjælegaver«, til Klostrene, for at disses Beboere skulde holde Messer for deres Sjæles Frelse. Desuden fik Klostrene ofte det Gods, som de indtrædende Munke eller Nonner ejede.

Da Sebberklosters Kirke blev Sognekirke, medførte det den Fordel for Klostret, at det, som andre Kirkeejere, fik Ret til Kirketienden af Sognet, og denne var saa stor og sikker en Indtægt, at Bygning af Kirker var en almindelig Kapitalanbringelse, fuldt saa god som Køb af Jordegods.

Godsadministrationen besørgedes af en Prior, der tillige skulde repræsentere Klostret udadtil. Han modtog Beskikkelsen til Klosterforstander af Biskoppen i Viborg, som ogsaa udnævnte Forstanderen for Aalborg Vor Frue Kloster; for adskillige andre Nonneklostres Vedkommende var det derimod Kongen, der havde denne Patronatsret. Nonnerne, »menige Konvent«, kom fra alle Samfundslag, om end især fra Overklassen. I Spidsen for dem stod en Priorisse, som de selv valgte; hun ledede den daglige Husførelse.

Af Sebberklosters Priorer kan nævnes: Hans Juel (1403), Hennekinus (1412), Mikkel (1415), Jesper Pedersen (1462, 1463), Malte Nielsen (1480, 1485, 1487), Pali Palisen (1494), Laurids Andersen (1497) og Niels Kaas (1513). Af Priorinderne kendes kun Anne Torbensdatter, som 1463 bortlejede et Byggested, Vester

Hedegaard i Ejdrup Sogn (Aars Herred), til Viborg-bispen Knud Mikkelsen⁶).

Priorene søgte ved Køb, Salg og Magelæg at afrunde det stadig voksende Klosterods. Saaledes mageskiftede Hennekinus med Biskop Lave Glob i Viborg om en Gaard i Skørbæk i Ejdrup Sogn, og Malte Nielsen tilskødede Viborgbispen Niels Glob en Gaard i Blære Sogn (Aars Herred), formentlig den samme Gaard, som Biskoppen allerede 1480 havde faaet i Pant.

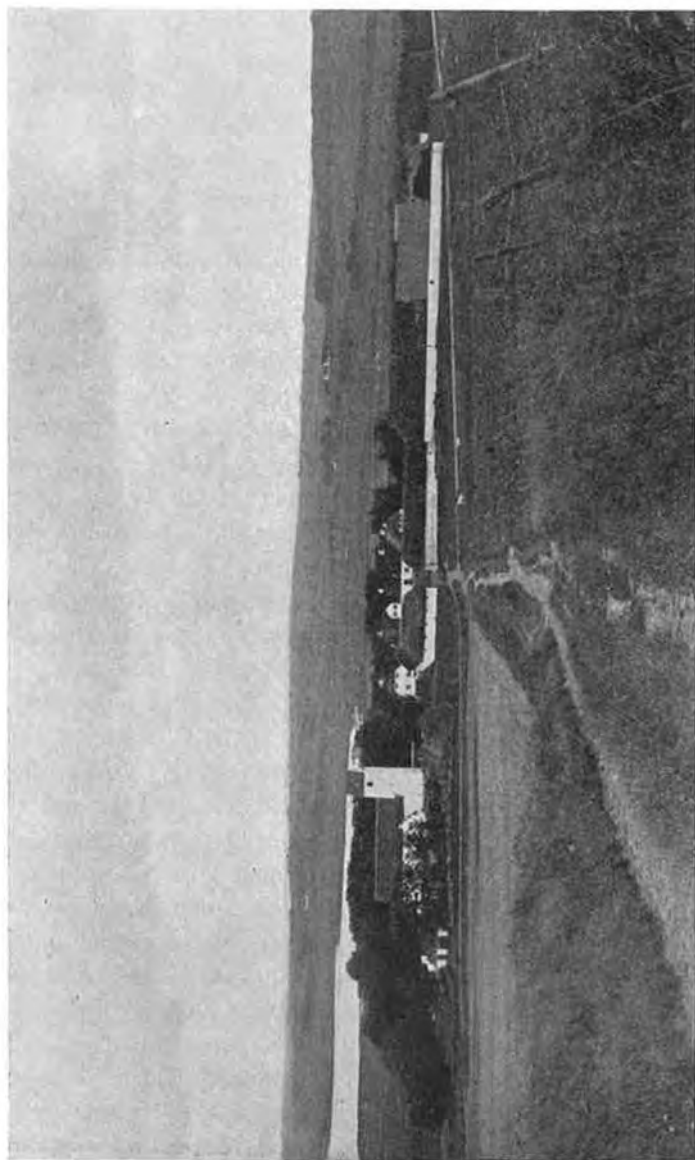
Livet i Benediktinerklostrene, der oprindelig var optaget af gudelige Beskæftigelser, kom efterhaanden i Forfald, skønt det blev reformeret adskillige Gange i Løbet af Middelalderen. Omkring 1460 opholdt saaledes en tysk Munk, Broder Johannes fra Cismar, sig i Danmark for at søge at faa Klosterslutningen forbedret ved Indførelse af en strengere Regel. 1461—64 reformerede han et Nonnekloster i Viborg Stift, sandsynligvis Sebberkloster, hvis Beboere selv havde tilkaldt ham og modtog ham »som en Engel fra Him-melen«⁷). Udviklingen gik dog i Slutningen af Middelalderen stadig mere i Retning af at omdanne Benediktinerklostrene til en Art Livrenteanstalter. Dette gælder især Jomfruklostrene, i hvilke Adelen kunde sikre sine ugifte Døtre en økonomisk betrygget Fremtid.

Denne Verdsliggørelse af Klosterlivet bevirkede imidlertid, at Respekten for Klostrene sank, hvilket gav sig Udslag i Krænkelser af deres Privilegier og Vilkaarlighed ved deres Administration. For Sebberklosters Vedkommende viste dette sig tydeligt under Reformationsrøret i 1520'erne.

1520—21 søgte den udvalgte Biskop (electus) i Viborg, Jørgen Friis, at sætte sig i Besiddelse af Aal-

borg Vor Frue Kloster og dets rige Gods, og i den Anledning nærrede han Planer om at flytte Nonnerne til Sebberkloster. De protesterede imidlertid kraftigt: »Førend de vilde gaa i Sebberkloster og være electo undergivne, da vilde de før, hver i sit Sted, fare hjem til Slægtninge.« Selv om Jørgen Friis maatte opgive sine Planer, er den hele Episode dog et karakteristisk Eksempel paa, hvilke Krænkelser Klostrene nu var udsatte for^B).

Faa Aar senere fik Sebberkloster paany Modgangen at føle: 1528 fik Kantoren i Viborg, Magister Niels Friis, kongelig Stadfæstelse paa, at hans Halvbroder, Biskop Jørgen, havde forlenet ham med Klostret og dets Gods, som han maatte »have, nyde, bruge og beholde udi et fri Forlening af for^{ne} Biskop Jørgen og efterkommer Biskopper udi hans Livstid uforkrænket udi alle Maade«. Men i Løbet af kort Tid opstod der Strid mellem Brødrene, og Biskoppen søgte nu at faa Magister Niels fradømt Forleningen, med den Motivering, at Sebberkloster »ikke var saa redeligen medfaret«, at han fortsat burde nyde Forleningen deraf. Sagen blev 1529 indbragt for Kongen, som udnævnte en Kommission af Adelsmænd til at paadømme den. For denne Domstol fremlagde Jørgen Friis Tingsvidner, af hvilke det fremgik, at Klostret »storligen paa Bygningen forfalden var, baade paa Kirken og det Hus, Fruerne udi ere, desligeste Skovene, der tilligge, storligen paa en stakket Tid forhugne ere«. Endvidere fremlagde han et Brev, som Nonnerne havde tilskrevet ham, »derudinden for Hans Naade bekærendes deres store Brist, de havde, baade paa deres Provent, dennem aarligen burde at have og dennem af for^{ne} Mester Niels blev forholdt, desligeste, at de ikke kunde ligge tørt paa deres Sove-

Seberkloster, set fra Højdedraget Nord for Gaarden. (Fotografi 1923.)

hus for Regn«. Som Følge af, at Niels Friis saaledes havde vanrøgtet Klostret, fradømtes han Forleningen⁹⁾. Senere maa han dog have faaet den tilbage, idet han 1536 nævnes som Lensmand paa Sebberkloster¹⁰⁾.

Ved Reformationen blev Sebberkloster sækulariseret, d. v. s. inddraget under Kronen, og 1537 blev det af Christian III bortforlenet afgiftsfrit til Christian Friis, en Broder til Biskop Jørgen og Magister Niels, »indtil vi tilsige anderledes derom, dog saa, at han skal skikke Nonnerne, som ere derinde, deres tilbørlige Underholdning til Mad, Drikke og Klæder, ligeledes forbygge og forbedre Klostret, holde Tjenerne ved Lov og Ret og ikke forhugge Skovene«. Ti Aar senere fik Christian Friis Sebberkloster i Pant for 1000 Joakimsdaler, som han laante Kongen¹¹⁾, og 1555 gav denne ham Livsbrev paa Klostret. Da der i dette Dokument ikke siges noget om Nonnerne, er der Grund til at antage, at de nu alle var døde eller havde forladt Klostret.

Da Christian Friis døde 1561, bortforlenedes Sebberkloster til Jørgen Urnes Enke, Anne Glob, som var Hofmesterinde hos Enkedronningen. Hun fik Klostret, saaledes som hendes Førgænger havde haft det i Værge, uden Afgift. Kun skulde hun tjene Kongen med fire »geruste« Heste eller med fire »væragtige« Skibskarle paa egen Kost og gøre Regnskab for al uvis Rente, hvoraf hun skulde aflevere Halvdelen til Kongen. Endnu samme Aar blev Anne Glob fritaget for at stille de to af de fire Heste. I øvrigt beholdt hun kun Forleningen et Aar, idet Sebberkloster 1562 bortforlenedes paa Livstid til Jørgen Nagel, som i aarlig Afgift skulde give 100 Joakimsdaler, endvidere svare Kronen Halvdelen af al uvis Rente og endelig

tjene selvanden til Skibs, dog paa Kongens Kost. Denne Forlening varede til 1569, da Albert Friis til Haraldskær blev forlenet med Klostret¹²).

I hans Tid skete der en Begivenhed, som er et godt Eksempel paa, hvorledes Adelsmænd efter Reformationen søgte at tilrane sig Klostergods, ofte under det Paaskud, at deres Forfædre havde skænket det som Vederlag, fordi Klostret optog Mænd og Kvinder af deres Familie, og at denne Forudsætning for Jordegodssets Overdragelse ikke mere var til Stede, nu da Klostrene var ophørt at være Pensionsstiftelser. 1573 fik Niels Mikkelsen (af Slægten Tornekrans) til Kyø saaledes i afgiftsfri Forlening en Eng, »Fruereng«, som hans Forældre havde skænket Jomfruerne i Sebberkloster, idet han hævdede, at den laa i Kyø Hovedgaardsmark. Albert Friis protesterede imidlertid omgaaende mod denne Forringelse af hans Len, og i en Indberetning til Kongen gjorde han opmærksom paa, at Fruereng laa i Klostrets umiddelbare Nærhed og ikke kunde undværes derfra. Resultatet blev da, at Frederik II allerede efter tre Ugers Forløb befalede Niels Mikkelsen at levere Engen tilbage. — Aaret efter (1574) fik Albert Friis et nyt Forleningsbrev paa Klostret, denne Gang paa ti Aar; men inden denne Tid var udløbet, mageskiftede Kongen 1581 Sebberkloster til Oluf Brockenhuus, mens Albert Friis som Erstatning blev forlenet med det saakaldte Skarpenbergs Gods paa Mors¹³).

Oluf Brockenhuus fik dog ikke alt Klostergodset. De fjernere liggende Dele deraf blev holdt uden for Mageskiftet og bortforlenet til Jørgen Friis paa Krastrup. Dette saakaldte »Sebberklosters Overløbsgods« laa temmeligt spredt: I Slet Herred 2 Gaarde i Mjallerup, 1 i Vormstrup og 2 i Vindblæs; i Aars Herred

3 Gaarde i Blære, 2 i Ejdrup, 1 i Hvorvarp og 1 i Søttrup; i Gislum Herred 1 Gaard i Store Rørbæk og 1 i Alstrup; i Hornum Herred 2 Gaarde i Tyrrestrup, 1 i Grysted og 1 Gaard og 1 Bol i Sønder Hollum. Altsaa tilsammen 18 Gaarde og 1 Bol. — I Begyndelsen af det 17. Aarhundrede blev dette Gods lagt dels under Hald, dels under Aalborghus Len¹⁴).

Ogsaa Sebberklosters Inventarium og Besætning blev af Kongen undtaget fra Mageskiftet, idet Klosters sidste Lensmand, Albert Friis, fik Lov at beholde det, dog med Undtagelse af Arkivet, som han maatte aflevere til Domkapitlet i Viborg, hvor det fremtidig skulde opbevares¹⁵).

HERREGAARDSTIDEN

(fra 1581 til Nutiden)

Ejerne og Godsel.

I 1570'erne og 80'erne mageskiftede Kronen en Mængde af sine Gaarde bort mod adeligt Gods. Hovedformaalet med denne storstilede Mageskiftepolitik var at faa samlet og afrundet Godserne. For Frederik II personlig kom hertil hans Ønske om at skaffe sig gode Jagtrevierer. Dette Ønske gjorde sig tydeligt gældende, da Kongen anmodede Oluf Brockenhuus om at overlade Kronen sin Gaard Hovedstrup (det nuværende Rodstenseje) i Hads Herred mod at faa Sebberkloster i Bytte. Hertil erklærede Brockenhuus sig villig, og de to Godser blev derpaa synet og takseret til Magelæg mod hinanden¹⁾, hvorefter Mageskiftet kom i Stand den 10. April 1581²⁾.

Ved Vurderingen viste det sig, at Sebberklosters Bøndergodstilliggende var større end Hovedstrupgaards, og de fjernere liggende Dele af Klostergodset undtoges derfor, som foran nævnt, fra Mageskiftet og forblev i Kronens Eje. Det Fæstegods, der fulgte med Sebberkloster, laa i Slet Herred i Sebber, Lundby, Ovtrup, Salling, Næsborg og Løgsted Sogne samt i Hindsted Herred i Store Arden Sogn. Under Klosters Avlsgaard hørte, foruden nogle Jorder i Sebber Sogn, Fruereng og Fruerskov samt noget Endelsfiskeri i Limfjorden.

Sebberklosters nye Ejer, Oluf Brockenhuus, tilhørte en Adelslægt, der formodentlig var indvandret fra Tyskland nogle Hundrede Aar tidligere. Han var født 1522 paa Fædrenegaarden Vollerslev i Aasum Herred paa Fyn, som hans yngre Broder, Otte, overtog, mens Oluf ved Giftermaal med Else Steen Chri-

stensdatter o. 1545 kom i Besiddelse af Hovedstrupgaard. Efter Mageskiftet med Kronen 1581 flyttede han til Sebberkloster, hvor han boede til sin Død 1608. Efter sin Mands Død maatte Else Steen føre Proces med hans Søster Margrethes Familie, idet Oluf Brockenhuus i sin Tid havde vedgaaet Arv og Gæld efter Søsteren og da faaet alt hendes Løsøre; men nu, adskillige Aar senere, dukkede der en Gældsfordring op, som hans Enke ikke vilde betale Renter af. Hun tabte dog Sagen for Kongens Retterting³). Else Steen døde 1616 og blev begravet ved Siden af sin Mand i Sebber Kirke, hvorpaa Sebberkloster eller Sebbergaard, som det nu ogsaa kaldtes, gik i Arv til deres ældste Søn, Johan.

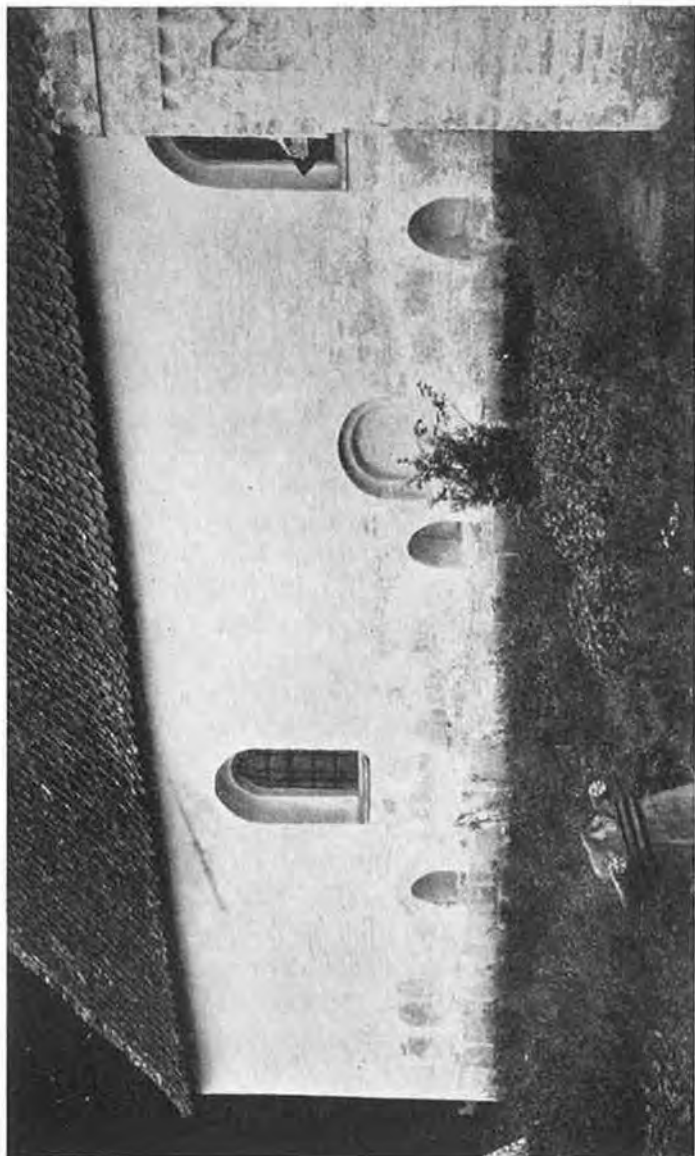
Mens Faderen var Officer, kastede Johan Brockenhuus sig, som saa mange andre af Samtidens Adelsmænd, over Studeringer, og han opholdt sig derfor i sin Ungdom ved forskellige tyske Universiteter. Efter sin Hjemkomst til Danmark søgte han ind i Centraladministrationen og blev Sekretær i Kancelliet. 1591 giftede han sig paa Halkær, en af Sebberklosters Nabogaarde, med Kirsten Rosenkrantz Nielsdatter, der bragte ham Gaurden Langdal i Blære Sogn i Medgift. Han døde allerede 1619, men overlevedes af sin Hustru. Hun maatte stifte Gæld og pantsætte Jordegods⁴) og kom snart i saa store Vanskeligheder, at hun saa sig nødsaget til at anmode Kongen om at beskikke sig en Værge, som, foruden at føre Tilsyn med Godsadministrationen, skulde forsvare hendes Interesser i de Processer, hun førte med sin Mands Fætter, Jørgen Brockenhuus (en Søn af Otte), der var Arving til Sebberkloster, da Ægteskabet mellem Johan Brockenhuus og Kirsten Rosenkrantz havde været barnløst. 1625 blev der da udstedt Beskikkelse for

Iver Lykke til Vindum Overgaard som hendes Værges⁶). Kort Tid efter erhvervede Jørgen Brockenhuus Proklama i sin Fætters Bo for at faa konstateret, hvor stor Gæld han efterlod sig⁶). Grunden til dette Skridt var, at Jørgen Brockenhuus var blevet dømt til at betale en større Sum Penge, for hvilken Fætteren i sin Tid havde kautioneret⁷). For at tilfredsstille Kreditorerne var det nødvendigt fremdeles at pantsætte Bøndergods⁸). Ogsaa efter at Jørgen Brockenhuus ved Kirsten Rosenkrantz' Død o. 1629 var blevet Ene-ejer af Sebberkloster, fortsattes Pantsættelsen, dog fortrinsvis af Gods, som laa fjernt fra Hovedgaarden, og en Del deraf (bl. a. Langdal) maatte opgives for bestandig⁹).

Jørgen Brockenhuus havde, ligesom Fætteren Johan, i sin Ungdom været Kancellisekretær og var derpaa i en lang Aarrække forlenet med Halsnø Kloster og Hardanger Len i Norge. Ved hans Død 1634 sad hans Enke, Margrethe von der Lyhe, tilbage med syv Børn. Hun fik snart forskellige Vanskeligheder at kæmpe med: Først maatte hun tilfredsstille Iver Lykke med Udlæg i Jordegods og Fiskestader for nogle Penge, han havde tilgode. Derpaa førte hun en langvarig Proces mod Fogeden og »Nøglepigen« (Husjomfruen) paa Sebbergaard, som havde gjort sig skyldige i Regnskabsuorden og »Bedrøve«¹⁰). Da endelig de Svenskes »uformodentlig Overfald« (Torstenssonkrigen 1643—45) ogsaa medførte Forarmelse af Bønderne under Sebberkloster og Nedgang i Godsindtægterne, saa Margrethe v. d. Lyhe sig nødsaget til at bortsælge og pantsætte endnu en Del Gods og Stader, som det dog lykkedes hende og hendes Sønner at erhverve tilbage i Løbet af faa Aar¹¹). Hun var en energisk og dygtig Godsejer, der trods de mange

Vanskeligheder, hun havde at kæmpe med, naaede at se sine Anstrengelser kronet med Held. Foruden at bevare Godset i de for den gamle danske Adel saa vanskelige Tider, lykkedes det hende 1641 af Kongen at faa Bevilling paa jus patronatus til Sebber Kirke (hvis Præst Bønderne selv havde valgt siden 1574¹²), og ti Aar senere fik hun kongelig Konfirmation paa denne Kaldsret¹³). Med jus patronatus fulgte Sognets Kirketiende, og desuden blev Halvdelen af Kongetienden tillagt hende og efterfølgende Kirkeejere, mens Sognepræsten skulde oppebære den anden Halvdel, »for Kaldets Ringheds Skyld«¹⁴). — 1639—40 havde hun ladet Kirken restaurere og givet den en ny Klokke¹⁵).

Da Margrethe v. d. Lyhe døde 1667, arvedes Sebberkloster i Forening af hendes tre endnu levende Sønner, Sivert, Johan og Ove Brockenhuus, samt en afdød Søn Frands's Datter, Sofie Amalie. Allerede 1654 havde Ove pantsat en Del af sin Arvepart til Broderen Johan, og 1670 tilskødede han ham hele sin Femtedel af Gaard og Gods (7¹/₂ Td. Hovedgaardstakst og 67 Td. Bondeskyld¹⁶). Desuden havde Johan Brockenhuus ved Krongodssalget i 1660'erne købt 100 Td. Htk. Bøndergods i Hindsted Herred for 5000 Rd., altsaa 50 Rd. pr. Td. Htk.¹⁷) Han døde imidlertid 1673 og efterlod sin Part af Sebberkloster til sine tre Sønner, Peder, Jørgen og Casper Christoffer, af hvilke Peder skal være blevet ruineret ved Guldmageri, mens Jørgen faldt som Oberst i den skaanske Krig. Den yngste af Brødrene, Casper Christoffer, var ligeledes Officer. Han søgte at blive Ene-ejer af Gaard og Gods; allerede 1676 fik han Skøde paa sin Farbroder Siverts Part i Sebberkloster og Aaret efter paa Kusinen Sofie Amalie Brockenhuus's,

Parti af Sebbekloster Kirkes Nordmur. (Fotografi 1923).

hyorpaa hele Godset atter var samlet paa een Haand¹⁸). Desuden havde han faaet Ovtrup og Lundby Sognes Kirketiende i Fæste mod aarlig at svare 20 Rd. i »Stedsmaal« (Afgift)¹⁹). 1678 blev han imidlertid paa Akershus gift med Cathrine Hedevig Løwenhielm, med hvem han fik store Godser baade i Danmark og Norge. Dette har vel svækket hans Interesse for Fædrenegaarden, som han 1697 solgte for 113 Rd. pr. Td. Htk., eller ialt 14,148 Rd., til »velfornemme Mand« Anders Madsen Klæstrup, der havde tjent sig en Formue ved Købmandshandel i Aalborg²⁰).

Det Gods, som Klæstrup nu blev Ejer af, var i Matriklen 1688 sat i Hartkorn paa følgende Maade: Sebberkloster Hovedgaard med Mølle og Skov 26 Td., Tienderne 3 Td. og Bøndergodset 96 Td. Som Ejer af Sebber Kirke fik han ligesom Brockenhuus'erne jus patronatus og Ret til Sognets Kirketiende. Fæstegodset laa spredt i Sebber, Lundby, Ovtrup, Næsborg Løgsted og Gundersted Sogne i Slet Herred samt i Aars Sogn i Aars Herred, Alstrup Sogn i Gislum Herred og Nibe By i Hornum Herred. Det Jordegods og de Fiskestader, der var pantsat af Sebberklosters tidligere Ejere, fik Klæstrup Ret til at indløse. Denne Indløsningsret benyttede han sig snart af, idet han allerede 1698 tilbagekøbte en Del Gods og Stader, som Johan Brockenhuus i sin Tid havde pantsat. Desuden erhvervede han til Sebberkloster noget nyt Fæstegods i de nærmeste Sogne²¹). En stærk Tilskyndelse hertil laa deri, at en Forordning 1682 havde bestemt, at Hovedgaarde fremtidig kun var skattefrie, naar de var »komplette«, d. v. s. naar de inden for en Afstand af to Mil ejede mindst 200 Td. Htk. Fæstegods. Dette var langt fra Tilfældet for Sebberklosters Vedkommende, da Klæstrup overtog

Gaard og Gods, hvorfor han maatte betale Skat af Hovedgaardstaksten, indtil det lykkedes ham at komplettere Godset²²).

Da Klæstrup blev boende i Aalborg, lod han Sebberkloster bestyre af Jørgen Jensen Gleerup, som allerede i den foregaaende Ejers Tid havde været Godsforvalter og Føropagter der. Efter at Klæstrups Hustru, Agnete Werkmester, 1706 var død uden at have skænket ham Børn, oprettede han endnu samme Aar en Kontrakt med Gleerup, ifølge hvilken denne, der i Tidens Løb havde betalt Klæstrup i alt ca. 5000 Rd., d. v. s. $\frac{5}{14}$ af Købesummen for Sebberkloster, skulde have Ret til efter Klæstrups Død at erhverve hele Godset mod at betale Arvingerne den resterende Del af Købesummen, ca. 9000 Rd. Endvidere skulde Gleerup, ligesom hidtil, oppebære Halvdelen af Godsets Indtægter og betale Halvdelen af Udgifterne. Allerede Aaret efter døde Klæstrup, 59 Aar gammel, og i Overensstemmelse med hans Forskrivning gav hans Arvinger 1708 Gleerup Skøde paa hele Sebberkloster Gaard og Gods²³). — Som et Monument over deres Kompagniskab oprettede Klæstrup og Gleerup et Legat, hvis Renter oprindelig skulde anvendes til fattige Børns Undervisning paa Sebberklosters Gods i Sebber Sogn, men senere blev uddelt som Julehjælp til Enker og Gamle sammesteds. Kapitalen, 600 Slettedaler (nu 800 Kroner), skulde indestaa i Godset og Forrentningen af den paahvile det som en fast Hæftelse.

Jørgen Jensen Gleerup var født i Viborg 1653 og nedstammede fra fattige Bønderfolk i Landsbyen Gleerup i Vesterbølle Sogn (Rinds Herred). Hans første Hustru døde paa Sebberkloster 1682 i Barselseng sammen med Barnet. Aaret efter giftede han sig i

Aalborg med Else Hansdatter. Hun fødte ham 13 Børn, af hvilke de 8 overlevede Forældrene. De fik en god Opdragelse og kom alle i gode Livsstillinger.

I Aarene 1713—20 forøgedes Sebberklosters Gods betydeligt, idet Gleerup erhvervede Ovtrup Kongetiende og Kirketiende til Ejendom med Kaldsret til Ovtrup Kirke og desuden af Kronen købte ca. 50 Td. Htk. Bøndergods i Aalborg Stift. I de 30 Aar, A. M. Klæstrup og J. J. Gleerup ejede Sebberkloster, voksede Gaardens Fæstegodstilliggende fra ca. 100 Td. Hk. til det tredobbelte og Tiendehartkørnet fra 3 Td. til 23, mens Hovedgaardstaksten forblev uforandret.

Da Jørgen Jensen Gleerup døde 1727 og Else Hansdatter fire Aar senere, blev alle deres efterlevende Børn i Forening Ejere af Sebberkloster; men allerede 1732 skødede de øvrige Søkende deres Arveparter til den yngste Broder, Bagge Jørgensen Gleerup, som var født i Aaret 1700. Aaret efter at han saaledes var blevet Eneejer af Gaard og Gods, giftede han sig med Henrikke Margrethe Holst, der var født i Aalborg 1702. Han døde allerede 1750, mens Hustruen overlevede ham i 42 Aar²⁴).

Bagge Gleerups ældste Søster, Karen, var gift med Mathias Olufsen Mørch til Kyø. Da hun døde som Enke 1748, købte Gleerup dette Gods, der ti Aar senere af hans Enke blev overladt til deres ældste Datter, Elisabeth, som var gift med Kancelliraad Mathias Johannes Wederking. 1777 maatte hun atter overtage Kyø; men allerede to Aar senere solgte hun det til Prokurator Peder Lund, der var gift med hendes yngste Datter, Marie.

Peder Lund var født i Skelum ved Hadsund 1736. I sin Ungdom var han Ridefoged paa forskellige Godser. 1765 fik han Bestalling som Underretsprokurator

og Aaret efter som Overretsprokurator. Da han 1772 var blevet gift med Marie Gleerup, købte han Skivehus Gaard og Gods af Amtmand Verner Rosenkrantz, hos hvem han havde været Fuldmægtig. Her tog han Ophold med sin Hustru, til han 1779 erhvervede Kyø, hvor han derpaa boede til sin Død. Prokurator Lund var en udpræget Opkomling, der med stor Snubed og Hensynsløshed arbejdede sig frem, aldrig kræsen i Valget af sine Midler, bestandig indblandet i Processer. Allerede mens han boede paa Skivehus, bragte hans egenraadige og kværuerende Optræden ham i Konflikt med Byens Borgere²⁶). Ogsaa senere gav hans Processyge sig talrige Udslag.

Den Forening af List og Magt, hvormed Lund erhvervede Kyø og Sebberkloster, er karakteristisk for ham. Faa Aar efter sit Giftermaal fik han sin Svigermoder og sin Svoger, Peder Gleerup, til at gaa ind paa en Arveforening, ifølge hvilken Godserne ved Enkefru Gleerups Død udelte skulde tilfalde den af Arvingerne, som kontant kunde betale den anden hans Arvepart. Den ældste Datter, Elisabeth, havde i Tidens Løb faaet udbetalt saa meget i Forskud, at hun ikke havde Krav paa videre Arv. I de følgende Aar saa Enkefru Gleerup, der bestandig var i Pengevanskeligheder, sig nødsaget til at optage flere større Laan; og da Kreditorerne stadig pressede paa, havde hun til sidst kun den Udvej at overlade Lund Kyø, mod at han skulde hjælpe hende ud af hendes Fortrædeligheder. Lund benyttede sig imidlertid saa godt af den Afhængighed, hvori hans Svigermoder var kommet til ham, at den næsten 80-aarige Dame allerede to Aar senere, 1781, ogsaa maatte overlade ham Sebberkloster, for hvilket han betalte hende 24,000 Rd., eller kun 90 Rd. pr. Td. Htk.²⁶).

Som Ejer af Sebberkloster indviklede den stridbare Prokurator sig snart i en Retssag med Pastor H. F. Bloch i Barmer, hvem han vilde have frakendt Retten til den halve Kongetiende af Sebber Sogn, som fra gammel Tid havde været tillagt Sognepræsten. Paa Grund af Lunds evindelige processuelle Manøvrer trak Sagen i Langdrag, og først efter hans Død sluttede den med et Førlig, ifølge hvilket Sebberklosters Ejer fremtidig skulde oppebære den hele Kongetiende mod aarlig at betale 26 Rd. til Sognepræsten²⁷).

Da Prokurator Lund døde 1791, overlevedes han foruden af sin Hustru og deres to mindreaarige Døtre tillige af sin Svigermoder, Enkefru Gleerup, som først døde Aaret efter, 90 Aar gammel. Marie Lund giftede sig allerede efter to Aars Enkestand med Børnens Huslærer, Caspar Peter Svint, fra hvem hun dog blev skilt faa Aar senere²⁸). — Han fik 1797 kongelig Bevilling til at lade indrette et Værtshus i Sebbersund, hvor Kromanden maatte betjene »rejsende samt Fiskere med fornødne Logementer samt Spise- og Drikkevare til Nødtørftighed og for en billig Betaling«. Derimod maatte Egnens Bønder ikke komme paa Kroen²⁹).

De store Godsbesiddelser, Prokurator Lund havde samlet, formaaede hans Enke ikke at holde fast paa. Allerede 1791 stillede Skivehus til Auktion, og seks Aar efter afhændedes ligeledes Kyø. Fædrenegaarden Sebberkloster beholdt Madame Svint derimod til sin Død 1805, men derpaa gik ogsaa den til Auktion, paa hvilken den for 126,050 Rd., eller 408 Rd. pr. Td. Htk., blev tilslaaet Baronerne Christian Frederik Juul til Lundbæk og Adolf Ludvig Juul til Revsnæs i Forening med Kaptajn Andreas Møller³⁰). Sebberklosters Hartkorn var ved Ejerskiftet 26 Td. Hoved-

gaardstakst, 22 Td. Tiender og 261 Td. Bøndergods samt 342 Fiskestader; men i de følgende Aar afhændede de nye Besiddere en Del Gods og Stader, saaledes at da Sebberkloster allerede efter fem Aars Forløb atter kom til Auktion, var Bøndergodsets Hartkorn formindsket til 183 Td. og Fiskestadernes Antal til 262^{1/2}.

Den højstbydende paa Auktionen 1810 var Amtsforvalter, Kammerraad Hans Svanholm i Aalborg med et Bud paa 95,200 Rd., d. v. s. 412 Rd. pr. Td. Htk.; han fik Skøde paa Sebberkloster den 29. Juni 1811, og dermed var Gaarden overgaaet til den Familie, i hvis Eje den siden har været⁸¹).

Hans Andersen Svanholm var en Bondesøn fra Landsbyen Svanfolk i Skibsted Sogn (Hillum Herred), hvor han var født 1768. Som Barn var han Svinedreng paa Gudumholm, men med stor Energi og Klogskab lykkedes det ham at arbejde sig frem, saaledes at han blev først Fuldmægtig paa Amtstuen i Aalborg og derpaa fra 1807 Amtsforvalter over Aalborg Amt, til han 1819 tog sin Afsked for at tilbringe Resten af sit Liv som Pensionist og Rentier i Aalborg.

Svanholm havde i Spekulationstiden under Napoleonskrigene samlet sig en betydelig Formue, som han anbragte i Jordegods, hvilket — trods Landbrugskrisen i Begyndelsen af forrige Aarhundrede — viste sig at være en god Pengeanbringelse. Som Ejer af Sebberkloster fortsatte han det paabegyndte Bortsalg af Fæstegods og Fiskestader, ligesom han udstykkede en Del af Hovedgaardsjorderne og afhændede Ovtrup Sogns Konge- og Kirketiende. Paa et enkelt Omraade udvidede Svanholm dog Godset, idet han allerede 1816 købte Kyø Skovs nordre Parcel

(35 Td. Land), der endnu hører til Sebberkloster. Desuden blev Gaardens Tilliggende i Tyverne forøget paa en overraskende Maade, idet der dukkede en ny Holm op af Nibe Fjord ved Siden af Klosterholm og Startøtterne. Den blev kaldt »Fruens Holm«, fordi den laa paa den saakaldte »Fruens Grund«, Vest for Sejldybet i Nørllaa. Da den kunde bruges til Høslæt, opstod der Strid om Ejendomsretten til den. Rente-kammeret mente, at den maatte tilfalde Staten, mens Kammerraad Svanholm hævdede, at han var Ejer af Limfjordens Grund fra Landet ud til Sejldybet, saavel i Sebberllaa som i Nørllaa. Denne Opfattelse maatte Rentekammeret efter nogle Aars Forløb tiltræde, og Svanholms Besiddelse af Holmen blev saaledes anerkendt³³).

Da Kammerraad Svanholm var ugift, kom hans Rigdomme hans to yngre Brødre og deres Efterkommere tilgode. Foruden Sebberkloster ejede han bl. a. Godset Viffertsholm, som deltes mellem hans Broder, Gaardmand Lauritz Andersen i Svanfolk, der fik den gamle Hovedgaard, og Brødersønnen Andreas Jensen Svanholm, til hvem Ny Viffertsholm blev bygget. Som Forvalter paa Sebberkloster havde Kammerraaden oprindelig anbragt en anden Brødersøn, Niels Jensen Svanholm, der døde 1834, kun 36 Aar gammel. Efter ham kom hans Brøder Peder til Sebberkloster, og den 29. November 1835 fik han i Forening med den tredie Brøder, Andreas, af Farbroderen Gavebrev paa Gaard og Gods (21 Td. Hovedgaardstakst, 1 Td. Mølleskyld, 2 Td. Tiendehartkorn og 10 Td. Bondeskyld), hvis Værdi blev ansat til 11,500 Rbd. Sølv, d. v. s. 340 Rbd. pr. Td. Htk.³³)

Allerede 1838 ophørte Fællesskabet om Sebberkloster mellem de to Brødre, idet Andreas Svanholm

solgte sin Halvpart til Broderen. Peder Svanholm var født 1808 og blev 1843 gift med Cathrine Qvortrup. Han døde 1882 og hans Enke 1888. I deres Ejertid, især i 1850'erne, fortsattes Bortsalget af Bøndergodset. Ved Grundloven 1849 mistede Peder Svanholm, som andre private Kirkeejere, sin Kaldsret til Sebber Kirke, der i øvrigt allerede ved en Forordning 1809 var blevet indskrænket til en Forslagsret (*jus proponendi*).

Peder og Cathrine Svanholm havde to Sønner, af hvilke den ældste, cand. jur. Hans Svanholm, døde Aaret før sin Fader, kun 33 Aar gammel. Det blev derfor den yngste Søn, Jens Christian Qvortrup Svanholm (f. 1850), som 1888 overtog Fædrenegaarden. Ved hans Død 1916 overtog hans Enke Sebberkloster, og da hun døde 1922, gik Gaarden i Arv til deres Datter, Frk. Jensine Christine Svanholm.

Godsejer J. Chr. Svanholm afhændede de sidste Rester af Fæstegodset, ligesom han ved Tiendeloven 1903 fik alløst Sebber Sogns Kirketiende og halve Kongetiende. Kirken blev dog ikke solgt, saaledes at den endnu tilhører Sebberkloster. Den af Kammerraad Svanholm paabegyndte Udstykning af Hovedgaarden fortsattes ikke af de følgende Ejere, og dens Størrelse har derfor i det sidste Hundrede Aar holdt sig næsten uforandret paa o. 20 Td. Htk.

Hovedgaardens Drift.

Af det udstrakte Jordegods, som allerede i Middelalderen ejedes af Sebberkloster, blev kun en ringe Del drevet under Hovedgaarden, nemlig de Marker, som laa i dens umiddelbare Nærhed; alt Klosters øvrige Gods havde dets »Tjenere« i Brug. Om Storgodsdrift var der altsaa ikke Tale.

Ved Mageskiftet 1581 var Sebberkloster Avls-
gaards Udsæd 24 Td. Rug, 12 Td. Byg og 12 Td.
Havre. Desuden kunde der saas 9 Td. 3 Skp. Havre
i »nogen Havre-Jord, Vesten Fruer-Skov og Østen til
Stenbods-Sig med seks Agre, som ligger Vesten Sten-
bods-Sig, er tilhobe 18 Stykker Jord«. Hovedstrup-
gaards Udsæd var derimod 32 Td. Rug, 39 Td. Byg,
30 Td. Havre og 2 Td. Boghvede. Paa Klosters
Enge avledes i alt 350 Læs Hø, hvoraf »Fruer-Engen
ved Kyø-Skov« gav de 27. Hovedstrupgaards Enge
ansloges derimod kun til at give 250 Læs Hø.

Da Sebberkloster Ladegaard alt i alt havde min-
dre Tilliggende af Ager, Eng og Skov end Hoved-
strupgaard, blev Vandmøllen ved Klosteret samt Lund-
by Mølle og to Gaarde i Lundby Sogn, nemlig Gaar-
den Store Erkilstrup og en Gaard i Frejstrup By, lagt
til Hovedgaardstaksten; men Sebberkloster var dog
efter Synsmændenes Mening stadig »meget magert paa
Sædeland«.

Hovedgaardsjorderne strakte sig helt ned til Seb-
bersund, og her, ved Foden af Skt. Nikolaj Bjerg,
»paa Klosters rette Mark, Grund og Fædrift«, laa der
en lille Klynge Huse, hvis Beboere væsentlig ernærede
sig af Fiskeri¹⁾.

I Matriklen 1664 siges om Sebberkloster Ho-
vedgaard, at den havde »altid tilforn staaet for Hart-
korn 36 Td.«; men ved den nye Matrikulering 1688,
som hvilede paa en omhyggelig Jordbonitering, ned-
sattes Hartkornet til 25 Td. 6 Skp. 3 Fk. 1 Alb.,
hvoraf 1 Td. 3 Skp. 1 Fk. var Mølleskyld. Denne
Størrelse af Hovedgaardstaksten holdt sig uforandret
gennem 130 Aar, nemlig lige til Udparcelleringen be-
gyndte 1816. — Af de andre Herregaarde i Slet Her-
red havde Gunderstedgaard 1688 kun 22 Td. Htk.

Hovedgaardstakst, mens Kyø var paa samme Størrelse som Sebberkloster, og de øvrige var større: Krastrup paa 43, Vaar 50 og Bjørnsholm 53 Td. Htk. Middelsørrelsen af Aalborghus Amts Hovedgaarde var $34\frac{1}{3}$ Td. Htk., d. v. s. lidt mindre end Gennemsnittet for hele Jylland, som var knap 35 Td. Htk. Paa Øerne var Hovedgaardenes Middeltalshartkorn derimod ca. 53 Td.²⁾

Skønt Sebberklosters Hovedgaardstakst 1688 ansattes lavere end 1664, var Gaardens dyrkede Areal dog i det mellemliggende Tidsrum blevet forøget, idet der gennem hele det 17. Aarhundrede blev hugget kraftigt i Fruerskov og den dyrkede Jord efterhaanden taget under Plov. Ved den Opmaaling af Hovedgaardens Marker, der foretoges 1683 i Anledning af den forestaaende Matrikulering og indførtes i en Landmaalingsprotokol (»Markbogen«), viste det sig, at de dækkede 222 Td. Land. — Af Nabogaardene havde Kyø et Agertilliggende paa kun 141 Td. Land, mens Gunderstedgaards var 185, Krastrups 212, Vaars 374 og Bjørnsholms 386 Td. Land.³⁾

Kun en Del af Sebberklosters »Skovagre« blev imidlertid brugt af Hovedgaarden; Resten var overladt Fæsterne i Valsted og Sebbersund til Supplering af deres ringe Avling, »formedelst det fra Gaarden er vidt beliggende«. — Da A. M. Klæstrup 1697 havde købt Sebberkloster, overvejede han »at føre Gaardens underliggende Skovjorder selv i Brug og deres Afgrøde, med anden Gaardens Kornvækst, hid til Gaarden at føre og Fødringen der at lade udføre«. Han rekvirerede derfor fra Rentekammeret en Udskrift af »Markbogen« vedrørende Sebberkloster Hovedgaard. Heri gives der en udførlig Skildring af Gaardens »Herligheder«:

Agerjorden »bestaar udi 8 Gøder, hvoraf de 4 bruges og 4 hviler, som følger: 1ste ligger med østre Side til Skoven, vestre til Barmer Kirke-Vej; 2det næst Norden forskrevne; 3de med nordre Ende til Skellet og vestre Side til Heden; 4de næst Vesten for Okse-Huset ved Gaarden; 5te Vesten for Gaardens Smedie; 6te næst Vesten for forskrevne; 7de igen Vesten forskrevne; 8de Norden for Gaardens Smedie.

Nok efterskrevne Udjorder: 1. Et Fald Jord Vesten for Byg-Vangen, ud til Fædriften; 2. Seks Stykker Jord, som Gaardsens Mølle til Brug er underlagt; 3. Tre Stykker Jord, imellem Gaardsens Mark og Enge, oven og ud med Alfar-Vejen, bruges til Gaarden; 4. En Udmark, af Gaardsens Skov opbrudt, deraf en Del til Gaarden bruges og en Del til Tjenerne udi Valsted og Sebbersund overdraget; 5. En Udmark, af Gaardsens Eng, kaldet Bro-Eng, opbrudt, Vesten for Sebbersund, Tjenerne i Sebbersund overdraget; 6. En Udmark, Vesten for Sancte Nicolai Bjerg, af Gaardsens Eng opbrudt og Tjenerne i Sebbersund overdragen.

Jorden i de otte »Aars-Gøder« var overvejende af daarlig Kvalitet: »skarpsandet«, »ond Jord, af skarp graa og rød Sand«, »af mere Sand end Muld«, undertiden med »store Huller, af Vejret opblæst«, eller endog »somme Steder med nogen hvid Flye-Sand«. I disse Marker toges der fire vekslende Afgrøder af Rug, Byg, Havre eller Boghvede, efterfulgt af en fireaarig Hvileperiode. En Mark gav saaledes een Kærv Byg, to Kærve Rug og een Kærv Havre; i en anden var Sædfølgen Boghvede, Rug, Rug, Havre.

Af Udmarkerne havde den første »ond Jord af blakket Sand og død Jord«. Den blev ikke gødet og kunde derfor kun give een Kærv Boghvede og een Kærv Havre og maatte saa hvile i otte Aar. Den

anden havde Mølleren i Brug, og den omtales derfor i Kapitlet om Møllen. Den tredie var »ond Jord, af skarp Graasand og Grud«. Heri blev saaet Boghvede, Rug og Havre, hver i eet Aar, hvorpaa der fulgte seks Aars Hvile. Den fjerde var »ond opbrudt Skovjord, udaf rød, graa Sand, og paa nogle sær Steder blandet med noget rødt Ler«. Sædskiftet og Hviletiden var som den foregaaende Marks. Den femte havde »ringe Jord, af graa Sand, med noget ringe sort Muld beblandet«. Her toges een Kærv Byg, een Kærv Rug og Havre blandet og een Kærv Havre, og saa laa Marken brak i fire Aar. Den sjette Udmark endelig var dels »ond Jord, død Kær-Jord, og stenig«, dels »skarp Jord, af graa Sand, og smaa-stenig«. Den gav tre Afgrøder, Byg, Rug og Havre, efterfulgt af fire Aars Hvile.

Ved Matrikuleringen 1688 var der af Jord, hvis Bonitet betegnedes som »skarp« eller »ond«, regnet henholdsvis 9 og 12 Td. Land til 1 Td. Htk. For Sebberkloster Hovedgaardens Vedkommende var Forholdet mellem Markernes Areal og deres Hartkorn saaledes omkring 10:1.

Sebberklosters Enge laa dels Sydvest for Gaarden, dels langs Bredningen fra Gaarden til Skt. Nikolaj Bjerg, dels i Valsted Nørkær og dels endelig paa Holmene i Limfjorden mellem Valsted og Nibe. Engenes Navne var: Kæragers Eng Vest for Gaarden, Fruer-Eng Syd for Gaarden og Bjerger-Eng Nord for Gaarden; endvidere Valsted Nørkær, Bred-Engen, Sund-Engen, Dybkær og Nibe Holm. Sebberklosters Engstrækninger i Nørkæret hed: Bro-Eng, Store Tue-Eng, Lille Tue-Eng, Kringel-Eng, Store Vejle-Holm, Lille Vejle-Holm, Lille Fruer-Eng og Store Sømon. Fra Holmene maatte Høet føres i Land paa fladbundede Fiskerbaade, de saakaldte Kaage. — Hoved-

gaardens samlede Høavl var ved en »Engs- og Græsning-Taxation« 1683 blevet anslaaet til 88 $\frac{1}{2}$ Læs Enghø og 16 Læs »Mosefoder« (Hø af ringere Kvalitet).

Hovedgaardsmarkerne gik mod Nord til Valsted og Barmer Marker, mod Vest til Viderup Hede, mod Syd til Astrup Hede og mod Øst ned til Fjorden. Uden for Markeskellene havde Sebberkloster Fædrift til 40 Høveder i Skov og Hede og desuden Overdrev i Fællesskab med Bønderne. Af andre »Herligheder« fandtes der endelig »noget ringe Tørve-Grøft i en liden Endels-Hede, som Gaarden ej vel kan holdes vedlige med«.

Foruden Tilliggendet i Sebber Sogn hørte til Hovedgaardstaksten stadig nogle Jorder i Nabsognet Lundby. Det var dels »graa Sand og Muld«, dels »hvid Sand og ond Jord«, dels »rød Sand og ond Jord«, dels »Sand med liden Muld, god Havre-Jord«, dels »graa og rød Sand med Grud, ond Jord«, dels »ganske Sand og ond Jord«, dels endelig »kold Jord, sort Muld og Sand, skarp Jord«. Afgrøderne var her overalt Byg i eet Aar, Rug i to og Havre i eet, efterfulgt af en treaarig Hvileperiode.⁴⁾

I Slutningen af det 18. Aarhundrede havde Sebberkloster Hovedgaard stadig — ligesom i Aarhundredets Begyndelse — en Art Kobbølbrug; men Jorderne var nu delt i 11 Marker eller »Fald«, hvoraf de 5 aarlig dyrkedes, medens de øvrige hvilede. I hvert »Fald« toges 5 Afgrøder: Det første Aar saaedes der Byg, som i Middelaar gav 4 Fold. De to følgende Kærve var Rug, som ligeledes gav 4 Fold. Det fjerde og femte Aar blev der saaet Havre, hvoraf Middelhøsten derimod kun var 3 Fold. Derpaa var Marken i seks Aar udlagt til Hvile eller Græsning. Til

den første Kæry efter Brakperioden pløjedes to Gange, til de øvrige fire kun een Gang. Før hver Afgrøde blev der gødet med den kraftige og rigelige Gødning, som Studene gav. Derimod brugtes hverken Kalk, Kridt eller Mergel. — Arbejdet paa Hovedgaardsmarkerne blev udført af Fæsterne som en Del af deres Hoveri.⁵⁾

1796 skete der den Forandring i Driften, at Markernes Antal indskrænkedes til 9, som hver blev brugt i 4 Aar og hvilede i 5. Sædskiftet var nu: første Aar Byg eller Boghvede, andet og tredie Aar Rug, fjerde Aar Havre.⁶⁾

I Landsbyfællesskabet tog Sebberkloster for saa vidt Del, som Gaarden havde Overdrev fælles med Bønderne, og dens Marker laa inde mellem Valsteds og Sebbersunds. Da Landboreformbevægelsen i Slutningen af det 18. Aarhundrede gik over Landet, blev der allerede 1775 foretaget en »Jorddeling« i Sebber Sogn, ved hvilken dog hverken Hovedgaardens eller Byernes Jorder kom til at ligge samlet, men snarere mere blandet mellem hverandre. En ny Udskiftning var derfor nødvendig. Som et Forarbejde hertil blev Hovedgaardsjorderne opmaalt 1794. Agerlandet dækkede da 211 Td. Land, altsaa et mindre Areal end hundrede Aar tidligere, Engene 97, Fædriften 81 og Hederne 142 Td. Land, saaledes at Hovedgaardstakstens samlede Areal var 531 Td. Land.⁷⁾ — Først efter Ejerskiftet 1806 fandt den fuldstændige Udskiftning Sted. Ved denne blev nogle af Valsteds og Sebbersunds Jorder magelagt med nogle af Hovedgaardens, som derved kom til at ligge samlet.

Da Kammerraad Svanholm havde købt Sebberkloster, begyndte han 1816 at udstykke Hovedgaardstaksten. Allerede efter fire Aars Forløb var 1 Td.

6 Skp. 3 Fk. $2\frac{1}{2}$ Alb. solgt til Bønderne, og i den følgende Tid fortsattes Udparcelleringen, saaledes at Hovedgaardens Hartkorn ved Svanholms Død 1835 var formindsket med en Fjerdedel til 19 Td. 6 Skp. 1 Fk. $1\frac{3}{4}$ Alb., hvortil dog kom 1 Td. 2 Skp. 2 Fk. 2 Alb. Mølleskyld samt godt 1 Td. Htk. af Kyø Hovedgaardstakst. — I den nye Matrikel 1844 blev Sebberkloster Hovedgaard ansat til 18 Td. 6 Skp. 0 Fk. $2\frac{1}{2}$ Alb. Siden da har Gaardens Hartkorn holdt sig omtrent uforandret. Nu (1937) er det 18 Td. 4 Skp. 2 Fk. $1\frac{1}{2}$ Alb.

Arealet af Hovedgaardens Tilliggende blev derimod i Løbet af det 19. Aarhundrede forøget med et halvt Hundrede Td. Land til 575 Td. Land i 1901. Heraf var 230 Åger, 130 Eng, 35 Skov (i St. Astrup Sogn), 30 Plantage, 100 Hede og 50 Mose.⁸⁾ — 1934 var det samlede Areal 385 ha, hvoraf 116 Ager, 118 Eng og Kær, 55 Skov, 82 Hede, 11 Mose og 3 Have og Gaardsplads.⁹⁾

Driften af Sebberkloster, som af de fleste andre Hovedgaarde, var i det 17. og 18. Aarhundrede især indstillet paa Staldfedning af Stude, paa hvilket Herremændene havde Monopol indtil 1788. De fedede Stude var et af Danmarks vigtigste Landbrugsprodukter og en betydelig Eksportartikel. — 1782 holdtes der paa Sebberkloster 94 Stude, men derimod kun 7 Køer; af Heste («Bæster») var der 11. Samme Aar blev der paa Gaarden avlet 217 Læs Hø og $163\frac{2}{3}$ Læs Korn (å 3 Traver), hvoraf $78\frac{1}{3}$ Læs var Rug, 64 Havre og $21\frac{1}{3}$ Byg. Desuden indkom der $58\frac{2}{3}$ Læs Tiendekorn, nemlig 29 Læs Rug, $17\frac{2}{3}$ Læs Havre og 12 Læs Byg.¹⁰⁾

Studeholdet afløstes først i Løbet af det 19. Aarhundrede overall i Danmark af Mejeribrug. Paa

Sebberkloster beholdt man det næsten lige til Aarhundredskiftet, om end Hollænderibrug med Malkekvæg allerede i Begyndelsen af 1800-Tallet fandtes paa Gaarden jævnsides med Studene. 1816 var der saaledes 35 Stude og 19 Køer, hvilket var en betydelig Nedgang i Antallet af Stude siden Prokurator Lunds Dage, men til Gengæld betød Fremgang for Køernes Vedkommende. Hesteholdet var derimod omtrent uforandret.¹¹⁾

Denne Udvikling fortsattes i de følgende Aar, saaledes at Gaardens Besætning 1829 var halvt Stude og halvt Malkekvæg, foruden en Del Faar.¹²⁾ Endnu dengang var det dog den almindelige Opfattelse, at Studehold betalte sig bedre end Hollænderibrug.¹³⁾ Som Argument for at bevare Studene fremførtes bl. a., at de gav en bedre og kraftigere Gødning end Køerne. I Trediverne udvidedes Studeholdet paa Sebberkloster derfor atter, saaledes at Gaarden 1835 havde en Besætning paa ca. 70 Stude, foruden 10, som var paa Foder fra Viffertsholm. Køernes Antal var derimod kun ca. 30, altsaa ikke forøget saa stærkt som Studenes. Af »Faarkreaturer« holdtes der over 100. — Med Hensyn til Sebberklosters Agerbrug i Tiden omkring 1830 kan nævnes, at den aarlige Udsæd var ca. 50 Td. Havre, ca. 40 Td. Rug, ca. 16 Td. Byg og 2 Td. Boghvede; desuden lagdes der 30 Td. Kartoffler.¹⁴⁾

Endnu i Slutningen af forrige Aarhundrede var Studene de vigtigste Husdyr paa Sebberkloster. 1875 var Gaardens Besætning brandforsikret for et samlet Beløb af 19,420 Kr., hvoraf over Halvdelen, nemlig 10,000 Kr., faldt paa Studene, mens Resten fordelte sig med 5,000 til Heste, 2,200 til Køer, 500 til Ungkvæg, 1,400 til Faar og Lam og 320 til Svin.¹⁵⁾

Heri indtraadte der imidlertid under Landbrugs-krisen i de følgende Tiaar en afgørende Ændring, idet Studeholdet ganske opgaves og veg Pladsen for et moderne Mejeribrug. Som Følge heraf holdtes der i 1908 paa Sebberkloster 30 Køer, 70 Stykker Ungkvæg og Kalve samt 2 Tyre, men kun 4 Stude, der brugtes som Trækdyr. Desuden bestod Besætningen af 12 Heste, 10 Plage og Føl, ca. 45 Faar og Lam samt nogle Svin.

1934 var Besætningen: 56 Malkekøer, 130 Ungkreaturer, 2 Tyre, 14 Heste og 35 Moderfaar. Foruden at Kvægbestanden i Løbet af 25 Aar saaledes var næsten fordoblet, var Svinenes Antal forøget saa stærkt, at der kunde leveres ca. 200 Slagterisvin aarlig.

Hovedgaardens Bygninger.

Om Sebberkloster udtalte Synsmændene i Anledning af Mageskiftet 1581, at det var »en gammel Bygning, dog med Vægge, Vinduer, Skorstene og Straatag vel ved Magt holden, efter som saadan gammel Bygning plejer at holdes«. ¹⁾

Først over 200 Aar senere har vi atter Efterretninger om Sebberklosters Bygninger, idet disse 1794 blev takseret til Forsikring i Landets almindelige Brandkasse. ²⁾ Hovedgaarden laa dengang som nu umiddelbart Vest for Kirken.

Borgegaarden bestod af tre Fløje, af hvilke den midterste, som laa i Syd, var den egentlige Hovedbygning. Den var opført i Bindinger af Fyrretømmer med murede Vægge og var teglhængt. Længden var 28 Fag à 2½ Alen, altsaa 70 Alen, medens Højden var 5 Alen. Der var 3 Skorstene. Af de 28 Fag var 4 indrettet til Køkken, 2 til Pigekammer, 2 til Spisekammer, 3 til »Caffe-Stue«, 6 til Storstue (med gip-

set Loft og Vægge) og de øvrige 11 til Gæstekamre. I alle denne Fløjs Værelser var der Bræddegulv. Af Vinduer fandtes 24 Fag, med »hvidt« Glas. Under 6 Fag af Huset var der en »Jord-Kælder«. Hvert Fag takseredes til 50 Rd., saaledes at hele Fløjens Værdi blev 1,400 Rd.

Østfløjen var en lignende Bindingsværksbygning, der var opført samme Aar, som Vurderingen fandt Sted. Den var $42\frac{1}{2}$ Alen lang — med 17 Fag, hver paa $2\frac{1}{2}$ Alen — og kunde derfor nøjes med 2 Skorstene. Den havde 12 Fag Vinduer med Hvidglas. Denne Længe rummede en Dagligstue paa 3 Fag, hvis Loft og Vægge var gipsede, og et Sovekammer paa samme Størrelse, mens de øvrige 11 Fag var indrettet til Bryggers, Bageslue (med Ovn) og Mælkestue. I Dagligstuen og Sovekammeret var der Bræddegulv. Ogsaa denne Fløj vurderedes til 50 Rd. pr. Fag, altsaa i alt til 850 Rd.

Den vestre Fløj var bygget paa samme Maade som de to andre, men bestod kun af 16 Fag, hver paa 2 Alen, og var saaledes kun 32 Alen lang. Den havde 2 Skorstene og 13 Fag Vinduer og rummede udelukkende Gæsteværelser, som alle var forsynet med Bræddegulv. Over 4 af Fagene fandtes en Overstue, og der var Kælder under 5 Fag. Da alt var i god Bygningsstand, blev denne Fløj, trods sine smalle Fag, vurderet til 47 Rd. 4 Mk. 8 Sk. pr. Fag, saaledes at dens Værdi ansattes til 764 Rd.

Den samlede Brandforsikringssum for Borgegaardens Bygninger blev 3,014 Rd.

Til Ladegaarden hørte følgende Bygninger: Laden og Stalden Nord i Gaarden, Øksnehuset mod Vest og Kohuset med Vognremisen mod Øst. Det var alle fire straatækte Bindingsværksbygninger, der, ligesom

Borgegaardens, var opført af Fyrretømmer med murede Vægge. Laden var 6 Alen høj og 84 Alen lang (28 Fag à 3 Alen). Da den var i god Bygningsstand, blev den vurderet til 72 Rd. pr. Fag, i alt 2,016 Rd. Øksnehuset var kun $3\frac{1}{2}$ Alen højt, men ikke mindre end $122\frac{1}{2}$ Alen langt (49 Fag à $2\frac{1}{2}$ Alen). Det takseredes til 1,960 Rd., altsaa 40 Rd. pr. Fag. Stalden var 4 Alen høj og 65 Alen lang (26 Fag à $2\frac{1}{2}$ Alen), med Loft over det hele. Den blev ligeledes vurderet til 40 Rd. pr. Fag, eller i alt 1,040 Rd. Køhuset havde samme Højde som Stalden, men var $72\frac{1}{2}$ Alen langt (29 Fag à $2\frac{1}{2}$ Alen). 4 Fag var indrettet til Vognremise; over de øvrige 25 Fag var der Kornloft. Hele Længens Værdi blev anslaaet til 1,160 Rd., eller 40 Rd. pr. Fag.

Endvidere laa der Syd for Gaarden et »Smedie-, Podemester- og Kølle-Hus«, som var opført 1793. Det bestod af 11 Fag, hver paa $2\frac{1}{2}$ Alen, og var altsaa $27\frac{1}{2}$ Alen langt. Højden var 4 Alen. Det var bygget af Bindingsværk med Fyrretømmer og murede Vægge. Paa Grund af Brandfaren var det teglhængt og opført i nogen Afstand fra de øvrige Bygninger. Da hvert Fag takseredes til 60 Rd., blev hele Bygningens Brandforsikringssum 660 Rd.

Til Ladegaarden hørte endelig et Vaaningshus paa 9 Fag, med Loft over de 5. Det var opført af Bindingsværk med Straatag og klinede Vægge. Af Vinduer var der 5. Denne Bygnings Værdi blev kun sat til 10 Rd. pr. Fag, eller i alt 90 Rd.

Den samlede Brandforsikringssum for Ladegaardsbygningerne var 6,926 Rd.

Foruden ovennævnte Bygninger hørte ogsaa Kirken og Møllen med til Hovedgaarden. De blev takseret til henholdsvis 4,000 Rd. og 370 Rd.

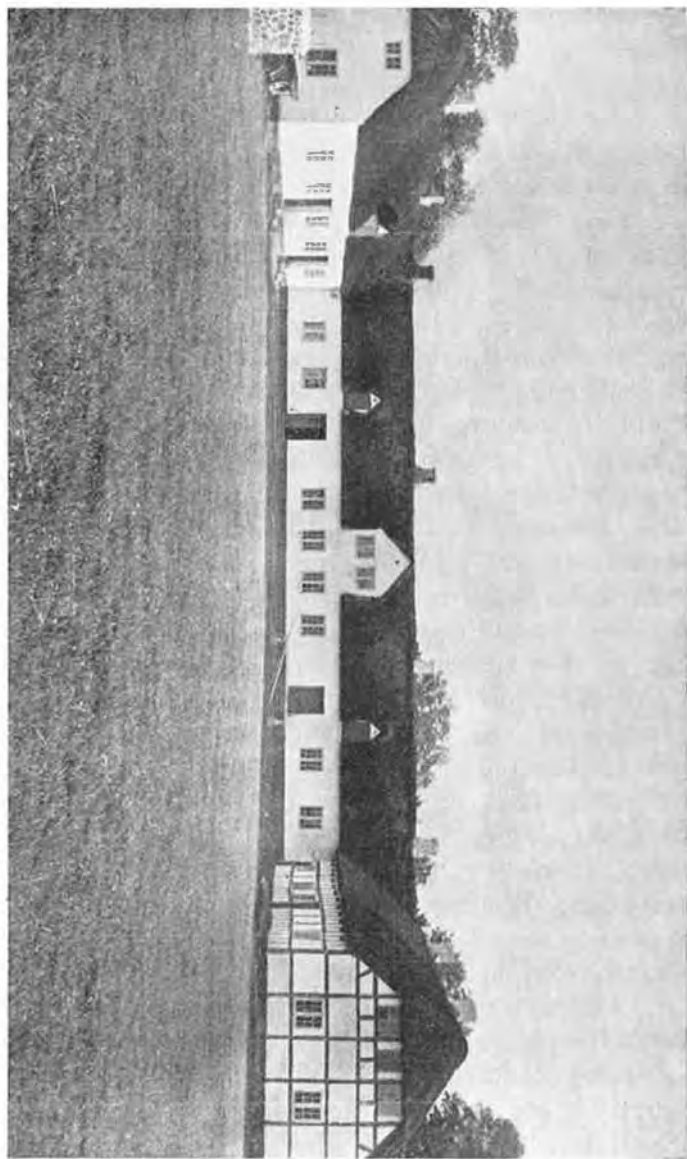
Sebberklosters Bygninger havde saaledes 1794 en samlet Værdi af 14,310 Rd., eller uden Kirken og Møllen 9,940 Rd.

Ved Gaarden fandtes der, til Brug i Tilfælde af Ildebrand, en Slangesprøjte med Kar, en Brandstige, to store Brandhager og seks Læderspande.

Efter Pengekrisen og Møntforandringen i andet Tiaar af det 19. Aarhundrede blev Hovedgaardbygningerne 1823 vurderet til i alt 9,120 Rbd., Kirken og Møllen ikke medregnet. De enkelte Bygninger var brandforsikret for følgende Summer: Borgegaardens Hovedbygning 1,440 Rbd., Østfløjen 960 Rbd. og Vestfløjen ligeledes 960 Rbd.; endvidere Laden for 1,920 Rbd., Ladegaardens Vestlænge 1,440 Rbd., Nordfløjen 960 Rbd., Østfløjen 960 Rbd. og Smedien 480 Rbd. Desuden forsikredes Kirken for 2,400 Rbd., Møllen for 500 Rbd., Teglværket for 670 Rbd. og Salterboden i Sebbersund for 640 Rbd. Den samlede Brandforsikringssum for alle de til Hovedgaarden hørende Bygninger var saaledes nu 13,330 Rbd.

Den 12. August 1835 ødelagde en Lynbrand Ladegaarden, og i de følgende Maaneder opførtes derfor nye Avlsbygninger, nemlig en Kornlade paa 18 Fag i Nord, et Øksnehus paa 35 Fag i Vest, en Hestestald paa 10 Fag i Nord, Øst for Laden, og et Materialhus paa 13 Fag i Øst. Det var alle grundmurede Ege-Bindingsværksbygninger. Deres Opførelse kostede godt 5,000 Rbd. Sølv, d. v. s. omtrent det samme, som de nedbrændte Bygninger var forsikret for. Laden blev vurderet til 1,800, Øksnehuset til 1,900, Hestestalden til 700 og Materialhuset til 780 Rbd.

I det Hundrebaar, der siden da er forløbet, er Sebberklosters Bygninger kun undergaaet faa og smaa Ændringer. Den vigtigste af disse er en Ombygning

Seberklostets Hovedbygning. (Fotografi 1923).

af Borgegaardens Hovedlænge og Østfløj, ved hvilken Bindingsværket afløstes af Mursten. Vestfløjen og Ladegaardsbygningerne blev derimod bevaret uforandrede. Sebbekloster ligger saaledes den Dag i Dag, med sin Kirke og sine rørtækte Bygninger, som et smukt Eksempel paa skiftende Tidens Byggeskik.

Møllen.

Allerede i Middelalderen laa der umiddelbart Øst for Sebbekloster en Vandmølle med Overfaldskværn. Ved Mageskiftet 1581 blev den lagt til Hovedgaardstaksten. Den vurderedes da til 10 Td. Mølleskyld, som imidlertid ved Matrikuleringen 1664 blev nedsat til det halve, og 1688 takseredes den endnu lavere, idet Maalingen kun blev ansat til 1 Td. 2 Skp. 2 Fk. 2 Alb., mens seks Stykker Jord af Hovedgaardstaksten, der var overladt Mølleren i Brug, matrikuleredes for 2 Fk. 1 Alb.

I Møllejorden, som bestod af »skarp, graa Sand og Grud«, egentlig »bedst bekvem til Blandingssæd«, blev i Slutningen af det 17. Aarhundrede saaet een Kærv Boghvede, een Kærv Rug og een Kærv Havre, hvorpaa den skulde hvile i seks Aar. Den »behøver denne Hvile, men bruges dog aarlig for Mangel af Jord«.

»Kloster Mølle« havde kun »meget ringe Tilløb af Vand fra Vester-Vad, saa den ofte, baade Vinter og Sommer, ej kan male, og er samme Vandløb ved en Grøft fra for^{ne} Vester-Vad tilkast, hvilken om Sommeren i tørre Aaringer bliver ganske tør og igen gror, saa den hver 8. eller 14. Dag maa opkastes, og om Vinteren, naar en maadelig Frost paakommer, kan aldeles ingen Vandløb faa; kan derover ikke

forsyne den mindste By, som er Sebbersund.« — Møllestenenes Bredde var $1\frac{5}{8}$ Alen.¹⁾

Møllehuset var meget uanseligt: Det bestod 1794 af 7 Fag Bindingsværk med klinede og murede Vægge samt Straatag. Hvert Fag var $2\frac{1}{2}$ Alen bredt, saaledes at Bygningens Længde kun var $17\frac{1}{2}$ Alen; Højden var $3\frac{1}{2}$ Alen. Da Fagene kun takseredes til 10 Rd. hvert, blev hele Husets Værdi 70 Rd. Derimod vurderedes Mølleværket til 300 Rd.²⁾

Da Vandmøllen ikke kunde overkomme Malingen for alle de omboende Bønder, sejlede Beboerne i Valsted og Sebbersund for en stor Del deres Korn tværs over Fjorden til Lundbæk Mølle for at faa det malet der. — 1821 ansøgte Kammerraad Svanholm derfor Rentekammeret om Tilladelse til at nedlægge Vandmøllen og i Stedet opføre en Vindmølle. Skønt de omboende Møllere, som frygtede en skærpet Konkurrence, fraraadede denne Plan, blev Bevillingen dog givet, og 1827 fandt Opførelsen Sted. Sebberkloster Vejrmølle blev bygget paa en Bakke 6—700 Meter Nord for Gaarden, lige Øst for Kirkevejen til Barmers. Egetømmeret til Bygningen toges i Viffertsholms Skove.³⁾ — Mens Vandmøllen i den sidste Tid før Nedlæggelsen havde en Værdi af 500 Rbd., var Vejrmøllen langt kostbarere at opføre. 1840 blev den vurderet til 5,200 Rbd.

Den nye Mølle blev straks stærkt benyttet af de omboende Bønder. Af dens Bøger kan det ses, at de kom kørende helt oppe fra Stavn med deres Korn. Allerede det første Aar indkom der ca. 350 Rbd. som Betaling for Maling. 1829 fik Svanholm Bevilling til, mod en aarlig Afgift af 10 Rbd., at lade indlægge en Skalkværn i Møllen til Maling af Perle- og Grubbegryn.

1865 var Sebberklosters Mølle med dens tilhørende Beboelseshus og Jorder bortforpagtet for 140 Rd. aarlig samt 30 Td. Rug og 30 Td. Byg, der betales med Penge efter Kapitelstaksten, saaledes at den samlede Forpagtningsafgift blev 4—500 Rd.⁴⁾

Teglværket.

I Brockenhuus'ernes Tid havde Sebberkloster haft »en liden Kalk-Ovn paa Valsted Fælleds Fædrift«, som imidlertid, »for Skovens Ringbed«, i Slutningen af det 17. Aarhundrede ikke mere kunde bruges, »og er nu næsten nedfalden«.¹⁾

I det følgende Aarhundrede synes Sebberklosters Ejere ikke at have beskæftiget sig med Kalk- eller Teglblænding; men omkring Aar 1800 indrettedes der paa Hovedgaardens Grund, Øst for Sebberklosters Bredning, et Teglværk, bestaaende af en Ovn til Brænding og en Lade til Opmagasinering, foruden en Bolig til Teglmesteren og hans Hjælper.

En Basis for denne ny Virksomhed fandtes i det Byggeri, som Udskiftningen og Udflytningen gav Anledning til. Men ogsaa til Købmænd i Nibe blev der solgt en Del Mursten, som fra Udskibningsstedet i Sebbersund førtes over Fjorden i Kaage, der hver rummede 17—1800 Mursten. Endelig købte flere af de omboende Godsejere Mursten af Sebberkloster.

Ved Teglblændingen var beskæftiget en Teglblænder og tre-fire Arbejdere; om Vinteren laa Virksomheden stille. Leret tog man i en Lergrav paa Siden af Skt. Nikolaj Bjerg, hvilket bevirkede, at Enderne af nogle Agre paa Bjerget, som Kromanden i Sebbersund havde i Fæste, styrtede ned. Da der endvidere var anlagt en Vej fra Teglværket hen over hans Fæstejorder, havde han som Erstatning Lov til

at have to Heste paa Græs paa Hovedgaardsmarken.²⁾ Til at ælte Leret brugtes Stude. Brændselsmaterialet var Tørv.

Det var en ganske anselig Produktion, Sebberklosters Teglværk kunde præstere: 1818 blev der solgt 69,000 helbrændte og 20,400 halvbrændte Mursten, for henholdsvis 1,725 og 306 Rbd. Da Driftsomkostningerne ikke beløb sig til mere end 925 Rbd., var Rentabiliteten altsaa god. Fem Aar senere udgjorde Afsætningen 46,000 helbrændte og 27,000 halvbrændte Mursten, der imidlertid, paa Grund af synkende Priser, i alt kun indbragte 514 Rbd. Men de samlede Driftsudgifter var samtidig dalet til 307 Rbd., saaledes at Overskudet stadig var forholdsvis godt. 1831—32 brændtes der aarlig 72,000 Mursten. Af Brændsel brugtes hertil ca. 150 Læs Tørv og 6 Favne Brænde. Det følgende Aar blev Teglværket flyttet, og der brændtes derfor kun 40,000 Mursten, men 1835 var Produktionen atter oppe paa 72,000.

Ved Opførelsen af de nye Ladegaardsbygninger paa Sebberkloster leverede Teglværket ikke alene Mursten, men ogsaa Tagsten og Kalk. 1836 var Produktionen derfor ikke mindre end 99,000 Mursten, 1,200 Tagsten og 50 Td. Kalk.

I den følgende Tid indskrænkedes Virksomheden lidt efter lidt, indtil den helt blev opgivet i Slutningen af Aarhundredet.³⁾

Skovene.

De store Skove, som i Oldtiden dækkede Landet Vest for Nibe Fjord, blev efter Menneskenes Bosættelse paa Egnen i Aarhundredernes Løb efterhaanden ryddet og laget under Plov, og der fældedes i Middelalderens Slutning saa hensynsløst i Sebber-

klosters Skove, at man begyndte at blive bange for deres Skæbne. Det ses deraf, at da Biskop Jørgen Friis 1529 stævnedes sin Halvbroder, Magister Niels, fordi han som Lensmand havde vanrøgtet Sebberkloster, fremførte han bl. a. den Anklage mod ham, at han havde forhugget Skovene.

Om »Fruer-Skov ved Klosteret« fortalte Sebberklosters Foged 1581 de af Kongen udsendte Synsmænd, at den kunde give Olden til 500 Svin. Af andre fik de imidlertid at vide, at der det sidste Aar kun havde været indslaaet 250, »som dog sige maadelig Flæsk«. Efter at Synsmændene selv havde beset Skoven, takserede de den derpaa til 300 Svinsolden. I Hovedstrupgaardens Skove kunde derimod indbrændes 850 Svin, altsaa næsten det tredobbelte.

I den følgende Tid blev der fældet saa mange Træer i Fruerskov, at den, »formedelst Vindfælden og forleden Fejdetid forhuggen«, i Matriklen 1664 ikke kunde takseres til mere end 50 Svinsolden og i Slutningen af Aarhundredet endog kun til 10 Svinsolden. Den var nu svundet ind til »en liden Skov af Eg og Bøg . . . liggende Østen og Norden Klosteret og mellem Valsted By og Klosteret«. Medvirkende til Skovens Ødelæggelse var ogsaa Sebberklosters Kalkovn paa Valsted Fællid, som blev forsynet med Brændsel fra Fruerskov.

Foruden de sørgelige Rester, der i Slutningen af det 17. Aarhundrede var tilbage af Fruerskov, fandtes der ved Sebberkloster to smaa Kær, »Dybkær« og »Sommerskær«, som var bevokset med Ellekrat, og endvidere »nogle faa Tornbusker og smaa Eger paa Siden af Ste Nicolai Bjerg, til Gaardsens Gærdsel og Ildingsbrand«.¹⁾

Da de sidste Stumper af Fruerskov omkring Aar

1700 var taget under Plov, var Sebberkloster Gods skovløst, indtil Kammerraad Svanholm 1816 købte en Del af Kyø Skov i St. Astrup Sogn, i alt 35 Td. Land, mest bevokset med Bøg. Denne saakaldte »Kyø Skovs nordre Parcel« var indhegnet med en Jordvold og fredet. Den tilhører endnu Sebberkloster.

Siden Midten af forrige Aarhundrede er en Del af Hedestrækningerne ved Sebberkloster forvandlet til Granplantager, saaledes at Gaardens samlede Skovareal nu er 100 Td. Land.

Fiskeriet.

Saa længe der har boet Mennesker ved Limfjorden, har Fiskeri været en af deres vigtigste Næringsveje. Allerede fra Begyndelsen af 13. Aarhundrede har vi en Beretning om Limfjordsfiskeriet, idet Saxo i Fortalen til sin Danmarkshistorie siger, at Fjorden vrिमlede saaledes med Fisk, at Beboerne ved dens Kyster havde lige saa meget af Vandet som af Landet. Paa den Tid var Øresundsfiskeriet dog endnu langt vigtigere; men i dette Forhold indtraadte der i Middelalderens Slutning en Ændring, idet Sildestimerne forsyndt fra Øresund, mens Silderigdommen samtidig tiltog i Limfjorden, hvor Nibe Bredning blev Fiskens vigtigste Yngleplads.

Følgen heraf var en forøget Interesse for Limfjordsfiskeriet, hvilket fra Slutningen af det 15. Aarhundrede bl. a. viste sig ved, at Lovgivningen begyndte at beskæftige sig med det. Kongerne havde fra gammel Tid hævdet at have Ejendomsret til Fiskevandene, idet disse maatte betragtes som »Almindinger« (d. v. s. ingen enkelt Mands Ejendom). Dette Herredømme over Vandene benyttede Kronen ofte til at benaade Strandejerne med Eneret til Fiskeri ud

for deres Ejendomme, som Regel mod, at de svarede en vis Afgift deraf.

Saadanne Monopoler blev især givet til Klostrene, for hvilke Fisk paa Grund af Fastebestemmelserne var af særlig Betydning. Saaledes havde Sebberkloster af »Erik Konning« (formodentlig Erik af Pommern) faaet det Privilegium, »at ingen skal, imod samme Klosters Forstanders Samtykke, bruge paa for^{ne} Klosters Grund, liggende ved Sebbersund, nogen Fiskeri med Garn eller Skib, udi nogen Maade«, og dette Privilegium blev stadfæstet af Christian III 1545.¹⁾

Da Udbyttet af Sildefiskeriet i Limfjorden svingede stærkt fra Aar til Aar, og da Fiskeredselen var kostbar at anskaffe og vedligeholde, var Limfjordsfiskeriet en yderst usikker Indtægtskilde. I det 16. Aarhundrede var Silderigdommen i Nibe Bredning dog saa stor, at Kronen her havde sin egen »Salter«, der opkøbte og saltede Sild til de kongelige Slotte og til Orlogsskibene. Han havde Forkøbsret til alle Sild, som blev fisket fra Lørdag Aften til Mandag Aften i hver Uge, og i dette Tidsrum var det derfor Fiskerne forbudt at sælge deres Fangst til andre, en Bestemmelse, de rigtignok søgte at omgaa ved at skjule Sildene eller undlade at komme til Land med dem. Køb og Salg af Sild maatte kun ske i Nibe, hvorfor Omegnens Herremænd og driftige Aalborg-Købmænd opførte Salterboder der.²⁾

I 1560'erne var Fiskeriet i Nibe Fjord i Opgang, hvilket ses af et Støkkenævn (Tingsvidne) fra Nibe Birketing 1568, hvori Støkkemændene, »somme af dennem mindes udi 40 Aar, somme i 30 Aar, somme mindre og somme mere, hver efter sin Alder og Minde«, udtaler, at de ikke kan erindre, »at der haver stan-

det nogen Bundgarn udi Sebberlaa, førend nu i denne Aar, undtagen en Bundgarn, som Laurids Bertelsen [af Slægten Hørby] i [o: til] Vesterris havde staaende der og roede ud fra Østerland en stakket Tid, og aldrig dennem mindes, at for^{ne} Sebberlaa haver været brugt med andre Fiskende end med Ned-Fiskende og Vaad-Fiskende, førend nu de haver sat Bundgarn i dette Aar der udi for^{ne} Sebberlaa, og nogen Ruser, staaende der i for^{ne} Laa«. Disse Bundgarn blev optaget af Lundbæks Ejer, og de Valsted-Fiskere, som havde udsat dem, fik dem kun tilbage mod at love, »at vi aldrig skulle sætte slig ulovlige Bundgarn her udi Sebberlaa, uden saa er, at vor Husbond, ærlig og velbyrdig Mand Jørgen Nagel, eller hans Foged dennem det fri samme Bundgarn lovligen at maa bruge«. Fire Aar senere klages der over ulovligt Fiskeri i »Bredningen Søndén ved Sebbersund«, hvor »der stander nogen Ruser i Sejldybet og i Sildsens Indgang, og den menige Mand til Skade, som haver Fiskende der hos«.³)

Skønt der i Slutningen af det 16. Aarhundrede indtraf en Nedgangsperiode for Limfjordsfiskeriet, havde det dog stadig saa stor Betydning for Sebberkloster, at Gaardens Fiskerirettigheder omhyggeligt opregnes ved Mageskiftet 1581: »Først Sebberklosters Bredning, Vesten Sancti Nilaus Bjerge; 2. Sebbersund; 3. Sebberlaa til Nibeholm; 4. udi Nørllaa en Bundgarns-Lænke, kaldes Klosters Lænke, som ligger næst Norden Odden, er 18 Bundgarns-Stader paa; 5. paa Od-Lænken 4 Bundgarns-Stader; 6. paa den Lænke næst Søndén Odden 4 Garn; 7. paa den Lænke næst Søndén for 4 Garn; 8. den østerste Aalegaard i Lykke-Dybet, som nu bruges under Klosteret, hvor Fogeden berettede undertiden at kunne fiskes

8 Tønder Aal om Aaret«. Men »efterdi for^{ne} Aalegaard, saa vel som det andet for^{ne} Fiskeri og Bundgaard vil meget koste at holde, hvilket Fiskeri dog gaar af og til«, turde Synsmændene ikke »det ligne eller lægge for noget vist«.⁴)

Hvor vigtig en Indtægtskilde Fiskeriet var for Sebberkloster, fremgaar ogsaa deraf, at en af Godsets Jordebogsafgifter var de saakaldte »Skyldsild«, af hvilke »Tjenerne« erlagde over 10 Td. aarlig. I Sebbersund og Valsted blev Landgilden endog udelukkende betalt med Sild, et godt Vidnesbyrd om, at Fiskeri var disse Byers Hovednæringsvej.

Allerede Aaret efter, at Sebberkloster var blevet mageskiftet til Oluf Brockenhuus, klagedes der over, at han lod sætte Garn i Sejldybet, og Bønderne i Bislev Sogn Øst for Nibe Fjord, som var Fæstere under Kronen, hævdede, »at dersom for^{ne} Garn, som de havde udsat af Sebberkloster og andre, udi Sejladsen og Sildsens Opgang, skal der stande, kan de ikke afstedkomme at udgive deres Sild-Skyld og ikke heller formaa deres Gaarde at holde med nogen kongelige Tynger ved Magt udi nogen Maade«.

Tre Aar senere stredes Kronens Lensmand paa Aalborghus, Ove Lunge, med Oluf Brockenhuus »om et Bundgarnsstade, som for^{ne} Oluf Brockenhuus havde udi Vaar-Fiskende ladet udsætte, og for^{ne} Ove Lunge paa Kongelig Majestæts Vegne igen ladet optage«. Til at paakende Sagen blev der udnævnt en Kommissionsdomstol af seks Adelsmænd, som skulde afgøre, »om for^{ne} Oluf Brockenhuus befindes at have Rettighed sin Bundgarn saa vidt at udsætte, eller det befindes at være udsat udi Sejl-Dybet og imod kongelige almindelige Forbud og udgangne Mandater«. Ove Lunge støttedes af Kyøs, Lundbæks og Halkærs Ejere,

»med nogen af deres og af andre gode Mænds Bønder og Tjenere, som havde deres Fiskeri oven og neden for for^{ne} Stader«. De beklagede sig over, »at imod kongelig Breve og Privilegie skulle nu Garn sættes over Sejldybet for Sildsens Opgang og Nedgang, og deres gamle Fiskeri i saa Maade forkrænkes imod al Ret og Billighed«. Ved en Aastedsforretning blev det konstateret, at det omstridte Bundgarn var sat for langt ud i Sejldybet, og i Dommen indskærpedes det derfor Oluf Brockenhuus, at han kun maatte sætte Garn paa de Steder, hvor han ifølge sine Adkomster havde Ret til det.⁵⁾

Da Nedgangen i Sildeudbyttet i Slutningen af det 16. Aarhundrede fortsattes gennem en længere Aarrække, tabte Kronens Interesse for denne saa usikre Indtægtskilde sig kendeligt, og heri maa søges Forklaringen paa, at da Striden mellem Lensmanden paa Aalborghus og Oluf Brockenhuus om Retten til Fiskeri i Nibe Fjord 1598 fik sin endelige Afslutning, opgav Kronen ikke alene sine Krav paa det i Mageskiftebrevet 1581 nævnte Fiskeri, men desuden ogsaa paa noget Fiskeri Vest for Sejldybet i Nørllaa, der ikke var omtalt i dette Dokument. Kronen havde dermed fraskrevet sig enhver Ret til Fiskeri ud for Sebberklostets Grund.⁶⁾

Limfjordsfiskeriets Forringelse medførte en Forøgelse af Antallet af Retssager om ulovligt Fiskeri, Tyveri af Fangst o. l.: Naar Krybben er tom, bides Hestene. Saaledes beklagede Borgerne i Nibe samt nogle af Omegnens Herremænd, hvoriblandt Oluf Brockenhuus, sig 1595 »højlig og hart« over, at Sildens Opgang gennem Limfjorden til Nibe Bredning hindredes af ulovligt Garnsætter i Sejldybet, saa det var at befrygte, at deres Fiskeri skulde »blive gan-

ske fordærvet og ødelagt«. Som Følge heraf udstedte en Kommission, der skulde undersøge Forholdene, Forbud mod at sætte Bundgarn længere ude end paa 6 Alens Dybde, »Sejladsen uforkrænket«, og dette Forbud blev i den følgende Tid med faa Aars Mellemrum indskærpet ved Tinglæsning.⁷⁾

Mærkeligst af de Retssager, som det daarlige Fiskeri gav Anledning til, var dog de Hekseprocesser, der førtes paa Grundlag af Beskyldninger mod de ulykkelige Kvinder for at »binde Fiskene«, saa de ikke kunde komme ind i Limfjorden. Den virkelige Aarsag til Nedgangen i Sildeudbyttet synes at have været Rovdrift, maaske i Forbindelse med, at Silden nu søgte til den svenske Skærgaard for at yngle.⁸⁾

1624 gennembrød Vesterhavet Aggertangen, med det Resultat, at Saltholdigheden i Limfjorden forøgedes, især i den vestlige Del. Dette bevirkede, at Fjordens Fiskebestand skiftede Karakter: Ferskvandsfisk som Gedder, Karper, Brasener, Helte og Aborrer døde, mens Saltvandsfisk som Rødspætter og Torsk indvandrede. Kanalen ved Agger lilsandede dog snart igen, hvilket maaske kan sættes i Forbindelse med en ny Opgangsperiode for Sildefiskeriet, som begyndte o. 1635. Arent Berntsen fortæller i sin Bog om »Danmarks og Norges frugtbare Herlighed« (1656)⁹⁾, at Limfjorden har »overflødig Fiskeri, ikke alene af Torsk, Hvilling, Flynder og Aal, men og fornemligen af Sild, som der meget rigeligen, dog et Aar mere end det andet, tilgaar. I Synderlighed er Nibe et fornemme, stort Fiskeleje ved Limfjord, lidet østlig fra den skønne og lystige Gaard Lundbæk liggende, berømt formedelst det herlige Sildefiskende«. »De ved Strandsiderne boende, som paa Strandfiskende sig beflitte, kunne og deraf have rig Velsignelse, synderlig

de i Nibe og andre Steder langs ud med den fornemste og fiskrige Fjord i hele Danmark, kaldet Limfjord, hvor i forrige Tider det overflødig Sildefiskend haver tilgaaet og endnu gemenligen saa rundeligen vanker, at dermed fast ej alene det ganske Land for en billig Værd bespises, men endog deraf mange Skibs-Ladinger til omliggende Lande forhandles«.

Faa Aar efter, at denne Skildring var skrevet, indtraf der en ny Nedgangsperiode for Sildefiskeriet, som varede fra o. 1660 til o. 1680. Derpaa kom Sil-den paany i større Mængder ind i Limfjorden, og denne gunstige Periode varede til o. 1730.

Det var under Indtrykket af de stærke Svingninger i Udbyttet af Limfjordsfiskeriet, at man opgav at matrikulere dette, da der i Slutningen af det 17. Aarhundrede blev udarbejdet en ny Matrikel, som omfattede alle Indtægter uden for Købstæderne, paa flere Steder ogsaa Fiskeriretten, der blev sat i det saakaldte Fiskestadehartkorn. For Limfjordens Vedkommende bestemtes det derimod 1688, at der af hvert Bundgarnsstade fremtidig skulde betales en Afgift til Kongens Kasse paa 1 Mark aarlig. Som Følge deraf blev der 1695 udarbejdet en »Stadebog« over alle Fjordens Fiskestader, med Angivelse af, hvor de laa, og hvem de tilhørte. Deres Antal opgjordes til i alt ca. 1000.

De sidste Brockenhuus'er paa Sebberkloster havde pantsat en Del Bundgarnsstader til deres Kreditorer, men de blev atter indløst af A. M. Klæstrup, da han 1697 havde købt Gaard og Gods. I det Skøde, som Sivert Brockenhuus udstedte til ham, nævnes bl. a. »Kloster Salterbod udi Sebbersund«, hvilket viser, at Sebberklosters Ejere drev Salteri for egen Regning i Stedet for at sælge Sildene til Salterierne i Nibe.

De ferske Sild, der blev brugt til Saltningen, var de Skyldsild, som Fæsterne leverede. Foruden saaledes at betale Afgift til Godsejeren maatte de ogsaa give Offer til Præsten af Fiskeriet. Dette skete paa »de tvende Kirkemesse-Dage, den ene Skt. Hans Dag, naar Fiskeriet er lagt, den anden Alle Helgens Dag, naar Høstfiskeriet er Ende, og kan da bekommes Offer . . . efter som Gud haver givet dennem Velsigelsen til af Vandet.«¹⁰⁾

Omkring Aar 1700 beskrives Sebberklosters Fiskeri saaledes:

»En liden flad Grund og Fjord-Vand, kaldes Bredningen, hvorudi sommetider kan fanges nogle Skalle og Flynder, udi een eller to Ruser ud fra S^{le} Nicolaj Bjerg, og sommetider faa Sild til Køkken-Fisk, hvis Fiske-Fang ej kan betale Omkostningen. Hænder sig ellers somme Aaringer, af Limfjorden nogle Sild opløber, og adskillige Lods-Ejeres fattige Tjenere kaster en liden Grund-Ruse, paa halvanden Alen Vand, da paa ens og da paa andens Participants Grund, hvilket Fiskeri sjælden paakommer og ej videre end til deres Føde kan estimeres, og naar nogen paa Grunden ertappes, prætenderes ej højere af hver Ruse, om Høsten end 2 Ol Sild, og om Vaaren intet.

Nok udi Sebber-Laa, fra Sebber-Sund til Nibholm, Fiskeri, bestaar udi 15 Lænker, hvoraf en Del Garn- og Ruse-Stader til Hr. General Arenstorf er pantsat . . . Hvilke forskrevne Stader en Del til Gaardens Fiskeri bruges, og en Del Tjenerne er bevilget til deres Plovs-Jorder udi Fæste, saasom de ej af Avlingen alene, uden dette Fiskeri, kunde subsistere, og giver de til aarlig Afgift af Garn-Stadet i Sebber-Laa: 20 Ol Sild.

Nok udi Nørre-Laa efterskreyne Lænker, Garn-

og Rusestader, som iligemaade Tjenerne, formedelst deres Jorders Ringheds Skyld, er forundt i Fæste, hvoraf gives aarlig: af hver Garn-Stade 30 Ol Vaarsild og af en Ruse 15 Ol ...

Nok i Lykke-Dybet den østerste Aalegaards-Stade, som er ganske øde og i Mands Mínde ej været brugt.⁽¹¹⁾

Efter Udarbejdelsen af Limfjordsstadebogen 1695 viste det sig snart, at der var Plads til adskilligt flere Bundgarnsstader i Fjorden end de ca. 1000, som var blevet matrikuleret, og i den følgende gunstige Periode for Sildefiskeriet indrettedes der derfor mange nye Stader, ligesom Godsejerne søgte at faa anerkendt, at de havde Eneret til Fiskeri ud for deres Ejendomme indtil Midtstrøms, som et Endelsfiskeri. Det lykkedes dem ogsaa at erhverve en Del Domme, i hvilke dette Krav blev taget til Følge.

I de gode Sildeaar i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede blev Fiskeriet drevet meget intenst, ikke alene med Bundgarn, men ogsaa med Vaad, Drivgarn, staaende Nedgarn og Silderuser. Følgen heraf var en »Overfiskning«, hvis Virkninger o. 1730 begyndte at mærkes i ringere Fangstudbylte. Denne nye Nedgang varede 40—50 Aar og kulminerede omkring Midten af Aarhundredet. 1747 blev en Fæster paa Lundbæk Gods saaledes fritaget for at bruge nogle Fiskestader, som han havde i Fæste, »siden han andrager, at de ville blive hans Ruin, om han dem fremdeles vilde beholde«.⁽¹²⁾

Saa længe Sildefangsten havde været saa god, at den gav rigeligt til alle, havde Trætter om Fiskeriet været forholdsvis sjældne, men da Udbyttet begyndte at dale, blussede Stridighederne atter op. Saaledes søgte Nibingerne, som 1727 havde opnaaet Købstad-

privilegier for deres By, at tvinge Beboerne i Sebbersund og andre Fiskerlejer ved Nibe Bredning til at føre deres Sildefangster til Byen og sælge dem der. Da det kom til Retssag herom, gav Byfogeden Borgerne Medhold, men denne Dom blev 1743 omstødt af Landstinget.¹⁹⁾

I det hele betragtedes Sildefiskeriet nærmest som en alles Kamp mod alle, i Lighed med den Handelskrig, som Staterne samtidig, under den da herskende Merkantilisme, førte. »Den gemene Mand« klagede over Godsejernes Forsøg paa at monopolisere Sildefiskeriet for sig selv ved deres Krav paa Endelsfiskeri ud for deres Ejendomme og ved Indretning af nye Bundgarnsstader paa Steder, hvor Fiskeriet tidligere havde været frit for alle. Til Gengæld hævdede Godsejerne, at Fiskeriet blev ødelagt af Vaaddræt- og Nedgarnene, der især blev brugt uden for Nibeegnen, idet Sildene af dem hindredes i deres Gang gennem Fjorden.

Til Undersøgelse af Sagen nedsatte Regeringen en Kommission, som 1736 indsendte sin »Relation«. Paa Grundlag af denne udstedtes Aaret efter et kongeligt Reskript, der tillod Brugen af Nedgarn, Drivgarn og Pulsvaad i to Maaneder af Aaret, nemlig fra Skt. Hansdag til Bartholomæidag, da »Fiskeriet er saa tilstrækkeligt, at alle deraf kan høste rigelig Frugt«. Et fuldstændigt Forbud mod Brugen af disse Fiskeredskaber »vilde geraade til mange 100 Familiers Ruin, som ved slikt Fiskeri have deres Ophold«. Derimod blev det forbudt at bruge Garn, som ødelagde Sildeyngelen, eller hvis Masker var saa smaa, at de ikke tillod den at passere, »idet smaa Yngel-Sild her og der i Læster-Tal har ligget ved Strandbredden, og det

i saadan Mængde, at en Tønde deraf er solgt for 4 Skilling til at fede Svin med«.

Om Sætteriet i Bundgarnsstaderne bestemtes, at det maatte vare fra 1. Marts til medio Juni og fra 1. September til medio December. De ulovlige Skak-, Gaffel- og Baggarn blev atter forbudt, og enhver skulde nøjes med de Stader, han havde Adkomst til. Byfogeden i Nibe og Herredsfogederne paa Landet skulde føre Kontrol med, at disse Bestemmelser blev overholdt. »Og, som det befindes, at Sejldybets ved Sebersogn Bredning, samt oven og neden for, ofte med Ruser og Bundgarn saaledes bespændes, at de sejlene næppe kan komme igennem eller se det rette Sejldyb«, saa vil Kongen, at det bestemmes, hvor langt ud fra Landet Ruser og Bundgarn maa sættes.¹⁴⁾

Dette skete ved en Forordning 1740, i hvilken det udtaltes, at der altid havde været frit Fiskeri for alle overalt i Limfjorden, »undtagen paa de Steder, hvor særdeles Fiskestader, af hvilke der aarlig til Kongen skattes og skyldes, ere indrettede«. Dette skal ogsaa fremtidig gælde, uanset de Domme, »Proprietærerne« har erhvervet paa Eneret. Naar nogen ønsker Monopol paa Fiskeri et vist Sted, maa han søge Kongen om Koncession dertil og erlægge en aarlig Afgift deraf til Kronen.

Denne Forordning vakte stor Bevægelse blandt Stadeejerne, da den erklærede alle de siden 1695 oprettede, umatrikulerede Stader for ulovlige og saaledes omstødte Ejendomsforhold, der havde udviklet sig ved Hævd gennem mange Aar. Foruroliget heraf nedsatte Regeringen en ny Limfjordskommission, og Resultatet af dens Virksomhed blev en Forordning af 1750, i hvilken der var gjort Stadeejerne store Indrømmelser: Hele Limfjorden, saavidt den egnede sig

til Sildefiskeri, blev inddelt i Bundgarnsstader, som alle blev optaget i en ny Stadebog, der udarbejdedes 1749. Af hvert Stade skulde fremdeles svares 1 Mark aarlig i Skat. Kun Ejeren eller den, til hvem han overdrog sin Ret, var berettiget til at drive Sildefiskeri i Bundgarnsstaderne i de for Fiskeriet bestemte Tidsrum.

Foruden Bundgarnsstaderne optoges ogsaa Vaadrætstederne i den nye Stadebog. De skulde fremtidig bortkoncessioneres mod aarlige Afgifter. Deres Antal blev fastsat til 18, som tilsammen skulde betale 52 Rd. 64 Sk. aarlig. Derimod var vedblivende alt Sildefiskeri med Nedgarn, baade staaende og drivende, frit for enhver overalt i Fjorden, dog naturligvis ikke i Bundgarnsstaderne og paa Vaadrætstederne.

Bundgarnsstadernes Antal forøgedes fra ca. 1000 i Stadebogen af 1695 til ca. 1500 i den nye Stadebog. Langt de fleste og bedste Stader laa i Nibe Bredning, hvor de vigtigste Fangstpladser fra gammel Tid var Ølands Grund (med 433 Stader), Østerland (110 Stader), Nørmaa (750 Stader) og Sebbermaa (226 Stader). Staderne laa paa »Lænker«, som strakte sig fra Landet ud til Sejldybet, ved hvilket de værdifuldeste, de saakaldte »Draugstader«, laa.

Den største Del af Limfjordens Stader ejedes af et lille Faatal af Personer, i alt blot 20—30, der alle var Godsejere eller Borgere i Nibe og Aalborg. Næsten en Fjerdedel af alle Staderne, nemlig 345, tilhørte i Midten af det 18. Aarhundrede Sebberkloster, som var Eneejer i Sebbermaa og desuden havde 118 Stader i Nørmaa og 1 ved Aggersund. Nørmaa havde »stedse været Limfjordens vigtigste Fiskeplads«, og nogle af Draugstaderne dér ejedes af Sebberkloster.¹⁵⁾

Paa Grund af den Rovdrift, som var drevet med Sildefiskeriet, var Udbyttet fra o. 1730 til o. 1770 stærkt formindsket, og en Mængde Stader, især af dem, der laa fjernest fra Sejldybet, var derfor »øde«. Det faldt dog ikke mere, som blot Hundrede Aar tidligere, nogen ind at søge overnaturlige Aarsager til Sildens Udebliven fra Fjorden. I Slutningen af Aarhundredet begyndte imidlertid en ny Glansperiode for Limfjordsfiskeriet, den sidste, som varede, lige til Fiskeriforholdene i Fjorden revolutioneredes ved Vesterhavets nye Gennembrud af Aggertangen 1825.

Sildefangst og -salteri gav nu atter stor Fortjeneste, og den energiske og spekulationslystne Prokurator Lund drev det med Iver. Under Høstfiskeriet 1782 skrev hans Forvalter fra Kyø til ham: »Sild-Fiskeriet er overmaade, ja snart for godt, om intet Salt hjemkommer, thi i 5 Dage, siden Garn udkom, er fisket med Deres Kaag 204 Ol, og Stade-Sild saa mange, at der alt er lagt 3^{1/2} Læst ... Bredningen her til har givet nogle og 60 Ol i 3 Dage. Prisen er paa denne Side 20 Skilling, hin Side 1 Mark ...«¹⁶⁾

Saltningen lededes af en »Bodkarl« eller Saltermester, som førte Tilsyn med de »Gællekoner« og »Lægkoner«, som rensede Silden og lagde den i Lage. Nogle Sild blev kun saltet ganske let og derpaa vindtørret. Disse saakaldte »tørre Jyder« spillede endnu ved Overgangen til forrige Aarhundrede en stor Rolle i den jævne Befolknings daglige Kost.

Sildene førtes til Køberne i Nibe eller Aalborg ved »Kaagløb« eller »Kaagrejser« af Fæsterne, hvilket var en Del af deres Hoveriarbejde. Naar Fjorden om Vinteren var tilfrosset, maatte Transporten dog ske paa Vogne, hvilket paa Grund af de daarlige Veje og den lange Omvej Syd om Bredningen var

langt besværligere end Søtransporten. — Foruden Sild solgte Sebberkloster ogsaa Aal i Nibe, de endnu berømte »Sebber-Aal«.

Under Høstfiskeriet 1783 saltedes der i Sebberklosters Salterbod i Sebbersund alene i Dagene 14.—26. Oktober 108 Tønder Sild. Foruden de Stadesild, Fæsterne leverede, blev der ogsaa saltet en Del Sild, som var fisket fra Gaardens egen Kaag. 18.—26. Oktober indkom der saaledes 240 Ol Sild fra Fæsterne, mens Gaardens Kaag fiskede 170 Ol. Under hele Høstfiskeriet saltedes der i alt 16 Læster 1 Tønde 3 Fjerdinger Sild. I Salterboden var beskæftiget fem »Bødpiger«.¹⁷⁾

Det er en Selvfølge, at Fiskeriet ofte gav den proceslystne Prokurator Lund kærkomne Anledninger til at yppe Kiv. Saaledes anklagede han f. Eks. nogle Nibinger for ulovligt Sætteri paa den saakaldte »Fruens Grund« i Nørmaa, som tilhørte Sebberkloster, og Fiskerne maatte gaa ind paa at betale 3 Mark af hver Ruse og 1 Rd. af hvert Garn i aarlig Afgift til Lund.¹⁸⁾ I en anden Sag, Prokuratoren 1789—90 førte mod sine egne Fæstere, som han ligeledes beskyldte for ulovligt Fiskeri, var han derimod mindre heldig, idet Herredstingsdommen gik ham imod; og da han derpaa appellerede Sagen til Viborg Landsting, stadfæstede det Underrettsdommen og idømte ham desuden en Bøde for unødigt Trætte, idet det udtalte, at Sagsanlægget var »ugrundet« og havde »megen Anseende af Trættekærhed«.¹⁹⁾

I 1790'erne var Fiskeriet stadig Sebberklosters vigtigste »Herlighed«. Af hvert Stade betaltes for Høstfiskeriet af Brugeren 1 Fjerding saltede Sild og ferske Sild for 2 Rd. Den samlede Høstafgift var ca. 250 Rd. I Foraaret 1791 var der bortlejet 176 Sta-

der, af hvilke der svaredes samme Afgift som af de bortfæstede 95 Stader, nemlig 25 Ol Sild af hvert. Da Silden kostede 5 Skilling pr. Ol, blev den samlede Afgift af disse 271 Stader 352 Rd. 5 Mk. 3 Sk. Til nogle Nibinger var endvidere bortlejet 21 Stader for en samlet Afgift af 34 Rd. 2 Mk. Desuden brugte Sebberkloster selv 12 Stader, mens de resterende 41 stod ledige.²⁰⁾

Under Høstfiskeriet 1793 indkom der i alt til Salterboden ca. 1900 Ol ferske Sild, af hvilke 700 Ol blev solgt fra 3 Kaage, mens Resten saltedes; de fyldte lidt over 7 Tønder. Under det følgende Aars Vaarfiskeri indkom der fra 68 Stadebrugere (39 i Sebbersund og 29 i Valsted) tilsammen o. 4300 Ol Sild, mens der ved tre Mænd blev opkøbt godt 4900 Ol. Sildene solgtes enten ferske, tørrede, saltede eller røgede og fandt alle Afsætning.²¹⁾

To Aar senere deltog der ligeledes i alt 68 Fiskere i Høstfiskeriet som Brugere af Sebberklosters Bundgarnsstader, nemlig 32 fra Sebbersund, 30 fra Valsted, 2 fra Kyø Skovhuse og 4 fra Nibe. Desuden beskæftigede Gaarden 6 Fiskekarle og 4 Bodpiger. De samlede Indtægter ved Fiskeriet var næsten 500 Rd., hvorimod Udgifterne kun beløb sig til o. 150 Rd.²²⁾

I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede betalte Sildesalteriet sig saa godt, at Sebberkloster en Tid havde to Salterboder, nemlig foruden den i Sebbersund tillige en i Valsted.²³⁾ Ogsaa nogle af Beboerne i disse Fiskerlejer drev med Held Salteri for egen Regning. Under disse Aars Højkonjunktur tjente Fiskeriudrederne store Formuer, ikke alene ved Fiskeriet, men f. Eks. ogsaa ved Proviantering af Kaperbaade til Søkrigen mod England.²⁴⁾

Skønt Bundgarnsstaderne blev betalt med høje

Priser (de bedste med 2—3000 Rd.), var adskillige af Sebberklosters Fæstere dog i Stand til at købe deres Jord og Fiskestader til Selvejendom, da Bortsalget begyndte 1806. I Løbet af blot fem Aar afhændede Sebberklosters nye Ejere ca. 80 af Gaardens Stader. At Sebberklosters Fiskeri dog stadig var meget betydeligt, ses deraf, at Kammerraad Svanholm først og fremmest købte Gaarden for Fiskeriets Skyld.

Af de 262 $\frac{1}{2}$ Stader, som ved Overtagelsen hørte til Sebberkloster, solgte Svanholm straks endnu 10. De resterende 252 $\frac{1}{2}$ var under Høstfiskeriet 1810 dels bortfæstede (100 $\frac{1}{2}$), dels bortlejede (67), dels ubesatte (85). De samlede Stadesafgifter beløb sig til ca. 575 Rd., og efter Fradrag af alle Omkostninger gav Høstfiskeriet et Overskud paa over 500 Rd.²⁵⁾

Bortlejningen af Staderne skete ved Auktion paa visse Konditioner, af hvilke de vigtigste var: »§ 1. Lejeafgiften erlægges med ferske Sild, som leveres i Sebberklosters Salterbod i Sebbersund, og mindre end 1 $\frac{1}{2}$ Ol antages ikke. § 2. Lejerne forpligter sig til at levere, hvad Sild de fisker een Dag om Ugen i det mindste, fra Salteriet begynder i Salterboden og indtil, at Stadesilden er leveret. Silden skal være leveret inden den 20. Maj ... samt et $\frac{1}{2}$ Aars Matrikel-skat 8 Skilling Sølv af hvert Stade, som betales til Niels Svanholm paa Sebberkloster.«

Kammerraad Svanholm solgte i Begyndelsen Sildene til Købmand Niels Andersen Færch i Nibe; men fra 1813 drev han selv Salteri i Boden i Sebbersund, 1817—19 i Kompagni med en anden Nibe-Købmand, Niels Nielsen Færch, en Fætter til N. A. Færch. I Aarene omkring 1815 kulminerede Sildefiskeriet: Fangstudbyttet var glimrende, og samtidig var Afsætningspriserne gode paa Grund af forøget Efterspørgsel. Salteriar-

bejdet blev derfor betalt med høje Lønninger: Saltermesteren fik saaledes i Aarene 1815—17 250 Rbd. for hvert Fiskeri, altsaa 500 Rbd. aarlig, mens Bodpigerne samtidig tjente en Dagløn paa 1—2 Rbd.²⁶⁾

I Sebberklosters Salterbod herskede under disse Aars Fiskerier stor Travlhed: Skønt der var beskæftiget 5—6 Salterpiger, ja undertiden endnu flere, maatte de ofte arbejde om Natten med for at kunne overkomme Saltningen af de rige Fangstudbytter. Der blev da ikke sparet paa Brændevinen som Opmuntring under det haarde Arbejde.

Denne gyldne Periode varede dog kun faa Aar, idet Priserne, baade paa ferske og saltede Sild, fra o. 1820 dalede saa stærkt, at Rentabiliteten af Fiskeri og Salteri forringedes mærkbart, skønt Fangstudbyttet endnu en Række Aar var forholdsvis godt. Grunden til Faldet i Sildepriserne var, at norske Sild nu solgtes i Østersøhavnene til meget lave Priser. Denne Konkurrence trykkede hurtigt Priserne paa Limfjordssild saa stærkt, at Bundgarnsfiskeriet, i hvilket der var anbragt store Kapitaler, og som krævede et kostbart Fiskeredsel, blev vanskeligt at drive med Fortjeneste.

Om end Fangstudbyttet stadig i det store og hele var tilfredsstillende, indtraadte der dog efter 1820 ogsaa en Nedgang heri, dobbelt følelig paa Baggrund af de glimrende Fangstresultater i det foregaaende Tiaar. Den almindelige Irritation over Sildefiskeriets Tilbagegang gav sig, som saa ofte før, Udslag i gensidige Beskyldninger for ulovligt Fiskeri.

Da Vesterhavet under en Stormflod den 3. Februar 1825, ligesom to Hundrede Aar tidligere, gennembrød Aggertangen, mærkedes de ødelæggende Følger heraf for Limfjordsfiskeriet ikke straks. Ganske

vist var Udbyttet af Sebberklosters Høstfiskerier 1826—1827 kun henholdsvis Halvdelen og Trediedelen af det 1825; men paa den anden Side gav endnu Vaarfiskeriet 1828 et godt Udbytte.³⁷⁾

Grunden hertil var, at den ved Agger dannede Kanal oprindelig var saa smal, at Vesterhavsvandet kun langsomt trængte ind i Fjorden. Dog viste det salte Vands Indflydelse sig straks paa Heltefiskeriet, som hidtil havde været ret betydeligt, men nu ganske maatte opgives. Efterhaanden blev Aggerkanalen imidlertid udvidet af Strømmen, med det Resultat, at Havvandet i større Mængde strømmede ind i Fjorden og paa Grund af sin store Saltholdighed fik Fjordgræsset, hvori Silden yngede, til at raadne. Følgen heraf var, at den opgav sine gamle Ynglepladser i Nibe Bredning, og dette medførte 1829 en katastrofal Nedgang i Udbyttet af Fiskeriet her.

Det kan ikke undre, at den virkelige Aarsag til Sildefiskeriets Ødelæggelse ikke straks blev erkendt. Den almindelige Opfattelse var, at det skyldtes en Overhaandtagen af det ulovlige Fiskeri, som hindrede Sildens Gang gennem Fjorden, og der kæmpedes herimod med de samme Argumenter, som man havde brugt i alle tidligere Nedgangsperioder. Nogle talte endog om, at Grunden til Sildenes Forsvinden fra Limfjorden kunde være, at de blev skræmt bort af de nylig opfundne Dampskibe; men denne Teori maatte opgives, da det blev oplyst, at der overhovedet ingen Dampskibe havde været i Fjorden. Hvor stærkt Nedgangen i Fiskeriet beskæftigede Sindene, ses af den — til Tider lidenskabelige — Diskussion, som i disse Aar førtes i de lokale Aviser om Grundene til Sildens Udebliven. Efterhaanden trængte dog den rigtige Opfattelse af Aarsagsforholdet igennem, og

den Tanke opstod, at Aggerkanalen burde tillukkes af Hensyn til Limfjordsfiskeriet.

Denne Plan interesserede Kammerraad Svanholm saa stærkt, at han i Januar 1832 sendte to Sebbersund-Fiskere til Agger for at undersøge Forholdene paa Stedet. De optog et Kort over Kanalen og dens Omgivelser. Ifølge deres Beretning vilde en Tillukning være forholdsvis let og billig at udføre. Ogsaa Aalborg By lod foretage en Undersøgelse af Kanalen og med samme Resultat.²⁸⁾

Planen om Tillukning af Aggerkanalen kom imidlertid aldrig til Udførelse, og Løbet udvidedes efterhaanden mere og mere, til det i Midten af forrige Aarhundrede havde naaet en Bredde af 8—900 Meter og en Dybde paa 2—3 Meter. Ved en Stormflod 1863 dannedes der imidlertid en ny Kanal ved Tyborøn, mens Aggerkanalen i Løbet af Halvfjerdserne sandede til. Tyborønkanalen blev senere uddybet og sikret.

Skønt Kammerraad Svanholm i Aarenes Løb havde afhændet en Del Bundgarnsstader, ejede han dog 1828 endnu næsten 200 Stader, og Ødelæggelsen af Sildefiskeriet medførte derfor en mægtig Værdiforringelse af Sebberkloster, som hidtil, takket være Fiskeriet, havde klaret sig forholdsvis godt gennem den haarde og langvarige Landbrugskrise.

Men for Fiskerbefolkningen i Valsted og Sebbersund betød Sildens Udebliven den fuldstændige Ruin, idet Fiskeriet var Grundlaget for dens Eksistens, mens Landbruget altid havde været en Binæringsvej, og endda kun for et Mindretal af de to Byers Beboere. Mange af Fiskerne maatte, for at skaffe sig det nødvendigste til Livets Ophold, sælge deres Indbo og Gangklæder. Kammerraad Svanholm søgte efter bedste Evne at hjælpe de nødstedte med Korn og Penge,

men kunde selvfølgelig ikke i det lange Løb alene bære Byrden ved deres Arbejdsløshed.

I Sommeren 1832 henvendte Fiskerne sig derfor til Regeringen om Hjælp; i det Bønskrift, som Beboerne i Sebbersund sendte Kongen, gives der en udførlig Skildring af Tingenes sørgelige Tilstand. Heri tales bl. a. om »den almindelige Elendighed, der kuns alt for tydeligt afmaler sig i saa mange blege Ansigter, hvor selve Hungeren har paatrykt sit umiskendelige Stempel«. Og i den Erklæring, hvormed Sognepræsten ledsagede Bønskriftet, hedder det: »Saavel Forældre som Børn, hvoraf der i Sebbersund findes et meget stort Antal, have hidtil vandret omkring flere Mile i Egnen ved Bettelstaven.«²⁹⁾ Da Fattigkommissionen i det nødstedte Sebber Sogn ikke magtede Opgaven, maatte Staten træde til med ekstraordinær Hjælp.³⁰⁾

Efterhaanden blev det klart for alle, at de gode Forhold for Limfjordsfiskeriet ikke vilde komme igen, og mange, især af de unge, udvandrede derfor fra Nibeegnen og søgte Arbejde og stiftede Hjem andet Steds i Landet. Sebber Sogn havde 1801 haft 721 Indbyggere, og 1822 var dette Tal steget til 930; men 1840 var det dalet til 833, 1850 til 793, 1860 til 782, 1880 til 749, 1890 til 707 (hvoraf kun 46 Fiskere), 1901 til 695 og 1921 til 632.³¹⁾

Under Vaarfiskeriet 1834 fiskede i Sebberlaa og Nørllaa i alt kun 18 Fiskere fra 7 Kaage med 41 Garn. Det samlede Fangstudbytte var kun 86 Ol Sild. Heraf blev kun de 11 Ol fanget i Nørllaa, hvor Bundvegetationen raadnede paa Grund af Vandets store Saltoldighed. I Sebberlaa derimod, som tidligere havde været et langt ringere Fiskevand end Nørllaa, fange-

des nu langt de fleste Sild, fordi Vandet her var mindre salt.³²⁾

Da det viste sig, at Formindskelsen i Udbyttet af Bundgarnsfiskeriet, som Følge af Sildens Udebliven fra sine gamle Ynglepladser, blev af varig Natur, indtraadte der et stærkt Fald i Stadepriserne. Disse havde allerede naaet deres Kulmination i andet Tiaar af forrige Aarhundrede, og fra o. 1820 var de i Dalen. Denne Nedgang er fortsat lige til vore Dage. Det var da rimeligt, at Stadernes Ejere 1913 blev fritaget for den Skat af dem, som de havde maattet betale siden 1688.

Bøndergodset.

Det Fæstegods, som Oluf Brockenhuus fik sammen med Sebberkloster ved Mageskiftet 1581, laa forholdsvis godt samlet omkring Hovedgaarden, idet de fjernereliggende Dele af Klostergodset, som foran nævnt, var blevet holdt uden for Mageskiftet.⁴⁾

I Sebber Sogn, hvor Hovedgaarden laa, var Klosteret Eneejer af Byerne Sebbersund og Valsted og desuden Lodsejer i Sognebyen Barmer.

»Sundet hos Klosteret«, som var »bygt paa Klosters rette Mark, Grund og Fædrift« og regnedes med til Hovedgaardstaksten, havde kun et ganske lille Jordtilliggende. 11 af Byens 16 Beboere havde derfor »aldeles ingen Ejendom eller Jord at bruge«. Disse Gadehusmænd levede udelukkende af Fiskeri; i aarlig Afgift svarede de hver 1 Fjerding Sild. En af dem havde dog et Stykke Eng »Østen i Bredning Enge«, hvorpaa der kunde avles 4 Læs Hø. De øvrige 5 Beboere i Sebbersund drev lidt Avling ved Siden af Fiskeriet. Den største Jordlod i Byen havde Sognepræsten i Brug; han kunde saa 6 Skp. Byg og

6 Skp. Havre og avle $3\frac{1}{2}$ Læs Hø. Endvidere havde to Husmænd saa meget Agerjord, at de hver kunde saa 3 Skp. Korn. Endelig boede der i »Sundet« to Husmænd, som ved Siden af Fiskeri og Avling besørgede Færgefarten tværs over Fjorden til Bislev Sogn i Hornum Herred; de svarede i aarlig Afgift, »baade af Færgen og af hvis Jord og Eng, de bruge paa Sancti Nelaus Bjerger efter Jordbogens Lydelse«, 2 Td. Sild og 1 Daler, foruden 1 Fjerdings Sild, »som er paasat i Jørgen Nagels Tid«; deres Udsæd var 6 Skp. Rug eller Byg og Høavlen 2 Læs.

Bortset fra Afgiften af Færgestedet betalte »Tjernerne« i Sebbersund alle deres Jordebogsafigifter med Sild, — et godt Bevis paa, hvilken dominerende Rolle Fiskeriet spillede i deres Eksistens. Hvor ringe Betydning Landbruget derimod havde for dem, ses af, at deres samlede Udsæd kun var 24 Skp. Korn og Høavlen kun $9\frac{1}{2}$ Læs. At dette lille, fattige Fiskerleje i Slutningen af det 16. Aarhundrede var et lidet værdifuldt Aktiv for Sebberkloster, fremgaar af følgende Bemærkning i Synsforretningen 1581: »Os syntes samme Sundet og Færge at være den, som Klosteret haver, storligen til Trængsel, for almindelig Gæsteri og Vogne at borflaane . . .«

Til Valsted fandtes ligeledes »meget ringe Ejendom og Avling«, og Bønderne kunde ikke, »paa meget nær, saa saa meget det ene Aar som det andet«. For denne By var Landbruget dog af forholdsvis større Vigtighed end for Sebbersund. Ganske vist boede der i Valsted 18 Gadehusmænd, som udelukkende ernærede sig ved Fiskeri; de betalte kun 1 Skilling Grot i aarlig Afgift hver. Men Byens øvrige 22 Fæstere drev alle Landbrug ved Siden af Fiskeriet. Deres Avling var af højst forskellig Beskaffenhed og

Størrelse: Nogle havde blot en Toft eller et Stykke Eng i Brug, andre havde Halvgaarde, og 13 var Fæstere af hele Gaarde.

I Sognets tredie By, Barmer, hvis Tilliggende var betydeligt større end Valsteds og Sebbersunds, ejede Sebberkloster 1 Gaard, 2 Halvgaarde, 2 Bol og 3 Gadehuse.

Foruden Fæstegodset i Sebber Sogn fulgte følgende Gods i Slet Herred med Sebberkloster, da det 1581 mageskiftedes til Oluf Brockenhuus: I Lundby Sogn og By 4 Gaarde, 1 Bol og 2 Gadehuse samt Lundby Mølle; i samme Sogn i Frejstrup By 1 Gaard; desuden Gaarden Store Erkilstrup; endvidere 1 Bol, kaldet »Lille Hølcke«; og endelig i Beltoft 2 Gaarde. I Ovtrup Sogn og By 3 Gaarde; i Braarup i samme Sogn 2 Gaarde samt 9 Hovedagre i Ovtrup Vang, som brugtes til den ene Gaard. I Salling Sogn og By 3 Gaarde. I Næsborg Sogn og By 2 Gaarde og 1 Bol; i Tolstrup i samme Sogn 4 Gaarde, 1 Bol og 2 Gadehuse. I Løgsted Sogn og By 2 Gaarde, 1 Bol og 2 Gadehuse. — Endelig hørte til Klostret noget Gods i Hindsted Herred, Store Arden Sogn og By, nemlig 1 Gaard og 1 Gadehus samt Skov til 100 Svinsolden.

Da Sebberklosters Hovedgaardstakst ikke kunde »forstrække sig imod Oluf Brockenhuus'es Hoved-Gaards Ejendom«, blev noget af Klostrets Fæstegods lagt ind under Hovedgaarden, »til dens Ejendoms Forbedring«, nemlig »Møllen for Klosteret« og Lundby Mølle samt Gaarden i Frejstrup og Gaarden Store Erkilstrup. Af disse Ejendomme svarede Sebberklosters Mølle 10 Td. Mel i Møllenskyld foruden $\frac{1}{2}$ Td. Sild »af nogen Eng«, hvorpaa der kunde avles »9 Læs Eng ungefærlig«; »og maler han ikke toldfri for

Klosteret«. Lundby Mølle havde større Maling, idet den var skyldsats for 20 Td. Mel, men den betalte ingen anden Afgift, da der »var ingen Ejendom til«; den malede »ej heller toldfri«. Gaarden i Frejstrup gav i Landgilde 2 Td. Rug, 18 Skp. Byg, 1 Pd. Smør, 1 Skovsvin, 1 Fodernød og 1 Ørt Havre Gæsteri. Dens Udsæd var 4 Td. Byg, 4 Td. Rug og $1\frac{1}{2}$ Td. Havre og Høavlen 8 Læs. Store Erkilstrup beboedes af to Fæstere, som tilsammen svarede 20 Skp. Rug, 24 Skp. Byg, 1 Skovsvin, 1 Fødenød og 24 Skp. Havre Gæsteri. De kunde saa 24 Td. Byg og 9 Td. Rug og avle 12 Læs Hø.

Sebberklosters samlede Landgildeindtægter var 1581: 34 Td. Rug, 62 Td. Byg, 5 Td. $2\frac{1}{2}$ Skp. Havre, 1 Td. 1 Pund Smør, 1 Skilling Grot, $10\frac{1}{2}$ Td. 1 Fjerding Sild, 1 »Theye« (et Lam, en Gaas og to Høns), 26 Skovsvin og 14 Fødenød. Omregnet i Hartkorn (»1 Td. Rug, 1 Td. Byg, 2 Td. Havre lige imod hverandre, 1 Td. Smør imod 12 Td. Hart-Korn-Skyld, 9 Skilling, som før gik imod $4\frac{1}{2}$ Skp. Korn Aabomaal, 1 Td. Sild imod 3 Td. Korn, en Theye imod 2 Skp. Korn, 1 Skovsvin imod $\frac{1}{2}$ Td. Korn, 1 Fødenød imod $\frac{1}{2}$ Td. Korn, efter som det nu almindeligen plejer at regnes udi Mageskifter med Kongelig Maje-stæt«) blev Landgilden i alt 164 Td. 2 Skp. $1\frac{1}{2}$ Fk.

Den samlede Udsæd paa Fæstegodsset var 131 Td. 7 Skp. Rug, 99 Td. $4\frac{1}{2}$ Skp. Byg og 75 Td. $1\frac{1}{2}$ Skp. Havre, mens Høavlen var $405\frac{1}{2}$ Læs. Desuden hørte der til Sebberklosters Fæstegods i Store Arden, som foran nævnt, Oldenskov til 100 Svin. »Denne forskrevne Ejendom, alt tilsammen beregnet udi Hart-Korn-Sæd (1 Skp. Rug, 1 Skp. Bygsæd, 2 Skp. Havresæd imod hverandre, en Læs Eng, 1 Svins-Olden imod 1 Skp. Sæd Aabo-Maal, efter som dermed er

sædvanligt) beløber sig til Hobe udi en Summa ungefærlig: 332 Td. 2 Skp. 1 Fk. ungefærlig. Denne for^{ne} Ejendom gjort og regnet udi Hart-Korn-Landgilde (3 Skp. Sæd, 3 Læs Eng, heller og 3 Svins-Olden imod en Skp. Landgilde Rug eller Byg) er til Hobe: 110^{1/2} Td. 2 Skp. ungefærlig^a.

Det virkelige Landgildehartkorn var, som set, ca. 50 % større, hvilket skyldtes, at en stor Del af Sebberklosters Fæstere havde Indtægter ved Fiskeriet foruden ved Landbruget.²⁾

I de Hundrede Aar, Familien Brockenhuus ejede Sebberkloster, afrundedes Fæstegodsset ved Køb, Salg og Magelæg, idet de fjernereliggende Dele deraf blev erstattet med Gods, som laa mere bekvemt i Forhold til Hovedgaarden. De første Brockenhuus'er erhvervede desuden saa meget nyt Gods til Sebberkloster, at Gaardens Bondeskyldshartkorn i Matriklen 1664, hvis Ansættelser hvilede paa Landgildens Størrelse, var forøget til ca. 300 Td. Men de sidste Ejere af Slægten afhændede atter en Mængde Fæstegods, og da det tilbageblevne ved den nye Matrikulering 1688, som skete paa Grundlag af Jordernes Bonitet, blev takseret betydeligt lavere end tidligere, fulgte der kun 96 Td. Htk. Bøndergods med Sebberkloster, da Caspar Christoffer Brockenhuus 1697 solgte Gaarden til Anders Madsen Klæstrup.

Det 17. Aarhundredes ulykkelige Krige ramte Sebberklosters Fæstere haardt, da de fremmede Hære under deres Indfald i Jylland flere Gange naaede helt op i Himmerland. Et Eksempel paa de lovløse Tilstande, Soldaterregimentet medførte, har vi fra Kejserkrigens Dage, idet Jørgen Brockenhuus, efter at de fjendtlige Tropper var trukket tilbage, anklagede nogle Mænd i Sebbersund for under Besættelsen at have

nedbrudt to Huse, som tilhørte Sebberkloster; Bønderne indrømmede, at Beskyldningen var rigtig, men forsvarede sig med, at de var blevet tvunget dertil af en Rytterkorporal, som fra sit Kvarter paa Munkgaard i Barmer havde terroriseret hele Egnen.³⁾

Ogsaa under Torstenssonkrigen blev Vesthimmerland hjemsøgt af fjendtlige Soldater, som hverken skaanede Høj eller Lav. Flere Aar efter Krigen klagede Præsterne i Slet Herred over, at de endnu ikke var »kommen til Rette igen af den store Skade, som vi haver lidt af Fjenderne, som var indfalden paa os og haver vores bedste Formue hen, med stor Skat og Plage, hvormed de haver udsuget os, saa vidt som de kunde mest«. ⁴⁾

Paa Grund af de slette Vilkaar for Landbruget, som trykkede Bønderne overalt i Danmark, hvortil for Beboerne ved Nibe Bredning kom, at Limfjordsfiskeriet ofte slog fejl, var Indbyggertallet i Valsted og Sebbersund snarere dalende end stigende i Hundredaaret fra 1581 til 1688. Af den nye Matrikel kan det ses, at der i Valsted sidstnævnte Aar kun boede 36 Fæstere, mod 40 i 1581; og i Sebbersund var der i 1680'erne kun een Beboer mere end Hundrede Aar tidligere, saaledes at der nu var 17 Huse, hvoraf endda de to nylig var opført.

Trods store Svingninger i Udbyttet af Fiskeriet beholdt dette dog sin Betydning som Hovederhverv for Indbyggerne i Valsted og Sebbersund. 1651 siges det, at »Valsted er en Fisker-Leje; de, som deri ere bosiddendes, have ringe Avling, og ere alle Tjenere til Sebberkloster«. Kun 13 af Byens Beboere havde Avling at give Tiende af. »Ved Sebbersund findes og nogle, som avler noget lidet og ere Gadehuse-

Mænd; tjener til Sebberkloster«. Her var der kun 5 Tiendeydere (»Decimanter«).⁵⁾

Ifølge »Landgildematriklen« 1664 var der i Sebbersund da kun 15 Huse, hvoraf de 11 hver var takseret til 6 Skp. Htk., mens 3 stod for 1 Td. 4 Skp. hver og 1 for 2 Td. 2 Skp. I Valsted laa der 11 Kwartgaarde, hvoraf 2 var paa 3 Td. Htk. hver (den ene var dog »højelig forskyldt og behøver Forlindring«), mens 5 var paa 2 Td. 2 Skp., 1 paa 2 Td., 1 paa 1 Td. 6 Skp. og de resterende 2 paa 1 Td. 4 Skp.; endvidere fandtes der i Byen 1 Ottendedelsgaard paa 6 Skp. og 2 Huslodder, ligeledes hver paa 6 Skp.; og endelig var der 16 Gadehuse foruden »nogle nylig opbyggede Huse«, alle uden Avling: »disse give intet, men gøre Uge-Dag«. — Sebberkloster var stadig eneste Lodsejer i Sebbersund og Valsted, men Halvdelen af en Kwartgaard (1 Td. 1 Skp.) i sidstnævnte By var dog pantsat til General Frederik v. Arenstorff.

I Barmer havde Sebberkloster 2 Halvgaarde paa henholdsvis 2 Td. 4 Skp. og 2 Td. 7 Skp. samt $\frac{1}{2}$ Bol paa 1 Td. 4 Skp. Den sidste Ejendom havde tidligere været »øde og ubeboet«, men brugtes nu af Fæsteren paa den største af de to Halvgaarde. — Alt det øvrige Bøndergods i denne By ejedes af Dr. med. Niels Benzon, som faa Aar senere købte Nabogaarden Vaar.

Af hele Sebber Sogns Hartkorn, 144 Td. 1 Skp., var 36 Td. Sebberklosters Hovedgaardstakst, og desuden var 48 Td. 1 Skp. Fæstegods under denne Gaard, som saaledes ejede over Halvdelen af Sognets Hartkorn.⁶⁾

Efter den nye Matrikel 1688 var der i Sebbersund 17 Huse, saaledes at Antallet af Fæstere her

altsaa var forøget med 2 siden 1664. Af de nye Huse havde det ene ingen Jord og blev derfor ikke sat i Hartkorn, hvorimod det andet takseredes til 1 Fk. 1 Alb. I øvrigt blev Hartkornet nedsat for alle de gamle Huse: 8 af dem, som i »Landgildematriklen« havde staaet for 6 Skp., blev nu slet ikke ansat, da de var jordløse. Af de resterende 7 havde de 3 ligeledes staaet for 6 Skp., hvilket nu nedsattes til henholdsvis 2 Skp., 1 Skp. 1 Fk. 1 Alb. og 1 Skp. 1 Fk. Endvidere blev 3 andre Huses Hartkorn nedsat fra hver 1 Td. 4 Skp. til henholdsvis 4 Skp. 1 Fk., 3 Skp. 0 Fk. 1 Alb. og 1 Skp. 2 Fk. 1 Alb. Endelig takseredes et Hus, der hidtil havde staaet for 2 Td. 2 Skp., nu kun til 1 Skp. 2 Fk. 1 Alb. — Hele Sebbersunds Hartkorn beløb sig til 1 Td. 7 Skp. 1 Fk. 2 Alb., og Agerlandet dækkede kun 17 Td. Land.

Ogsaa i Valsted blev der 1688 foretaget betydelige Nedsættelser i Hartkornet: 22 jordløse Huse blev overhovedet ikke matrikuleret, med Undtagelse af eet, som var overladt til Degnen; det blev ansat til 2 Alb., da det havde en lille Græslod, hvorpaa der kunde avles o. $\frac{1}{2}$ Læs Hø. Desuden takseredes 3 Ejendomme i Byen til 4—6 Skp. Endelig laa der i Valsted 11 Kwartgaarde og Halvgaarde, hvis Hartkorn varierede fra 1 Td. 0 Skp. 1 Fk. 1 Alb. til 2 Td. 0 Skp. 3 Fk. — Denne By havde i alt 19 Td. Htk.; dens Markareal var 165 Td. Land.

Sebberklosters 2 Fæstegaarde i Barmer fik ligeledes deres Hartkorn nedsat, den ene fra 2 Td. 4 Skp. til 1 Td. 4 Skp. 2 Fk. 1 Alb. og den anden fra 4 Td. 3 Skp. til 2 Td. 4 Skp. 2 Fk. 1 Alb. Desuden hørte 3 jordløse Huse i denne By under Sebberkloster; de havde intet Hartkorn. Alt det øvrige Bøndergods i Barmer, 12 Gaarde, 1 Hus med Jord og 10 jordløse

Huse, ejedes af Vaar. — Byens samlede Hartkorn (Munkgaards 12 og Rensiggaards 7 Td. medregnet) var 45 Td., mens Agrene dækkede i alt 409 Td. Land.

Hele Sebber Sogns Bondeskyldshartkorn, der 1664 havde været 108 Td. 1 Skp., blev 1688 nedsat til 66 Td. 1 Skp. 3 Fk. 2 Alb. Heraf hørte 25 Td. under Sebberkloster, mens Vaar med sine 41 Td. i Barmer var Sognets største Lodsejer. — De tre Byers Markarealer udgjorde tilsammen 591 Td. Land.⁷⁾

Af Jorderne i Sognet var Barmers Bymarker de bedste, hvorimod de to andre Byers Jorder var skarpe og sandede. Til Barmer og Valsted hørte gode Enge til Græsning og Høslet; de laa »beblandet« mellem hverandre. Sebbersund havde derimod »ganske ingen Eng«. Med Hensyn til Brændsel var Barmer bedst stillet, idet denne By havde gode Tørvemoser; saadanne manglede derimod for Valsteds og Sebbersunds Vedkommende.⁸⁾

Foruden Bøndergodset i Sebber Sogn er der af Sebberklosters Godstilliggende særlig Grund til at omtale de to Beltoft-Gaarde i Lundby Sogn. De havde 1581 hver en Udsæd paa 6 Td. Byg, 12 Td. Rug og 30 Skp. Havre og en Høavl paa 3 Læs, mens de i Landgilde gav 2 Td. Rug, 18 Skp. Byg, 1 Pund Smør, 1 Skovsvin, 1 Fødenød og 16 Skp. Havre Gæsteri samt i Fællesskab 1 Lam, 1 Gaas og 2 Høns, altsaa en saakaldt »Theye«. Disse to Fæstegaarde blev af Brockenhuus'erne sammenlagt til en Hovedgaard. 1663 var den en »Græsgaard«, d. v. s. den havde ingen Kornavl, men var udelukkende baseret paa Kreaturbrug, især Øksnefodring. Aaret efter blev dens Hartkorn ved Matrikuleringen ansat til 9 Td. 5 Skp. 1 Fk. 1 Alb. 1676 var den beboet af to Mænd, »som begge har forpagtet Gaarden, men giver dog som an-

dre Bønder Skyld og Landgilde og Arbejdspenge«. ⁹⁾ Alligevel regnedes Beltoft for en fri Ladegaard. Men da Forordningen om Hovedgaardene 1682 bestemte, at de fremtidig kun var skattefrie, naar de havde et Fæstegodstilliggende paa mindst 200 Td. Htk. inden for en Afstand af to Mil fra Gaarden, maatte Caspar Christoffer Brockenhuus opsige Beltoft-Gaardens Frihed. Ved den nye Matrikulering seks Aar senere blev dens Hartkorn forhøjet lidt, nemlig til 9 Td. 7 Skp. 2 Fk. 2 Alb.; den havde da 104 Td. Land Agerjord.

I A. M. Klæstrups og J. J. Gleerups Ejertid uvidedes Sebberklosters Godstilliggende betydeligt, nemlig fra 96 Td. Htk. i Aaret 1697 til 300 Td. Htk. 35 Aar senere. Vel erhvervedes der inlet nyt Gods i selve Sebber Sogn, hvor Vaar altsaa fremdeles ejede Størsteparten af Bøndergodset. Men i Lundby og Næsborg Sogne blev Sebberkloster største Lodsejer. I Lundby ejede Sebberkloster 34 af hele Sognets 87 Td. Htk., mens det øvrige Fæstegods var fordelt mellem fem andre Lodsejere, af hvilke Vaar, Krastrup og Kyø hver ejede 10—20 Td. Htk. I Næsborg Sogn hørte lidt over Halvdelen af Hartkornet under Sebberkloster, nemlig 87 Td. af 166; Resten ejedes af otte Lodsejere, af hvilke Krastrup havde mest (35 Td. Htk.). Størstedelen af Sebberklosters Gods laa stadig i Slet Herred, men desuden ejede Gaarden nu spredt Fæstegods i Aars, Gislum og Rinds Herreder.

Indbyggertallet i Sebber Sogn gik i Løbet af det 18. Aarhundredes første Halvdel stærkt frem, og samtidig skete der en Forskydning i Befolkningsfordelingen, idet Tilvæksten var forholdsvis større i Fiskerbyerne Sebbersund og Valsted end i Bondebyen Barmmer. Her boede der 1688 28 Fæstere, men 1743 var der 38. De to andre Byer havde 1688 tilsammen 53

**Declaration over
Waar Enemarcher**

- a- Waar
- b- Stampe-mollen
- c- Wejer-mollen
- D- Waar Water Cymark
- E- Waar Oker Cymark
- F- Kuller Felder by Kyg
marck
- G- Waar Sletts Sletts
2000 dinge Sletts 2000
H- Waar Sletts Sletts
2000 dinge Sletts 2000
I- Heste-koozen
- K- Steen-egden Nolle Tift
- L- land Chgin
- M- Alder-dalle Eng
- N- Alder-dalle Kon
- O- Alder Thal
- PP- Kuller by
- Q- Kuller datter datter
2000 dinge Sletts 2000
R- Sletts Sletts
- S- Sletts Sletts
- T- Sletts Sletts
- U- Waar-dac
- V- Waar-dac Sletts
2000 dinge Sletts 2000
- X- Alder-dalle Eng
- Y- Alder-dalle Eng
- Z- Alder-dalle Eng
- 3- Malle Agger
- 4- Steen-bierg
- 5- Kull-agger
- 6- Alder-dalle
- 7- Waar-holm: Mar og
Chye-marck

Waar Gaars Guder, byge
Wester for Waar-dac
marck datter Sletts
2000 dinge Sletts 2000
og Sletts Sletts
Waar Guder, byge
datter Sletts 2000
dinger Sletts 2000
og Sletts Sletts

Horns gaards Marck

- 8- Horns gaard
- 9- Steen Sletts Sletts
- 10-10-10 liden Sletts Sletts
- 11-11-11 Sletts Sletts
- 12- Steen Sletts Sletts
- 13- Waar-dac Sletts Sletts
- 14- Steen Sletts Sletts
- 15- Alder-dalle Eng
- 16- Alder-dalle Eng
- 17- Alder-dalle Eng
- 18- Alder-dalle Eng
- 19- Alder-dalle Eng
- 20- Alder-dalle Eng
- 21- Alder-dalle Eng
- 22- Alder-dalle Eng
- 23- Alder-dalle Eng
- 24- Alder-dalle Eng
- 25- Alder-dalle Eng
- 26- Alder-dalle Eng
- 27- Alder-dalle Eng
- 28- Alder-dalle Eng

Declaration over Waar-Sonder God sel.

29- Alder-dalle Eng	30- Alder-dalle Eng	31- Alder-dalle Eng	32- Alder-dalle Eng	33- Alder-dalle Eng	34- Alder-dalle Eng	35- Alder-dalle Eng	36- Alder-dalle Eng	37- Alder-dalle Eng	38- Alder-dalle Eng	39- Alder-dalle Eng	40- Alder-dalle Eng	41- Alder-dalle Eng	42- Alder-dalle Eng	43- Alder-dalle Eng	44- Alder-dalle Eng	45- Alder-dalle Eng	46- Alder-dalle Eng	47- Alder-dalle Eng	48- Alder-dalle Eng	49- Alder-dalle Eng	50- Alder-dalle Eng	51- Alder-dalle Eng	52- Alder-dalle Eng	53- Alder-dalle Eng	54- Alder-dalle Eng	55- Alder-dalle Eng	56- Alder-dalle Eng	57- Alder-dalle Eng	58- Alder-dalle Eng	59- Alder-dalle Eng	60- Alder-dalle Eng	61- Alder-dalle Eng	62- Alder-dalle Eng	63- Alder-dalle Eng	64- Alder-dalle Eng	65- Alder-dalle Eng	66- Alder-dalle Eng	67- Alder-dalle Eng	68- Alder-dalle Eng	69- Alder-dalle Eng	70- Alder-dalle Eng	71- Alder-dalle Eng	72- Alder-dalle Eng	73- Alder-dalle Eng	74- Alder-dalle Eng	75- Alder-dalle Eng	76- Alder-dalle Eng	77- Alder-dalle Eng	78- Alder-dalle Eng	79- Alder-dalle Eng	80- Alder-dalle Eng	81- Alder-dalle Eng	82- Alder-dalle Eng	83- Alder-dalle Eng	84- Alder-dalle Eng	85- Alder-dalle Eng	86- Alder-dalle Eng	87- Alder-dalle Eng	88- Alder-dalle Eng	89- Alder-dalle Eng	90- Alder-dalle Eng	91- Alder-dalle Eng	92- Alder-dalle Eng	93- Alder-dalle Eng	94- Alder-dalle Eng	95- Alder-dalle Eng	96- Alder-dalle Eng	97- Alder-dalle Eng	98- Alder-dalle Eng	99- Alder-dalle Eng	100- Alder-dalle Eng
---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	---------------------	----------------------

Fæstere, men 1743 ikke mindre end 90. Skønt Barmer med sine 45 Td. Htk. havde over dobbelt saa stort Tilliggende som Valsted og Sebbersund, var Beboernes Antal i disse Byer dog, ikke alene absolut, men ogsaa pr. Td. Htk., større end i Barmer. Her var der 1743 kun 0,84 Fæster paa hver Td. Htk., men i de to andre Byer 4,29 pr. Td. Htk.

I Barmer havde Beboerne altsaa gennemsnitlig lidt over 1 Td. Htk. hver, hvorimod de i Valsted og Sebbersund kun havde knap 2 Skp. Htk. i Gennemsnit. — Af Beboerne i Barmer var ikke des mindre de 27 fattige Husfolk, mens Valsted- og Sebbersund-Fæsternes »Vilkaar og Lejlighed for den største Del skal være ulige bedre end Barmer Bys Sognefolks«. Bagge Jørgensen Gleerup hævdede dog, at dette kun kunde siges om »fire à fem Mænd, da de øvrige næsten ere forarmede og haver lidet at bide og intet at brænde«. — Naar Valsted og Sebbersund, trods deres ringe Hartkorn, saaledes kunde rumme et forholdsvis stort Antal Beboere, skyldtes det dels, at de foruden deres egne Jorder havde en Del af Hovedgaardstaksten (»Skovagrene«) i Brug, dels, og især, at de »ernære sig mestendels af Fiskeri«. ¹⁰⁾

De store Landboreformer i Slutningen af det 18. Aarhundrede forbedrede Bøndernes Kaar betydeligt. En af de Byrder, som hvilede tungest paa Fæsterne, var Høveriel, der ofte hindrede dem i at passe deres egen Avling ordentligt, da de skulde levere Arbejdskraft til Hovedgaarden, ikke sjældent paa Tidspunkter, hvor de selv havde haardt Brug for den. Af stor Betydning var det derfor at faa Høveriet bestemt, saaledes at Bønderne altid vidste, i hvor stort Omfang og til hvilke Tider det kunde forlanges af hver enkelt. For at faa dette ordentligt fastsat søgte Re-

geringen ved forskellige Lovgivningsforanstaltninger at fremme Indgaaelsen af frivillige Hoveriforeninger mellem Godsejerne og deres Fæstere.

Paa Sebberkloster Gods havde Hoveriet næppe nogen Sinde været særlig trykkende, da Hovedgaardens Marker var forholdsvis smaa og endda delvis overladt de nærmestboende Fæstere i Brug. For Sebberklosters Vedkommende var der over 10 Td. Bondeskyldshartkorn for hver Tønde Hovedgaardstakst, mens der i Jylland ellers gennemsnitligt kun gik $7\frac{1}{2}$ Td. Bondeskyld paa hver Tønde Hovedgaardstakst; paa Fyn var Forholdet 7:1 og paa Sjælland endda kun $4\frac{1}{2}$:1. — Omkring 1770 ejede Sebberkloster 295 Td. Htk. Bøndergods, som var beboet af 189 Fæstere (d. v. s. kun 0,64 pr. Td. Htk.), hvoraf 109 Husmænd. Af Godsets 80 Gaardfæstere var de 49 hoverifri og altsaa kun 31 hoverigørende. Fæstegodsets Hartkorn forholdt sig til Hovedgaardens som 11 til 1. Til Sammenligning kan tjene, at Nabo-gaarden Kyø, der med sine 26 Td. Hovedgaardstakst var paa samme Størrelse som Sebberkloster, kun havde 243 Td. Htk. Bøndergods med 116 Brugere (0,47 pr. Td. Htk.), hvoraf 56 Husmænd, 31 hoverifri og 29 hoverigørende Gaardmænd. Her gik der 9 Td. Bondeskyld paa hver Tønde Hovedgaardstakst. Paa andre Godser i Slet Herred var Hoveriforholdene endnu langt daarligere. Til Krastrup med 38 Td. Hovedgaardstakst hørte saaledes kun 251 Td. Htk. Bøndergods med 127 Beboere (0,51 pr. Td. Htk.), af hvilke 59 var Husmænd, mens ikke mindre end 67 af Gaardmændene var Høvbønder og altsaa kun een hoverifri. Her var der kun $6\frac{1}{2}$ Td. Bondeskyld for hver Tønde Hovedgaardstakst.¹¹⁾

Hoveriet til Sebberkloster ordnedes ved et Regle-

ment 1773. Som Hoveriarbejde udførtes f. Eks.: Hovedgaardsmarkernes Pløjning og Harvning, Høslæt i Engene og Hjemkørsel af Høet, Kornets Indhøstning og Tærskning, Vedligeholdelse af Hegn, Udkørsel af Gødning, Hjemkørsel af Tørv og Lyng, Vogn- eller Kaagrejser. »Rejserne« gik især til Aalborg »som den rette Handelsstad og væsentligste for Gaardene her i Egnen«, men ofte ogsaa til Nibe eller Løgstør. Undertiden førtes Sebberklosters Korn dog blot ned til Sebbersund, hvor der var Udskibningssted, og hvor der ogsaa kunde modtages Tømmer eller andre Varer. — Mens Kyø og Sebberkloster havde samme Ejer, maatte sidstnævnte Gaards Hovbønder hente Brænde i Rebild Skov, som hørte under Kyø.

Da en Forordning af $12/8$ 1773 havde fastslaaet, at Fæsterne var pligtige at udføre det til Driften af Hovedgaardene nødvendige Arbejde, kunde Herremændene vilkaarligt bestemme, hvor meget Hoveri de vilde forlange af Bønderne paa deres Godser. At Prokurator Lund har været særlig maadeholden i sine Krav, er der ingen Grund til at tro. Som Følge af sin Haardhed over for Fæsterne kunde han vanskeligt faa Bønderkarle til at overtage de øde Gaarde, af hvilke der i de daarlige Tider for Landbruget var mange paa hans Godser. 1791 var det samlede Hoveri til Sebberkloster 1239 $\frac{1}{2}$ Spanddage (hvoraf Husmændene kun forrettede de 6) og 3917 $\frac{1}{2}$ Gangdage (hvoraf Husmændene 218) foruden 178 $\frac{1}{2}$ Pløjedage og 189 Harvedage.¹²⁾

Efter Lunds Død omordnedes Sebberklosters Hoveri 1796 ved en frivillig Forening med Fæsterne, hvorved der skete en betydelig Nedsættelse. 1806 forlangtes der saaledes kun 1153 Gangdage (hvoraf 845 til Hovedgaarden, 120 til Salterboderne, 96 til

Engholmen, 64 til Dybkæret og 28 til Beltoft) samt 25 lange og 13 korte Vognrejser, 32 Kaagrejser til Aalborg og 18 til Nibe.¹³⁾ Efter Hoveriforeningen af 1796 gjorde kun 26 af Fæsterne Hoveri, de 16 af Helgaarde og de 10 af Halvgaarde. Der blev saaledes i alt 21 »hele Hovbønder«, hvoraf over Halvdelen, nemlig 12 $\frac{1}{2}$, boede i Valsted, mens de øvrige fordelte sig med 2 til Barmer, 1 $\frac{1}{2}$ til Lundby, 1 til Frejstrup, 1 til Store Erkilstrup, 1 til Braarup, 1 $\frac{1}{2}$ til Ovtrup og $\frac{1}{2}$ til Bradshave. Desuden gjorde Husmændene i Sebbersund og Valsted af og til »Ugedag« paa Sebberkloster.¹⁴⁾

Ogsaa paa et andet Omraade øvede Landboreformbevægelsen sin Virkning paa Forholdene paa Sebberklosters Gods, nemlig med Hensyn til Jordernes Udskiftning af det ældgamle Brugsfællesskab. Allerede 1775—76 var der i Sebber Sogn foretaget en »Jorddeling« af den daværende Kapellan og Præstegaardsforpagter, H. F. Bloch, som faa Aar senere blev Sognepræst. Mens Barmer Bymænd, foruden Udskiftningen af Fællesskabet med Valsted og Sebbersund, tillige foretog en indbyrdes Udskiftning, fandt en saadan ikke Sted i de to andre Byer. Blochs Udskiftning var i det hele meget primitiv, da han ikke søgte Bistand hos Landvæsenskommissærerne eller andre Sagkyndige: Jorderne blev opmaalt ved Rebning eller med Fodtrin, og de fordeltes i Forhold til Udsædens Størrelse, hvad der muliggjorde Snyderi fra Bøndernes Side. Nogen skriftlig Udskiftningsforretning blev der ikke udarbejdet. Resultatet var da ogsaa meget utilfredsstillende og vakte stor Misnøje blandt de Bønder, som var blevet forfordelt.

Det lykkedes dog Bloch at faa Enkefru Gleerup, som var gammel og affældig, til at godkende hans

»Jorddeling«. Men da Prokurator Lund faa Aar senere overtog Sebberkloster, kom han straks i Strid med Bloch om den halve Kongetiende af Sebber Sogn, og for at ramme sin Modpart inddrog han i Processen Spørgsmaalet om Lovligheden af den skete Udskiftning. Hvor utilfredse en Del af Bønderne var med denne, ses af en Klage til Amtmanden, hvori det bl. a. hedder: »Her tales og skrives saa meget om en Jorddeling, som vi saa ofte, baade for Øvrighed og andre, har klaget over; men der er jo slet ingen holdt, med mindre det saa skal kaldes, at et ungt Menneske i Aaret 1775^{ve} gik omkring paa Marken og adspredede Jorderne.«¹⁵⁾ Denne Skrivelse var sikkert inspireret af Lund, der selv betegnede Blochs Udskiftning som en »Jordkonfusion«. Amtmanden lod Sagen undersøge af en Landinspektør, der imidlertid kom til det Resultat, at Udskiftningen var »iværksat fra først til sidst saa ordentlig, som det var mulig for nogen fornuftig Mand, der ej havde ex professo studeret Landmaalings-Videnskaben«, og at Prokurator Lund var »selv en færdig Konfusionsmager«, som søgte at bringe Sagen i Vildrede for at faa Udskiftningen kuld-kastet. I Overensstemmelse med Landinspektørens Indberetning resolverede Amtmanden da, at Blochs Udskiftning skulde staa ved Magt.¹⁶⁾

Da Udskiftningen mellem Barmer og Valsted Byer kun omfattede Ager og Eng, men ikke Fælleden eller Overdrevet, fordi man ikke kunde blive enige herom, var en ny og endelig Udskiftning dog en Nødvendighed. Den blev foretaget 1797. Lige saa paakrævet var en fuldstændig Udskiftning af Valsted og Sebbersund, men denne fandt først Sted efter Ejerskiftet 1806. Den skete under Ledelse af Landmaaler Hall, som allerede 1796 var blevet autoriseret dertil.¹⁷⁾

I de første Tiaar af det 19. Aarhundrede steg Folketallet i Sebber Sogn stærkt. Dette skyldtes dels Udskiftningen og den derpaa følgende Overgang af Bøndergodset fra Fæste til Selveje, dels ogsaa Opgangen i Limfjordsfiskeriet, som bevirkede, at Beskæftigelsesforholdene i Sognet var gode. 1801 havde Sognet 721 Indbyggere, eller i Gennemsnit 11 pr. Td. Bondehartkorn. Men 1822 var Tallet steget til 930, eller 14 pr. Td. Hartkorn. Heraf var 562 voksne og 368 Børn. Valsted havde 375 Indbyggere (206 voksne og 169 Børn), d. v. s. gennemsnitlig 20 pr. Td. Htk., Sebbersund 331 (199 og 132), eller 176 pr. Td. Htk., og Barmer 210 (145 og 65), eller 5 pr. Td. Htk., mens der paa Sebberkloster boede 14 Personer (12 voksne og 2 Børn). — I hele Sognet boede der 188 Husstande, nemlig 78 i Valsted (4 pr. Td. Htk.), 69 i Sebbersund (37 pr. Td. Htk.), 40 i Barmer (knap 1 pr. Td. Htk.) og 1 paa Sebberkloster. Ved Sammenligning med Tallene fra 1743 ses det, at Befolkningsforøgelsen udelukkende faldt paa Valsted og Sebbersund, hvor Fiskeri var det vigtigste Erhverv. Derimod havde Indbyggertallet i Barmer, hvor Landbruget var Hovednæringsvej, siden Midten af det 18. Aarhundrede været slagnerende. — Af Beboerne i Valsted var kun 11 Gaardmænd, mens 53 var Husmænd og 14 Indderster.¹⁸⁾

Baronerne Juel og Kaptajn Møller var straks efter Overtagelsen af Sebberkloster 1806 begyndt at afhænde Fæstegodset til Selveje, og dette Bortsalg fortsattes af Kammerraad Svanholm. Til at begynde var det især det fjernestliggende Gods i Løgsted, Kornum, Næsborg og Ovtrup Sogne, der blev solgt. Allerede i Aarene 1805—10 var Sebberklostets Fæstegodstilliggende blevet formindsket fra 261 til 183 Td. Htk., og i de 25 Aar,

Kammerraad Svanholm ejede Gaarden, dalede det til kun 10 Td. Htk., der saa godt som udelukkende laa i Sebber Sogn. Dette afhændedes af de følgende Ejere, og ved Overgangen til det 20. Aarhundrede var Jorden efter et halvt Aartusindes Forløb atter blevet Brugernes Ejendom.

Omtrent samtidig med, at Forholdene i Landbrugs-erhvervet i Slutningen af 1820'erne begyndte at bedres, indtraf den pludselige og voldsomme Ferringelse af Limfjordsfiskeriet, og da den nye Tilstand snart viste sig at være permanent, maatte de arbejdsløse Fiskere søge over i andre Erhverv. Landbruget i deres Hjemstavn kunde imidlertid ikke beskæftige dem alle, og Følgen blev (som nævnt i Kapitlet om Fiskeriet) en stærk Udvandring til andre Egne af Landet.

Et godt Indtryk af, hvilken stadig stigende Betydning Sildefiskeriet i Aarhundreder havde haft for Befolkningen i Sebber Sogn, faar man ved at sammenligne Ejendomsfordelingen i Sognet i Aarene 1688, da Opgangen i Fiskeriet var ved at tage Fart, og 1830, da Nedgangen lige var begyndt: 1688 var der i Sognet, foruden Hovedgaarden, i alt 81 Ejendomme, hvoraf 25 var Gaarde, 12 Huse med Jord og 44 jordløse Huse. Halvandet Hundrede Aar senere var Ejendommenes Antal mere end dobbelt saa stort, nemlig 167; heraf var 24 Gaarde, 6 Bolssteder og 137 Huse. Der var saaledes kun sket en Stigning i Antallet af Husene, hvis Beboere næsten alle var Fiskere. Af Ejendomme med Avling af Betydning fandtes derimod 1830, trods den delvise Udstykning af Hovedgaarden, ikke flere end i Slutningen af det 17. Aarhundrede. — Sammenstiller man Tallene for hver af de tre Byer i Sognet, ser man, at Barmer 1688 havde 28 Ejendomme (14 Gaarde, 1 Hus med Jord og 13 jord-

løse Huse), 1830 derimod 38 (12 Gaarde, 2 Bolssteder og 24 Huse); Valsted havde 1688 36 Ejendomme (11 Gaarde, 3 Huse med Jord og 2 jordløse Huse), men 1830 67 (12 Gaarde og 55 Huse); Sebbersund endelig havde 1688 kun 17 Ejendomme (8 Huse med og 9 uden Jord), men 1830 ikke mindre end 62 (4 Bolssteder og 58 Huse).¹⁹⁾

Som Følge af Indbyggertallets Tilbagegang siden o. 1830 har Antallet af Ejendomme i Sebber Sogn i de sidste Hundrede Aar ligeledes været dalende: 1890 var der saaledes kun 161 Gaarde og Huse i Sognet, 1895 var dette Tal yderligere formindsket til 155 og 1921 endda til kun 150 Ejendomme. — Det samlede Hartkorn var 1905 112 Td., hvoraf de 100 ejedes af 27 Gaarde og Resten af Husene.²⁰⁾

Skolerne.

Ved nogle Forordninger blev det 1739—40 bestemt, at der fremtidig i alle Danmarks Sogne skulde findes faste Skoler eller Omgangsskoler. Det blev imidlertid overladt til Godsejerne inden for de i Lovgivningen fastsatte Rammer at sørge for Ordningen af Skolevæsenet paa deres Godser og at paaligne Bønderne Bidrag dertil.

I Overensstemmelse hermed lod Bagge Jørgensen Gleerup til Sebberkloster, som eneste Lodsejer i Sebbersund og Valsted, 1742 udarbejde et Reglement for disse Byers Skolevæsen.¹⁾ De fik fælles Skole, der blev indrettet i et Hus i Valsted, som Gleerup stillede til Raadighed. Der oprettedes en Skolekasse, hvori indbetaltes Mulkter, Tavle- og Bækkenpenge, Sognekirkens Lysepenge og Beboernes Skolebidrag, som varierede fra 2 Skilling til »ikke lidet over« 2 Mark, efter de enkeltes økonomiske Omstændigheder.

Skoleholderens Løn blev fastsat til 16—20 Rd., som udrededes af Skolekassen. Dog skulde »Mulkter, Bøder samt Tjeneste-, Haandværks- og Husfolks Kontingenter fornemmelig . . . anvendes til de nødvendige Skole-Bøger for fattige Børn, og ikkun det, som overskyder, til Lønnen assigneres«. Hvis Skolekassen ikke indeholdt Penge nok til Lærerlønnen, lovede Gleerup at tilskyde det manglende Beløb. For hvert Barn (med Undtagelse af de fattige) skulde Skoleholderen i Indgangspenge een Gang for alle have mindst 4 Skilling. Desuden fik han 2 Skilling ugentlig for hvert Barn, som lærte at regne og skrive. Endelig skulde de af Skoledistriktets Bønder, der havde Heste og Vogn, aarlig levere ham 1 Læs gode Hedetøv.

I den øvrige Del af Sebber Sogn, nemlig Barmer By, ejede Sebberkloster kun en ringe Part af Bøndergodset (4 Td. 1 Skp. 2 Fk. 1 Alb.), mens Resten (40 Td. 7 Skp. 2 Fk. 2 Alb.) hørte under Vaar, hvis Ejer derfor skulde fordele Skoleudgifterne paa Bønderne. Efter Sognepræstens Forslag blev Degnen Skoleholder i denne By.

Da Sebberkloster var største Lodsejer i Lundby og Næsborg Sogne, tilkom det ogsaa Gleerup at ordne Skolevæsenet der. I Lundby opførtes der Øst for Kirken et nyt Hus, som blev indrettet til Skole og Lærerbolig. I Næsborg blev Degnen Skoleholder; han fik overdraget et Hus ved Kirken, som han hidtil havde haft i Fæste af Præsten; til Erstatning for den aarlige Afgift paa 2 Rd., Præsteembedet derved mistede, fik det een Gang for alle 40 Rd., d. v. s. en Kapitalisering af Fæsteafgiften. Beboerne i Næsborgs lille Anneks sogn, Ovtrup, var, efter Gleerups Udsagn, med Undtagelse af nogle faa Gaardmænd saa fattige, at de, saa snart Julen var forbi, »hverken haver at

æde eller at saa«. Derfor kunde de kun faa Raad til at holde en »omløbende Skole-Mester«, der lønnedes med 10—12 Slettedaler aarlig, foruden Kost og Logi hos Bønderne.

I de Sogne, hvor Sebberkloster ejede Fæstegods uden at være største Lodsejer, blev der vel indhentet Erklæringer fra Gleerup om, hvorledes Skolevæsenet burde ordnes, men det overlodes dog i alt væsentligt til de respektive største Lodsejere at træffe Bestemmelse herom.

Til Lærerstillingerne var det vanskeligt at faa kvalificerede Folk, da der først blev oprettet Seminarier i Slutningen af Aarhundredet. 1782 var Skoleholderen i Lundby »en skikkelig Bondemand« paa 52 Aar, som havde været i Embedet i 18 Aar. Ogsaa Læreren i Valsted og Sebbersund var ustuderet; han havde holdt Skole, siden han var 20 Aar.³⁾

Da Baronerne Juel og Kaptajn Møller 1806 overtog Sebberkloster, var Skolen i Valsted faldefærdig. Der maatte altsaa opføres en ny Skolebygning, og de nye Ejere benyttede da Lejligheden til at faa adskilt Sebbersunds Skolevæsen fra Valsteds. Begrundelsen herfor var, at de to Byer laa over en Fjerdingvej fra hinanden, og at Børnetallet var steget saa stærkt, at der nu i hele Skoledistriktet var 120 skolesøgende Børn. Besjælet af Oplysningstidens Idealer paatog de nye Ejere sig Udgifterne ved Opførelsen af to nye Skoler, en i Valsted (som kostede 154 Rd. at bygge) og en i Sebbersund, »da vi indser den store Nytte, en saa talrig Ungdoms Dannelse og Oplysning vil frembringe Staten«. Begge Skoler fik Have, og desuden blev der ved Udskiftningen i Foraaret 1807 tillagt Valsted Skole en Jordlod, hvorpaa kunde græsses 2 Køer og 6 Faar; derimod kunde Sebbersund

Skole ingen Jord faa, da Byens samlede Hartkorn kun var 1 Td. 6 Skp. 3 Fk. 2 Alb., som var fordelt blandt 10 Beboere, mens de øvrige 35 »ikke har en Fod Jord i Brug«.

I de to Byers nye Skolereglement bestemtes det for Valsteds Vedkommende, at hver Gaardmand fremtidig skulde betale 1 Rd. aarlig i Skoleafgift samt levere 1 Læs Skudtørv, mens Husmændene maatte give 1 Rd. 1 Mk., men til Gengæld slap for at levere Tørv. I Sebbersund, hvor 4 af Beboerne var Bols-mænd og Resten Husmænd, betalte hver Beboer 1 Rd. 2 Mk. i Skolepenge.

»For at se disse Skoler besatte med værdige og duelige Lærere« bestemte man, at Sognepræsten skulde vælge Skoleholderne og Sebberklosters Ejer derpaa give dem Kaldsbrev.

Efter Møntforandringen 1813 oppebar Læreren i Sebbersund en aarlig Løn af 86 Rbd. 4 Mk., foruden 4 Læs Skudtørv. Læreren i Valsted fik kun 78 Rbd. 3 Mk. 4¹/₂ Sk., men til Gengæld 13 Læs Tørv. — Degnen i Barmer, som baade var Kirkesanger og Skoleholder, lønnedes med Offer, Accidenser og Huspenge af hele Sognet, hvilket beløb sig til ca. 60 Rbd., og desuden oppebar han 2 Td. 4 Skp. Rug, 15 Rugkærver (der tærsket regnedes lige med 6 Skp. Rug), 3 Td. 1 Skp. Byg, 12 Læs Skudtørv, 4 Læs Hø og 8 Læs Halm.

De nye Skoler i Sebbersund og Valsted blev i Løbet af faa Aar for smaa, idet de skolesøgende Børns Antal steg stærkt, nemlig fra 120 i 1806 til 301 i 1822. Allerede 1816 blev der derfor tilbygget et Fag paa begge Skolehusene.

I de gode Aar for Fiskeriet voldte det ikke de to Byers Beboere Vanskelighed at betale deres Skole-

penge efter de nye, forhøjede Satser, som var indført 1806. Men da Nedgangen kom, viste det sig hurtigt, at de ikke mere kunde overkomme det. Allerede 1822 maatte en stor Del af dem lade sig pante for Skoleafgift, og de bad derfor om at faa genindført den gamle Ligning efter Evne og Stilling. Da det efter nogle Aars Forløb viste sig, at der ikke kom bedre Tider for Fiskerbefolkningen, blev det klart, at det forarmede Sebber Sogn ikke fremdeles kunde klare Udgifterne til tre Skoler, og det besluttedes derfor at bringe Skolevæsenets Budget ned ved at samle alle Sognets Børn i een Skole.

Denne Forandring fandt Sted i Aarene 1830—31. De tre gamle Byskoler blev nedlagt, og i deres Sted opførtes en »Centralskole« midt imellem Sebbersund, Valsted og Barmer, saaledes at ingen af Byerne laa mere end o. $\frac{1}{8}$ Mil fra Skolen. Omkostningerne ved den nye Skoles Opførelse beløb sig til godt 500 Rbd. Sebberkloster overtog de gamle Skolars Jorder og magelagde i Stedet en Jordlod ved den nye Skole.

Efter den nye Ordning blev der ved »Sebber Skole« ansat en fast Lærer, hvis Løn blev 6 Td. Rug og 10 Td. Byg in natura samt 25 Td. Byg efter Kapitelstakst, desuden i Offer, Accidenser og Huspenge 60 Rbd. og som Kirkesanger 10 Rbd.; endvidere fik han 40 Læs Skudtørv à 30 Snese, 4 Læs Hø à 32 Lispund og 8 Læs Halm à 24 Lispund. Som Medhjælper skulde Læreren holde en ugift Seminarist, til hvis Løn han fik et Tilskud paa 25 Rbd.

Da to Lærere langt fra kunde overkomme at bestride Undervisningen af Sognets 2—300 Børn tilfredsstillende, søgte man at bøde herpaa ved at indføre Tidens pædagogiske Yndlingsprincip, »den indbyrdes Undervisning«, i Sebber Skole. Denne Under-

visningsmetode gik ud paa, at de ældste og dygtigste Elever skulde undervise og overhøre deres mindre fremskredne Kammerater, mens Lærernes Opgave i alt væsentligt blev indskrænket til at føre Tilsyn med, at alt gik ordentligt og sømmeligt til. Skolefagene var Religion, Læsning, Skrivning, Regning, Fædrelandshistorie og Gymnastik. Da der var over 100 Børn i hver af Skolens to Klasser, kunde det ofte falde Lærerne vanskeligt nok blot at hævde Disciplinen, endsige give Undervisning. Trods sine iøjnefaldende Mangler holdt den indbyrdes Undervisning sig gennem mange Aar overalt i Landet. Endnu i Slutningen af Halvtredserne anvendtes den i Sebber Skole.

I økonomisk Henseende viste den Centralisering af Skolevæsenet i Sebber Sogn, der blev indført for Hundrede Aar siden, sig at være saa hensigtsmæssig, at den bestaar den Dag i Dag.

KILDEHENVISNINGER

Af det utrykte Materiale, paa hvilket nærværende historiske Skildring bygger, findes Besigtelsen over Sebberklosters Gods i Anledning af Mageskiftet 1581 i Rigsarkivet (Danske Kancelli, Afdeling B). De øvrige utrykte Kilder, som danner Grundlag for Fremstillingen, opbevares i forskellige Arkivfunds i Landsarkivet for Nørrejylland.

Den eneste Undtagelse herfra danner Sebberkloster Godsarkiv, der endnu findes paa Gaarden. Paa Foranstaltning af Videnskabernes Selskabs Arkivkommission er det blevet ordnet og registreret af denne Afhandlings Forfatter, som derpaa — med Ejerinden, Frk. Signe Svanholms velvillige Tilladelse — har gennemgaaet Arkivets for Størstedelens Vedkommende hidtil uudnyttede Stof. — De Arkivalier i Sebberkloster Godsarkiv, hvorpaa Fremstillingen især hviler, er følgende:

- Løbe-Nr. 6: Konfirm. p. kgl. Bevill. p. Kaldsret t. Sebber Kirke. 1651 = 1 Perg.
- 9: Skøde p. en Part i Sebberkloster Gaard og Gods. 1670 = 1 Perg.
- 10: Skøde p. en Part i Sebberkloster Gaard og Gods. 1676 = 1 Perg.
- 11: Dok. vedr. Køb og Salg af Gaard og Gods. 1598—1858 = 1 Pk.
- 13: Dok. vedr. en Trætte om Sebber S.s Kongetiende. 1781—98 = 1 Pk.
- 14: Tingsvidner i samme Sag. 1783—84 = 1 Pk.
- 15: Akter i en Retssag om »Stærtotterne«. 1811—27 = 1 Pk.
- 16: Jordeb. og Matrikulsdok., Udskiftn.- og Udstyknings-sager. 1634—1875 = 1 Pk.
- 21: Kort over Agger Kanal. Uden Aar = 1 Rulle.
- 31: Dok. vedr. Hovedgaardene Sebberkloster og Ryø. 1812—89 = 1 Pk.

- Løbe-Nr. 32: Inventarielister f. Sebberkloster Hovedgaard. 1811—1841 = 1 Pk.
 — 35: Dok. vedr. Sebberkloster Mølle. 1822—89 = 1 Pk.
 — 36: Produktbøger m. m. vedr. Sebberkloster Teglværk. 1818—63 = 1 Pk.
 — 37: Dok. vedr. Fiskeriet. 1598—1869 = 1 Pk.
 — 38: Sildesalteri-Regnskaber. 1813—32 = 1 Pk.
 — 44: Pengeregnskaber. 1810, 1818—37 = 1 Pk.
 — 49: Brandforsikringsdokumenter. 1794—1917 = 1 Pk.
 — 53: Godskorrespondance. 1751—1825 = 1 Pk.
 — 55: Godskorrespondance. 1832—85 o. u. A. = 1 Pk.
 — 62: Dok. vedr. Skolevæsenet. 1741—1859 = 1 Pk.
 — 63: Skoleregnskaber. 1829—67 = 1 Pk.
 — 64: Dok. vedr. Fattigvæsen og Legatvæsen. 1830—1913 = 1 Pk.
 — 66: Forskellige Dok. 1718—1882 = 1 Pk.

I Kildehenvisningerne er iøvrigt anvendt følgende Forkortelser:

Besigtelse = Besigtelse af Sebberkloster i Anledning af Mageskiftet 1581.

Kanc. Brevb. = Kancelliets Brevbøger.

Lt. = Landsting.

Matr. = Matrikel.

Skf. 66 = Sebberkloster Godsarkiv Løbe-Nr. 66.

Sk. o. P. = Skøde- og Panteprotokol.

Sst. = Sømmesteds.

Svanholm = Cathrine Svanholm: Notitser om Sebberkloster og dets Ejere (1884).

Udskr. af Landmaal. = Udskrift af Landmaalingsprotokollen vedr. Sebberkloster Hovedgaard, verificeret 1700.

Vib. = Viborg.

KLOSTERTIDEN.

¹⁾ Kr. Erslev: Testamenter fra Danmarks Middelalder S. 15.

²⁾ Fra Himmerland og Kjær Herred VII S. 581, VIII S. 144 og IV S. 60.

³⁾ Aug. F. Schmidt: Danmarks Helligkilder S. 27, 33, 39, 98 og 137.

⁴⁾ Vilh. Lorenzen: De danske Benediktinerklostres Bygningshistorie S. 77 ff.

- 5) Fra Himmerland og Kjær Herred VI S. 388 ff.
 6) Repertorium, Ældste Archivregistraturer og Diplomatarium Vibergense.
 7) Kirkehistoriske Samlinger 4. Rk. V S. 95 og 110.
 8) J. P. Stenholm: Aalborg Klosterhistorie S. 52—59.
 9) Ny kirkehistoriske Samlinger V S. 760—63.
 10) Kr. Erslev: Danmarks Len og Lensmænd S. 156.
 11) Danske Kancelliregistranter S. 57 og 316.
 12) Kanc. Brevb. 1555 $\frac{9}{2}$, 61 $\frac{18}{4}$ og $\frac{20}{7}$, 62 $\frac{5}{2}$, 69 $\frac{27}{4}$.
 13) Sst. 1573 $\frac{28}{5}$ og $\frac{18}{6}$, 74 $\frac{25}{4}$, 81 $\frac{9}{2}$.
 14) Sst. 1582 $\frac{17}{6}$, 1601 $\frac{9}{4}$, 03 $\frac{24}{7}$.
 15) Sst. 1581 $\frac{30}{8}$.

HERREGAARDSTIDEN.

Ejerne og Godset.

- 1) Besigtelse.
 2) Kronens Skøder I S. 241 f.
 3) Secher: Kongens Rettertingsdomme II S. 514.
 4) Vib. Lt. Sk. o. P. 1624—37 Fol. 17.
 5) Kanc. Brevb. 1625 $\frac{21}{8}$.
 6) Vib. Lt. Sk. o. P. 1624—37 Fol. 49.
 7) Vib. Lt. Dombog 1624 B Fol. 156 ff.
 8) Vib. Lt. Sk. o. P. 1624—37 Fol. 54, 62, 69, 92, 93, 99.
 9) Sst. Fol. 155, 162, 294, 304.
 10) Vib. Lt. Dombog 1635 B Fol. 100—02, 1638 B Fol. 577—80 og 585—87 samt 1640 B Fol. 80—82.
 11) Vib. Lt. Sk. o. P. 1645—46 Fol. 3, 1647 Fol. 8, 1649 Fol. 19, 1651 Fol. 56, 1652 Fol. 57 og 1654 Fol. 3.
 12) Kanc. Brevb. 1574 $\frac{9}{6}$.
 13) Skl. 6.
 14) Himmersyssels Matr. 1664 Fol. 182.
 15) Svanholm S. 15.
 16) Skl. 9, og Vib. Lt. Sk. o. P. 1654 Fol. 65.
 17) Kronens Skøder II S. 185.
 18) Skl. 10, og Vib. Lt. Sk. o. P. XVII S. 49.
 19) Vib. Stiftsbog over Kirkerne 1678—81 S. 282 og 291 f.
 20) Skødet, dat. 1697 $\frac{29}{7}$, findes i Vib. Lt. Sk. o. P. XXX S. 370; det er trykt i Uddrag i Svanholm S. 16—17.
 21) Svanholm S. 23.
 22) Udskr. af Landmaal.
 23) Vib. Lt. Sk. o. P. XXXIV S. 308.

- 24) Svanholm S. 17—28.
 25) Se herom Jeppe Aakjærs Artikler i Skivebogen 1919 S. 62—106 og 1926 S. 19—32.
 26) Vib. Lt. Sk. o. P. XLIX S. 277.
 27) Skl. 13 og 14, samt Sebber-Lundby Pastorats Arkiv: Embedsbreve 1774—1805 og Diverse Dokumenter 1781—1804.
 28) Svanholm S. 28—37.
 29) Skl. 11.
 30) Skøde m. Jordebog i Slet Herreds Sk. o. P. III Fol. 254 ff.
 31) Skøde m. Jordebog sst. Fol. 497 ff.
 32) Skl. 15; jvf. Dagmar Larsen: Nibes Glansperiode S. 3.—36.
 33) Kopi af Gavebrev m. Jordebog i Skl. 11.

Hovedgaardens Drift.

- 1) Besigtelse.
 2) Historisk Tidsskrift 8. Rk. VI S. 13 og 16.
 3) Henrik Pedersen: De danske Landbrug 1688 S. 270—73.
 4) Udskr. af Landmaal.
 5) Aalborghus m. fl. Amters Arkiv Nr. 230—31: Oplysninger om Hoveriet.
 6) Hoveriforeningsprotokol i samme Arkiv.
 7) Skl. 16.
 8) Trap: Danmark² IV S. 550.
 9) Større danske Landbrug VI S. 783.
 10) Skl. 53.
 11) Skl. 32.
 12) Skl. 66.
 13) I. B. Krarup: Beskrivelse af Landbrugets Udvikling i Danmark II S. 201 f.
 14) Skl. 31, 32 og 55.
 15) Skl. 49.
 16) la Cour: Danske Gaarde II S. 704 f.

Hovedgaardens Bygninger.

- 1) Besigtelse.
 2) Skildringen af Hovedgaardens Bygninger siden 1794 er udarbejdet paa Grundlag af Skl. 49.

Møllen.

- 1) Udskr. af Landmaal.
 2) Skl. 49.
 3) Skl. 35.
 4) Sst.

Teglværket.

- 1) Udskr. af Landmaal.
- 2) Skl. 16 (Jordebog 1806).
- 3) Skl. 36.

Skovene.

- 1) Udskr. af Landmaal.

Fiskeriet.

- 1) Aalborghus Lens Arkiv: Dom 1585 ¹⁰/₈.
- 2) C. Klitgaard: Nibe Bys Historie S. 13 ff.
- 3) Aalborghus Lens Arkiv: Dom 1585 ¹⁸/₈.
- 4) Besigtelse.
- 5) Aalborghus Lens Arkiv: Dom 1585 ¹⁸/₈.
- 6) Kanc. Brevb. 1597 ¹⁷/₈, 98 ⁷/₇ og ⁸/₇, samt Skl. 11.
- 7) Lundbæk Godsarkiv: Forskellige Dokumenter 1619—1917.
- 8) A. C. Johansen: Aalborg-Silden (i Beretn. t. Min. f. Søfart og Fiskeri XXXV) S. 42.
- 9) I S. 164, 150, 128.
- 10) Vib. Stiftsbog over Præstekaldene 1690 II S. 458; jvf. Stiftsbogen for Slet Herred o. 1650.
- 11) Udskr. af Landmaal.
- 12) Lundbæk Godsarkiv: Forskellige Dokumenter 1619—1917.
- 13) Vib. Lt. Dombog 1743 ¹/₈.
- 14) Skl. 37.
- 15) Sst.
- 16) Skl. 53.
- 17) Sst.
- 18) Sst.
- 19) Vib. Lt. Dombog 1790 ²²/₈.
- 20) Vib. Lt. Sk. o. P. XLIX S. 280.
- 21) Skl. 37.
- 22) Sst.
- 23) Skl. 16.
- 24) Se herom Dagmar Larsen: Nibes Glansperiode S. 167 ff.
- 25) Skl. 37 og 44.
- 26) Skl. 38.
- 27) Skl. 37.
- 28) Skl. 37 og 21.
- 29) Skl. 37.
- 30) Skl. 64.
- 31) Trap: Danmark³ IV S. 550 og samme⁴ V S. 785.
- 32) Skl. 37.

Bøndergodset

- 1) Se S. 9 og 11.
- 2) Besigtelse, og Kronens Skøder I S. 241.
- 3) Slet Herreds Tingbog 1629 ^{12/s} og ^{20/s}.
- 4) Vib. Bispearkiv: Hovedreversalen Nr. 80.
- 5) Sst.
- 6) Himmersyssels Matr. 1664 Fol. 181—82.
- 7) Himmersyssels Matr. 1688 Fol. 40—44 og Henrik Pedersen: De danske Landbrug 1688 S. 273.
- 8) Skl. 16.
- 9) Vib. Bispearkiv: Hovedreversalen Nr. 80.
- 10) Skl. 62.
- 11) C. Christensen (Hørsholm): Agrarhistoriske Studier II S. 128, XLI og XLIII.
- 12) Aalborghus m. fl. Amters Arkiv Nr. 230—31: Oplysninger om Hoveriet.
- 13) Skl. 16.
- 14) Aalborghus m. fl. Amters Arkiv: Protokol over Hoverifor- eninger.
- 15) Skl. 13.
- 16) Aalborghus m. fl. Amters Arkiv Nr. 412: Landvæsenkom- missionsforretninger.
- 17) Sst.
- 18) Skl. 62.
- 19) Henrik Pedersen: De danske Landbrug 1688 S. 273 og Skl. 62.
- 20) Trap: Danmark⁹ IV S. 550 og samme⁴ V S. 785.

Skolerne.

- 1) Fremstillingen i dette Kapitel bygger paa Skl. 62 og 63 samt Aalborghus m. fl. Amters Arkiv Nr. 1710: Dok. vedr. dan- ske Skolers Oprettelse.
- 2) Sebber-Lundby Pastorats Liber daticus.

AALBORG PINSEMARKED

VED POSTMESTER C. KLITGAARD

DE ældre Nordjyder, hvis Erindringer naar tilbage til 1870erne, vil mindes et Navn, der da havde stærk Klang: *Aalborg Pinsemarked*; det afholdtes i Dagene 12.—14. Juni — sidste Gang 1882 — paa Gammeltorv, Nytorv og langs Østeraa, der jo da ikke var overbygget, og det samlede Købere og Sælgere fra vid Kreds.

Dette Marked, der var et saakaldt Krammarked, og hvor der altsaa ikke tilførtes Heste og Kvæg, hørte vel ikke til vore ældste Markeder, hvis Oprindelse vist som oftest gaar tilbage til Oldtidens Kildedyrkelse; det havde dog sin Rod i Middelalderen, og da det sidste Gang afholdtes 1882, havde det nok bestaaet i ca. 450 Aar og havde til Tider spillet en betydelig Rolle i den nordeuropæiske Vareomsætning.

Hugo Matthiessen beretter i sin interessante Bog »Middelalderlige Byer« om det store Marked, som i Middelalderen afholdtes paa *Skanør*, den lille Halvø (Skaanes Øre) paa det sydvestlige Hjørne af Skaane. Dette Marked opstod som Følge af Folks Tilstrømning til det rige Sildefiskeri, som allerede henimod Aar 1200 foregik her mellem Sjælland og Skaane, og som vedvarede til op i 1500erne, og her mødtes Kræmmere af alle Arter fra Øst og Vest for at blive

delagtige i den Rigdom, der bogstavelig talt kunde øses op af Vandet, som Saxo og flere Forfattere fortæller. Fiskeriet her foregik navnlig om Høsten, og her skal da have kunnet samles over 40,000 Mennesker.

Af de tyske Stæder synes særlig Borgerne fra den 1143 anlagte By Lübeck at have søgt Skanør, men efterhaanden fulgte alle Østersøstæderne med, og tyske Borgere mødtes her med danske, norske og svenske, Skotter og Englændere, Flamlændere og Hollændere og Folk fra Normandiet for paa forskellig Maade at blive delagtige i Overflødigheden paa Sild og Penge.

Men Saxo fortæller ogsaa, at Limfjorden ved Aar 1200 var saa rig paa Fisk, at den sikkert ydede Beboerne der i Egnen lige saa megen Føde som Agerbruget, og det Sildefiskeri, som ved Aar 1400 foregik mellem Aalborg og Løgstør, og for hvilket *Nibe* var Centrum, hidkaldte utvivlsomt ogsaa mange Fremmede fra Ind- og Udland, saa der ogsaa her under Vaarfiskeriet ved Pinsetid opstod et stort Marked, der dog ikke kan antages at have haft de Dimensioner som Skanør-Markedet.

Der vides kun lidt om Nibe Pinsemarked, men det afholdtes 2.—4. Pinsedag, og det var Aalborgborgerne en slem Törn i Øjet, fordi det skadede deres By. Det lykkedes dem da ogsaa at faa det nedlagt eller rettere flyttet til Aalborg, hvad vi ser af Kong Hans' 2. Privilegium for Aalborg fra ca. Aar 1500, thi i dettes § 1 bestemtes, at Markedet fremtidigt skulde holdes i Aalborg i 3 Dage i Pinseugen. De 3 Dage blev efterhaanden til 14, og af Aalborg »Guds Legems Lavs« Medlemsfortegnelser ser vi, at der navnlig ved Pinsetid indtraadte en stor Del Udlændinge i Lavet, saavel Hanseater som Nederlændere og Englændere, og det har vel overvejende været Markeds-

gæster, som paa den Maade søgte lidt Forlystelse under Opholdet her.

Op ad Østeraa, der jo i ældre Tid var aaben op til Gammeltory, laa Skude ved Skude med forskellige Markedsvarer; i Markedets sidste Tid laa her navnlig Skuder fra Skagen med Tørfisk og Fjordkrejlere med Pottemagerarbejde, Aal og andet; langs Aaen og paa Torvene stod Bod ved Bod med alle Slags Kramvarer, og Byens Borgere udlejede i Markedsdagene deres Fortove, Kældere og Halvtage (»Skruer«) ud mod Gaden til Markedsgæsterne. I Byregnskaberne fra 1583 og senere findes Lister over saavel Bodstadeafgifter som Bropenge (∩: Afgift af Varer, som lossedes ved Bryggen) under Pinsemarkederne¹⁾, og vi ser deraf, at der til Markedet mødte Handelsfolk fra de fleste danske Købstæder, fra mange Steder i Norge og Sverige og fra Lübeck, Rostock, Wismar, Greifswald, Danzig, Braunschweig, Hamburg, Emden, Amsterdam, Enkhuisen, Skotland m. fl.; der var 1583 henimod 400 fremmede Handlende, som betalte »Broafgift«, og 1594 var der over 400. For Størstedelen angives ikke, hvad der indførtes til Byen, eller det angives under Fællesbetegnelsen »Kram«. Men Hovedartiklerne her var vel som ved Skanør Marked: Korn, Træ, Tjære, Salt, Jern, Staal, Humle, Huder og Skind, Kød og Fedevarer, Tobak (efter ca. Aar 1600), Honning, Voks, Øl, Vin, Olie, Sæbe, Klæde- og Lærredsvarer, Pelsværk, Smedearbejde, Krydderier og Pottemagerarbejde. Vi ser særlig Viborg repræsenteret ved sine Remsnidere (Sadelmagere), og de allestedsværende Skomagere fra Hobro har ikke manglet; der var Hattemagere og Grydestøbere, Klejnsmede, Sporemagere,

¹⁾ Jydske Saml. 1, IX, 121 ff.

Sværdfe gere, Isenkræmmere, Kandestøbere, Felberedere, Hjulmagere, Træhandlere fra Skovegnene, Vinhandlere, Klædekræmmere, Bogførere og Apotekere¹⁾ m. fl. og saa naturligvis den brogede Skare, der altid flokkes, hvor der er noget paa Færde: »Stærstikkere«, Broksnidere, Tandudtrækkere, Gøglere, Skøger og »Gavtyve« og andet farende Folk, og saa var der jo først og fremmest Oplandets Beboere fra vid Omkreds.

Det var store Dage for Aalborg, og saa længe de blanke Sildestimer stod tætpakket i Fjorden og bragte Aalborgs Handel til at blomstre, var Markedet en Vinding for Byen; men anderledes blev det, da Fiskeriet ved Aar 1600 fik en langvarig Nedgangsperiode samtidigt med, at »den hvide Pest« 1602—03 bortrev vel $\frac{1}{4}$ af Byens Indvaanere. Da blev Pinsemarkedet til stor »Fortrængsel« for Byens Borgere, fordi det paaførte dem en Konkurrence, som de ikke kunde taale. I Tiden omkring 1590 havde baade inden- og udenlandske Markedsgæster ogsaa fundet paa at sejle op til Nibe i Ugen før Pinse og der drive Handel, forinden Markedet i Aalborg begyndte; dette fik Aalborg-Købmændene forbudt²⁾, og 1604 blev det endvidere forbudt de mange Lübeckere, der plejede at drive Handel i Aalborg Foraar og Efteraar — under Vaar- og Høstfiskeriet — at komme hertil til andre Tider end i Pinsemarkedet³⁾.

Det 17. Aarhundrede var jo en Nedgangstid for Flertallet af vore Købstæder, og i Slutningen af Aarhundredet optog Aalborgs Borgerskab et Arbejde for at faa Pinsemarkedet helt afskaffet, og som Svar paa Kommercekollegiets Forespørgsel af 31. Jan. 1680 om

¹⁾ Fra Kolding og Malmø.

²⁾ Kancelliets Brevb. 5. Juni 1594.

³⁾ a. St. 6. Febr. og 19. Maj 1604.

Forslag til Byens Forbedring svarede Magistraten og Borgerskabet bl. a., at Pinsemarkedet ønskedes afskaffet, og at kun Byens Borgere maatte have Vareoplæg og handle med Forpagtere, Præster og Bønder paa Landet¹⁾. Da Christian V i Sommeren 1680 var i Aalborg, benyttede Borgerskabet ogsaa Lejligheden til at ansøge om at faa Pinsemarkedet afskaffet²⁾, og de gentog Ønsket i en Skrivelse af 19. Sept. 1685 til Politimester Rasch i København³⁾, under hvem Handelsvæsenet da sorterede, men Anmodningen blev ikke bevilget. Saa forsøgte Magistraten 25. Marts 1696 paany, idet den som Svar paa en Regeringsforespørgsel om Byens Markeder svarede: »Her udi Aalborg holdes aarlig et Marked, som kaldes *Pinsemarked*; det begynder den første Søgnedag efter de 3 Pinse-Helligdage og varer saa samme Uge og næstefølgende til Ende, hvilket Marked er denne fattige By hel meget skadeligt i Henseende, at aarlig til samme hidkomme mange Fremmede, Lybsker og andre, med temmelige Partier af adskillige Varer, som de sælge mest til udenbys Folk og føre saa Pengene ud af Landet, hvorved Byens Indvaanere udi deres Næring og Handel stor Skade tilføjes . . .«, og Magistraten androg derfor om Markedets Afskaffelse⁴⁾. Heller ikke denne Gang skete der nogen Forandring, antagelig fordi der ogsaa var mange, som var interesseret i dets Opretholdelse; men da Købmand Chr. Gjørup 1705 var blevet Raadmand og altsaa Medlem af Byens Magistrat, blev der ført mere Tilsyn med, at Markedet holdtes indenfor de rette Tidsgrænser. Gjørup

¹⁾ Jyske Saml. 1, VII, 300 f. Adelen havde fri Handelsret.

²⁾ Supplikats af 23. Juli 1680; a. St. S. 304 f.

³⁾ a. St. S. 318.

⁴⁾ a. St. S. 320 og 2. III 393.

lod saaledes 27. Juni 1707 »efter gudelige Menneskers Formaninger saa og i Anledning af Beljentes Advarsel og den Ugudelighed og Gudsfortørnelse, der gaar i Svang i de før Pinse-Helligdagens Begyndelse opbygte Kram- og Ølboder samt anden Steds i ermeldte Pinse-Helligdage baade under Gudstjenestens Forretninger og derefter — imod Loven« — forbyde sligt og tog ved Bytinget Dom over flere Overtrædere¹⁾. Markedet synes dog paa hin Tid kun at have været ringe sammenlignet med, hvad det var i Handels Blomstringstid i Slutningen af 1500erne, og til Pinsemarkedet 1711 var der kun nedennævnte *fremmede Handlende*, og synderlig Forskel paa Antallet af dem var der ikke i disse Aar, men det var jo ogsaa i den store nordiske Krigs Tid. *Fremmede Handlende 1711*: 6 Ølboder, 2 italienske Boder, 1 Kobbersmed, 6 Læs røde Kar (Pottemagerarbejde), 7 Skomagerboder, 1 Læs Træsko, 3 Handskemagere, 1 Hattemager, 1 Blikmager, 1 Peberkiste, 1 Mand med tørrede Flynder, 1 Mand med Trætrug, 1 Mand med Stole, 1 Nürnbergger (Galanterivarer), 2 Glasmænd og 1 Kvinde med Lykkepotte²⁾. Efter at Chr. Gjørup 1713 var blevet Borgmester, gjorde han 15. Aug. 1719 Indstilling til Stiftamtmanden om at foranledige, at Markedet enten blev afskaffet eller dog indskrænket til 3—4 Dage, thi det misbrugtes nu saaledes, at det ikke alene begyndte før den rette Tid, Onsdag efter Pinse, men ofte varede i 3 Uger derefter; det eneste Resultat af Henstillingen blev dog vist, at det ved kongeligt Brev 1721 blev forbudt Jøderne fra Fredericia, som kom til Pinsemarkedet, at omløbe i Gaderne

¹⁾ C. Klitgaard: »Aalborg Købmænd gennem 500 Aar«, S. 88 efter Aalborg Kommissionsakt 1714—24.

²⁾ a. St.

og Husene med deres Varer, der skulde sælges fra Boder paa Markedspladsen¹⁾).

En halv Snes Aar efter gentoges Klagerne, og det ses, at 7 lübske Købmænd kom hertil baade til Pinsemarked og ved Mortensdagstid og solgte Fiskeriartikler, Specerier og andre Varer, og hvad de ikke kunde sælge i de 14 Dage i Pinsemarkedet, da de efter Byens Privilegium af 19. Maj 1604 havde Ret til at handle her, oplagrede de i deres Pakboder og bortsolgte i 10—12 Uger i Smaapartier ligesom til et Marked²⁾).

Ved kongelig Bevilling af 12. Decbr. 1755 henlagdes Pinsemarkedet efter Magistratens Andragende fra Onsdag efter Pinse til 2. Onsdag efter Pinse; dets Varighed var da indskrænket til 4 Dage, skønt det maatte holdes i 14, og nu fastsattes Varigheden til 8 Dage. Grunden til denne Omlægning var, at Markedsfolk fra Holsten, Fredericia og andre Steder maatte tilbringe de 3 Pinsehelligdage paa Rejse for at naa rettidigt frem. Ved kgl. Bevilling af 7. Aug. 1778 blev Markedets Begyndelse henlagt til 25. Maj og følgende 7 Dage af Hensyn til, at Viborg »Omslagstermin« da var blevet henlagt til Juni Maaned og derfor ofte faldt sammen med Tiden for Pinsemarkedet, saa de Handlende ikke kunde komme begge Steder. Faldt 25. Maj paa Pinselørdag eller en af Pinsedagene, skulde Markedet begynde Onsdag efter Pinse.

1804 androg en Del i forskellige Købstæder boplatte Jøder om at faa Markedstiden forandret, og ved kgl. Reskript af 11. Jan. 1805 henlagdes den fra 1806 til 6. Juni og følgende 7 Dage, men ved Reskript af

¹⁾ Jyske Saml. 1, VII, 323.

²⁾ a. St. S. 325.

16. Sept. 1837 forandredes denne Tid igen, saa Markedet herefter skulde holdes 12.—14. Juni, — kun 3 Dage. Flere Forsøg fra Aalborgborgernes Side paa at faa Markedet helt afskaffet — saaledes 1834 — lykkedes ikke; men endelig blev det saavel som alle andre Krammarkeder nedlagt i H. t. Lov af 23. Maj 1873 og afholdtes sidste Gang 1882¹⁾).

Som tidligere omtalt havde Aalborgs Borgere i ældre Tid en lille Indtægt ved at udleje Fortovene udenfor deres Huse til Stadelplads for fremmede Markedsgæster. Heri skete der Forandring 1829, idet Magistraten havde faaet Kig paa Forholdet; Fortovene ansaas nu ikke længere som privat Grund, og Byen strøg Lejeindtægten i sin Kasse.

For mange af Aalborgs Næringsdrivende var det sikkert en Glæde, at Pinsemarkedet, som de gennem Aarhundreder havde nidstirret, endelig ophørte; men der var mange andre, som beklagede det, og i hvert Fald var det et særpræget Folkelivsbillede, som forsvandt med det, — et Billede, som bl. a. har præget sig stærkt i nærværende Meddelers Erindring.

¹⁾ Jyske Saml. 2, III, 306.

FRA
**SOGNEFORSTANDERSKABETS
 FØRSTE DAGE
 I HORSENS-HAMMER KOMMUNE**
 KOMMUNENS FØRSTE REGNSKAB
 AF NIELS HALD

MED den kongelige Forordning af 13. August 1841 angaaende Valg af Sogneforstanderskaber og disses Virksomhed lagdes Grundvolden for den landkommunale Styrelse, som senere gennem adskillige Love om Sogne- og Amdsraad har faaet sin nuværende Form.

Valget af Sogneforstanderskabet for Horsens-Hammer eller Hammer-Horsens, som Kommunen den Gang kaldtes, foregik i Langbrokro den 21. November 1841 under Ledelse af Godsejer N. P. Ahlmann, Langholt, Proprietær Ilum, Attrup, og Gaardejer Jens Sørensen, Langbrokro, ved Vodskov, som af Aalborg Stiftamt var beskikkede til at danne Valgbestyrelse.

Ved Afstemningen valgtes følgende:

Gaardejer Peder Pedersen, Nygaard ved Vodskov,	41	Stemmer.
— Niels Mortensen, Horsens,	41	—
— Terkild Simonsen, Nymark,	38	—
— Jens Rasmussen, Grindsted,	29	—
— Bertel Nielsen, Horsens,	26	—
— Søren Nielsen, Grindsted,	22	—
— Lars Jensen, Vodskov,	22	—
— Hans Jørg. Pedersen, Vodskov,	22	—

Af de valgte var saaledes 5 fra Hammer Sogn og 3 fra Horsens, hvilket maaske skyldtes, at Valget foregik i Kommunens Udkant, saa især Horsensboerne havde lang Vej og derfor svigtede ved Valget; Valgbestyrelsen fandt Forholdet uheldigt, »da Horsens Sogn er det største og trænger til et lige Antal af Sogneforstandere«, og den vedtog derfor, »at Hans Jørgen Pedersen, Vodskov, fratræder, og i Stedet for indsættes Gaardejer Jens Nielsen, Tranholm i Horsens Sogn, der erholdt 19 Stemmer, dog alt med Amtsraadets Approbation«.

Valgbestyrelsens praktiske, i vore Dage utænkelige Ændring af et Valg, opnaaede dog ikke Amtsraadets Godkendelse, og Horsens Sogn maatte bøde for Vælgernes Magelighed ved at være i Minoritet til næste Valg. Dette fandt Sted d. 11. December 1844, da 4 Medlemmer afgik ved Lodtrækning, og Horsens Sogn tog den Gang alle Kandidaterne:

Gaardejer Chr. Vestergaard, Lyngdrup.

Gaardejer Niels Jensen, Gaarn.

Proprietær Friis, Faurholt.

Gaardejer Peder Christensen, Horsens.

Det er interessant at lægge Mærke til, at den Kamp om Majoriteten Sognene imellem, der gennem Aarene har præget adskillige Valg i Kommunen, er af lige saa gammel Dato som selve Valgene.

Forordningen lagde med Datidens Forhold for Øje store Opgaver hen til Landbefolkningen, blandt hvilken der fandtes adskillige Analfabeter, og da man paa »højere Sted« frygtede, at den ikke var Opgaven voksen, var til en Overgang saavel Kommunens største Proprietær som Sognepræsten fødte Medlemmer af Forstanderskabet. Foruden de nævnte 8 Mand traadte derfor Ejeren af Langholt Gods N. P. Ahlmann og

Sognepræsten i Hammer R. V. Balslev ind i Sogneforstanderskabet. Begge var nye Mænd paa Egnen, Ahlmann havde 1840 købt Langholt af Fru Lanngs Dødsbo, og Præsten var tilflyttet Pastoratet samme Aar.

Forstanderskabet valgte Godsejer Ahlmann til Formand, og man faar af Forhandlingsprotokollen Indtryk af, at der var det allerbedste Forhold mellem de valgte og de fødte Medlemmer. Alle var enige om at spare, hvor en Udgift ikke var absolut paakrævet, og dette gjaldt saavel reelle Udgifter som selve Administrationen, hvilket vil fremgaa af efterfølgende Regnskab.

Det første Møde holdtes i Horsens Skole d. 17. Januar 1842, og den vigtigste Sag paa Dagsordenen var Opførelsen af en ny Skole i Horsens, hvilket var paabudt af Cancelliet. Iøvrigt viser Forhandlingsprotokollen, at det kun var faa og ret beskedne Sager, der var til Forhandling. Fattigvæsenet administreredes af Sognepræsten og 2 Medhjælpere og kom først under Kommunalraadenes Administration 1867.

Afgifterne, der blev paalignet Beboerne, var væsentligt Naturalydelse; men i Anledning af Skolebyggeriet blev der for 1842 udskrevet en ekstra Pengeydelse paa 295 Rdlr. 5 Mark 4 Sk., »der blev lignet saavel efter Hartkorn som efter Formue og Lejlighed«.

Regnskabet for 1842, Sogneforstanderskabets første, er delt i to Dele: I »Regnskab for det almindelige Skolevæsen« og II »Regnskab for Communeanliggender«, og da disse Regnskaber — ikke mindst paa Baggrund af de nuværende Aarsregnskaber — afgiver et interessant Kulturbillede, gengives de her:

I. Regnskab for Skolevæsenet.

Indtægt: 384 Lpd. Hø, 576 Lpd. Halm, 108 Læs Tørv og Lyng, 18 Tdr. Rug, 30 Tdr. Byg samt

876 Rdlr. 90 Sk. (Deraf er 400 Rdlr. Laan til Skolebyggeriet, saa der blev kun paalignet 476 Rdlr. 90 Sk. i Skat til Dækning af Udgiften ved Skolevæsenet.)

Udgift¹⁾:

	Rdlr.	Sk.
Underskud efter forrige Regnskab	22	79
Læreren i Horsens	48	87
— i Grindsted	35	90
— i Vodskov	25	90
Skatter	4	32
Assurance og Police	2	32
Den ny Skole i Horsens	690	00
Fortov ved Skolen	1	16
Tegning til Skolen samt Indkøb af Tag	19	25
25 Blækhuse, en Trappe m. m..	4	32
Reparation ved Grindsted Skole.	9	78
— — Horsens — .	1	04
Udgifter ved Grindsted Skole . . .	7	61
Murer og Snedker ved Vodskov Skole	4	84
Forskellige Reparationer	2	47
2 Protokoller v. Vodskov Skole.	1	64
Sten til Skolesti	0	64
1 Spand, 1 Øse	0	84
Kalk til Grindsted Skole	1	60
Glarmesteren	1	64
Træ, Fjæl etc.	2	72
Maling	2	22
Grindsted Skolebrønd	1	24

¹⁾ Foruden Pengeudgiften er de paalignede Naturalydelse førte til Udgift med $\frac{1}{8}$ til hver af Lærerne i Horsens, Grindsted og Vodskov.

	Rdlr.	Sk.
Gangtræ til Skolesti	0	34
Restancer	14	78
Summa Udgift. . .	908	75
Hermed sammenholdes Indtægten	896	90
Underbalance . . .	31	81

Langholt, d. 22. Februar 1843.

N. P. Ahlmann.

Til dette Regnskab bemærker Amtsrevisionen, at det ved fremtidig Ligning vil være rigtigst først at ligne en bestemt Sum efter Hartkornet og dernæst ligne det resterende Beløb efter Formue og Lejlighed; man havde tilsyneladende anvendt en lidt for skønmæssig Fremgangsmaade ved Ligningen. En Bagatel som Forespørgsel om, hvad de opførte 25 Blækhuse havde kostet, maa nærmest opfattes som et Bevis paa, med hvilken Grundighed Revisionen gik til Værks. Ligeledes forment Amtstaxatoren, at de faa Skilling, det havde kostet at gøre Skolestierne farbare, ikke kunde henregnes til Udgift for Skolekassen, men han overlod dette vigtige Posteringsspørgsmaal til Amtsraadets Decision; dette saa stort paa Sagen og lod Posterne passere som Skoleudgifter.

II. Regnskab for kommunale Anliggender.

Indtægt: Til at dække Udgifterne ved Stenkisters Anlæg, Jordemoder-Emolumenter, Husets Vedligeholdelse og andre Kommune-Afgifter er paalignet Pastoratet efter hosfølgende Ligninger A, B og C 148 Rdlr. 93 Sk.

Udgift:

	Rdlr.	Sk.
3 Protokoller	3	20
6 Broer og Stenkister	91	00
Reparation af Brønd	14	74
Jordemoder-Emolumenter	11	25
Murerarbejde	2	28
Træ, Fjæl etc.	6	95
Brandpenge og Skatter	1	4
Græsleje til Jordemoderens Ko..	7	00
Førtov ved Huset	1	24
Hængsler til Brønden	0	16
Fjæl til Huset	4	20
Papir, Budsendelse og Porto i Kommuneanliggender	4	00
Restancer	3	29
Summa Udgift...	150	47
Indtægter fornævnt...	148	93
Underbalance...	1	50

Til Regnskab II bemærker Amtsrevisor følgende: Med dette klart affattede og behørigt legitimerede Regnskab, hvis Indhold afgiver et herligt Vidnesbyrd om Sogneforstanderskabets fri for al Snæverhjørtethed frigjorte Interesse for Kommunens Anliggender, findes kun at bemærke til Observation:

1. at Restancen 3 Rdlr. 29 Sk. maa tages til Indtægt 1843,
2. at Underbalancen bliver at føre til Udgift,
3. at Sognefogden og hans Medhjælpere (Stævningsmændene) er fritagne for Bidrag til Opførelse af Broer.

Kommunens Folketal var 1842 ca. 1000, ved sidste Folketælling var det 2960. Naar vi oplyser, at der for indeværende Regnskabsaar er paalignet ca. 130,000 Kr. i kommunale Skatter, og man sammenligner denne Udskrivning med de beskedne Beløb i foranstaaende Regnskaber — hvortil jo dengang kom Kornligningen til de fattige — vil man forstaa, hvilken mægtig Udvikling Kommunestyret er undergaaet i det mellemliggende Aaremaal.

JENS KRISTENSEN I ERSTED OG HANS AFSTAMNING

AF J. NØRGAARD

I Tilknytning til Beretningen i Aarbogen for 1935, Side 462 ff., om »Bitte Jens«, Folkemindefortælleren i Ersted, kan her tilføjes nogle Oplysninger, navnlig med Hensyn til hans Forfædre nogle Led tilbage. Her maa jeg dog tilstaa, at hvad der allerede er fortalt om »Ridefogden Dyrskøt i Aalborg« og de to Herremænd, der skulde findes i Slægten, har jeg intet erfaret om, jeg har heller ikke trængt dybere i dette Spørgsmaal. Det kan vel ikke være helt hen i Vejret, hvad der har været fortalt, men saa maa dette Slægtskab ligge langt tilbage i Tiden.

Det har været mig paafaldende engang, at ikke saa faa af Jens Kristensens Fortællinger staar i Forbindelse med Rold, saaledes om Rold Præst, Byhyrden og Præsten, Riden Sommer i By og Majvisen, der findes gengivet i Jydsk Almueiv IV, Nr. 41, og i Skattegraveren 1887, Nr. 15. Denne er navnlig ved sine to supplerende Vers særlig knyttet til Rold. Og naar han beretter om »Skjel Jens« (J. Almueiv I) og dennes Besværligheder med Godsejeren, saa er dette en Virkelighedsskildring, fortalt gennem Slægtstraditionen, idet Skjel Jens var Broder til Jens Kristensens Bedstefar.

Hvor nu Mylenberg Avlsgaard ligger i det nordøstre Hjørne af Rold Sogn, laa til for ca. 100 Aar siden i Stedet fire Bolsteder, der benævntes »Skellet«. Et af disse var beboet af Jens Kristensens Tipoldeforældre, Fæster *Peder Nielsen* og *Maren Jensdatter*, nævnt 1716 og 1718. Deres Søn:

Far²: *Niels Pedersen*, f. i Skellet 1704, d. 1765. Han overtog Fæstet og blev trolovet 1738 med Jens Sørensens Datter Johanne i Rold, der imidlertid inden Bryllupet druknede sig i Faaresøen inde i Skoven ^{17/6} 1738. Han giftede sig 1740 med *Sophie Mortensdatter*, der var Datter af Skovfoged Morten Sørensens i Rold Tved. Det yngste af deres 5 Børn var

Far²: *Peder Nielsen*, f. i Skellet 1745. Han blev Fæster i Rold Tved, »Skjel Peder« kaldet. Var gift med *Maren Jensdatter*. Ved Skifte efter begge ^{10/6} 1809 nævnes Børn: Niels Pedersen, Dragon ved 1. Jydske Dragonregiment (der fremhævedes blandt Auxiliærkorpset), som Konen var Stedmor til, *Christen*, 21 Aar, hjemme, *Anders*, 14 Aar, do., *Else*, 25 Aar, do., *Karen Marie*, 23 Aar, do., *Maren*, 7 Aar. Af disse er

Far¹: *Christen Pedersen*, f. i Tveden 1788. Fæster efter Faderen, kaldet »Chren

Tved«. Gift med *Maren Jensdatter*, Datter af Peder Christensen Ræbild i Aardestrup. Boede siden i Ersted. Deres Søn:

Jens Kristensen, f. i Ersted ⁵/₆ 1825. En anden Jens var født ²⁴/₁₁ 1821, døde straks efter.

Det fremgaar altsaa heraf, hvorledes hans Forfædre har været knyttet til Rold Skov. Alle har de temmelig sikkert været Træskomænd. Intet Under derfor, at ogsaa Billedhugger Bundgaard undertiden droges mod Rold Skovegn.

Beretningen om Skjel Jens er ikke Sagn. Han overtog Fæstet i Skellet efter sin Mor, Niels Pedersens Enke, og skulde samtidig varetage Hvervet som Skovfoged. Imidlertid bliver han selv tiltalt for Skovtyveri og fik en Bøde. Han betragter denne Dom som uretfærdig og skriver baade til Kongen og Kronprinsen og klager over Herredsfoged Nissen i Bælum, og især fremfører han om denne ærerørige Udtalelser, som skaffer ham 2 Aars Tugthus i Viborg. Her dør han ¹³/₁₂ 1806 inden Straffetidens Udløb.

AALBORG HISTORISKE MUSEUM I DET FORLØBNE AAR

AT Aalborg historiske Museum har kunnet arbejde mere intenst i det forløbne Aar end tidligere skyldes, at Aalborg Byraad har ansat en faguddannet Inspektør, cand. mag. *Peter Riismøller*, som nu er ved at kende Museet efter at have arbejdet der et Aars Tid.

Statens tilsynsførende med Provinsmuseer, Magister Chr. Axel Jensen, udarbejdede sammen med Riismøller en Plan for en foreløbig Nyordning af Museets historiske Del. Ifølge denne Plan blev i Vinteren 1936—37 flere Hundrede Genstande magasinerede paa Museets Loft, og derved blev der skaffet mere Plads til de særlig gode Ting. Skabene og Montrene blev malede indvendig og en delvis Nyopstilling foretaget; saaledes blev Rummet med Aalborg-Billeder helt rømmet, og her blev udstillet Almuesager i Stedet. Men ingen nok saa gennemgribende Omordning kan jo tilsløre det Faktum, at Museet er ved at eksplodere af Pladsmangel.

Tilvæksten af Sager har været over normal. Aalborg Byraad har efter Indstilling af Museumsinspektøren købt et udskaaret Kandeskab fra Højrenæssancen, som tidligere har haft sin Plads paa »Freds-lund« ved Solbjerg, og deponeret det i Museet, hvis Samling af Renæssancemøbler her har faaet en smuk og værdifuld Forøgelse. Sælgeren, Maskinmester

A. Houtved, skænkede samtidig Museet 8 smukke Tintallerkener fra Baroktid og 4 Skaale og Kander af engelsk Lustre.

I Aarets Løb har Museet modtaget endnu flere Gaver af sine mange Venner, saa mange, at hver enkelt ikke faar Plads her. Nævnes skal dog en Tallerken af Gudumlund Fajance, skænket af Grd. A. Bundgaard »Bundgaarden« i Ræbild, og et Par Louis-seize Stole med udskaaren Ryg, som Grd. Petræus Christensen, Haslevgaarde i Als Sogn, har foræret Museet.

Samlingen af Laugssager er blevet forøget med Murerlaugets Relikvier, som er blevet deponerede. Det er Museets mest komplette Samling af Laugsgenstande, og en Række Stueskilte af Sølv og Messing, samt en barok Tinpokal rummende 8 Potter, er rene Pragtstykker.

Af Almuesager skal særlig nævnes et komplet Sæt Tørveredskaber, dels fra det sydlige Vendsyssel, dels fra Lindenberg Aa-Dalen, samt et Par meget sjældne Mose-Træsko fra Øster Hanherred. Ogsaa Museets i Forvejen store Samling af Halmløbe er blevet forøget.

Museet har som sædvanlig ladet foretage en Række Udgravninger, deriblandt den største middelalderlige Grayning, som er foretaget i nogen Provinsby, Undersøgelsen af Budolfi Kirkeplads i Aalborg. Den stod paa i 7 Uger og gav et Resultat paa 400 Numre, hvoraf godt Halvdelen Lerkarskaar. Til denne Samling slutter sig et middelalderligt Lerkar, opfisket ved Nørholm Strand.

En flad Stenhøj paa Budsted Nygaards Mark ved Sørup indeholdt 4 Urner fra yngre Bronzealder, deraf en af sjældnen Form og med karakteristiske Orna-

menter; den indeholdt Bronzering og Bennaal. En smuk Hellekiste paa Slagtermester Andersens Mark i Volsted indeholdt pæreformede Ravperler og kan bestemmes til Overgangen mellem Sten- og Bronzealder. To Grave fra romersk Jernalder paa »Enggaarden«s Hede i Vestbjærg Bakker afgav en Række typiske og smukke Lerkar, og en ødelagt Høj i Bækken, Lerup Sogn, afgav to Urner, den ene med en profileret Bronzeknap. I Bækken fandtes ogsaa en ejendommelig Grav fra førromersk Jernalder, et Stentæppe med Mængder af forbrændte Skaar af Lerkar.

En særlig interessant Opgave har Museet i at følge Opdyrkningen af Lille Vildmose, og Samarbejdet med Lederne af dette Arbejde er det bedst mulige. Foreløbig er udgravet en stensat Grav i Mosens Vestside ved Kællingbjærggaard, en Grav af den specielt nordjyske Type, som findes fredet i flere Eksemplarer paa Hjøring Kirkegaard. Den er fra romersk Jernalder. En Gravplads med meget interessante Brandgrave ved Vildmosegaardens Have er ikke færdigundersøgt, og der vil sikkert vise sig mange flere Opgaver i Mosen.

I en Mose ved Flamsted tilhørende Fabrikant C. Christensen, Skørping, er fundet et Par ornamenterede Seletøjsspænder fra ca. 1600; de er af Hr. Christensen blevet afgivet til Museet. En hel Samling af gode Oldsager fra Hobroegnen, samlet af afdøde Lærer Hammershøj, er skænket Museet af dennes Søn, Maskinmester Hammershøj.

Myndigheder og private har saaledes vist Museet Interesse og Bevaagenhed. At Interessen er stigende ses allerbedst af Tallet paa besøgende; det overstiger for 1937 de 12000, d. v. s. over 2000 flere end noget tidligere Aar.

Peter Riismøller.

HISTORISK SAMFUND FOR AALBORG AMT

1912 — 1937.

AF HENRIK MØLLER

DET er sikkert rigtigt, hvad der hævdes fra mange sider, at vort slægtled eller det sidste halve sekels generation kan opvise større lyst og energi eller, om man vil, brutalitet til at rive ned og forandre, hvad fædrene har bygget op. Dette gælder baade aandeligt og materielt. De fra fædrene arvede sæder og skikke er i den grad ændrede, at de i virkeligheden er gaaet over i historien. De gamle viser synges ikke mere, og sagn og saga om fædrenes færd er forstummet.

Og med hensyn til vort lands udseende kan intet tidsrum vise større ændringer, navnlig de sidste 25 aar. Naar vort slægts topografiske forhold skal skrives, vil det væsentlige stof omfatte skovrydning, dræning, hedeopdyrkning og beplantning, udtørring af søer og fjorde, regulering af veje og vandløb, sløjfning af høje og stengærder, og ikke mindst planering og bebyggelse. Altsaa store forandringer i vort lands fysiognomi.

Mon det ikke var disse kendsgerningers alvorlige tale, der manede gode danske mænd og kvinder til daad for at redde, hvad der endnu kunde bevares fra tilintetgørelse?

Hayde vi ikke haft en Evald Tang Kristensen, der besjælet af den rette forstaaelse med taalmodig energi rejste rundt og samlede alt, hvad han kunde opdrive af eventyr, sagn og folketro, mens tid var, ja, saa havde vi været et uvurderligt stykke kulturhistorie fattigere, for *nu* vilde det være for sent.

Der er heller ingen tvivl om, at det arbejde for oprettelse af museer i by og paa land, der indlededes i begyndelsen af vort aarhundrede, og som til vore dage kan opvise en rivende udvikling, har haft den samme forstaaelse til drivfjeder.

Og ikke mindst gælder dette oprettelsen af de historiske samfund.

Rundt om i vort land vaagnede en mere bevidst kærlighed til hjemstavnen, og denne kærlighed medførte en stigende interesse for fædrenes liv og færden. Og man forstod, hvilken værdi det vilde have at bevare disse minder.

Denne stigende interesse hos den jævne befolkning, ikke mindst landbefolkningen, blev grundlaget for de historiske foreninger, der som regel er begrænsede amtsvis, og hvis oprettelse begyndtes lige efter aarhundredskiftet. Ganske vist havde der i en del aar eksisteret to historiske selskaber, nemlig fra 1861 »Fyens Stifts litterære Selskab«, der udgav »Samlinger til Fyens Historie og Topographie«, og »Det jydsk historisk-topografiske Selskab«, der i 1866 begyndte udgivelsen af lignende samlinger for Jyllands vedkommende.

Det er Ribe amt, der i 1903 har æren af at stifte det første historiske samfund i vort land, og de mænd, der undfangede og udformede ideen, bør nævnes. Det var stiftamtmand kammerherre Stemann og højskoleforstander Schrøder, Askov. To aar senere

stiftedes samfundet for Vejle amt og faa aar derefter samfundene i Randers og Aarhus amter. Med Jylland som anfører oprettedes der saa i de følgende aar historiske samfund i næsten alle landets amter. Historisk samfund for Aalborg amt er stiftet 1912, altsaa for 25 aar siden.

Disse samfund har en fleresidet opgave, hvoraf den vigtigste er udgivelsen af et skrift eller en aarbog, der bringer bidrag af egnens historie, topografi, folkeminder o. s. v. Foruden udgivelsen af disse aarbøger, der udsendes gratis til medlemmerne, vil de historiske samfund søge at vække befolkningens kærlighed til hjemstavnen og dens fortidsminder ved at fremdrage de historiske minder og bevare dem, holde foredrag og udflugter og ved at rejse mindesmærker paa historiske steder.

Det er et overordentligt stort, uegennyttigt og uvurderligt arbejde, ledelsen af de historiske samfund har ydet gennem aarene, først og fremmest ved udgivelsen af aarbøgerne, hvori der er samlet og bevaret uerstattelige minder, men ogsaa ved, at det er lykkedes at vække den jævne befolknings sans for værdien af at værne om vort lands skønne natur og at bevare de minder, der taler til os om fædrenes liv og virke.

»Historisk Samfund for Aalborg Amt« blev stiftet 27. februar 1912. Samfundets aarbøger udgives under titlen »*Fra Himmerland og Kjær Herred*«.

De nærmere omstændigheder ved stiftelsen indleder den første aarbog, der er paa 160 sider og udsendes i julen 1912. Da denne aarbog ligesom de følgende til 1920 forlængst er udsolgt og meget sjælden, citerer jeg, hvad samfundets første formand pastor *Alexander Rasmussen*, Kongeslev, beretter om oprettelsen:

»Da Tandlæge *Stenholm*, Aalborg, og undertegnede i Efteraaret 1911 begyndte at sysle med Tanken om Oprettelsen af et historisk Samfund for Aalborg Amt, vare vi ingenlunde uden Betænkelighed derved. Ganske vist vare lignende lokale historiske Foreninger i de senere Aar blevne oprettede i de fleste af Landets Amter og havde vist sig, i hvert Fald foreløbig, at kunne samle Interesse og at virke meget godt for

Provst Alex. Rasmussen.

Tandlæge J. P. Stenholm.

deres Formaal; men dels blev det et Spørgsmaal, om en saadan Forening i Længden vilde kunne trives, og dels stode vi begge med en stor Pietet overfor det gamle, højtfortjente Selskab for jydsk Historie og Topografi. Vi kunde ikke være blinde for, at alle disse nylig stiftede lokale Samfund, navnlig i Begyndelsen, kunde medføre en Svækkelse af det gamle Selskabs Virksomhed.

Efter gentagne Gange at have overvejet Sagen mente vi dog, at Forsøget paa igennem Dannelsen af en historisk Amtsforening at vække Sansen for Samling og Bevarelse af Egnens Minder ikke burde

undlades, og at vort Amt ikke burde mangle i Rækken af de andre. Lykkes det Amtsforeningerne at fremkalde historisk Interesse i videre Kredse end hidtil, tør det vel ogsaa haabes, at Jydsk historisk-topografisk Selskab i Længden vil nyde godt deraf, dels ved at faa tilført nye Medlemmer og dels ved at det, naar Lokalsamfundene paatage sig at bringe populære Skildringer og behandle Opgaver af blot stedlig Betydning, kan samle sine Kræfter om mere omfattende og videnskabelige Arbejder. Vi satte os da i Vintrens Løb i Forbindelse med en Række historisk interesserede Mænd i Aalborg By og Omegn, og i Februar 1912 lod vi gennem Aalborgs Dagblade følgende Opfordring udgaa:

Undertegnede søger at danne et Historisk Samfund for Aalborg Amt. Vi anmoder derfor alle, som har Interesse for vor Egns Historie, om at give møde paa Hotel Hafnia, Aalborg, Fastelavns-Mandag Kl. 4, for der nærmere at drøfte Sagen.

Opfordringen var undertegnet af følgende:

Pastor *Barfoed*, N. Tranders, Fabrikant *Berbom*, Aalborg, Adjunkt, Dr. phil. *Brix*, Aalborg, Landbrugsdirektør *Bruun*, Lindenberg, Læge *Buchwald*, Aalborg, Købmand *Fode*, Aalborg, Pastor *Hansen*, Ellitshøj, Lærer *Hedelund*, Aalborg, Jægermester *Hvass*, Randrup, Lærer, cand. theol. *Kisum*, Aalborg, Postexpedient *Klitgaard*, Aalborg, Lærer *Knudsen*, Aalborg, Seminarielærer *Koolsgaard*, Ranum, Gaardejer *Leth*, Smidie, Biskop *C. Møller*, Aalborg, Lærer *Møller*, Solbjerg, Lærer *A. C. Nielsen*, Kongerslev, Landinspektør *Olsen*, Aalborg, Pastor *Rasmussen*, Kongerslev, Tandlæge *Stenholm*, Aalborg, Konsul *Strøyberg*, Aalborg, Overlærer *Sørensen*, Aalborg, Direktør *Sørensen*, Aalborg, Højskoleforstander *Villumsen*, Bælum.

Paa det herefter afholdte Møde, den 19. Februar 1912, fandt Tanken om Samfundets Oprettelse megen Anklang. Tandlæge Stenholm og undertegnede fore-

lagde Sagen, og flere efterfølgende Talere gav den deres Tilslutning, ligesom alle Mødets Deltagere meldte sig til Optagelse i den paatænkte Forening. Man besluttede da at nedsætte et Udvalg til at udarbejde Love og foretage det videre fornødne; det kom til at bestaa af følgende:

Postexpedient *Klitgaard*, Adjunkt *Strøm*, Tandlæge *Stenholm* og Lærer *Knudsen*, Aalborg, samt Gaardejer *Leth*, Smidie, og Pastor *Rasmussen*, Kongerslev.

Efter at have udarbejdet et Forslag til Love indkaldte dette Udvalg et nyt Møde paa Hafnia i Aalborg, den 27. Februar, og her oprettedes da »Historisk Samfund for Aalborg Amt«, Lovene vedtoges, og en Bestyrelse paa 7 Medlemmer valgtes. Paa et Møde den 20. Marts 1912 fordelte dennes Medlemmer Funktionerne saaledes imellem sig, at

Pastor *Alex. Rasmussen*, Kongerslev, blev Formand; Højskoleforstander *C. Nielsen*, Aaby, Næstformand; Postexpedient *C. Klitgaard*, Redaktør, og sammen med ham dannede Adjunkt Dr. *H. Brix* og Tandlæge *Stenholm* Redaktionsudvalget. Konsul *N. K. Strøyberg* blev Kasserer og Lærer *P. C. Knudsen*, Sekretær. Revisorer er Partikulier *S. Kjeldsen* og Lærer *K. K. Nicolaisen*, Aalborg.

Samtidig blev det besluttet at indmelde Samfundet i Dansk historisk Fællesforening og at agitere kraftigt for Tilgang af Medlemmer. Formanden udsendte da følgende Opraab:

Undertegnede Formand for det nylig stiftede *Historisk Samfund for Aalborg Amt* tillader mig herved paa Bestyrelsens Vegne at opfordre Dem til dels selv at indtegne Dem som Medlem deri, og dels i Deres Kres virke for Tilslutning til nævnte Samfund.

Dette tilstræber i Lighed med de i Landets andre Am-

ter bestaaende, tilsvarende Foreninger at vække og nære Befolkningens historiske Sans, at samle og opfriske Egnens Fortidsminder, samt at frede og bevare historisk interessante Bygninger og Genstande i Amtet. Det vil virke ved Afholdelse af Foredrag og navnlig ved Udgivelsen af et Aarsskrift, indeholdende populære Afhandlinger om Amtets Historie. Dette Aarsskrift tilsendes samtlige Medlemmer.

Aarsbidraget er 2 Kr. Indmeldelser modtages af Samfundets Sekretær, Hr. Lærer *Knudsen*, Kjellerupsgade, Aalborg.

Dette Opraab udgik den 29. Marts i 99 Exemplarer, idet Adressaterne vare fordelte saaledes: 8 Mænd i Kjær Herred, 19 i Fleskum, 12 i Hornum, 13 i Hellum, 15 i Hindsted, 9 i Slet, 9 i Aars og 14 i Gislum Herred.

Ved denne Opfordrings Udbredelse, ved Avisernes velvillige Omtale af Sagen, og navnlig ved personlig Agitation af vort Samfunds Venner er der efterhaanden samlet et Antal af omtrent 200 Medlemmer. Dette Tal er imidlertid ikke tilstrækkeligt. Samfundet vil ikke uden betydelig større Tilslutning være i Stand til at arbejde for sine Formaal, saaledes som Bestyrelsen ønsker, og som vore Love foreskrive det. Da det har vist sig, at de andre Amtsforeninger har kunnet samle et endog langt større Medlemsantal, kan Bestyrelsen ikke opgive Haabet om, at mange flere i den kommende Tid vil slutte sig til vort Samfund, og vi haabe navnlig, at Udgivelsen af dette vort første Aarsskrift vil vække Opmærksomhed for Foreningen og dens Bestræbelser.

Alexander Rasmussen.«

Af hensyn til indbinding og brug har samfundet gennem aarene fulgt den praksis at lade 3 aarbøger udgøre et bind med fortløbende paginering. For hvert

bind er der udarbejdet et ret udførligt navne- og sagregister, hvad der gør aarbøgernes stof lettere tilgængeligt for forskere.

»Dansk historisk Fællesforening«, der blev dannet 1909, udgiver tidsskriftet »Fortid og Nutid«. Medlemmer af historiske samfund har ret til at abonnere for halv pris, for tiden 2,50 kr. om aaret.

Vore medlemmer har endvidere ret til at erhverve andre samfunds aarbøger til stærk nedsat pris.

Samfundet har haft den glæde gennem aarene at modtage bidrag fra forskellige institutioner; ogsaa staten har ydet et aarligt bidrag.

1914 blev et begivenhedsrigt aar for vort samfund, idet det var lykkedes Alex. Rasmussen at faa »Dansk historisk Fællesforening«s aarsmøde henlagt til Aalborg. Mødet holdtes i dagene 12.—14. juni, og vort samfund fik æren af at danne komite. Denne bestod af borgmester Andersen, Nørresundby, overretssagfører Jul. Bendtzen, borgmester Bornemann, stiftamtmand Brun, kommunelærer K. K. Nicolaisen, sagfører Olesen, Nørresundby, statsingeniør Olsen, landinspektør Olsen, fabrikant Raaen, stiftsfysikus Rambusch, tandlæge Stenholm og konsul N. K. Strøyberg. Stiftamtmand Brun blev stævnets præsident og borgmester Bornemann formand.

Foruden drøftelsen og behandlingen af foreningens indre forhold, der lededes af formanden professor Hans Olrik, blev der de to første dage tid til flere interessante offentlige foredrag af magister Chr. Axel Jensen, landsarkivar Hornemann, statsgeolog Jessen, dr. phil. Lindbæk, overretssagfører Jul. Bendtzen, dr. phil. Knud Fabricius og docent Lorenzen.

Sidste dag var forbeholdt en udflugt. Først til stedet ved Lundby, hvor den ulykkelige træfning

fandt sted 3. juli 1864. Om denne talte kaptajn Rockstroh senere i Lundby krat. Derefter til Lindenberg, hvor der serveredes frokost for deltagerne. Her talte pastor Alex. Rasmussen om de Schimmelmanske skoler og docent Lorenzen om slottets historie og arkitektur. Dagen sluttede paa Skansebakken i Nørresundby med foredrag af museumsassistent H. Kjær og dr. phil. Marius Kristensen.

Ved vort samfunds generalforsamling i de samme dage udkastedes tanken om repræsentanter i hvert sogn, en tanke som først nu er ved at blive virkelighed, og det vedtoges at udvide styrelsesmedlemmernes antal fra 7 til 11.

I 1915 beredtes der medlemmerne den glæde, at en anonym velynder afkøbte pastor Alex. Rasmussen hele oplaget af hans bog »De Schimmelmanske Skoler« og derefter skænkede det til samfundets medlemmer. Oplaget var lille, og bogen er nu meget sjælden.

1916 overtog Alex. Rasmussen redaktionen af aarbogen i stedet for postekspedient C. Klitgaard. Samtidig afstod pastor Rasmussen formandsposten til tandlæge Stenholm. Övertelegrafist Malmberg blev sekretær og forretningsfører.

Ved generalforsamlingen 1918 valgtes lærer Ludv. N. Hedelund, Aalborg, til næstformand, regnskabsfører Bye Jørgensen, Hasseris, til kasserer og adjunkt Anker Jensen, Aalborg, til sekretær.

Den store prisstigning gjorde det nødvendigt at forhøje kontingentet. Efter en kort drøftelse i 1919 vedtoges det paa generalforsamlingen 1920 at forhøje kontingentet fra 2 til 4 kr.

Kun i ringe grad har vort samfund opfyldt formaålet i lovens § 2 om rejsning af mindesmærker

paa historiske steder. I 1924 indtraf en anledning. Den berømte hellige kilde paa Gl. Skørping kirkegaard blev paa foranledning af Historisk Samfund og det stedlige menighedsraad rensat og istandsat, og der opmuredes en ramme af natursten, hvoraf een bærer indskriften »Hellig Kors Kilde«, tegnet af bankdirektør Chr. Iørgensen.

Samme aar skænkede frk. Bartholine Jørgensen

»Hellig Kors Kilde«, Gl. Skørping

vort samfund 500 kr. til minde om hendes afdøde slægtning landstingsmand Jørgen Berthelsen.

Ved et styrelsesmøde den 25. maj 1926 blev redaktionen af aarbogen overdraget til lærer Henrik Møller, Haals, idet Alex. Rasmussen, der var blevet udnævnt til provst, bad sig fritaget paa grund af forøget arbejde.

Landsindsamlingen i Aalborg amt til Nationalmuseet lededes af styrelserne for Historisk Samfund og Aalborg Museum. Der blev udlørt et dygtigt arbejde for sagen. Resultatet blev 10.380 kr.

Det blev et føleligt tab for Historisk Samfund, da

landlæge Stenholm døde den 2. juli 1928. Med glødende interesse ledede han samfundet i de 12 aar, han var formand. I hans sted valgtes næstformanden lærer Ludv. N. Hedelund, Aalborg. Næstformand blev bankdirektør Chr. Iørgensen, Aalborg.

Efter en haabløs sygdom døde provst Alex. Rasmussen den 28. marts 1932. Som formand, redaktør og foredragsholder har han været vort samfunds betydeligste kraft. Hans indsats kan vanskeligt værdsættes højt nok.

Aarboeg 1932 indeholder en fuldstændig medlemsfortegnelse, den første siden 1912.

Med Nordjysk Udstilling i 1933 blev der af lærer Henrik Møller, Haals, indledet et samarbejde med det formaal at propagandere for vort samfund. Paa grund af forskellige forhold blev samarbejdet en skuffelse for os og vel ogsaa for N. U. En udførlig redegørelse om sagen findes i aarboeg 1933.

I samme aarboeg er omtalt den gave, som samfundet modtog fra fhv. bibliotekar, forfatteren Chr. Heilskov, en topografisk billedsamling paa over 2000 billeder fra Aalborg amt, ordnet i kartotek, samt nogle gamle kort. Samlingen har ved Aalborg byraads velvillie faaet plads paa Det nordjyske Landsbibliotek.

Ved det fælles sommermøde, som vort samfund holdt sammen med Historisk Samfund for Hjøring amt i Hammer bakker, holdtes en festlighed paa det sted sydvest for Hammer kirke, hvor den forlængst udtørrede »helle Tjaal«, »Sct. Helene Kilde« har været. Paa initiativ af Historisk Samfund er der paa stedet, som nu er fredet, rejst en mindesten med indhugget »Helene Kilde« efter tegning af bankdirektør Chr. Iørgensen. Som andet sted nævnt i nærværende artikel holdt hr. Jørgensen indvielsestalen.

I April 1934 døde formanden, lærer Ludvig N. Hedelund. I 6 Aar ledede han samfundet paa sin trofaste, stille maade.

Ved generalforsamlingen 27. juni samme aar i Nørlund park foreslog lærer Kr. Værnfelt, Aalborg, at oprette tillidsmandsposter rundt i amtets sogne. Tanken, der som foran nævnt allerede blev fremsat i 1914, vil nu blive ført ud i livet. Vi har allerede oprettet over 40 saadanne poster.

Ved det aarlige styrelsesmøde i maj 1935 konstituerede styrelsen sig med bankdirektør Chr. Iørgensen som formand og regnskabschef Bye Jørgensen som næstformand og kasserer.

Kasserer- og sekretærposten har i mange aar været knyttet sammen; men ved det konstituerende styrelsesmøde 27. maj 1937 efter generalforsamlingen i Hals 3. juli 1936 overlodes sekretærposten til vice-skoleinspektør Kr. Værnfelt.

Det 15. hjemstavnstævne, Himmerlands-stævnet, holdtes i Aars i dagene 26. juli til 1. august 1937. Stævnets vægtige bidrag til en alsidig belysning af vor landsdels natur og folk vil efter en enstemmig vedtagelse paa et styrelsesmøde 6. november 1937 blive udsendt som aarbog for 1938.

Vort medlemstal var som nævnt ca. 200 ved stiftelsen 1912. I de følgende 8 aar steg det til ca. 600. Men fra 1920 til 1934 har der ingen fremgang været, ja endog nogle aar betydelig tilbagegang; tallet var saaledes 535 i 1930. De sidste aar kan dog vise god tilvækst, og nu ved slutningen af jubilæumsaaret er tallet 815, eller 120 flere end sidste aar. Dette tal er imidlertid alt for lille, navnlig naar vi sammenligner med det mindre folkerige naboamt mod nord, Hjøring, der har ca. 1400 medlemmer.

Her er et misforhold, som *kan* og *skal* rettes. Vi benytter derfor lejligheden til at bede vore medlemmer og hvem, der ellers har interesse for samfundets virksomhed, om at være styrelsen behjælpelig med at hverve medlemmer. De 815, vi nu har, kan ikke være et fuldgyldigt billede for kærligheden til hjemstavnen og interessen for at bevare dens fortidsminder. Der er sogne, hvor vi ikke har eet medlem, og dog har vi den største tilslutning i landdistrikterne. Der er altsaa ogsaa noget at rette for byernes vedkommende.

»FRA HIMMERLAND OG KJÆR HERRED«
1912—1937

Vore aarbøger »Fra Himmerland og Kjær Herred« er vort vigtigste arbejde. De 25 udsendte aarbøger, ialt 4596 sider, har vel ikke alle været lige lødige, idet vi selvsagt har maattet indrette os efter det foreliggende stof. Men det er dog betydelige bidrag til belysning af Aalborg amts fortid. Og at det er alsidige emner, der er behandlede, derom vidner nedenstaaende oversigt over indholdet af de 25 aarbøger.

1912 — 160 sider.

P. M. K. Lundsgaard: Ved Lundby den 3. Juli 1864.

M. C. Nielsen: Om det gammeldags Aalefiskeri i Limfjorden Vest for Himmerland.

Chr. Christensen: Fra »Kejserens Tid«.

Alexander Rasmussen: Fire politiske Breve.

1913 — 164 sider.

Alexander Rasmussen: Klavs Gjerding.

A. C. Ertbøll-Nielsen: Fra Hoveriets Dage.

C. Klitgaard: Af Dr. med. Niels Jespersens Regnskabsbog 1661—1668.

Niels Hald: Horsens Kirke (Kjær Herred).

Chr. Christensen: Tømmermandens Tanker.

Th. Johansen: En Veteran fra 1808, Niels Pedersen fra Egense.

Alexander Rasmussen: Folkevæbningen i Hornum Herred 1848.

C. Klitgaard: Fra Landboreformernes Tid.

Alexander Rasmussen: Archivet paa Lundbæk.

1914 — 190 sider.

C. Klitgaard: En gammel Bryllupsvis.

Harald Leth: Lidt om Livø.

P. Lauritsen: Aalefiskeri i Limfjorden.

Hofman Bang: Et Grandebrev.

A. C. Ertbøll-Nielsen: Om Kongerslev Pastorats Degne.

Fr. T. Hvass: Nogle Ungdomserindringer fra 1863-64.

C. Klitgaard: Gildesbrødre i Guds Legems Lav i Aalborg i Aarene 1537—1624 I.

Chr. Christensen: Kjær Herreds Skove i gamle Dage — navnlig i det 17. Aarhundrede I.

Smaastykker:

Alexander Rasmussen: To Digte om Slaget ved Lundby.

Træhesten paa St. Restrup.

Et Mosefund.

Funden Begravelse i Hals Kirke.

Mindestenen ved Lundby.

Register over Personnavne til I. Bind (1912—1914).

1915 — 240 sider.

Chr. Christensen: Kjær Herreds Skove i gamle Dage — navnlig i det 17. Aarhundrede II.

Niels Hald: Sognepræster i Hammer, Horsens, Sulsted og Aistrup fra Reformationen til 1760.

C. Klitgaard: Den store nordjydske Hekseforfølgelse.

Chr. Christensen: Lidt om Nørresundbys Brand d. 17. Juni 1865.

Smaastykker:

Anton Jakobsen: Om Livø.

John Lindholm: Rasmus Berg.

C. V. Sehested Bohn: En kuriøs Gravskrift.

C. K.: Gravfund.

En Slave (ved *C. K.*).

1916 — 168 sider.

Gudmund Schütte: Himmerlands Navn og Saga i Hedenold.

Møller-Græsdal: De kloge Koner i Vesthimmerland.

A. C. Ertbøll-Nielsen: Sogneforstanderskab. Et Stykke Kommunalhistorie fra Østhimmerland.

C. Behrend: Et Brev fra Stiftsprovst Hald i Aalborg.

C. Klitgaard: Gildesbrødre i Guds Legems Lav i Aalborg i Aarene 1537—1624 II.

A. Tuven: En Præstegaard i Himmerland og dens Beboere ved Aar 1700.

Smaaestykker:

C. Klitgaard: En Vidneførsel om Hellum-Hindsted Herreders Tingsted.

C. Klitgaard: Aalborg gamle Raadhus.

C. Klitgaard: En Slagtning i Hadsund.

Møller-Græsdal: Præsten Knud Bjerrum til Farsø og Vognsild.

Niels Hjorth: Folkelønninger paa Thustrup.

Alexander Rasmussen: Et Brev fra Lindenberg 1813.

1917 — 168 sider.

Alexander Rasmussen: Vildmosegaards Grundlæggelse.

Chr. Christensen: Tilstanden i Himmerland ved Aar 1735.

Fr. Møller: Mamsellen paa Visborggaard.

Smaaestykker:

J. Marcussen: Berigtigelse i Anledning af to Digte.

C. Klitgaard: En mandhaftig Frue.

Register til II. Bind (1915—1917).

1918 — 156 sider.

Chr. Heilskov: Vorgaards Historie (Bælum Sogn).

Alexander Rasmussen: Et Bryllupsdigt fra Kjær Herred.

J. Rasmussen: Rasmus Kaagbyggers og hans Sønners Historie.

J. P. Stenholm: Skipper Clement og Aalborg Slot.

F. T. Hvass: Barndomsminde (Randrup).

1919 — 152 Sider.

Alexander Rasmussen: Kulturbilleder fra Lindenberg.

K. Carøe: Homøopatpræsten i Hals.

Chr. Andersen: Sebber-Støre Ajstrup Kommunes Deling.

Alexander Rasmussen: Konerne i Nyrup.

C. Klitgaard: En Ægteskabshandel.

C. Klitgaard: Et »Oprør« blandt Slet Herreds Bønder.

C. Klitgaard: Gildesbrødre i Guds Legems Lav III.

1920 — 152 sider.

C. Klitgaard: Gildesbrødre i Guds Legems Lav IV.

A. C. Ertbøll-Nielsen: Fra Himmerlands Vesteregu.

Thomas B. Thomsen: Digteren Bette Søren.

Chr. Petresch Christensen: Et Grandebrev fra Stade (Staac).

Chr. Petresch Christensen: Kjær Herreds Skoler og Skolevæsen I.

J. T. Lundbye: Vejenes Udviklingshistorie i Himmersyssel.

Smaastykker:

Alexander Rasmussen: Navnet Vitskøl.

C. Klitgaard: Landsdommer Peder Lerche og Mag. Chr. Stistrup.

C. Klitgaard: Bysmeden i Gandrup.

Register til III. Bind (1918—1920).

1921 — 144 sider.

Chr. Petresch Christensen: Kjær Herreds Skoler og Skolevæsen II.

Alexander Rasmussen: Hr. Glob Milling i Sønder Kongerslev.

A. C. Ertbøll-Nielsen: Fra Ranum og Omegn ved 1850.

Chr. Andersen: Fra Sebber Sogn.

P. Andersen: Minder fra Nørre Kongerslev.

Alexander Rasmussen: Den hollandske Kvinde i Komdrup.

B. Seidelin: Fortegnelse over Bøger og Smaaskitser vedrørende Aalborg Amt.

J. P. Stenholm: Jørgen Berthelsen, »Kolonihavens Fader«.

1922 — 176 sider.

Otto Smith: Marinus Herskind, hans Slægt og hans Barndoms-erindringer.

A. C. Ertbøll-Nielsen: Seminarielærer Petersen, Ranum, en Minde-rune.

Chr. Petresch Christensen: Abbed Anders Andersen og Vitskøl Klosters Jordebog af 1552.

A. C. Ertbøll-Nielsen: Fra en Bondegaard i Vesthimmerland omkring Aar 1800.

Louise Deuus: Landshyen Farsø.

Alexander Rasmussen: Et Besøg paa Gudumlund Aar 1776.

J. P. Stenholm: Ligfærd og Lejrsteder i Aalborg.

Smaastykker:

C. Klitgaard: Et Uvejr.

C. Klitgaard: En Moders Klage.

1923 — 202 sider.

Chr. Petresch Christensen: Hyorup Kirke i Kjær Herred.

A. C. Ertbøll-Nielsen: En Førstemand i Tid og Stand.

Th. Johansen: Af Aarestrup Skoles Historie.

J. P. Stenholm: Budolfi Kirke.

Peder Andersen: Til Redaktionsudvalget. Om Lærer N. Chr. Lyngby.

Register til IV. Bind (1921—1923).

1924 — 172 sider.

August F. Schmidt: Helligkilder i Himmerland og Kjær Herred.

C. A. J. Larsen: Hellig Kors Kilde i Skørping.

Chr. Petresch Christensen: Militærvæsen og Militærpersoner.

E. W. Jacobsen: Præsteslægten Wagaard i Skelund og Visborg.

Alexander Rasmussen: Komdrup Sogns Beskrivelse og Historie I.

A. C. Ertbøll-Nielsen: Driftsregnskaber fra en gammel Arvefæstegaard. Fra Stednavneudvalget.

Skipper Clements Minde.

1925 — 192 sider.

Alexander Rasmussen: Komdrup Sogns Beskrivelse og Historie II.

A. C. Ertbøll-Nielsen: Folketingsmand Anders Nielsen, Fyrkilde.

Dagmar Larsen: Kulturbilleder og Typer fra Nibes Glansperiode I.

Johannes Vejlayer: Genforeningsmindesmærkerne i Aalborg Amt.

C. Klitgaard: Lidt om de ældre Præster i Als.

1926 — 156 sider.

Dagmar Larsen: Kulturbilleder og Typer fra Nibes Glansperiode II.

J. Rasmussen: Af Lærer og Kirkesanger Christen Sørensen Brøgers Optegnelser I.

G. Østergaard: Fra Stændertiden med særlig Henblik paa Aalborg Amt I.

Smaastykker:

A. C. Ertbøll-Nielsen: En Maltkølle.

A. C. Ertbøll-Nielsen: Skoleholdersønnen i Skomagerlære.

Navnø Marked (*J. Brahms*).

Register til V, Bind (1924—1926).

1927 — 224 sider.

Dagmar Larsen: Kulturbilleder og Typer fra Nibes Glansperiode III.

J. Rasmussen: Af Lærer og Kirkesanger Christen Sørensen Brøgers Optegnelser II.

Fr. Møller: Viffertsholm og dens Ejere.

G. Østergaard: Fra Stændertiden med særlig Henblik paa Aalborg Amt II.

Chr. Petresch Christensen: Hovedgaarden Langholt ved Aar 1744.

E. W. Jacobsen: Fra Skelund Præstegaard.

Henrik Møller: Den »hellige« Kilde i Skørping.

1928 — 160 sider.

J. Rasmussen: Af Lærer og Kirkesanger Christen Sørensen Brøgers Optegnelser III.

A. C. Ertbøll-Nielsen: Om Tustrup Hovedgaard og dens Beboere efter 1818.

Olto Smith: Koleraen i Ålborg 1853.

G. Østergaard: Fra Stændertiden med særlig Henblik paa Aalborg Amt III.

Th. Johansen: Gregers Martin Bech.

Henrik Møller: J. P. Stenholm.

1929 — 188 sider.

Johannes Tholle: Haver og Havebrug i Aalborg Amt igennem veksellende Tider.

M. C. Nielsen: Kystlandet i Strandby Sogn ved Limfjorden.

M. Møller: Degne i Kornum og Løgsted.

Gudmund Schütte: Himmerlandsk Hedenskab.

P. C. Knudsen: Kaperfarten fra Aalborg 1808—1811.

Register til VI. Bind (1927—1929).

1930 — 168 sider.

Alex. Rasmussen: Nørre Kongeslev Sogns Beskrivelse og Historie.

Chr. Heilskov: Bælum Sogn gennem syv Sekler I.

A. C. Ertbøll-Nielsen: Skolelærere i Aalborg Amt Aar 1862.

August F. Schmidt: Sagn og Tro knyttet til Sten i Aalborg Amt.

Henrik Møller: Mindestenen i Lundbykrat.

L. Vesten: Ajstrup Kirke i Kjør Herred.

Chr. Iørgensen: En Oldtidsboplads i Sønderholm.

M. Møller: Løgsted Sogn I.

1931 — 228 sider.

Chr. Heilskov: Bælum Sogn gennem syv Sekler II.

S. C. Sortfeldt: Himmerlandske Stednavne I.

Anders Johansen: Næsborg Sogn I.

H. H. Hvass: Om Oberst Andreas von Arenstorff.

M. Møller: Løgsted Sogn II.

Chr. Petresch Christensen: En Frierfærd til Egholm.

Sommermødet paa Visborggaard (ved *Henrik Møller*).

1932 — 220 sider.

Anders Johansen: Næsborg Sogn II.

M. Møller: Løgsted Sogn III.

Th. Johansen: Af Aarestrup Sogns Historie. Torstedlund Skov.

Chr. Heilskov: Bælum Sogn gennem syv Sekler III.

S. C. Sortfeldt: Himmerlandske Stednavne II.

Ludv. N. Hedelund: Bronzealder Motivfund i Vendsyssel.
Henrik Møller: Alexander Rasmussen in memoriam.
 Aarsmødet, Bislev Kirke og Lerkenfeldt (ved *H. M.*)
 Register til VII. Bind (1930—1932).

1933 — 160 sider.

M. Møller: Løgsted Sogn IV.
Chr. Heilskov: Bælum Sogn gennem syv Sekler IV.
August F. Schmidt: Fra den gamle Landsby.
Gudmund Schütte: Kimbrernes Herkomst.
Aage Houken: Om Himmerlands Stednavne.
Henrik Møller: N. U. og Historisk Samfund.
 En Gave til Historisk Samfund (Chr. Heilskovs topografiske Billedsamling).
 Sommermødet i Hammer Bakker (ved *H. M.*).

1934 — 224 sider.

Chr. Heilskov: Bælum Sogn gennem syv Sekler V.
L. Vesten: Sulsted Kirke.
Chr. Iørgensen: Det underjordiske Aalborg I.
Henrik Møller: Et 1000-aarigt runeminde. Haals-stenen eller Gunderup-stenen.
Th. Johansen: Af Aarestrup Sogns Historie. Aarestrup By og Marker I.
Henrik Møller: Ludv. N. Hedelund og J. Rasmussen til minde.
Smaastykker:
 Kr. Værnfelt: Kirkesyn i Ulsted.
 Kr. Værnfelt: Tingsvidner fra Kjær Herred.
 Sommermødet i Aarestrup, Torstedlund og Nørlund (ved *H. M.*).

1935 — 196 sider.

Th. Johansen: Af Aarestrup Sogns Historie. Aarestrup By og Marker II.
August F. Schmidt: Folkemindfortælleren Jens Kristensen i Ersted.
Kr. Værnfelt: Egholmbogen. Historisk-topografisk Beskrivelse af Øen Egholm, Vor Frue Landsogn, gennem 400 Aar I.
S. Vestergaard Nielsen: Oltidsagre paa jyske Heder.
S. Vestergaard Nielsen: Kimbrerfæstningen i Borremose.
 Sommermødet (ved *Henrik Møller*).
 Vesthimmerlands Museum i Aars.
 Register til VIII. Bind (1933—35).

1936 — 236 sider.

Kr. Værnfelt: Egholmbogen. Historisk-topografisk Beskrivelse af Øen Egholm, Vor Frue Landsogn, gennem 400 Aar II.

Th. Johansen: Af Aarestrup Sogns Historie. Torstedlund Birk, Kirken, Præster, Degne og Lærere m. m.

Chr. Iørgensen: Det underjordiske Aalborg II.

S. Kvist: Minder fra Vokslev Sogn.

G. Kr. Mortensen: Mundheld og Talemaader fra Sønderholm ved 1870—80.

Skarpsalling-karret.

J. Thulstrup Christensen: Skarpsallingkarrets Findested og hvorledes det fandtes.

Anthor Fuglsang: En Rotteproces og Dom (Als).

En Bog om Limfjorden (ved *Henrik Møller*).

Endvidere indholdet af aarbog

1937 — 301 Sider.

V. Vestergaard Nielsen: Aars Sogns Oldtidshistorie.

Kr. Værnfelt: Egholmbogen. Historisk-topografisk Beskrivelse af Øen Egholm, Vor Frue Landsogn, gennem 400 Aar III.

Th. Johansen: Af Aarestrup Sogns Historie. Ersted, Stubberup, Røde Mølle.

Poul Møller: Sebberkloster.

C. Klitgaard: Aalborg Pinsemarked.

J. Nørgaard: Jens Kristensen i Ersted.

Peter Riismøller: Aalborg historiske Museum i det forløbne Aar.
Henrik Møller: Historisk Samfund for Aalborg Amt 1912—1937.
 Sommermødet. En byvandring gennem Aalborg. Jubilæumsfest.
 (Ved *Henrik Møller*.)
 Sognerepræsentanter.

SOMMERMØDER OG UDFLUGTER.

Bortset fra »Historisk Fællesforening«s store stævne i Aalborg 1914, som er nærmere omtalt foran og i aarvog 1914, har vort samfund i de første otte aar — altsaa indtil 1920 — begrænset sin virksomhed til udgivelsen af aarbøgerne. Men i nævnte aar forsøgte for første gang at realisere § 2 b i lovene, nemlig at lade afholde offentlige foredragsmøder rundt om i amtet.

Det var naturligt, at valget først faldt paa *Vitskøl kloster* (Bjørnsholm), da ruinerne af den store klosterkirke nylig var udgravede.

Siden er der hvert aar arrangeret en udflugt for medlemmerne til forskellige steder i amtet og altid i forbindelse med offentlige historiske foredrag for at vække interesse hos befolkningen for amtets minderrige steder.

Da det sikkert kan interessere at vide, hvilke lokaliteter, der er besøgt gennem aarene, bringer vi en samlet oversigt i forbindelse med de foredrag, der er holdt.

1920 - 29. juni. — *Vitskøl kloster (Bjørnsholm)*.

Seminarlærer *Ryge*, Ranum: Klosterets og kirkens historie.
 Pastor *Alex. Rasmussen*, Kongeslev: Historisk videnskab, særlig lokalhistorien.

1921 - 23. juni. — *Nørlund*.

Pastor *Alex. Rasmussen*: Nørlunds historie og arkitektur.
Jeppe Aakjær læste op af sine hjemstavnsdigte.

1922 - 6. juli. — *Lundby, Kongstedlund, Randrup, Gunderup.*

Tandlæge *Stenholmi*, Aalborg: Træfningen ved Lundby 3. juli 1864. Pastor *Alex. Rasmussen*, Kongeslev: Kongstedlunds og Randrup's historie og arkitektur. Provst *Marcussen*, Gunderup: Gunderup kirke og krigergraven.

1923 - 26. juli. — *Nibe kirke, Lundbæk, Sebberkloster.*

Postmester *C. Klitgaard*, Brønderslev: Nibe kirkes historie. Pastor *Alex. Rasmussen*, Kongeslev: Lundbæks historie. Lærer *J. Rasmussen*, Haverslev: Sebber kloster og gaards historie.

1924 - 23. juni. — *Skørping hellige kilde, Buderupholm.*

Underarkivar *Aug. F. Schmidt*, København: Helligkilder i Himmerland og Kjær herred. Lærer *C. A. I. Larsen*. Skørping: Hellig Kors Kilde i Skørping. Fhv. gaardejer *Georg Østergaard*, Hjøring: Buderupholms ejere. Pastor *Alex. Rasmussen*, Kongeslev: Buderupholms arkitektur.

1925 - 27. juni. — *Birkelse, Biersted kirkebakke, Bjørnkjær.*

Pastor *Alex. Rasmussen*, Kongeslev: Birkelses og slægten Skeels historie. Fhv. gaardejer *Georg Østergaard*, Hjøring: Historie og sagn om Vildmosen.

1926 - 21. juni. — *Viffertsholm, Gaardsens Vold.*

Lærer *Fr. Møller*, Soelbjerg: Viffertsholm og dens ejere. Pastor *Alex. Rasmussen*, Kongeslev: Om bopladsen Gaardsens Vold.

1927 - 23. juni. — *Salling kirke, Vitskøl (Bjørnsholm).*

Lærer *S. P. Henriksen*, Salling: Salling kirkes historie. Seminarieforsøger *Chr. Høierup*, Ranum: Vitskøl kloster.

1928 - 9. juni. — *Lindborg.*

Provst *Alex. Rasmussen*, Kongeslev: Lindborgs og dens ejeres historie.

1929 - 22. juni. — *Gl. Vraa, Sulsted kirke.*

Pastor *L. Vesten*, Sulsted: Gl. Vraa og dens ejere. Samme: Sulsted kirke og dens kalkmalerier.

1930 - 27. juni. — *Willestrup, Astrup kirke.*

Provst *Alex. Rasmussen*, Kongeslev: Willestrup og dens ejere. Pastor *Pedersen*, Astrup: Astrup kirkes historie.

1931 - 24. juni. — *Visborggaard, Visborg kirke.*

Provst *Alex. Rasmussen*, Kongeslev: *Visborggaards historie*.
Kriminaldommer *H. H. Hvass*, Aarhus: *Slægten v. Arenstorff*.
Provst *Alex. Rasmussen*, Kongeslev: *Visborg kirkes historie*.

1932 - 2. juli. — *Bislev kirke, Lerkenfeldt, Lerkenfeldt bjerge.*

Bankdirektør *Chr. Iørgensen*, Aalborg: *Bislev kirke*. Lærer *Th. Johansen*, Aarestrup: *Lerkenfeldt og dens ejere*. Lærer *Ludv. N. Hedelund*, Aalborg, og oberstløjtnant *Rambusch*: *Plantningerne i Lerkenfeldt bjerge*.

1933 - 21. juni. — *Sulsted kirke, Hammergaard, Sct. Helene Kilde, Hammer kirke.*

(Fællesmøde med Hjøring historiske Samfund.)

Pastor *L. Vesten*, Sulsted: *Sulsted kirkes historie*. Postmester *C. Klitgaard*, Hjøring: *Hammergaard og præsteslægten* Stampc.
Bankdirektør *Chr. Iørgensen*, Aalborg: *Om Sct. Helene Kilde*.
Cand. pharm. *N. Hedin*, Nørresundby: *Hammer kirkes historie*.

1934 - 27. juni. — *Aarestrup kirke, Torstedlund, Nørlund.*

Lærer *Th. Johansen*, Aarestrup: *Aarestrup kirkes historie*.
Samme: *Torstedlund Hovedgaard og dens ejere*. Bankdirektør *Chr. Iørgensen*, Aalborg: *Nørlunds historie*.

1935 - 26. juni. — *Borremose, Gundestrup mose (Rævemose), Aars kirke, oldtidsagrene ved Vindblæs.*

Kommunelærer cand. theol. *Vestergaard Nielsen*, Aars: *Oldtidsvejene i Borremose*. Bankdirektør *Chr. Iørgensen*, Aalborg: *Gundestrup-karret*. *Vestergaard Nielsen*, Aars: *Aars-runestenen*. Samme: *Oldtidsagrene ved Vindblæs*. Forfatteren, lærer *Hans Poulsen*, Støvring, reciterede af sine hjemstavnsdigte ved kaffebordet i Sebersund kro.

1936 - 3. juli. — *Vester Hassing kirke, Hals Skanse.*

Bankdirektør *Chr. Iørgensen*, Aalborg: *Egnens geologi*. Vice-skoleinspektør *Kr. Værnfeldt*, Aalborg: *Dalsgaards og Hassing Hovgaards historie*. Pastor *H. Stegumfeldt*, V. Hassing: *Træk af V. Hassing kirkes historie*. *Kr. Værnfeldt*, Aalborg: *Træk af Hals Skanses historie*. Der sluttedes med en byvandring i Hals.

1937 - 28. juni. — *Byvandring i det gamle Aalborg.*

Hospitalsforstander *K. K. Nicolaisen*, Aalborg: Helligaandsklosterets historie og arkitektur. Bankdirektør *Chr. Iørgensen*, Aalborg, fortalte under vandringen gennem byen om Klostertorvet (nu *C. W. Obels plads*), Latinergyden, Budolfi kirke, som de ca. 400 deltagere samledes i, Svingelen, den ny kirkeplads og Vesterport, Brandstationen, hvor det gamle Slot har ligget, paa Møllepladsen om »Byens hoved«, gennem Roldgyde, ad Lille Nygade og Graabrødregade til *Jens Bangs Stenhus*, ad Østeraa (»Den mørke gang«) til »Aalborghus«, hvis historie blev gengivet i store træk. Der sluttedes ved Frue kirke.

Om aftenen holdtes den egentlige jubilæumsfest ved et fælles kaffebord i »Kilden«. En smuk fest med mange taler. Forfatteren *Hans Povlsen* læste op af sine egne digte, og Lærer *Henrik Møller* sluttede med recitation af *Axel Juels* »Danmark«.

Uden for disse sommermøder i forbindelse med udflugter har der ikke været holdt mange møder, hvor Historisk Samfund har staaet som indbyder. Men i foreninger og ved andre lejligheder har medlemmer af styrelsen holdt historiske foredrag. Navnlig provst *Alex. Rasmussen* blev der tidt kaldt paa af foreninger og institutioner, der ønskede historiske foredrag. I vinteren 1914-15 holdt *Alex. Rasmussen* saaledes foredrag paa *Ranum seminarium* om *De Schimmelmansske skoler*, paa *Aabybro højskole* om *Skipper Klemen*, i *Nørre Kongeslev* om *Kongeslevsholms historie*, i *Gudumholm* om *Bælumkredsens politiske historie*, i *Nibe* om den forrige verdenskrig, revolutionen og *Napoleons-krigene*. Ved disse og de mange andre foredrag, han har holdt, navnlig af lokalhistorisk art, har han henledt tilhørernes opmærksomhed paa vort samfund og derved skaffet en god tilvækst til medlemstallet.

Foruden bankdirektør *Chr. Iørgensen*, som der tidt har været bud efter, har flere af styrelsesmedlemmerne gennem aarene haft lejlighed til som indbudte talere at holde historiske foredrag med emner

fra hjemstavn. Paa diskret maade er der da blevet gjort opmærksom paa Historisk Samfunds virksomhed og derved hvervet nye medlemmer.

LOVE FOR HISTORISK SAMFUND FOR AALBORG AMT.

§ 1. Formaalet for »Historisk Samfund« er at vække og nære Sansen for Egnens Historie og Minder.

Oldtidsvejen i Borremose. (Fot. H. Møller).

§ 2. Samfundet vil virke til dette Formaals Opnaaelse:

- a. Ved Udgivelsen af et Tidsskrift, som udkommer med mindst et aarligt Hæfte og bringer Bidrag til Egnens Historie, fremdrager Minder om Befolkningens Liv og Færd i tidligere Tid, meddeler Oplysninger om Amtets historiske Steder, og indeholder en Beretning om Samfundets Virksomhed.
- b. Ved Afholdelse af offentlige Foredragsmøder rundt om i Amtet.

c. Særlig vil Samfundet interessere sig for Bevarelse af historiske Bygninger og Mindesmærker, for Anbringelse af Mindesten paa de Steder i Amtet, der har været Skueplads for historiske Begivenheder, og for Registrering af de Archivalier, der maatte findes f. Eks. omkring paa de større Herregaarde.

d. Samfundet vil tilstræbe Dannelsen af et Arkiv¹⁾.

§ 3. Samfundet ønsker at samle alle historisk interesserede Mænd og Kvinder i og udenfor Aalborg Amt som sine Medlemmer. Medlemsbidraget er mindst 2 Kr. aarlig eller mindst 25 Kr. een Gang for alle. Alle Medlemmer modtager gratis de af Samfundet udgivne Skrifter.

§ 4. Samfundets Bestyrelse bestaar af 7 Medlemmer ²⁾, valgte ved simpelt Stemmeftertal. Afstemningen sker skriftlig, hvis nogen ønsker det. Valget gælder for 4 Aar, dog afgaar efter de første 2 Aars Forløb den mindste Halvdel — første Gang ifølge Lodtrækning. Endvidere vælges to Revisorer.

§ 5. Bestyrelsen fordeler selv Arbejdet imellem sig, vælger af sin Midte Formand, Næstformand, Kasserer, Redaktør, Sekretær og Redaktions-Udvalg.

§ 6. Samfundets Aarsmøde afholdes ordinært i Maj eller Juni paa et let tilgængeligt Sted i Amtet. Der afveksles med Mødesteder. Et offentligt Møde slutter sig hertil, hvor særlig Mødestedets historiske Minder afgiver Emner for det eller de Foredrag, Samfundet lader afholde. Aarsmødet bekendtgøres for Medlemmer pr. Brevkort.³⁾

¹⁾ Ved Generalforsamling 29. Juni 1916 slettedes Punkt d.

²⁾ Ved Generalforsamling 13. Juni 1914 udvidet til 11 Medlemmer.

³⁾ »Pr. Brevkort« ændret til »Amtets Dagblade« 29. Juni 1916.

§ 7. Generalforsamling afholdes hvert andet Aar i Aalborg, hvor der aflægges Regnskab og vælges Bestyrelse. Den er beslutningsdygtig uden Hensyn til de mødendes Antal og træffer sine Afgørelser ved simpel Stemme flerhed. Dagsorden for Generalforsamlingen skal være bekendtgjort mindst 8 Dage før dens Afholdelse.

§ 8. Ændringer i disse Love kan kun foretages paa Generalforsamlingen med $\frac{2}{3}$ af de afgivne Stemmer.

Saaledes vedtaget paa Generalforsamlingen den 27. Februar 1912.

Gundestrup-karret.

HISTORISK SAMFUNDS LEDELSE.

Styrelsesmedlemmernes antal er for tiden kun 9, idet 2 er bortrejst fra amtet siden sidste generalforsamling, nemlig cand. pharm. N. Hedin, Nørresundby, og seminarieforsøger Chr. Høierup, Ranum.

Styrelsen har følgende sammensætning:

Bankdirektør Chr. Iørgensen, Aalborg, (formand) regnskabschef Bye Jørgensen, Hasseriis, (næstformand og kasserer) viceskoleinspektør Kr. Værnfelt, Aalborg,

(sekretær) lærer Henrik Møller, Haals, (redaktør af aarbogen) sogneraadsformand Rasmus Leth, Smidie, lærer N. Hald, Horsens, pastor L. Vesten, Sulsted, lærer Th. Johansen, Aarestrup, og lærer cand. theol. Vestergaard Nielsen, Aars.

Som revisorer fungerer for tiden hospitalsforstander K. K. Nicolaisen og lærer Joh. Jensen, Gug.

Redaktionsudvalget bestaar af lærer Henrik Møller (formand), viceskoleinspektør Kr. Værnfelt og lærer cand. theol. Vestergaard Nielsen.

SOMMERMØDET.

PAA BYVANDRING GENNEM AALBORG.

Den store tilslutning til den historiske byvandring gennem det gamle Aalborg viste, at det var en heldig idé, der her for første gang realiseredes.

Mandag den 28. juni viste sig som en rigtig mid-sommerdag med det herligste vejr. Deltagerne samlede ved 14^{1/2}-tiden paa Klostersortet, eller nu C. W. Obels plads, ud for indgangen til det gamle hospital, og da vor formand, bankdirektør *Iørgensen*, bød velkommen, var der henved 400 deltagere fra by og land samlet paa pladsen. I en kort velkomsttale gjorde formanden opmærksom paa, at Historisk Samfund i aar har virket i 25 aar. Denne byvandring er det første forsøg, og falder det heldigt ud, vil vi fortsætte ad aare. Vi begynder ved en af de ærværdigste minder fra det gamle Aalborg, Helligaandsklosteret.

Forfatteren, hospitalsforstander *K. K. Nicolaisen* førte deltagerne ind i *Nonnegaarden*, og staaende paa den høje trappe til vestfløjen skildrede han klosterets historie:

Der er en særlig stemning over stedet her, hvor den samme gerning er udført gennem 500 aar. I 1431, da klosteret blev stiftet, saa byen ganske anderledes ud; men ogsaa den gang havde den en dygtig borgerstand. De syge havde man imidlertid ikke meget til-

overs for; men saa var det, at en kvinde, Maren Hemming, i 1431 grundede hospitalet, et hjem for gamle og syge. De nuværende bygninger er opført efter en brand i reformationstiden. Kong Hans skænkede store jorder til klosteret, og det støttedes ogsaa af adelige og bønder. Det har ejet gaarde i mange af omegnens landsbyer, og f. eks. Saltum og Skagens gamle kirke har tilhørt klosteret. Det er det første af

K. K. Nicolaisen taler. (Fot. Peter Riismøller)

de saakaldte helligaandsklostre i Danmark, tilhørende Helligaandsordenen. I dag ejer klosteret godt halvanden million kr. Man søger nu at bevare de historiske bygninger og samtidig give plads for ca. 60 gamle fra stiftet.

Fra Nonnegaarden ledede forstanderen deltagerne gennem refektoriet (spisesalen) ud i *Munkegaarden*, der nu er forstander Nicolaisens have. Her mangler mod syd kirkefløjen. Kirkens taarn faldt ned 1831, og hele fløjen fjernedes.

Efter at have redegjort for bygningernes anvendelse, vandrede man under Nicolaisens førerskab gen-

nem spisestuen og munkegangen ud i kapitelsalen med kalkmalerierne. Sakristiet har staaet i forbindelse med den nedbrudte kirkefløj. Derfra ned i den store krypt under vestre fløj, den bedst bevarede klosterkrypt under Helligaandsordenen nord for Alperne. Med særlig interesse studeredes fængselsrummene og de gamle vindeltrapper. Ogsaa de smukke gavle i vesthaven blev beundrede. Østfløjen har huset Aalborgs første latinskole, deraf navnet Latinergyden.

K. K. Nicolaisen fik en varm tak af vor formand for det gode førerskab og for hans store interesse for klosteret.

Staaende paa trappen i haven indledede formanden, bankdirektør *Chr. Iørgensen*, sin store gennemgang af byens ældste historie og udtalte blandt andet:

C. W. Obels plads er byens gamle centrum. Her laa byens tingsted. Stedet beskrives som liggende ved Algade nord for Toldergaarden, altsaa lige nord for Diskontobanken. Galgen var dog ikke paa tingstedet, men paa skovbakken. Paa et 100 aarigt gammelt kort staar, at stedet ejes af byens skorstensfejere. Disse var i flere aar efterkommere efter skarpretterne. Bøddelsværdene kan ses paa museet. Gabestokken stod paa Gammeltorv ud for Wornings butiksdør. I de sidste aarhundreder har byen bredt sig voldsomt til alle sider, ogsaa mod nord. Byens grænser i middelalderen eller paa Skipper Klemens tid var fra nordvestre hjørne af Kattesundet (en »Kat« var en fremskudt befæstning), Vesteraa — ikke gaden Vesteraa, men aaen af samme navn, Gravensgade, Skolegade og Ø. Gravensgade. I Latinergyden staar man paa den indre gravs bund.

Efter denne oversigt begyndte saa vandringen gennem Latinergyden (det tog tid!), Gravensgade, Al-

gade til Budolfi kirke. Da deltagerne havde fundet plads i den skønne domkirke, redegjorde bankdirektøren i korte træk for dens historie. Som bekendt er kirken opkaldt efter den engelske helgen Buthulphus og var i den katolske tid annex til Sct. Peders kirke uden for voldene. Besøget sluttedes med, at man sang »Dejlig er Jorden«.

Videre gik toget gennem Svingelen til tomterne ved den nye plads mellem Algade og Vingaardsgade, hvor bankdirektøren fortsatte med en omtale af byens vestlige taarn, den gamle Vesterport (»Pumpen«), hvis rester endnu ligger under gaden. Fra Vesterport til den gamle Skolegade er volden ikke konstateret; men ved Skolegades afgravning sidste aar fandtes volden skraat over gaden. Selv fandt jeg den ogsaa i 1934 syd for ensretter-stationen. Den var af ler. Den største overraskelse var dog levningerne af et forsvarstaarn, som ikke kendtes tidligere.

Videre gik det til pladsen ved brandstationen, hvor hr. Lørgensen fra brandvæsenets øvelsestaarn fortalte om det gamle slot, der har ligget paa denne plads omgivet af grave. Det nævnes første gang 1340 i et forlig mellem grev Gerts arvinger og hertug Valdemar, der vilde indløse »det hus i Aalborg« til Valdemar Atterdag. Slottet blev ødelagt, efter at Johan Rantzau havde slaaet Skipper Klemen og indtaget byen. Det gamle slot laa altsaa paa den plads, der indtages af administrationsbygningen, Danmarksgades skole, brandstationen og socialkontoret. Fæstningsværket sluttede med en »Kat« i den nordøstlige side, det nuværende Kattevad. Der er ingen rester bevaret; men paa pladsen har man ved udgravninger til grund fundet en mængde skeletter — Skipper Klemens faldne folk fra kampen om byen. Byens nordgrænse dan-

nedes i den tidlige middelalder af Bispensgade og Nytorvs nordre side. Den gamle strandlinie har man fundet i grunden, hvor »Stiftstidende«s og Springborgs bygninger staar. Her var byens haver, dens første havn og handelsplads.

Fra en lastbil paa Mølleplads gav bankdirektøren deltagerne en del af disse sidste historiske byrids.

Med slottet »Aalborghus« som maal vandrede

Paa Mølleplads. Formanden taler. (Fot. H. Møller.)

man nu gennem Roldgyde og Algade ad Lille Nygade og Graabrødregade til Jens Bangs Stenhus, hvis historie blev givet i korte rids, ad Østeraa (»den mørke gang«), langs havnepladsen og ind i slotsgaarden, hvor slottets historie blev gengivet i store træk. — Efter at munkene var jaget fra Graabrødreklosteret 1530, og det gamle slot var ødelagt under krigen 1534, planlagde Kr. 3. bygningen af et nyt »Aalborghus«. Det havde fløje mod øst, syd og vest og mod nord vistnok en mur. I 1543 fik lensmanden Axel Juul brev fra kongen

om »ingen umage at spare med at lade age jord ind paa slottet til befæstningen,« og 1544 fik borgerne ordre til at nedbryde alle boderne, hvor voldgraven skulde være. I 1935 fandt man under »Stiftstidende«s ejendom nedrammede pæle i grunden og et lerlag, der i gravens bund skulde holde paa vandet, som kom fra Peder Barkes aa. — I 1633 lader Kr. 4. bygge et hus til landgildekornet. — De buede trædesten i slots-

Deltagerne i slotsgaarden. (Fot. H. Møller.)

porten er apsidesten fra Vestervig gamle klosterkirke. Nu er baade syd- og vestfløjen borte. Paa vestfløjens plads er der i vor tid langs volden opført en mur med to hvælvede gange. I nordfløjens vestende er et fangehul, hvor f. eks. Lorentz Meyers bande sad indespærret.

Efter et kort ophold i den stille slotshave ved voldene fortsattes til Frue kirke, hvis første oprindelse er den ældste kirke i Aalborg, ca. 1100. Særlig beundrede man den pragtfulde stenportal.

Nu da spændingen var forbi, følte trætheden og sulten efter den 4 timer lange vandring, og derfor hastede man til »Karolinelund«, hvor madkurvene ventede.

Om aftenen samledes deltagerne til fælles kaffebord i »Kilden«, hvor der herskede den smukkeste stemning.

Kun to var til stede af Historisk Samfunds stiftere, nemlig hospitalsforstander *Nicolaisen* og sogneraadsformand *Rasmus Leth*, Smidie. Bankdirektør *Iørgensen* hyldede dem i hjertelige ord og udbragte et leve for Historisk Samfund.

Følgende talere tolkede paa forskellig vis glæden over dagen og ønsker for Historisk Samfunds fremtid: Sogneraadsformand *R. Leth*, Smidie, viceskoleinspektør *Kr. Værnfelt*, Aalborg, museumsinspektør *Peter Riismøller*, lærer *Joh. Jensen*, Gug, lærer *Th. Johansen*, Aarestrup, og pastor *L. Vesten*, Sulsted.

Efter at forfatteren *Hans Povlsen*, Støvring, havde læst op af egne digte og høstet voldsomt bifald, sluttedes den vellykkede aften med, at lærer *Henrik Møller*, Haals, reciterede Axel Juels digt »Danmark« og udbragte et leve for fædrelandet. Og saa sang man »Der er et yndigt Land«.

Henrik Møller.

SOGNEREPRÆSENTANTER.

Kjær Herred:

Sogneraadsformand E. Eriksen, Aaby Sogn.

Lærer H. Bislev, Biersted Sogns søndre Del.

Lærer Worm, Nørhalne, Biersted Sogns nordre Del.

Pastor Møller, Vadum, Vadum Sogn.

Sogneraadsform. J. Larsen, Bejlegaard, Egholm Sogn.

Partikulier Chr. Krogh, Lindholm, Nr. Sundby Landsogn.

Gaardbestyrer Chr. Tveden, Hvorup Sogn.

Pastor L. Vesten, Sulsted, Sulsted Sogn.

Skorstensfejermester Ths. Møller, Hostrup, Sulsted Sogn.

Entreprenør Pedersen, Tylstrup, Ajstrup Sogns vestre Del.

Gaardejer M. Madsen, Vesterbakken, Ajstrup Sogns nordre Del.

Gaardejer S. Jensen, Hammergaard, Hammer Sogn.

Førstelærer N. Hald, Horsens, Horsens Sogn.

Gaardejer P. Østergaard, Lunden, V. Hassing Sogns vestre Del.

Elektricitetsværksbestyrer Poulsen, Gandrup, V. Hassing Sogns østre Del.

Gaardejer Andreas Jensen, Ø. Hassing Kær, Ø. Hassing Sogns nordre Del.

Gaardejer Anton Thomsen, Gaaser, Ø. Hassing Sogns østre Del.

Førstelærer Leth Clausen, Rønholt, Ulsted Sogn.

Mekaniker E. Johannessen, Hals, Hals Sogns søndre Del.

Førstelærer Harstoft Jørgensen, Hov, Hals Sogns nordre Del.

Hornum Herred:

Førstelærer Th. Johansen, Aarestrup, Aarestrup Sogn.

Gaardejer L. Kjær, Sønderholm, Sønderholm Sogns vestre Del.

Højskoleforstander Balle, Restrup, Sønderholm Sogns østre Del.

Amtsskolekonsulent Lauritsen, Frejlev, Frejlev Sogn.

Kroejer Emil Madsen, Svenstrup, Svenstrup Sogn.

Sogneraadformand Hæsum-Svendens, Ellidshøj, Ellidshøj Sogn.

Lærer Pedersen, Hasseris, Budolfi Landsogn.

Gaardejer P. Andersen, Sørup, Buderup Sogn.

Fabrikant A. Andersen, Godthaab, Ø. Hornum Sogn.

Hellum Herred:

Sogneraadform. Rasmus Leth, Smidie, Bælum Sogn.

Bankbestyrer N. P. Larsen, Nr. Kongeslev, Nr. Kongeslev Sogn.

Fabrikant Chr. Theil, Sdr. Kongeslev, Sdr. Kongeslev Sogn.

Gaardejer Chr. Rasmussen, Baggesdam, Komdrup Sogn.

Førstelærer Mølgaard, Bælum, Bælum Sogn.

Kommunekasserer N. Laursen, Solbjerg, Solbjerg Sogn.

Førstelærer Vithner, Fræer, Fræer Sogn.

Proprietær A. Hjorth, »Ulvedal«, Blendstrup Sogn.

Hindsted Herred:

Gaardejer Karl Christensen, Veddum Vestergaard,
Skelund Sogn.

Fabrikant Axel Hornbeck, Rosenhøj, Hadsund.

Aars Herred:

Kommunelærer cand. theol, Vestergaard Nielsen, Aars,
Aars Sogn.

Gaardejer Søren Nielsen, Giver, Giver Sogn.

Gislum Herred:

Mejeriejer Hagenau, Østrup, Vonsild Sogn.

Stei Herred:

Gaardejer Chr. Kollerup, Ny Gaardstedgaard, Vilsted
Sogn.

Gaardejer P. Hedegaard, Salling, Salling Sogn.

Fleskum Herred:

Lærer Henrik Møller, Haals, Gunderup Sogn.

Landpost A. P. Knudsen, Dokkedal, Mov Sogns
søndre Del.

MEDDELELSER FRA STYRELSE OG REDAKTION.

Vi udsender med nærværende aarbog 2. del af 9. bind af vore samlinger »Fra Himmerland og Kjær Herred«.

Vi beder medlemmerne undskylde den sene fremkomst, som redaktionen er uden skyld i. Den væsentligste grund er denne:

Mellem komiteen for hjemstavnstævnet i Aars og vort samfund er der indledt et samarbejde, som styrelsen har givet enstemmig tilslutning til. Hjemstavnstævnets overskud tillod kun udsendelse af en sammentrængt beretning af den halve snes udmærkede bidrag af de bedste navne inden for fortids-forskningen. Dette stof har Historisk Samfund overtaget til aarbog for 1938 mod at levere en fyldig beretning til hjemstavnstævnets deltagere. Da de økonomiske forhold tillige var betryggende, var sagen afgjort. Men det medførte bl. a., at vi skulde have hele afhandlingen om Sebber kloster med i aar, hvorfor nærværende aarbog er blevet saa langt den største i de forløbne 25 aar.

Man vil se, at jubilæumsartiklen indeholder en fuldstændig fortegnelse over bidragene i samtlige aarbøger; endvidere en fortegnelse over alle foredrags-emner ved aarsmøderne. Vi haaber, at forskere og andre interesserede vil forstaa at værdsætte denne haandsrækning. Artiklen er egnet til agitation for vort samfund, og den vil derfor blive udsendt i et større antal særtryk bl. a. til vore sognerepræsentanter.

Vort medlemstal stiger nu pænt. Vi kan notere 815 mod 695 sidste aar. Men vi er ikke helt tilfreds, før vi faar tallet fordoblet, for saa først er vi paa højde med Hjøring amt. Vi retter en indtrængende henstilling til vore medlemmer om at virke for tilgang. Vi har jo ogsaa den tro, at organi-

seringen af sognerepræsentanter vil give et stort fremstød. Vi henviser til den foreløbige liste over disse.

Sommermødet, der samtidig var jubilæumsfest, formede sig som en historisk byvandring i Aalborg med festlig afslutning i »Kilden« om aftenen. Andet sted er dette vellykkede møde refereret udførligt.

Det konstituerende styrelsesmøde efter generalforsamlingen 1936 holdtes først 27. maj. Bankdirektør Chr. Iørgensen og regnskabschef Bye Jørgensen genvalgtes henholdsvis til formand og næstformand. Sidstnævnte genvalgtes ligeledes til kasserer, mens sekretærposten overdroges til viceinspektør Kr. Værnfelt. Lærer Henrik Møller genvalgtes til redaktør. Til redaktionsudvalget genvalgtes Kr. Værnfelt, og i stedet for cand. pharm. Hedin, som er bortrejst, valgtes kommunelærer Vestergaard Nielsen, Aars.

Af historisk litteratur vedrørende Himmerland og Kjær herred, som er kommen redaktionen for øje, er der grund til at nævne adskilligt.

I Historisk Tidsskrift har postmester *C. Klitgaard*, Hjøring, skrevet om »Vendsysselske Selvejrbønder før og efter »Klemensfejden««, hvor Kjær herreds selvejrbønder altsaa ogsaa er omtalt. Samme forfatter har i »Vendsysselske Aarbøger« skrevet om »Vendsyssels Herredsfogeder og Tingskriver«, som ogsaa omfatter Kjær herred. Det er et arbejde, bag hvilket der ligger en beundringsværdig samlerlid. I Jyske Samlinger har viceinspektør *Kr. Værnfelt* offentliggjort et vægtigt »Bidrag til Kjær Herreds Historie«. Om de berømte Kimbrers, Teutoners og andre folkestammers tog til Middelhavslandene omkring aar 100 har dr. phil. *Gudmund Schütte* fortalt i »Skivebogen« paa Jysk under titlen: »No smo Blå å den dansk Histår'ri«. Den kendte lærer *Martin Attrup*, der stammer fra Himmerland, har givet et interessant bidrag til belysning af livet i det nordøstlige Himmerland gennem udsendelsen af en lille Bog »Oplevelser og Iagttagelser gennem 70 Aar«. Som særtryk af Budolfi sogns menighedsblad har lektorerne *Hage* og *Stegmann* udsendt et rigt illustreret arbejde »Budolfi Kirke i Billeder og Tekst«. Himmerlands berømte forfatterinde *Thil Jensen*, der for nogle aar siden udsendte den historiske roman »Jørgen Lykke«, har i aar skrevet om den berømte Børglum-bisp Stygge Krumpen.

Skønt ikke streng historisk giver det digre værk et interessant billede af tiden omkring Skipper Klemens-fejden. »Omkring Seberfjord« hedder et lille skrift, som ingeniør *N. Chr. Farbo*, der stammer fra egnen, har udsendt paa eget forlag. Arbejdet er et forsøg paa ved hjælp af mytologien at finde en forklaring til egnens stednavne. Det bør ogsaa nævnes, at der i Aalborg-bladene har været skrevet flere interessante historiske artikler af museumsinspektør *Peter Riismøller*, rektor *Kjeld Galster*, *Kr. Værnfelt* m. fl.

De fortsatte reguleringer af den indre by har givet meget interessante bidrag til kendskabet af det gamle Aalborg, ikke mindst udgravningen af den ny kirkeplads syd for domkirken; men herom nærmere i kommende aarbøger.

Foruden fundene fra de fortsatte udgravninger i Borremose har aaret været rigt paa fortidsfund. Særlig maa nævnes Gudmund Hatts afdækninger af bopladsen ved Østerbølle.

Spritsfabrikkernes gave til Aalborg, Bundgaards Himmerlandstyr med Johs. V. Jensens malmsfulde vers paa sokkelen, skal nævnes som en sjælden smuk tilvækst til byens monumenter. Men ogsaa det skønne springvandsmonument mellem Prinsensgade, Danmarksgade og Jernbanegade og »Gaasepigene« paa Vesterbro fortjener at nævnes.

Vi markerede vort 25 aars jubilæum den 27. februar ved at offentliggøre en af redaktøren lærer Henrik Møller affattet artikel i Aalborg-bladene. Artiklen gav anledning til to interessante indlæg i »Aalborg Amtstidende« fra købmand Th. Østergaard, Nørregade, og museumsinspektør Peter Riismøller.

Med særlig glæde noterer vi, at vi fra pengeinstitutioner, byraad og sogneraad har modtaget følgende tilskud for 1937:

Aalborg Bys og Omegns Sparekasse 100 kr. (aarlig), Als m. fl. Andelskasse 10 kr., Arden Bank 25 kr., Landbosparekassen, Aalborg, 50 kr., Løgstør Bank 25 kr., Aalborg byraad 100 kr., Aaby-Biersted sogneraad 10 kr., Bælum-Solbjerg sogneraad 10 kr., Hasseris sogneraad 20 kr., Horsens-Hammer sogneraad 10 kr., Sønderup-Suldrup sogneraad 25 kr., Ulstrup sogneraad 10 kr. Endvidere har Nibe byraad og Nibe Sparekasse i mange aar været ydere af tilskud.

Som tidligere gør vi opmærksom paa, at medlemmer kan abonnere paa det udmærkede tidsskrift »Fortid og Nutid« for halv pris, 2,50 kr. aarlig. Tidligere aarbøger sælges for

2 kr. pr. styk, og nogle enkelte eksemplarer af tandlæge Stenholms »Bidrag til Aalborg Bispedømmes Historie« (250 sider) sælges for 1 kr. pr. styk ved henvendelse til redaktøren.

Angaaende forenings-sager bedes man henvende sig til formanden bankdirektør *Chr. Iørgensen*, Aalborg, kassereren regnskabschef *Bye Jørgensen*, Hasseris, eller sekretæren vice-skoleinspektør *Kr. Værnfelt*, Aalborg, medens man vedrørende aarbogen bedes henvende sig til redaktøren lærer *Henrik Møller*, Haals, Fjellerad.

NYE MEDLEMMER.

- Andersen, Kaj, Lærer, Aalborg.
 Andersen, V., Forsikringsinspektør, Aalborg.
 Andersen, Adolf, Gaardejer, Sejflod.
 Andersen, H., Førstelærer, Østrup.
 Andreassen, cand. mag., Nørresundby.
 Bertelsen, Katrine, Tylstrup.
 Bidstrup, Holger, Forstander, Havbro.
 Bislev, H., Lærer, Biersted.
 Bonderup, N. C., Sognefoged, Vaarst.
 Brolin, Anna, Lærerinde, Sulsted.
 Christensen, A. Klein, Isenkræmmer, Aars.
 Christensen, Gudrun Rosenstand, Sparekasseassistent, V. Hassing.
 Christiansen, E., Frisør, Fjellerad.
 Enggaard, Jens, Snedkermester, Godthaab.
 Eriksen, Jens, Gaardejer, Skovstrup.
 Flyger, H., Kommunalærer, Aalb.
 Fogtmann, Lærer, Sebber.
 Furbo, V., Gaardejer, Valsted.
 Galster, Kjeld, Rektor, Aalborg.
 Gerhardt, Skeel, Assurandør, Aalborg.
 Hansen, Fru Gasmester, Aalborg.
 Hansen, E. V., Konstrukt., Aalborg.
 Hansen, Norman H., Konsul, Aalborg.
 Hjorth, A., Proprietær, »Ulvedal«, Skørping.
 Hjorth, N., Gaardejer, Fræer.
 Høierup, C., Skoledirektør, Odense.
 Højfeldt, Uddeler, Godthaab.
 Jensen, Carl, Købmand, Grindsted.
 Jensen, Lærer, Milbakken, Sulsted.
 Jensen, Thorkild, Læge, Sulsted.
 Jensen, H., Kommunalærer, Aalborg.
 Jensen, Jens Chr., Boelsmand, Godthaab.
 Jensen, Tyrrestrup, Installatør, Vodskov.
 Jensen, P. C., Førstelærer, Nøvling.
 Jensen, L. P., Førstelærer, Tylstrup.
 Jensen, Elisabeth, Enkepastorinde, Hillerød.
 Jeppesen, M., Lærer, Vodskov.
 Johansen, G. F., Aalborg.
 Johansen, Sv. Aa., Kommunalærer, Aalborg.
 Kaffka, Viceinspektør, Aalborg.
 Knudsen, Gorm, Apoteker, Hadsund.
 Larsen, H. P., Pastor, Ulsted.
 Larsen, Peter, Gaardejer, L. Vadsholt.
 Lauritzen, Graven, Lærer, Pandrup.
 Lindgreen, L., Pakmesterformand, Aalborg.
 Larsen, K. Lindorf, Organist, Aalborg.
 Lykkegaard, Th., Forfatter, Aalborg.
 Madsen, Johs., Husmand, Siem.
 Møldrup, Førstelærer, Vestbjerg.
 Møller, Aage, Landsretssagfører, Nibe.

- Møller, Ths., Gaardejer, Gravlev.
 Myrhøj, A. M. S., Kommunalærer, Kalundborg.
 Nielsen, N. P., Tømrermester, Aalborg.
 Nielsen, Arne, cand. mag., Aalborg.
 Nielsen, S. Madsen, Gaardejer, Vaarst.
 Olesen, N. M., Landpostbud, Sulsted.
 Olsen, Uddeler, Terndrup.
 Olsen, L., Lærer, Hov.
 Pedersen, Reinholdt, Lodsvagt, Hals.
 Pedersen, J. P., Førstelærer, Veddum.
 Pedersen, Frk., Lærerinde, Vestbjerg.
 Pinstrup, Hans, Folketingsmand, Gravlev.
 Pinstrup, P., Gaardejer, Sørup.
 Poulsen, Chr., Gaardejer, Hov.
 Poulsen, J., Pastor, Juelstrup.
 Qvist, Viggo B., Lærer, Aalborg.
 Rahbek, H., Dyrlæge, Kongeslev.
 Rasmussen, B., Fru, Lærerinde, Kongeslev.
 Samer, G., Lærer, Aalborg.
 Simonsen, J. S., Malermester, Aalborg.
 Sloth, Chr., Kontorist, Aalborg.
 Stevn, Chr., Gaardejer, Siem.
 Støy, Pakmester, Aalborg.
 Sulsted Folkebogsamling, Sulsted.
 Svendsen, H., Kommunalærer, Aalborg.
 Svendsen, Hans, Gaardejer, Langholt.
 Sørensen, H., Ørndrup, Aars.
 Sørensen, A., Direktør, Aalborg.
 Saabye, Alfr., Lærer, Vannerup.
 Thomsen, Jørn, Lærer, Aalborg.
 Thomsen, Ths., Kommunaldirektør, Aalborg.
 Thorndal, H., Grosserer, Aalborg.
 Thorup, Gaardejer, Stapis, Sulsted.
 Tveden, Chr. Jensen, Gaardbestyrer, Hvorup.
 Vinsted, Apoteker, Aalborg.
 Welin, Bagermester, Sulsted.
 Winther, K. Aa., Trafikassistent, Silkeborg.
 Worm, Førstelærer, Nørhalne.
 Ærø, Sigurd, Snedkermester, Aalborg.

REGISTER TIL IX. BIND

(25.—26. AARGANG)

- Aagaard, Madsen, 7, 25, 41, 302.
Aalborg, 383—386, 396—398, 401,
433, 434, 440, 456, 457.
Aalborghus, 390, 425, 426.
Aalborg Slot, nye, 173.
Aarestrup Brugsforening, 142.
Aarestrup Degne og Lærere, 123—
129.
Aarestrup Hospital, 129.
Aarestrup Kirke, 100—113.
Aarestrup Kirkebog, 121—123.
Aarestrup Mejeri, 142.
Aarestrup Præster, 113—121.
Aarestrup Sogn, 81—144, 349—378.
Aarestrup Sparekasse, 142.
Aarestrup Storke, 143.
Aarestrup Veteraner, 135—142.
Aars Herred, 384, 389, 396.
Aars Sogn, 237 ff.
Aars Sogn og Herred, 396, 451.
Aasum Herred, 391.
Abbed Nicolaus, 149.
Abel, Hertug, 170.
Abilgaard, Niels, 37.
Adam af Bremen, 149.
Aggertangen—Aggerkanalen, 427,
434, 439, 440.
Aggersund, 433.
Ahlmann, N. P., Godsejer, Lang-
holt, 481 f.
Akershus, 396.
Albæk, 81, 97, 352.
Alstrup Sogn, 390, 396.
Andersen, Carl Knudsen, Sogne-
raadsformand, 31, 78.
Andersen, Christen, Sogneraad-
formand, 31, 77 f.
Andersen, Lars, Sognefoged, 287.
Balslev, R. V. Sognepræst i Hor-
sens—Hammer, 483.
Barkuset, Egholm, 9.
Bark Tammes, 9, 36.
Barner, Landsby, 379, 400, 406,
408, 442, 444, 447—450, 451—
454, 457—462, 464, 465.
Bejlegaard, Christen, 9.
Bejlegaarden, Egholm, 32.
Bejlegaard, Lars Nielsen, 42.
Beltoft-Gaarde, 450, 451, 457.
Bendtzen, Georg, 26, 303 f.
Bengtsson, Stenhuggerinst., Løg-
stør, 219 f.
Bielke, Chr., Admiral, 81.
Bislev, Anders Chr., Dommer, 83.
Bislev Sogn, 443.
Bispegaarden, Aalborg, 146, 150 ff.
Bjerg Slægten, 309.
Bjørnbak, Thomas, Højskolefor-
stander, 190 f.
Bjørusholm, 405.
Bluhme, E., til Nørlund, 129, 132,
378.
Blære Sogn, 385, 390, 392.
Bopladser, Jernalder, Aars Sogn,
274 ff.
Bopladser, Stenalder, Aars Sogn,
267 ff.
Borgmestersten, 157 ff.
Braarup i Oytrup Sogn, 444, 457.

- Bradshave, 457.
 Broholm, Vilh. Fr., Dommer, 73.
 Brostedet (Adolf Larsen), Egholm, 39.
 Bruun, Slægt paa Biskumgaard, 310.
 Bruun, N. C. Christensen, Lærer, 72.
 Brøndlund, Agdrup, 311.
 Budolfi Kirke, Aalborg, 146.
 Budolfi Kirkegaard, Aalborg, 167.
 Bulhuse, Aalborg, 169 ff.
 Bødker, Gjel, 312.
 Bølsiggaard, Egholm, 9.

 Calmer, Søren, Dommer, 84.
 Christensen, Erik, Propr., 367.
 Christensen, Jørgen, Gaardejer, 26, 77.
 Christensen, Marinus, Sognef., 287.
 Christensen, Niels, Birkeskr., 88.
 Christensen, Niels, Gmd., 93.
 Christensen, Niels, Lærer, 72, 75.
 Christian II, 45.
 Corfitzen, Slægt i Aalborg, 315.
 Corfitzen, Slægt i Hasseris, 315.
 Corfitzen, Peder, paa Egholm, 14 f.

 Dagmars Kilde, 382.
 Damgaard paa Egholm, 28.
 Damgaard, Ersted, 355.

 Egholm, Slægt paa Færøerne, 318.
 Egholm, Slægt i Hov, 321.
 Egholm, Slægt i København, 322.
 Egholm, Slægter i Lindholm og Nr. Sundby, 327.
 Egholm, Slægt i Norge, 323.
 Egholm, Slægt paa Overkilit, 325.
 Egholm, Slægt i Sønderjylland og paa Fyn, 327.
 Egholm, Slægt i Tækkergaard, 329.
 Egholm, Slægt i Vester Hassing Kro, 329.
 Egholm, Jens, Borger i Aalborg, 317.
 Egholm Skole, 59 f.
 Ejdrup Sogn, 385, 390.
 Eriksen, Slægt paa Nordkjær, 330.
 Eriksen, Chr., 364, 378.
 Ersted, 349—370.
 Erstedgaard, 364—368.
 Farstrup Sogn, 379.
 Fjellerad Afholdsforening, 193.
 Fjellerad Højskole, 190 f.
 Foldagergaard, 99.
 Forværk, gl. Vesterports, Aalborg, 164 f.
 „Fra Himmerland og Kjær Herred“ 1912—1937, samlet Indholdsfortegnelse, 506 ff.
 Frejstrup, 404, 444, 445, 457.
 Fruens Holm, 402.
 Fruereng, 389, 391, 404.
 Fruerhusslægten, 331.
 Fruerskov, 391, 404, 405, 421.

 Gandrup, Richard, Forfatter, 345.
 Gerrild, Henry, Forstander, Tølløse, 181.
 Gislum Herred, 384, 390, 396, 451.
 Gjertsen, Niels Andreas, Lærer (Den gamle Nordmand), 67.
 Gjørup, Chr., Købmand, Raadmand, 477 f.
 Glerup, Landsby i Vesterbølle Sogn, 397.
 Graabrødreklosteret, Aalborg, 175 ff.
 Grave under flad Mark, Aars Sogn, 256 ff.
 Greisen, C. P., Lærer, 74.
 Grundsænkning, Aalborg, 175.
 Grysted, 390.
 Gudumholm, 401.
 Gunderstedgaard, 404, 405.
 Gundersted Sogn, 396.

 Haac, S., Birkeskriver, 90.
 Hads Herred, 391.
 Halkær, Hovedgaard, 392, 425.
 Halsnø Kloster, 393.
 Hardanger Len, 393.
 Hardeknud, 149.
 Harild, Vokslev Sogn, 180.
 Hasseris, Christen Andersen, Gaardmand, 6 f, 27.
 Hedeby, 170.
 Hedegaard, Otto, Tømrermst., 217.
 Hindsted Herred, 391, 394, 444.
 Historisk Samfunds Ledelse 1937, 520.

- Hjedsbækgaard, 84, 87.
 Hornum Herred, 384, 390, 396, 443.
 Horsens-Hammer, Sogneforstanderskab, 481 f.
 Hovedstrup Hovedgaard, 391, 404.
 Hovedstrupgaards Skove, 421.
 Hvorvarp, Landsby, 390.
 Højdeforhold, Aalborgs, 146.
 Højnavne i Aars Sogn, 245 ff.
- Ingversen, J., Gaardfæster, 363.
 Illum, Proprietær, Attrup, 481.
 Jacobsen, Jacob, Dommer, 83.
 Jensen, Chr. Axel, Museumsinspektør, 159—60.
 Jensen, Chr. P. M., Lærer, 74.
 Jensen, Herman, 376.
 Jensen, J. A., Gaardejer, 375.
 Jensen, Jens, Folketingsmand, 194.
 Jensen, Laurs, Sættedommer, 91.
 Jensen, Morten, Lærer, 73.
 Jessøn, Jacob, Birkeskriver, 89.
 Jernalderhuse i Aars Sogn, 277 ff.
 Johansen, Th., Lærer, 81, 129, 349.
- Kjærgaard paa Egholm, 26.
 Kjær, Jens A., Dommer, 84.
 Kjærsgaard, 354.
 Kjærulf, Slægt i Fogedgaard, 333.
 Kjærulf, Slægt i Kjællingbro, 333.
 Kjærulf, Anders Lauritzen, Gaardfæster, 5.
 Kjærulf, Peder Andersen, Gaardfæster paa Egholm, 33.
 Klosterholm, 379, 402.
 Knudsen, Carl, Gaardejer, 31, 77, 332.
 Kold, Jens og Peder, Gaardfæstere, 353.
 Kornum Sogn, 459.
 Krabbe, Gregers, 129, 131.
 Krabsen, N. N., Sognefoged, 372.
 Krastrup, 389, 405, 451, 455.
 Kristensen, Holger, Lærer, 75.
 Kristensens, Jens, Afstamning, (Ersted), 488 f.
 Krogh, Ane Katrine Sørensen, 180.
 Kronborg paa Egholm, 38.
 Kruckow, Christence, Heks, 22.
 Kræn Skwolmester paa Egholm, 69.
 Kvist, Anton, Forfatter, Amerika.
 Kvist, Christen Laursen, 180 ff.
 Kvist, Hans, 180.
 Kvist, Laurs, Folketingsm., 181.
 Kvist, Laust, 180.
 Kvist, Peder, 180.
 Kyø, Hovedgaard, 379, 389, 398—401, 405, 410, 425, 434, 451, 455, 456.
 Kyø Skov, 404.
 Kyø Skovhuse, 436.
- Ladefoged, Lars Jensen, Sognefoged, 25, 287.
 Landmandsbanken, Aalborg, 170 f.
 Langdal, Bondegaard, 392, 393.
 Larsen, H. L., Lærer, 73.
 Larsen, Jens, Sogneraadsformand, 32, 78.
 Larsen, Thomas Chr., Lærer, 69.
 Lauritsen, Morten, Dommer, 83.
 Laursen, Søren, Kromand i Hov, 334.
 Lemb Gaarden paa Egholm, 27.
 Levetzau, Chr. F., 81, 82, 98.
 Ligbrænding i Stenalder, 257.
 Limfjorden, 391, 402, 407, 422—442.
 Lundby Mølle, 404, 444, 445.
 Lundby Sogn, 379, 391, 396, 404, 408, 444, 450, 451, 457, 462, 463.
 Lundbæk, Herregaard, 379, 424, 425, 427, 430.
 Lundbæk Mølle, 418.
 Løgsted Sogn, 391, 396, 444, 459.
 Løgstør, 456.
- Mariager, Slægt paa Gjøel, 344.
 Mjallerup, Landsby, 389.
 Mogensen, Peder, Sognefoged, 287.
 Mors, 389.
 Mortensen, Niels og Søren, Gaardejere, 359.
 Munkgaard i Barmer, 447, 450.
 Mygdal, Madsen, Statsminister, 345.

- „Møllegaarden“, Aalborg, 147 ff.
 Møller, Søren Pedersen, Sogneraadformand, 35 f, 76.
 Mørch, Slægt i Aalborg, 335.
 Mørch, Slægt paa Egholm, 5, 28, 30, 33, 40.
 Mørch, Slægt i Sundby, 336.
 Mørch, Slægt i Vesterhøne, 340.
 Mørch, Slægt i Vestindien, 336.
 Mørch, C. G., Sogneraadformand, 77.
 Mørch, Kjeld Sørensen, Gaardfæster, 33.
 Nibe, 379, 396, 407, 419, 423, 427, 428, 432—437, 456.
 Nibe Fjord=Nibe Bredning, 380, 402, 420, 422, 425—427, 431, 433, 439, 447.
 Nibe Pinsemarked, 474.
 Nibe Præstegaard 181 f.
 Nielsen, L. C. Forfatter, 332.
 Nielsen, M. C., Højskoleforstander, 332.
 Nielsen, Morten, Gaardfæster, 359.
 Nielsen, Søren Rytter, Gaardfæster, 357.
 Niels Skwalmester paa Egholm, 69, 71.
 Nissen, P., 363.
 Ny Toftegaard, Egholm, 7.
 Nytorv, Aalborg, 173.
 Ny Viffertsholm, 402.
 Næsberg Sogn, 391, 396, 444, 451, 459, 462.
 Nørager, Mads, Dommer, 87.
 Nørholm, 98.
 Nørkjærhund, Egholm, 8.
 Nørllaa, 379, 402, 424, 426, 429, 433, 435, 441.
 Nørregaard, Egholm, 42.
 Oudrup Hede, 219.
 Ovtrup Sogn, 391, 396, 398, 444, 457, 459, 462.
 Ovtrup Vang, 444.
 Pedersen, J. C., Lærer, Sogneraadformand, 75, 78.
 Pedersen, Oskar, Sognef., 26, 287.
 Permin, A., Løjtnant, 378.
 Petersmåde paa Egholm, 21.
 Pug, Slægt paa Gjø, 345.
 „Pumpen“, Aalborg, 160.
 Rakkerens Hule, Aalborg, 160.
 Rasmussen, Alexander, Sognepræst, Provst, Kongeslev, 496 ff.
 Rasmussen, Laurits, Gmd., 354.
 Rebild Skov, 456.
 Rensiggaard, 450.
 Reesgade, Bernh., Aalborg, 174.
 Restrup, 86.
 Revsnæs, Hovedgaard, 400.
 Rinds Herred, 451.
 Riismøller, Peter, Museumsinspektør, Aalborg, 491.
 Rodstenseje Hovedgaard, 391.
 Rævsgaard paa Egholm, 22.
 Rævsgaard, Jens, Sognefoged, 26, 77, 287.
 Røde Mølle, 377.
 Rødh, Hans, paa Egholm, 28.
 Sagn, Aars Sogn, 238, 247 ff, 265.
 Salling Sogn, 391, 444.
 Saltofte, J. J., Lærer, 71.
 Sandemose, Axel, Forfatter, 332.
 Schrøder, Ludv., Højskoleforst., Askov, 495.
 Skt. Nikolaj Bjerg, 379, 383, 404, 406, 407, 419, 421, 424, 429, 443.
 Skt. Nikolaj Kilde, 382.
 Skt. Pouls Kilde, 382.
 Schimmelmann, Greve, 373, 378.
 Schütte, A. Th., 131, 365.
 Schiøttz-Christensen, L., Redaktør Aalborg, 173.
 Schlenzig, Konditor, Aalborg, 176.
 Sebbler Skole, 465, 466.
 Sebbler Sogn, 379, 391, 397, 400, 403, 408, 409, 441, 442, 444, 448, 450, 451, 457—462, 465, 466.
 Sebbler-Sund, 424, 429.
 Sebblerllaa, 379, 402, 424, 429, 433, 441.

- SebberklosterHerregaard=Sebber-
 gaard, 379, 381, 383, 387—422,
 424—426, 433—466.
 Sebber(kloster) Kirke, 384, 392,
 394—396, 403.
 Sebberkloster Kloster, 382—388.
 Sebberkloster Mølle, „Kloster
 Mølle“, 417—419.
 Sebberklosters Skove, 420—422.
 Sebberkloster Teglværk, 419, 420.
 Sebbersund, Fiskerleje, 379, 380,
 383, 400, 405, 406, 409, 415,
 418, 419, 428, 431, 436, 437,
 440—444, 446—450, 451—454,
 457—459, 461, 463—466.
 Setrekammen, 154 f.
 Sletelig, Haakon, Prof., 154.
 Simonsen, Søren, Gaardfæster, 76,
 342.
 Skarpenbergs Gods, 389.
 Skelum ved Hadsund, 398.
 Skivehus Hovedgaard, 399, 400.
 Skørbæk, Landsby, 385.
 Slet Herred, 379, 384, 389, 391,
 396, 404, 444, 447, 451, 455.
 Slottet paa Egholm, 39.
 Smalbygaard paa Egholm, 39.
 Smed, Slægt paa Egholm, 8, 20,
 21, 26.
 Sommer, Mogens Abraham, Læ-
 rer, 189 f.
 Sommermøder og Udflugter, sam-
 let Oversigt, 514 ff.
 Startøtterne, 379, 402.
 Staun, Chr. Rye, Gmd., 355.
 Stemann, Stiftamtmand, Kammer-
 herre, Ribe, 495.
 Stenholm, J. P., Tandlæge, Aal-
 borg, 497 ff.
 Stenild, Ellen Katrine, 35.
 Store Arden Sogn, 391, 444, 445.
 St. Astrup Sogn, 379, 410.
 Store Erkildstrup, 404, 444, 445,
 457.
 Store Rørbæk, 390.
 Strandli nie, Aalborg, 173.
 Strandvold, Algade, Aalb., 145 ff.
 Stubberupgaarde, 93, 96, 370, 376.
 Svanfolk i Skibsted Sogn, 401, 402.
 Svarfdæla Saga, 155.
 Svendstrup, Slægt paa Egholm,
 346.
 Svingelen, Aalborg, 166 ff.
 Søndergaard paa Egholm, 27.
 Sønder Hellum, 390.
 Sønderup Præstegaard, 95.
 Søraa, Christen Sørensen, Gaard-
 mand, 26, 27, 34, 38, 39.
 Sørensen, Jens, Gaardmand, Lang-
 brokro, 481.
 Sørensen, Kobbersmed, Aalborg,
 177 f.
 Sørensen, Peder, Sognefoged, 287.
 Sottrup, 390.
 Tagholmene, 42.
 Theil, Knud, Dommer, 87.
 Toftegaard paa Egholm, 5.
 Tolder, Hans, Borgmester i Aal-
 borg, 44.
 Tolstrup i Næsborg Sogn, 444.
 Torp, Slægt paa Egholm, 26, 38,
 41, 42.
 Torpsminde paa Egholm, 33.
 Torstedlund Birk, 81—100.
 Thyborøkanalen, 440.
 Tyrrestrup, 390.
 Vaar, 405, 450, 451, 462.
 Valsted, Fiskerleje, 379, 405—409,
 418, 419, 421, 436, 440, 442—444,
 447—450, 451—454, 457—459,
 461, 463—466.
 Vesteraa, Aalborg, 147 ff.
 Vesterport, Aalborgs, 157 ff.
 Vejlegaarden paa Egholm, 40.
 Veldt, Slægt paa Gjøel, 346.
 Vestergaard paa Egholm, 11 f.
 Vester Hedegaard, 484, 485.
 Viergaard, 357.
 Viborg, 384, 385, 387, 390, 397, 435.
 Viffertsholm, 402, 411.
 Vindblæs, Landsby, 389.
 Vindum Overgaard, 393.
 Vollerslev, 391.

- Vor Frue Kirke og Kloster i Aalborg. 43 f.
Vor Frue Kloster. Priorer, 53.
Vor Frue, Præster, 53 f.
Vormstrup, Landsby, 389.
Votivfund i Aars Sogn, 263 f.
- Weile, P., Vinhandler, Aalborg, 176.
Willadsen, Gierman, Gmd., 358, 369.
- Worm, Aug., Købmand, Aalborg, 177.
Wøldicke, Præst, Ø. Hornum, 184.
Ymer paa Egholm, 39.
- Ølands Grund, Fangstplads, 433.
Østeraa, Aalborg, 147 ff, 175 ff.
Østergaard, J. J., Gdr., 362.
Østerland, Fangstplads, 433.
-

